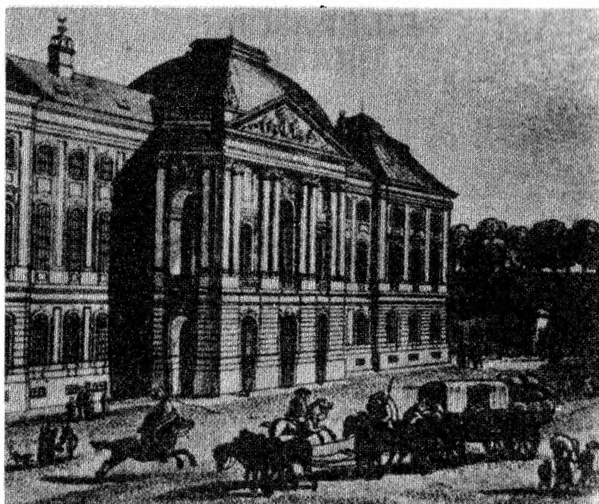

Literatūra iki XIX a.

*

*

Dailininkas
ARVYDAS KAŽDAILIS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

Frydrichas Šileris

EILĖRAŠČIAI DRAMOS

VILNIUS
1989

Š $\frac{4703010600-192}{M852(08)-89}$ 204—89

ISBN 5-415-00416-5

EILĖRAŠČIAI

Sudarė
ANTANAS GAILIUS

VAKARAS

Kaip karžygys parodo veidą saulė,
Nutvieskus klonius vakaro žara.
(Kitam, laimingesniam pasauly[1],
Ankstyvo rytmečio aušra.)
Iš mėlyno dangaus ji leidžias.
Jos paskutinis spindulys
Jau atsisveikina, ir skleidžias
Ramybė, tilsta šurmulys.

Ir dieviška giesmė, poeto dvasioj gimus,
Tegu dabar tau, Viešpatie, skambės,
O jo sparnuotas, šventas įkvėpimas
Tekils prie tavo sosto ir garbės.
Jausmų sparnai, nuo žemės pakylėję,
Tegu padangėn nuneša mane
Pašlovint vakarą ir jo Kūrėją
Giesme savąja, dieviška, kilnia.
Paniekinta didikų bei karalių,
Ji — paprastų žmonių viešnia.
Sukūrei, Viešpatie, mane:
Duok, tėve, jiems valdas, man — įkvėpimo galią.

Skaisti saulėlydžių pašvaistė
Rausvai nuspalvino, išglaistė
Banguotą skraistę debesų,

Kurie sidabro jūroj skendi.
Koks mielas grožis iš tiesų!
Auksiniai, lyg javai pribrendę,
Visų kalvelių kauburiai.
Viršūnės medžių ir grandinės
Kalnų — tarytumei auksinės!
Slėny ugniniai sūkuriai.
Tarp debesėlių Vakarinė,
Suspindusi ugnim šviesia,
Žėruoja tviska kaip rubinas
Didžios princesės plaukuose.

Antai karalių miestas saulėj spinduliuoja,
Ir snaudžia tolumoj giria;
Didingai pašvaiste skaidria
Jau horizontas žaižaruoja.
Raudona vakaro žara
Tarytum rožės Eliziejaus
Padange tviskančia, žydra,
Ant debesų dažus paliejus,
Užkloja skliautą kaip skara.

Į žolę iš uolos šaltinis
Čiurlena tyras, sidabrinis.
Pagirdo kaimenę jisai
Ir piemenį prie gluosnio žalio.
Prazvimbia vabalas pro šalį...
Skardena klonyje garsai
Giesmių; užsidega gaisai;
Lakštutė suokia iš tankmės,
Ir trelės jos toli girdėti.
Užburtas dieviškos giesmės,
Net lapas bijo pakrutėti.
Lėtėja vandenys versmės.
Vėsus vakaris supa rožę,
Kuri greit žiedlapius suvožia,
Jos kvapas dieviškas ore
Pasklinda naktį ties giria.

Štai tūkstančiai nematomų būtybių
Iš neaprėpiamų platybių,
Aukščiausias, garbina tave,
Ir plaukia džiugesio srove
Garsai nežemiški erdve!
Tik aš tyliu,— o ne, pašlovink, arfa,
Kūrėją ir dulkelę — jojo darbą!

Nutilk, gamta, klausyk didingos arfos:
Ji skamba Viešpaties vardan.
Nustoki, vėjau, lapą supęs.
Tramdykite šniokštimą, upės,
Jį garbinti padėkit man.
Juo laikosi šisai pasaulis,
Pro mūsų žemę skrieja saulės,
Planetos sukas orbita,
Lėtai praplaukia kometa.

Tai jo valia, kada didingai
Iš debesų erelis sminga
Ir vėl sustingsta ties žeme.
Jam leidus, vėjyj supas gėlės,
Lapu ropoja kirminėlis
Ir plasta gyvastis jame
Nematomų srovių daugybe;
Jo klauso siela ir gyvybė
Pasaulyje dideliame.

Tau liepus, kraujas suledės staiga,
Palūš sparnai erelio trapūs,
Nebejudės nė vienas lapas,
Nurims upelyje banga,
Nutils iškart audringos marios,
Sustings gaisai erdvės vakarės.
Kaip apdainuosi, dainiau, tas visas būtybes,
Kurių visatoje gausybės?!
Prieš jas, nematomas, tava daina
Tebūtų niekas, dulkė vargana.
Bet greitai tu aukštyn sparnais plasnosi,

Drąsiu žvilgsniu slapčiausią gelmę skrosi
Ir dar šviesiau užburta arfa grosi.
Tai nebe vakaras ir nebe tamsa,
O Viešpats, amžinybė ištisa.

1776

FANTAZIJA LAURAI

Mano Laura! Tark man, kokios galios
Traukia, sieja kūnus nuolatos;
Pasakyk man, Laura, kokie burtai
Riša sielą vieną prie kitos?

Žvelk: planetos sukasi bedugnėj
Aplink saulę amžinu ratu —
Lyg vaikai apie motulę šoktų —
Kas jas jungia — ar įspėsi tu?

Spindulių gausių lietuj auksiniam
Jos gaivinas nuo laikų senų,
Iš taurės ugninės geria jėgą
Tartum gyvatą iš smegenų.

Jei dulkelė saulėj prie dulkelės
Harmoningai sukasi šalia,
Jei pasauly santarvė — tai meilės
Dovana ir jungianti galia.

Iš gamtos atimk tu meilės trauką,—
Ir pažirs darna jos šipuliais.
Vėl chaosas bus. Raudok, Niutone[2],—
Nes didybė tavo nusileis.

Tu atimk iš sielų šitą deivę,—
Ir kaip kūnus jas pakirs mirtis.
Kas tik gyva, vysti ims be meilės,
Ir pavasaris be meilės nesugrįš.

Tavo karštas bučinys, o Laura,
Ugnimi nuo skruosto lig širdies
Liejasi ir šaukia sielą skrydžiui,
Nes sparnuotas ir drąsus jauties.

Daros ankštos visos jausmo ribos,
Kraujui jo krantų nebegana.
Kūnas trokšta susiliet su kūnu,
Sielos — viena suliepsnot liepsna.

Meilės ta galia kūrėjo duota
Tvariniams ir negyvos gamtos,
Kaip lengvutėje Arachnės drobėj[3],
Gaubiančioj mūs sielas nuolatos.

Laura, žvelk: laukinis mano skausmas
Susilieja su džiaugsmu širdy,
Ir krūtinėj neviltį ledinę
Tirpdo meilės spinduliai karšti.

Niūrią naktį, kai skaudu ir liūdna,
Laukta laime švystels ji staiga
Ir suskaldys ašaras kristalais
Tartum saulės kerinti jėga.

Bet ir blogio viešpatiją valdo
Ir aistrų, ir potraukių galia.
Mūsų ydos — pragaro bičiulės,
Su jomis į dangų — nevalia.

Eumenidėm liepus, lydi nuodėmę
Atgaila ir gėda paprasta,
Ir didingo polėkio erelio
Tyko išdavystė ir klasta.

Išdidumą nuopuolis sekioja,
O pavydas — laimės pėdsekys.
Kaip sesuo į glėbį geidulingą
Protui tylint glaudžiasi mirtis.

Ateitis, sparnus iš meilės gavus,
  Skuba dingti praeities ūkuos,
Ilgai ieško skrendantis Saturnas
  Amžinybės — nuotakos savos.

Bus diena,— orakulas taip sako,—
  Kai Saturnas nuotaką pagaus,
Laikas ves į puotą Amžinybę
  Ir skambės linksmybės lig dangaus.

Laura, žvelk: miela Aušrinė žėri,
  Kiek šviesių vestuvinių naktų!
Mūsų meilė amžiams, širdys amžiams;
  Laura! Laura! Būk džiaugsminga tu!

1781

TVARINIJOS ŽAVESYS

Fantazija

Jau švito po audros, perkūno ratai
  Per aidintį uolyną nusikratė
    Į požemius niūrius;
Jauni ir skaistūs lenkėsi ten dangūs vėlei
  Virš savo sesės, Dievo žemės, kėlės
    Pilni kerų.
Plytėjo smagios lankos vėl ir upių vagos,
  Gegužio debesuos po saule degė
    Burtingoje šviesoj:
Ten švietė srovės, girios ir krūmynai,
Mirgėdami išvien rasa kristalo gryno,
    Didybėje visoj.
Žiūrėk! kaip gaubias virš kalnų, išgražinti margai,
    Vaivorykštės šviesų lankai.
Tuose vaizduos nuo Brokeno iš lėto
Man skendo akys, tarsi pakylėtas
  Ūmai pasijutau... Lyg kas smilkytų jaukiai

Švelnia kvaptim, o virš galvos lengvai,
Aukščiausiąjį lytėdami erdvėj,—
    Vidiniai dangūs iškilmingai plaukė.

        Čia vėjas ėmė vyt
Tuos debesis, ir aš su jais judėjau,
O po manim sau skriejo
    Šviesios karalių pilys atgal,
        Lėkė prošal
    Pilnos šešėlių uolos atgal
Ir margiausi kilimai pražydusių tyrų,
Javo auksinio, žaliuojančių girių,
    Žemė ir dangūs šviesiam spindesy,
    Švietė, tam šokyje sukos visi.

Ir štai sklendžiu per dangų iš safyro
Virš vandenyno, didelio, plataus;
Didžiausias rifų armijas matau,
Čia tuščios, šiurpulingos uolos styro,
Pavasaris man prieš akis pažyra,
Čia karalienė spindulių,
Auksinį, rausvą debesėlį pasitiesus
Ramybėj dangiškų kelių.

    Koks reginys! Kas apsakyt galėtų!
Ką gėrė ši akis iš dangiškos karietos?
Koks grožis tvarinių, kokia šviesybė,
Kurią vienatvėje tamsiosios amžinybės
    Išskėlė Viešpaties mintis
Savoms akims pradžiuginti ir jums, o žmonės,
    Gyventi paleisti,
Plytėjo prieš mane!.. Ir kas gi per giesmė
Kelias aukštyn? Melodija švelnia
Užburdama ausis?.. O prakilni liutnia
Pašlovint gamtai!.. Šitoj šviesioj dermėj,
Saldžioj tarsi mirtis, dvasia giedos
    Aukščiausią visados!

1781

RUSO

O Ruso! Lenkiuosi tavo kapui.
Jis mūs amžiaus kaltinimu tapo,
Tavo žemei — gėda ir dėme.
Amžina ramybė tau tebūnie!
Tu ilgai ieškojai jos, klajūne,
Kol radai ją — po žeme!

Senos žaizdos — vėl krauju pasruvo.
Amžių tamsoje — išminčiai žuvo,
Jau šviesiau, o vėl jie turi žūt!
Kaip Sokratas krito nuo sofistų,
Taip Ruso — nuo tų, kas seka Kristų,—
Pašauktųjų humanistais būt!

1781

SPINOZA

Čia turi ąžuolas gulėti,
Bučiuoti dangų jis galėtų,
Kodėl ant žemės jam vieta?
Girdėjau,— jis, gražus iš tikro,
Kaimiečiams, jų statyboms, tiko,
Ir parbloškė jie medį tą.

KŪDIKIO ŽUDIKĖ

Užbaigtas juodų rodyklių ratas.
    Gūdžiai gaudžia varpinių varpai.
Palydovai! Į kelionę metas.
    Laukia ešafotas ir kapai.
Leisk apglėbti dar tave, pasauli,
    Pabučiuoti paskutinįkart!
Tavo saldžią, žudančią apgaulę
    Ligi dugno teko man išgert!

Negaivink, pavasario vėjeli!
    Nemyluok, saulutės spindesy!
Argi džiaugtis šiuo pasauliu gali,
    Kas užmiega kapinių rūsy?
Ak, svajonių tolimas dvelkime,
    Nuostabūs mergautiniai sapnai!
Jūs numirt turėsit neužgimę,
    Su manim užmigti amžinai.

Mėgau baltą nekaltybės spalvą —
    Taip ji man pritikdavo kadais! —
Mėgau puošti auksaplaukę galvą
    Rožių vos pražydusiais žiedais.
Šiandien vėl balti drabužiai mano:
    Pasmerkta aš pragarui esu!
Gedulingas kaspinas plevena
    Vietoj rausvo šydo prie kasų.

Jei gamta jum įkvėpė tvirtybę,
    Išmaitinus savo krūtine,
Jei dar saugot žydinčią skaistybę,—
    Sesės! — apraudokite mane.
Ak, širdis! Ji kupina troškimų
    Ir jausmų,— dabar visi ją teis,—
Nepažinusią apsimetimo,
    Suvedžiotą pažadais!

O jisai kur? Žengiant man prie karsto,
    Raitos gal prieš kitą kaip angis?
Apgaulingą savo meilę žarsto,
    Žiūri į lengvatikes akis?
Gal — aukštyn pašokus mano kraujui
    Iš po kirvio — jis kažkur toli
Glostys plaukus mylimajai naujai,
    Alpstančiai ydingam svaiguly.

Jozefai! Nors būtumei toliausiai,
    Tu išgirsi raudančius varpus!
Prakeiksmu pasieks veidmainio ausį

Pasmerktosios *requiem* kraupus!
Kitai tartas — lūš ant lūpų žodis
Ir taurė suduš neišgerta —
Pragaro šešėlis pasirodys,
Rūsčiai atsistodamas greta.

Žodlauža! Kas jam Luizos skausmas?
Gėda jos, išėdusi akis?
Spurdantis po širdimi jos džiaugsmas?
Tigras čia pravirktų, bet ne jis!
Tolstanti jo burė! Mėnesienoj
Klupdama aš bėgu įkandin...
Paviliojo tolimoji Sena —
Ten kiton jis beldžiasi širdin...

Kūdikėlis motinai ant rankų
Šyptelėjo nekaltam sapne;
Ne saulutė ūkanotą dangų,—
Tai šypsniu jis sveikino mane
Taip, jog širdį skausmas man nudiegė,
Net pabiro ašaros veidais.
Motiniškos mūsų laimės diege,
Žydi tu man — nevilties žiedais.

„Kur tėvelis?" — lyg perkūnas trenkia
Kūdikio nekaltas šnabždesys.
„Moterie, kur tavo vyras?" — spengia
Pašaipa, praėdusi ausis.
Kam, našlaiti, beieškot? Vis viena
Niekad tu nepasidžiaugsi juo.
Tu prakeiksi mūsų laimės dieną,
Mergvaikiu aplojamas kaip šuo.

Motina — jai pragaras krūtinėj! —
Atstumtoji ieško džiaugsmo sau,—
Bet palinkus prie džiaugsmų šaltinio,
Aš veidelį tavo pamatau...
Ir tas žvilgsnis vaikiškai liūdnokas
Graudžią širdį varsto man peiliu...

Ak, kaip žeidžia kūdikiškas juokas —
  Mirtimi apnuodytų strėlių!

Kaip baisu tavęs nebematyti!
  Dar baisiau būt su tavim kartu!
Tavo švelnūs bučiniai, mažyti,—
  Keršto kirčiai — bučinių k i t ų!
Pašaipi jo priesaika — iš kapo,
  Smaugianti jo priesaika... Tačiau
Hidros apie kaklą... Trūksta kvapo...
  Ir... aš... kūdikėlį nužudžiau.

Jozefai! Kad ir toliausiai būsi,
  Nuo tavęs jo šmėkla neatstos,
Tu iš laimės svaigulio pabusi,
  Ranką jo pajutęs ant kaktos.
Į žvaigždes pažvelgęs, tu matysi
  Jo negyvas atviras akis,
Kruvinas girliandas tu išvysi,
  Rojus prieš tave užsidarys!

Štai! Jis guli priešais, man ant tako,
  Stingstantis, matau aklom akim,
Iš burnos srovelė kraujo teka,
  Kraujas, kurs taps mano pražūtim...
Ak! Jau dunksi budelis siaubingai,
  Dar baisiau — širdis...
Tad pirmyn! Lai ugnį sopulingą
  Užgesins greičiau šalta mirtis!

Jozefai! Luiza tau atleido,
  Lai tau dievas danguje atleis.
Apmaudas lyg dūmas išsisklaido,
  Viskas viskas virsta pelenais.
Sudega laiškų klastingi žodžiai,
  Pažymėti priesaikų žyme.
Laužas! Laužas! Sunaikins jis godžiai,
  Kas mane dar siejo su žeme.

Netikėkit vyrų žodžiais, sesės!
Netikėkit, gėlės, jaunatve!
Mano groži, groži laikinasis,
Mirdama prakeikiu aš tave!
Žmogžudy, tu man akis užriški,
Tavo ašaras aš pamačiau!
Skindamas leliją, neišblykški,
Kirsk, o budeli, greičiau!

1781

PAVASARIUI

Pavasarėli, sveikas!
Su pintine gėlių —
Palaimintas sugrįžęs
Papievių takeliu!

Matai! Tu vėl tarp mūsų,
Toks mielas, toks jaukus!
Tavęs mes pasitikti
Išbėgam į laukus.

Atsimeni mergaitę,
Tą, kur mylėjau aš?
Tą, kur mane mylėjo?
Ir myli vėl, dievaž!

Jai, mylimai, žolynų
Prašiau aš kitados...
Prašau ir vėl... O kas, tiek
Turėdamas, neduos!

Pavasarėli, sveikas!
Su pintine gėlių —
Palaimintas sugrįžęs
Papievių takeliu!

1781

BLOGIEJI MONARCHAI

Negi jus teks šlovint mano lyrai,
Žemdieviai — o, būdavo, ji giria
Anadiomenę[4] pratisai;
Dreba nuo pompastiškos galybės,
Nuo raudono jūsų purpuro didybės
Skambantys balsai.

Ar reikės man aukso stygą liesti,
Kai šlovės šauksmuos per visą miestą
Plaukia jūsų triumfo eldija?
Jei sunkius kovos skydus numetę,
Keičiat juos į švelnų rožių aromatą
Moters glėbyje?

Kol po aukso diademom sėdit,
Gal turėčiau himnus jums sudėti,—
Kai užklotas mistinės tamsos,
Nuobodis strėlėm perkūno žaidžia,
Ž m o n i š k u m ą b j a u r a s t i m užleidžia,
Lig — kapų tylos.

Gal r a m y b ė ta, po diademom,
Gal s a p n a i jūs tiktų mano temai? —
Kai valdovą graužia kirmėlė,
Į auksinį snūdą grimzta mauras,
Kurs karaliaus turtą saugo niauriai,
Jam — nereik dalies.

Mūza, tau parodyti belieka,
Kaip su katorgos vergais jie miega,
Prigesinę t a r i a m u s žaibus,
Aistros nieko nekankina žiauriai,
Nesidaužo niekad teatro minotaurai,
Liūtas — ten ramus.

Kelk! Lai burtų raktas atrakina,
O Hekate[5], tamsią rūsio spyną!

Vėjas sparną atbloškia ūmus!.
Nors mirties dvelkimas net nukrato,
Šiurpo vėjas plaukus man piestu pastato,
Giedu — j ų džiaugsmus.— —

Čia tas uostas? — Ar tai šituos grotuos
Jūsų siekių laivas apsistotų?
Čia — didybės prieplaukos krantai?
Ką šią naktį reiškia jūsų ginklai
Ir šlovė, kuomet jinai į savo pinkles
Paima tvirtai.

Gedulinguos karstuos nusitrynę
Švies liūdnai karūnos deimantinės
Jūsų skeptrų spindesiu blausiu.
Kaip gražiai puvėsiai paauksuoti!
Bet tik kirmėlės ateis į kūnų puotą,
Viešpačių — visų.

Puikios gėlės požeminio liūno!
Tik pažvelkit — iš visų galiūnų
Juokiasi begėdiškai mirtis!
Rytuose ir vakaruos kėtojos —
Kol šėtonas juos begėdiškai apžiojo —
Kur ji — išeitis?

Kelkitės, o nebyliai dvikojai,
Gal slogutis baimės jus apstojęs:
Pergalės litaurai lig dangaus!
Girdite, trimito balsas sklaidos!
Koks aplink žmonių *Vivat* galingas aidas!
Kelkitės, sakau!

Miegpuviai! — nejaugi nesigirdi
Rago, kurtai skalija įširdę!
Pyškina muškietos iš peties;
Lekia žirgas, kamanom pamautas,
Šernas štai pargrius, taikliu šūviu nušautas,
Pergalė — ištiės!

Kas gi tai? — Ką kunigaikštis mano?
Atsimušęs į skliautuotą menę,
    Atvilnija lėtas aidas man —
Kamerdineris, primerkęs akį:
„Madona,— gal malonėsit imti raktą,—
    Laukia — miegamam“.

Niekas neatsako.— Vien tyla griežtoji —
Negi valdovus taip pat užkloja
    Ta migla, kuri tarnams skirta?
Reikalaujat, kad suklaupę žmonės
Garbintų už tai, kad jums akloj malonėj
    Žemė įduota?

Pučiatės, o dieviškosios lėlės,
Kaip vaikai, puikybėn pasikėlę,
    Vienadieniai operų šaukliai.
Velnias plos nevykėlio žvengimui,
Betgi jį nutildys angelo verkimai,
    Gėdos šios neleis.

Net ir į minčių švenčiausią zoną
Įmanytų skverbtis jūsų ponai
    Su šliužų šimtais;
Tik atminkit, yr dar kitos valdos,
Akys tos, kur fariziejų kaukes skaldo,
    Žvelgia iš aukštai.

Kaldinot — lig negarbingo galo —
Atvaizdus meluojančius metaluos,
    Varį aukštint jums ar nepabos[6]?
Žydai, spekuliuojantys monetom,
Bet visai kitaip jos ims skambėti
    Už šitos ribos.

Ar paslėps jus pilys ir seraliai,
Kai dangaus baisingieji karaliai
    Jums pirštu pamos — o kur skola?
Taip apmokat savąjį bankrotą

Priesaikų melu, dorybėm išgalvotom,
  Išmone kvaila.

Denkite didingą savo gėdą
Po naktiniais viešpačių parėdais!
  Skelbkite, esą visur klasta!
Bet nutilkit, kai jus dainius mini,
Keršto strėlės pervers rūbą purpurinį,
  Bus — širdis šalta.

1781

SODIETIŠKA DAINELĖ

Boba! ei, atidaryk!
  Valandos jau kelios
Stoviu aš palei duris
  Kaip koksai šunelis.
Rodos, perplyšo dangus,
Trankosi be atvangos,
  Kelnės šlapti ima!
Švarkas, lietpaltis, seniai
Perlyti net marškiniai
  Vis per tą laukimą!
Žmonės geria, daužos, brr!
Būk gera, praverk duris!

Baik kankint! atidaryk!
  Man žibintas gęsta —
Žemėj, kur tiktai žiūri,
  Žiburio nerastum!
Ko aš čia, kurių galų
Šlapias kaip baslys šąlu,
  Dieve, pagailėtum!
Tvoros, krūmai ir daržai,
Rėvos išilgai, skersai,
  Galą gaut galėtum.
Temsta, siaubas ima, brr!
Po galais! atidaryk!

Po velnių! atidaryk!
    Ką gi šitai reiškia?
Gal nebūk tokia žiauri,
    Nori, imsiu keiktis?
Ką, sakyk, daryti man,
Susitrauksiu greit ragan,
    Tu žinok, kad šąla.
Meile, viskas per tave,
Iš galvos baigi išvest,
    Per tave man galas!
Šalta, siaubas ima, brr!
Velnias griebtų! pradaryk!

Perkūnėli! kas yra,
    Kad pro langą lyja?
Raganiūkštė nedora
    Pamazgas išpylė.
Lietų, alkį ir šalčius
Iškentėjau dėl šitos
    Pliuškės sijonuotos!
Na, užteks! einu namo!
Velnio dukra, sau dūmok,
    Aš esu jau sotus!
Žmonės geria, daužos, brr!
Lik sveika — gailėsies ryt.

1781

VYRIŠKUMAS

Aš — vyras! Be jokių šnekų!
    Ir tas, kurs taip galvoja,
Tegu su manimi kartu
    Ir šoka, ir dainuoja.

Didžiuojuos viešpaties žyme —
    Ji puošia veidą mano,
Ir linksminuosi ties versme,
    Kurioj dangus srovena.

Aš savo galią suprantu!
    Mergaitė priešais bėga,
Man kraujas šaukia: Vyras tu!
    Bučiuok, nors ir per jėgą.

Mergaitė rausta, iš tiesų
    Jai nebėra kur dėtis —
Ji žino — vyras aš esu,
    Ir veržia ją korsetas.

Maudyklėj užklupta staiga
    Ji mels pasigailėti,
O jei ne vyriška jėga,
    Ar jai maldaut reikėtų?

Aš — vyras, žodis šis padės
    Man per pasaulį eiti,
Nors ir apskuręs, prie širdies
    Glaustysis karalaitė.

Iš anksto žodį šį pajus
    Ir lenksis man princesės,
M a n e jos šaukia, o ne jus,
    Išlepinti plevėsos!

Aš — vyras, jums lyra mana
    Tai jau seniai įrodė,
Ji skamba pergalės daina,
    Nemoka ašaroti.

Kūrybos nuostabi versmė
    Suteiks žmonėms stiprybės,
O genijaus skambi giesmė
    Pakils ligi dievybės.

Tas t a l i s m a n a s man padės
    Kovoti su tironais.
Jei ne — į mirtį palydės
    Be niekieno malonės.

Juk persus talismanas tas
    Nuo Graniko nuvijo[7],
Romėnų išdidžių gretas
    Išguldė V o k i e t i j o j.

Po saule Afrikos šviesia
    Romėnas stoviniuoja[8],
Ir kaip Hekla[9] jo akyse
    Karšta ugnis liepsnoja.

Smalsumo kupinas antai
    Sutinka jį vaikėzas:
„Atmink, tu Marijų matai
    Kartaginos griuvėsiuos“.

Romėnas tarė išdidus,
    Nors teko pralaimėti,
Jis liko vyras, ir kitus
    Jo s t r ė l ė s vers drebėti.

Tačiau jo ainiai jau seniai
    Per daug plačiai gyveno,
Ir liko vien tik trupiniai
    Iš palikimo seno.

Skurdi ištižėlių karta!
    Kaip elgetos r o p o j a,
O vyro teisė sutrypta
    Voliojasi po kojų.

Ir jų, lyg valkatų skurdžių,
    Pasauly — minių minios,
Ir jiems ne galvos ant pečių,
    O skambančios puodynės!

Kai vyną chemikas gudrus
    Išvaro pro vamzdelį,—
Išnyksta spiritas stiprus,
    Užtat vandens lig valiai.

Jie vengia moters, iš toli
　　Užleisdami jai kelią,
Ir virpa jų širdis baili —
　　Jie geidžia, bet negali.

Jiems tikras vyras — pražūtis,
　　Kankinanti iš lėto,—
T a s, k u r ž m o g a u s n e p a g i m d y s,
　　Negali ir mylėti.

O aš žengiu kaip ir žengiau
　　Ir gyvenu kaip moku:
A š — v y r a s. Ko gi jums daugiau?
　　Dainuoju sau ir šoku.

1782

PASAULIO DIDYBĖ

Vos suspurdo dvasia tarp chaoso gelmių,
Aš keliuosi ir skrieju su vėju gaiviu.
　　Kol prie kranto
　　Siela stabtelėt bando;
Mesiu inkarą ten, kur tylu,—
Ties riba tvarinijos ženklų.

Jau regėjau, kaip kelias žvaigždynų minia
Traukt į amžiną žygį dangaus bedugne,
　　Kaip jie žaidė
　　Erdvėse išsisklaidę;
Aš dairiausi ten dieną nakčia
Ir mačiau, kad erdvė — jau tuščia.

Kelsiuos skristi toliau ta dykyne baisia,
Daug drąsiau man keliauti sykiu su šviesa,
　　Jau tamsėja,
　　Niaukias erdvės, apsėmę
Kiek planetų, lyg upės srove
Sūkuriuotų aplink tave.

Žvelk, ateina keliu piligrimas spartus.
„Stok, ką nori surasti tu plotuos šituos?"
„Aš skrendu
Link pasaulio krantų!
Aš iriuos, kur be galo tylu,
Kur riba tvarinijos ženklų!"

„Stok! tu veltui iries — begalybė tenai!" —
„Stok! tu veltui iries — begalybė čionai!
O ereli,
Pasirink šitą šalį!
O svajotojau neramus,
Savo inkarą mesk prie mūs!"

PLĖŠIKO MORO PAMINKLAS

Jau baigta!
Šlovė! Jau baigta!
Prasikaltėli didis!
Pasibaigė tavo baisus vaidmuo!

Kritęs tauruoli!
Savo kartos pradžia ir galas!
Gamtos siaubingiausios aikšties,
Taurios jos išdaigos sūnau!

Nakties tamsoje žaibas tvaskus!
Trinkt! už nugaros jo susivėrė vartai!
Jį godžiai praryja nakties nasrai!
Dreba tautos
Nuo jo pražūtingos jėgos!
Šlovė! Jau baigta!
Prasikaltėli didis!
Pasibaigė tavo baisus vaidmuo!

Irk ir dūlėk
Atviram lopšy padangių!

Baisus kiekvienam kaltajam pavyzdy,
Kur priešais sostą
Riogso baisus garbės trokštančiųjų barjeras.

Žiūrėk, per gėdą patenki tu amžinybėn.
Nuo gėdos pečių
Tu pasieki šlovės žvaigždyną!
Veikiai gėda išnyks kaip dūmas —
Tu būsi visų nuostaba.

Drėgnom akim pro tavo gūdų kapą
Vyrai praeina —
Pasmerktoji dvasia, džiaukis
Vyrų ašarom!

Drėgnom akim pro tavo gūdų kapą
Praėjo mergaitė,
Baisią žinią apie tavo darbus
Išgirdo iš akmeninio heroldo[10]
Ir mergaitė — džiūgauki, džiūgauki! —
Ašarų savo nešluostė.
Iš tolo mačiau — krinta perlai —
Ir jai sušukau: Amalija!

Jaunuoliai! Jaunuoliai!
Atsargiau su baisiu dangiškuoju
Genijaus spinduliu.
Saulės žirgas piktai kramto žąslus,
Valdomas raitelio gero.
Jis bėga nesmarkiai, supdamas dangų ir žemę,
Vaikui paėmus pavadį —
Žemė, dangus suliepsnos!
Degėsiuose žuvo
Sauvalis Faetontas[11].

Dangiško genijaus kūdiki,
Karšta, nerimstanti širdie!
Ar žavi tave manojo plėšiko dalia?
Jis buvo kaip tu — karštos, neramios širdies,
Kaip tu — dangiško genijaus kūdikis.

Bet tu šypsais ir nueini.
Apskrieji žvilgsniu visatos amžius
Bet Moro, plėšiko, tenai nerandi —
Sustok, nešypsoki, jaunuoli!
Jo gėda — jo nuodėmės gyvos,
Tik jų vardo, plėšiko Moro, nėra.

REZIGNACIJA

Ir aš gimiau Arkadijoj kadaise;
    Žadėjo man gamta,
Lopšy dar gulint, laimę, džiaugsmo teisę;
Ir aš gimiau Arkadijoj kadaise,—
    Pavasarį aptemdė man rauda.

Būties gegužis vieną kartą švinta,
    Ir vysta jo žiedai.
Raudokit, broliai,— manąjį žibintą
Apkurtęs dievas nori užgesinti.
    Ir nyksta žavintys vaizdai.

O amžinybe, stoviu aš su baime
    Ant tavo tilto jau.
Ir gautą laišką, adresuotą laimei,
Siunčiu net neatplėšęs ir savaime
    Aš apie laimę nieko nežinau.

Prie tavo sosto, o rūsti teisėja,
    Daug ko tikiuos slaptai.
Aš žemėje gražias sakmes girdėjau,
Kur kaip atlygintoja tu garsėji
    Ir nuopelnus sveri griežtai.

Čia, sako, siaubas laukia nuodėmingų
    O sąžiningųjų — džiaugsmai.
Paguosi širdį man teisi, galinga,
Išspręsi mano mįslę paslaptingą,
    Bus apmokėtos kančios ir skausmai.

Užbaigę erškėčiuotą vargo kelią,
Čia susiras tėvynę tremtiniai.
Matau t e i s y b ę, dievišką vaikelį,
Kai ką užkliudžius, lekia ji pro šalį,
O mano būtį valdo jau seniai.

„Duok man jaunystę, aš atsimokėsiu
Anam pasauly tau!
Daugiau pasiūlyt nieko negalėsiu".—
Aš supratau šį paliepimą tiesiai
Ir taip jaunystės džiaugsmą praradau.

„Man atiduok ir moterį brangiausią,
Duok Laurą man tuojau.
O po mirties atlyginsiu tau gausiai".—
Nors ir raudodamas, bet nuolankiausiai
Ir ją atidaviau aš tau.

„Tik mirusiems atlygint numatyta",—
Visi išjuoks piktai,
„Melage tu, despotų pasamdyta,
Šešėli, dirbi tai, kas įsakyta,
Teisybė tariama esi tiktai".

Tarsi gyvatės šnypščia apjuokėjai:
„Bijai svajos, kurią tik ateitis
Įvertins? Ką padės dievai kūrėjai,
Kuriais pasaulį gelbėti turėjai,
Jei jie — žmogaus šypsnys ir neviltis?

Kas ateitis, jei duobkasiai palaidos?
Kas amžinybė, kur puikuojies čia?
Godotina skraiste nūn apsiskleidus
Tik baimė, kur aptemdo mūsų veidus,
Ir mūsų sąžinės sunki kančia.

Nejau gyvybės formą pramanytą
Su mumijos dvelksmu,
Vilties balzamais dosniai apšlakstytą,

Buveinėj šalto kapo išlaikytą,
    Tu pavadint gali — nemarumu?

Už tuščią viltį — kaipgi tu galėjai —
    T i k r a s vertybes atiduot?
Tiek šimtmečių niūri mirtis tylėjo
Ir ar lavonas nors kada atėjo
    Su amžinybe ginčytis, kovot?“ —

Mačiau, kaip laikas į tave tekėjo,
    O žydinti gamta,
Griežtai atskyrė tuos, kurie dūlėjo,
Iš kapo joks lavonas neišėjo,
    Tik aš tikėjau priesaika šventa.

Tau visą savo laimę paaukojau,
    Dabar prieš tavo sostą aš krentu.
Minios juokus pamindamas po kojų,
Tik t a v o lobį saugau ir tausoju;
    Teisėja, atsilyginki man tu.

„Savus vaikus mylėjau aš vienodai“,—
    Kaip skamba genijaus mintis.—
„Tiktai dvi gėlės mielos mano godai,
Jomis vertingi atradėjo sodai,—
    Tai m a l o n u m a s ir v i l t i s.

Ir jeigu kam v i e n a gėlė patinka,
    Antros paliest nedrįs.
Kas netiki, tas mėgaujas.— Dėsninga.—
O tas, kurs tiki, laukia sąžiningai.
    Istorija — tai teismas, ne lemtis.

Už v i l t į irgi bus tau apmokėta,—
    Laimingas, kas t i k ė j i m ą pažins.
Bet koks išminčius pasakyt galėtų,—
To, kas minutei buvo pralaimėta,
    Ir amžinybė negrąžins“.

1784

DŽIAUGSMUI

Džiaugsme, tyras rojaus vaike,
Kibirkštie dievų šviesi,
Į šventovę tavo taikią
Žemėj veržiasi visi.
Nuo stebuklų tavo griūna
Sienos prietarų senų,
Broliais vargšai ir didžiūnai
Tampa po tavu sparnu.

CHORAS

Vienas kitą, milijonai,
Išbučiuokite karštai!
Broliai, turi būt aukštai
Tėvas, kupinas malonių!

Tą, kuriam tikrai pavyko
Draugui būt tikru draugu,
Taurią moterį sutiko,—
Mums priimti bus smagu!
Kas bent v i e n ą sielą gali
Pavadint sava — l i k s čia!
O kas ne — tam šį ratelį
Teks palikti su kančia.

CHORAS

Priesaiką draugaut kaip maldą
Duokim iš visos širdies!
Ji mus į žvaigždes lydės,
Kur N e ž i n o m a s i s valdo.

Savo šaltinius atvėrus,
Girdo mus džiaugsmu gamta,
Žengia blogis, žengia gėris
Ten, kur matos jo pėda.
Siunčia meilę ir paguodą,
Ir išbandymus draugams,

Žemės kirmiui geismą duoda,
Dievo veidą — angelams.

CHORAS

Kam, parpuolę milijonai,
Ieškot Viešpats paslapčių?
Jis gyvena už žvaigždžių,
Ten ieškokite jo, žmonės.

Džiaugsmas — nemari spyruoklė
Amžinos gamtos širdy.
Amžių laikrodžio švytuoklė
Vien tik džiaugsmui pavaldi.
Jis iš daigo gimdo žiedą,
Puošia skliautą spinduliais,
Jam paklusnios saulės rieda
Mums nematomais keliais.

CHORAS

Taip kaip saulės jo nestovi,
Skrieja per dangaus gelmes,
Broliai, ženkime ir mes
Taip kaip didvyriai į kovą.

J o šypsny išminčius mato
Atspindį tiesos tikros.
Kankinį jis drąsiai veda
Į viršukalnę doros.
J i s tikėjimo zenitą
Gaubia vėliava tauria,
Pro grabų plyšius matyti —
Stovi jis dangaus chore.

CHORAS

Dėl pasaulio, milijonai,
Nebijokite kančių!
Ten, už tolimų žvaigždžių,
Laukia Viešpaties malonė.

Visko duot dievai negali,
    Būkim jų nuo šiol verti.
Patys džiaugsmo siekt privalo
    Alkani ir nuskriausti.
Tieskim priešui ranką taikią,
    Neapykantos aklos
Kaip ir keršto mums nereikia
    Ir nereikia atgailos.

CHORAS

Mes visas skolas atleisim!
    Atsigaus vėl žmonija!
    Broliai, Dievas danguje
Teis, kaip žemėj mes nuteisim.

D ž i a u g s m o sklidini bokalai,
    Svaigūs vyno spinduliai —
Sušvelnėja kanibalai,
    Tampa didvyriais bailiai.
Broliai, kilkim, tegu dangų
    Vyno putos išrašys,
Pilnos taurės mūsų rankoj:
    Gėrio dvasiai tostas šis.

CHORAS

Ji išaukštinta nuo seno
    Kaip kilnių darbų ašis,
    G ė r i o d v a s i a i t o s t a s š i s,
Ji žvaigždynuose gyvena.

Sunkiai kenčiantiems — stiprybę,
    Švelnią ranką — nuskriaustam,
Priesaikai — ištikimybę,
    Tiesą — priešam ir draugam,
Sostams — panieką, nors žiauriai
    Gali keršyti lemtis,
Tiems, kas nusipelnė — laurai,
    Melo pranašams — mirtis!

CHORAS

Susiglauskim viens prie kito,
Te prie šios taurės šventos
Priesaiką kiekvienas duos
Savo žodį išlaikyti!

Reikia prieš tironą kilti,
Be dėmės praeit žeme,
Nebijot mirties ir viltį
Jaust Aukščiausiojo teisme!
Mirę lieka nemirtingi!
Broliai, taurę kelkim mes,—
Išganyti nuodėmingi,
Pragaras dings be žymės.

CHORAS

Atsisveikint susirinkę,
Laukiam lemiamos dienos!
Laukiam nuosprendžio teisingo
Iš Aukščiausiojo burnos!

1785

NUOLANKIAUSIAS *PRO MEMORIA**

Lošvico moterų skalbinių komisijos konsistorijos Tarėjui
prislėgto tragedijų rašytojo

PRAŠYMAS

Aš kvailas, alkanas žmogus,
Net pypkė ištuštėjo.
Tepasigaili nors dangus
Tragedijos kūrėjo.

* Atminimui (*lot.*).

Sukumpęs marginu kryžmai
Aš popierių languotą.
Iš kurgi imsis tie jausmai?
Širdy man — kaip iššluota.

Kaip jį užliet ugnies srautu,
Kai styra pirštai, riešas?
Sušildyk, Febai[12], dainių tu,
Nes pats — terlionių priešas.

Prie durų plaikstos skalbiniai,
Tarnaitė tingiai kasos,
Bet šaukia jau mane seniai
Sparnuotasis Pegasas[13].

Aš strykt ant jo! Tik juokas man —
Ir Madride iš karto.
Karaliaus drožiu sau dvaran,
Tu, žirge, lik prie vartų.

Čia pat galerija tyli.
Žengiu, užburtas grožio...
Tik štai princesė Eboli[14],
Graži tarytum rožė!

Štai puola ji, karšta, jauna,
Tam princui ant krūtinės.
J o s akyse — aistrų liepsna,
J o — skausmas begalinis.

Jau džiaugsis laime ji trapia,
Girdžiu — kad kur perkūnas! —
Girdžiu... gi kojinė šlapia
Tik šlept... Pašiurpsta kūnas.

Svajų ir fėjų nebėra.
Praėjo įkvėpimas.

Velniop poezija tyra,
Kai namuose skalbimas!

Namų ir ūkio poetas
FR. ŠILERIS

1785

GRAIKIJOS DIEVAI

Kai dar valdėt žemę stebuklingą
Ten, kur švyti džiaugsmo apžavai,
Vedėt giminę žmonių laimingą,
Gražūs pasakų šalies dievai.
Ak, kitaip godojo jūsų šlovę,
Kitos buvo apeigos kadais,
Kai Veneros puikiąją šventovę
Žmonės puošdavo žiedais!

Kai vaizduotės stebuklingas burtas
Apgaubė tikrovę lyg šydu,
Budino gyvenimas atkurtas
Ligi tol nepatirtus jausmus.
Kai meilingai širdys susilieję
Iškilnumą šlovino gamtos,
Žemėj matė žvilgsniai prakilnieji
Ženklus dieviškos pėdos.

Kur dabar, kaip mokslas sako, rieda
Medžiaga, ugninis kamuolys,—
Helijas, vairuodamas karietą,
Lėkė kaip liepsnotas spindulys.
Oreadės[15] kalnuose gyveno,
O driadės[16] — medy kiekviena.
Iš najadžių[17] amforų sroveno,
Tykiai liejos upė balzgana.

Lauras prašė[18], kad padėtų Hėja,
O Niobė stingo tarp uolų[19],

Nendrėj Sirinksės rauda aidėjo[20],
Filomelos skausmas[21] — iš šilų.
Ašara Demetros — šios upelės —
Persefonės dėlei išlieta[22];
Afrodite šaukė nuo kalvelės
Mielą draugą,— veltui jos malda!

Atlankyt sūnų Deukaliono[23]
Eidavo dievaičiai iš dangaus.
Su piemens lazda Hiperionas
Ėjo mergint dukterų žmogaus.
Žmones ir dievus, narsius herojus
Meile jungė Erotas guviai,
Amatunte atnašas aukojo
Žmonės, pusdieviai, dievai.

Santūrumas ir niaurus orumas
Buvo išmesti iš pamaldų,
Viešpatavo laimė ir linksmumas,
Kas laimingi, džiaugėsi kartu.
Dievas džiaugsmo ten nesidrovėjo,
Vien tik grožį vertino jisai;
Jį kamenų šnabždesiai žavėjo,
Švelnūs gracijų balsai.

Jūs šventyklos tarsi rūmai švietė.
Į šlovingus Istmo žaidimus[24]
Lyg į šventę didvyrius pakvietę,
Leisdavot rungtynių vežimus.
Gražūs, lankstūs ir jauni šokikai
Prie altorių burdavos gašnių,
Galvą puošdavo gėlių vainikai,
Šviesdavo ant dieviškų plaukų.

Ten šauksmai linksmųjų palydovų
Ir puiki panterų karieta
Lydi Bakchą — džiugesio valdovą,
Faunas ir Satyras pagreta;
Šėlstančios menadės[25] jį apninka,

Vynui jo nusilenkia žemai.
Rausvos lūpos linksmo šeimininko
Glaudžias prie taurės linksmai.

Lankė nebe giltinės žiaurybė
Mirštančiojo guolį. Bučinys
Iš jo lūpų traukdavo gyvybę,
Genijaus užgesdavo ugnis.
Moteries vaikaitis prižiūrėjo
Orko svarstykles griežtas;
Jaudino raudojimai Orfėjo
Net erinijas piktas.

Mirusių mielų draugų šešėliai
Eliziejaus lėkdavo laukais,
Mylintys ten meile džiaugės vėlei,
O vežėjai — ratais ir žirgais.
Alkestidė glaudė ten Admetą[26],
Linas[27] švilpavo dainas tylias,
Atpažino draugas ten Orestą,
Filoktetas gi — strėles[28].

Dovanų paskatinti ristikai
Aikštėj siekė pergalių naujų,
Didvyriai, didžius žygius atlikę,
Priartėjo prie aukštų dievų.
Tam, kas rūsčią mirtį nugalėjo,
Lenkėsi dievybės prakilniai;
Ten jūreiviams potvyny švytėjo
Iš Olimpo du dvyniai[29].

Kurgi tu, gražus pasauli?.. Grįžki,
Prigimtie, jaunatviška, šviesi.
Tik legendoj tavo pėdos ryški,
Tik dainoj tu gyvas tebesi.
Jau Orke mirties ūkai pakibę,
Jokis dievas nesirodo man.
Iš paveikslo, dvelkiančio gyvybe,
Liko tik skutai... Aiman!

Visos gražios gėlės jau nulinko,
Pučiant šiaurės vėjui darganam.
Ir dievų pasaulis visas dingo,
Atiteko viešpačiui vienam.
Liūdnas po žvaigždynus aš žvalgausi,
Ten tavęs, Selene[30], nerandu;
Piktas šilo aidas rėžia ausį,
Piktos bangos prie krantų.

Laimės, kurią teikia, nesuvokus,
Nesigėri savo didumu,
Dvasios, kur ją valdo, nepažinus,
Nesidalo su manim džiaugsmu,
Net pamiršus savo dainiaus šlovę,
Lyg švytuoklė, kartą paleista,
Traukos dėsnio einanti vergovę,
Metusi dievus, gamta.

Kad numirus vėl atgimt galėtų,
Gulasi pati savam karste;
Ir savaime sukasi iš lėto
Nesustojus amžinam rate.
Jau dievai nuėjo į legendą,
Pametė pasaulį, kurs patsai,
Be dievų pagalbos, skrenda
Per visatą vienišai.

Eidami nusinešėt kilnumą,
Visą grožį ir džiaugsmus visus,
Ir spalvas, ir muzikos gyvumą,
Mums palikot tik tuščius garsus.
Vargani, apleidę laiko būtį,
Sklandot seno Pindo[31] aukštumoj.
Tas gyvenime privalo žūti,
Lemta kam gyvent dainoj.

1788

GARSIOJI MOTERIS

Vieno vedusio vyro laiškas kitam

Turiu tave užjaust? Kad širsdamas grūmojai
Ir keikei pančius Himenėjo tu?
Kodėl? Kad tavo neištikimoji
Ieškoti ėmė glėbyje kitų,
Ko tujen jai nesugebėjai duoti?
Bičiuli, paklausyk manęs,
Gal nereikės taip aimanuoti!

Gailies, kad kokią tavo teisių dalį
Paglemš kiti? — Laimingas tu, žmogau!
M a n a priklauso plačiai giminei žmonelių,
Nuo Belto iki Mozelio krantų,
Ligi pat Apeninų apsnigtų,
Lig sostinės, kuri diktuoja madą naują,
Mažiausios krautuvėlės ja prekiauja,
Laivuos ir diližanuos mainikauja,
Knyslys kiekvienas ir kiekvienas kiškis
Įvertint gali mano moteriškę,
Prieš akinius filisterio reik jai stypsoti
Ir žiūrint ką koks kritikas palieps jai,
Žiedų kilimais ar per karštą liepsną
Šventyklon eiti ar prieš teismą stoti.
Viens leipcigietis — kad jį velnias trenktų! —
Ją piešia lyg žemėlapį pilies,
Kas nori, gali pirkti ar paliest,
Lyg nuogą mano akyse išrengtų.

T a v a! — Dėkok kanoniškam teisynui! —
Žmonos tavosios vardą jis brangina.
Ji žinanti k o d ė l? ir ji yra teisi.
M a n e N i n o n o s priedu laiko čia visi.
Tu skundies, kad teatre arba prie kortų stalo
Tau pasirodžius, kuždesiams nėr galo?
O laimingasis! kad galėčiau aš
Tuo pasigirti! Nėr manęs bemaž,

Net jeigu geriant pasukas rūgščias,
Aš atsistoju jai prie kairio šono,
M a n ę s nemato niekas, nejučia
Jų akys krypsta į išdidžią žmoną.

Vos tik praauš, rytais
Paskęsta laiptai munduruos žydruos, geltonuos,
Laiškai, paketai, ryšuliai — vis: Poniai,—
Su antspaudais kietais.
Taip saldžiai miega ji! — man n e v a l i a gailėtis.
„Štai laikraščiai, madam, iš Jenos, iš Berlyno".
Vos atsimerkt snaudalei žaviai pamėginus,
Akis nuslys — recenzijom iš lėto.
Gražus jos žydras žvilgsnis — ne,
Tik jau n e m a n — jis popierių tvane,
Vaikai už sienos žliumbti nepaliauja,
Padėjus laikraštį, ji apie juos teiraujas.
Štai tualetai paruošti,
Net veidrodis nelinksmą regi miną,
Jos potvarkiai nekantrūs ir griežti,
Tarsi sparnuota laksto kambarinė,
Pabėgo gracijos toj sumaišty;
Pakeitusios deives, meilias ir pilnas grožio,
Erinijos šukuoseną jai puošia.
Netrukus ir karietos atbildės,
Pulkai liokajų nuo pasosčių ritas,
Kvapnus abatas, reichsbaronas, britas,
Kurs nepažįsta vokiškos raidės,
Jie prašo, kad g a r s i o j i išklausytų
Čia Grosingą[32] ir Ko, po to Ciuricho magą,
Į vyrą, tarsi daiktą kiurksantį šalia,
Jie žvelgs iš aukšto, su pašaipėle.
Čia ja — ar t a v o šeimoje tokie dalykai dėtųs? —
Bet koks pamaiva arba menkysta
Ramiausiai gali sau žavėtis,
Ir visa šitai mano akyse!
O man mandagų vyrą reik vaidinti
Ir kviest pietų, užustalėn sodinti.

Prie stalo, drauge, noris pasikart,
Iš kur, sakyk, turiu kantrybės gauti!
Burgundišku, kurį m a n draudžia gert,
Jos garbintojų gerklę reik skalauti.
O duoną, dėl kurios man tenka vargt,
Išalkę parazitai sučiaumoja.
O n e m i r t y b e prakeiktoji,
Įstrigus mano inkstuos šimtąkart!
Tegu supūna pirštai, kur spausdina!
Kas man už tai, sakyk, brangus kaimyne,—
Juokeliai, skundai, netašytas menas;
Dėl ko? O, kas to nesupranta!
Juk moteris tokia, toks briliantas,
Jų akimis,— pas tokį pavianą!

Pavasaris. Ant pievų, ant dirvonų
Marguosius kilimus, žiūrėk, gamta paties
Ir gėlės rengtis žalumu pradės,
Čyruoja vieversys, miškai pilni malonių.
Gegužis jos nedžiugina nė kiek.
Giedotoja jausmų pačių saldžiausių,
Giraitė ta, kur mūsų žingsnių klausės,
Ir visa kita širdžiai jos perniek:
Lakštingaloms skaityti j o s neteko,
Lelijos apie ją nepralemens,
Visų būtybių krykštaujančios šnekos
J ą įkvepia — pamokančioms eilėms.
Bet ne! pavasaris toksai gražus — k e l i o n ė m s.
Pirmonte kaip turėtų būt jauku,
Karlsbadą šlovint nepaliauja žmonės.
Šast — ji jau ten, tarp tų margų pulkų,
Kur blizga ordinai, apykaklės prabangios,
Tarsi Charono[33] luote vis po du
Save jie rodo ir parduoti stengias,
Tenai, kur šimtą mylių atkeliavo
Dorybės trūkusios sulopyt žaizdą savo,
Tenai,— bičiuli, nedejuok, neaikčiok! —
Žmona, palikus man septynetą našlaičių.

O mano meile, didelė, tyra!
Kaip greit — kaip greit esi tu išsisėmus!
Aš moterį, kokios nebuvo ir nėra,
Kurią man žavingumo deivės lėmė,
Protingą, imlią, šviesią širdyje,
Švelnių jausmų, aikštingą ir malonią
Širdies valdovę, aš regėjau ją,
Gegužio dieną, žaidžiančią prie šono;
Taip saldžiai „Mylimas, brangus!"
Bylojo man jos akys mielos, orios.
Tada vedžiau ją prie altoriaus,
Ar buvo laimingesnis kur žmogus?
Žieduotos, stebuklingos metų voros
Šypsojosi to veidrodžio dugne;
Dangus jau vėrės prieš mane.
Mačiau, aplink ratu vaikučiai krykščia,
Jų būryje — gražiausią j ą,
Ir laimingiausią — irgi j ą,
Ji m a n o — sielų darnoje
Mus rišo meilė ir draugystė.
Bet pasirodo — o kad jį kur galas! —
G a r s e s n i s vyras — g r a ž e s n e dvasia.
Atlieka žygdarbį — ir akyse
Sugriūva mano kortų dangiškas namelis.

Ir kas d a b a r? — Apverktini mainai!
Kai išsisklaidė kerintys sapnai,
Kas liko man iš angelo sparnuoto?
S t i p r i dvasia su kūnu s i l p n u č i u,
Mišrūnas iš dviejų lyčių,
Netikęs nei mylėt, nei komanduoti;
Vaikutis — milžino karionėms,
Būtybė tarp išminčiaus ir beždžionės,
Kuriai paskui s t i p r e s n į šliaužt patiko,
Be savo grožio, be lyties,
Neteko savo sosto paspirties,
Iš žavesio šventos misterijos išnyko
Ir išbraukta pas Kiterą[31] iš Aukso knygos,
Dėl to, ką laikraščiai išties.

1788

GYVENIMO POEZIJA

„Ar koks žmogus dar vizijomis grožis?
Jų šydas esmę visiškai užgožęs.
Ar kas dar guodžias viltimi tuščia?
Nuoga tiesa tebūnie čia!
Lai mano susikurtas rojus eina aitais,
Te laisvą dvasią, beplasnojančią aukštyn,
Beribių galimybių užburton šalin,
Sukausto dabartis galingais saitais.
Save išmoks ji nugalėti:
Tuomet ir pareiga šventa,
Ir negandų sunki našta
Privers ją dar labiau klausyti.
O kas tiesos privengia atviros —
Su būtinybe kaip susidoros?"
Bičiuli griežtas, šitaip tu sakai,
Žiūrėdamas iš uosto patyrimo,
Iliuzijas atmetęs visiškai.
Pabūgę rimto žodžio, ima
Amūrai bėgti per laukus,
Nešoka Horos[35], mūzos žaidimus nutraukia,
Nuliūdę deivės nebelaukia:
Nusiima jos tyliai vainikus,
Sudaužo lyrą Apolonas,
O Hermis skeptrą į dalis,
Rausvų svajonių šydas plonas
Tuoj nuo gyvenimo nuslys.
Pasauli, kapo tu rūsys.
Sūnus Kipridės raištį stebuklingą
Nuplėšia nuo akių, tada
Pamato meilė jį mirtingą
Ir sprunka, siaubo apimta.
Jaunystės grožis sudūlėja,
Net meilės bučinys ledėja,
Kai indas džiaugsmo bus ligi kraštų,
Staiga suakmenėsi tu.

1795

DAINOS GALIA

Srautų srautai nuo skardžių teka,
Pradundant audrai virš kalnų,
Ir griūtys įkandin jų seka,
Ir medžiai virsta iš šaknų;
Pagautas įspūdžio didingo,
Keleivis klausos paslapčia
Riaumojančių srautų audringų,—
Nežino tik, kur jų pradžia:
Taip gimsta ir daina krūtinėj,
Tik — kur jos versmės, kur šaltiniai?

Ten, kur būtybės gaivalingos,
Beverpiančios būties gijas;
Kas jų mįsles įmins lemtingas,
Tas eis, kur dainiaus burtai ves.
Tai jis užvaldo jautrią sielą
Lyg Hermis dangišku skeptru:
Čia pakylės į dangų mielą,
Čia svies į gelmę pragarų
Ir, supdamas jausmų švytuoklę,
Mokės žaismams ir rimčiai duoklę.

Kaip ten, kur džiaugsmas vien, žaidimas,—
Staiga tarsi tamsi dvasia
Įžengia milžinas likimas
Ir ištarmė — jo akyse,
Ir prieš ne šio pasaulio svečią
Didžiūnai lenkias klupdami
Ir kaukės krinta, šiurpas krečia,
Nutyla šnekesiai linksmi,
Ir po tiesos galinga saule
Išnyksta smurtas ir apgaulė,—

Taip meta kasdienybės naštą
Žmogus, pažadintas dainos,
Pajutęs, kad širdis jo plasta
Pilna naujos, skaisčios liepsnos;

Ir jis didiems dievams prilygsta,—
Lėmimas žemiškas — tvankus,
Tad visos kitos galios nyksta,
Nes kyla įkvėptas žmogus,
Ir dingsta rūpestis nuo veido:
Jį žavesys dainos išsklaido.

Kaip, grįžęs į namus iš tolo
Po ilgesio ir nevilties,
Su ašaromis vaikas puola
Prie savo motinos širdies,—
Taip iš svečių kraštų klajūną
Į gimtą sodžių atgalios,
Tarytum sūnų palaidūną,
Daina ir vėlei parvilios,
Kad jis gamtoj pamiršt išmoktų
Konvencijų pasaulį koktų.

1795

PAKINKYTAS PEGASAS

Į vieną turgų — bene Heimarketą[36],
Kur žmonės kuo tik geidė, tuo prekiavo,
Atėjo sykį alkanas poetas,
Norėdamas parduot Pegasą savo.

Sparnuotas žirgas nekantrus
Pradėjo žvengti, stypčiodamas dailiai,
Žioplių minia aplinkui kad sukrus:
„Kas per gražumas! — puolė šaukt.— Tik gaila,
Kad jo grakštus stuomuo tais dviem šlykščiais sparnais
Subjaurotas. Betrauktų sau karietą.
Kaip reta, žinot, žirgas, po velniais,
Bet kas gi oru skraidžioti norėtų?
Juk pinigai ant tako nesimėto!"
Čia arendatorius ūmai:
„Sparnai, deja, iš tikro reikalą gadina;

Reikės pakirpt arba surišt į vieną,
Ir vežime dardėsiu sau ramiai.
Dėl vieno kito svaro rizikuoju".
Mainytojas smagus, kad sutaria su juoju,
Jau kiša ranką. „Ką gi, reik apliet!"
Greit Hansas vestis jį namo galės.

Taurusis žirgas kinkomas kieme.
Tačiau, vos tik pajutęs keistą naštą,
Jis pasimuisto, šoka, ima nešti,
Ir viskas, kas tik buvo vežime,
Jau drybso išversta ties bedugne.
„Na ką, gerai. Ne tokių pokštų esti.
Neteks daiktų vežioti. Po velnių,
Ryt keleivius man reikia vežti,
Bandysiu jį paimt atsarginiu.
Šaunuolis, gali arklius du atstoti;
Gal su laiku ir pats ateis į protą".

Pradžia visai puiki. Išlaisvintas arklys
Eiklesnis už kitus tursena, nėr ko delsti,
Bet kas gi čia? Jis kilsteli akis,
Neįprasta į grindinį jam belsti,
Jis iš vėžių iškrypo nejučia,
Pabudus prigimtis slapčia
Skraidina per laukus, balas, girias didžiausias;
Ir visą kinkinį pagauna siautulys,
Nei sustabdyti, nei iššokt gali,
Kol pagaliau, visų keleivių siaubui,
Sulūžus, apdaužyta karieta
Sustoja ties viršukalne aukšta.

„Man regisi, išėjo ne į gera",—
Prabilo Hansas sau rimta mina.
„Jei šitaip nieko neišeina, dera,
Kad bestija pabūtų alkana;
Tai pasiutimą greit išvaro".
Kaip tarė, taip padarė. Iš gyvulio gražaus,
Net nepraėjo kelios dienos,

Beliko griaučiai! „Štai kas tu per vienas! —
Sušuko Hansas.— Nieko panašaus,
Su mano jaučiais paarėt prašau!“

Vaje, vaje! Apverktinas vaizdelis —
Sparnuotas žirgas, gretimais jautelis.
Pegasas daužos, iš visų jėgų
Dar stengiasi pakilt, į žydrą dangų žiūri,
Šalia klampoja jautis nusuktu ragu,
Dabar bičiulis Febo mėgdžiot jautį turi,
Ir šitaip nuolat, kol gale dienos
Apleidžia jėgos sąnarius ir kojas,
Nuilsęs Dievo žirgas išdidus
Ant žemės krinta, dulkėse voliojas.

Įsiuto Hansas: „Kas per gyvulys!“ —
Betalžydamas žirgo šonus keikės.
„Vaga, ir ta paeit nebegali?
Matyt, apstatė turguj kipšo vaikas“.

Užėjo jam toks įtūžis staigus.
Kol švilpia rimbas, krėsdamas juokus,
Jaunuolis artinas, guvus ir sveikas.
Jo rankoj švelniai skambanti citra,
Plaukų auksinį spindesį apjuosęs,
Geltonas kaspinas tik plaikstosi ore.
„Drauguži, kur tu šia pora važiuosi? —
Iš tolo ima šaukt vaikinas bernui.—
Su jaučiu aria paukštis pakinkytas!
Man regis, greit pratrūks kvatot net varnos!
Ar negalėčiau valandėlę kitą
Aš pasidžiaugti tavo arkleliu,
Stebuklą tau parodyti galiu“.

Išpančiotas Pegasas kaip matai.
Jaunuolis strykt ant jo, net žodžio nepasakęs.
Pajutęs meistro ranką nelauktai,
Žąslus tik žirgas kad sukąs tvirtai
Ir nėrė žvengdamas, liepsna sužibo akys;

Jau nebe kuinas jis, jau dausose
Kaip Dievas sklendžia, kaip kokia dvasia!
Lyg viesulas, dabar jau vėl sparnuotas,
Apsuko platų ratą erdvėje,
Paskui sužvingo ir lyg žarija
Išblėso mėlynų padangių plotuos.

1795

METAFIZIKAS

„Kokioj aukštybėje esu!
Vos vos ten, žemėje, įžiūrimi žmogeliai!
Dangun remiuos! Aukštesnio būti nebegali
Kaip mano verslas — iš tiesų!“
Taip nutarė stogų dengėjas,
Bokštan įlipęs.— Milžinas smulkus
Ir knygius Hansas Metafizikas vėl dėjos
Galiūnu. Milžine smulkus,
Ar tu žinai, iš ko ir kam statytas bokštas,
Kurian įlipęs tu taries visus pranokstąs?
Ir kaip ten patekai? Nes juk aukštybė ta
Ne kam kitam, o tik žemyn žiūrėt skirta.

1795

ŠOKIS

Žvelk, kaip žingsniais lengvais banguodamos sukasi poros,
Žemę liečia vos vos jų lyg sparnuota pėda.
Gal čia eiklūs šešėliai, netekę apsunkusių kūnų?
Gal mėnesienos gaisuos elfai vilnija eilėm?
Lyg zefyro srovėm dūmai lengvi plūsta oru,
Lyg lengva eldija suptųs sidabro srautuos,
Stypčioja koja žvitri, ją neša melodijų vilnys,
Kelia eterio kūną stygų švelnus skambesys.
Štai norėtų staiga sutraukyti šokio grandinę,

Nyra drąsuolių pora šokančių tirštumon.
Tarpas atsiveria jai ir už nugaros dingsta,
Lyg slaptinga ranka mostu jai skintų kelius.
Žvelk! pasiklydo pora, labirintuos laukiniuos
Virsta žavus statinys šio pasaulio lakaus.
Ne, vėl kelias džiaugsmingai aukštyn, išsinarplioja mazgas
Ir kitokiuos keruos vėl atsistato tvarka.
Nenutrūksta tasai kūrinijos amžinas tapsmas,
Įstatas pagarbus permainų valdo bangas.
Tu man sakyk, kaip darinys tas suyra
Ir ramybė sykiu tvyro toj formoj judrioj?
Viešpats kiekvienas, laisvas, širdies savo klauso
Ir veržlioj tėkmėje randa savuosius kelius?
Nori žinoti? Dermę atmink, jos galingą dievybę,
Tą, kur šuolius staigius keičia darniuoju šokiu,
Lyg Nemezidė jinai ritmo auksinėm vadelėm
Valdo džiaugsmo vilnis, tramdo, kai liejas perviršl.
Negi veltui tau skamba šita visata sustyguota,
Ar nepagauna tavęs ši palaiminga srovė?
Nei tas taktas žavus, kurį tau muša kas gyvas,
Verpetuojantis šokis, kurs erdvėm amžinom
Neša švytinčios saulės keliais didingaisiais.
Šokant taktas brangus, tai, ko vengi veikloj.

1795

ŽAIDŽIANTIS VAIKAS

Žaisk, vaikel, ant kelių mamos! Šventoje tyloje čia
Virkdantis vargas joks, rūpestis joks nesuras.
Laiko mylinčios motinos rankos tave virš bedugnės,
Ir net į sūkurio gelmę taip nekaltai tu šypsais.
Žaisk, miela nekaltybe! Aplink Arkadija dar tau,
Ir laisva prigimtis klauso tik noro džiugaus;
Gaivios išmonės jėgos dar pačios save apriboja,
Ir neturi drąsa tikslo dar nei pareigos.
Žaisk! Netrukus ateis tau darbas, kankinantis, rimtas,
Ir pareiga be džiaugsmo ir be drąsos viešpataus.

1795

ILIADA

Plėškit, draskykit Homero vainiką, skaičiuokit
Tos nemirtingos poemos tėvus.
Motina jos tik viena, ir tos motinos bruožai —
Tai nemirtingi bruožai gamtos.

1795

IDEALAI

Kam taip klastingai, netikėtai,
Viltinga aukso svajone,
Kančios ir laimės palytėti,
Palikot vienišą mane?
Jaunystės mano metai brangūs,
Kas sugrąžinti jus padės?
Negrįšit — skuba jūsų bangos
Į šaltą jūrą užmaršties.

Kadais nušvietę mano kelią,
Užgeso spinduliai karšti,
Išnyko gražūs idealai,
Kuriuos aš saugojau širdy.
Saldus tikėjimas pradingo,
Pagimdęs tiek šviesių sapnų,
Tikrovė griauna pražūtingai,
Kas buvo dieviškai kilnu.

Pigmalionas[37] taip mokėjo
Įkūnyt savo troškimus,
Kad marmuras alsuot pradėjo,
Įgavęs širdį ir jausmus.
Ir aš kreipiaus į šaltą gamtą,
Meldžiausi kupinas vilties,
Ir jai atgyti buvo lemta
Prie dainiaus mylinčios širdies.

Tada ji bendrą kalbą rado
Su mano polėkiais kilniais,
Šventus širdies žodžius suprato,
Atsakė bučiniais švelniais.
Vėl pamačiau aš medį, gėlę,
Kalnų versmes sidabrines,
Ir pajutau — gamta besielė —
Tai pakartojimas manęs.

Kokia gaivi man pasirodė
Ta visuma, kur supa mus,
Ji veržės į kiekvieną žodį,
Paveikslus, darbus ir jausmus.
Lyg pumpuras iš lėto skleidės
Pasaulis prieš mane platus.
Ak! iš tiesų jo tikras veidas
Toks varganas ir toks skurdus.

Pagautas nuostabių svajonių,
Jaunystės drąsą atradau,
Be rūpesčių ir be dvejonių
Gyvenimo keliu skridau.
Aukštyn prie tolimų žvaigždynų
Viliojo skrydis prakilnus,
Ir jokios kliūtys nebaugino,
Išskleidus didelius sparnus.

Žmogus laimingas viską gali,
Jam nesunki jokia našta!
O kaip palengvino jo kelią
Fantastiškai graži svita.—
Man M e i l ė dovanas žadėjo,
O L a i m ė — aukso svajones,
G a r b ė šalia žvaigžde spindėjo,
T i e s a — lyg saulė virš manęs.

Bet, ak! šios palydovės dingo
Lyg pasakoj arba sapne,
Pametusios negailestingai

Dar kelio vidury mane.
Greičiausiai Laimė pasitraukė,
Prigeso Išminties aistra,
O Tiesą spindinčią apniaukė
Dvejonių sukelta audra.

Mačiau — Garbės vainikas kvailiui
Paskirtas buvo nevertai,
Per greit many išblėso Meilė,
Per greit nuvyto jos žiedai.
Kasdien gūdžiau užkloja viską
Ir užmiršimas, ir naktis,
Tik kartais dar šešėlį blyškų
Ant kelio numeta Viltis.

Kas iš triukšmingų palydovių
Man ranką mylinčią išties?
Kas prie manęs ir šiandien stovi
Ir kas į kapą palydės?
Tik tu, kukli, švelni D r a u g y s t e,
Žaizdas užgydai, kaip matau,
Galbūt todėl pačioj jaunystėj
Tavęs ieškojau — ir radau.

Ir tu, jos drauge numylėtas,
Man sielą saugantis šventai,
O D a r b e, tavo ritmas lėtas,
Bet tu negriauni, o statai.
Į šviesų rūmą Amžinybės
Dedi smiltelę po smilties
Ir nubrauki skolos beribės
Metus, dienas ir minutes.

1795

UŽDENGTA STATULA SAISE

Žinių trokštąs jaunuolis, kurs Egiptan
Į Saisą atvykęs buvo semtis

Slaptos dvasiškių išminties, pakilo
Pakopom dvasios pats gana aukštai;
Ugningai veržės jis į pažinimą,
Ir hierofantas aiškinti jam vos
Suspėdavo. „Jei aš turiu ne viską,
Tai ką turiu? — sakydavo jaunuolis.—

Nejau tu tiesą, kaip juslių palaimą,
Laikai suma: turėt gali daugiau jos
Arba mažiau, tačiau vis tiek turi?
Ar ji dalijama, ar ne vieninga?
Tik spalvą iš vaivorykštės paimk,
O iš harmonijos paimk tik toną —
Ir nieko nebeliks, nes bus graži
Spalvų, garsų pilnatvė suardyta".

Taip kartą šnekučiuodami, ramiai
Sustojo juodu vienišoj rotondoj,
Kurioj pro šydą statula didžiulė
Jaunuolio žvilgsnį ėmė traukt. Nustebęs
Jis į vadovą pažiūrėjo: „Kas
Ten paslėpta po uždanga ana?" —
„Tiesa", — atsakymą išgirdo.— „Kaip? Aš
Veržiuos į tiesą vienišas, o čia
Man prieš akis tiesa štai uždengta?" —

„Dievybės šito pasiklausk,— parodė
Jam hierofantas.— Uždangos negali,
Jai nepraskleidus, liesti mirtingasis.
O jei, dievybė sako, kas anksčiau
Nudengtų nusikalstama ranka
Ją, šventą..." — „Tai?" — „Tas tiesą p a m a t y t ų".—
„Keista orakulo valia! Nejau,
Nejau ir tu jos niekad nepakėlei?" —
„Aš? Man visai nekildavo tokios
Pagundos!" — „Nebesuvokiu. Jei tiesą
Atskyrusi tik ši plonutė siena..." —
„Įstatymas dar,— pertraukė vadovas,—
Sūnau, kur kas sunkesnis, nei manai,

Tasai plonutis šydas — tavo rankai
Jis lengvas, tavo sąžinei — sunkus".

Namo jaunuolis ėjo susimąstęs.
Jam atėmė tas pažinimo geismas
Ir miegą, blaškės lyg ugnyj ant gulto,
Vidurnaktį pakilo. Į šventyklą
Patraukė greitai žingsniais nedrąsiais.
Be jokio vargo perlipo per mūrą
Ir nedvejodamas tuojau nušoko
Tiesiog į patį vidurį rotondos.

Dabar jis vienas čia, tokia klaiki
Apsupus vargšą mirtina tyla,
Kurią tik žingsnių garsas tuštumoj
Slaptosios salės apskritos betrikdo.
Iš kupolo pro angą meta blankų
Sidabro melsvo spindulį mėnulis
Ir, lyg ant žemės nusileidęs dievas
Su savo ilgu apdaru, baugi
Patamsiuos skliautų spindi statula.

Jis eina keliais linkstančiais artyn —
Jau ties pirštus paliesti šventenybę,
Bet išpila jį karštis, purto šaltis,
Ir suturi nematoma ranka.
„Nelaimingasis, ką daryt rengiesi? —
Jam ima priekaištaut vidinis balsas.—
Švenčiausiąją tu gundyt ketini?
Orakulas pasakė: šydą šį
Praskleis jis pats, o ne žmogus mirtingas.
Bet ir šitie — ar ne jo lūpų žodžiai:
„Nudengęs šydą, tiesą pamatytų"?
„Kas bus, tas bus! Pakelsiu! — jis sušuko.—
Aš noriu pamatyti".— „Pamatyti!" —
Nuspengė ilgas aidas pašaipus.

Sušuko ir staiga nuplėšė šydą.
„Ir kas,— paklausit,— jam ten pasirodė?"

Aš nežinau. Išbalusį ir vos
Begyvą rado rytą jį dvasiškis
Sukniubusį po kojomis Izidės.
Ką jis tenai pamatė ir patyrė,
Nepasisakė niekam. Nuo šio mirksnio
Jam visiškai gyvenimas apkarto.
Anksti nuvarė sielvartas į kapą.
„Tam vargas,— klausinėjamas kitiems
Jis tvirtindavo perspėjamais žodžiais,—
Tam vargas, kas į tiesą eis per kaltę!
Toks niekados tiesa neapsidžiaugs“.

1795

MOTERŲ GARBĖ

Moterys mūsų! priaudę, pripynę
Dangiškų rožių į buitį kasdienę,
Juostą iš meilės išaudę karštos,
Jos po kukliais gracingumo vualiais
Budi ir jausmo skaisčiausio ugnelę
Kursto šventąja ranka nuolatos.

Amžiais iš tikrovės gniaužtų
Veržias vyriška jėga,
Niekas jo minčių nekausto,
Plūsta jo aistrų banga.
Godžiai puola į tolybę,
Neramu jo širdyje,
Ten, kur šviesios žvaigždės žiba,
Jam vaidenas jo svaja.

Moterims vos tik suvirpa blakstienos,
Grįžta atgal tie bėgliai, ir kaip vienas
Suka jie vėl į vėžes dabarties.
Ten, kur jų močių lūšnelės stovi,
Saugo nuo seno drovią dorovę
Tikrosios dukros romios prigimties.

Pavojingi vyro siekiai,
Pilnas griaunančios jėgos,
Nieko sveiko nepalieka,
Puldamas be atvangos.
Ką sukūręs, tuoj suskaldo,
Nežaboti jo geismai,
Tarsi hidrai — naujos galvos
Jam atauga amžinai.

Betgi patenkintos, ramios ir lėtos
Moterys skina akimirkų žiedus,
Sergi juos mylinčioj savo širdy.
Jos daug laisvesnės buity kasdieninėj,
Veriasi joms pažinimo šaltiniai
Kaip ir poezijos žemė plati.

Išdidaus ir kieto būdo
Siela vyriška šalta,
Prie kitos širdies prigludęs,
Nesidžiugs jis niekada,
Kas jam sutapimas sielų,
Kas jam ašarų srautai,
Jam kasdienės kovos mielos,
Jos tik grūdina tvirtai.

Bet, lyg zefyrų švelnių palytėtos,
Arfos Eolo ūmai suvirpėtų,—
Taip jaudulingoji moters širdis,
Kančios mažiausios kitų sugraudina,
Svetimas skausmas suspaudžia krūtinę,
Dangiškos rasos užlieja akis.

Vyrams gi svarbiau kas kita,
Viską lemia tik jėga;
Su kardu įrodo skitas,
Persas klaupiasi staiga.
Šiurkščiai grumtis nepaliauja
Nesuvaldomi geismai,
Ir nesantarvėj iš naujo
Skęsta gracijų namai.

Betgi išmokę gražiuoju paliepti,
Moterys laiko dorovinį skeptrą,
Gaisrą nesandoros gena šalin,
Moko jėgas tas, kurios nesutinka,
Lietis vieningai į formą meilingą,
Vienija viską, kas liejas aplink.

1795

ODISĖJAS

Jūras išplaukė visas tėvynės ieškąs Odisėjas;
Pro Charibdės šiurpus, lojančią Scilę piktai,
Vandenyno pavojais baisiais ir per priešišką žemę
Net į Aidą[38] jisai nusileido — net ir po žeme.
O kai miegant lemtis nuplukdė prie Itakės kranto,
Tai, pabudęs skausme, nepažino gimtosios šalies.

1795

PASIVAIKŠČIOJIMAS

Būk pasveikintas, kalne, viršūne nurausvinta saulės!
Sveikinu, saule, tave, su meiliais spinduliais!
Sveikinu, kloni, tave ir jus, o šlamančios liepos,
Paukščių choro balsus toj lapijoj vešlioj,
Ramios žydrynės, ir jus, kurios dangų apgobę,
Ir uolynus rudus virš žaliųjų miškų,
O ir patį save, kurs, iš kambario ankšto ištrūkęs,
Nuo tuščių plepalų bėgu džiaugsmingai pas jus.
Jūsų oras gaivus lyg balzamo man širdį pripildo,
Ir išalkusios akys ganosi šviesoje.
Ryškiai pražydusioj pievoj pradeda spalvos švytėti,
Bet žavus margumynas pilnas protingos darnos.
Lankos tiesia maloniai man platųjį savo kilimą,
O jaukioj žalumoj raitos takelis tylus,

Zvimbteli štai darbščioji bitutė ir tvaskantį sparną
Kelia drugelis lakus raustančiam dobile,
Saulės strėlės dar varsto mane; koks apmiręs vakaris,
Vien džiugus vieversys virva aukštybėj dangaus.
Tik suvirpa krūmynas ir lenkiasi alksnių
Karūna, o nuo vėjo žvilga žolė sidabrais.
Sambrėškis gaubia mane ir į kvepiančią vėsą
Kviečia pastogė puiki buko šešėlių ūksmėj,
Girios gūdumas užstoja ūmai man akiratį šviesų
Ir takelis vingrus veda aukštyn ir aukštyn.
Perveria kur ne kur dar šakų lapotąjį grotą
Koks spindulys, lyg šypsniu kviestų žydrynė tave.
Betgi uždanga plyšta, ir tankmė prasivėrus
Vėl į spindinčią dieną staigiai bloškia mane.
Neaprėpiamos verias tolumos manajai akiai,
Ir uolynais žydrais baigias pasaulis ūkuos.
O papėdėj kalnų, dunksančių man po kojom,
Plaikstosi upės srovė atspindžiuos savo žaliuos.
Eteris man virš galvos, eteris srūva iš šonų,
Svaigdamas dangų stebiu, siaubą matau apačioj;
Bet tarp amžino skliauto ir amžinosios bedugnės
Lieptas turėklais tvirtais saugiai keleivį išves.
Ir šypsodamos lekia pro šalį pakrantės turtingos,
Darbo džiugesį giria klestintis slėnis žemai.
Tosios linijos, žvelk! valstiečių laukams jos atskirti,
Į gėlių kilimus įaudė jas Demetra.
Draugiškas įstato ženklas, per dievą žmonėms suteiktasis,
Kai laukuose geležies meilė išblėso ūmai!
Bet visaip išsirangęs, suraižęs sau plotus tvarkingus,
Čia prapuola miške, čia per aukštybes kalnų
Raitos spindinčia juosta žemes sujungiantis kelias,
Upės paviršium glotniu stumiasi plaustas tolyn.
Tilindžiuoja varpeliais ganykloje guvūs galvijai,
Atsišaukia aidais vienišos dainos piemens,
Sodžiai linksmi puošia upę ir žalumynuose skendi,
Dar kiti nuo kalnų leidžiasi stačiai žemyn.
Čia kaimynystėj žmogus vis dar su ore iš vieno,
Romūs plyti laukai palei sodiečio namus,
Jaukiai vynuogė raizgos linkui langelio neaukšto,

Meiliai šaka apkabina medis pakraigę trobos.
Žemės tauta laimingoji! laisvei dar tu nenubudus,
Griežtas įstatymas sieja tave ir laukus.
Tavo norai visi keičiasi su kalendorium
Ir kasdieniniuos darbuos pinasi amžiaus gija!
Kas gi vagia dabar iš manęs šitą reginį mielą?
Ir jau kitokia dvasia ima dvelkt iš laukų.
Skiriasi atžariai visa, kas meilėje jungės,
Vien tik vienodi daiktai susirikiuoja greta.
Povyzas stovint regiu, tai tuopų gentys išdidžios
Puošniai ir iškilniai žengia tvarkingom eilėm.
Viskas čia taisyklinga, parinkta ir reikšminga,
Ši tarnų eisena liudija Viešpatį man.
Šventiškai skelbia tatai ryškiai spindintys bokštai,
Ir iš skardžio akmens keliasi miesto galva.
Į savąsias dykras miško faunas tapo išstumtas,
Pamaldžioji dvasia — akmeniui sielą įkvėps.
Čia žmogus prie žmogaus daug labiau prisiglaudęs,
Ir pasaulis sparčiau keičiasi jo širdy.
Žvelk, kaip žiebias liepsningoj kovoj jų veržlumas,
Daug jų grumtynės nuveiks, dar daugiau jų darna.
Valdo vieninga dvasia rankų daugybę ir plaka
Jų liepsnojančios širdys vienu ryžtingu jausmu.
Plaka tėvynei ir meilei, įstatymams protėvių dega;
Čia, šitoj žemėj brangioj, ilsis jų kaulai šventi.
Taip nusileidžia dievai laimingieji ir kurias
Žemėje, jiems pašvęstoj, būstuos be galo puikiuos.
Neša dovanas brangias. Cerera[39] arklo gėrybes
Neša prieky visų, inkarą Hermis eiklus,
Bakchas su kekėm, Minerva su ūgliais alyvos,
O Poseidonas pakrantėn atveda karo žirgų[40].
Motė Kibelė kinkosi liūtų porelę vežiman[41],
Pro svetingus vartus ji kaip miestietė įžengs.
Akmens šventieji! Iš jūsų pasklido daigai žmoniškumo,
Puošė jūrų salas papročiai ir menai,
Teisę skelbė išminčiai prie šurmuliuojančių vartų,
Didvyriai traukė kovon ginti penatų savų.
Kūdikiais rankose nešinos moterys lipo į kuorus,

Žvelgdamos pavymui, kol dingo būrys tolumoj.
Puolė tada prieš dievų altorius ant kelių ir meldė
Pergalės ir garbės, leisti sugrįžti namo.
Pergalę pelnėt ir garbę; namo tik šlovė besugrįžo,
Jūsų žygius didžius jautriai skelbia akmuo:
„Sparton nuėjęs, keleivi[42], pranešk visiems, kad regėjai
Mus — atgulusius žemėn, liepė taip pareiga".
Būkite ramūs, mielieji! kraujo jūs atsigėręs,
Medis alyvos žaliuoja, supasi vešlūs javai.
Ima atkutę krebždėt visur amatai atsigavę,
O iš upės meldynų dievas žydrūnas pamos.
Kirvis graužiasi medin ir graudžiai dejuoja driadė,
Nuo pakriūtės kalnų ritas kamienas traškus.
Iš skaldyklos akmuo, svertų keliamas, skrenda;
Į giliąsias angas leidžiasi angliakasys,
Kalvėj Vulkano girdėti ritmingas dunksėjimas kūjų,
Po raumeninga ranka žiežirbos tykš nuo žaizdrų.
Žiba linas auksinis, apvydamas šokančią verpstę,
Tarp ataudų vikriai zuja šaudyklė žvitri.
Locmano balsas reide, jo flotilė jau laukia,
Į svetimąsias šalis triūso vaisius ji gabens;
Suka į uostą kiti, lobį iš tolių atvežę,
Ant iškiliųjų stiebų plasta vainikas aukštai.
Žvelk, kas dedasi turguj, linksma žmonių knibždėlynė,
Žemės kalbų mišinys gaust nepaliauja ausy.
Žemės vaisius apvalius pirklys ant prekystalio krauna,
Kas po saule karšta Afrikoj dera vešliai,
Ką Arabija verda, ką šiaurėje Tulė[43] sutaiso,
Pila mums turtų gausybę dosni Amaltėja ragan[44].
Talentui gimdo čionai dieviškus kūdikius laimė,
Laisvės krūtim papenėti auga džiaugsmingi menai.
Atvaizdu gyvu būties skulptorius džiugina akį,
Prakalba, įkvėptas kalto, amą įgavęs akmuo.
Lieknos jonėnų kolonos paremia dangų dirbtinį,
Sutelpa visas Olimpas puikiam Panteono rate.
Tarsi Iridė[45] lengva ar strėlė, nuo templės atsiskyrus,
Tilto arka grakšti šauna virš upės sraunios.
O tyliam kambary braižo ratus sudėtingus
Vyro protas mąslus, skverbiasi į sferas,

Medžiagų tiria galias, magnetų pyktį ir meilę,
Garso kelią ore, taką šviesos per erdves,
Ieško dėsnio aiškaus sūkuringuos verpetuos,
Ieško tvirtos atramos reiškinių srovėje.
Kūną ir balsą suteikia raštas mintims nebyliosioms,
Kalbantis lakštas išsaugo mums jas laikų sūkuriuos.
Regi nustebus akis, kaip sklaidos ūkai pamišimo,
Traukias nakties tvariniai nuo rytmetinės šviesos.
Pančius sutrauko žmogus. Laimingas! bet kam jis,
Baimės pančius numetęs, gėdos pamiršta vadžias!
Laisvės šaukiasi protas, laisvės aistros laukinės,
Ir nuo šventos prigimties gosliai tolsta visi.
Ak, kaip inkaras trūksta, kursai palei krantą
Laikė luotą, dabar jį pagriebia srovė,
Į tolybę štai neša, į gylį, krantai gi prapuola,
Greit ant viršūnės bangų luotas bestiebis pasvirs;
Jau debesynuos išblėso kelionę lydėjusios žvaigždės,
Nieko nėra pastovaus, dievas suklysta, net jis.
Pokalbiuos nebėra jau tiesos, širdingumo ir meilės,
O gyvenime taip: priesaika melo burnoj.
Į slapčiausias širdžių kerteles, net į paslaptį meilės
Apgavikas įlįs, draugą nuo draugo atplėš.
Į nekaltumą grasi išdavystė nuolat šnairuoja
Ir nuodų geluonim šventvagio kerta dantis.
Pralaimėjus širdis dorą mintį parduoda, o meilė
Meta dieviškus bruožus, tausotus kadais.
Tiesa, ženklus tavus apgavystė jau nusitvėrė
Ir išniekino ji balsą šviesios prigimties,
Ką skurdžioji širdis džiaugsmo kely susirado;
Neprasimuša čia jausmas joks nuoširdus.
Iš tribūnų liejas tiesa, o pirkelės jų klauso
Ir įstatymų šmėkla sergėja karalius.
Metų metais ir šimtmečiais gali šios mumijos tverti,
Kaip apgaulūs vaizdai tos pilnatvės gyvos,
Kol atbus prigimtis ir sunkiom, geležinėmis rankom
Tuščią kevalą purtys vargai ir laikai,
Tarsi tigrė kokia, kuri grotą plieninį sulaužo,
Vaizdui numidų miškų staigiai atšokus galvoj,
Su vergų tūžmastim žmonija šitaip kelias,

Miestų aitriuos pelenuos ieško savos prigimties.
O, prasiskirkite, sienos, ir duokite kaliniui laisvę!
Į apleistąsias lankas grįžta išgelbėtas jis!
Betgi kur aš esu? Tako nėr. Tik pakriūtės stačiausios,
Žioji bedugnių plyšiai prieky ir už pečių.
Už manęs liko svitos aplenktų vynuogynų ir sodų,
Jokio žmogiško ženklo priešais mane nematyt.
Tik krūva medžiagos, iš kurios prasikalus gyvybė,
Tik bazaltas šiurkštus, kuriančių rankų laukiąs.
Šniokšdamas krinta vanduo, prasigraužęs sau taką,
Ir tarp medžio šaknų plūsta upokšnis piktai.
Tuščia jau ir nyku. Vien padangių žydrynėj
Kybo erelis, pririšęs žemę prie debesų.
Čia, į šitą aukštybę, neatneša vėjas sparnuotas
Netgi aido silpnučio žemės vargų nei džiaugsmų.
Argi jau vienas esu? Juk tavo glėby, prie širdies tau
Vėl aš, gamta! Žemės baisingi vaizdai,
Širdį šiurpu man nukratę, buvo tik sapnas nelemtas,
Draug su slėnio šlaitu dingo jie pragarmėj.
Gyvastį skaisčią imu nuo tavo skaisčiųjų altorių,
Grįžta džiugioji narsa mano jaunystės žvalios;
Juk nesenstanti niekad ir už karalienę gražesnė
Stropiai tu saugai, gamta, įstatus savo senus.
Nuolatos ta pati, savo rankose vyrui išsaugai,
Kūdikis ką patikėjęs, ką jaunas žmogus,
Ta pačia krūtimi maitini besikeičiantį amžių
Po žydryne viena, toj pačioj žalumoj
Vaikšto artimos, vaikšto ir tolimos gentys,
Saulė Homero, žiūrėk! šviečia ir mums ta pati.

1795

ŽEMĖS PADALIJIMAS

Ir tarė Dzeusas: „Žemę padalinkit!
Aš viską veltui atiduot geidžiu.
Tiktai dorai, teisingai pasirinkit,
Aš nedarysiu jums kliūčių.

Visi, kas tik rankas turėjo, spietės —
Jauni, seni — paimt kas ką galįs.
Dirvas ir derlių paėmė valstietis,
Girias pasiglemžė šaulys!

Pirklys — javus, javidėje supiltus,
Abatui teko vynas įstabus.
Karalius apkėtė kelius bei tiltus —
Iš to jam dešimtinė bus.

Vėlai, kai žemę pabaigė dalyti,
Atėjo dainius. Ak, dalia karti!
Jau viską, kas akim aplink matyti,
Suraižė, paėmė kiti.

„Aiman! Tokioj daugybėje nejaugi
Aš vienas užmirštas sūnus esu!" —
Prieš Dzeusą suklupęs, dainius baugiai
Prabilo raudančiu balsu.

Atsakė dievas: „Kas po sapno šalį
Klajojo, lai nekaltina manęs.
O kur buvai, kada pasaulį dalė?" —
„Buvau,— atsakė,— prie tavęs.

Dangaus harmonijos aš įsiklausęs,
Žvilgsniu buvau tenai, kur tu.
Atleisk, kad dėl tavęs, šviesiausias,
Aš žemės turtą prarandu".

Atsakė dievas: „Viskas padalinta:
Medžioklė, derlius, kiekviena valda...
Ateik, jei nori būti su manim tu,
Dangun įleisiu bet kada".

1795

MERGAITĖ IŠ SVETUR

Kasmet, kai vyturėlių dainą
Kartoja spindintis dangus,
Mergaitė nuostabi ateina
Pas klonio piemenis skurdžius.

Ir nežinia, iš kur ji vyksta,
Kur jos gimtinė ir namai,
Ir greit jos pėdsakai išnyksta,
Vos atsisveikina jinai.

Paguodžia širdis jos gražybė
Ir žvilgsnis, mielas ir šviesus,
Tačiau taurumas ir skaistybė
Išaukština ją prieš visus.

Iš laimingesnio gal pasaulio
Ji neša vaisių ir gėlių,
Kur daug skaistesnė šviečia saulė
Virš sodų ir lankų žalių.

Senelių žilstančių paguoda
Ir džiaugsmas amžinas jaunų —
Visiems gėlių ir vaisių duoda,
Visiems ji turi dovanų.

Įsimylėjėliams, kai tiedu
Prie jos priėjo, mergina
Išrinko nuostabiausią žiedą:
Jiems tai geriausia dovana.

1796

PASLAPTIS

Ji nepasakė nė žodelio,
Jos neišgirs jokia ausis...
Bet žvilgsnis daug išreikšti gali;
Aš supratau, ką sako jis.

Einu, kur buko medžiai kloja
Šešėlius ant ramių takų.
Uždenk mus, pavėsingas gojau,
Paslėpk nuo svetimų akių.

Prityla, vėlei sustiprėja
Iš tolo miesto ūžesys;
Štai naujas garsas įsilieja —
Girdėti kūjo dundesys.
Taip grumiasi žmogus vargingai,
Ir slegia jį dalia rūsti;
Tuo tarpu laimės čia nestinga,
Ji krinta iš dausų pati.

Nereik žmonėms girdėt, matyti —
Mes meilę saugokim slapta!
Jie moka džiaugsmą tik ardyti,
Nejautę džiaugsmo niekada.
Pasaulis ims tuoj pavydėti
Mums tų akimirkų brangių;
Kaip grobį laimę reik laimėti,
Užbėgt pavydui už akių.

O laimė naktyje priglunda,
Ji mėgsta, kai aplink tylu...
Bet vos tiktai seklys pabunda,
Nubėga ji tolyn keliu.
O, išsiliek, skaidrus šaltini,
Apsupk mus gaudesiu bangų,
Lai srautai, skambantys, ištvinę,
Apsaugo, kas mum taip brangu.

1796

ŠVIESA IR ŠILUMA

Gyventi eidamas, žmogus
Aplink vien šviesą mato:
Jis tiki laime ir smagus,

Jog žmonėse ją rado,
Ir trokšta, šildomas vilties,
Priglaust pasaulį prie širdies.

Bet vos pamato iš arti,
Jog viskas — žema, menka,
Grūmojančių žmonių spūsty
Ir pats sugniaužia ranką:
Širdis — šalta ir uždara,
Ir meilės karščio nebėra.

Ne visad spinduliu skaisčiu
Tiesa nušvies likimą!
Palaimintas — širdies karščiu
Nepirkęs pažinimo!
Blaivia mintim tu nuolatos
Žabok veiksmus širdies karštos.

1797

VILTIS

Svajoja ir viliasi žmonės visi
Palenkt sau likimą aikštingą.
Jiems žėri viltis kaip palaima šviesi —
Gyvenimo trokšta laimingo.
Ateina nauji vieton metų senų,
O žmonės vis laukia geresnių dienų.

Viltis žmogų lydi šios žemės keliais:
Žiedais vaiko taką ji barsto,
Jaunuolis susižavi jos spinduliais,
Senelis ja guodžias lig karsto...
Nors žemės kelionę nutraukia mirtis,
Tačiau su kapu nesibaigia viltis.

O ne! Ne bepročių tuštybė — viltis,
Ji polėkiais dvasią nužymi.
Ne veltui mums kužda širdies išmintis,

Jog tikslui didingam mes gimę.
Klausyk, ką tau sako šis balsas širdies:
Viltis — nepakeičiamas dėsnis lemties!

1797

NARAS

Baladė

„Kuris iš riterių, ginklanešių
Į gelmę panerti išdrįs?
Aš taurę auksinę į jūrą sviedžiu —
Juodoji gelmė ją bematant praris.
Bet jei kas grąžins man vėl taurę auksinę,
Ją tam atiduosiu!.. Jum skelbiu šią žinią!“ —

Prabyla karalius. Ties aukštu skardžiu,
Kur krantas nugriuvęs, niaurus,
Jis iškelia taurę mostu išdidžiu
Ir meta žemyn į Charibdės nasrus.
„Kas būtų drąsus toks, aš klausiu dar kartą,
Kuris į jūros bedugnę panertų?“

Bet riteriai tyli ir tyli tarnai,
Nedrąsūs, nuleidę akis.
Jie mato, kaip šniokščia pikti vandenai,
Ir niekas nežino, ką lemia lemtis.
Ir trečią kartą karalius vėl klausia:
„Kas nori dovaną gauti brangiausią?“

Bet niekas nedrįsta sudrumsti tylos.
Tik vienas jaunuolis šaunus,
Nusviedęs apsiaustą staiga prie uolos,
Išeina į priekį, palikęs draugus.
Nustemba vyrai ir kilniosios damos,
Drąsuolį palydi jų žvilgsniai neramūs.

Ir štai, atsistojęs ties jūros skardžiu,
Jis žvelgia tolyn akimis:
Vanduo iš Charibdės žiaunų plačių
Putoja ir šniokščia piktai vilnimis.
Ir dunda griaustinis padangėse niūriai,
Ir veržias į krantą nerimstanti jūra.

Ir verda, ir šnypščia, ir virsta garais,
Lyg jūroj liepsnotų ugnis,—
Į dangų pakyla vanduo sūkuriais,
Ir vilnį putodama ryja vilnis.
O vandenys ūžia ir staugia, nerimsta,
Atrodo, kad jūra iš naujo užgimsta.

Bet jūros pailsta laukinė jėga
Ir smūgiai bangų neramių.
Ir juodas lyg pragaro rūmų anga
Plyšys prasižioja iš marių gelmių.
Ir tamsūs verpetai, truputį nurimę,
Iš naujo vėl veržias į juodą kiaurymę.

Jaunuolis nelaukia, kol grįžta banga,
Bet paveda dievui save —
Ir riksmas pasklinda nuo kranto staiga,
O vandenys veržias galinga srove,
Ir siaučiančioj jūroje drąsų plaukėją
Pakildamos, lūždamos bangos užlieja.

Bet vilnys nutyla ties bedugne,
Tik ūžia verpetai gelmėj
Ir gailiai dejuoja ant kranto minia:
„Kilnusis jaunuoli, ilsėkis ramiai!"
Ir skardų, ir klaikų staugimą ji girdi,
Ir perveria baimė įaudrintą širdį.

Jei tu ir karūną įmestum tenai,
Sakytum: kas man ją atneš,
Galės ją turėt ir nešiot amžinai,—
Ir tos dovanos nepriimčiau aš.
Ką jūroje slepia kiaurymė beribė,
Nepasakos niekad laiminga būtybė.

Ir šaunūs laivai, sūkurių nublokšti,
Nugrimzta į jūros kapus,
Nulūžę, pakrypę stiebai jų aukšti
Dar šmėkšo tarytum šešėlis kraupus.
Ir ūžia, ir švilpia viesulas dainą,
Ir girdis iš tolo, kad audra ateina.

Ir verda, ir šnypščia, ir virsta garais,
Lyg jūroj liepsnotų ugnis,—
Į dangų pakyla vanduo sūkuriais,
Ir vilnį putodama ryja vilnis.
Ir dunda griaustinis padangėse niūriai,
Ir veržias į krantą nerimstanti jūra.

Ir štai tarp įniršusios jūros bangų
Baltuoja kaip gulbė kažkas:
Mažytis taškelis, netekęs jėgų,
Vos plaukia, išmesdamas baltas rankas.
Tai grįžta jaunuolis. Jis taurę iškėlė,
Ranka mosikuoja linksmai valandėlę.

Jis sunkiai kvėpavo, bet buvo smagus
Ir sveikino šviesą dangaus.
Ir džiaugės ant kranto kiekvienas žmogus:
„Jis gyvas iš pragaro grįžo rūstaus!“
Ir dievas iš jūros klaikaus kapinyno
Vėl sielą pasaulin gyvent sugrąžino.

Ant kranto, pasveikintas būrio žmonių,
Jis lenkias karaliui žemai.
Priimdamas taurę, karalius žvilgsniu
Į mylimą dukterį kreipias ūmai
Ir liepia į taurę jam vyno pripilti;
Ir drįsta jaunuolis karaliui prabilti:

„Karaliui — šlovė! Ir tedžiūgauja tas,
Kas rožių alsuoja kvapu,
O aš pamačiau šiurpulingas vietas
Ir vaizdą skenduoliškų jūros kapų,

Kuriuos, naktimi ir baime pridengę,
Dievai žmonėms parodyti vengia.

Srovė mane nubloškė žaibo greičiu,
Bet mušė iš plyšio staiga
Šaltinis, srautu jis ištryško didžiu.
Dvi srovės pagrobė mane su jėga
Ir mėtė, ir draskė, svaigindamos suko
Tarytum iš medžio išpjautą žaisliuką.

Padėjo man Dievas, kurį aš meldžiau,
Gyventi netekęs vilties.
Aš jūroje uolą staiga pamačiau —
Įkibęs galėjau išvengti mirties.
Ant jos aš išvydau ir taurę auksinę,
Kuri sužėrėjo koralų grandinėj.

Po kojomis mano, juodojoj gelmėj,
Kaip purpuras degė naktis.
Atrodė, kad viskas užmigo ramiai,
Tačiau išsigandęs, išplėtęs akis,
Mačiau, kaip drakonai, gyvūnai be vardo
Vikriai po šį baisųjį pragarą nardo.

Knibždėjo mirgėjo šlykštus mišinys,
Pavirsdamas juoda krūva —
Ir žuvys didgalvės, ir jūros ežys,
Išlindo ir menkės beformė galva.
Išvydau aš jūroj ir plėšrųjį ryklį —
Grėsmingai parodė dantis ši baidyklė.

Kai jūroj kabojau aš ties bedugne,
Toli nuo pagalbos žmonių,
Siaubingą vienatvę jutau krūtine,
Ilgėjausi saulės ir žemės dienų;
Atskirtas nuo visko bangų nirtulingų,
Mačiau tik siaubūnų aš gaują grėsmingą.

Ir nukrėtė šiurpas. Siaubūnai būriais
Artyn pajudėjo staiga.
Štai nori pačiupti mane jie nasrais,
Iš rankų išslysta koralų šaka,
Mane vėl pagrobia verpetai įniršę,
Bet iškelia greitai į jūros paviršių".

Karalius, nustebintas ir neramus,
Jam sako: „Taurė ši tava.
Pažvelk į šį žiedą, koksai įstabus,
Kaip žėri ir mainos rubino spalva!
Tau duosiu, jei dugną pasiekti išdrįsi
Ir viską, ką matęs, tu man apsakysi".

Ir klausos duktė jojo balso niūraus,
Ir priekaišto taria žodžius:
„O tėve, jo žygdarbio tokio drąsaus
Nedrįstų atlikti joks kitas žmogus.
Jei savo širdies sutramdyti negalit,
Lai riteriai jūsų paniekina valią".

Karalius štai taurę didingu mostu
Vėl sviedžia į jūrą toli:
„Jei taurę dar kartą atneši man tu,
Šauniausias jau riteris būsi šaly
Ir šiandien galėsi tu tą apkabinti,
Kuri tau taip geidžia gyvybę apginti".

Ir dangiškos jėgos suteikia sparnus,
Ir spindi jam akys drąsa.
Jis mato, kaip blykšta jos veidas švelnus,
Kaip krinta ji žemėn, išbalus visa.
Ir žino, kad meilė — mirtis ir gyvybė;
Jos trokšdamas, puola į jūrą beribę.

Ir bangos atslūgsta, ir veržias pirmyn,
Ir stūgauja vėjas liūdnai.
Ir siunčia ji žvilgsnį į jūrą žemyn:

Vėl grįžta sugrįžta atgal vandenai,
Į uolą atsimuša, veržias į tolį,
Tiktai negrąžina į krantą jaunuolio.

1797

PIRŠTINAITĖ

Karalius Pranciškus, apsuptas didikų,
Žvėrių grumtynių stebėt atvyko
Į liūtų areną.
Aplinkui jį — gerbėjų minia,
Damos ir riteriai balkone —
Gražiai pasipuošę šiandieną.

Karalius mosteli ranka —
Atsiveria narvo anga,
Ir vidurin arenos
Ramiu žingsniu išeina liūtas
Ir, žmones pajutęs,
Lėtai apžvelgia aukštas sienas.
Karčius papurto išdidžiai
Ir, nusižiovavęs plačiai,
Gula, ištiesdamas letenas,
Milžinas katinas.

Karalius mosteli vėl ranka.
Atsiveria staiga
Kita anga —
Iš jos, plėšrūnas tikras,
Iššoka tigras.
Pamatęs liūtą, staugia
Ir čaižo uodega šonus,
Išsiepęs nasrus raudonus;
Bet, ratą apėjęs, baugiai
Greta liūto gula jisai,
Murmėdamas grasiai!

Karalius mosteli dar,
Ir dabar
Arenon iššoka iš karto
Du leopardu
Ir — vienu kvapu —
Prie tigro puola abu,
Kraujo ištroškę;
Tas letena galinga juos atbloškia,
O liūtas, tai pamatęs,
Riaumodamas pakyla —
Ir viskas nutyla:
Guli siaubingosios katės.

Nuo ložės turėklo tada
Rankutė balta
Pirštinaitę paleido, kuri
Vidury
Tarp liūto ir tigro nupuolė.

Ir kreipias Kunigunda gražuolė
Į riterį Deloržą pašaipingai:
„Jei mylite mane jūs taip ugningai,
Kaip kas akimirką prisiekiat man,—
Pakelkit pirštinaitę iš ten!“

Ir žemyn į baisiąją duobę
Riteris kopia,
Prie žvėrių prieina
Ir, siaubo kaina
Pirštinaitę pakėlęs,
Ramiai sugrįžta po valandėlės.

Apstulbina žygis drąsus
Damas ir riterius visus.

Bet jaunuolis jau balkone:
Sužavėta jam ploja minia,
Triumfuodama šaukia: „Bravo!“
Su šypsena meilės dosnia

Pasitinka riterį savo
Ir atpildo laime jį gundo
Gražuolė Kunigunda.
Bet tas sviedžia jai pirštinaitę veidan:
„Padėkos, madam, nereikia man!" —
Ir pasišalina iš ten.

1797

POLIKRATO ŽIEDAS

Baladė

Ant aukšto bokšto jis stovėjo
Ir Samoso salon žiūrėjo
Tirono išdidžiu žvilgsniu.
„Paklūsta viskas mano galiai,—
Egipto tarė jis karaliui.—
Aš laimingiausias iš žmonių!"

„Dievų malonę tu patyrei!
Tau lygius jie drebėt prispyrė
Ir tavo skeptrui nusilenkt.
Bet vienas,— nedrįstu kalbėti,—
Sunku bus priešas nugalėti
Ir jo rūstybės tau išvengt!"

Karaliaus kalbą įpusėtą
Staiga nutraukė iš Mileto
Šauklys tirono tuo laiku:
„Tesmilksta aukos, o valdove,
Ir skelbia tavo garsią šlovę,
Ir puošia galvą vainiku,

Nes priešas parblokštas nedoras!
Mūs karo vadas Polidoras
Tau praneša: baigta kova!"—

Ir nudengė padėklą juodą:
Ant jo ilsėjosi kraujuota
Visiems pažįstama galva.

Ir apėmė karalių baimė:
„Įspėju! Netikėki laime!“—
Jis kalba nuogąsčio žvilgsniu.
„Klastingos bangos vandenyno;
Tu laimės nesiguosk šypsniu,
Kol uoste neturi laivyno!“

Dar svečio žodžiai nenutilo,
Džiaugsmų šauksmai krante pakilo,—
Minia klegėjo ten gyvai;
Lyg paveikti galingų burtų,
Pilni visokio grobio, turtų,
Į uostą suplaukė laivai.

Karališkas svetys pabalo:
„Tau laimė palanki be galo,
Tačiau ji pastovi retai...
Kovingų priešų tvirtos gretos
Grasina tau karu iš Kretos,
Ne taip toli jiems šie krantai...“

Ir vėl, vos svečias kalbą baigė,
Laivynas ėmė džiūgaut staigiai,—
Ten kilo maišatis tikra:
„Valio, valdove! Mes laimėjom!
Garbė galingiem jūrų vėjam!
Išblaškė kretiečius audra!“

Apstulbo svečias nuogąstingas.
„Tikrai,— jis tarė,— tu laimingas,
Vienok man dėl sėkmės klaiku.
Neamžinai juk laimė vieši:
Dažnai ją sielvartai atmiešia;
Yra taip nuo senų laikų!

Ir man likimas nešykštėjo —
Palaima iš dangaus lydėjo
Valdžios kely žvaigžde skaisčia.
Džiaugiaus sūnum... Ūmai jis mirė...
Matyt, dievai man taip nuskyrė
Šią laimę apmokėt kančia...

Nenori užsitraukt rūstybės,—
Maldauk nematomas galybes,
Kad laimėj skirtų ir bėdų.
Kas vien dievų malones semtų,
Laimingi amžių nugyventų,—
Tokių valdovų nerandu!

Kol dar dievai tau maloningi,
Įvykdyk tai, ką draugas linki:
Sau pats nelaimę pasikviesk
Ir, ką iš turtų nuostabiausių
Tu vertini visų labiausiai,
Kaip auką dvasioms jūron sviesk!"

Tironas baugščiai prakalbėjo:
„Brangiausia, ką sala regėjo,
Yra štai mano žiedas šis.
Kad lenktų neganda rytojų,
Aš jį erinijoms aukoju..."
Ir sviedė žiedą į vilnis.

Ryte, vos vos dangus bolavo,
Atvyko pas valdovą savo
Žvejys, atlydimas tarnų:
„Aš žuvį sugavau šį rytą
Tinklu, dar niekad nematytą,—
Priimk, valdove, dovanų!"

Pietums šią žuvį darinėjęs
Atbėgo perbalęs virėjas
Ir puolė kniūpsčias prieš abu:

„Štai žiedas tas, kur nusimovei,
Jį žuvyje radau, valdove!
O, tavo laimei nėr ribų!“

Lyg griausmo trenktas, svečias tarė:
„Gana, man akys atsidarė,
Draugu man nebebūsi jau:
Dievai tau mirtimi grūmoja,
O prie tavęs — ir aš pavojuj...“
Pasakęs išplaukė tuojau.

1797

NADOVESŲ ŠERMENINĖ

Pažiūrėkit! ar ne dyvas,
Sėdi išdidus
Sau ant demblio tarsi gyvas,
Kaip ir kitados.

Betgi kur jėga jo rankų,
Dūmai iš burnos,
Dvasiai pučiami į dangų
Diena iš dienos?

Kur erelio akys dėjos,
Žvilgsnis kur šviesus,
Elnio pėdsaką įspėjęs
Iš gėlių rasos?

Blauzdos, kur galėjo slysti
Girgždančiu sniegu,—
Briedis pačioje jaunystėj,
Stirninas laukų!

Rankos, kur taikliausiai strėlę,
Būdavo, paleis —
Be mažiausios gyvastėlės,
Tarsi pagaliai.

Kas jam: siela jau išėjo,
Kur nėra žiemų,
Kur maisas sužydėjo
Visu gražumu.

Kur krūmynai knibžda paukščiais,
Girios — žvėrimis,
Liejas tvenkiniai didžiausi,
Plūsta — žuvimis.

Traukia jis į dvasių puotą,
Mes — čionai kol kas,
Likome jo apgiedoti,
Žemėn jo užkast.

Neškim paskutinį dovį
Prie kitų aukų,
Viską meskime į duobę,
Sielai kas džiugu.

Kirvi, tu po galva gulsi,
Svaidė jį smagus!
Priedo dėkit lokio kulšį,
Kelias — ilgas bus.

Aštrų peilį reik įduoti,
Jo tikrai prireiks
Savo priešui nuskalpuoti
Judesiais vikriais.

Ir dažų taip pat įpilkit
Jam į rieškutes,
Te raudonas visas žvilga
Dvasių kraštuose.

1797

RITERIS TOGENBURGAS

Baladė

„Riteri, tau meilę sesės
Dovanot galiu.
Meilės kitokios nerasi,
Joki su dievu.
Aš galiu tau pažiūrėti
Tiesiai į akis,
Bet nemoka jų gailėti
Tylinti širdis“.

Ir su širdgėla jis klauso
Žodžių jos ramių.
Atsisveikinęs brangiausią,
Joja iš namų.
Kalnuose, šaly šveicarų,
Renka jis karius
Ir iš ten į kryžiaus karą
Veda jų būrius.

Ir garbingai jie kovoja
Mūšio laukuose.
Šauniai jų šalmai švytruoja
Priešo pulkuose.
Togenburgo vardo bijo
Ten, rytų šaly...
Bet širdy vis neužgyja
Jo žaizda gili.

Nesuranda jis ramybės
Ištisus metus:
Veja sielvartas beribis
Į gimtus kraštus.
Ir jis įlipa į laivą,
Skleidžiantį bures,
Ir atodūsį jos gaivų
Jaučia per marias.

Prie jos rūmų jis keliauja,
Beldžias į vartus.
Jam staiga sustingdo kraują
Atsakas rūstus:
„Ta, kur ieškot, jau šiandieną —
Nuotaka dangaus.
Ją atskyrė mūro siena
Nuo vargų žmogaus“.

Jis palieka pilį brangią,
Rūmuose — ginklus.
Užmirštas arklidėj žvengia
Žirgas jo eiklus.
Iš aukštos pilies gimtinės
Leidžiasi skardžiu,
Kietas rūbas ašutinis
Limpa prie pečių.

Ir pastato prie liepyno
Sau jis namelius,
Iš jų mato vienuolyną
Pro medžius žalius.
Ten jis laukė vis nuo ryto
Kantriai lig nakties;
Ir nors vėl diena prašvito,
Nemetė vilties,

Bet į mūrus kaip į dangų
Žvelgė jis tenai,
Kol pro siaurą celės langą
Rodėsi jinai,
Kol paveikslas mylimosios
Matės tolumoj,
Kol ji žvelgdavo pro uosius
Vakaro tyloj.

Ir tada, kai jau blakstienos
Dengė jam akis,
Dar vis džiaugėsi, kad dieną

Vėl ją pamatys.
Daug dienų ir daugel metų
Leido jis liūdnai,
Kantriai laukė, kol vis matė
Veidą jos tenai,

Kol paveikslas mylimosios
Rodės tolumoj,
Kol ji žvelgdavo pro uosius
Vakaro tyloj...
Taip sėdėdamas sustingo
Vieną rytą jis,
Bet iš veido nepradingo
Jam tyli viltis.

1797

TIKĖJIMO ŽODŽIAI

Tai žodžių žodžiai — juos primenu tris,
Jie eina į lūpas iš lūpų,
Jie ne primesti, bet pasako širdis,
Kai pačiai ištarti jai rūpi;
Vertybės išraunamos su šaknimis,
Jei netiki žmonės žodžiais trimis.

Negali būti nelaisvo žmogaus,
Net jeigu jis pančiuos užgimtų,
Te nei piktavaliai šėlstą neapgaus,
Nei šauksmas tamsoj užaugintų;
Nešiurpkit prieš vergą, kurs trauks grandines,
Nešiurpkit prieš laisvo akis ugnines.

Ir dora ne tuščias garsas visai,
Ji žmogui laikytis ir sekti,
Ir nors dažnai vis kluptų jisai,

Jis gali jos, dieviškos, siekti;
Ir ko nesuvokia išminčiai protu,
Ras vaikiškos sielos žmonių paprastų.

Ir Dievas, šventoji valia, gyva,
Kai visa, kas žmogiška, merdi;
Aukščiausia mintis gilybe sava
Atsiveria laikui ir erdvei;
Nors viskas sukas ir keičias amžinai,
Bet sklando ramūs virš visko dvasios sparnai.

Tai žodžių žodžiai, branginkit juos tris,
Kartokit į lūpas iš lūpų,
Jie ne primesti, bet pasako širdis,
Kai pačiai ištarti jai rūpi;
Tol esame žemėj dar žmonėmis,
Kol tikim šitais žodžiais trimis.

1797

IBIKO GERVĖS

Baladė

Korintan, į varžybas dainių,
Kur šventėn graikų daug sueina,
Širdy pagarbinęs dievus,
Keliavo Ibikas taurus;
Jis, Apolono numylėtas,
Garsėjo visoje šaly.
Ir ėjo dieviškas poetas,
Palikęs Regijų toli.

Ant kalno tolumoj nušvinta
Jau pastatai Akrokorinto.
Ir dainiui sudreba širdis:

Į Poseidono mišką jis
Įeina; medžiai tamsą kloja.
Tik gervės dangišku taku
Į saulėtus pietus plasnoja —
Jos lydi Ibiką mišku.

„O gervės, kur padangėj skriejat,
Mane lig jūros palydėjot!
Tai ženklas geras, palankus,
Jis mus sujungia kaip draugus:
Mes ligi šiol keliavom saugiai,
Namus palikę ten, kažkur,
Tegul mųs kelią Dzeusas saugo
Ir teikia prieglobstį svetur!"

Ir žengia jis sparčiau per girią,
Aplinkui tankios šakos svyra;
O miško vidury gūdu.
Iš pasalų plėšikai du
Užpuola jį; ir dainius ginas,
Bet greit nuleidžia jis rankas:
Jos nežinojo, kas grumtynės,
Jos puikiai valdė tik stygas.

Ir šaukia jis dievus ir žmones,
Bet nesulaukia jų malonės.
Aplinkui — vien tamsi giria,
Gyvos ir dvasios čia nėra.
„Taip žemėj svetimoj pražūsiu
Nuo rankos žmogžudžio piktos,
Neapraudotas čia supūsiu,
Nieks neatkeršys niekados!"

Ir krinta sužeistas poetas...
Bet gervių klyksmas netikėtas,
Sparnų rūstusis šlamesys
Pasiekia Ibiko ausis.
„Manęs, o gervės, nepalikot,

Jūs viską matėte čionai,
Jūs nenuslėpsite žudiko!..“
Ir jis nutilo amžinai.

Lavoną randa nukankintą...
Ir senas draugas iš Korinto
Pažino: veidas jo gražus,
Nors ir žaizdotas, panašus.
„Kas gali sielvarte paguosti?
Tave negyvą sutinku!
O juk tikėjausi papuošti
Tau galvą dainiaus vainiku!“

Visus svečius žinia apskrieja,
Veidai iš sielvarto rūstėja;
Ir dainiaus liūdi Graikija,
Juoda kančia jos širdyje.
Minia teisybės reikalauja,
Ji ūžia, šaukia nerami,
Kad už pralietą dainiaus kraują
Žudiką baustų mirtimi.

Bet kaip surasti, kur jis dingo
Žmonių srovėj šioj verpetingoj,
Beplūstančioj visais keliais?
Kas juodus pėdsakus atskleis?
Gal jis plėšikas? Kas atspėtų?
Gal priešas slaptas, pavydus?
O pasakyti tai galėtų
Tik vienas Helijas didus.

Gal jis čionai, minioj, sustoja,
Gal jis per Graikiją žingsniuoja;
Rami jo sąžinė juoda,
Nors laukia keršto valanda.
O gal jis prieangy šventovės
Meluoja, keikiasi grubiai,
O gal, į minią įsibrovęs,
T e a t r a n veržiasi skubiai.

Ten suolas spaudžiasi prie suolo,
Net braška sijos ir pastoliai;
Tuščios vietelės nebėra —
Helenai sėdi teatre.
Balsų gaudimas nenutyla,
Lyg jūra veržtųs iš krantų;
Lenktom eilėm teatras kyla
Ir dingsta po dangaus skliautu.

Kas suskaičiuos, kiek iš Fokidės,
Iš Spartos, nuo krantų Aulidės,
Iš jūros tolimų salų
Ir net iš Azijos šalių
Svečių teatran susirinko?
Kas juos šiandieną suskaičiuos?
Jie klausos c h o r o slėpiningo,
Ataidint jo giesmės rūsčios.

Štai choras, iškilnus ir lėtas —
Prie silueto siluetas —
Iš gilumos artėja jis,
Kaip reikalauja paprotys.
Taip žemės dukros eit negali;
Ir jos užaugo ne čionai!
Jos primena kitokią šalį,
Kur viešpatauja vien dievai.

Juodi apsiaustai plevėsuoja;
O rankose deglai liepsnoja,
Ir virpa jų kraupi šviesa
Baltuos kaip drobė veiduose.
O ten, kur žemiškos mergaitės
Išskleidžia garbinius lengvus,
Vien angys ir gyvatės raitos
Ir šnypščia, pūsdamos pilvus.

Ir choras ima suktis žiedu,
Rūstybės h i m n ą gūdžiai gieda,—
Iš baimės sudreba širdis,

Kaltės nuslėpt nieks neišdrįs...
Erinijų giesmė galinga
Užvaldo sielas ir protus,
Net skambanti lyra sustingo;
Ir plaukia balsas vien rūstus:

„Laimingi, pikto nepažinę,
Kas tebeturi sielą gryną!
Mūs rankos nepalies tokių,
Jiems neužstos būties takų.
Bet vargas tam, kas, žmogžudystę
Įvykdęs, slepias nuo žmonių!
Pabėgt jisai tegul nedrįsta —
Jį perversim kiaurai žvilgsniu.

Ir jei pasprukti jis galvoja,
Jo neaplenks lemtis baisioji:
Jam kojas kilpa apraizgys —
Ir štai sugautas guli jis!
Taip vejam, skubam vėl ir vėlei,
Atmetę atgailą, skundus,
Net karalystėje šešėlių
Jam jokio gailesčio nebus!"

Giesmė jų aidi šiurpulinga;
O ties žmonių galvom sustingo
Mirties tyla, sunki, gūdi;
Atrodo — dievas čia arti,
Ir choras, iškilnus ir lėtas —
Prie silueto siluetas,—
Štai pamažu nueina jis,
Kaip reikalauja paprotys.

Ar tai apgaulė, ar teisybė,—
Dvejonė drumsčia vis ramybę,
Ir sudreba širdis staiga,
Ji tiki, kad yra jėga —
Nematomas, rūstus teisėjas;

Jo rankoje — lemties gija.
Nors niekas jo nėra regėjęs,
Bet jaučia sielos gelmėje.

Staiga kažkas, nutraukęs tylą,
Iš suolo tolimo prabyla:
„O Timotejau, ten aukštai
Tu gerves Ibiko matai?"
Ir net padangė apsiniaukia,
Lyg būt užėjęs debesis;
Ir virš teatro gervės traukia,
Girdėt sparnų vien šlamesys...

„Kaip? Ibiko!" Brangusis vardas
Vėl buvo čia lemtingai tartas;
Vėl kyla sielvartas staiga,
Ir žodžiai sklinda lyg banga:
„Kaip? Ibiko! Jį apraudojom,
Nužudė jį piktadarys!
Ką šaukdamas svetys galvojo?
Kuo dėtas gervių tas būrys?"

Ir žodžiai gausdami vis ritas;
Staiga lyg žaibas būt nušvitęs —
Ir dega jis prasme gilia:
„Tai eumenidės, jų galia!
Žudikas pats čionai atėjo,
Ir laukia jo žiauri lemtis!
Į teismą — tą, kuris kalbėjo,
Ir tą, kuriam pasakė jis!"

Kas žodį tarė, nesulaikė,
Dabar jau gailis. Bet po laiko!
Ir veidas virpantis, blyškus
Tuojau išduoda žudikus.
Juos žmonės griebia, jiems grūmoja —

Kaltė įrodyta tikrai.
Ir štai teatro scenoj stoja
Prieš teismą du piktadariai.

1797

KONFUCIJAUS AFORIZMAS

Trijų matų visata.
Nesiliaujančia kaita
Veržias ilgis neribotas,
Nuolatos didėja plotas,
Grimzta gylis prarajon.
Pavyzdį iš jų kiekvieno
Imk nedelsdamas kas dieną.
Kol dar kupinas jėgos,
Ženk pirmyn be atvangos.
Mintimis aprėpęs plotį,
Daug pajėgsi sužinoti,
Pagaliau gelmėj išvysi
Tu aiškiausiai prasmę visą.
Laimi tas, kas atkaklus.
Tik pilnatvėje šviesa,
Tik bedugnėje tiesa.

1797

RAITELIŲ DAINA

Reik jot, drauguži, žirgai mūs greiti!
Laukai mus ir laisvė vilioja!
Kautynių lauke mes šio to dar verti,
Čia širdį išbando pavojai.
Ir niekas tavęs čia nepavaduos,
Savim pasikliauk ligi karsto lentos.

Laisvė žemėj seniai jau prarasta,
Regi tarnus ir poniją,
Apgaulė valdo, valdo klasta
Baimės prislėgtą žmoniją.
Tik tas, kas į mirtį pažvelgt nepabūgs,
Kareivis vienas dar laisvas žmogus.

Gyvenimo negandos jo nelydės,
Nėra jam kada drebint kinkų,
Jis joja drąsus linkui savo mirties,
Ir ji vienąkart pasitinka,
O jei pasitiktų rytoj, ne nū,
Mes dar pasidžiaugtume laisvės vynu.

Iš paties dangaus nukrinta dalia,
Ir nieko čia nepakeisi;
Baudžiauninkas rausiasi lauko gale,
Ieškodamas žemėse vaisių.
Jis kasa taip, tebūnie čia bet kas,
Ir kas jis tol, kol sau duobę iškas.

Raitūnas ir jo eiklusis arklys,—
Svetelių šitų kas neboja?
Suvirpa lempos vestuvių pily,
Neprašomas šventėn atjoja,
Ir kas jam auksas, kas švelnūs jausmai,—
Tvirtovę meilės puola ūmai.

Ko rauda merga, ko jai neramu?
Skubėti reikia, skubėti!
Karys juk neturi žemėj namų,—
Tai kaip ilgai ją mylėti?
Skrajus likimas gena keliais.
Ir atsikvėpti niekad neleis.

Tad jokim, draugužiai, nerimsta arkliai,
Sakytum artėja kautynės!
Nebaisūs jaunystėje žygio vargai,

Pirmyn, kol alsuoja krūtinės!
O kas nelošia iš gyvasties,
Laimėti niekad neturi vilties.

1798

LAIMĖ

Gera tam, ką dievai maloningi dar prieš užgimstant
Jau mylėjo, kurį supo glėby Venera,
Gera, kam Febas akis, o lūpas Hermis pravėrė[46],
Antspaudą savo valdžios Dzeusas įspaudė kaktoj!
Koks likimas kilnus, koks dieviškas teko jo daliai,
Dar nepradėjus kovos, jau vainikuota galva!
Jam, negyvenusiam dar, duotas gyvenimas pilnas,
Ir be jokių pastangų gavo charitę jisai.
Didis man tas žmogus, kur pats save lipdo ir kuria,
Kurs dorybių galia parkas priverčia paklust;
Laimės, deja, nepasieks, ir to, ko pavydžios charitės
Nedavė jam, nelaimės niekad veržlioji dvasia.
Nuo nešlovės valia ir rimtis tave gali apsaugot,
Bet didžius dalykus patys teikia dievai.
Kaip mylimosios jausmai visos dangiškos dovanos srūva,
Palankus tiek Amūras, tiek ir Jupiteris mums.
Įgeidžių turi dievai, jiems patinka jaunystės
Garbanos žavios, džiaugsmai juos patraukia, džiugius,
Ne regintiajam pelnyt palaimą juos pamatyti,
Švitesį prabangos regi aklasis tiktai;
Naivią vaikišką sielą mėgsta jie pasirinkti,
Dieviškas dovanas pila jie į kukliuosius indus.
Išneria jie nelauktai ir nuvilia lūkestį didį,
Jokia galia neprivers žemėn jų nusileist.
Kam palankus, tam ir siunčia tėvas žmonių ir dievybių
Savo erelį, paskui kelia aukštybėn dangaus.
Iš minios įnoringai stveria jis žmogų ir galvą,
Tą, kuri jam patiks, mylinčia savo ranka
Laurais apipina, juosta valdovo apjuosia;
Dievą patį iškėlė laimė jam palanki.

Pirm laimingojo Febas žengia, įveikęs pitoną,
    Ir širdžių pavergėjas, dievas Amūras jukus.
Poseidonas jam lygina jūrą, švelniai spindintis laivo
    Kilis Cezarį plukdo, laimę jo be ribų.
Liūtas gulasi prie pat jo ir išnėręs delfinas
    Savo nugarą jam atkiša nuolankiai.
Ant laimingojo tu nepyk, kad jam pergalę lengvą
    Dovanojo dievai, išnešė jį Venera;
Jam, kurį gelbsti šypsuolė, dievų numylėtam pavydžiu,
    Tam nepavydžiu, kurį naktimi ji užklos.
Ar mažiau buvo didis Achilas dėl to, kad Hefaistas
    Skydą nukalė pats ir kalaviją žūties,
Kad dėl mirtingo žmogaus didis Olimpas sujudo?
    Dideliu jį paverčia toji meilė dievų,
Nes jie gerbė jo pyktį ir, norėdami šlovę jam duoti,
    Vyrus puikiausius Elados bloškė į Orko gelmes.
Tu ant grožio nepyk, kad gražus jis be nuopelno jokio,
    Kaip lelijos taurė, grožio deivės puošta,
Te jis būna laimingas, tu r e g i ir džiaugiesi,
    Kaip jis žėri savaime, taip žavi tave.
Džiaukis, kad giesmės dovana iš dangaus nusileidžia,
    Kad giesmininkas giedos, ko jį išmokius Mūza;
Kad jį Dievas įkvėpęs, tai jis klausančiam Dievas;
    Per jo laimę ir pats gali palaimą patirt.
Ten darbščiojoj turgavietėj svarstykles telaiko Temidė,
    Atlygis tebūnie sveriamas ten griežtai;
O džiaugsmu tiktai Dievas nuskaistina skruostus mirtingus,
    Ten, kur stebuklų nėra, nėr kam palaimą patirt.
Visa, kas žmogiška, turi rastis, augti ir nokti,
    Per pavidalų eilę veda juos laiko ranka;
Bet negalima pamatyt, kaip randas laimė ir grožis,
    Tobuli amžinybėj kyla jie akyse.
Juk kiekviena Venera, kaip ir pirma, dangiškoji,
    Patiria tamsų gimimą jūrų beribių gelmėj,
Kaip kad pirmoji Minerva žengia skydu prisidengus,
    Taip ir šviesiosios mintys iš griausmavaldžio galvos.

1798

ĮKAITAS

Baladė

Į rūmus rūstaus Dioniso[47] slapčia
Prasmuko Merosas, bet veikiai
Ginkluoti sargai jį sulaikė,
Ir klausia tironas: „Sakyk, ko nakčia
Tu, durklą paslėpęs, atsėlinai čia?“—
„Išlaisvint nuo kraugerio šalį!“—
„Tarnai, nukryžiuot piktavalį!“[48]

Merosas: „Mirtis nebaugina manęs!
Bet jeigu norėtum, tirone,
Suteikt nuteistajam malonę,
Prašyčiau trijų aš dienų iš tavęs:
Man reikia atšvęsti sesers vestuves;
Tau įkaitu draugą paliksiu,
Kryžiuok jį, jei aš neparvyksiu“.

Karalius į tai nusišypso piktai
Ir taria Merosui klastingai:
„Tad ruoškis kelionei lemtingai,
Žinok tik: trys dienos prabėgs kaip matai,
Ir jeigu laiku nesugrįši — už tai
Numirt tavo draugą nuteisiu,
O tau visą kaltę atleisiu“.

Jis eina pas draugą — ką draugas patars?
„Per savo maištingąją širdį
Ant kryžiaus turėsiu aš mirti.
Tačiau tris dienas dar manęs nepakars:
Išleidžia atšvęsti vestuvių sesers;
Tu įkaitu lik už mane čia.
Sugrįšiu aš vakarą trečią“.

Be žodžių jį draugas apglėbia karštai,
Sutinka nelaisvėj palikti,
Ir gali Merosas išvykti.

Ir trečiąkart dar neprašvito rytai,
Vestuvės dar tęsias, o jis jau slaptai
Nuo pokylio stalo pranyksta,
Išlaisvinti draugo išvyksta.

Prapliumpa staiga nematytas lietus,
Ir šniokščia upeliai ištvinę,
Ir teška putoti šaltiniai.
Jis upę prieina, o srautas rūstus
Pakilęs sutriuškina tilto skliautus,
Ir piktos, įnirtusios bangos
Vien, šipulius nešdamos, rangos.

Ir jis nusiminęs klajoja krantu;
Bet kiek besidairo, bešaukia,
Pagalbos jokios nesulaukia:
Nei žvejo laivelio, nei burių baltų,
Nei kelto, atplaukiančio rūsčiu srautu,—
Vien vilnys putoja atžarios;
Ir upė ištvinsta lyg marios.

Jis rauda parpuolęs krante: „O dangau!
O dieve! galingasis Dzeuse!
Nutolink šią bausmę didžiausią!
Sutramdyki srautą! Vidudienis jau,
O aš dar saulėlydy būt privalau
Mieste ir išlaisvint bičiulį,
Kitaip — jam nelaimė didžiulė“.

Bet upė putoja siaubinga jėga,
Ir vandenys kyla, nesenka,
O valandos, valandos slenka.
Ir, baimės pagautas, jis ryžtas staiga,
Ir štai apkabina jį upės banga,
Ir skrodžia jau srovę jo rankos,
Ir didūs dievai jam palankūs.

Ir jis, nenuskendęs baisioj srovėje,
Dėkoja dievams už malonę
Ir leidžiasi vėl į kelionę.

Bet štai netikėtai miškų tankmėje
Jam kelią pastoja plėšikų gauja;
Jie, vėzdais ir peiliais ginkluoti,
Jam graso ir liepia sustoti.

„Ko norit? — iš baimės jam alpsta širdis.—
Turiu vien gyvybę, ir šitą
Tironui žiauriam užstatytą!"
Čia vėzdą iš vieno jų atima jis:
„Paleiskit, kitaip — mano draugui mirtis!"
Ir trys nuo jo smūgių susmunka,
Kiti išsigandę pasprunka.

Ir kepina saulė, ir eiti sunku,
Ir tankiai krūtinė kilnojas,
Ir linksta pavargusios kojos.
„O tu, kurs davei srovėje man jėgų,
Padėjai ištrūkt iš plėšikų nagų,
Nejau tu manęs nebesaugai,
Nejau teks numirt mano draugui?!"

Bet kas tai? Tarytum kažkur netoli
Girdėtų čiurlenant šaltinį!
Ir, kvapą sulaikęs krūtinėj,
Jis klauso. Štai ten, tarp uolų, nuošaly,
Sruvena iš tyko verdenė tyli.
Jis troškulio puola malšinti,
Nuvargusio kūno gaivinti.

O saulė jau žvelgia į jį pro medžius,
Per lauką, per pievą gėlėtą
Nutįsta šešėliai iš lėto.
Sutinka jisai keleivius du sparčius,
Juos lenkia skubiai ir siaubingus žodžius
Išgirsta, atgal atsigrįžęs:
„Jau riša turbūt jį prie kryžiaus".

Ir šiurpas jį perpila šalta srove.
Jis lekia ir mato: už miško
Žaroj Sirakūzai sutvisko...

Ir štai Filostratą jisai prieš save
Išvysta ateinantį miesto gatve,—
Jį senas jo tarnas sutinka,
Jis skuba įspėt šeimininką:

„Atgal! Per vėlu! Jei tai Dzeuso valia,
Išgelbėk bent gyvastį savo!
Jau draugą vis tiek nukryžiavo.
Jis laukė tavęs su viltim atkaklia,
Ir jo nebaugino siaubinga dalia.
Nors šaipės tironas ir tūžo,
Tikėjimas jo nepalūžo“.

„Ir jei per vėlu jau, ir jei neišvys
Manęs draugo žvilgsnis aptemęs,
Tai turim bent mirti drauge mes.
Tegu nesidžiaugia nuožmus kraugerys,
Kad draugas čia išdavė draugą. Lai jis
Abu mus nužudo: supras jis,
Ką reiškia kilnumas tikrasis“.

Jau saulė pradingo. Kalne, pas vartus,
Jis mato bespoksančią minią
Ir šmėkšantį kryžių medinį.
Jo draugą jau budelis riša rūstus.
Jis veržias pro minią, ir šūksmas kurtus
Nuaidi: „Tirone! Aš grįžęs!
Ne jis turi mirti ant kryžiaus!“

Apstulbsta nustebinti žmonės kalne.
Iš džiaugsmo glėbin krinta jiedu,
Jiem sielvarto ašaros rieda.
Sujaudinta verkia su jais ir minia,
Ir patį valdovą pasiekia žinia;
Ir gailestis širdį jam glosto:
Juos liepia pašaukti prie sosto.

Jis žiūri nustebęs ir svarsto slapčia,
Ir taria: „Pavyko jums mano

Pažadinti širdį, jau seno.
Draugystė, matau, ne vilionė tuščia —
Tad būkim draugai: į patikrintą čia,
Į santarvę jūsų,— trečiuoju,
Jei leidžiat tiktai, aš įstoju".

1798

GIESMĖ APIE VARPĄ

Vivos voco
Mortuos plango
Fulgura frango*

Pagaliau pradėjom darbą:
Molio forma išdegta.
Ei draugai, nuliesim varpą!
Stokime visi greta.
    Nuo karštos kaktos
    Prakaitas lašnos.
Kūrinys už meistrą kalba,
Bet svarbu dangaus pagalba.

Sumanius tokį darbą didį,
Rimta lai būna ir šneka.
Kai geras žodis triūsą lydi,
Tada miklesnė ir ranka.
Bergždžiai švaistyt jėgų nereikia:
Pirmiausia turime aptart.
Kiekvienas tokį meistrą peikia,
Kurs darbo stveriasi iškart.
Juk tam žmogus ir turi protą,—
Tai puošmena jo ir jėga,—
Kad jis pirmiausia pagalvotų,
Ką padaryt reikės ranka.

---

* Gyvuosius šaukiu. Mirusiuosius apraudu. Žaibus laužau (*lot.*).

Malkų tempk daugiau, drauguži,—
Tik pušinių ir sausų!
Tegu liepsnos trata ūžia
Krosny smarkumu visu.
Alavą tirpdyk,
Su variu maišyk,
Kad į varpo masę kietą
Liejinys tas susilietų.

Kas šiandien duobėje giliausioj
Žmogaus ranka sukurta bus,
Aidės tas varpinėj aukščiausioj
Kaip liudijimas jo skambus.
Pasieks jisai ausis kiekvieno
Ir jaudins širdis visados,
Kvies į bažnyčią šventą dieną,
Su liūdinčiais kartu raudos.
Ką žmogui ašarų pakalnėj
Atneš lemtis nepastovi,
Tą varpas iškilmingai, švelniai
Paskelbs, atjausdamas savy.

Jau pradėjo šokinėti
Šitoj masėj burbulai.
Reikia potašo pridėti,
Kad ištirptų tobulai.
Greitai nugriebta
Turi būt puta,
Kad iš to metalo gryno
Lėktų gausmas lig žvaigždynų.

Jis aidi skambesiu džiaugsmingu,
Kai gimsta žemėje žmogus
Ir žemės vieškeliu slaptingu
Mėgina žengti per miegus;
Jam laiko gelmės nematuotos:
Jos kartais šviesios, kartais juodos;
Jo motina prie lopšio rymo
Ir saugo šviesų jo likimą.

O metų skrydis toks svaigus!
Mergaitės ne galvoj vaikinui —
Pasaulin veržias neramus,
Daug matęs žemių, vandenynų,
Jau vyras grįžta į namus.
Ir štai — stebuklas neregėtas:
Jaunystės grožio kupina,
Prieš jį, paraudus, susigėdus,
Jau ne mergaitė — mergina!
Užplūsta ilgesys jo sielą,
Nurieda ašara slapčia,
Draugų būry jam nebemiela,
Jis vienas klaidžioja nakčia,
Svajoja apie tą merginą;
Jei šypteli jam akimis —
Gražiausią žiedą lankoj skina
Ir jai įteikia tylomis.
Užtvindo širdį laimės bangos,
Pirmoji meilė kaip daina!
Atsiveria čia, žemėj, dangūs,
Būtis palaimos sklidina.
O, kad per amžius nenuvystų
Pirmoji meilė ir jaunystė!

Merkim virbą nebelaukę:
Masė pradeda tirštėt.
Glazūra jau apsitraukė —
Metas lydymą pradėt.
O dabar, brolyt,
Reikia išbandyt!
Jeigu dirbome kaip dera,
Lydinį turėsim gerą.

Kur jungias meilė ir griežtumas,
Galia ir mielas nuolankumas,
Ten skambesio darna didi.
Kas amžiną bičiulį randa,
Širdim jo širdį teišbando.
Trumpai džiaugies, ilgai liūdi.

Plaukus nuotaka dabina
Vainiku baltų gėlių,
O varpai svečius vadina
Iš apylinkių kelių.
Bet gyvenimo gegužis
Greitai baigiasi, deja.
Drasko viesulas atūžęs
Šydą, juostą ir svajas.
Išblėsta aistra,
Tik meilė negęsta,
Žiedų nebėra,
Kai vaisius subręsta.
O vyrui reikės
Išeit į areną
Ir ten kas dieną
Ryžtingai kovoti
Ir laimę medžioti,
Ir arti, ir sėti,
Ir sėkmę laimėti.
Bet darbas suteiks šimteriopą paguodą,
Kai vaisius jo, derlius, netilps į aruodą,
Reikės jį sukrauti — didės pastatai.
O motina tvarkos
Namuos išmintingai —
Čia darbo nestinga.
Jai visas ūkis —
Tik spėk, tik sukis!
Tai dukrą pamokyk,
Tai sūnų sudrauski.
O kur tvarka
Ir darbšti ranka,
Nors ji nesėja —
Turtas gausėja.
Žiemos vakarais ji ilgiausiai nemiega:
Ir vilną, ir liną. baltutį kaip sniegą,
Vis verpia, paskui juos į skrynią sudės,
Taip ūkis ir turtas kas dieną didės,
Be poilsio kaupia ji grožį ir gėrį —
Ir viskas žėri.

Nuo verandos tėvas ramus
Ir patenkintas žvalgos aplinkui:
Aplanko laimė šiuos namus!
Kasmet sodyba plečias ir plečias,
Pilnos gėrybių daržinės plačios,
Svirnai vos talpina derliaus dovį,
Laukūos javai kaip mūras stovi.
Kiek puikybės širdy:
„Mano namai tvirti
Ir stovės visada,
Jiems nebaisi bėda!“
Bet likimo palankumas
Išsisklaido tarsi dūmas,
Ir nelaimė jau čia pat.

Na, jau galime pradėti,
Gražūs nuolaužos kraštai.
Bet kol masė ims tekėti,
Pasimelskime karštai!
Sukit čiaupus jau!
Saugoki, dangau.
Tartum siautulio pagautas
Pliūpteli ugninis srautas.

Geradarė ugnies galia,
Jei valdo ją žmogaus valia;
Daug sukuria darbšti ranka
Tos dovanos dangaus dėka,
Bet nežabota ji baisi,
Ir traukiasi nuo jos visi,
Kai ši laisva dukra gamtos
Iš pančių veržias. Nepastos
Kelio niekas jai: ištrūkus
Uraganiška jėga
Verpetu per miestą sukas,
Šluoja viską lyg banga.
Stichiją pagauna dūkas,
Viską griauti — jos aistra.
Iš padangių

Pliaupia liūtys,
Lyg pasiutęs,
Lyg baisios bėdos šauklys
Žaibas blyks!
Kraupiai sugaudė varpai!
Vėl žaibai!
O dangus
Tartum kraujas!
Tai ne rytmetys džiugus!
Gūsis naujas!
Kuo tolyn,
Tuo smarkyn!
O ugnies ir dūmų šydas
Lyg plėšrūnas užpjudytas
Viesulu per miestą ritas.
Stichija, jėgos įgijus,
Įsišėlsta, braška sijos,
Griūna namas, vėjas kaukia,
Motinos, vaikučiai šaukia.
Ugnis siaubia,
Karvės baubia,
Viskas maišosi iš vieno,
Naktį tą šviesu kaip dieną.
Eina per rankas kibirai,
Skuba vyrai —
Vandenį į liepsną lieja,
Bet jos tūžmas nemažėja.
Čia dar viesulas atskrieja
Ir nežmoniška jėga
Liepsną siūbteli staiga
Klėtin ir į sausą kluoną,
Kur svarbiausias derlius — duona.
Ir ugnis, naujai sutviskus,
Puola tartumei žvėris:
Ką paglemžusi suris.
Jau ugninis obeliskas
Lig dangaus!
O žmogaus
Menkos jėgos prieš tą galią —

Kas ji prieš aukštesnę valią?
Supleška ugny jam viskas.
Pelenais
Žaidžia vėjas,
Juodos plėnys sukinėjas,
Vien degėsiai.
Pro langų negyvą skylę
Debesys pažvelgia tyliai
Iš dangaus.

Prieš akis —
Vien degėsiai
Ir griuvėsiai,
Bet žmogus atsilaikys.
Dėl to per amžius neliūdėsi:
Paguoda lieka dar šviesi.
Ramiau širdis krūtinėj plasta,
Paimti reiks kelionės lazdą.
Svarbiausia, kad sveiki visi.

Pagaliau mūs darbas baigtas!
Slūgso forma pripilta.
Pažiūrėsim, kas per daiktas,
Ko idėja mūs verta.
Jeigu liejinys nekoks,
Jeigu forma ta susprogs?
Gal kai sakom, kad pavyko,
Jau čia pat nelaimė tyko.

Su viltimi žemelei juodai
Mes darbus patikim savus,
Valstietis, sėdamas javus,
Galvoja: bus pilni aruodai,
Jeigu tiktai padės dangus.
Bet dar brangesnę sėklą kapas
Iš mūsų ima dovanai,
Ir viliamės, kad ji anapus
Sudygs ir žels jau amžinai.

Gedulingas
Ir nykus
Plaukia gausmas
Per laukus.
Lydi varpas, skleidžiąs liūdną žinią,
Žmogų į kelionę paskutinę.

Ak, tai juk žmona brangiausia,
Ak, tai motina geroji!
Jau rūstus valdovas Hado
Ją iš vyro glėbio veda,
Plėšia iš brangių namų
Nuo vaikelių mylimų,
Išsūpuotų per naktis.
Pertraukė žiauri mirtis
Tų namų švelnutę giją —
Nes šešėlių viešpatijoj
Ta, kur buvo taip gera.
Židinį išdraskė vėjas,
Ir išblėso šiluma.
Į namus kita atėjus
Nemylės, bus svetima.

  Kol atauš metalas varpo,
  Tvoskiančio ugnim kaitria,
  Pailsėsime po darbo
  Lyg paukšteliai vakare.
    Jau pavakarys,
    Ilsis pameistrys,
  Jį varpai mišparams šaukia,
  Tiktai meistro darbas laukia.

Per miglotą
Tankumynę
Nesustodamas keleivis
Skuba linksmas į gimtinę.
Atšnopuoja
Romios avys.
Atmauroja

Karvės, jaučiai
Kietasprandžiai
Ir iš karto
Stumdos, grūdasi prie tvarto.
Su javais
Atkrypuoja
Ir vežimas,
Išdabintas,
Apipintas
Gėlėmis,
O pjovėjai
Jį palydi
Dainomis.

Rimsta turgus
Ir gatvelės;
Ir išvargę apie lempą
Sėdasi visi namiškiai;
Užsitrenkia
Miesto vartai.
Dengia šalį
Jau naktis.
Miega žmonės geravaliai.
Nedori
Vis užmigti dar negali,
Nes įstatymo akis budri.

Ta tvarka šventa, didinga —
Dangaus dukra palaiminga,
Jungianti draugėn vienodus,
Stato rūmus, veisia sodus;
Atvedė laukinį žmogų
Į gyvenimą patogų,
Kantriai mokė jį dorovės,
Rodė pavyzdį gerovės,
Davė turtą begalinį —
Meilę savajai gimtinei.
Darbščios rankos daug ką gali
Stropiai dirbdamos kartu;

Su jėgom sujungus valią,
Darbas liejasi srautu.
Pameistrys ir meistras kerta
Iš peties, abu greta;
Kur laisvasis darbas verda,
Ten dykūnui ne vieta.
Darbas puošia mūsų dalią
Ir apmoka už vargus.
Didis vainiku karalius,
Darbu — paprastas žmogus.

Santarve šventa
Ir taika,
Saugokite
Mūsų miestą visados!
Tegu pikto priešo ordos
Pražūties čia nepasėja,
Nenusiaubia šito slėnio,
Kur liepsnoja
Vakaro auksinės žaros
Skliautuose,
Te jo neužlieja karas
Gaisro ugnimi baisia!

Galit statinį ardyti:
Nebereikia jo daugiau.
Kai sėkmė tau darbą lydi,
Net žiūrėt į jį smagiau.
Tvok per formą, tvok
Drąsiai, nesustok!
Varpas nesiliaus skambėjęs
Tiktai formai subyrėjus.

Tik meistras gali smogti drąsiai:
Apsvarstęs, tinkamu metu,
Bet vargas, jei ugninė masė
Pati ištrūks baisiu srautu!
Lyg pragaro dvasia siaubinga,
Aklai ieškodama aukos,
Ji viską, šėldama aplinkui,

Ugnim baisiąja nuniokos.
Kur įsisiaučia jėgos baisios,
Ten paminamos visos teisės.
Kai sauvaliauti ima tautos,
Pasipila blogybių srautas.

Baisu, kai smilkusi daug metų
Į miestą krinta kibirkštis,
O liaudis pančius daužo, meta,
Kai jai užeina pasiutis.
Ir varpas, misiją užmiršęs,—
Žmonijai nešt taikos garsus,—
Dabar kaip demonas įniršęs
Maištauti ragina visus.

„Lygybė! Laisvė!“ — šaukia žmonės
Ir ginklais žvangina piktai.
Keiksmai, maldavimai, dejonės,
Plėšikų bastosi šimtai.
O moteris hiena tampa.
Visai paklaikusi, rūsti
Ji savo auką drasko, tampo
Be gailesčio toj sumaišty.
Kas buvo gerbtina ir šventa,
Visai nepaisoma tada,
Išniekinta dorybė krenta,
Triumfuoja blogis ir skriauda.
Baisus medžiot išėjęs tigras
Ir liūtas, skečiantis nagus,
Bet dar baisesnis — siaubas tikras! —
Pagautas manijos žmogus.
Ir vargas tiems, kurie įduoda
Aklam tą žiburį dangaus!
Pavirsta plėnių krūva juoda,
Kas buvo kuriama žmogaus.

Viešpatie, koks džiaugsmas didis!
Metalinis branduolys,
Apvalkale susilydęs —
Tartum saulės spindulys.

Tviska ištisai
Kūrinys tasai.
O varpe įspaustas herbas
Liudija, kad meistro darbas.

Čionai! Čionai!
Bičiuliai, varpui tam iš karto
*Concordia** parinksim vardą,
Telydi ji mus amžinai,
Tegu jis skleidžia santarvę nuo šiolei,
Kad žmonės jaustųsi kaip broliai.

Jis meistro ir sukurtas tam:
Ramybę nešt vaikų vaikam.
Po kupolu padangės grynu
Virš mūsų potroškių žemų
Tegu jis kalba su žvaigždynu,
Nenustelbtas piktų griausmų.
Tegu jo gausmas įsilieja
Į tolimų žvaigždžių ūkus,
Kurios pagarbina Kūrėją
Ir pina amžių vainikus.
Tegu jis ragina ir kviečia
Mus ten, kur gėris amžinai,
Tegu kas valandą paliečia
Jį laiko virpantys sparnai.
Pats kurčias, viskam abejingas
Likimo pranašas romus
Lai atkartoja atmainingus
Painaus gyvenimo žaismus.
Kaip iš garsų tik aidas lieka,
Taip viskas čia — tik chimera,
Temoko jis, kad žemėj nieko
Tvaraus ir amžino nėra.

O dabar, už virvių kibę,
Trauksim varpą iš duobės,

* Santarvė (*lot.*).

Lig pačių dangaus aukštybių
Jo melodija skambės.
    Timptelkim smarkiau!
    Kyla, kyla jau!
Te jis miestui visą laiką
Skelbia džiugesį ir t a i k ą.

1799

NENIJA[49]

Turi mirti net grožis, įveikiąs dievus ir žmones,
    Bet atsispiria Stiksui Dzeuso vario krūtinė.
Vieną kartą suminkštino meilė šešėlių valdovą,
    Bet nuo slenksčio jis vėlei atšaukė dovaną savo.
Afroditė negydo žaizdos jaunikaičio gražuolio —
    Ją švelniam jo kūne išplėšė šernas įsiutęs.
Nemirtingoji motina didvyrio jau neišgelbsti:
    Jis prieš Troją sukniubęs, valiai lemties paklūsta.
Bet ji kyla iš jūros su visom dukterim Nerėjo
    Ir aprauda graudžiai sūnų didžiai šlovingą.
Štai kaip verkia dievai, kaip verkia visos deivės,
    Kad praeina grožis, kad miršta net tobulumas.
Mielo širdžiai lūpose smagu net rauda būti,
    Kas niekinga, dingsta be jokio ženklo Orke.

1799

HEKTORO ATSISVEIKINIMAS

ANDROMACHĖ

Negi Hektoras išeiti rengias,
Kur Achilas išdiduolio rankom
Už Patroklą auką atnašaus?

Kas tada mūs kūdikiui parodys,
Kaip mest ietį, kaip dievams aukoti,
Jeigu Orkas amžiams jį priglaus?

HEKTORAS

O ištikimoji, ko raudoti!
Aš į mūšį tą veržiuos kovoti,
Nes Pergamą savąjį ginu.
Šventą židinį dievų apgynęs,
Krisiu aš, vaduodamas tėvynę,
Leisiuosi prie Stikso vandenų.

ANDROMACHĖ

Neskambės jau tavo kardas vėjy,
Dyla menėj, rūdimis apėjęs,
Baigiasi Priamo giminė.
Tu išeisi, kur neaušta dienos,
Kur dykroj Kokyto raudos vienos,
Letoje užmirši tu mane.

HEKTORAS

Visos mano aistros, visos mintys
Letos vandeny bus paskandintos,
Vien tik meilė liks gyva.
Štai! Laukinis daužosi į sienas,
Kardą duok ir šluostykis blakstienas!
Letoje minėsiu aš tave.

1780

GĖTEI,

pastačiusiam scenoje Voltero „Mahometą“

Tu iš taisyklių smurto pražūtingo
Tieson mus ir gamton sugrąžinai
Ir pats sutramdei slibiną nuodingą,

Kuris mūs dvasią smaugė mirtinai,
Ir meną mums, tą dieviškai didingą,
Vaidilos drabužiu padabinai,—
Dabar meldies prie sugriautų altorių
Ydingai mūzai, gerbt kurios nenoriu?

Šioj scenoje tėvynės menas gali
Valdyt, ne lenktis svetimiem dievam.
Kaip lauras pats ant Pindo galvą kelia,
Parodyt drąsiai galim kiekvienam.
O vokiškasis genijus sau kelią
Į meną pats nuties visiem laikam,
Ir, eidamas pavymui graiko, brito,—
Jis turi teisę siekt šlovės zenito!

Kur pavergtą despotai valdo šalį,
Kur išdidumas pučiasi paikai,
Ten menas gėrio atvaizduot negali,—
Jo neišugdo Liudvikų laikai:
Jis nepaklūsta didenybių valiai;
Ne priespaudoje kalas jo daigai.
Tauri tiesa pagimdo kilnų meną,
Jis sieloj laisvę mylinčių gyvena!

Ne tam, kad vėl apkaustytum grandinėm,
Prikėlei dramą praeities laikų;
Ne tam, kad mus grąžintum į gadynę —
Į amžių lengvabūdiškų vaikų.
Kas laiko ratą sukt atgal sumano,
Tą pavadinti galima paiku! —
Nes tik pirmyn jį valandos ridena:
Ateina nauja, pasitraukia sena!

Dabar plati veikla teatro rūmuos,—
Jame pasaulis telpa neramus;
Ne žodžių gražbylingasis puošnumas —
Tikslus gamtos paveikslas žavi mus;
Nereikalingas papročių griežtumas,—
Herojus turi jausti kaip žmogus,

Mus tik aistrų kalba galingai veikia,—
Sumeninta tikrovė grožį teikia.

Bet panaši į Acherono valtį,
Per daug lengva Tespido karieta.
Pritaikyta stabams ir dvasioms kelti,
Ji ne šiurkščiam gyvenimui skirta.
Vien dvasioms juk nei šilta ir nei šalta,
Kad ji apvirsti gali bet kada.
Nereikia grožiui į tikrovę lįsti:
Kur vien gamta, ten menas ima vysti.

Juk pakyloj medinės scenos
Pasaulis kuriamas idealus;
Galbūt čia tikros — ašaros tik vienos,
Nepramanytas graudulys gilus.
Tiesa pavergia balsas Melpomenės,
Vaidinančios mums pasakų melus.
Gilia tiesa ji moka sužavėti
Ir pasakoje tiesą įžiūrėti.

Dabar išstumt iš scenos bando meną
Vaizduotė be ribų ir be šaknų,
Sudėstyt kaip pasaulį nori sceną,
Suplakt kas žema ir kas prakilnu.
Tik šis prancūzas dar menu gyvena,
Nors nepakilo aukštumon menų:
Jis menui užtvarą pastatė kietą,
Kad pamatai tvirti nepajudėtų.

Į sceną žiūri kaip į šventą sritį,
Šiurkšti buitis čia nepriimtina.
Ir jam pavyko ją iš scenos išvaryti,
Todėl kalba čia skamba kaip daina,
Privalo grožis viską čia valdyti,
Iš atskirų dalių išaugt darna.
Čia visuma sudaro šventą rūmą,
Iš šokio gestai mokos patrauklumo!

Prancūzo mėgdžiot mes nepasišovę,—
Jo menas — neprabils gyva dvasia,
Manierą, pozą, tolimą tikrovei,
Paniekins tas, kuriam brangi tiesa;
Tačiau, krypties beieškant, kaip vadovė
Iš praeities tekyla vien dvasia,
Kad scenoje, išniekintoj ne kartą,
Vėl Melpomenė jaustų savo vertę.

1800

VOKIEČIŲ MŪZA

Nei šlovė Augusto metų[50],
Nei malonės mecenatų
Jos nelepino, deja!
Apie ją nesklido garsas;
Skleidėsi jos žiedo varsos
Ne didikų pilyje.

Frydrichas didysis soste[51]
Tartum saulė jos neglostė,
Ji užaugo tylomis.
Vokietis — tai guodžia širdį —
Gali drąsiai pasigirti:
Pats sukūrė meną jis.

Tai ir kyla lig mėlynės,
Tai ir liejas krištolinės
Vilnys vokiečių giesmės,
Griaudamos juokingą smurtą,
Apribojimų sukurtą,—
Veržias iš širdies gelmės.

1800

Į NAUJĄ ŠIMTMETĮ ŽENGIANT

Skiriama* * *

Mielas drauge! Ką rytojus lemia?
  Kur taika, kur laisvė? Nėr jau jų!
Šimtmetis audroj paliko žemę[52],
  Ir naujasis atbrenda krauju.

Subyrėjo sąjungos netvarios,
  Griūva senos formos, patirtis;
Karo siausmo nesutramdo marios,
  Reinas jam nei Nilas ne kliūtis[53].

Dvi pasaulio grumiasi galybės:
  Kam valdyti, kam pavergt tautas.
Laisvė, teisė — joms nebe vertybės,
  Trišakio ir žaibo — ginčas tas[54].

Auksu tautos moka už vergiją...
  Ir, lyg gãlų B r e n a s kitados,
Guldo frankas plieno kalaviją
  Ant svarstyklių teisės ir tiesos[55].

Britas rąžo prekinį laivyną
  Lyg hidra godžiuosius čiuptuvus;
Amfitritės[56] platų vandenyną
  Uždarys kaip nuosavus namus.

Į pietus jis veržliai burėm skrenda,
  Kur kiti žvaigždynai danguje;
Nors tiek daug naujų salų atranda,—
  Rojaus neužtinka vis, deja.

Veltui — nors žemėlapy! — svajoji
  Rasti šalį, kur lig šios dienos
Žydi mūsų laisvė amžinoji,
  Žmonija jaunystės amžinos.

Tęsiasi pasaulis begalinis,
  Tuščias ir nežinomas perdėm,
Bet ant šito milžino krūtinės
  Dar lig šiolei laimės nėr žmonėm.

Grįžk širdies tylion erdvėn: negali
  Ji sutilpti smurto valdose!
Tik svajonėj rasi laisvės šalį,
  Grožį rasi vien tik dainose.

1801

TROŠKIMAS

Kai šį slėnį ima slėgti
  Šaltas rūkas per naktis,
Kad galėčiau aš pabėgti,
  Ak! kaip džiaugtųsi širdis!
Man kalnų viršūnės šviečia
  Ir vilioja amžinai.
Jeigu tik sparnus turėčiau,
  Nuplasnočiau aš tenai!

Koks didžiulis kyla noras
  Vaikščiot saulėtuos kalnuos,
Koks gaivus ten dvelkia oras
  Nuo viršūnės kiekvienos!
Srautas kelią man pastoja,
  Ūžia vandenys pikti,
Bangos šėlsta ir putoja,
  Gimdo liūdesį širdy.

Ant bangų liūliuoja valtis,
  Vairininko apleista.
Reikia sėst į ją ir keltis,
  Kol dar burė iškelta.
Drąsiai leiskis tu į kelią

Ir nelauk dievų lemties,
O pasiekt stebuklų šalį
Tik stebuklas tau padės.

1801

AKIMIRKOS PALAIMA

Štai ir vėl mes susitikom
Verpete linksmų dienų,
Tad nupinsime vainiką
Iš naujų, skambių dainų.

Bet kuris gražiausio rimo
Nusipelnė dievas mūs?
Tas, kurs teikia įkvėpimo
Ir sužadina jausmus.

Kam Cerera užaugino
Derlių, uogas įvairias?
Ar ne mums raudoną vyną
Bakchas sunkia į taures?

Jei dangus griausmu neblykstels,
Neįskels mums kibirkšties,—
Polėkiais dvasia nešvystels,
Džiaugsmas nenutvieks širdies.

Gerbiam už džiaugsmų gausybę
Mes padangių valdovus,
Bet akimirkos didybė
Galingesnė už dievus.

Iš to visko tobuliausio,
Duoto mums gamtos rimties,
Žemėje visų švenčiausia —
Blyksniai dieviškos minties!

Greito laiko begalybėj
  Vos tepajuda akmuo,
Tik akimirkos didybėj
  Tampa kūriniu pradmuo.

Mirksniu audžia skarą brangią
  Žemei spindulių jėga;
O Iridė per padangę
  Tiltą permeta staiga.

Taip ir talentas, mums duotas,
  Blykstelia žaibų šviesa;
Po akimirkos liepsnotos
  Apsupa jį vėl tamsa.

1802

KASANDRA

  Kol aukštųjų Trojos sienų
Neišgriovė svetimi,
Skamba aidi ten kas dieną
Himnai, lyros tariami.
Štai linksma žinia pasklido
Po tvirtovę ir gatves:
Savo dukrai ir Pelidui
Kels Priamas vestuves.

  Galvas laurais padabinę,
Traukia gatvėmis smagiai
Kaip gyva žmonių grandinė
Į šventyklą jo svečiai.
Džiaugiasi minia ir siaučia,
Bakcho garbei šokdama;
Tik v i e n a širdis vis jaučia,
Kad ją slegia vienuma.

Tik Kasandra vis liūdėjo
Tyro džiaugsmo sūkury,
Laurų gojuj vaikštinėjo
Susikrimtusi, niūri.
Girion bėgo aiškiaregė,
Lyg užmiršusi svečius,
Ir visa iš pykčio degė —
Metė ji žynės raiščius:

„Troja švenčia didžią puotą,
Žmonės linksminas gyvai.
Štai ir sesė vainikuota,
Šiandien džiaugias ja tėvai.
Aš viena tiktai paniurus,
Nes liūdna man ateitis.
Ir matau, kad šituos mūrus
Dengia jau sparnais mirtis.

Aš matau danguj žibintą,
Bet ne Himenėjo rankos
Jis iškeltas taip nušvinta,
Ir ne dievui aukos tos.
Aš girdžiu vestuvių dainą,
Bet širdy man neramu,
Nes jaučiu, kad dievas eina
Sunaikinti jų džiaugsmų.

Šaipos jie iš mano skundo,
Nors grasina jiems lemtis.
Ir vienatvėj tik atbunda
Mano kenčianti širdis.
Laimingasis nesupranta,
Linksmas — juokias iš kančių.
O rūstusis dieve, šventą
Tavo valią aš jaučiu!
Ir kam tavo pranašystę
Skelbt turiu aš nevilty,
Pranašaudama neklysti
Tarp aklųjų, ištremty?

Kam tu leidai man matyti,
Ko pakeist nėra vilties?
Juk pasauly sulaikyti
Negaliu juodos lemties.

Ar nuplėšti šydą juodą
Nuo jų veido, jei viltis
Jiems — gyvybė ir paguoda,
O žinojimas — mirtis?
Atsiimk šią liūdną šviesą —
Aš bijau mirties vaizdų.
Nejauku man tavo tiesai
Būti žemišku indu.

O, grąžink man neregystę!
Nelaiminga aš esu,
Kai tapau tada jaunystėj
Tavo dievišku balsu.
Nors ir ateitį įspėju,
Dabarties aš neturiu.
Man nereikia, tiek kentėjus,
Tų klastingų dovanų!

Niekad nuotakos vainiko
Nesidėjau ant kasų;
Man tik aukuras beliko,—
Tavo pranašė esu.
Buvo karčios jaunos dienos,
Skausmas augo vis didyn.
Sielvartas žmogaus kiekvienas
Smigo durklu man širdin.

Nors matau, kaip žmonės myli,
Skleidžias medžių lapija,
Bet jaunystės kančią gilią
Aš nešioju širdyje.
Man pavasaris nemielas,
Kad ir puošia jis laukus;

Nepradžiugins žmogui sielos,
Jei likimas jo kraupus.

Šlovinu aš Polikseną
Susikrimtusi, liūdna,
Nes geriausiojo heleno
Tikisi ji būt žmona.
Ir skaistus jos veidas žydi,
Laimė netelpa širdy.
Ji ir dangui nepavydi —
Ji laiminga, išdidi.

O aš mylimąjį kartais
Pamatau. Jis man — viltis.
Jei galėtų, tuoj ištartų
Meilės žodį jam širdis.
Aš su juo šią valandėlę
Žengčiau į šeimos namus.
Bet iš Stikso tuoj šešėliai
Naktį perskirtų vėl mus.

Savo šmėklas man baltąsias
Siunčia tuoj Prozerpina.
Mane persekioja dvasios,
Kur tik vaikščioju viena.
Į jaunų dienų žaidimą,
Rodos, pila jos nuodų:
Aš jaučiu širdies graužimą,
Džiaugsmo niekur nerandu.

Aš matau žudiko ginklą —
Dega akys jo piktai.
Neišspruksiu iš jo tinklo
Lyg sukaustyta tvirtai.
Aš žinau jau savo kelią,
Stoviu vieniša, tyli.
Baigsiu savo liūdną dalią,
Žūdama svečioj šaly“.

Dar jos žodžiai nenutilo...
O nuo vartų lyg banga
Sklinda balsas, kad Achilą
Parbloškė mirtis staiga.
Gyvates Eridė svaido,
Išbaidydama dievus.
Ir virš Trojos nusileido
Juodas ir niūrus dangus.

1802

PUNŠO DAINA

Keturios stichijos
Visos išvien
Žemėj gyvenimą
Tveria kasdien.

Rūgščią citriną
Radęs išspausk:
Aitrų gyvenimo
Gaivalą jausk.

Sultis tas cukrumi
Apibarstyk:
Gaižųjį gaivalą
Juo numaldyk!

Verdančiu vandeniu —
Perliek po to:
Visa ramybėje
Globia vanduo.

Varvinki spirito:
Lai jo dvasia
Būtį kaip gyvastį
Tvers mumyse.

Tiek jos, ugningojo
Punšo prasmės:
Kol neišsikvėpė,
Semk iš versmės.

1803

JAUNUOLIS PRIE UPELIO

Prie versmės jaunuolis sėdi,
  Pina žiedus ir liūdnai
Žiūri, kaip tolyn juos neša,
  Gena sraunūs vandenai.
„Taip ir mano dienos bėga
  Tartum sūkuriai greiti!
Ir mana jaunystė vysta
  Lyg žiedai tie nuskinti!

Jūs neklauskit, ko man liūdna,
  Kai aplinkui taip šviesu!
Juk pavasaris atėjo —
  Džiaugsmas ir viltis visų.
Bet balsai pavasariniai,
  Paukščių giesmės miškuose
Plėšo mano širdį jauną,
  Ją skandina kančiose.

Ar mane paguost begali
  Kloniai ir miškai žali?
Tik vienos, v i e n o s aš ieškau —
  Ji arti ir taip toli...
Aš į ją rankas ištiesiu —
  Štai paveikslas jos brangus!
Ak, išnyko... nepavysiu.
  Lieka sielvartas sunkus!

O palik išdidžią pilį,
Prie versmės ateik čionai!
Gėlėmis aš nubarstysiu
Tavo taką dyvinai.
Kaip giraitė skamba, klega,
Kiek šaltinyje spalvų!
Ir kuklioj, ankštoj trobelėj
Būna mylintiems erdvu".

1803

KALNŲ DAINA

Tau kelią pastoja juodi milžinai.
Bet tu, virš bedugnės pakibęs,
Vingiuotu keliu, kurio pats nežinai,
Žengi tarp mirties ir gyvybės.
Sunki l a v i n a prie aklos prarajos
Pavargusi miega... Nežadinki jos!

Gamta išradinga du kalnus plikus
Sujungė nesenstančiu t i l t u;
Į aukštumą tokią mirtingas žmogus
Turbūt niekuomet nepakiltų!
O ten, apačioj, ošia upė greita
Ir taško granitą balta jos puta.

Paskui atsidaro kiaurymė baugi.
Tu leidies į daubą miglotą —
Ir staigiai žiedų karalystę regi,
Rudens ir pavasario puotą!
Čionai tu lyg rojuj laimingas jauties,
Tau dingsta iš karto skausmai iš širdies.

Čia keturios u p ė s draugingu srautu
Banguoja per lygumą jaukią;
Jos bėga tolyn — link žiemių ir pietų,

Į rytus ir į vakarus plaukia.
Jos gimė bendroj paslaptingoj versmėj
Ir mėlynon jūron sau teka ramiai.

Viršūnėm padangių skliautus remdami,
Čia dunkso du skardžiai uoloti;
Vien debesys, vėjų vaikai mylimi,
Nebijo virš jųjų plasnoti,
Nebijo saulėlydžio rausvo metu
Tylom nusileist ant gūbrių apsnigtų.

Kalnų karalienė, skaisti ir jauna,
Čia sėdi auksiniame soste;
Ant jos — deimantinė brangi karūna,
Po kojų — rūkai susiklostę.
Perniek jai tvaskėjimas saulės karštos,—
Jinai tartum ledas šalta visados...

1804

VILIUS TELIS

Karlui Teodorui fon Dalbergui

Kai neapykanta įsiliepsnoja
Ir karą kursto geiduliai akli,
Kai partijos įpykusios kovoja,
Kai laisvę gauna priespauda veikli,
O teisingumas trypiamas po kojų
Ir gėrį niekina sauvalė įžūli,—
Valstybės inkaras paleidžia krantą:
Daina sau įkvėpimo neberanda!

Bet jei tauta, bandas ganyt įpratus,
Negeidžia sau gėrybių svetimų
Nekenčiamą vergovę nusimetus,
Rūstybę nugali žmoniškumu,
Garbingų pergalių ir laimės metuos —

Ji nemirtinga ir verta dainų!
Man jos paveikslą džiaugsmas pavaizdavo,
Tu tai žinai, jo didingumas — tavo!

1804

ALPIŲ MEDŽIOTOJAS

Nori paganyt ėriuką?
    Jis toks mielas ir jaukus
Skainioja žolytės pūką,
    Žaidžia paupy smagus...
„Ne, mane, motut mieloji,
Pamedžiot kalnai vilioja“.

Nori bandai skinti kelią
    Rago giesme neramia?
Meiliai tau skambės varpeliai
    Linksmo miško gaudime.
„Ne, aukšti kalnai, mieloji,
Paklajot mane vilioja“.

Palūkėk, tarp lysvių plotų
    Gėlės greit sumėlynuos.
Nėr kalnų dykynėj sodų,
    Atšiauru plikuos kalnuos.
„Lai žiedai čia žydi švelnūs,
Leisk mane keliaut į kalnus“.

Ir išėjo jis medžioti,
    Vedamas aistros tenai,
Kur tarpekliais išvedžioti
    Rūstauja rudi kalnai.
Priešais jį, kaip dvelksmas vėjo,
Stirna virpanti praskriejo.

Per uolų briaunas kuprotas,
Jai težinomais keliais,
Per gelmes bedugnių juodas
Lekia šuoliais ji eikliais.
O šaulys ją seka, veja
Su mirties strėle baisiąja.

Viršuje uolų, už vingio,
Baigės takas, ir jinai
Ant aštrios briaunos sustingo,
Išsigandus mirtinai.
Čia, po kojom,— skardžio žiotys,
Ten — tuoj priešas pasirodys.

Kol maldaujanti gazelė
Guodės gailesčio viltim,
Mirtiną medžioklis strėlę
Jau nutaikė jos širdin.
Tik staiga iš plyšio kelias
Šių kalnų dvasia — senelis.

Rankom stirną jis apgaubia
Ir sugriaudžia debesy:
„Kam nelemtą mirtį, siaubą
Tu į kalnus čia neši?
Žmonės žemėj viską randa —
Ko vaikai tu mano bandą?“

1804

CHRISTIANUI fon MECHELIUI

Neišsenka gamtos žavesys: jis kas dieną vis naujas,
Neišsenka ir menas kaip ji niekados.
Sveikas, kilnusis seneli! Tavo širdy neužgeso
Ir viena, ir kita, tu jaunas todėl amžinai.

1805

DRAMOS

KLASTA IR MEILĖ

Miestelėnų tragedija

Iš vokiečių kalbos vertė
TEODORAS ČETRAUSKAS

VEIKĖJAI

FON VALTERIS	— vieno vokiečių hercogo rūmų prezidentas
FERDINANDAS	— jo sūnus, majoras
HOFMARŠALAS FON KALBAS	
LEDI MILFORD	— hercogo favoritė
VURMAS	— prezidento asmeninis sekretorius
MILERIS	— muzikantas
JO ŽMONA	
LUIZĖ	— jų duktė
ZOFI	— ledi Milford kambarinė
HERCOGO KAMERDINERIS	

Įvairūs epizodiniai veikėjai

PIRMAS VEIKSMAS

Pirma scena

Muzikanto kambarys

M i l e r i s pakyla iš krėslo ir pastato į šoną violončelę. M i l e r i o ž m o n a sėdi prie stalo dar rytmečio drabužiais ir geria kavą

MILERIS (*greitai vaikščiodamas po kambarį*). Įsidėk į makaulę visiems laikams. Padėtis darosi rimta. Apie mano dukterį ir baroną greit ims šnibždėtis visuos kampuos. Apie mano namus pasklis blogos kalbos. Suuos prezidentas ir... trumpai drūtai, tas ponaitis čia daugiau kojos nekels.

ŽMONA. Tu neviliojai jo į savo namus, nepiršai savo dukters.

MILERIS. Neviliojau į savo namus... nepiršau dukters; kas gi tai aiškinsis? Juk aš šių namų šeimininkas. Man reikėjo labiau prižiūrėti dukterį. Išrėžti viską į akis majorui arba iškart pranešti jo ekscelencijai, ponui tėtušiui. Jaunajam baronui kas, pabars tėtušis, ir tiek, tas aišku kaip dieną, o viskas užgrius ant vargšo muzikanto galvos.

ŽMONA (*baigdama gerti kavą*). Niekai! Tuščios kalbos! Kas tau gali būti? Kas tau gali ką padaryti? Tu dirbi savo darbą ir imi mokinius kur tik gali.

MILERIS. Bet pasakyk tu man, kas iš to išeis?.. Nejau jis ves Luizę?.. Apie tai nėra ko nė kalbėti, o kad paverstų ją... ne, dieve apsaugok! Išgrauš! Ak, jau tie ponaičiai, visur jiems tenka nosį įkišti, bala žino kokių gardybių ragauti, ir kas čia keista, jei tokiam smaguriui parūpo kaip tik tas saldus kąsnelis. O tu žiūrėk! Žiūrėk! Bet nors ir kiekvienam sienos plyšy po akį turėtum, kiekvieną atodūsį sektum, jis vis tiek apsuks jai galvą tau panosėj, o paskui dings, ir gaudyk vėją laukuos. O mergiotei visam gyvenimui nešlovė, niekas

daugiau į ją nežiūrės, o jeigu tas užsiėmimas jai patiko, tai, žiūrėk, ir toliau varys. (*Trenkia sau kumščiu į kaktą*) Jėzau Kristau!

ŽMONA. Apsaugok mus, viešpatie!

MILERIS. Patys turim saugotis. Kas daugiau tokiam vėjo pamušalui gali rūpėti? Mergiotė graži, liekna, dailios eigasties. O kas ten po stogu yra, niekam nerūpi. Jūs, bobos, galit ir nieko neturėti, svarbu, kad viešpats dievas būtų davęs gerą pirmą aukštą. Mūsiškiui kad tik prie jo prieiti, o tada... kraujas tuojau užvirs kaip tam Rodniui[1] užuodus prancūzą, o tada jau daryk ką nori, bet nesulaikysi... Aš jo nekaltinu. Žmogus yra žmogus. Pats žinau.

ŽMONA. Paskaitytum, kokius nuostabius laiškelius jis rašo tavo dukteriai. Viešpatie šventas, iš jų aiškiai matyt, kad jam tiktai jos siela rūpi.

MILERIS. Na, žinoma, kaipgi kitaip. Muša per maišą, o žino, kad klius asilui. Kam rūpi kūnas, tas būtinai į širdį kreipsis. Kaip aš darydavau? Reikia, kad tik sielos sutartų, o tada — šmaukšt, ir kūnai jau pasekė jų pavyzdžiu, tarnai žiūri, kaip ponai daro, ir galų gale išeina, kad sidabrinis mėnulis buvo tik sąvadautojas.

ŽMONA. Pažiūrėk, kokias puikias knygas ponas majoras siunčia mums į namus! Luizė iš jų tik ir meldžiasi.

MILERIS (*švilpteli*). Aha, meldžiasi! Daug tu supranti! Išlepintam, prie makaronų pripratusiam jo malonybės skrandžiui paprastas, sveikas gamtos maistas netinka. Jis pirma turi atiduoti jį į pragarišką, nuodingą knyginę virtuvę, kad tenai pašustų. Krosnin tą šlamštą![2] Mergiotė prisigraibys iš jų padebesinių svajonių, nuo kurių kraujas užkais kaip nuo ispaniškų musių, ir galas tada tam menkam trupiniui dievobaimingumo, kurį tėvas vargais negalais dar palaiko. Krosnin, sakau aš tau! Mergiotė prisikimš galvą visokių velnių, nuo visų tų klajonių po pasakų karaliją paskui ir namų neras, pamirš, ims gėdytis, kad jos tėvas Mileris muzikantas, ir galų gale atstums gerą, dorą žentą, kuris galėtų būti man puikus talkininkas... Ne! Tegu dievas mane nubaudžia! (*Pašokęs, karštai*) Tuojau pat į krosnį tą marmalą, o majorui... majorui aš parodysiu, kur kojos dygsta. (*Nori eiti*)

ŽMONA. Kas gi taip daro, Mileri? Nepamiršk, kiek mes gavome vien tik dovanų...

MILERIS (*sugrįžta ir sustoja prieš ją*). Kaip atpildą už dukters garbę? Nešdinkis po velnių, bjauri sąvadautoja! Aš geriau eisiu per

žmones su smuiku ir griešiu už samtį sriubos... geriau sudaužysiu savo violončelę ir nešiosiu joj mėšlą, negu kad prisiliesiu prie pinigų, už kuriuos mano vienturtė parduos savo sielą ir išganymą. Liaukis gėrusi tą prakeiktą kavą, uosčiusi tabaką, ir nereikės pardavinėti dukters grožio. Aš ir sotus buvau, ir gerus marškinius nešiojau, kol į mūsų namus nebuvo įsibrukęs tas velnio baronas.

ŽMONA. Tik jau sienų neversk! Kaip greit tu užsiplieski! Aš tik sakau, kad mums nereikia pono majoro kratytis: juk tai prezidento sūnus.

MILERIS. Ak šit kas! Kaip tik todėl šiandien pat reikia viską baigti. Prezidentas tik padėkos, jeigu jis doras tėvas. Pavalyk man raudoną pliušinį švarką šepečiu, eisiu pas jo didenybę. Nueisiu ir pasakysiu: „Jūsų didenybės sūnui krito į akį mano duktė; į žmonas ji jūsų sūnui per prasta, bet į suguloves per gera, štai ir visa šneka! Mano pavardė M i l e r i s“.

A n t r a s c e n a

Sekretorius V u r m a s. *Tie patys*

ŽMONA. A, labas rytas, pone sekretoriau. Pagaliau vėl turim garbę jus matyti.

VURMAS. Ką jūs, ką jūs, kaimyne. Kur teikiasi lankytis įžymūs kavalieriai, kokia jau čia iš mūsų, miestelėnų, garbė.

ŽMONA. Tai jau nesakykit, pone sekretoriau! Ponas majoras fon Valteris išties kartais pamalonina mus savo apsilankymu, bet mums kiekvienas svečias mielas.

MILERIS (*apmaudžiai*). Žmona, sodink poną sekretorių. Gal pasidėtumėt skrybėlę?

VURMAS (*pasideda skrybėlę, lazdą ir atsisėda*). Taip, taip, o kaip jaučiasi mano būsima... o gal buvusi?.. Aš jau nebedrįstu tikėtis... o gal vis dėlto pamatysiu... panelę Luizę?

ŽMONA. Ačiū, kad paklausėt, pone sekretoriau. Betgi mano duktė visai ne išpuikėlė.

MILERIS (*piktai, kumštelėjęs jai alkūne*). Žmon!

ŽMONA. Tik gaila, kad ji neturės garbės jūsų pamatyti, pone sekretoriau. Mat kaip tik dabar mišių klauso.

VURMAS. Labai džiaugiuosi, labai džiaugiuosi! Vadinasi, turėsiu pamaldžią, dievobaimingą žmoną.

ŽMONA (*kvailai didžiuodamasi šypso*). Taip... bet, bet, pone sekretoriau...

MILERIS (*aiškiai sumišęs gnybteli jai į ausį*). Žmon!

ŽMONA. Jeigu galim jums pasitarnauti kuo kitu... tai su didžiausiu malonumu, pone sekretoriau...

VURMAS (*klastingai prisimerkęs*). Kuo kitu? Labai jums dėkingas! Labai dėkingas!.. Hm! hm! hm!

ŽMONA. Bet... ponas sekretorius ir pats supras...

MILERIS (*įtūžęs niukteli žmonai į nugarą*). Žmon!

ŽMONA. Žuvis ieško kur giliau, o žmogus kur geriau, vieninteliam vaikui juk negali užginti laimės. (*Su prasčiokišku pasididžiavimu*) Tikiuosi, kad mane supratote, pone sekretoriau?

VURMAS (*neramiai muistosi krėsle, pasikaso paausį, pasitaiso rankogalius ir žabo*). Supratau? Tai nejau... Ak taip... Ką jūs norėjote pasakyti?

ŽMONA. Aš... aš... man atrodo... aš pagalvojau (*atsikosi*), jeigu jau viešpats dievas nori, kad mūsų duktė būtų kilminga dama...

VURMAS (*pašoka*). Ką jūs pasakėte? Ką?

MILERIS. Sėdėkit, sėdėkit, pone sekretoriau. Mano žmona kvaila višta! Kaip jau jinai pasidarys kilminga dama? Visos jos kalbos sudilusio skatiko nevertos!

ŽMONA. Burbėk kiek tau patinka, o aš žinau, ką sakau, ir ką ponas majoras pasakė, to neišimsi.

MILERIS (*perpykęs puola prie violončelės*). Ar neužčiaupsi srėbtuvės? Gal nori gauti į galvą violončele?.. Ką tu gali žinoti? Ką jis pasakė?.. Neklausykit, kaimyne, tų tauškalų... O tu marš iš čia į virtuvę! Tikiuosi, jog nelaikote manęs tokiu avigalviu, kuris kurtų tokius planus dėl dukters? Ar ne taip, pone sekretoriau?

VURMAS. Ir aš, atrodo, to neužsitarnavau, pone muzikante. Jūs matėt, kad aš žodžio žmogus, ir man atrodė, kad santuoka su jūsų dukra — nuspręstas dalykas. Turiu tokią tarnybą, kad su protu galima gyventi; prezidentas man palankus; jei norėsiu aukščiau pakilti, protekcijų visada gausiu. Matote, kad mano ketinimai

panelės Luizės atžvilgiu rimti, nebent koks kilmingas vėjo pamušalas...

ŽMONA. Pone sekretoriau Vurmai! Prašyčiau kalbėti pagarbiau...

MILERIS. Užsičiaupk, pasakiau! Neklausykit, ką ji tauškia, kūmai! Viskas lieka po senovei. Kaip aną rudenį žadėjau, taip ir dabar lieka. Aš savo dukters neverčiu. Jeigu tinkate jai — prašom, tegu žiūri, kad būtų su jumis laiminga. Jei ne — dar geriau... tokia dievo valia, norėjau pasakyti... tada jūs atsiprašysit ir išgersit su tėvu butelį. Juk jai reikės su jumis gyventi, o ne man, tai kam tada per prievartą brukti vyrą, kuris jai nemielas? Kad paskui mane senatvėj nelabasis užjodytų... kad nei vyno taurės neišgerčiau, nei putros šaukšto nepasisemčiau nepagalvojęs: „Piktadary, tu pražudei savo dukterį!“

ŽMONA. Trumpai drūtai jums sakau — aš savo sutikimo jokia mada neduosiu; mano duktė ne tam gimusi, aš visus teismus aplakstysiu, jeigu vyras leisis apmulkinamas.

MILERIS. Nori, kad aš tau rankas kojas išsukinėčiau, patarška?

VURMAS (*Mileriui*). Tėvo patarimas dukteriai daug reiškia, o mane jūs juk pažįstate, pone Mileri?

MILERIS. Kad tave kur perkūnai rautų! Reikia, kad Luizė jus pažintų. Tai, ką aš, senas kelmas, jumyse įžiūriu, jaunos smilios merginos gali visai nevilioti. Man jums vieni juokai pasakyti, ar tinkate į orkestrą... bet perprasti moterišką sielą ir kapelmeisteriui per sunku. Pagaliau, ką jau čia slėpti, gerbiamas kaimyne... aš netašytas, tiesus žmogus... už mano patarimą, manau, nebūsit per daug dėkingas. Aš savo dukrai nieko neperšu... bet už jūsų, pone sekretoriau, nepatarčiau tekėti. Leiskite man pabaigti! Už jaunikį, kuris šaukiasi tėvo pagalbos, prašau man atleisti, aš neduočiau nė sudilusio skatiko. Jeigu jis šio to vertas, tai gėdinsis rodyti savo talentus mylimajai tokiu pasenusiu būdu. O jeigu jau neužtenka drąsos, tai jis bailys, ir tokia mergina kaip Luizė ne jo nosiai. Už tėvo akių reikia pirštis. Reikia, kad mergina greičiau tėvą motiną velniop pasiųstų, negu su juo išsiskirtų, arba pati ateitų, pultų tėvui po kojų, viešpaties dievo vardu maldautų, kad ją arba juodon žemėn užkastų, arba leistų tekėti už išsirinktojo... Va toks tai man vyras! Va čia tai meilė! O kas nemoka taip apie moteriškę apsisukti, tai tegu sėda raitas ant žąsies plunksnos ir joja sau.

VURMAS (*pasistveria skrybėlę, lazdą ir sprunka iš kambario*). Nuolankiai jums dėkoju, pone Mileri.

MILERIS (*lėtai eina jam iš paskos*). Už ką? Už ką? Mes jūsų net niekuo nepavaišinom, pone sekretoriau. (*Grįždamas*) Nieko neklauso ir bėga neatsigręždamas... Tas rašaluotas lapės snukis man pikčiau už bet kokį nuodą. Koks šlykštus, suktas žmogus, tarsi kontrabanda patekęs šian dievo pasaulin... Mažytės, klastingos pelės akys... plaukai kaip ugnis... smakras atsikišęs, tarsi gamta, supykusi ant savęs už tokį netikusį darbą, būtų nutvėrusi už jo ir trenkusi kur toliau į kampą... Ne! Atiduoti savo dukterį tokiam niekšui... tai geriau tegu ji... Viešpatie, atleisk man...

ŽMONA (*nusispjovusi, piktai*). Ū, šuva! Taip nieko ir nepešei.

MILERIS. Ir tu su tuo savo prakeiktu baronu gera!.. Į tokį pasiutimą ką tik buvai įvariusi! Kuo labiau iš kailio neriesi, norėdama pasirodyti protinga, tuo kvailiau išeina. Kurių galų pirma tauškei, kad tavo duktė bus kilminga dama? Rado kam pasakoti! Tegu tiktai ką suuodžia, ir rytoj jau visas miestas skambės. Tokie, atsiprašant, ponai tik ir žino, kaip vaikščioti per žmones ir šniukštinėti, taukšti, kas ką turi rūsy, koks kieno virėjas, o jeigu kam kada ištrūks iš burnos koks kvailas žodis, tai jie tuojau išnešios! Apie tai beregint sužinos ir hercogas, ir favoritė, ir prezidentas, ir tada ant tavo galvos pasipils perkūnai.

Trečia scena

Tie patys. Įeina Luizė Miler su knyga rankoje

LUIZĖ (*padeda knygą, prieina prie Milerio ir paduoda jam ranką*). Labas rytas, mielas tėve.

MILERIS (*meiliai*). Gerai, Luize... Džiaugiuosi, kad tu nepamiršti savo kūrėjo. Visada tokia būk, ir jo ranka tave saugos.

LUIZĖ. O, aš didelė nusidėjėlė, tėve... Ar jis buvo atėjęs, mama?

ŽMONA. Kas, vaike?

LUIZĖ. Ak! Aš ir pamiršau, kad ir be jo esama žmonių... Man galvoje taip tuščia... Ar jis nebuvo atėjęs? Valteris?

MILERIS (*liūdnai ir rimtai*). Aš maniau, kad mano Luizė tą vardą paliko bažnyčioje.

LUIZĖ (*valandėlę pastirom akim žiūrėjusi į jį*). Aš suprantu jus, tėve... jaučiu peilį, kurį smeigiate į mano sąžinę; tačiau polaik... Nebėr mano ankstesnio pamaldumo, tėve... dangus ir Ferdinandas plėšia viens kitam iš rankų mano krauju pasruvusią sielą, ir aš bijau... aš bijau... (*Po pauzės*) Bet, mielas tėve, ar ne geriausias pagyrimas dailininkui, jeigu, žiūrėdami į paveikslą, pamirštame autorių? Jeigu, džiaugdamasi puikiausiu jo kūriniu, pamirštu jį patį, tai dievas turi tik džiaugtis, ar ne, tėve?

MILERIS (*piktai sudrimba krėsle*). Va ir sulaukėm! Štai tų bedieviškų skaitalų vaisiai.

LUIZĖ (*nerimaudama prieina prie lango*). Kur jis dabar?.. Kilmingos panelės gali jį matyti... girdėti jo balsą... o aš vargšė, pamiršta mergaitė... (*Išsigąsta to žodžio ir puola prie tėvo*) O ne! ne! Atleisk man. Aš nesiskundžiu likimu. Aš juk tiek mažai noriu... galvoti apie jį... juk tai nieko nekainuoja. Koks trumpas gyvenimas... ak, kad galėčiau jį traukti į save kaip lengvą švelnų vėjelį, kurs gaivina jo veidą! Jaunystės žiedas... kad jis būtų žibuoklė ir jis užmintų ją, o aš galėčiau kukliai numirti po jo kojomis!.. To man užtektų, tėve. Argi baudžia išdidi saulė, jeigu menkas vabalėlis šildosi jos spinduliuose?

MILERIS (*susigraudinęs užsikvempia ant krėslo turėklo ir užsidengia rankomis veidą*). Klausyk, Luize... visą savo menką gyvenimo likutį aš atiduočiau už tai, kad tu nebūtum sutikusi majoro.

LUIZĖ (*išsigandusi*). Ką jūs kalbate? Ką jūs kalbate?.. Ne! Jūs ne tą norėjote pasakyti, mielas tėve. Jūs nežinote, kad Ferdinandas mano, visų mylinčiųjų tėvo sukurtas man džiaugtis. (*Stovi susimąsčiusi*) Kai pamačiau jį pirmą kartą, (*gyviau*) kraujas man mušė į skruostus, greičiau ėmė plakti širdis, kiekvienas tvinksnis, kiekvienas įkvėpimas šnabždėjo: „Tai jis!..“, mano širdis pažino jį, amžinai pasiilgtą, patvirtino „Taip, tai jis!“ Ir visas pasaulis džiaugėsi sykiu su manim ir kartojo šiuos žodžius. Tada... O, tada mano sieloje išaušo pirmas rytas. Tūkstančiai naujų jausmų išleido daigus mano širdyje kaip gėlės žemėj, atėjus pavasariui. Aš nebemačiau pasaulio, ir vis dėlto man atrodo, kad jis niekada nebuvo toks gražus. Aš nebegalvojau apie dievą, ir vis dėlto niekada jo taip nemylėjau.

MILERIS (*greitai prieina prie jos, priglaudžia prie krūtinės*). Luize... brangus... mielas vaike... Imk mano seną žilą galvą... imk

viską! Majoro... dievas liudininkas... aš negaliu tau duoti. (*Išeina*)

LUIZĖ. Bet man jo dabar ir nereikia. Tas varganas laiko rasos lašelis... Ko jis vertas, tik susapnuosiu kartą Ferdinandą, ir jo nebeliks. Aš atsisakau jo šiame gyvenime. O paskui, mama... paskui, kai išnyks nelygybės ribos... kai nuo mūsų nukris nekenčiamas luomų luobas... kai žmonės bus tiktai žmonės... aš nieko neatsinešiu, tiktai savo nekaltybę, bet tėvas juk dažnai sakydavo, kad kai ateis dievas, visos puošmenos ir titulai atpigs, o širdžių kainos pakils. Tada aš būsiu turtinga. Ašaros tenai atstos pergales, o tyros mintys protėvius. Tada aš būsiu kilminga, mama!.. Kuo gi jis tada bus viršesnis už savo mylimą?

ŽMONA (*pašoka*). Luize! Majoras! Jis peršoko per tvorą. Kur man pasislėpti?

LUIZĖ (*pradeda drebėti*). Lik čia, mama!

ŽMONA. Dieve mano! Kaip aš atrodau! Kokia gėda! Aš negaliu tokia rodytis jo malonybei. (*Išeina*)

Ketvirta scena

Ferdinandas fon Valteris; Luizė. Ferdinandas prilekia prie jos. Ji išblykšta ir bejėgiškai susmunka krėsle. Jis sustoja priešais ją. Abu valandėlę tylomis žiūri į vienas kitą. Pauzė

FERDINANDAS. Tu išblyškusi, Luize?

LUIZĖ (*atsistoja ir puola jam ant kaklo*). Man nieko nėra. Nieko. Tu juk su manim. Viskas praėjo.

FERDINANDAS (*imdamas jos ranką ir keldamas prie lūpų*). Ir mano Luizė mane vis dar myli? Mano širdis ta pati kaip vakar, o tavo? Aš atbėgau čionai tiktai pažiūrėti, ar tu linksma, o paskui būčiau išėjęs ir taip pat buvęs linksmas. Tačiau tu nelinksma.

LUIZĖ. Linksma, mielasai, linksma.

FERDINANDAS. Pasakyk man teisybę. Tu nelinksma. Aš permatau tavo sielą kaip šitą štai skaidrų lyg vandens lašas briliantą. (*Rodo jai savo žiedą*). Čia nėra nė vienos pūslytės, kurios aš neįžiūrėčiau... visas mintis perskaitysiu šiame veide. Kas tau yra? Greitai

sakyk! Jei žinosiu, kad šis veidrodis vaiskus, tai man pasaulis bus be debesėlio. Kas tave slegia?

LUIZĖ (*valandėlę rimtai ir susimąsčiusi žiūri į jį, paskui liūdnai*). Ferdinandai! Ferdinandai! Kad tu žinotum, kad tu žinotum, kokie malonūs tavo žodžiai miestelėnei merginai...

FERDINANDAS. Kas tai? (*Nustebęs*) Klausyk, Luize! Iš kur tokios mintys? Tu mano Luizė. Kas tau sako, kad turi būti kažkas dar? Matai, apgavike, kokia tu būni šalta man. Jei būtum kupina vien meilės, tai ar turėtum laiko tokiems svarstymams? Kai aš būnu su tavim, visas mano protas ištirpsta vienam tavo žvilgsny... virsta svajonėmis apie tave, kai lieku vienas, o tu mylėdama dar svarstai? Gėdykis! Kiekvieną akimirką, kurią atiduodi tiems rūpesčiams, tu pavagi iš savo mylimojo.

LUIZĖ (*paima jį už rankos ir papurto galvą*). Tu nori mane užliūliuoti, Ferdinandai, nori nukreipti mano žvilgsnį nuo tos prarajos, į kurią man lemta pulti. Aš žvelgiu į ateitį... girdžiu šlovės šurmulį... matau tavo didžius planus... tavo tėvą... ir savo menkystę. (*Išsigąsta ir staiga paleidžia jo ranką*) Ferdinandai! Virš tavęs ir manęs kabo kardas! Mus išskirs!

FERDINANDAS. Išskirs mus! (*Pašoka*) Iš kur tokia nuojauta, Luize? Išskirs mus?.. Kas gali išskirti dviejų širdžių sąjungą arba išsklaidyti vientiso akordo garsus?.. Aš esu kilmingas. Bet ar mano kilmės liudijimas senesnis už begalinės visatos sandarą? Arba mano herbas svarbesnis už dangaus rašmenis mano Luizės akyse: „Ši moteris sukurta šiam vyrui?“ Aš prezidento sūnus. Tuo geriau. Kas, išskyrus meilę, pasaldins prakeiksmus, kuriuos užtrauks ant mano galvos tėvo juodi darbai.

LUIZĖ. O! Kaip aš jo bijau — to tėvo!

FERDINANDAS. Aš nieko nebijau — nieko... tiktai baisu būtų netekti tavo meilės. Tegu kliūtys tarp mūsų stos kaip kalnai, jos man bus tiktai laiptai, kuriais aš bėgsiu į Luizės glėbį. Pikto likimo pasiųstos audros tik dar labiau įpūs mano jausmus, p a v o j a i tiktai suteiks mano Luizei dar daugiau žavesio. Taigi nė žodžio daugiau apie baimę, mano miela. Aš pats, pats saugosiu tave, kaip pasakų slibinas saugo požemio lobį. Pasikliauk manim. Tau nereikia jokių angelų sargų. Aš stosiu tarp tavęs ir likimo, priimsiu kiekvieną tau skirtą žaizdą, išsaugosiu kiekvieną lašą iš džiaugsmo taurės ir tau jį atnešiu meilės taurėj. (*Švelniai ją apkabindamas*)

Remdamasi į šią ranką, Luizė lengvai eis per gyvenimą; gražesnę, negu kad sukūrė, tave priims dangus ir nustebęs pripažins, kad tiktai meilė suteikia sieloms paskutinį potėpį.

LUIZĖ (*smarkiai sunerimusi išsivaduoja iš jo glėbio*). Nė žodžio daugiau! Maldauju tave, nutilk!.. Kad tu žinotum... tu nežinai, kad tavo viltys kaip furijos plėšo man širdį. (*Nori išeiti*)

FERDINANDAS (*sulaiko ją*). Luize! Kaip? Kas? Kas tau pasidarė?

LUIZĖ. Aš buvau užmiršusi tas svajones ir buvau laiminga, o dabar, dabar! Nuo šios dienos... galas mano ramybei. Audringi troškimai... žinau... kunkuliuos mano krūtinėj... Išeik! Tegu dievas tau atleidžia! Tu uždegei gaisrą mano jaunoj, ramioj širdy, ir jis niekada, niekada neužges.

Išbėga. Jis tylomis išeina jai iš paskos

Penkta scena

Prezidento rūmų salė

Įeina prezidentas, su ordino kryžium ant kaklo, su žvaigžde ant krūtinės, ir sekretorius Vurmas

PREZIDENTAS. Rimtai domisi! Mano sūnus? Ne, Vurmai, niekada nepatikėsiu.

VURMAS. Tegu jūsų ekscelencija įsako, ir aš pateiksiu įrodymus.

PREZIDENTAS. Kad jis sukasi apie prastą miestelėnę, žarsto jai komplimentus ir, tarkim, apie jausmus tauškia? Visa tai man atrodo įmanoma ir atleistina. Bet... tu dar, rodos, sakei, kad ji muzikanto duktė?

VURMAS. Muzikos mokytojo Milerio.

PREZIDENTAS. Graži? Nors to, matyt, ir klausti nereikia.

VURMAS (*gyvai*). Žavinga blondinė, nuostabi mergina, nė kiek neperdėsiu, pasakęs, kad neapsigėdintų pastatyta tarp pirmų rūmų gražuolių.

PREZIDENTAS (*juokiasi*). Kaip matau, Vurmai, ta mergiotė ir tau akin krito, ne kitaip. Bet štai kas, mielas Vurmai,— jeigu mano sūnus kažką jaučia tai moteriškei, tai turbūt galima tikėtis, jog ir

kilmingos damos jo nevarys šalin. Jis gali dvare aukštai iškilti. Tai sakai, ta mergina g r a ž i; man malonu, kad sūnus turi s k o n į. Ir dėsto tai kvaišai, kad turi rimtų ketinimų? Dar geriau, vadinasi, jam užtenka proto meluoti siekiant tikslo. Jis gali tapti p r e z i d e n t u. O jeigu savo pasieks? Ką gi, puiku! Vadinasi, jam sekasi. O jeigu tos komedijos pabaigoj gims sveikas anūkas — nuostabu! Tada aš išgersiu butelį malagos, kad likimas toks palankus mano genealogijos medžiui, ir sumokėsiu policijoj baudą už suvedžiotą mergšę.

VURMAS. Aš labai norėčiau, kad jūsų ekscelencijai nereikėtų gerti to butelio n u s i r a m i n i m u i.

PREZIDENTAS (*rimtai*). Vurmai, atsimink, kad jeigu aš kuo nors tikiu, tai tvirtai tikiu, o jeigu pykstu, tai ligi pasiutimo. Aš pasiryžęs atleisti tau, kad norėjai mane supjudyti su sūnum. Puikiai suprantu, kad tau rūpi atsikratyti varžovo. Tau pačiam sunku atmušti mano sūnų nuo tos m e r g i n o s, todėl sugalvojai panaudoti kaip musmušį t ė v ą, tatai aš irgi suprantu. Aš net žaviuosi, kad tu toks gabus regzti visokias pinkles... Bet, mano mielas Vurmai, tu juk norėjai apdumti man akis. Gerai įsidėk galvon, kad nevalia peržengti tam tikrų ribų, kėsintis į mano principus.

VURMAS. Prašau man atleisti, jūsų ekscelencija! Jeigu išties, kaip sakote, kreiptis į jus mane skatina pavydas, tai aš nusidedu nebent akimis, bet tik ne liežuviu.

PREZIDENTAS. O aš manau, kad nėra čia ko pavydėti. Koks vis dėlto tu kvailas. Nejau ne tas pats, ar gauni monetą tiesiog iš kalyklos, ar iš bankininko rankų? Imk pavyzdį iš mūsų, kilmingų žmonių. Žinodami ar nežinodami, bet mes retai tuokiamės taip, kad bent jau tuzinas svečių, o kartais ir liokajų, negalėtų geometriškai išmatuoti jaunikio rojaus.

VURMAS (*nusilenkia*). Šiuo atžvilgiu man daug maloniau likti miestelėnų luomo, jūsų malonybe.

PREZIDENTAS. Be to, netrukus galėsi su juo gražiai atsiteisti. Mano kabinete guli įsakymas, kad ledi Milford, atvykus naujai hercogienei, dėl akių turi būti atstumta ir, kad neliktų jokių abejonių, už ko nors ištekėti. Tu žinai, Vurmai, kaip mano padėtis priklauso nuo ledi įtakos ir kaip apskritai svarbiausios mano veiksmų spyruoklės remiasi hercogo aistrom. Hercogas ieško partijos Milford. Gali atsirasti kitas, sutikti su sąlygom, įgyti sykiu su dama hercogo

pasitikėjimą, tapti jam nepakeičiamas... Hercogas turi likti mano šeimos tinkle, todėl Ferdinandas ves Milford... Ar dabar aišku?

VURMAS. Taip aišku, kad net akis rėžia... Prezidentas bent jau tiek man įrodė, kad prieš jį tėvas tik naujokas. Jeigu pasirodys, kad majoras toksai paklusnus sūnus, kaip jūs jam švelnus tėvas, tai jūsų ketinimai gali neišdegti.

PREZIDENTAS. Laimė, aš niekada nebijojau, jog sužlugs tokie sumanymai, apie kuriuos galėjau pasakyti: „Taip turi būti!" Na matai, Vurmai, mes vėl grįžome prie to paties taško, nuo kurio pradėjome. Aš šiandien pat pranešiu sūnui, kad jis turi susižadėti. Iš veido išraiškos, kai išklausys mano žodžius, suprasiu, ar tavo įtarimai pasitvirtins, ar ne.

VURMAS. Labai prašau man atleisti, jūsų malonybe. Niūrus veidas, kurį be jokios abejonės išvysite, gali reikšti ir tai, kad jam nepatinka jūsų parinkta dama, ir liūdesį dėl tos, kurią iš jo atimate. Siūlau surengti rimtesnį išbandymą. Išrinkite jam pačią geriausią partiją visoje hercogystėje, ir jeigu jis sutiks, tada galite pasiųsti sekretorių Vurmą trejus metus žvanginti grandinėm.

PREZIDENTAS (*kramtydamas lūpas*). Velnias!

VURMAS. Tai šitaip. Motina — ji tikra paikšė — man viską per savo kvailumą išplepėjo.

PREZIDENTAS (*vaikšto po kambarį pirmyn atgal, tramdydamas pyktį*). Gerai! Dar šįryt tai padarysim!

VURMAS. Ir, jūsų ekscelencija, prašau nepamiršti, kad majoras — jūsų sūnus!

PREZIDENTAS. Tau nieko nebus, Vurmai.

VURMAS. Ir kad mano pastangos padėti jums atsikratyti negeidžiamos marčios...

PREZIDENTAS. Vertos to, kad padėčiau tau gauti žmoną? Gerai, Vurmai.

VURMAS (*patenkintas nusilenkia*). Amžinai jūsų paslaugoms, maloningas pone. (*Ketina išeiti*)

PREZIDENTAS. Bet žiūrėk, Vurmai, jeigu tai, ką aš čia tau slapčia patikėjau... (*grasina*) tu išplepėsi...

VURMAS (*juokiasi*). Tai jūsų ekscelencija iškels aikštėn, kad aš klastojau dokumentus. (*Išeina*)

PREZIDENTAS. Dėl tavęs aš tikras! Per savo šelmystes tu mano rankoj kaip tas vabalas, pririštas už kojos siūlu.

KAMERDINERIS (*įeina*). Hofmaršalas fon Kalbas.
PREZIDENTAS. Kaip tik laiku. Tegu užeina.

K a m e r d i n e r i s išeina

Š e š t a s c e n a

Prezidentas. H o f m a r š a l a s f o n K a l b a s apsirengęs prabangiu, tačiau neskoningu dvariūno kostiumu, su kamerhero raktais, dviem laikrodžiais ir špaga, laikydamas po pažasčia skrybėlę, sušukuotas à la hérisson. Prilekia su didžiausiu triukšmu prie prezidento, paskleisdamas visame parteryje smarkų muskuso kvapą*

HOFMARŠALAS (*apkabindamas prezidentą*). Ak, sveiki, mano mielas! Kaip pailsėjot? Kaip išsimiegojot? Prašau atleisti, kad taip vėlai turiu malonumo... Žinote, reikalai... sudaryti meniu... vizitinės kortelės... paskirstyti, kam su kuo sėsti į roges per šios dienos pasivažinėjimą. Ak, o čia dar reikėjo dalyvauti *lever*** ir pasakyti jo aukštybei, koks bus oras.
PREZIDENTAS. Taip, maršale. Čia jau nieko nepaveiksi.
HOFMARŠALAS. Be to, mane dar privertė laukti tas apgavikas siuvėjas.
PREZIDENTAS. Ir vis dėlto visur suspėjote?
HOFMARŠALAS. Tai dar ne viskas! Šiandien nemalonumų tiek, kad nors vežimu vežk. Jūs tik paklausykite.
PREZIDENTAS (*išsiblaškęs*). Nejaugi?
HOFMARŠALAS. Jūs tik paklausykit. Vos tiktai spėjau išlipti iš karietos, pasibaidė arkliai, ėmė taip stotis piestu ir trypti, kad — prašau man atleisti! — aptaškė gatvės purvu visas kelnes. Ką daryti? Dėl dievo meilės, įsivaizduokite save mano vietoje, barone. Vadinasi, stoviu. Jau vėlu. Diena... nejau rodysiuosi toks, koks esu, jo didenybei? Viešpatie aukščiausias!.. Ir ką aš sugalvojau? Apsimečiau, kad apalpau. Mane tuojau pat pakėlė ir įgrūdo į karietą.

* Ežiuku (*pranc.*).
** Priėmimas valdovui keliantis iš lovos (*pranc.*).

Aš parlekiu šuoliais namo, persirengiu, grįžtu atgal... Ir ką jūs pasakysite? Vis dėlto pirmas ateinu į *antichambre**... Ką jūs į tai?

PREZIDENTAS. Puikus žmogiško išradingumo pavyzdys. Tačiau gana apie tai, Kalbai. Vadinasi, jūs jau šnekėjote su hercogu?

HOFMARŠALAS (*išdidžiai*). Dvidešimt su puse minutės.

PREZIDENTAS. Šit kaip! Tai turbūt galite pranešti man kokią nors svarbią naujieną?

HOFMARŠALAS (*rimtai, kiek patylėjęs*). Jo didenybė šiandien apsirengęs *merde d'oye*** spalvos drabužiu.

PREZIDENTAS. Jūs tik pamanykit!.. Ne, maršale, aš turiu jums įdomesnę naujieną, o kad ledi Milford išteka už majoro fon Valterio, jūs turbūt žinote?

HOFMARŠALAS. Kas galėjo pamanyti! Ir tai jau galutinai nuspręsta?

PREZIDENTAS. G a l u t i n i a u s i a i, maršale, ir aš jums būsiu labai dėkingas, jeigu tuojau pat nueisite pas ledi, paruošite ją Ferdinando vizitui ir visoje sostinėje paskelbsite jo ketinimus.

HOFMARŠALAS (*nudžiugęs*). Su didžiausiu džiaugsmu, mano mielas. Kas man gali būti maloniau? Tuojau pat lekiu. (*Apkabina jį*) Likite sveiki! Nepraeis nė valanda, ir visas miestas žinos. (*Pasišokinėdamas išbėga*)

PREZIDENTAS (*juokiasi lydėdamas jį akimis*). Ir dar sako, kad tokie padarai niekam tikę! Dabar mano Ferdinandas t u r i sutikti, arba išeis, kad visas miestas melavo. (*Skambina. Įeina Vurmas*) Pakvieskite mano sūnų.

V u r m a s išeina. Prezidentas susimąstęs vaikšto po kambarį

Septinta scena

P r e z i d e n t a s, F e r d i n a n d a s, V u r m a s; pastarasis greitai išeina

FERDINANDAS. Jūs įsakėte man ateiti, maloningas tėve?..

PREZIDENTAS. Deja, tenka įsakinėti, kai noriu pamatyti sūnų!

---

* Prieškambaris (*pranc.*).
** Žąsų mėšlo (*pranc.*).

Palik mus vienus, Vurmai! Ferdinandai, aš jau kuris laikas tave stebiu ir nebematau smarkaus jaunatviško atvirumo, kuris mane taip džiugino. Keistas sielvartas visąlaik atsispindi tavo veide. Tu vengi manęs. Vengi draugijos. Kas čia dabar! T a v o metuos galima atleisti už dešimt ūžavimų, bet reikia barti už vieną vienintelį blogos nuotaikos priepuolį. Leisk tai man sutvarkyti, sūnau. Leisk man pasirūpinti tavo laime ir negalvok apie nieką, tiktai daryk, kaip aš sakysiu. Eikš! Apkabink mane, Ferdinandai.

FERDINANDAS. Jūs šiandien labai malonus, tėve.

PREZIDENTAS. Šiandien, šelmi? Ir dar kaip susiraukęs tai sakai! (*Rimtai*) Ferdinandai! D ė l k o aš tiesiau pavojingą kelią į hercogo širdį? D ė l k o amžinai pykausi su dangum ir savo sąžine? Klausyk, Ferdinandai! (Aš kalbu su savo sūnum) K a m aš atlaisvinau vietą, pašalindamas savo pirmtaką? Kuo kruopščiau stengiuosi nuslėpti tą istoriją nuo pasaulio, tuo labiau ji drasko man krūtinę. Pasakyk man, Ferdinandai: d ė l k o aš visa tai dariau?

FERDINANDAS (*pasibaisėjęs atsitraukia*). Nejau dėl m a n ę s, tėve? Nejau ant m a n ę s turi kristi kruvinas tos piktadarystės atšvaitas? Prisiekiu visagaliu, geriau jau visai negimti, negu kad tavim teisintų tokį nusikaltimą.

PREZIDENTAS. Kas tai? Kas?.. Tačiau tau, prisiskaičiusiam romanų, galima atleisti. Ferdinandai, aš nenoriu karščiuotis! Tai š i t a i p, įžūlus vaike, tu atsilygini man už bemieges naktis? Už mano nuolatinį rūpestį? Už amžiną sąžinės graužatį? Ant manęs krinta visa atsakomybės našta... ant manęs visi prakeiksmai, aukščiausiojo teisėjo perkūnai... Tu gauni laimę iš antrų rankų... Nusikaltimas neteršia palikuonių.

FERDINANDAS (*iškelia dešinę ranką į dangų*). Iškilmingai atsisakau palikimo, kuris man primintų piktadarį tėvą.

PREZIDENTAS. Klausyk, jaunikaiti, neerzink manęs. Jeigu viskas būtų, kaip tu nori, tu visą gyvenimą šliaužiotum purve.

FERDINANDAS. Tai jau vis geriau, tėve, negu šliaužioti aplink sostą.

PREZIDENTAS (*užgniaužia pyktį*). Hm! Tau reikia pirštu prikišamai parodyti, koks esi laimingas. Ten, kur dešimt kitų nieko negali padaryti nerdamiesi iš kailio, tau viskas išeina juokais, kaip sapne! Dvylikos metų tu buvai jaunesnysis leitenantas, dvidešimties — majoras. Aš jau susitariau su hercogu. Tu nusivilksi mun-

durą ir eisi tarnauti ministerijon. Hercogas kalbėjo apie slaptojo tarėjo titulą... pasiuntinio vietą... visokias malones. Tavęs laukia puiki ateitis. Lygus kelias sosto link, o paskui ir į patį sostą, jeigu tik verta valdžią keisti į išorinius jos ženklus. Tavęs tai nevilioja?

FERDINANDAS. Ne, nes aš didybę ir laimę suprantu ne visai taip kaip jūs. J ū s ų laimė retai kada paremta kuo kitu kaip kito nelaime. Pavydas, baimė, prakeiksmai — štai liūdni veidrodžiai, kuriais mėgaujasi valdovo didybė. Ašaros, dejonės, neviltis — štai baisūs skanėstai, kuriais negali atsigardžiuoti išgirti laimingieji, nuo jų stalo jie pakyla apkvaitę ir tokie žengia prie dievo sosto... Mano laimės idealas kuklesnis — jis apsiriboja vien tik manim. Visi mano norai mano š i r d y j e.

PREZIDENTAS. Puiku! Nuostabu! Nepakartojama! Po trisdešimties metų vėl girdžiu pamokymus! Gaila tik, kad mokslai nelabai lenda į galvą, kai tau penkiasdešimt metų! Bet kad toks retas talentas nepražūtų, aš tau ką nors surasiu, kad galėtum kiek širdis geidžia rodyti savo nepakartojamą beprotystę. Tu privalai apsispręsti — šiandien pat apsispręsti — ir vesti.

FERDINANDAS (*priblokštas atsitraukia atgal*). Tėve?

PREZIDENTAS. Tylėk! Aš jau pasiunčiau t a v o vardu kortelę ledi Milford. Tu tuojau pat nueisi pas ją ir pasakysi, kad esi jos jaunikis.

FERDINANDAS. M i l f o r d, tėve?

PREZIDENTAS. Jeigu tokią pažįsti?..

FERDINANDAS (*nesusivaldęs*). Taigi ar yra hercogystėje toks gėdos stulpas, kuris jos nepažintų! Bet kodėl aš priimu jūsų pokštus už gryną pinigą? Nejau jūs norėtumėte būti t ė v a s tokio n i e k š o, kuris veda privilegijuotą paleistuvę?

PREZIDENTAS. Pasakysiu tau dar daugiau. Aš pats jai pasipirščiau, jei sutiktų tekėti už penkiasdešimtmečio. Nejau tu tada atsisakytum tokio n i e k š o t ė v o?

FERDINANDAS. Taip! Kaip mane gyvą matai!

PREZIDENTAS. Prisiekiu, tokį įžūlumą galima atleisti tik todėl, kad jis negirdėtas.

FERDINANDAS. Aš maldauju, tėve! Išsklaidykite greičiau abejones, kitaip negalėsiu laikyti savęs jūsų sūnum.

PREZIDENTAS. Tu iš proto išsikraustei, vaike! Koks protingas žmogus atsisakys garbės taip pakeisti savo valdovą!

FERDINANDAS. Aš pradedu jūsų nesuprasti, tėve. Jūs vadinate tai g a r b e...g a r b e su valdovu dalintis tuo, kas daro jį n e ž m o g u m.

Prezidentas garsiai juokiasi

Juokitės, juokitės! Bet kol kas nekreipkim į tai dėmesio, tėve. Kaip aš toksai galėsiu pažvelgti į akis pačiam prasčiausiam amatininkui, kuris vesdamas gavo kraičio bent jau neišniekintą kūną? Kokiom akim žvelgsiu į pasaulį? Į hercogą? Į pačią ištvirkėlę, kuri mano gėda nusiplaus savo suteptos doros dėmes?

PREZIDENTAS. Iš kur tu taip išmokai pamokslauti, vaike?

FERDINANDAS. Dangaus ir žemės vardu meldžiu! Pražudydamas savo vienintelį sūnų, tėve, jūs netapsite toks laimingas, koks nelaimingas bus jis. Imkite mano gyvastį, jeigu tai jus išaukštins. Jūs ją davėte man, tad nė akimirkos nesvyruodamas paaukosiu ją dėl jūsų. Bet g a r b ę! Jeigu jūs atimsite man g a r b ę, tai duodamas man gyvybę pasielgėte lengvabūdiškai ir niekšingai, ir aš keiksiu jus kaip s ą v a d a u t o j ą.

PREZIDENTAS (*maloniai, plekšnodamas jam per petį*). Bravo, bravo, sūnau, dabar aš matau, kad esi p u i k u s vyras ir esi vertas geriausios hercogystės moters. Taip ir bus. Dar šiandien pat tu susižieduosi su grafaite fon Osthaim.

FERDINANDAS (*vėl apstulbęs*). Šią valandą, matyt, man vis tiek lemta pražūti.

PREZIDENTAS (*mesdamas į jį klastingą žvilgsnį*). Tikiuosi, kad tai nežeis tavo garbės?

FERDINANDAS. Ne, tėve. Fryderikė fon Osthaim galėtų padaryti laimingą bet kurį kitą. (*Pats sau, baisiausiai sutrikęs*) Tai, ką sveika mano širdyje dar paliko jo p y k t i s, galutinai sudraskys g e r u m a s.

PREZIDENTAS (*vis dar nenuleisdamas nuo jo akių*). Aš laukiu padėkos, Ferdinandai!

FERDINANDAS (*puola prie jo ir ima bučiuoti ranką*). Tėve! Jūsų gerumas jaudina ligi širdies gelmių. Tėve, karščiausiai dėkoju už jūsų nuoširdų rūpinimąsi! Jūsų išrinkta mergina be priekaištų... bet... aš negaliu... man nevalia... pasigailėkite manęs... aš nepamilsiu grafaitės!

PREZIDENTAS (*žengia žingsnį atgal*). Mat kaip? Štai ir įkliuvai, jaunikaiti. Vadinasi, ant šitos meškerės užkibai, gudrus klastūne? Vadinasi, ne garbė tau neleido vesti ledi? Vadinasi, tu ne n u o t a k o s baidaisi, o pačių vedybų?

Ferdinandas iš pradžių stovi kaip suakmenėjęs, paskui puola prie durų ir nori išbėgti

PREZIDENTAS. Kur tu? Stok! Tai šitaip gerbi tėvą? (*Majoras grįžta*) Ledi pranešta, kad tu ateisi. Aš daviau žodį hercogui. Visas miestas ir dvaras tai žino. Jeigu tu paversi mane melagiu... prieš hercogą... prieš ledi... visą miestą... dvarą... tai žiūrėk, Ferdinandai!.. Arba jeigu mano ausis pasieks k o k i e n o r s g a n d a i!.. Stok! Kas čia dabar? Ko tu staiga taip išblyškai?

FERDINANDAS (*baltas kaip drobė, drebėdamas*). Kaip? Kas? Nieko man nėra, tėve!

PREZIDENTAS (*įremdamas į jį baisų žvilgsnį*). O jeigu kas y r a ... jeigu aš išsiaiškinsiu, iš kur toks užsispyrimas!.. O, vien tiktai pagalvojus apie tai mane jau ima pasiutimas. Dabar eik. Prasideda sargybos paradas! Pas ledi nueisi tuoj po to, kai bus duotas slaptažodis. Užtenka man tiktai žingsnį žengti, ir visa hercogystė jau dreba. Pažiūrėsim, kaip prieš mane atsilaikys neklaužada sūnus. (*Išeina, paskui vėl grįžta*) Klausyk, sūnau, tu tenai nueisi arba saugokis mano pykčio. (*Išeina*)

FERDINANDAS (*atsigauna iš apkvaitimo*). Jis išėjo? Ir tai buvo tėvo balsas? Taip! Aš nueisiu pas ją, nueisiu ir viską išklosiu... Priversiu pasižiūrėti į save veidrodyje... Niekingoji! Ir jeigu tu ir t a d a reikalausi mano rankos... visos aukštuomenės, kariškių ir žmonių akivaizdoje... tai apsiginkluok visa savo Anglijos išdidybe!.. Aš atstumsiu tave — aš, vokiečių jaunuolis! (*Greitai išeina*)

ANTRAS VEIKSMAS

Ledi Milford rūmų salė

Dešinėje stovi sofa, kairėje — fortepijonas

Pirma scena

L e d i su palaidu, bet dailiu negližė, dar nesusišukavusi, sėdi prie fortepijono ir improvizuoja, Z o f i, jos kambarinė, atsitraukia nuo lango

ZOFI. Karininkai skirstosi. Sargybos paradas baigėsi... bet Valterio dar nematyt.

LEDI (*labai nerami atsistoja ir pereina per salę*). Nežinia, kas man šiandien darosi, Zofi. Niekada tokia nebuvau. Tai, sakai, visai jo nematei? Na, žinoma, ko jam skubėti... Jaučiuosi taip, lyg būčiau padariusi nusikaltimą... Eik, Zofi, liepk pabalnoti man patį pasiučiausią ristūną, koks tik yra arklidėje. Man reikia pabūti gamtoj — matyti žmones, giedrą dangų, greitai lekiant prasiblaškyti.

ZOFI. Jeigu nekaip jaučiatės, miledi, tai pasikvieskite svečių. Tegu hercogas ateina pietų, arba liepkit pastatyti priešais sofą kortų stalą. Jeigu mano valdžioje būtų hercogas ir visas dvaras, tai niekada neliūdėčiau!

LEDI (*krinta ant sofos*). Nekankink, prašau tavęs. Aš tau duočiau po deimantą už kiekvieną valandą, kai jų čia nematau. Gal man apstatyti tais žmonėm kambarius?.. Tai blogi, niekingi padarai; juos siaubas suima, jeigu man ištrūksta šiltas, nuoširdus žodis, tada tuojau išsižioja ir išpučia akis, tarsi šmėklą pamatę... tokias mario-

netes man lengviau valdyti negu mezgimo virbalus. Kuriam galui tokie žmonės, kurių ir sielos prisuktos kaip jų pačių kišeniniai laikrodžiai? Koks malonumas jų ko nors klausti, jei iš anksto žinai, ką kiekvienas atsakys? Arba ginčytis su jais, jei žinai, kad neišdrįs prieštarauti mano nuomonei?.. Tegu jie skradžiai žemę prasmenga! Pikta ir ant žirgo, jeigu niekada nesukanda žąslų. (*Prieina prie lango*)

ZOFI. Bet hercogas vis dėlto turbūt išimtis, ledi? Tai juk gražiausias vyras, karščiausias meilužis ir protingiausias žmogus visoje hercogystėje!

LEDI (*grįžta atgal*). Kadangi tai j o hercogystė — ir tiktai jinai, Zofi, gali bent kiek pateisinti mano pasirinkimą. Sakai, kad pavydi man? Vargšė! Manęs reikėtų greičiau gailėtis. Iš visų, kuriuos maitina sostas, favoritei blogiausia, nes tik ji viena mato, koks elgeta šis didis ir turtingas žmogus. Tiesa, savo didybės talismanu jis gali kaip toj pasakoj iššaukti iš žemės gelmių visa, ko tik užsigeis mano širdis. Jis vaišina mane abiejų Indijų vaisiais, sukuria rojų dykynėse, užtenka žodžio, kad jo šalies šaltiniai trykštų į dangų išdidžiom čiurkšlėm arba kaip fejerverkas užsiliepsnotų jo valdinių prakaitas ir kraujas. Bet ar gali jisai įsakyti savo š i r d ž i a i g a l i n g a i i r k a r š t a i plakti vienu ritmu su kita g a l i n g a i r k a r š t a š i r d i m? Ar gali savo varganą sielą pajungti vienam vieninteliam jausmui? Mano širdis alksta, nors galiu patenkinti bet kokį geidulį, ir kas man iš tūkstančių kilnių jausmų, jei esu pasmerkta tenkinti tik geismus?

ZOFI (*stebėdamasi žiūri į ją*). Kiek laiko aš jums jau tarnauju, miledi...

LEDI. O pažinai tiktai š i a n d i e n? Taip, tai tiesa, Zofi. Aš pardaviau hercogui savo garbę, bet pasilikau širdį... širdį, mano miela, kuri galbūt dar verta meilės... nuodingas dvaro oras ją palietė tik tiek, kiek kvėpavimas paliečia veidrodį. Patikėk, mano miela, kad aš jau seniai būčiau atstūmusi tą niekingą hercogą, jeigu savimeilė man būtų leidusi atsisakyti pirmos vietos dvare.

ZOFI. Ir jūsų širdis taip lengvai nusileido savimeilei?

LEDI (*karštai*). Manai, kad ji nekeršijo už save? Ir dabar nekeršija?.. Zofi! (*Rimtai, padėdama ranką Zofi ant peties*) Mums, moterims, pasirinkimas vienas — arba v a l d y t i, arba t a r n a u t i, bet ir pati neribočiausia v a l d ž i a menkas malonumas, jei mums užgintas pats didžiausias džiaugsmas — būt mylimo žmogaus verge.

ZOFI. To, miledi, aš niekada nesitikėjau iš jūsų išgirsti.

LEDI. Bet kodėl, Zofi? Ar kai matai, kaip mes vaikiškai nemokam laikyti skeptro, nekyla mintis, jog mūsų dalia vaikščioti tik vedžiojamoms? Nejau nepastebėjai, kad tais lengvabūdiškais kaprizais, tais beprotiškais malonumais aš tiktai norėjau nuslopinti audringas savo sielos aistras?

ZOFI (*nustebusi atsitraukia atgal*). Ledi!

LEDI (*dar karščiau*). Jas patenkink! Duok man žmogų, apie kurį dabar galvoju... kurį dievinu... Ak Zofi! Arba mirtis, arba jis! (*Jausmingai*) Duok man iš jo lūpų išgirsti, kad meilės ašaros gražiau žiba mūsų akyse negu plaukuose briliantai, (*karštai*) ir aš nutrenksiu hercogui po kojų jo širdį ir hercogystę ir pabėgsiu su tuo žmogum, pabėgsiu į pačią atkampiausią dykynę...

ZOFI (*žiūri į ją nusigandusi*). Dieve! Ką jūs kalbate? Kas jums, ledi?

LEDI (*sutrikusi*). Tu išblyškai? Galbūt aš per daug pasakiau? O, tegu mano atvirumas supančioja tau liežuvį... Tuoj sužinosi dar daugiau... viską sužinosi...

ZOFI (*išsigandusi apsidairo*). Aš bijau, miledi, bijau... kad sužinosiu per daug.

LEDI. Vedybos su majoru... tu ir visas dvaras klystate, įsivaizduodami, kad tai tiktai dvaro klasta, neraudonuok, Zofi... nesigėdink manęs... tai mano meilės užmačia.

ZOFI. Dieve! Aš tai nujaučiau!

LEDI. Aš jiems lengvai apdūmiau akis, Zofi... Silpnavalis hercogas... tas gudruolis Valteris... mulkis maršalas... kiekvienas galėtų prisiekti, kad tos vedybos tai pats tikriausias būdas išsaugoti mane hercogui, sutvirtinti mūsų ryšį... išgrauš! amžinai mus išskirti! galutinai nusikratyti tų gėdingų grandinių!.. Apgauti apgavikai! Silpna moteris jus apvyniojo aplink pirštą! Patys dabar stengiatės sujungti mane su mylimu. Kaip tik to aš ir norėjau... Kai tik jį turėsiu... kai tik bus mano... tada sudie, niekinga puikybe!

Antra scena

Tie patys. Įeina senas hercogo kamerdineris su papuošalų dėžute rankoje

KAMERDINERIS. Jo didenybė hercogas liepė nusilenkti miledi ir

atsiuntė vestuvėms šituos štai briliantus. Jie ką tik gauti iš Venecijos.

LEDI (*atidaro dėžutę ir išsigandusi atšoka*). Klausyk, kiek tavo hercogas sumokėjo už tuos brangakmenius?

KAMERDINERIS (*liūdnai*). Jie nekainavo jam nė skatiko.

LEDI. Ką? Ar tu neišprotėjai? N ė s k a t i k o? Tačiau tu (*atsitraukusi nuo jo per žingsnį*) žiūri į mane taip, tarsi norėtum kiaurai persmeigti... Tu sakai, jam n i e k o nekainavo brangakmeniai, kurių tiesiog įkainoti negalima?

KAMERDINERIS. Vakar septyni tūkstančiai žmonių iškeliavo į Ameriką[3]... tie už viską sumokės.

LEDI (*tuojau pat padeda papuošalus ir ima greitai vaikščioti po salę, paskui, po pauzės, kreipiasi į kamerdinerį*). Klausyk, kas tau yra? Man atrodo, kad tu verki!

KAMERDINERIS (*nusišluosto akis, baisiu balsu, drebėdamas visu kūnu*). Už šiuos štai briliantus... ir mano du sūnūs tenai iškeliavo.

LEDI (*drebėdama nusigręžia, nutveria jo ranką*). Bet ne prievarta?

KAMERDINERIS (*kraupiai kvatodamas*). O dieve... ne... visi laisva valia. Tiesa, keli drąsesni berniokai išėjo priešais rikiuotę ir paklausė pulkininką, kiek hercogas gauna už porą tokių kaip jie? Bet maloningasis mūsų valdovas liepė žygiuoti į paradų aikštę visiems pulkams ir šaudyti į išverstagerklius. Mes girdėjome, kaip driokstelėjo šautuvai, matėm, kaip ištiško ant grindinio smegenys, ir visa armija užriko: „Valio, į Ameriką!“

LEDI (*pasibaisėjusi krinta ant sofos*). Dieve! Dieve!.. O aš nieko negirdėjau! Nieko nepastebėjau!

KAMERDINERIS. Taip, maloningoji ponia! Kadangi kaip tik su mūsų ponu buvote išjojusi į lokių medžioklę, kai buvo duotas signalas išžygiuoti. Gaila, kad praleidote tą iškilmingą momentą, kai būgnų griausmas mums paskelbė, kad jau metas, ir verkiantys našlaičiai puolė vytis savo gyvų tėvų, vienur puolė įniršusi motina, norėdama, kad kareiviai pervertų durtuvais jos žindomą kūdikį, kitur kardų smūgiai skyrė jaunikį nuo nuotakos, o mes, žilabarzdžiai seniai, stovėjom kaip nudiegti ir nežinojom ką daryti, tiktai paskui ėmėm mėtyti jiems iš paskos lazdas, į Naująjį pasaulį!.. O būgnai tik trenkia iš visų pusių, kad visažinis viešpats negirdėtų, kaip mes meldžiamės.

LEDI (*labai susijaudinusi atsistoja*). Šalin tuos akmenis! Jie pragaro liepsnom degina man širdį. (*Švelniau, kamerdineriui*) Nusiramink, vargše seneli. Tavo sūnūs sugrįš. Ir vėl išvys tėvynę.

KAMERDINERIS (*jausmingai*). Dangus liudininkas! Sugrįš! Prie vartų jie dar atsigręžė ir sušuko: „Tesaugo jus dievas, žmonos ir vaikai! Tegyvuoja mūsų valdovas! Pasimatysim per Paskutinį teismą!"

LEDI (*dideliais žingsniais vaikščiodama po salę*). Kaip baisu! Nežmoniška!.. M a n sakė, kad aš čia išdžiovinau visas ašaras... Baisus, baisus mano praregėjimas!.. Eik, pasakyk savo ponui... ne, aš pati jam padėkosiu! (*Kamerdineris nori eiti, ji įmeta jam į skrybėlę piniginę*) Čia tau už tai, kad pasakei man teisybę.

KAMERDINERIS (*niekinamai numeta piniginę ant stalo*). Pasidėkite ją prie kitų savo turtų. (*Išeina*)

LEDI (*nustebusi žiūri jam pavymui*). Zofi, pasivyk jį, paklausk vardo! Reikia jam grąžinti sūnus.

Z o f i išbėga. Ledi susimąsčiusi vaikšto. Pauzė. Kreipiasi į vėl grįžusią Z o f i

Ar tiesa, kad neseniai vienam pasienio mieste buvo gaisras ir paleido elgetom apie keturis šimtus šeimų? (*Skambina*)

ZOFI. Kodėl jūs tai prisiminėte? Beje, tai tiesa, ir diduma tų nelaimingų žmonių dabar vergauja savo kreditoriams arba galuojasi hercogo sidabro kasyklose.

TARNAS (*įeina*). Ką įsakysite, miledi?

LEDI (*paduoda jam papuošalus*). Tučtuojau nuneškite juos į banką!.. Pasakykite, kad aš liepiau tuojau pat išmokėti pinigus ir išdalyti juos tiems, kurie nukentėjo nuo gaisro.

ZOFI. Miledi, pagalvokite, kokią nemalonę galite užsitraukti.

LEDI (*išdidžiai*). Tai tu manai, kad aš turėčiau nešioti plaukuos jo šalies prakeiksmą! (*Pamoja tarnui, tas išeina*) Arba nori, kad susmukčiau po tokia baisia žmonių ašarų našta? Eik, Zofi. Geriau nešioti netikrus deimantus ir žinoti, kad pasielgei teisingai.

ZOFI. Bet kokie ten deimantai! Reikėjo atiduoti tuos, kur anksčiau turėjote, prastesnius! Ne, miledi, jūs išties padarėte nedovanotiną klaidą.

LEDI. Kvailiuke! Už tai kada nors gausiu tiek briliantų ir perlų, kiek dešimt karalių nešioja savo karūnose, ir dar gražesnių bus...

TARNAS (*grįžta*). Majoras fon Valteris.

ZOFI (*prišoka prie ledi*). Dieve! Jūs išblyškote.

LEDI. Tai pirmas žmogus, kurio aš bijau, Zofi! Pasakyk, kad aš nesveikuoju, Eduardai!.. Palauk! Koks jis? Susijaudinęs? Juokauja? Ką sako? Ak Zofi! Aš šiandien taip baisiai atrodau, ar ne?

ZOFI. Dėl dievo meilės, ledi...

TARNAS. Įsakysite nepriimti?

LEDI (*neryžtingai*). Ne, prašyk. (*Tarnas išeina*) Patark man, Zofi... Ką jam sakyti? Kaip priimti?.. Aš tylėsiu kaip žuvis. Jis ims šaipytis iš mano silpnumo... Ims... O, kokia baisi nuojauta... Tu palieki mane, Zofi? Neišeik. Ne, eik!

ZOFI. Nusiraminkite. Jis jau čia.

Trečia scena

Tie patys. F e r d i n a n d a s f o n V a l t e r i s

FERDINANDAS (*vos linktelėdamas*). Aš nesutrukdžiau jums, miledi?

LEDI (*pastebimai jaudindamasi*). O ne, pone majore. Džiaugiuosi jus matydama.

FERDINANDAS. Aš atėjau tėvo įsakytas.

LEDI. Aš jam labai dėkinga.

FERDINANDAS. Ir turiu jums p r a n e š t i, kad mes tuokiamės. Tokia tėvo valia.

LEDI (*išblykšta ir ima drebėti*). O ką sako jūsų širdis?

FERDINANDAS. Ministrai ir sąvadautojai niekada to neklausia.

LEDI (*baimindamasi, vos įstengdama ištarti žodį*). O jūs pats nieko neturite pridurti?

FERDINANDAS (*metęs žvilgsnį į Zofi*). Labai daug, miledi.

LEDI (*duoda ženklą Zofi, ta išeina*). Gal atsisėstumėte štai čia, ant sofos?

FERDINANDAS. Aš ilgai netruksiu, miledi.

LEDI. Prašau kalbėti.

FERDINANDAS. Aš esu garbės žmogus.

LEDI. Aš tai suprantu ir vertinu.

FERDINANDAS. Bajoras.

LEDI. Šauniausias visoje hercogystėje.

FERDINANDAS. Ir karininkas.

LEDI (*pataikaudama*). Jūs čia vardijate privalumus, kuriais ir kiti apdovanoti. Bet kodėl nepaminėti svarbesnių, kuriuos v i e n a s v i e n i n t e l i s turite?

FERDINANDAS (*šaltai*). Man čia jų nereikia.

LEDI (*vis labiau nerimaudama*). Bet kaip suprasti tą įžangą?

FERDINANDAS (*lėtai, pabrėždamas žodžius*). Kaip garbės protestą, jeigu užsigeidėte per prievartą gauti mano ranką.

LEDI (*pašokdama*). Ką tai reiškia, pone majore?

FERDINANDAS (*ramiai*). Taip kalbėti mane verčia širdis... mano herbas... ir šita štai špaga.

LEDI. Tą špagą jums davė hercogas.

FERDINANDAS. Valstybė jį man davė hercogo ranka... širdį dievas... mano herbui penki šimtai metų.

LEDI. Hercogo vardas...

FERDINANDAS (*karštai*). Ar gali hercogas keisti žmonijos įstatymus arba kalti poelgius kaip monetas?.. Jis pats nėra per daug garbingas, bet gali užkimšti burną auksu. Gali pridengti savo gėdą šermuonėlių mantija. Aš prašau jūsų, miledi, daugiau apie tai nešnekėti. Čia kalbama jau ne apie apviltus lūkesčius, ne apie protėvius, ne apie šį špagos kutą arba visuomenės nuomonę. Aš pasiryžęs visa tai paminti po kojų, jeigu jūs mane įtikinsite, kad a t l y g i n i m a s n e p r a s t e s n i s už pačią a u k ą.

LEDI (*liūdnai atsitraukdama nuo jo*). Pone majore, aš to nenusipelniau.

FERDINANDAS (*nutveria jos ranką*). Atleiskite! Mes čia kalbam be liudininkų. Aplinkybės, kurios mus suvedė,— pirmą ir paskutinį kartą,— duoda man teisę, verčia atskleisti jums patį slapčiausią savo jausmą. Man netelpa galvoj, miledi, kad tokia graži ir protinga dama... apdovanota viskuo, ką įvertintų bet koks vyras... galėjo atsiduoti hercogui, kuris sugebėjo pripažinti tiktai jos l y t į, ir kad ta dama n e s i g ė d i n a siūlyti savo š i r d i e s...

LEDI (*žiūrėdama jam į akis*). Sakykite viską iki galo.

FERDINANDAS. Jūs vadinate save b r i t e. Atleiskite, bet aš negaliu patikėti, kad j ū s esate britė. Laisvėje gimusi laisviausios pasaulyje tautos duktė... tautos, kuri yra pernelyg išdidi, jog pripažintų s v e t i m u s p r i v a l u m u s, niekada netarnaus s v e t i-

m o m s y d o m s. Negali būti, kad j ū s britė... nebent tos britės siela tiek m e n k a, kiek didžios ir narsios kitų britų sielos.

LEDI. Jau viską pasakėte?

FERDINANDAS. Galima būtų atsakyti, jog tai yra moters garbėtroška, aistra, karštas temperamentas, malonumų troškimas. Jau nesyk yra buvę, kad dorybės pergyveno nešlovę. Nesyk moterys, nuėjusios šiuo keliu, paskui iškilo visuomenės akyse ir išaukštino savo bjaurų amatą, nes panaudojo jį kilniems tikslams... Bet kodėl dabar taip baisiai engiama šalis? Anksčiau to nebuvo. Aš kalbėjau visos hercogystės vardu. Viskas.

LEDI (*švelniai, bet jausdama savo vertę*). Jūs pirmas, Valteri, išdrįsote man pasakyti tokius žodžius, ir vienintelis, kuriam aš atsakysiu. Jūs nepriimate mano rankos, ir aš jus už tai gerbiu! Jūs niekinate mano jausmus, ir aš jums atleidžiu! Bet netikiu, kad jūs kalbėjote rimtai. Kas ryžtasi taip įžeisti moterį, kuriai užtenka vienos nakties, kad amžinai jį pražudytų, tas turi manyti, kad dama k i l n i o s s i e l o s, arba... būti beprotis. Už tai, kad kaltę dėl šalies nualinimo verčiate ant manęs, teatleidžia jums visagalis dievas, kuris kada nors teis ir jus, ir mane, ir hercogą. Bet jūs užsipuolėte mane kaip anglę, o už tokius priekaištus jums turi atsakyti mano tėvynė.

FERDINANDAS (*atsirėmęs į špagą*). Įdomu.

LEDI. Tad klausykite, ko dar niekam nesu sakiusi ir niekada nesakysiu. Aš nesu avantiūristė, Valteri, kokia mane laikote. Galėčiau atsistoti didinga poza ir pasakyti: „Aš esu kunigaikščių kraujo... iš tos pačios giminės kaip ir nelaimingasis Tomas Norfolkas[4], padėjęs galvą už Škotijos Mariją". Mano tėvas, vyriausias kamerheras, buvo apkaltintas išdavikiškais ryšiais su Prancūzija, parlamentas paskyrė jam mirties bausmę ir nukirsdino. Visi mūsų dvarai atiteko sostui. Mes patys buvome ištremti. Motina mirė tėvo nukirsdinimo dieną. Aš — keturiolikmetė mergaitė — pabėgau į Vokietiją su savo aukle, dėžute brangenybių ir šeimos kryžiumi, kurį mirštanti motina paskutinįsyk palaimindama prisegė man prie krūtinės.

Ferdinandas darosi vis labiau susimąstęs ir jau šiltesnėm akim žvilgčioja į ledi

LEDI (*vis labiau jaudindamasi*). Serganti, be vardo, be paramos ir pinigų, svetimšalė našlaitė atsidūriau Hamburge. Aš nieko nemo-

kėjau, išskyrus kelis žodžius prancūziškai, truputėlį megzti ir skambinti fortepijonu, o buvau įpratusi valgyti iš auksinių ir sidabrinių indų, miegoti po damasto patalais, vienu rankos mostu duoti komandą dešimčiai tarnų ir klausytis jūsų lyties didžiūnų komplimentų... Taip vargau šešerius metus. Paskutinė briliantinė sagė buvo parduota. Mano auklė mirė... ir tada likimas atvedė į Hamburgą jūsų hercogą. Aš kaip tik vaikštinėjau Elbės krantu, žiūrėjau į vandenį ir galvojau — kas gilesnis, ši upė ar mano sielvartas? Hercogas pamatė mane, ėmė sekti iš paskos, susižinojo, kur gyvenu... puolė man po kojų ir ėmė prisiekinėti, kad myli mane. (*Susijaudinusi nutyla, paskui kalba toliau su ašaromis balse*) Mano laimingos vaikystės vaizdai atgijo visom savo viliojamom spalvom... kaip juodą kapą įsivaizdavau savo beviltišką ateitį... širdis ugningai troško kitos širdies... Ir aš nusileidau. (*Atsitraukia nuo jo*) Dabar teiskite mane!

FERDINANDAS (*labai susijaudinęs puola jai iš paskos, sulaiko*). Ledi! Dieve! Ką aš girdžiu? Ką aš padariau?.. Man pačiam baisu savo žodžių. Aš negaliu tikėtis jūsų atleidimo.

LEDI (*grįžta atgal, bando susitvardyti*). Klausykite toliau. Tiesa, hercogas, užklupęs iš netyčių, atėmė mano beginklę jaunystę... bet Norfolkų kraujas manyje sukilo. „Emilija,— sakė man vidaus balsas,— tu kunigaikščių kilmės, o sangulauji su hercogu!“ Kai hercogas atvežė mane čionai ir aš pamačiau šiurpią tikrovę!.. Išdidumas mano sieloje ėmė nuolat grumtis su likimo valia. Šio pasaulio valdovų gašlybė yra nepasotinama hiena, kuri amžinai alkana ieško aukos... Kiek bėdų šioje šalyje jinai jau buvo pridariusi... išskyrusi sužadėtinę su mylimuoju... nutraukusi net dieviškus santuokos saitus... čia sugriovusi tylią šeimos laimę... ten užkrėtusi pragaištinga liga jauną, nepatyrusią sielą ir mirštančios, mėšlungio traukomos mokinės putotomis lūpomis keikė savo mokytoją... Aš atsistojau tarp ėriuko ir tigro, aistros valandėlę išplėšiau hercogo priesaiką, ir tos siaubingos aukos baigėsi.

FERDINANDAS (*labai susijaudinęs greitai vaikšto po salę*). Gana, miledi! Gana!

LEDI. Po tų liūdnų dienų atėjo kitos, dar liūdnesnės. Dvare ir seralyje ėmė knibždėti Italijos padugnių. Vėjavaikės paryžietės žaidė baisiu skeptru, ir žmonės liejo kraują dėl jų užgaidų. Visoms joms atėjo galas! Mačiau, kaip jos mano akyse virto dulkėm, nes aš bu-

vau didesnė koketė už jas visas. Aš perėmiau vadeles iš tirono, nusilpusio mano glėbyje... Tavo tėvynė, Valteri, pirmusyk pajuto žmogišką ranką ir palinko patikliai prie mano krūtinės. (*Pauzė. Ji aistringai žiūri į jį*) Viešpatie! Ir tam vieninteliam, kurio nuomonė man svarbi, aš priversta girtis ir deginti savo kuklius nuopelnus nuostabos ugny! Valteri! Aš atidarydavau kalėjimus... sudraskiau ne vieną mirties nuosprendį ir sutrumpinau ne vieną baisią galerų amžinybę. Ant neužgydomų žaizdų bent jau užpildavau skausmą malšinančio balzamo... sunaikindavau galingus nusikaltėlius ir sugulovės ašara išgelbėdavau ne vieną p r a l a i m ė t ą nekaltybės bylą. O Valteri, su kokiu malonumu tai dariau! Kaip išdidžiai mano širdis laikėsi prieš bet kokius kunigaikštiškos prigimties priekaištus! Ir štai dabar ateina žmogus, kuris v i e n i n t e l i s galėjo man atlyginti už visa tai, žmogus, kurį mano nelaiminga lemtis galbūt siunčia kaip atpildą už patirtas kančias, žmogus, kurį svajonėse aš jau aistringai glamonėjau...

FERDINANDAS (*nutraukia ją sukrėstas*). Gana! To jau per daug, ledi! Tai pažeidžia mūsų susitarimą, ledi. Jūs turėjote paneigti kaltinimus, o darote mane nusikaltėliu. Pasigailėkite, aš maldauju, pagailėkite mano širdies, kurią drasko gėda ir baisūs sąžinės priekaištai!

LEDI (*tvirtai suimdama jo ranką*). Dabar arba niekad. Aš ilgai laikiausi kaip herojė... Tu dar pajusi šių ašarų sunkumą. (*Labai švelniai*) Klausyk, Valteri!.. Nejau ir tada, kai nelaiminga moteris... neįveikiamo, didžiulio jausmo apimta... priglus prie tavęs pilna neišsenkamos meilės krūtine, nejau ir tada tu ištarsi šaltą žodį „garbė“. Jeigu ta nelaimingoji, prislėgta savo gėdos, pasibodėjusi nuodėmingu gyvenimu, didvyriškai pakils klausydama doros balso ir š i t a i p š t a i puls į tavo glėbį (*apkabina jį, maldaujamu balsu, iškilmingai*) ir norės būti t a v o i š g e l b ė t a... t a v o vėl grąžinta dangui (*nusuka nuo jo veidą, dusliu drebančiu balsu*) tai nejau jai bėgti nuo t a v o p a v e i k s l o ir, paklususi baisiam nevilties šauksmui, pulti į dar gilesnes nuodėmės gelmes?

FERDINANDAS (*stengdamasis ištrūkti iš jos glėbio, labai susijaudinęs*). Ne, prisiekiu visagaliu dievu! Aš to neištversiu... Ledi, aš privalau... dangus ir žemė to reikalauja... aš privalau jums prisipažinti, ledi!

LEDI (*atšokdama nuo jo*). Ne dabar! Ne dabar, meldžiu jūsų visu

tuo, kas šventa! Ne šią baisią akimirką, kai mano iškankinta širdis ir taip kraujuoja tūkstančiais žaizdų. Tegu tai bus nuosprendis gyventi ar mirti — aš negaliu, nenoriu jo klausyti.

FERDINANDAS. Ne, ne, mieloji ledi. Jūs turite mane išklausyti, nes tai, ką dabar pasakysiu, sumažins mano kaltę, bus nuoširdus atsiprašymas už praeitį... Aš klydau, miledi. Aš tikėjausi... aš maniau, kad jūs būsite verta mano paniekos. Atėjau čia pasiryžęs jus įžeisti ir užsitraukti jūsų neapykantą. Jeigu man būtų pasisekę įvykdyti savo ketinimus, dabar abu būtume laimingi! (*Jis valandėlę tyli, paskui tyliau ir nebe taip ryžtingai kalba toliau*) Aš m y l i u, miledi... myliu m i e s t e l ė n ę merginą... Luizę Miler, vieno muzikanto dukterį. (*Ledi išblyškusi nusigręžia. Ferdinandas su užsidegimu kalba toliau*) Aš žinau, kas manęs laukia; tegu sveikas protas ir verčia nutylėti a i s t r ą, tačiau juo garsiau kalba p a r e i g a. A š — kaltas. A š pirmas sutrikdžiau auksinę jos nekaltybės ramybę, užliūliavau jai širdį drąsiomis viltimis ir klastingai įstūmiau ją karštos aistros glėbin. Jūs, žinoma, priminsite man, kokią vietą visuomenėje užimu, mano kilmę, tėvo principus, bet aš myliu. Mano viltys tuo drąsesnės, kuo didesnė praraja tarp prigimties ir esamų normų. Mano sprendimas ir prietarai! Pažiūrėsim, kas laimės,— į p r o č i a i ar žmogiškumas! (*Ledi per tą laiką nueina į salės kampą ir užsidengia rankomis veidą. Jis prieina prie jos*) Jūs kažką norėjote man pasakyti, miledi?

LEDI (*su didele kančia balse*). Nieko, pone fon Valteri! Nieko, nebent tai, kad jūs žudote s a v e, m a n e ir dar t r e č i ą a s m e n į.

FERDINANDAS. Ir dar trečią?

LEDI. Mes negalime būti laimingi vienas su kitu, tačiau mums nevalia tapti jūsų tėvo skubotumo aukomis. Aš niekada neturėsiu širdies to, kuris savo ranką man atiduos tik per prievartą.

FERDINANDAS. Per prievartą, ledi? Per prievartą, bet atiduos? Ir j ū s galėtumėte siekti rankos be širdies? Galėtumėte atimti merginai vyriškį, kuris jai yra visas pasaulis? Atplėšti vyriškį nuo merginos, kuri jam yra visas pasaulis? Jūs, miledi, prieš akimirką buvusi p a s i g ė r ė j i m o v e r t a b r i t ė? Jūs tai galėtumėte?

LEDI. Aš p r i v a l a u. (*Rimtai ir tvirtu balsu*) Mano aistra jums, Valteri, virs švelnumu. Bet mano g a r b ė to neleidžia... Visa hercogystė kalba apie mūsų vedybas. Visų akys, visos pašaipų strėlės nukreiptos į mane. Manęs laukia nenuplaunama gėda, jeigu her-

cogo valdinys mane atstums. Kalbėkite su savo tėvu. Ginkitės kaip įmanydamas... Manęs niekas nesulaikys.

Greitai išeina. Majoras lieka be žado stovėti. Pauzė. Paskui galvotrūkčiais puola pro duris

Ketvirta scena

Muzikanto namų kambarys

Mileris, ponia Miler ir Luizė

MILERIS (*skubiai įeidamas į kambarį*). Ar aš nesakiau!

LUIZĖ (*išsigandusi puola prie jo*). Ką? Kas atsitiko, tėve?

MILERIS (*kaip pamišęs lakstydamas po kambarį*). Išeiginį švarką — greičiau! Aš turiu jį pralenkti... ir baltus marškinius su rankogaliais! Aš žinojau, kad taip bus!

LUIZĖ. Dėl dievo meilės! Kas bus?

ŽMONA. Kas atsitiko? Kas?

MILERIS (*trenkia žemėn peruką*). Tučtuojau nuneškit kirpėjui! Kas atsitiko? (*Prišokęs prie veidrodžio*) Ir barzda vėl kaip šepetys... Kas atsitiko? Tu dar klausi, kas atsitiko, velnio boba? Viskas apvirto aukštyn kojom, kad tave kur perkūnas trenktų.

ŽMONA. Amžinai tas pats! Kai tiktai kas, tai tuoj šoka ant manęs.

MILERIS. Ant tavęs? O ant ko gi daugiau, tu prakeikta patarška? Šįryt irgi su tuo savo velnio junkeriu... Argi aš iškart nesakiau? Vurmas viską išplepėjo.

ŽMONA. Ką tu čia šneki! Iš kur tu gali žinoti?

MILERIS. Iš kur aš galiu žinoti? Štai! Ana ten prie durų stypso ministro pastumdėlis ir teiraujasi muzikanto.

LUIZĖ. Aš pražuvau.

MILERIS. O tu irgi gera su savo nekaltom akim! (*Piktai kvatojasi*) Gerai žmonės sako: kur velnias pames kiaušinį, ten gims graži duktė. Dabar man viskas aišku.

ŽMONA. Iš kur tu žinai, kad jis dėl Luizės? Gal tave rekomendavo hercogui, ir jis atėjo tavęs kviesti į orkestrą?

MILERIS (*puola ieškoti lazdos*). Kad tave kur griausmas! Orkestrą! Į tokį orkestrą, kur tu, sąvadautoja, diskantu kauksi, o mano su-

čaižytas užpakalis kontrabosu baubos. (*Krinta į krėslą*) Viešpatie aukščiausias!

LUIZĖ (*mirtinai išblyškusi atsisėda*). Mama! Tėve! Kodėl man staiga pasidarė taip baisu?

MILERIS (*vėl pašokęs iš krėslo*). Bet tegu tas plunksnagraužys man paklius į rankas! Tegu tik paklius! Šitam pasauly ar kitam... aš jam taip kailį išdirbsiu, kad net velniai juoksis. Visus dešimt įsakymų, visus septynis prašymus iš „Tėve mūsų“, visas Mozės ir visų pranašų knygas išrašysiu, kad mėlynės ligi pat prisikėlimo neišnyks!

ŽMONA. Taip, keikis, trankykis! Ir viskas stos į vietą. Viešpatie šventas, padėk! Kurgi mums dabar dėtis? Ką daryti? Kas mums patars? Ko griebtis? Sakyk, Mileri, netylėk! (*Žliumbdama laksto po kambarį*)

MILERIS. Tuojau pat einu pas ministrą. Aš pats su juo pakalbėsiu... pats viską pasakysiu. Tu pirma žinojai. Galėjai man pasakyti. Mergiotę dar galima buvo atvesti į protą. Dar buvo laiko... bet ne! Reikėjo drumsti vandenį, kurstyti liepsną! Kur jau čia! — Dabar pati gelbėk savo kailį, sąvadautoja! Pati iškabink tą košę, kur privirei. Aš dukterį už rankos ir — per sieną.

Penkta scena

Į kambarį įlekia persigandęs, uždusęs F e r d i n a n d a s f o n V a l t e r i s. *Tie patys*

FERDINANDAS. Ar mano tėvas čia buvo?

LUIZĖ (*persigandusi pašoka*). Jo tėvas! Viešpatie aukščiausias!

ŽMONA (*suploja rankomis*). Prezidentas! Mes pražuvom!

MILERIS (*piktai kvatojasi*). Ačiū dievui! Ačiū dievui! Štai ir sulaukėm.

FERDINANDAS (*pribėga prie Luizės ir tvirtai ją apkabina*). Tu m a n o, nors dangus ir pragaras tarp mūsų stotų.

LUIZĖ. Mano likimas nulemtas... Kalbėk... Tu ištarei baisų vardą... tavo tėvas?

FERDINANDAS. Ak, nieko! Nieko! Jau viskas praėjo. Juk tu vėl su manim. Juk aš vėl su tavim. O, leisk atgauti kvapą prie tavo krūtinės! Tai buvo siaubingos akimirkos.

LUIZĖ. Kas atsitiko? Tu mane žudai!

FERDINANDAS (*atsitraukia nuo jos ir reikšmingai žiūri*). Akimirkos, Luize, kai tarp mano širdies ir tavęs stojo pašalinis asmuo, kai mano meilė išblėso prieš sąžinę... kai mano Luizė nustojo savo Ferdinandui būti viskas.

Luizė užsidengusi veidą susmunka krėsle

FERDINANDAS (*greitai prie jos prieina, be žodžių pastirom akim stovi priešais, paskui staiga atsitraukia labai jaudindamasis*). Ne! Niekados! Neįmanoma, ledi! Jūs per daug reikalaujate! Aš negalėsiu dėl jūsų aukoti šios nekaltos merginos... Ne, prisiekiu dievu! Aš negaliu sulaužyti savo priesaikos! Dangaus griausmu ji šaukiasi manęs iš šitų blėstančių akių! Ledi, pažiūrėkite! Pasižiūrėk, beširdi tėve! Aš turiu nužudyti šitą angelą? Pasėti pragarą šioj dangiškoj sieloj? (*Ryžtingai prieina prie Luizės*) Aš stoviu su ja prieš dangaus teisėjo sostą, tegu jis pasako, ar mano meilė nusikaltimas. (*Paima jai už rankos ir pakelia iš krėslo*) Drąsiau, brangioji! Tu nugalėjai. Aš nugalėjęs grįžau iš pavojingiausio mūšio.

LUIZĖ. Ne! Ne! Nieko nuo manęs neslėpk. Paskelbk baisų nuosprendį. Tu minėjai savo tėvą, minėjai ledi? Mirties virpulys krečia mane. Sako, ji išteka.

FERDINANDAS (*puola apkvaitęs Luizei po kojų*). Už manęs, nelaimingoji!

LUIZĖ (*po pauzės, tyliu virpančiu balsu ir bauginamai ramiai*). Na... ko gi aš išsigandau? Senas tėvas man nesyk tai sakė, o aš vis netikėjau. (*Pauzė, paskui verkdama puola Mileriui į glėbį*) Tėve, tavo duktė vėl su tavim! Atleisk, tėve, tavo vaikas nekaltas, kad tas sapnas buvo toks gražus, koks dabar baisus pabudimas!..

MILERIS. Luize! Luize! Dieve, ji nebesižino ką daro! Dukra, mano vargšas vaike... Būk prakeiktas, suvedžiotojau! Būk ir tu prakeikta, sąvadautoja!

ŽMONA (*verkdama puola prie Luizės*). Argi aš užsitarnavau šito prakeiksmo, dukra? Teatleidžia jums dievas, barone. Ką jums ta nekalta avelė padarė, kad ją žudote?

FERDINANDAS (*pašoka ant kojų, kupinas ryžto*). Bet aš išardysiu jo pinkles... sutraukysiu visas tas prietarų grandines! Aš rinksiuosi taip, kaip renkasi laisvas žmogus, kad tiems šliužams susisuks galva nuo mano meilės didybės! (*Nori išeiti*)

LUIZĖ (*virpėdama pakyla iš krėslo, seka paskui jį*). Neišeik! Neišeik! Kur tu? Tėve, mama, šią baisią valandą jis palieka mus!

ŽMONA (*pribėga prie jo, nutveria už skverno*). Čia ateis prezidentas! Jis susidoros su mūsų dukra! Susidoros su m u m i s! Pone Valteri, ir jūs mus paliekate?

MILERIS (*piktai*). Paliekate mus! Žinoma! O kodėl ne? J i n a i juk jau viską jam atidavė! (*Nutverdamas viena ranka majorą, o kita Luizę*) Palūkėkite, pone! Iš mano namų jūs išeisite tiktai peržengęs per j ą. Palauk savo tėvo, jeigu tu ne šunsnukis. Papasakok jam, kaip įsibrovei į jos širdį, apgavike, arba, dievas liudininkas (*pastumia jam dukterį, paskui garsiai, piktai*), tu sutraiškysi šitą virpantį vabalą, kurį meilė tau padarė tokį nelaimingą!

FERDINANDAS (*grįžta, didžiai susimąstęs vaikšto po kambarį*). Teisybė, prezidento galia didelė. T ė v o t e i s ė — plati sąvoka. Jos raukšlėse gali susirasti vietą ir nusikaltimas. Toli jinai gali jį nuvesti... toli! Tačiau toliausiai nuveda m e i l ė. Eik šen, Luize! Duokš ranką! (*Stipriai suima jos ranką*) Prisiekiu viltim, kad dievas neapleis manęs lig paskutinės valandos! Akimirka, kuri išskirs šias dvi rankas, nutrauks ir siūlą, rišantį m a n e su š i u o p a s a u l i u.

LUIZĖ. Man baisu! Nežiūrėk į mane! Tavo lūpos virpa. Akys taip baisiai blizga.

FERDINANDAS. Ne, Luize, nedrebėk! Ne beprotystė kalba mano lūpomis. Tai brangi dangaus dovana galėti a p s i s p r ę s t i, kai suspausta krūtinė tik per didžiausias pastangas gauna oro. Aš myliu tave, Luize! Tu būsi mano! O dabar pas tėvą! (*Puola prie durų ir susiduria su prezidentu*)

Šešta scena

Tie patys ir p r e z i d e n t a s su tarnais

PREZIDENTAS (*įeidamas*). Jis čia!

Visi išsigąsta

FERDINANDAS (*atsitraukia kelis žingsnius atgal*). Nekaltybės namuos.

PREZIDENTAS. Kur sūnus mokosi klausyti tėvo?

FERDINANDAS. Apie tai...

PREZIDENTAS (*nutraukdamas jį, Mileriui*). Tu tėvas?

MILERIS. Muzikantas Mileris.

PREZIDENTAS (*kreipdamasis į žmoną*). O tu motina?

ŽMONA. Taip, taip! Motina.

FERDINANDAS (*Mileriui*). Tėve, išveskite dukrą. Ji tuoj tuoj apalps.

PREZIDENTAS. Prašau nesivarginti. Aš ją tuojau atgaivinsiu. (*Luizei*) Ar seniai esi pažįstama su prezidento sūnumi?

LUIZĖ. Prezidento sūnus man niekada nerūpėjo. Ferdinandas fon Valteris lankosi pas mane nuo lapkričio mėnesio.

FERDINANDAS. Dievina ją!

PREZIDENTAS. Ar jis tau davė žodį?

FERDINANDAS. Prieš kelias akimirkas iškilmingai prisiekė dievo akivaizdoj.

PREZIDENTAS (*piktai, sūnui*). Palauk, kai reikės išpažinti savo kvailystes, aš duosiu ženklą. (*Luizei*) Aš laukiu atsakymo.

LUIZĖ. Jis prisiekė man meilę.

FERDINANDAS. Ir tesės žodį.

PREZIDENTAS. Nejau man reikės įsakyti, kad tu užsičiauptum? Ir tu priėmei priesaiką?

LUIZĖ (*švelniai*). Aš jam atsakiau tuo pačiu.

FERDINANDAS (*tvirtu balsu*). Sąjunga sudaryta.

PREZIDENTAS. Man įgriso tas aidas. (*Luizei, piktai*) Bet jis, tikiuosi, mokėjo tau kiekvienusyk grynais?

LUIZĖ (*suklususi*). Aš ne visai suprantu, ko jūs klausiate.

PREZIDENTAS (*kandžiai juokdamasis*). Nesupranti? Na, aš norėjau pasakyti, kad kiekvienas amatas, anot žmonių, auksu teptas. Ir tu, tikiuosi, nedovanojai savo malonių veltui? Ar pati buvai linkusi pasidžiaugti su juo? Ką?

FERDINANDAS (*įsiutęs puola tarp jų*). Šimts perkūnų! Kas čia per kalbos?

LUIZĖ (*majorui išdidžiai ir su nepasitenkinimu*). Pone fon Valteri, jūs čia nereikalingas.

FERDINANDAS. Tėve! Nekaltybė ir elgetos drabužiais verta pagarbos!

PREZIDENTAS (*garsiai juokiasi*). Čia tai bent! Tėvas turi gerbti sūnaus k e k š ę!

LUIZĖ (*susmunka*). O dangau!

FERDINANDAS (*prilaikydamas Luizę, tuo pat metu išsitraukia špagą, nukreipia ją į prezidentą, bet greitai vėl nuleidžia*). Tėve! Jūs man dovanojote gyvybę, o dabar mes atsiteisę. (*Įsikiša špagą į makštis*) Sūnaus paklusnumo įsipareigojimas sulaužytas.

MILERIS (*ligi tol baugščiai stovėjęs nuošalėj, susijaudinęs išeina į priekį, kalendamas iš baimės ir griežždamas iš pasiutimo dantimis*). Jūsų ekscelencija! Vaikas tai tėvo darbo vaisius. Prašau man atleisti. Kas deda į šuns dienas dukrą, tas duoda antausį tėvui, o už antausį atsiteisiama antausiu — tokia pas mus taksa. Prašau man atleisti.

ŽMONA. Viešpatie, dieve šventas, padėk mums. Va ir senis įsiuto — dabar tai jau galas mums!

PREZIDENTAS (*klausęsis tik puse ausies*). Šit ir sąvadautojas prabilo! Tuoj mudu pasišnekėsim, sąvadautojau!

MILERIS. Prašau man atleisti. Mano pavardė Mileris, jeigu jums rūpi išgirsti adadžio,— bet į sąvadautojus aš netinku. Kol kas jų dvare nors vežimu vežk, ir tokių kaip mūsų, paprastų miestelėnų, paslaugos ten nereikalingos. Prašau man atleisti.

ŽMONA. Dėl dievo meilės, tėvai! Tu pražudysi žmoną ir dukterį.

FERDINANDAS. Ėmęsis tokio vaidmens, tėve, bent jau liudininkų nebūtumėte atsivedęs.

MILERIS (*prieina arčiau, drąsiau*). Aš jums tiesiai pasakysiu. Prašau man atleisti. Jūsų ekscelencija tegu ką nori daro hercogystėje. O č i a mano namai. Žemai jums nusilenksime, jeigu kada nors teks įteikti prašymą, o neprašytus svečius aš išmetu pro duris! Prašau man atleisti.

PREZIDENTAS (*perblyškęs iš pykčio*). Ką? Ką tu pasakei? (*Prieina prie jo arčiau*)

MILERIS (*atsargiai pasitraukia*). Tiktai savo nuomonę, pone. Prašau man atleisti.

PREZIDENTAS (*įtūžęs*). A niekše! Į kalėjimą aš tave įgrūsiu už tokias nuomones. Ei, pašaukit policiją! (*Keli žmonės iš jo palydos išeina, prezidentas įniršęs laksto po kambarį*) Tėvą į kalėjimą! Motiną ir paleistuvę dukterį prie gėdos stulpo! Teisingumas padės man išlieti pyktį. Už šį įžeidimą aš pareikalausiu baisios bausmės.

Kad tokios padugnės sugriautų mano planus ir nebaudžiamos supjudytų tėvą su sūnum? Ne, prakeiktieji! Aš patenkinsiu savo keršto troškulį pražudydamas jus, visą perą, tėvą, motiną ir dukterį, sudeginsiu baisaus keršto liepsna.

FERDINANDAS (*ramiai prieina ir atsistoja tarp jų*). Palaukite! Nedrebėkite iš baimės! Aš su jumis. (*Prezidentui, nuolankiai*) Neskubėkite taip, tėve! Jeigu branginate save, tai nesiimkite prievartos. Mano širdyje yra tokia kertelė, kur žodis tėvas dar negirdėtas. Nelieskite tos kertelės.

PREZIDENTAS. Tylėk, netikėli! Nesiutink manęs dar labiau.

MILERIS (*atsipeikėja iš sustingimo*). Žiūrėk vaiko, žmona. Aš bėgu pas hercogą. Rūmų siuvėjas,— pats dievas pakišo man šią mintį,— rūmų siuvėjas mokosi pas mane groti fleita. Jis man padės pakliūti pas hercogą. (*Nori eiti*)

PREZIDENTAS. Pas hercogą, sakai? Tu turbūt užmiršai, kad aš tas slenkstis, per kurį turi peržengti arba nusisukti sprandą? Pas hercogą, kvailas daikte? Pabandyk, kai būsi gyvas palaidotas giliam požemy, kur meilikauja naktis su pragaru, kur nepatenka nei garsas, nei šviesa. Žvangink ten savo grandinėm ir žliumbk, kad susilaukei tokios bėdos!

Septinta scena

Tie patys. Policininkai

FERDINANDAS (*pribėga prie Luizės, kuri leisgyvė krinta jam į glėbį*). Luize! Padėkit! Baimė ją priveikė.

Mileris pasigriebia iš kampo lazdą, užsimaukšlina skrybėlę, atsistoja pasiruošęs gintis

Žmona puola ant kelių priešais prezidentą

PREZIDENTAS (*policininkams, rodydamas savo ordiną*). Suimkite juos, hercogo vardu įsakau! Šalin nuo tos mergšės, vaike! Be sąmonės ar su sąmone — nesvarbu. Kai uždės geležinį antkaklį[5] ir žmonės ims mėtyti akmenimis, tuojau atsigaus.

ŽMONA. Pasigailėkite, jūsų ekscelencija! Pasigailėkite! Pasigailėkite!

MILERIS (*piktai pakelia žmoną nuo žemės*). Klaupkis prieš dievą, sena lederga, o ne prieš... sukčių... juk man vis tiek kalėjimas.

PREZIDENTAS (*kramtydamas lūpas*). Žiūrėk, neapsirik, niekše. Gali ir kartuvėse atsidurti! (*Policininkams*) Na, kas jums buvo įsakyta?

Policininkai eina prie Luizės

FERDINANDAS (*prišoka prie jos, atsistoja priešais, rūsčiai*). Kam čia ko reikia? (*Išsitraukia špagą sykiu su makštim ir ginasi rankena*) Tegu tik paliečia ją tas, kurs ir galvą pardavė policijai. (*Prezidentui*) Pagailėkite savęs! Neverskite manęs toliau žengti, tėve.

PREZIDENTAS (*grasindamas, policininkams*). Jeigu jums brangi jūsų duona, išsižiojėliai!

Policininkai vėl bando artintis prie Luizės

FERDINANDAS. Šimts perkūnų! Šalin, sakau! Ir dar sykį kartoju, pagailėkite savęs. Nestumkite manęs į kraštutinumą, tėve.

PREZIDENTAS (*įtūžęs, policininkams*). Ar tai šitaip jūs atliekate pareigą, niekšai?

Policininkai energingiau eina prie Luizės

FERDINANDAS. Jeigu jau taip... (*Išsitraukia špagą iš makštų ir sužeidžia kelis policininkus*) Tai atleisk man, teisingume!

PREZIDENTAS (*įtūžęs*). Pažiūrėsim, ar ir mane ta špaga drįs paliesti. (*Pats nutveria Luizę, pakelia nuo žemės ir perduoda vienam policininkui*)

FERDINANDAS (*karčiai juokdamasis*). Tėve, tėve, jūs dabar pats baisiausiai pasijuokėte iš dievo, kuris taip blogai pažįsta savo tarnus, kad iš puikių budelio parankinių daro prastus ministrus.

PREZIDENTAS (*policininkams*). Išveskite ją!

FERDINANDAS. Tėve, ji stovės prie gėdos stulpo, tačiau su majoru, prezidento sūnum. Jūs vis dar neatsisakote savo ketinimo?

PREZIDENTAS. Juo įdomesnis bus spektaklis. Veskite!

FERDINANDAS. Tėve, aš numesiu savo karininko špagą jai po kojų. Jūs vis dar neatsisakote?

PREZIDENTAS. Tavo portupėja jau pripratusi prie gėdos. Veskite! Veskite! Girdėjote, ką aš pasakiau!

FERDINANDAS (*nustumia policininką į šalį, apglėbia viena ranka Luizę, kita nusitaiko jai durti špaga*). Tėve! Prieš tai, kol jūs nuplėšite garbę mano žmonai, aš ją nudursiu. Jūs vis dar laikotės savo?

PREZIDENTAS. Ką gi, nudurk, jei tavo špaga aštri.

FERDINANDAS (*paleidžia Luizę ir pakelia paklaikusias akis į dangų*). Tu liudininkas, visagali! Aš išbandžiau visus žmogiškus būdus ir esu priverstas imtis velniškų. Jūs veskite ją prie gėdos stulpo, o aš į tą laiką (*prezidentui, šaukdamas tiesiai į ausį*) paskleisiu visoj sostinėj, kaip tampama prezidentu! (*Išeina*)

PREZIDENTAS (*kaip perkūno trenktas*). Kas? Kaip?.. Ferdinandai!.. Paleiskite ją! (*Išbėga paskui majorą*)

TREČIAS VEIKSMAS

Pirma scena

Prezidento rūmų salė

Įeina prezidentas *ir* sekretorius Vurmas

PREZIDENTAS. Kad tave bala, kaip blogai išėjo!

VURMAS. To aš ir bijojau, maloningas pone. Prievarta svajotojus visada tik suerzina, bet niekada nepataiso.

PREZIDENTAS. Aš dėjau į tą planą tiek daug vilčių. Taip maniau: jeigu viešai nuplėšim garbę merginai, tai jis, būdamas karininkas, jos atsisakys.

VURMAS. Planas puikus! Bet tada išties reikėjo nuplėšti.

PREZIDENTAS. Ir vis dėlto — kai dabar blaiviu protu pagalvoju — man nereikėjo nusileisti. Jis tikriausiai niekada nebūtų įvykdęs savo grasinimo.

VURMAS. Be reikalo taip manote! Suerzinta aistra gali iškrėsti bet kokią kvailystę. Sakote, majoras niekada nepritarė jūsų valdymui. Tikiu. Tie principai, kuriuos jis parsinešė iš akademijų, man iš pat pradžių pasirodė įtartini. Ko vertos fantastinės svajonės apie sielos didybę ir žmogaus kilnumą, jei tarnauji dvare, kur svarbiausia mokėti, kai reikia, būti mažam, o kai reikia, dideliam! Jis pernelyg jaunas ir pernelyg karštas. Jam gali nepatikti ilgas ir painus klastos ir intrigų kelias. Jo ambicijas gali sukelti tiktai kas nors didinga arba nepaprasta.

PREZIDENTAS (*susierzinęs*). Tavo samprotavimai išties giliamintiški, bet kuo jie gali praversti mums?

VURMAS. Aš tiktai norėjau parodyti jūsų ekscelencijai žaizdą ir galbūt vaistą. Su tokiu žmogum — prašau man atleisti — arba nereikėjo būti atviram, arba negalima buvo paversti jo priešu. Jis niekina tas priemones, kurios padėjo jums iškilti. Galimas daiktas, jog ligi šiol jis tik kaip sūnus laikė prikandęs liežuvį. Duoki-

te jam progą tos pareigos nusikratyti. Nuolatos piktai puldinėdamas jo aistrą, priverskite manyti, kad jūs jau nebe švelnus tėvas, ir tada jam ims atrodyti, jog svarbiausia būti patriotu. Taip, jau vien drąsi mintis, jog, sudėdamas tokias puikias aukas, pasitarnaus teisingumui, jį gali uždegti, kad stotų prieš tėvą.

PREZIDENTAS. Vurmai, Vurmai, tu vedi mane prie baisios bedugnės.

VURMAS. Aš pats jus nuo jos ir atitrauksiu, maloningas pone. Ar galiu kalbėti atvirai?

PREZIDENTAS (*atsisėsdamas*). Kaip nusikaltėlis su savo bendrininku.

VURMAS. Tad prašau man atleisti. Jūs, kaip man rodos, prezidentas esate todėl, kad mokate lanksčiai naudotis dvaro gyvenimo politika, tai kodėl nepasitelkiate to sugebėjimo kaip tėvas? Aš pamenu, kaip nuoširdžiai jūs tada įkalbinėjote savo pirmtaką sulošti pikė partiją ir kaip ligi pusiaunakčio pas jį gėrėte burgundiškąjį, o juk tą pačią naktį turėjo sprogti po juo padėta mina ir suplėšyti į gabalus.— Kodėl parodėte savo sūnui priešą? Jums nereikėjo sakyti, kad aš žinau jo meilės reikalus. Jūs galėjote tą romaną išardyti nuplėšdamas šlovę merginai ir išsaugoti jo širdyje meilę tėvui. Jums reikėjo elgtis kaip tam gudriam generolui, kuris puola ne pagrindines priešo jėgas, o stengiasi išsklaidyti jo būrius.

PREZIDENTAS. Bet kaip aš tai galėjau padaryti?

VURMAS. Labai paprastai... ir partija dar ne galutinai pralošta. Pamirškite kurį laiką, kad esate tėvas. Nebandykite įveikti aistros, kurią bet koks draudimas tik dar labiau kursto. Leiskite man jos pačios ugnyje išugdyti kirminą, kuris ją suėstų.

PREZIDENTAS. Įdomu, įdomu!

VURMAS. Arba aš blogai suprantu sielos barometrą, arba majoras toks pat baisus pavyduolis kaip ir įsimylėjėlis. Padarykite taip, kad jis imtų įtarinėti merginą... Kad ir dėl menko nieko. Užtenka vieno grano mielių, kad visa tešla imtų pragaištingai rūgti.

PREZIDENTAS. Bet kur gauti tą graną?

VURMAS. Štai mes ir priėjom svarbiausią punktą. Visų pirma pasakykite man, maloningas pone, kuo jūs rizikuojate, jeigu majoras ir toliau spyriosis? Ar labai jums svarbu, kad baigtųsi tas romanas su miestelėne mergina ir įvyktų jungtuvės su ledi Milford?

PREZIDENTAS. Jūs dar klausiate, Vurmai? Aš rizikuoju visa savo

įtaka, jeigu vedybos su ledi neišdegs, ir galva, jeigu ir toliau versiu majorą atsisakyt tos prasčiokės.

VURMAS (*gyvai*). Dabar malonėkite išklausyti, ką aš pasakysiu. Poną majorą mes paimsim klasta. O prieš merginą panaudosime visą jūsų valdžią. Mes padiktuosim jai meilės laiškelį, skirtą trečiam asmeniui, ir gudriai pakišim jį majorui.

PREZIDENTAS. Pašėlusiai gera mintis! Tik kaip ją priversti, kad parašytų sau mirties nuosprendį?

VURMAS. Parašys, jeigu duosite man laisvas rankas. Aš puikiai pažįstu jos gerą širdį. Yra tiktai dvi pažeidžiamos vietos, kur būtų galima prieiti prie jos sąžinės — tai tėvas ir majoras. Pastarasis šįkart lieka nuošalėje, tad juo geriau galėsim prispausti muzikantą.

PREZIDENTAS. Pavyzdžiui, kaip?

VURMAS. Po to, kai jūsų ekscelencija man papasakojo, kaip viskas buvo muzikanto namuos, bus nesunku prigąsdinti tėvą teismo procesu. Hercogo favorito ir antspaudo saugotojo asmuo — tai tam tikra prasme jo didenybės šešėlis. Įžeisti prezidentą — tas pats kas įžeisti monarchą. Šiaip ar taip, tokiu baisiu kaltinimu aš sugebėsiu užspeisti į kampą tą bėdžių.

PREZIDENTAS. Tačiau nereikia per toli nueiti.

VURMAS. Dėl to prašom nenuogąstauti... užteks, kad priremsim jų šeimynėlę prie sienos. Visų pirma tyliai įkišim belangėn muzikantą. Kad įvarytume daugiau baimės, galima suimti ir motiną... pripaistyti apie baisų kaltinimą, ešafotą, kalėjimą ligi gyvos galvos ir iškelti vienintelę išlaisvinimo sąlygą — kad duktė parašytų laiškelį.

PREZIDENTAS. Gerai! Gerai! Suprantu!

VURMAS. Jinai myli tėvą — galima sakyti, dievina. Pavojus jo gyvybei — bent jau laisvei, sąžinės priekaištai, kad per ją viskas taip virsta, be to, negalėjimas sujungti likimo su majoru, pagaliau apsukta galva padarys savo, tuo pasirūpinsiu aš. Ji būtinai paklius į spąstus.

PREZIDENTAS. O mano sūnus? Juk jis turbūt tuojau pajus, iš kur vėjas pučia? Ar jo tai dar labiau nesukiršins?

VURMAS. Tegu tai bus mano rūpestis, maloningas pone... tėvas su motina tol tupės už grotų, kol visa šeima prisieks laikyti liežuvį už dantų ir neatskleisti apgavystės.

PREZIDENTAS. Prisieks? Ko verta priesaika, kvailas daikte!

VURMAS. Mums jinai nieko neverta, maloningas pone, o tiems žmonėms — viskas. Tad žiūrėkit dabar, kaip dailiai mudu tokiu būdu pasieksim tikslą. Mergina praras majoro meilę ir savo gerą vardą. Tėvas su motina aptils, pamažu visi tie nemalonumai juos taip priveiks, kad galų gale palaikys už malonę, jeigu aš, pasiūlydamas ranką, grąžinsiu dukrai gerą reputaciją.

PREZIDENTAS (*kraipydamas galvą juokiasi*). Taip! Prisipažįstu nugalėtas, velnio vaike! Perkūniškai tiksliai susukta. Mokinys pralenkė mokytoją. Tik štai klausimas, kam turi būti skirtas laiškelis? Su kuo ją tariamai suvesti?

VURMAS. Žinoma, kad su tokiu žmogum, kuris, priklausomai nuo jūsų sūnaus sprendimo, arba viską laimėtų, arba viską prarastų.

PREZIDENTAS (*truputį pagalvojęs*). Nieko daugiau negaliu pasiūlyti, tik hofmaršalą.

VURMAS (*gūžteli*). Luizės Miler vietoj jis man netiktų.

PREZIDENTAS. O kodėl ne? Puikus vyras! Rengiasi nuostabiai — visąlaik *eau de mille fleurs** ir muskuso kvapas — sulig kiekvienu banaliu žodžiu sauja dukatų... nejau to neužtenka, kad pagaliau susuktų galvą miestelėnei mergšei? Ak, mielas drauge. Pavydas ne toks išrankus. Aš pasiųsiu žmogų, kad pakviestų maršalą.

VURMAS. Kol jūsų ekscelencija kalbės su juo ir lieps suimti smuikininką, aš brūkštelėsiu meilės laiškelį.

PREZIDENTAS (*eidamas prie rašymo pulto*). Kai parašysi, atnešk man perskaityti. (*Vurmas išeina. Prezidentas sėda rašyti, įeina kamerdineris; prezidentas atsistoja ir paduoda jam popieriaus lapą*) Šį arešto įsakymą tuojau pat nunešk į policiją, o kas nors kitas tegu nueina ir pakviečia pas mane maršalą.

KAMERDINERIS. Ponas hofmaršalas ką tik atvažiavo.

PREZIDENTAS. Dar geriau... Ir tegu pasistengia suimti be triukšmo, kad nekiltų maišto.

KAMERDINERIS. Supratau, jūsų ekscelencija.

PREZIDENTAS. Kad nė lapė nelotų. Aišku?

KAMERDINERIS. Taip ir pasakysiu, jūsų ekscelencija! (*Išeina*)

---

* Pažodžiui — tūkstančio gėlių vanduo (*pranc.*). Toks odekolonas.

Antra scena

Prezidentas ir hofmaršalas

HOFMARŠALAS (*skubiai*). Aš pas jus tik *en passant**, mano mielas. Kaip gyvenate? Kaip jaučiatės? Šįvakar opera „Didonė“, nuostabus fejerverkas — sudegs ištisas miestas. Tikiuosi, jūs ateisite pažiūrėti? Ką?

PREZIDENTAS. Man užtenka fejerverkų namuos, žiūrėk, dar visa mano didybė išlėks į orą. Jūs kaip tik laiku atvažiavote, mielas maršale, man reikia jūsų patarimo ir pagalbos,— reikalas toks, kad mes arba aukštai iškilsime, arba išvis pražūsime. Sėskitės.

HOFMARŠALAS. Jūs mane gąsdinate, brangusis.

PREZIDENTAS. Kaip jau sakiau: arba iškilsime, arba pražūsime. Jūs žinote mano projektą dėl majoro ir ledi. Ir suprantate, kaip reikėjo sutvirtinti jūsų ir mano laimę. Viskas gali sugriūti, Kalbai. Mano Ferdinandas nesutinka.

HOFMARŠALAS. Nesutinka... nesutinka... bet aš juk jau visam miestui apskelbiau. Apie tas vedybas visi tik ir kalba.

PREZIDENTAS. Jūs galite pagarsėti visame mieste kaip melagis. Jis myli kitą.

HOFMARŠALAS. Jūs juokaujate. Argi tai kliūtis?

PREZIDENTAS. Tokiam užsispyrėliui pati didžiausia.

HOFMARŠALAS. Nejau jis toks beprotis, kad atstumtų savo laimę? A?

PREZIDENTAS. Pats jį paklauskite ir pažiūrėkite, ką atsakys.

HOFMARŠALAS. Bet *mon dieu!*** Ką jis gali atsakyti?

PREZIDENTAS. Kad visam miestui atskleis, kokiu nusikalstamu keliu mudu iškilome, kad parodys mūsų suklastotus laiškus ir pakvitavimus, kad atiduos mus abu budeliui — štai ką gali atsakyti!

HOFMARŠALAS. Jūs išprotėjote!

PREZIDENTAS. Taip jis jau man atsakė. Ir buvo pasirengęs įvykdyti savo ketinimus, aš vos jį perkalbėjau didžiausiai nusižemindamas. Ką jūs į tai pasakysite?

HOFMARŠALAS (*kvailu veidu*). Tai kad išties nežinau.

PREZIDENTAS. Tai dar nieko. O mano šnipai pranešė, kad vyriausiasis taurininkas fon Bokas nori pirštis ledi.

---

* Eidamas pro šalį (*pranc.*).

** Dieve mano! (*Pranc.*)

HOFMARŠALAS. Jūs mane iš proto išvesite. K a s t o k s a i, sakote? Fon Bokas?.. O ar žinote, kad mes mirtini priešai? Ir žinote kodėl?

PREZIDENTAS. Pirmąsyk girdžiu.

HOFMARŠALAS. Brangusis! Kai pasakysiu, tai jums plaukai pasišiauš! Ar atsimenate tą dvaro balių — dabar jau dvidešimt vieneri metai nuo to laiko praėjo — pamenat, tada dar pirmusyk šokom anglų kadrilį ir grafui Mėršaumui apliejo domino karštas vaškas nuo sietyno. O dieve, jūs tikrai pamenate!

PREZIDENTAS. Kas gi tai galėtų pamiršti?

HOFMARŠALAS. Matote! Ir tada per patį šokių įkarštį princesė Amalija pametė keliaraištį. Visi, žinoma, baisiausiai sujudo. Fon Bokas ir aš — abu tada dar kamerjunkeriai — šliaužiojom po visą salę, ieškodami keliaraiščio, pagaliau aš jį pamačiau, ir fon Bokas pamatė, ištraukė jį man iš rankų ir — įsivaizduokit! — įteikė princesei ir pelnė malonų šypsnį. Kaip jums tai atrodo?

PREZIDENTAS. Įžūlu!

HOFMARŠALAS. Pelnė malonų šypsnį... Aš vos neapalpau. Kur matyta tokia šunybė? Pagaliau susitvardžiau, priėjau prie jos didenybės ir pasakiau: „Jūsų didenybe, fon Bokas turėjo laimę įteikti jums keliaraištį, bet kas jį pirmas pastebėjo, pasitenkina vien tuo ir tyli“.

PREZIDENTAS. Bravo, maršale, bravisimo.

HOFMARŠALAS. Ir tyli... Bet aš to fon Bokui ligi pat Paskutinio teismo neatleisiu. Niekingas, šliaužiojantis padlaižys! Ir tai dar ne viskas! Kai mudu drauge griuvom ant grindų, norėdami pastverti keliaraištį, fon Bokas dešinėj pusėj nubraukė man nuo peruko pudrą ir sugadino visą balių.

PREZIDENTAS. Ir tas žmogus ves Milford, pasidarys pirmas asmuo dvare.

HOFMARŠALAS. Jūs man smeigiate į krūtinę peilį. Ves? Ves? Kodėl ves? Aš nematau jokio reikalo.

PREZIDENTAS. Kadangi mano Ferdinandas nenori, o daugiau kandidatų neatsiranda.

HOFMARŠALAS. Tai nejau nežinot būdo, kaip būtų galima priversti majorą? Tegu tai būtų pats blogiausias. Niekas pasaulyje negali mums kliudyti, kai reikia pašalinti tą prakeiktą fon Boką!

PREZIDENTAS. Yra toks būdas, bet man reikia jūsų pagalbos.

HOFMARŠALAS. Mano pagalbos? Kuo aš galiu padėti?

PREZIDENTAS. Reikia supykinti majorą su jo mergina.

HOFMARŠALAS. Supykinti? Kaip? Kaip aš galėčiau tai padaryti?

PREZIDENTAS. Viskas būtų gerai, jeigu jis imtų įtarinėti merginą.

HOFMARŠALAS. Įtarinėti? Kuo? Kad ji v a g i l ė?

PREZIDENTAS. Na ką jūs! Kas gi tuo patikės? — Kad ji su kitu prasideda.

HOFMARŠALAS. O tas kitas?

PREZIDENTAS. Būsite j ū s, barone.

HOFMARŠALAS. Aš būsiu? Aš?.. Ji kilminga?

PREZIDENTAS. Kam to reikia? Kas per klausimas! Ji muzikanto duktė.

HOFMARŠALAS. Vadinasi, miestelėnė? Tada nieko nebus. Ar ne?

PREZIDENTAS. Kodėl nebus? Ką jūs čia šnekate! Kam gi ateis į galvą klausti genealogijos medžio dailutę merginą?

HOFMARŠALAS. Bet nepamirškite, kad aš vedęs! Ir mano reputacija dvare...

PREZIDENTAS. Tai jau kas kita. Atleiskite. Man naujiena, kad jums labiau rūpi būti n e p r i e k a i š t i n g o s r e p u t a c i j o s ž m o g u m i negu į t a k i n g u. Tada mums daugiau nėra apie ką kalbėti.

HOFMARŠALAS. Ak, liaukitės, barone. Jūs n e t a i p mane supratote.

PREZIDENTAS *(šaltai)*. Ne, ne! Jūs visiškai teisus. Man ir pačiam viskas iki gyvo kaulo įgriso. Aš pasitraukiu iš žaidimo. Tegu fon Bokas bus pirmas ministras. Pasaulis platus. Aš pasiprašysiu atleidžiamas.

HOFMARŠALAS. O aš? Gera jums kalbėti! Jūs mokytas žmogus! O aš — *mon dieu!* Kas laukia m a n ę s, jeigu jo didenybė mane atleis?

PREZIDENTAS. Jūs būsite vakarykštis kalambūras, pernykštė mada.

HOFMARŠALAS. Aš maldauju jus, brangiausias, mieliausias! Išmeskite iš galvos šią mintį! Aš padarysiu viską.

PREZIDENTAS. Ar sutinkate, kad jūsų vardas būtų paminėtas laiškelyje, kuriame toji Miler skirs jums pasimatymą?

HOFMARŠALAS. Dėl dievo meilės! Prašom.

PREZIDENTAS. Ir tą laiškelį kur nors numesti, kad jį rastų majoras?

HOFMARŠALAS. Pavyzdžiui, parade. Aš tarsi netyčia jį išmesiu traukdamas nosinę.

PREZIDENTAS. Ir suvaidinti majorui, kad esate jos meilužis?

HOFMARŠALAS. *Mort de ma vie!** Tai užkursiu jam pirtį! Aš išvarysiu jam norą trukdyti m a n o amūrams.

PREZIDENTAS. Dabar viskas gerai. Laiškas bus dar šiandien parašytas. Jūs turite lig vakaro ateiti jo atsiimti ir aptarti su manim savo vaidmenį.

HOFMARŠALAS. Kai tik padarysiu šešiolika vizitų, kurie yra itin *importantes***, todėl prašau atleisti, kad iškart išeinu. (*Išeina*)

PREZIDENTAS (*skambina*). Aš pasitikiu jūsų apsukrumu, maršale.

HOFMARŠALAS (*atsigręžęs šūkteli*). Ak, *mon dieu!* Jūs gi mane pažįstate.

T r e č i a s c e n a

Prezidentas ir V u r m a s

VURMAS. Smuikininkas ir jo pati be jokio triukšmo nugabenti į kalėjimą. Galbūt jūsų ekscelencija dabar malonės perskaityti laišką.

PREZIDENTAS (*perskaitęs laišką*). Puiku, Vurmai! Nuostabu! Maršalas irgi užkibo! Toksai užkratas ir sveikiausią vietą pavers pūliuojančia žaizda. Dabar greičiau su pasiūlymais pas tėvą, o paskui užsiimsim dukteria. (*Išeina į priešingas puses*)

K e t v i r t a s c e n a

Milerio namų kambarys

L u i z ė ir F e r d i n a n d a s

LUIZĖ. Maldauju tave, liaukis! Aš nebetikiu daugiau laimingom dienom. Visos mano viltys žlugo.

---

* Tegu mane galas! (*Pranc.*)

** Svarbūs (*pranc.*).

FERDINANDAS. Užtat mano išaugo. Tėvas suerzintas. Jis nukreips į mus visus pabūklus. Vers mane suvaidinti nežmonišką sūnų. Aš jau nebesilaikysiu sūnaus priedermių. Įtūžis ir neviltis privers mane atskleisti jo mirtinos nuodėmės paslaptį. Sūnus atiduos tėvą į budelio rankas... Iškilo m i r t i n a s p a v o j u s... ir kaip tik tokio pavojaus reikėjo, kad mano meilė ryžtųsi lemtingam žingsniui... Klausyk, Luize! Mano sielon veržiasi didi ir drąsi kaip mano aistra mintis. T u, Luize, a š ir m e i l ė! Ar laimei to neužtenka? Ar tau dar ko nors ketvirto reikia?

LUIZĖ. Gana! Liaukis! Mane baugina tai, ką tu dabar nori pasakyti.

FERDINANDAS. Juk mes nieko daugiau iš pasaulio nereikalaujam, tai kam kaip išmaldos prašyti pritarimo? Kam stengtis, kur negali nieko laimėti ir gali tiktai viską prarasti? Ar ne su tokia pat aistra degs šios akys, kad ir kur jos atsispindėtų,— Reine, Elbėje ar Baltijos jūroje? Mano tėvynė ten, kur mane myli Luizė. Tavo pėdsakai laukinėj smėlio dykumoj man įdomesni už katedrą mano tėvynėj. Nejau mes pasigesime miestų prabangos? Kad ir kur būsim, Luize, tenai taip pat tekės ir leisis saulė, o prieš šiuos vaizdus nublanksta didžiausios menų fantazijos. Mes neturėsim šventyklos, kur galėtume melstis dievams, bet mus sups kupina džiugaus virpulio naktis, patekantis mėnulis priims mūsų išpažintį ir drauge su mumis melsis pamaldi žvaigždžių parapija! Nejau mums pabos kalbėti apie meilę? Mano Luizės šypsena bus tema šimtmečiams, ir aš nespėsiu ištyrinėti šios ašaros, kol baigsis gyvenimas!

LUIZĖ. Tarsi tu neturėtum kitos pareigos, išskyrus meilę?

FERDINANDAS (*apkabindamas ją*). Tavo ramybė man svarbiausia.

LUIZĖ (*labai rimtai*). Tad nutilk ir palik mane. Aš turiu tėvą, kurio vienintelis turtas — duktė, kuriam rytoj bus šešiasdešimt ir kuris neišvengs prezidento keršto.

FERDINANDAS (*greitai ją nutraukia*). Mes pasiimsim jį. Nepriештarauk man daugiau, mieloji... Einu, parduosiu savo brangenybes, pasiskolinsiu pinigų tėvo vardu. Ne nuodėmė aptuštinti plėšiko kišenes. Be to, ar savo turtus jis susikrovė ne tėvynės krauju? Lygiai pirmą nakties atvažiuosiu su karieta. Jūs įsėsite į ją, ir mes išvažiuosim.

LUIZĖ. Lydimi tavo tėvo prakeikimo? Kur tavo protas, Ferdinandai? Toksai prakeikimas nelieka neišgirstas, net žmogžudį dangaus teisėjas išklauso ir prie rato pririštą vagį, jis persekios mus,

bėglius, negailestingai nuo jūros ligi jūros!.. Ne, mano mielas! Jeigu galiu tave išlaikyti tik nusikalsdama, tai rasiu jėgų ir prarasti.

FERDINANDAS (*nustėręs ir niūriai*). Išties?

LUIZĖ. P r a r a s t i!.. O, kokia be galo baisi ši mintis... tokia baisi, kad gali sunaikinti nemirtingą sielą, nublukinti paties džiaugsmo skruostus! Ferdinandai! Prarasti tave! Tačiau mes prarandam tik tai, ką turėjom, o tavo širdis buvo ir lieka to luomo, kuriam priklausai. Mano norai buvo šventvagiški, ir aš pasibaisėjusi jų atsisakau.

FERDINANDAS (*perkreiptu veidu, kramtydamasis lūpas*). Atsisakai?

LUIZĖ. Pasižiūrėk į mane, mielas Valteri. Ne taip rūsčiai ir negriežsaid dantimis. Paklausyk! Leisk man savo pavyzdžiu atgaivinti tavo blėstantį ryžtą. Leisk m a n būti šią akimirką heroje... grąžinti tėvui paklydėlį sūnų... atsisakyti ryšio, kuris išjudintų visuomenės pamatus ir sugriautų amžiną tvarką. Aš — nusikaltėlė, krūtinėje nešiojusi įžūlius, beprotiškus geismus. Mano nelaimė tai b a u s m ė man, tad leisk man saldžiai klysti, jog tai m a n o auka... Nejau atimsi iš manęs šį malonumą?

Ferdinandas, nežinodamas ką daryti, įniršęs paima smuiką ir bando juo griežti, paskui sutrauko stygas, trenkia į žemę ir garsiai kvatojasi

LUIZĖ. Valteri! Dieve šventas! Kas tau? Atsipeikėk. Ši akimirka reikalauja susikaupimo — tai i š s i s k y r i m o akimirka. Tu turi širdį, mielas Valteri. Aš ž i n a u. Karšta kaip gyvenimas tavo meilė, neišmatuojama kaip visata. Padovanok ją kilmingai ir vertesnei už mane... ir ji nepavydės laimingiausioms moterims! (*Tramdydama ašaras*) Manęs tau nevalia daugiau matyti. Tegu savo vietos nežinanti, nusivylusi mergina savo sielvartą išverks tarp keturių sienų! Kam gali rūpėti jos ašaros?.. Be prošvaisčių, negyva mano ateitis... Bet kartais aš mėgausiuosi nuvytusios praeities puokštės kvapu. (*Nusukusi į šalį veidą, paduoda jam drebančią ranką*) Būkite laimingas, pone fon Valteri.

FERDINANDAS (*atsipeikėdamas*). Aš palieku tėvynę, Luize! Tu išties nenori su manim bėgti?

LUIZĖ (*atsisėdusi kambario gale ir užsidengusi rankomis veidą*). Pareiga mane verčia likti čia ir kentėti.

FERDINANDAS. Tu meluoji, gyvate! Tave kas kita čia laiko.
LUIZĖ (*didžiausio sielvarto kupinu balsu*). Ką gi, taip ir manykite... galbūt tada nebus taip sunku.
FERDINANDAS. Šalta pareiga nusveria karštą meilę! Ir tokiom pasakom tu nori apdumti man akis?.. Meilužis tave laiko! Ir vargas tau ir jam, jeigu mano įtarimas pasitvirtins! (*Greitai išeina*)

Penkta scena

Luizė viena

Ji nejudėdama tyliai sėdi krėsle, paskui atsistoja, išeina į priekį ir baugščiai apsidairo

LUIZĖ. Kur mano tėvai? Tėvas žadėjo netrukus grįžti, o jau praėjo penkios baisios valandos. Gal jam kokia nelaimė? Kas man darosi? Kodėl taip baugiai plazda širdis?

Įeina V u r m a s *ir sustoja kambario gale. Luizė jo nepastebi*

Ne, man tiktai taip rodosi... tik įkaitęs kraujas piešia tokius baisius vaizdus. Jei jau sielą apima siaubas, tai akys visuos kampuos mato šmėklas.

Šešta scena

Luizė ir sekretorius Vurmas

VURMAS (*prieina arčiau*). Labas vakaras, panele.
LUIZĖ. Dieve! Kas čia? (*Atsigręžia, pamato sekretorių ir persigandusi traukiasi atgal*) Siaubas! Siaubas! Negera mano nuojauta jau pradeda pildytis pačiu baisiausiu pavidalu! (*Sekretoriui, žvelgdama į jį paniekos kupinom akim*) Turbūt prezidento ieškote? Jo čia jau nebėr.
VURMAS. Aš jūsų ieškau, panele.
LUIZĖ. Stebiuosi, kodėl tada nenuėjote į turgaus aikštę.
VURMAS. Kodėl kaip tik t e n?
LUIZĖ. Pasiimti sužadėtinės nuo gėdos stulpo.

VURMAS. Panele Miler, jūs be reikalo mane įtarinėjate.

LUIZĖ (*susilaiko nieko į tai neatsakiusi*). Ko jums reikia?

VURMAS. Mane atsiuntė jūsų tėvas.

LUIZĖ (*išsigandusi*). Tėvas? Kur jis?

VURMAS. Ten, kur nenorėtų būti.

LUIZĖ. Dėl dievo meilės! Greičiau sakykite! Mano širdis jaučia nelaimę... Kur tėvas?

VURMAS. Kalėjime, jeigu jau taip norite žinoti.

LUIZĖ (*pakėlusi akis į dangų*). Tik šito trūko! Tik šito! Kalėjime? Ir kodėl?

VURMAS. Hercogo įsakymu.

LUIZĖ. Hercogo?

VURMAS. Už jo didenybės įžeidimą jo vietininko asmenyje...

LUIZĖ. Kaip? Ką? O visagali!

VURMAS. Jo laukia pavyzdinė bausmė.

LUIZĖ. Tik šito betrūko! Tik šito betrūko... Na taip, taip, mano širdis, be majoro, ir dar kai ką brangino... ir tai reikėjo sutrypti... Už jo didenybės įžeidimą! Viešpatie, gelbėk, gelbėk mano nykstantį tikėjimą!.. O Ferdinandas?

VURMAS. Jam teks rinktis: arba vesti ledi Milford, arba bėgti ir netekti palikimo.

LUIZĖ. Kokia baisi pasirinkimo laisvė! Ir vis dėlto, vis dėlto jis laimingesnis. Jis nepraranda tėvo. Nors n e t u r ė t i tėvo — irgi didelė bausmė! Mano tėvas apkaltintas jo didenybės įžeidimu... mylimasis turi vesti ledi arba bėgti ir netekti palikimo... išties puikiai sugalvota! Tobula niekšybė taip pat tobulybė. Tobulybė? Ne! Čia dar kai ko trūksta... Kur mano motina?

VURMAS. Belangėj.

LUIZĖ (*skausmingai šypsodamasi*). Dabar jau viskas! Viskas! Ir šit aš l a i s v a... neturiu jokių pareigų... nėra nei dėl ko verkti, nei džiaugtis. Nereikia nieko saugotis... nieko nereikia... (*Kraupi tyla*) O gal dar kokią nors žinią atnešėte? Sakykite, nesivaržykite. Dabar aš galiu viską išklausyti.

VURMAS. Kas b u v o, jūs žinote.

LUIZĖ. Bet nežinau, kas dar b u s, taip? (*Vėl pauzė, kurios metu nužvelgia sekretorių nuo galvos ligi kojų*) Vargšas tu žmogus! Liūdnas tavo amatas, su tokiu amatu negali būti laimingas. D a r y t i žmones nelaimingus — jau ir tai ganėtinai baisu, bet dar b j a u-

riau pranašauti jiems nelaimes... Krankti lyg varnui ir žiūrėti, kaip kraujuojanti širdis spurda būtinybės replėse, kaip krikščionys abejoja dievu. Dieve apsaugok! Net jeigu už kiekvieną ašarą, kurią tu matai, gautum po statinę aukso, vis tiek aš nenorėčiau būti tavo vietoje... O kas dar gali būti?

VURMAS. Nežinau.

LUIZĖ. Nenorite žinoti. Jūsų atnešta žinia bijo dienos šviesos ir žodžių garso, bet nebyliam kaip mirtis jūsų veide aš įžiūriu jos baisią šmėklą. Kas dar? Jūs pirma sakėte, jog hercogas nori paskirti pavyzdinę bausmę? Kas ta pavyzdinė bausmė?

VURMAS. Neklausinėkite manęs.

LUIZĖ. Klausyk, tavo mokytojas buvo budelis. Jei ne, tai iš kur mokėtum pirma lėtai, susimąstęs perbraukti per sulaužytus kaulus kirviu, suteikdamas vilties apmirusiai, paskutinio kirčio laukiančiai sielai? Koks likimas laukia mano tėvo? Tavo žodžiuose, kuriuos šypsodamas sakai, aš įžvelgiu mirtį. Ką gi tu slepi? Sakyk. Iškart užversk man ant pečių visą triuškinančią naštą. Kas laukia mano tėvo?

VURMAS. Baudžiamasis procesas.

LUIZĖ. Kas gi tai? Aš nemokyta, neišmani mergina ir nežinau, ką reiškia tie jūsų baisūs lotyniški žodžiai. Kas tas baudžiamasis procesas?

VURMAS. Teismas, kur sprendžiama, gyventi ar mirti.

LUIZĖ (*nepraradusi savitvardos*). Ačiū! (*Išbėga į gretimą kambarį*)

VURMAS (*sutrikęs stovi*). Kur jinai dabar? Ką ta kvaiša sugalvojo?.. Po velnių, o jeigu ji... Eisiu pažiūrėti... aš atsakau už jos gyvybę. (*Nori eiti iš paskos*)

LUIZĖ (*grįžta užsimetusi apsiaustą*). Prašau man atleisti, sekretoriau. Man reikia užrakinti kambarį, aš išeinu.

VURMAS. Kurgi taip greitai susiruošėte?

LUIZĖ. Pas hercogą. (*Nori išeiti*)

VURMAS. Ką? Kur? (*Persigandęs ją sulaiko*)

LUIZĖ. Pas hercogą. Nejau negirdėjote? Pas tą patį hercogą, kuris nori įsakyti, kad mano tėvą teistų. Ne! Ne nori, o turi įsakyti, nes to siekia keli piktadariai. Visoje toje byloje dėl jo didenybės įžeidimo hercogas dalyvauja tiktai savo didybe ir valdovo parašu.

VURMAS (*garsiai juokiasi*). Pas hercogą!

LUIZĖ. Aš žinau, iš ko jūs juokiatės, bet aš einu ne pasigailėjimo...

dieve gink! Tik papiktinti... tik papiktinti savo ašarom. Girdėjau, kad šio pasaulio galiūnai nežino, kas yra s k a u s m a s... nenori žinoti. Aš pasakysiu jam, kas tai per daiktas... nupiešiu baisiausiom spalvom... rėkte išrėksiu, kad kūnas pagaugais eitų... ir kai iš baimės pasišiauš plaukai, galų gale dar suriksiu į ausį, kad mirties valandą vienodai kriokia ir galiūnai, ir vargšai, ir kad per Paskutinį teismą visi stovės krūvoj. (*Nori eiti*)

VURMAS (*su piktu džiaugsmu*). Eikite, eikite. Išties nieko protingiau nesugalvosi. Aš patariu jums, eikite, ir duodu žodį, kad hercogas sutiks.

LUIZĖ (*staiga sustoja*). Ką jūs pasakėte? Jūs man patariate? (*Greitai grįžta atgal*) Hm! Ką tai reiškia? Jeigu tas žmogus pataria, tai čia kažkas nešvaru. Iš kur jūs žinote, kad hercogas sutiks?

VURMAS. Tik, aišku, n e v e l t u i.

LUIZĖ. Ne veltui? Kiek kainuos jo malonė?

VURMAS. Tokia graži prašytoja turės kuo sumokėti.

LUIZĖ (*nustėrusi stovi, paskui sako drebančiu balsu*). O dieve teisingas!

VURMAS. Tikiuosi, jog nepalaikysit, jog tai per didelė kaina u ž t ė v ą.

LUIZĖ (*išmušta iš pusiausvyros vaikšto po kambarį*). Taip! Taip! Teisybė. Prie jų neprieisi. Jūsų aukštus valdovus kaip cherubinų kalavijai saugo nuo tiesos jų pačių ydos. Tepadeda tau dievas, tėve. Tavo dukra greičiau numirs už tave, bet nenusidės.

VURMAS. Tai bus naujiena tam vargšui apleistam žmogui. „Mano Luizė,— sakė jis man,— mane parklupdė. Mano Luizė mane ir pakels“. Na, aš skubu, panele, perduosiu jūsų atsakymą. (*Dedasi, jog nori eiti*)

LUIZĖ (*pribėga prie jo, sulaiko*). Palaukite! Neišeikite! Koks tas šėtonas greitas, kai reikia žmogų išvesti iš proto! A š jį parklupdžiau, a š privalau ir pakelti. Na, sakykite! Patarkite! Ką aš galiu? Ką t u r i u padaryti?

VURMAS. Yra tiktai v i e n a s būdas.

LUIZĖ. Ir koks jisai?

VURMAS. Jūsų tėvas irgi to nori...

LUIZĖ. Ir tėvas?.. O kas tai per būdas?

VURMAS. Jums nebus sunku.

LUIZĖ. Už gėdą man nieko nėra sunkiau.

VURMAS. Jeigu atsisakytumėt majoro...

LUIZĖ. Jo meilės? Jūs šaipotės iš manęs? Užtenka laisva valia atsisakyti to, ko jau buvau priversta atsisakyti?

VURMAS. Jūs neteisingai mane supratote, panele. Majoras turi jūsų atsisakyti pirmas ir laisva valia.

LUIZĖ. To jis niekada nepadarys.

VURMAS. Tik taip atrodo. Kas gi kreiptųsi į jus, jeigu ne jūs viena galėtumėte pagelbėti?

LUIZĖ. Nejau aš galiu priversti, kad jis manęs neapkęstų?

VURMAS. Pabandysim. Sėskitės.

LUIZĖ (*išsigandusi*). Klausyk, žmogau, ką tu sugalvojai?

VURMAS. Sėskitės ir rašykite! Štai plunksna, popierius ir rašalas.

LUIZĖ (*atsisėda, labai nerimaudama*). Ką rašyti? Kam rašyti?

VURMAS. Savo tėvo budeliui.

LUIZĖ. O, kaip tu moki kankinti žmogų! (*Paima plunksną*)

VURMAS (*diktuoja*). „Maloningas pone..."

Luizė drebančia ranka rašo

„Štai jau trys ilgos dienos... ilgos dienos... kai mes nesimatėm..."

LUIZĖ (*sunerimsta, padeda į šalį plunksną*). Kam tas laiškas?

VURMAS. Jūsų tėvo budeliui.

LUIZĖ. O dieve!

VURMAS. „Tai vis per majorą... majorą... kuris neatstoja nuo manęs kaip Argas..."

LUIZĖ (*pašoka*). Negirdėta niekšybė! Kam tas laiškas?

VURMAS. Jūsų tėvo budeliui.

LUIZĖ (*grąžydama rankas vaikšto po kambarį*). Ne! Ne! Ne! Tai nežmoniška! O dangau, bausk žmones žmogiškai, jeigu jie prasikalsta, bet kam statai mane tarp dviejų pabaisų? Kam blaškai mane tarp mirties ir gėdos? Kam užleidai ant manęs tą pragaro siurbėlę?.. Darykite, ką norite. Aš daugiau nerašysiu.

VURMAS (*ima skrybėlę*). Kaip išmanote, panele. Jūsų valia.

LUIZĖ. M a n o v a l i a, sakot? Mano valia? Eik, barbare, pakabink nelaimėlį virš pragaro bedugnės, prašyk jį ko nors ir piktink dievą, sakyk, kad j o v a l i a sutikti ar ne. O, tu puikiai žinai, kad natūralus prisirišimas stipriau už grandines laiko mūsų sielas... Bet dabar man jau vis tiek. Diktuokit toliau. Aš daugiau nieko negalvoju. Pasiduodu pragaro klastai. (*Vėl atsisėda prie stalo*)

VURMAS. „... neatstoja nuo manęs kaip Argas". Parašėt?

LUIZĖ. Toliau! Toliau!

VURMAS. „Vakar pas mus buvo prezidentas. Juokinga buvo žiūrėti, kaip vargšas majoras gynė mano garbę..."

LUIZĖ. Puiku, puiku! Nuostabu!.. Toliau.

VURMAS. „Man teko apsimesti, jog apalpau... jog apalpau... kad nepratrūkčiau garsiai kvatotis..."

LUIZĖ. O dangau!

VURMAS. „Bet man ta kaukė jau darosi nebepakenčiama... nebepakenčiama... kad bent galėčiau atsikratyti..."

LUIZĖ (*paliauja rašiusi, atsistoja, vaikšto po kambarį nuleidusi galvą, tarsi ko ant žemės ieškotų, paskui vėl atsisėda ir rašo toliau*). „... galėčiau atsikratyti..."

VURMAS. „Rytoj jis bus tarnyboj... Pasekite, kada aš liksiu viena, ir ateikite į sutartą vietą..." Ar parašėte „sutartą"?

LUIZĖ. Viską parašiau.

VURMAS. „Į sutartą vietą pas savo mylinčią... Luizę".

LUIZĖ. Tik adreso trūksta.

VURMAS. „Ponui feldmaršalui fon Kalbui".

LUIZĖ. Viešpatie aukščiausias, tas vardas toks pat svetimas mano ausiai, kaip svetimos širdžiai šios gėdingos eilutės. (*Atsistoja ir ilgai padėrusiomis akimis žiūri į laišką, paskui paduoda jį sekretoriui; pavargusiu silpnu balsu*) Imkite, pone. Savo dorą vardą... Ferdinandą... visą savo gyvenimo džiaugsmą atiduodu į jūsų rankas. Aš dabar elgeta!

VURMAS. Ką jūs! Nenusiminkite, miela panele. Aš jus nuoširdžiai užjaučiu. Galbūt... ką gali žinoti?.. Galbūt galėčiau į kai ką pažiūrėti pro pirštus. Iš tiesų! Dievaži! Aš jus užjaučiu.

LUIZĖ (*žiūri į jį pastirom, veriamom akim*). Nieko daugiau nesakykite, pone. Jūs pasiryžęs išreikšti baisų norą.

VURMAS (*norėdamas pabučiuoti jai ranką*). Tarkim, aš norėčiau šios švelnios rankelės... Ką jūs į tai, miela panele?

LUIZĖ (*išdidžiai ir rūsčiai*). Aš tave pasmaugčiau pačią pirmą naktį ir su džiaugsmu duočiausi pririšama prie rato. (*Nori eiti, bet greitai grįžta*) Tai dabar jau viskas, pone? Balandis gali skristi?

VURMAS. Dar viena smulkmena, panele. Jūs eisite su manim ir dievui prisieksite, kad parašėte šį laišką laisva valia.

LUIZĖ. Dieve! Dieve! Ir tu pats savo antspaudu patvirtinsi šią pragaro užmačią?

Vurmas ją išsiveda

KETVIRTAS VEIKSMAS

Pirma scena

Prezidento salė

Ferdinandas fon Valteris greitai įeina su atskleistu laišku pro vienas duris. Pro kitas pasirodo kamerdineris

FERDINANDAS. Ar maršalo čia nebuvo?
KAMERDINERIS. Pone majore, jus prašo užeiti ponas prezidentas.
FERDINANDAS. Šimts perkūnų! Aš klausiu, ar čia nebuvo maršalo?
KAMERDINERIS. Jo malonybė maršalas viršuje lošia kortomis.
FERDINANDAS. Tegu jo malonybė kuo greičiau ateina čia, šimts perkūnų.

Kamerdineris išeina

Antra scena

Ferdinandas vienas skaito laišką čia nustėrdamas, čia piktai blaškydamasis po kambarį

FERDINANDAS. Negali būti! Negali būti! Toks dangiškas padaras negali turėti tokios velnio širdies! Ir vis dėlto! Vis dėlto! Tegu visi dangaus angelai nusileidę žemėn laiduotų, kad ji nekalta... tegu dangus ir žemė, visi gyvi padarai ir jų kūrėjas sakytų, kad ji nekalta... raštas vis dėlto j o s... Negirdėta, baisi apgavystė, tokios žmonija dar nėra mačiusi! Tai š t a i d ė l k o jinai taip nenorėjo bėgti! Š t a i d ė l k o... O dieve! Tik dabar aš pabundu, tik dabar man atsiveria akys! Š t a i d ė l k o taip drąsiai atsisakė mano meilės, ir aš, aš vos nepatikėjau ta angelo kauke!

Ima greičiau vaikščioti po kambarį, paskui vėl susimąstęs sustoja

Taip puikiai suprasti mane! Atsakyti į kiekvieną drąsų jausmą, į kiekvieną tylų, švelnų sielos virptelėjimą, kiekvieną ugningą protrūkį... Suvokti, kas darosi mano sieloj, iš subtiliausio, vos juntamo balso pakitimo... suprasti kiekvieną mano ašarą... Kopti su manim į svaiginančias aistros viršūnes ir saugoti nuo bedugnių... Dieve! Dieve! Visa tai buvo tik v a i d i n i m a s?.. Vaidinimas?.. Bet jeigu melo tokia patvari spalva, tai kodėl į dangaus karalystę dar nepakliuvo nė vienas velnias? Kai pasakiau, koks pavojus gresia mūsų meilei, kaip natūraliai mokėjo išblykšti ta apsimetėlė! Su kokiu pergalingu išdidumu atrėmė žiaurias mano tėvo patyčias, o juk tuo pat metu jautėsi esanti kalta... Ar neišlaikė išbandymo tiesos ugnim, apsimesdama, jog apalpo? Kokia kalba dabar tu bylosi, jausme? Ir koketės moka apalpti. Kuo pasiteisinsi, nekaltybe? Ir ištvirkėlės alpsta. Ji žino, kuo mane pavertė. Ji matė visą mano sielą. Mano širdis atsispindėjo akyse, kai pirmąsyk bučiuodamas ją paraudau... O jinai nieko nejautė? Galbūt tiktai džiaugėsi, kad taip puikiai moka naudotis savo menu? O aš, laimingas beprotis, tariausi, jog laikau glėbyje visą dangų! Patys audringiausi mano geismai tylėjo! Mano galvoj nebuvo jokios kitos minties — tiktai amžinybė ir toji mergina!.. Dieve! O jinai nieko nejautė? Nieko nejautė, išskyrus tai, kad jos planas išdegė? Kad jos kerai paveikė? Mirtis ir kerštas! Vien tik džiaugėsi tuo, kad mane apgavo?

T r e č i a s c e n a

Ferdinandas ir h o f m a r š a l a s

HOFMARŠALAS (*įbėga smulkiais žingsniukais*). Jūs išreiškėte norą, mano mielas...

FERDINANDAS (*murma sau po nosim*). Nusukti sprandą vienam niekšui. (*Garsiai*) Maršale, šį laišką jūs, matyt, netyčia išmetėte iš kišenės per paradą... o aš (*piktai juokdamasis*), laimė, jį radau.

HOFMARŠALAS. Jūs?

FERDINANDAS. Visai atsitiktinai, tiesiog juokinga. Matyt, tokia visagalio valia.

HOFMARŠALAS. Matote, kaip aš išsigandau, barone.

FERDINANDAS. Skaitykite! Skaitykite! (*Paeina nuo jo į šalį*) Jeigu jau kaip meilužis esu niekam tikęs, tai gal pasirodysiu visai neblogas sąvadautojas.

Kol hofmaršalas skaito, prieina prie sienos ir nukabina du pistoletus

HOFMARŠALAS (*numeta ant stalo laišką ir nori sprukti pro duris*). Po velnių!

FERDINANDAS (*nutvėręs jį už rankos, atveda atgal*). Kantrybės, mielas maršale. Žinios, matyt, malonios. Aš noriu radybų. (*Rodo jam pistoletus*)

HOFMARŠALAS (*išsigandęs traukiasi atgal*). Būkite protingas, mielas pone.

FERDINANDAS (*garsiu, baisiu balsu*). Proto aš turiu daugiau, negu reikia, kad pasiųsčiau anan pasaulin tokį niekšą kaip tu! (*Įkiša jam rankon pistoletą, čia pat išsitraukia nosinę*) Imkite! Įsitverkite nosinės... Ją man dovanojo toji mergšė.

HOFMARŠALAS. Per tokį atstumą šaudytis? Ar jums galvoj negerai? Kas per niekai!

FERDINANDAS. Imk už to galo, sakau aš tau. Kitaip prašausi pro šalį, baily!.. Mat kaip tas bailys dreba! Tu turėtum tik džiaugtis ir dėkoti dievui, kinkadreby, kad pirmąsyk ką nors turėsi savo tuščioj smegeninėj! (*Hofmaršalas nori sprukti*) Ei! Malonėkite pasilikti. (*Pralenkęs jį, užrakina duris*)

HOFMARŠALAS. Kambaryje, barone?

FERDINANDAS. Tarsi su tavim vertėtų eiti už miesto pylimo?.. Garsas čia bus daug didesnis, mano mielas, ir tai bus p i r m a s triukšmas, kurį tu sukelsi šiam pasauly. Taikykis!

HOFMARŠALAS (*nusišluosto kaktą*). Ir jūs taip rizikuosite savo gyvybe, toks jaunas, teikiantis tiek vilčių?

FERDINANDAS. Taikykis, sakau. Man nebėra ko veikti šiam pasauly.

HOFMARŠALAS. Bet užtat m a n yra, neprilygstamas pone.

FERDINANDAS. T a u, mulki? T a u?.. Būti kamščiu ten, kur ž m o n i ų sulig kiekviena diena vis mažėja? T ą p a č i ą akimirką septynissyk susitraukti ir septynissyk išsitiesti kaip peteliškei, prismeigtai adata? Registruoti, kieksyk tavo ponas buvo savo reikalu, ir skleisti jo sąmojus? Jokio nuostolio nebus, jeigu a š tave pasiimsiu

su savim kaip kokį žiurkėną. Staugiant nusidėjėliams, kaip prijaukinta beždžionė tu šoksi pragare, padavinėsi daiktus, tarnausi ir savo dvaro triukais švelninsi amžiną neviltį.

HOFMARŠALAS. Ką tik įsakysite, pone, ką tik liepsite... Bet nereikia pistoletų!

FERDINANDAS. Jūs tik pažiūrėkite į tą nelaimėlį! Savo išvaizda tu darai gėdą šeštai pasaulio kūrimo dienai! Tarsi po to, kai tave sukūrė dievas, būtum darsyk atspaustas Tiubingeno knygininko! Gaila tik, labai gaila tos smegenų uncijos, kuri be naudos žūsta tavo nedėkingoj makaulėj. Jei tą unciją atiduotum pavianui, gal iš jo išeitų žmogus, o dabar tai tik proto kruopelė... Baisu! Nedovanotina! Prasidėti su tokiu, kuris greičiau sukurtas atpratinti nuo nuodėmės, negu į ją įtraukti.

HOFMARŠALAS. O! Ačiū dievui! Jis pradeda šmaikštauti.

FERDINANDAS. Ne, aš jo pasigailėsiu. Juk kartais pasigailima kirmino, tai kodėl jo ne. Pamatai tokį, gūžteli pečiais, galbūt net pasistebi protingu dangaus šeimininkavimu, kad jis ir tokius padarus maitina atmatomis ir nuosėdomis, kad ir varnas gauna užlesti kartuvėse, ir dvariūnas randa maisto sosto purve... pagaliau nusistebi, kokia įžvalgi apvaizda, kuri ir tarp protą turinčių padarų laiko gyvates ir tarantulus, kad būtų iš kur imti nuodų. Bet (*vėl niršdamas*) prie mano gėlės tas šliužas neprieis arba (*nutveria maršalą už peties ir šiurkščiai purto*) aš sutraiškysiu jį, liks šlapia vieta.

HOFMARŠALAS (*gailiai atsidusdamas*). O dieve! Kaip man iš čia ištrūkti. Atsidurti už šimto mylių, nors ir Biserte prie Paryžiaus! Kad tik toliau nuo jo!

FERDINANDAS. Klausyk, niekše! Jeigu jinai jau nebetyra? Jeigu tu jau m ė g a v a i s i tuo, kas man buvo š v e n t a?.. (*Vis labiau niršdamas*) Tenkinai savo g a š l u m ą, kur aš jaučiausi kaip d i e v a s? (*Staiga nutyla, paskui vėl grasinamai*) Tai tau, niekše, geriau būtų ieškotis prieglobsčio pragare, nei sutikti mane tokį įdūkusį rojuje! Ar toli esi su ta mergina nuėjęs? Prisipažink!

HOFMARŠALAS. Paleiskite mane. Aš viską pasakysiu.

FERDINANDAS. O, myluotis su ta mergina turbūt daug smagiau, negu su kitomis s v a j o t i a p i e d a n g i š k u s m i g d o l u s... Jeigu ji būtų norėjusi palaido gyvenimo, jeigu būtų norėjusi, būtų galėjusi išvis nuvertinti sielą ir gyvulišką gašlumą iškišti už dorybę. (*Įrėmęs maršalui į krūtinę pistoletą*) Ar toli tu su ja nuėjai? Atsakyk, arba šaunu!

HOFMARŠALAS. Bet kad nieko nebuvo... nieko nebuvo. Turėkite bent kiek kantrybės. Jūs apgautas.

FERDINANDAS. Ir tu man tai primeni, niekše?.. Ar toli su ja nuėjai? Prisipažink, arba vietoj krisi negyvas!

HOFMARŠALAS. *Mon dieu*! Dieve mano! Aš juk sakau... išklausykite mane... jos tėvas... jos tikras tėvas...

FERDINANDAS (*rūsčiai*). Suvedė tave su ja? Ir ar toli nuėjai? Prisipažink, jei ne — tau galas!

HOFMARŠALAS. Jūs iš galvos išėjote. Visai manęs neklausote. Aš jos nesu matęs. Visai nepažįstu. Nieko apie ją nežinau.

FERDINANDAS (*atsitraukdamas*). Nesi jos matęs? Nepažįsti? Nieko nežinai? Ji per tave p r a ž u v o, o tu jos čia pat tris kartus iš eilės atsižadi?.. Eik iš čia, bjaurybe. (*Suduoda jam pistoletu ir išstumia pro duris*) Tokiems kaip tu parakas dar neišrastas!

Ketvirta scena

F e r d i n a n d a s vienas

FERDINANDAS (*ilgą laiką tylėjęs ir kažką baisaus galvojęs*). Viskas! Taip, nelaimingoji! Mes abu pražuvom — aš ir tu. Taip, prisiekiu visagaliu dievu, jeigu aš pražuvau, tai pražuvai ir tu! O pasaulio teisėjau! Neatimk jos iš manęs. Ta mergina mano. Dėl jos aš atsisakiau viso pasaulio, visų puikių tavo kūrinių. Palik man tą merginą. Pasaulio teisėjau, tavęs šaukiasi milijonai sielų. Nukreipk savo gailestingas akis į jas, o man duok pačiam susitvarkyti. (*Rūsčiai, sunerdamas rankas*) Nejau dosnus ir turtingas kūrėjas nenorės skirtis su viena siela, be to, pačia prasčiausia iš jo kūrinių? Ta mergina mano! Aš buvau jai anksčiau dievas, o dabar būsiu velnias!

Įrėmęs baisų žvilgsnį į kampą

Visą amžinybę būti su ja pririštam prie prakeikimo rato... akis į akį... abiejų plaukai stovi piestu... abiejų dejonės susilieja į v i e n ą... o aš kartoju savo švelnius žodžius, primenu jos priesaikas... Dieve! Dieve! Tokia sąjunga baisi... bet amžina! (*Nori skubiai išeiti. Įeina p r e z i d e n t a s*)

Penkta scena

Prezidentas ir Ferdinandas

FERDINANDAS (*traukdamasis atgal*). O!.. Tėvas!

PREZIDENTAS. Labai gerai, kad susitikom, sūnau. Aš atėjau pasakyti tau malonią žinią ir kai ką dar. Tai tave tikrai nustebins, Ferdinandai. Prisėskim.

FERDINANDAS (*ilgai atsidėjęs žiūri į jį*). Tėve! (*Susijaudinęs prieina prie jo ir paima už rankos*). Tėve! (*Bučiuoja ranką ir puola prieš jį ant kelių*) O tėve!

PREZIDENTAS. Kas tau, sūnau? Stokis. Tavo ranka karšta ir dreba.

FERDINANDAS (*nežaboto, karšto jausmo pagautas*). Atleiskite už nedėkingumą, tėve! Aš esu niekam netikęs žmogus. Neįvertinau jūsų gerumo. Jūs taip tėviškai rūpinotės manim... taip viską numatėte... Dabar jau vėlu... Atleiskite! Atleiskite! Palaiminkite mane, tėve!

PREZIDENTAS (*nutaisęs nekaltą miną*). Stokis, sūnau. Tu kalbi mįslėmis, atsipeikėk.

FERDINANDAS. Toji Miler, tėve... O, jūs pažįstate žmones... Jūsų pyktis tada buvo toks teisingas, toks kilnus, toks tėviškai karštas... Tik tas karštas tėviškas rūpestis nesujaudino šaltos širdies... Toji Miler!

PREZIDENTAS. Nekankink manęs, sūnau. Aš prakeikiu savo griežtumą. Aš atėjau tavęs atsiprašyti.

FERDINANDAS. M a n ę s atsiprašyti? M a n e reikia prakeikti!.. Jūsų rūstumas buvo išmintingas. Jūsų griežti žodžiai gailestingi... Toji Miler, tėve...

PREZIDENTAS. Yra kilni, miela mergina. Aš atsisakau savo neapgalvotų įtarimų. Dabar aš gerbiu ją.

FERDINANDAS (*sukrėstas pašoka*). Ką? Ir jūs?.. Tėve! Ir jūs?.. Ar ne tiesa, tėve, juk tai pati nekaltybė?.. Ir mylėti tą merginą — taip žmogiška!

PREZIDENTAS. Geriau sakyk: nusikaltimas jos nemylėti.

FERDINANDAS. Tai negirdėta! Baisu!.. O jūs dar taip mokate perprasti žmones! Ir žiūrėjote į ją neapykantos akimis!.. Neregėta veidmainystė... Toji Miler, tėve...

PREZIDENTAS. Verta būti mano dukra. Jos dorybė man ats-

tos protėvius, o grožis kraitį. Aš aukoju savo principus tavo meilei... Tegu ji bus tavo!

FERDINANDAS (*pasibaisėjęs bėga iš kambario*). Tik šito betrūko! Likite sveikas, tėve. (*Išbėga*)

PREZIDENTAS (*išeidamas paskui jį*). Palauk! Palauk! Kur tu leki? (*Išeina*)

Šešta scena

Labai prabangi salė ledi Milford rūmuose

Įeina ledi *ir* Zofi

LEDI. Tai tu ją matei? Ar ji ateis?

ZOFI. Tuojau pat. Jinai buvo dar su namų drabužiais ir tiktai norėjo greitai persirengti.

LEDI. Nieko man apie ją nesakyk. Tylėk! Aš kaip nusikaltėlė drebu, kad pamatysiu tą laimingąją, kurios širdis taip baisiai vienodai jaučia su manąja, kad net šiurpas ima... Kaip ji priėmė mano kvietimą?

ZOFI. Atrodo, jog nustebo, susimąstė, pasižiūrėjo į mane tokiom keistom akim ir nieko nepasakė. Aš jau maniau, kad nesutiks, bet dėbtelėjo į mane taip savotiškai ir tarė: „Jūsų ponia liepė man ateiti, o rytoj aš pati būčiau prašiusis priimama“.

LEDI (*labai sunerimusi*). Palik mane vieną, Zofi. Pagailėk manęs. Aš raudonuosiu, jeigu jinai paprasta moteris, ir nežinosiu, ką daryti, jei pasirodys, kad ne.

ZOFI. Bet, miledi... su tokia nuotaika nedera priiminėti varžovės. Prisiminkite, kas jūs esate. Pasitelkite į pagalbą savo kilmę, savo padėtį, savo galią. Išdidi širdis dar labiau iškels jūsų išdidų grožį.

LEDI (*išsiblaškiusi*). Ką ta kvailutė ten plepa?

ZOFI (*piktai*). O gal atsitiktinai šiandien pasidabinote brangiausiais savo briliantais? Atsitiktinai kaip tik šiandien apsirengėte prašmatniausiais drabužiais... Atsitiktinumas, kad prieškambaryje knibždėte knibžda haidukų ir pažų ir kad paprastą miestelėnę merginą sutinkate pačioj puikiausioj savo rūmų salėj?

LEDI (*vaikšto po salę pirmyn atgal susierzinusi*). Prakeikimas! Kokia bėda, kad moterys turi moteriškom silpnybėm tokias lūšies akis... Bet kaip žemai, kaip žemai aš puoliau, kad net tokia menkysta mane kiaurai permato.

KAMERDINERIS (*įeina*). Panelė Miler.

LEDI (*Zofi*). Išeik! Išeik iš čia! (*Grasinamai, nes ta dar delsia*) Išeik! Aš įsakau. (*Zofi išeina, ledi vaikšto po salę*) Gerai! Labai gerai, kad aš susijaudinau. Esu tokia, kokia norėjau būti. (*Kamerdineriui*) Kviesk. (*Kamerdineris išeina. Ji krinta ant sofos ir įsitaiso išdidžia, nerūpestinga poza*)

Septinta scena

Luizė Miler baugščiai įeina ir sustoja toli nuo ledi; ledi, nusisukusi nuo Luizės, valandėlę įdėmiai apžiūrinėja ją priešais stovinčiame dideliame veidrodyje. Po pauzės

LUIZĖ. Aš laukiu jūsų įsakymų, miledi.

LEDI (*atsigręžia į Luizę ir vos linkteli galva, šaltai ir santūriai*). A! Tai tu?.. Tai turbūt panelė... na ta... hm, kuo gi tu vardu?

LUIZĖ (*truputį įsižeidusi*). Mano tėvą vadina Mileriu, o jūsų malonybė liepėte pakviesti jo dukterį.

LEDI. Teisingai! Teisingai! Aš prisiminiau... vargšo smuikininko duktė, apie kurią neseniai buvo kalbėta. (*Po pauzės, pati sau*) Labai įdomi, bet ne gražuolė... (*Garsiai, Luizei*) Prieik arčiau, vaikeli. (*Vėl sau*) Akys, matyt, nemaža ašarų išliejusios... Kaip man patinka tos akys! (*Vėl garsiai*) Arčiau... arčiau eikš... tarsi tu manęs bijotum, mielas vaike?

LUIZĖ (*išdidžiai, ryžtingai*). Ne, miledi. Aš niekinu minios nuomonę.

LEDI (*pati sau*). Žiūrėk tu man! Tas išdidumas iš jo išmoktas. (*Garsiai*) Tave man rekomendavo. Sako, esi kažko mokiusis ir šiaip nekvaila... Na taip, kaip tuo nepatikėsi... kai toks karštas užtarėjas, tai greičiau visą pasaulį gali apkaltinti melu.

LUIZĖ. Bet aš nieko nepažįstu, miledi, kas stengtųsi surasti man globėją.

LEDI (*sunerimusi*). Stengtųsi dėl tavęs ar dėl globėjos?

LUIZĖ. Aš jūsų nesuprantu, miledi.

LEDI. Tu gudresnė, negu kad atrodai iš veido! Tavo vardas Luizė? O kiek tau metų, jeigu galima paklausti?

LUIZĖ. Šešiolika suėjo.

LEDI (*staigiai atsistoja*). Dabar man aišku! Šešiolika metų! Pirmas

aistros tvinksnis!.. Pirmas sidabrinis neliestų stygų garsas!.. Kas gali labiau vilioti... Bet sėskis, sėskis, miela mergyte, tu man patinki... Ir jis pirmąkart myli!.. Tad kas čia keista, jei v i e n o s aušros spinduliai susiliejo krūvon? (*Labai maloniai, imdama Luizės ranką*) Aš nusprendžiau padaryti tave laimingą, mieloji... Tai tik saldžios greitai praeinančios svajonės. (*Plekšnodama Luizei per skruostą*) Mano Zofi išteka. Tu stosi į jos vietą... Šešiolika metų! Tai trunka neilgai.

LUIZĖ (*pagarbiai bučiuoja jai ranką*). Dėkoju už tokią malonę, miledi, nors ir negaliu jos priimti.

LEDI (*vėl suirzusi*). Žiūrėk tu man, kokia išdidi dama... t a v o luomo merginos tik džiaugiasi, jei susiranda ponus... o kur tu taikai, brangioji? Tai gal šie piršteliai per švelnūs darbui? O gal todėl tokia nesukalbama, kad veidukas gražus?

LUIZĖ. Už savo veidą ir kilmę aš neatsakau, miledi.

LEDI. O gal tau atrodo, kad taip amžinai bus? Vargšele, kas tau tai įkalė į galvą? Nesvarbu, kas jis būtų, bet jis pasijuokė ir iš savęs. Juk šie skruostai ne ugny auksuoti. Tai, kas veidrodyje tau atrodo tvirta ir amžina, tėra tik plonas aukso apnašas, kuris anksčiau ar vėliau liks ant tavo garbintojo rankų. Ir ką mes t a d a darysim?

LUIZĖ. Gailėsimės garbintojo, miledi, kuris nusipirko d e i m a n t ą, manydamas, kad jis aptaisytas a u k s u.

LEDI (*tarytum negirdėjusi jos žodžių*). Tavo metų merginos visuomet turi du veidrodžius — tikrąjį ir savo garbintoją. Meili pastarojo gražbylystė ištaiso rūstų pirmojo atvirumą. Vienas rodo veide bjaurią rauplę. „Netiesa,— sako kitas,— tai gracijos duobelė". O jūs, naivuolės, tikite p i r m u tik tiek, kiek sako antras, šokinėjat nuo vieno prie kito, kol galų gale supainiojate, ką kuris sakė. Ko tu į mane taip žiūri?

LUIZĖ. Prašau man atleisti, miledi... Man kaip tik pagailo šio puikaus, žėrinčio rubino, kuris nežino, kad jo savininkė taip niekina tuštybę.

LEDI (*parausdama*). Nepertraukinėk manęs, priešgyna!.. Jei nepasitikėtum taip savo grožiu, tai niekas pasaulyje tau netrukdytų užimti vienintelę vietą, kur galėtum išmokti gražių manierų ir pažinti pasaulį, vienintelę vietą, kur galėtum atsikratyti savo miestelėniškų prietarų.

LUIZĖ. Ir savo miestelėniškos nekaltybės, miledi?

LEDI. Kvailos kalbos! Net labiausiai ištvirkęs vyriškis nedrįs apie mus pagalvoti blogai, jeigu pačios neduosim tam dingsties. Parodyk,

kas esi. Būk dora ir išdidi, ir tavęs jaunos niekas negundys.

LUIZĖ. Leiskite vis dėlto su tuo nesutikti, miledi. Tam tikrų damų rūmuose dažnai mėgaujamasi pačiais nežabočiausiais malonumais. Kas patikės, kad vargšo muzikanto dukteriai užtektų drąsos pulti į patį maro sūkurį ir nebijoti, kad pati užsikrės? Kas patikės, kad ledi Milford laiko prie savo sąžinės amžinai budintį skorpioną, kad moka pinigus vien už tai, jog galėtų bet kurią akimirką parausti iš gėdos?.. Aš kalbu atvirai, miledi... Nejau jums būtų malonu matyti mane, kai ruoštumėtės į pokylį? Nejau neerzinčiau jūsų, kai iš jo grįžtumėte?.. O ne! Geriau tegu mus skiria ištisos šalys... ištisos jūros!.. Pagalvokite, miledi, jums gali užeiti blaivumo valandos, nuovargio minutės... atgailos gyvatės gali sujusti krūtinėje... ir ar ne kančia jums bus tada matyti savo tarnaitės veide giedrą ramybę, kuria nekaltybė apdovanoja skaisčią širdį. (*Atsitraukia žingsnį atgal*) Dar sykį labai prašau man atleisti, miledi.

LEDI (*labai susijaudinusi vaikšto po salę*). Baisu, kad jinai man taip sako! Dar baisiau, kad tai tiesa. (*Prieina prie Luizės ir žiūri jai į akis*) Klausyk, tu man neapdumsi akių. Taip karštai savo įsitikinimų niekas nereiškia. Šiuose protinguose žodžiuose slypi dar kažkas, dėl ko tu tarnybą pas mane įsivaizduoji ypač bjaurią... dėl to taip karščiuojies... bet aš (*grasinamai*) viską sužinosiu.

LUIZĖ (*ramiai ir išdidžiai*). O jeigu sužinosit? Jeigu paniekinamai bakstelėsit koja įžeistą kirminą, kuriam kūrėjas apsigynimui davė gylį?.. Aš nebijau jūsų keršto, miledi... Vargšei nusidėjėlei, pastatytai priešais budelį, pasaulio galas nerūpi. Mano nelaimė tokia didelė, kad net galiu atvirai kalbėti, ir blogiau nuo to nebus. (*Valandėlę patylėjusi, labai rimtai*) Jūs norite mane ištraukti iš mano luomo dulkių. Aš nenoriu gilintis į tą įtartiną malonę. Aš noriu tik paklausti, kodėl miledi mano, jog aš tokia kvaila, kad gėdyčiausi savo kilmės? Kas jai davė teisę imtis mano laimės kūrėjos vaidmens, nesužinojus, ar aš sutiksiu tą laimę priimti iš jos rankų?.. Aš amžinai atsisakiau žemiškų malonumų. Aš atleidau savo laimei už tai, kad buvo tokia trumpa... Tai kam vėl ją primenate?.. Jei pati dievybė slepia spindulius nuo savo kūrinių, net nuo paties aukščiausiojo serafimo, kad neišsigąstų jos rūstybės... tai kodėl žmonės nori būti taip žiauriai gailestingi?.. Kaip čia yra, miledi, jog jūsų išgirtajai laimei taip rūpi, kad jai pavydėtų sielvartas?.. O, geriau jau padarykite mane aklą, tada man bus lengviau susitaikyti su savo žiauriu likimu... Mažas vabzdys jaučiasi vandens laše taip puikiai,

tarsi būtų dangaus karalystėje, jam nieko, o nieko netrūksta, kol išgirsta, kad esama vandenyno, kur plaukioja laivų vilkstinės ir banginiai!.. O jūs juk norite, kad aš būčiau l a i m i n g a? (*Patylėjusi ūmai prieina prie ledi ir klausia*) Ar j ū s laiminga, miledi? (*Toji greitai sumišusi nuo jos atsitraukia, Luizė seka iš paskos ir rodo jai į krūtinę*) Ar ši širdis tokia pat nerūpestinga kaip ir visų jūsų luomo žmonių? O jei mes dabar galėtume pasikeisti širdimis, likimais... jeigu aš vaikiškai ir nekaltai, kreipdamasi į jūsų sąžinę, kaip motiną paklausčiau,— ar pritartumėte tokiems mainams?

LEDI (*labai susijaudinusi, susmukusi ant sofos*). Kas per kalbos! Kur tai girdėta! Ne, mergyte, nesakyk, tokia dvasios didybė ne įgimta ir ne tėvo įkvėpta — joje per daug jaunatviško įkarščio! Nemeluok man! Aš įtariu esant k i t ą mokytoją!

LUIZĖ (*įdėmiai žiūrėdama jai į akis*). Stebiuosi, miledi, kad jums tiktai d a b a r atėjo į galvą tas mokytojas, o juk jau s e n i a i buvote numačiusi man vietą.

LEDI (*pašoka*). Tai nebepakenčiama!.. Taip, gana slapukauti. Aš žinau, kas jis... viską žinau... Žinau daugiau, negu norėčiau. (*Staiga nutyla, paskui kalba toliau su vis didesniu įniršiu, beveik siuste siusdama*) Bet tiktai išdrįsk, nelaimingoji, išdrįsk ir dabar mylėti jį arba būti jo mylima!.. Ak, ką aš kalbu!.. Išdrįsk bent galvoti arba būti bent viena j o mintim!.. Aš galinga, nelaimingoji... b a i s i... Prisiekiu dievu, tu žuvusi!

LUIZĖ (*rimtai*). Visiškai, miledi, jeigu priversite jį m y l ė t i jus.

LEDI. Aš tave suprantu... bet aš jo n e p r i v e r s i u manęs mylėti. Aš peržengsiu per šią gėdingą aistrą, sutramdysiu savo širdį ir sunaikinsiu tavąją... Tarp jūsų aš pastatysiu uolas, išraūsiu bedugnes, kaip furija siautėsiu jūsų danguje; mano vardas išbaidys jūsų bučinius kaip šmėkla nusikaltėlius; tavo jaunas žydintis kūnas nuo jo apkabinimų suvys ir sutrūnys kaip mumija... Aš negaliu būti su juo laiminga... bet ir t u nebūsi... Žinok, nelaimingoji! Griauti laimę taip pat laimė!

LUIZĖ. Deja, jūs jau aplenkta, miledi! Neužsitraukit nuodėmės. Jūs negalite padaryti to, kuo taip mane gąsdinat. Jūs negalite kankinti padaro, kuris jums nieko pikta nėra padaręs, kuris tiktai jautė tą patį ką ir jūs! Bet aš myliu jus, miledi, už šį aistros protrūkį.

LEDI (*susitvardžiusi*). Kur aš? Kas man? Ką aš pasakiau? K a m pasakiau?.. O Luize, kilni, didi, dieviška siela! Atleisk pamišėlei!..

Per mane tau nė vienas plaukas nuo galvos nenukris, mano miela. Prašyk! Reikalauk! Aš nešiosiu tave ant rankų, būsiu tavo draugė, tavo sesuo... Tu neturtinga... Žiūrėk (*Nusiima kelis briliantus*) Aš parduosiu šias brangenybes... drabužius, arklius, karietą... Viskas bus tavo, tik atsisakyk jo!

LUIZĖ (*nustebusi traukiasi atgal*). Ar jinai juokiasi iš mano sielvarto, ar išties nieko bendra neturi su ta piktadariška užmačia?.. Ak, tai aš dar galiu dėtis heroje ir savo bejėgiškumą paversti nuopelnu. (*Valandėlę susimąsčiusi stovi, paskui prieina prie ledi, paima ją už rankos ir įdėmiai žiūri jai į akis*) Imkite jį, miledi!.. Aš laisva valia atiduodu jums žmogų, kurį pragaro replėmis plėšė nuo mano sužeistos krūtinės... Galbūt pati to nežinote, miledi, tačiau jūs sugriovėte dviejų mylinčių žmonių rojų, išskyrėte dvi širdis, kurias buvo sujungęs dievas; sunaikinote gyvą padarą, kuris jam buvo toks pat brangus kaip ir jūs, kurį jis sukūrė džiaugsmui kaip ir jus, kuris jį garbino kaip ir jūs ir daugiau niekuomet nebegarbins... Ledi! Aukščiausiojo ausį pasiekia paskutinis sutrypto kirmino atodūsis... Jis nežiūrės abejingas, kaip žudomi jo sukurti padarai! Dabar jis jūsų! Dabar, miledi, pasiimkit jį sau! Pulkite į jo glėbį! Tempkite prie altoriaus... Tik atsiminkit, kad jūsų jungtuvių bučinį nutrauks savižudės šmėkla! Dievas bus man gailestingas! Kito kelio man nėra! (*Išbėga*)

Aštunta scena

Ledi viena, stovi sukrėsta ir, nežinodama, ką daryti, įrėmusi žvilgsnį į duris, pro kurias išbėgo Luizė, pagaliau atsipeikėja iš sustingimo

LEDI. Kas čia buvo? Kas man pasidarė? Ką kalbėjo ta nelaimingoji?.. Dieve! Dar ir dabar man drasko ausis tie baisūs žodžiai: „Pasiimkite jį sau!..“ Ką, nelaimingoji? Tavo priešmirtinės dejonės dovaną... baisų tavo nevilties palikimą? Dieve! Dieve! Ar aš taip žemai puoliau... Staiga netekau visų savo išdidumo sostų, jei alkdama laukiu, ką man kilniaširdiškai numes elgeta priešmirtinės agonijos akimirką?.. Pasiimkite jį sau — ir kokiu balsu, kaip žvelgdama į mane tai pasakė... Ei Emilija, ar tai tam tu peržengei savo lyties ribas? Ar tai tam siekei didžios britų dukters

vardo, kad visi pagyrūniški tavo g a r b ė s rūmai subyrėtų prieš aukštesnę prastos miestelėnės dorybę?.. Ne, įšdidi nelaimėle! Ne!.. S u g ė d i n a m a Emilija Milford duodasi, bet a p j u o k i a m a — niekada! Ir aš rasiu jėgų atsisakyti.

Didingai vaikšto po salę

Išnyk, romi, kenčianti moterie! Sudie, gražūs, auksiniai meilės sapnai! Tegu dabar man vien kilnumas bus už vadovą!.. Tuodu įsimylėjėliai pražus, jeigu ledi Milford neatsisakys savo ketinimų ir neišnyks iš hercogo širdies! (*Patylėjusi, gyvai*) Viskas!.. Baisi kliūtis pašalinta... manęs ir hercogo niekas neberiša, išplėšta iš mano širdies ta beprotiška meilė!.. Aš puolu į tavo glėbį, dorybe! Kaip staiga pasidarė lengva! Kaip džiugu! Didingai, kaip grimztanti saulė, aš nusileisiu šiandien iš savo aukštybių. Tegu mano puikybė numirs sykiu su meile, ir į šią išdidžią tremtį pasiimsiu tiktai savo š i r d į. (*Ryžtingai eina prie rašymo pulto*) Tuojau pat reikia tai padaryti... tuojau pat, kol mylimo jaunuolio paveikslas nesukėlė mano krūtinėje naujos kruvinos kovos.

Atsisėda ir pradeda rašyti

D e v i n t a s c e n a

L e d i, k a m e r d i n e r i s, Z o f i, paskui h o f m a r š a l a s ir pagaliau t a r n a i

KAMERDINERIS. Atėjo hofmaršalas fon Kalbas hercogo pavedimu.

LEDI (*įsiaudrinusi rašo*). Pašokinėsi dar man, karūnuota lėle! Taip, nebloga mintis — sukrėsti jo palaimingas smegenis. Ak, kaip sukrus jo rūmų pataikūnai... Visa šalis sujus.

KAMERDINERIS IR ZOFI. Hofmaršalas, miledi...

LEDI (*atsigręžia*). Kas? Ką?.. Tuo geriau! Šitos rūšies žmonės ir gimę nešioti paskaloms. Kvieskite.

K a m e r d i n e r i s išeina

ZOFI (*baugščiai artindamasi*). Bijau pasirodyti įžūli, miledi... (*Ledi rašo toliau*) Toji Miler išlėkė iš jūsų kaip patrakusi... Jūs visa degte degate... Kalbate pati su savim... (*Ledi rašo toliau*) Bijau, ar kas neatsitiko?

HOFMARŠALAS (*įeina, daugsyk nusilenkia ledi nugarai; kadangi ta jo nemato, prieina arčiau, atsistoja už jos krėslo, suima jos drabužio kraštelį, pabučiuoja ir nedrąsiai lemena).* Jo didenybė...

LEDI (*pabarsto smėliu ir permeta akimis laišką*). Jis sakys, kad aš baisiai nedėkinga... Buvau vargšė visų apleista našlaitė. Jis ištraukė mane iš skurdo. Iš skurdo? Šlykštus sandėris! Suplėšyk savo sąskaitą, suvedžiotojau! Aš su kaupu ją apmokėjau savo amžina gėda.

HOFMARŠALAS (*veltui stengęsis atkreipti į save dėmesį, prieidamas tai iš vienos, tai iš kitos pusės*). Miledi, atrodo, truputį išsiblaškiusi... Matyt, teks pačiam ryžtis... (*Labai garsiai*) Jo didenybė atsiuntė mane paklausti jus, miledi, ko šįvakar norėtumėte — pikniko ar vokiškos komedijos?

LEDI (*juokdamasi atsistoja*). Tegu bus arba tas, arba tas, mano angele... O kol kas nuneškite hercogui štai šį laiškelį desertui! (*Zofi*) Tu, Zofi, liepk kinkyti karietą ir sušauk į šią salę visus mano tarnus!

ZOFI (*apstulbusi išeina*). O dangau! Aš nujaučiu negera! Kuo visa tai baigsis?

HOFMARŠALAS. Jūs susijaudinusi, miledi?

LEDI. Tuo mažiau melo mano žodžiuose. Valio, pone hofmaršale! Lieka laisva vieta. Tai bus darbo sąvadautojams. (*Pastebėjusi, jog maršalas abejodamas dirstelėjo į laišką*) Skaitykite, skaitykite! Aš noriu, kad jo turinys neliktų paslaptis.

HOFMARŠALAS (*skaito, tuo metu jam už nugaros renkasi ledi tarnai*) „Maloningas pone!

Sutartis, kurią jūs taip lengvabūdiškai sulaužėte, manęs daugiau neįpareigoja. Mano meilės sąlyga buvo jūsų šalies gerovė. Trejus metus mane apgaudinėjote. Pagaliau raištis nuo akių nukrito. Man šlykščios malonės, pirktos valdinių ašaromis. Dovanokite savo meilę, į kurią aš negaliu atsakyti, savo prispaustai šaliai ir pasimokykite iš britų princesės užuojautos savo vokiečių liaudžiai. Po valandos aš jau būsiu kitapus sienos.

Johana Norfolk"

VISI TARNAI (*nustebę murma*). Kitapus sienos?

HOFMARŠALAS (*nusigandęs padeda laišką ant stalo*). Dieve apsaugok, brangioji miledi! Tam, kas tą laišką atneš, gali nulėkti galva nuo pečių kaip ir jo autorei.

LEDI. Tai jau tavo rūpestis, brangusis. Deja, aš žinau, kad tokie kaip

tu nukenčia ir už tai, kad pasakoja, ką kiti padarė! Štai ką a š tau patarsiu — įkepk tą laišką į žvėrienos paštetą, tada jo didenybė pats ras jį lėkštėje.

HOFMARŠALAS. *Ciel!** Koks įžūlumas! Atsikvošėkite, miledi, pagalvokite, į kokią nemalonę pateksite!

LEDI (*atsigręžia į susirinkusius tarnus, nuoširdžiai kreipiasi į juos*). Jūs nustebę, gerieji žmonės, išsigandę laukiate, kaip išsispręs ši mįslė? Prieikite arčiau, mano mieli! Jūs ištikimai ir gerai man tarnavote, daugiau žiūrėjote man į akis negu į piniginę, klausėte manęs su džiaugsmu, didžiavotės mano malonėmis! Ak, kodėl jūsų ištikimybė mano atmintyje turi būti susijusi su mano pažeminimu! Kaip liūdna, kad mano juodžiausios dienos buvo jūsų laimingiausios! (*Su ašaromis*) Aš atleidžiu jus, mano vaikai... Ledi Milford nebėr, o Johana Norfolk pernelyg vargšė, kad galėtų jus išlaikyti... Tegu mano iždininkas išdalins jums viską, kas yra mano kasoje. Šie rūmai lieka hercogui... Pats didžiausias vargšas tarp jūsų išeis iš čia turtingesnis už savo ponią. (*Atkiša jiems rankas, ir visi jas nuoširdžiai bučiuoja*) Aš s u p r a n t u jus, mano mieli. Sudie! Amžinai sudie! (*Susitvardžiusi*) Štai privažiavo karieta. (*Ištrūksta iš tarnų rankų, nori išeiti, hofmaršalas pastoja jai kelią*) Niekingas žmogau, tai tu dar čia?

HOFMARŠALAS (*visą laiką kvailai ir bejėgiškai spoksojęs į laišką*). Ir šitą laišką aš turiu paduoti pačiam jo didenybei į rankas?

LEDI. Taip, niekingas žmogau! Pačiam jo didenybei į rankas, ir į paties jo didenybės ausis pasakyk: kadangi negaliu nueiti basa į Loretą[6], tai stosiu padiene darbininke, kad nuplaučiau gėdą, kurią užsitraukiau su juo prasidėjusi.

Skubiai išeina. Visi, smarkiai susijaudinę, skirstosi

---

* O dangau! (*Pranc.*)

PENKTAS VEIKSMAS

Muzikanto namų kambarys. Prieblanda

Pirma scena

L u i z ė tylomis ir nejudėdama sėdi tamsiausiame kambario kampe susiėmusi galvą rankomis. Po ilgos, tylos kupinos pauzės įeina M i l e r i s su žibintu, baugščiai dairosi pasišviesdamas, bet Luizės nepastebi, paskui padeda ant stalo skrybėlę ir pastato žibintą

MILERIS. Ir čia jos nėra. Ir čia nėra... Visas gatves aplaksčiau, pas visus pažįstamus buvau, prie visų vartų klausinėjau — niekas nematė mano dukters! (*Kiek patylėjęs*) Kantrybės, vargše nelaimingas tėve. Palauk, kol išauš rytas. Gal tada savo vienturtę rasi išmestą į krantą... Dieve! Dieve! Turbūt nusidėjau, kad taip dievinau savo dukterį?.. Žiauriai baudi, dangiškas tėve, žiauriai! Aš nesiskundžiu, dangiškas tėve, bet bausmė žiauri. *(Susikrimtęs griūna į krėslą)*

LUIZĖ (*iš kampo*). Teisingai darai, nelaimingas seni! Iš anksto pratinkis prie netekties.

MILERIS (*pašoka*). Tu čia, dukrele? Kodėl tokia vieniša ir be šviesos?

LUIZĖ. Kaip tik ne vieniša. Kai taip tamsu, juoda aplink, apie mane susiburia brangiausi svečiai.

MILERIS. Dieve apsaugok ją! Tiktai negryna sąžinė ir pelėdos mėgsta tamsą. Tik nuodėmės ir piktos dvasios bijo šviesos.

LUIZĖ. Dar a m ž i n y b ė mėgsta, tėve, amžinybė, kuri kalba su siela be tarpininkų.

MILERIS. Dukra! Dukra! Kas per šnekos?

LUIZĖ (*atsistoja ir eina į priekį*). Man teko rūstus išmėginimas. Tu žinai, tėve. Dievas man suteikė jėgų, kova baigta. Mus, moteris, laiko silpnais, trapiais padarais, tėve! Netikėk daugiau tokiom kalbom. Mes drebam išvydusios vorą, bet drąsiai suspaudžiam glėbyje juodą pabaisą trūnijimą. Žinok tai, tėve. Tavo Luizė linksma.

MILERIS. Ak dukra, man labiau patiktų, kad tu raudotum, tada man būtų lengviau.

LUIZĖ. Kaip aš jam apdumsiu akis, tėve! Kaip aš jį, tironą, apgausiu! Meilė gudresnė už piktybę ir drąsesnė — to jis nežinojo, tas liūdnos žvaigždės paženklintas žmogus. Tokių nepaimsi, kol vadovaujiesi tiktai protu, bet kai tiktai kovon stoja širdis, piktadariai tampa neišmanėliais... Jis manė priesaika sutvirtinsiąs apgavystę! Priesaika, tėve, galioja tik gyviems, o mirtis ištirpdo ir geležinius šventos priesaikos pančius! Ferdinandas pažins savo Luizę... Ar perduosi šį laiškelį, tėve? Ar būsi toks geras?

MILERIS. Kam, dukra?

LUIZĖ. Keistas klausimas! Begalybėje ir mano širdyje neužtenka vietos vienai vienintelei minčiai — aš galvoju tik apie j į... Kam dar galėčiau rašyti?

MILERIS (*sunerimęs*). Klausyk, Luize! Aš atplėšiu laišką.

LUIZĖ. Kaip nori, tėve, tik tu nieko nesuprasi. Raidės jame kaip šalti lavonai, jos atgyja tiktai meilės akims.

MILERIS (*skaito*). „Tave apgavo, Ferdinandai... Neregėta niekšybė sugriovė mūsų širdžių sąjungą, bet baisi priesaika surišo man liežuvį, o tavo tėvas visur pristatęs savo šnipų. Bet jeigu tau, mielas, užteks drąsos... aš žinau v i e t ą, kur negalioja jokios priesaikos ir kur mūsų niekas negirdėtų“. (*Mileris nutyla ir rimtai žiūri jai į akis*)

LUIZĖ. Ko tu taip į mane žiūri? Skaityk toliau, tėve.

MILERIS. „Bet tau reikės didelės drąsos, kad leistumeisi tamsian kelin, kur tau niekas nešvies, tik tavo Luizė ir dievas. Vien tiktai su m e i l e turi ateiti, palikęs visas savo viltis ir audringus norus; nieko tau daugiau nereikės — tiktai širdies. Jei ryšiesi — iškeliauk, kai karmelitų vienuolyno varpas išmuš dvyliktą. Jei pabūgsi — išbrauk žodį t v i r t a s iš savo lyties privalumų, nes tau padarys gėdą mergina“. (*Mileris padeda laišką, ilgai žiūri priešais save liūdnu žvilgsniu, pagaliau atsigręžia į ją ir sako tyliu trūksmingu balsu*) Ir kur ta vieta, dukra?

LUIZĖ. Tu jos nežinai, tikrai nežinai, tėve? Keista! Aš taip aiškiai nusakiau. Ferdinandas ją tikrai suras.

MILERIS. Hm! Kalbėk aiškiau.

LUIZĖ. Aš negaliu jai rasti gražaus žodžio. Neišsigąsk, tėve, jeigu pasakysiu negražų. Ta vieta... Ak, kodėl ne meilė kūrė žodžius, ji būtų sugalvojusi patį gražiausią. Ta vieta, mielas tėve,— tiktai duok man pasakyti,— ta vieta yra k a p a s.

MILERIS (*susverdėjęs griebiasi krėslo*). O dieve!

LUIZĖ (*prieina prie jo, prilaiko*). Nesigraužk taip, tėve! Mes tik iš įpratimo pašiurpstam išgirdę tą žodį, bet pažiūrėkim kitaip... ir bus vestuvių lova, ant kurios rytas tiesia auksinį kilimą, o pavasariai barsto įvairiaspalves gėlių girliandas. Tiktai paskutinis nusidėjėlis gali vadinti mirtį skeletu; tai puikus, mielas berniukas, žydintis, kaip kad piešiamas meilės dievaitis, bet ne toks gudrus... tylus, paslaugus genijus, kurs paduoda pavargusiai klajūnei sielai ranką per laiko griovį, atrakina amžinos palaimos pasakų pilį, maloniai nusišypso ir dingsta.

MILERIS. Ką tu sumanei, dukra? Tu nori nusižudyti?

LUIZĖ. Nesakyk taip, tėve. Aš noriu išeiti iš ten, kur manęs nekentė... ir paskubėti į tą vietą, kur vis tiek būčiau atsidūrusi... Argi tai nuodėmė?

MILERIS. Savižudybė pati baisiausia nuodėmė, vaike... vienintelė, kurios negalima apgailėti, nes jinai sutampa su mirtim.

LUIZĖ (*nustėrsta*). Kaip baisu!.. Bet mirtis juk ne taip greit ateis. Aš įšoksiu į upę, tėve, ir g r i m z d a m a prašysiu visagalį pasigailėjimo.

MILERIS. Tai tas pats ką gailėtis vagystės, kai žinai, jog saugiai paslėpei svetimą gerą... Dukra! Dukra! Nepiktink dievo, kai tau jo malonės labiausiai reikia. Ak, kaip tu išklydai iš kelio! Tu lioveisi meldusis... ir gailestingasis tėvas nustojo tave globojęs.

LUIZĖ. Argi m y l ė t i nusikaltimas, tėve?

MILERIS. Jei mylėsi dievą, niekada nenusikalsi mylėdama... Kokiu sunkiu sielvartu tu mane prislėgei, vienturte! Taip prilenkei prie žemės, kad aš jau matau kapo duobę. Bet nuo mano žodžių tau tiktai dar sunkiau... Dukra, pirma aš kai ką išsitariau. Maniau, kad esu vienas. Tu viską girdėjai, o ir kam čia man slapukauti? Aš dievinau tave. Luize, jeigu tavo širdyje dar liko bent kiek vietos tėvui... Tu buvai man viskas. Tu ne vien sau priklausai. Jei nusižudysi, ir aš viską prarasiu. Matai, mano plaukai jau pradeda žil-

ti. Pamažu ateina laikas, kai mums, tėvams, ima reikėti kapitalo, kurį esam įdėję į savo vaikų širdis... nejau mane apgausi, Luize? Nejau pabėgsi su visu savo tėvo turtu?

LUIZĖ (*labai sugraudinta bučiuoja jo ranką*). Ne, tėve. Aš paliksiu šį pasaulį tau labai skolinga, bet su kaupu atsilyginsiu amžinybėje.

MILERIS. Žiūrėk, kad neapsiriktum, vaike! (*Labai rimtai ir iškilmingai*) Kažin ar mes tenai susitiksime!.. Va! Matai, kaip išblyškai! Mano Luizė pati supranta, kad aš jos jau nesutiksiu anam pasauly, nes n e s k u b u tenai taip kaip ji... (*Luizė visa drebėdama priglunda prie jo peties. Jis karštai prispaudžia ją prie savo krūtinės ir įtaigiai kalba toliau*) Vaike! Vaike! Puolusi, galbūt jau pražuvusi dukra! Paklausyk rimto tėvo žodžio! Aš negalėsiu tavęs nusaugoti. Jeigu atimsiu peilį, tu gali pasidaryti galą su adata. Jei sutrukdysiu išgerti nuodų, gali pasismaugti perlų vėriniu. Luize... Luize... man lieka tave tik p e r s p ė t i... Nejau nori, kad tavo neįvykdoma svajonė išsisklaidytų ant baisaus tilto, jungiančio laiką su amžinybe? Nejau nori stoti prieš visažinančio sostą su melu lūpose: „Dėl tavęs, viešpatie, atėjau čia!“, o tavo nuodėmingos akys tuo metu ieškos mirtingo kūno?.. O jeigu tas menkas tavo širdies dievaitis, virtęs tokiu pat kirminu kaip ir tu, raitydamasis prie dangaus teisėjo kojų, atskleis tą laimingą akimirką tavo bedievišką melą ir paliks vieną prašyti viešpaties malonės, kurią vargšas vargu ar įstengs sau pačiam išmelsti — kas tada? (*Įtaigiau, garsiau*) Kas tada, nelaimingoji? (*Tvirčiau apglėbia ją, įdėmiai ir neramiai valandėlę žiūri į akis, paskui greitai atsitraukia*) Daugiau neturiu ko pasakyti... (*Iškėlęs dešinę*) Nebeatsakau, dangaus teisėjau, tau už šią sielą. Daryk, ką išmanai. Sudėk savo lieknam bernaičiui auką, kad pradžiugtų pragaro velniai ir atsitrauktų gerieji angelai! Eik! Su visom savo nuodėmėm ant kupros ir dar šitą, paskutinę, pačią baisiausią, ant viršaus užsimesk, o jei daugiau įstengsi panešti, tai aš dar pridėsiu savo prakeikimą. Še peilį... persismeik juo širdį ir... (*garsiai raudodamas bėga prie durų*) tėvo širdį sykiu!

LUIZĖ (*puola paskui jį*). Palauk! Palauk! Tėve!.. Ak, tėvo meilė žiauresnė už tirono pyktį!.. Ką man daryti? Aš nebegaliu! Ką man daryti?

MILERIS. Jei tavo majoro bučiniai karštesni už tėvo ašaras, tai — mirk.

LUIZĖ (*po sunkios kovos su savim, gana tvirtu balsu*). Tėve! Še tau mano ranką! Aš noriu... Dieve! Dieve! Ką aš darau? Kam aš ryž-

tuosi?.. Tėve, prisiekiu... Vargas, vargas man nusidėjėlei!.. Tėve, tegu bus... Ferdinandai... Dievas liudininkas!.. Štai kaip aš sunaikinu paskutinį jo atminimą. (*Sudrasko laišką*)

MILERIS (*nudžiugęs ją apkabina*). Va čia tai mano duktė! Galvą aukštyn! Tu praradai mylimąjį, bet užtat padarei laimingą tėvą. (*Apkabinęs ją, čia juokdamasis, čia verkdamas*) Vaike! Vaike! Aš niekada nebuvau tavęs vertas. Ir kaip dievas tokiam blogam žmogui davė tokį angelą! Luize, tu mano džiaugsmas! Dieve, aš taip mažai išmanau apie meilę, bet kokia turi būti kančia liautis mylėti — dar suprantu.

LUIZĖ. Tiktai bėgam iš čia, tėve! Palikime miestą, kur iš manęs šaiposi draugės, kur amžiams praradau gerą vardą... Važiuojam, važiuojam kuo toliau nuo čia, kur man prieš akis tiek prarastos laimės pėdsakų. Išvažiuojam, jeigu galima...

MILERIS. Kur tiktai nori, dukra. Duonos dievas visur duos, ir visur bus kam klausytis mano smuiko. Taip, tegu ir visko neteksim... Aš parašysiu muziką apie tavo skausmą, sudėsiu dainą apie dukterį, kuri dėl tėvo išrovė širdyje meilę... ir mes vaikščiosim su ta balade po kiemus, ir gardi bus išmalda, duota tų, kuriems išspausim ašarą...

Antra scena

Tie patys. Ferdinandas

LUIZĖ (*pirma jį pamato ir garsiai raudodama puola Mileriui ant kaklo*). Dieve! Jis! Aš pražuvau.

MILERIS. Kur? Kas?

LUIZĖ (*nusukusi veidą rodo į majorą ir tvirčiau glaudžiasi prie tėvo*). Jis! Jis pats! Atsigręžk, tėve... atėjo manęs nužudyti.

MILERIS (*pamato Ferdinandą, atšlyja į šalį*). Ką? Jūs čia, barone?

FERDINANDAS (*lėtai prieina arčiau, sustoja priešais Luizę ir įdėmiai, tiriamai žiūri, po pauzės*). A, užklupta iš netyčių sąžinė, ačiū tau! Tavo prisipažinimas baisus, bet greitas ir teisingas, ir man nereikės kankinti. Labą vakarą, Mileri.

MILERIS. Dėl dievo meilės! Ko jums reikia, barone? Kas jus čia atvedė? Ką tai reiškia?

FERDINANDAS. Pamenu, buvo laikas, kai diena šiuos namuos buvo dalijama į sekundes, kai laukimo ilgesys prilaikydavo laikrodžio svarsčius, kai pagal pulsą buvo skaičiuojama, kada aš ateisiu. Tai kodėl dabar mano pasirodymas jums toks netikėtas?

MILERIS. Išeikite, išeikite, barone, jeigu jūsų širdyje dar liko bent kiek žmoniškumo, jeigu nenorite nužudyti tos, kurią sakote mylįs, bėkite, neužtrukite čia nė akimirkos. Dangaus palaima dingo iš mano trobos, kai tiktai į ją įžengėte j ū s. J ū s atvedėte sielvartą po mano stogu, kur anksčiau buvo tik džiaugsmas. Nejau jums d a r n e g a n a? Dar norite a i t r i n t i žaizdą, kurią padarė mano vieninteliam vaikui nelaiminga pažintis su jumis?

FERDINANDAS. Keistuoli, aš atnešiau tavo dukteriai malonią žinią.

MILERIS. Norėjote pasakyti — naujų vilčių naujai nevilčiai? Išeik, nelaimės pasiuntiny! Tavo veidas nieko gero nežada.

FERDINANDAS. Pagaliau tikslas prieš akis! Ledi Milford, baisiausia mūsų meilės kliūtis, ką tik pabėgo į užsienį. Tėvas pritaria mano pasirinkimui. Likimas liovėsi mus persekiojęs. Teka mūsų laimės žvaigždė. Aš atėjau tesėti pažado — vesti prie altoriaus savo sužadėtinės.

MILERIS. Ar girdi, ką jis kalba, dukra? Matai, kaip tyčiojasi iš tavo neišsipildžiusių vilčių? Išties, barone, suvedžiotojui labai tinka šaipytis iš savo aukos.

FERDINANDAS. Tu manai, kad aš juokauju? Prisiekiu savo garbe, kad ne! Visa, ką pasakiau, taip pat t i k r a kaip ir mano Luizės meilė, ir aš šventai laikysiuosi žodžio, kaip ir jinai savo priesaikų... Man nieko nėra šventesnio... Tu dar abejoji? Mano gražios žmonos skruostai dar neparaudo iš džiaugsmo? Keista! Matyt, melas čia įprasta moneta, jeigu taip netikima tiesa? Jūs netikite mano žodžiais? Tai gal patikėsite šiuo raštišku įrodymu. (*Meta Luizei jos laišką, rašytą maršalui*)

Luizė atskleidžia jį ir susmunka išblyškusi kaip lavonas

MILERIS (*to nepastebėjęs, majorui*). Ką tai reiškia, barone? Aš jūsų nesuprantu.

FERDINANDAS (*priveda jį prie Luizės*). Tuo geriau mane suprato š i t a!

MILERIS (*suklumpa prie jos*). O dieve! Dukra!

FERDINANDAS. Išblyško kaip mirtis! Va, dabar tai man patinka tavo dukra! Tokia graži niekad nebuvo tavo romioji, doroji duktė!..

Veidas kaip numirėlės. Dangiškas tiesos dvelktelėjimas, kuris naikina melo blizgesį, nupūtė nuo jos skruostų bet kokį grimą, kuris buvo suklaidinęs ir šviesos angelus... Tai pats gražiausias jos veidas! P i r m ą s y k t i k r a s! Leisk, pabučiuosiu. (*Nori prieiti prie Luizės)*

MILERIS. Atgal! Šalin! Neskaudink tėvui širdies, vaikėze! Nuo tavo glamonių aš negalėjau jos apsaugoti, bet nuo patyčių apsaugosiu.

FERDINANDAS. Ko tu nori, seni? Su tavim man nėra apie ką kalbėti. Nesikišk į žaidimą, kuris taip beviltiškai pralaimėtas... O gal tu gudresnis, negu aš maniau? Galbūt su savo šešiasdešimties metų išmintim padėjai dukteriai? Gal užtraukei gėdą savo žilai galvai sąvadaudamas? O jei tai netiesa, atsigulk ir numirk, nelaimingas seni. Dar nevėlu. Dar gali užmigti saldžiai klysdamas: „Aš buvau laimingas tėvas!“ Kadangi dar valandėlė, ir tu trenksi tą nuodingą gyvatę pragaran, iš kur ji ir atėjusi, prakeiksi dovaną ir dovanotoją ir su keiksmu lūpose atsigulsi kapo duobėn. (*Luizei)* Atsakyk, nelaimingoji! Tu parašei šį laišką?

MILERIS (*perspėdamas Luizę)*. Dėl dievo meilės, dukra! Neužmiršk! Neužmiršk!

LUIZĖ. Ak, tas laiškas, tėve...

FERDINANDAS. Kurs pakliuvo ne į tas rankas? Tegu bus pašlovintas atsitiktinumas, jis padarė daugiau negu pramaniūgas protas ir tą baisią dieną daugiau reikš negu visų išminčių gudrumas. Aš pasakiau „atsitiktinumas“? — Be aukščiausiojo valios nenukrinta nė plaukas nuo galvos, tai nejau jis abejingai žiūrės, kai nuplėšiama kaukė velniui? Atsakyk man! Ar tu parašei šį laišką?

MILERIS (*šnabžda jai maldaudamas*). Laikykis! Laikykis, dukra! Pasakyk tiktai „t a i p“, ir viskas baigsis.

FERDINANDAS. Tai gražu! Tai gražu! Ir tėvas apgautas! Visi apgauti! Tik pažiūrėkit į tą begėdę! Ir liežuvis jau nebenori tarti paskutinio melo! Prisiek dievu! Rūsčiu ir visada teisingu dievu! Ar tu parašei šį laišką?

LUIZĖ (*po ilgos kankinamos kovos, žvilgsniais kalbėjusis su tėvu, tvirtai ir ryžtingai)*. Aš!

FERDINANDAS (*nustėrsta*). Luize!.. Ne! Prisiekiu savo siela, tu meluoji... Kankinama ir nekaltybė prisipažįsta padariusi nusikaltimą, kurio nebuvo net sapnavusi. Aš pernelyg griežtai paklausiau... ar ne, Luize... tu prisipažinai tik todėl, kad aš taip griežtai paklausiau?

LUIZĖ. Aš pasakiau, kaip buvo.

FERDINANDAS. Ne, sakau aš tau! Ne! Ne! Tu nerašei. Čia visai ne tavo raštas. O jeigu ir tavo būtų... tai nejau sunkiau pamėgdžioti raštą, negu palaužti širdį? Pasakyk man teisybę, Luize... arba ne, ne, tylėk, tu gali pasakyti „t a i p", ir aš žuvęs. Pameluok, pameluok man, Luize!.. O, jeigu sugalvotum kokį melą ir nekaltu angelo veidu pasakytum, įtikintum tiktai mano ausis, mano akis ir darsyk žiauriai apgautum šią širdį! O Luize! Vienas tavo žodis galėtų išvaryti iš šio pasaulio tiesą ir išdidi teisybė pradėtų žemai lankstytis, kaip kad įprasta dvare! (*Nedrąsiai, drebančiu balsu*) Tu parašei šį laišką?

LUIZĖ. Prisiekiu dievu! Rūsčiu ir teisingu dievu — aš!

FERDINANDAS (*patylėjęs, su didžiausiu skausmu*). Moterie! Moterie! Kokiomis akimis tu d a b a r į mane žiūri! Jeigu tokia mina siūlytum rojaus palaimą, tai nerastum pirkėjo net pačiam pragare. Ar žinai, kas buvai man, Luize? Negali būti! Ne! Tu nežinai, kad buvai man v i s k a s! Viskas! Tai menkas niekingas žodis, bet net amžinybėje jis vargu ar sutilptų, ištisos pasaulių sistemos sukasi jame. Viskas! Ir taip nusikalstamai iš to pasijuokti! O, tai baisu!

LUIZĖ. Aš jums prisipažinau, pone fon Valteri. Aš pati save pasmerkiau. O dabar eikite! Apleiskite namus, kuriuose buvote toks nelaimingas.

FERDINANDAS. Gerai! Gerai! Aš ramus... Ramiu vadinamas ir tas kraštas, kurį nusiaubė maras. Aš ramus. (*Truputį pagalvojęs*) Dar vieno dalyko paprašysiu, Luize,— paskutinio! Mano galva tiesiog degte dega... Noriu atsivėsinti. Gal sutaisytum stiklinę limonado? (*Luizė išeina*)

T r e č i a s c e n a

F e r d i n a n d a s ir M i l e r i s

Abu valandėlę vaikšto netardami nė žodžio priešingose kambario pusėse

MILERIS (*pagaliau sustoja ir liūdnu veidu stebi majorą*). Mielas barone, ar jums bent kiek palengvės, jei pasakysiu, kad man nuoširdžiai jūsų gaila?

FERDINANDAS. Et, nereikia, Mileri. (*Paeina kelis žingsnius*) Klausykit, aš jau nebepamenu, kaip pakliuvau į jūsų namus... Kaip ten buvo?

MILERIS. Kaip, ponas majore? Jūs norėjote pas mane groti fleita. Nebepamenate?

FERDINANDAS (*greitai*). Ir pamačiau tavo dukrą. (*Vėl valandėlę tyli*) Tu neišlaikei žodžio, bičiuli. Mes susitarėm, kad muzikuosime vieni. Tu apgavai mane ir pardavinėjai man skorpionus. (*Pastebėjęs, jog Mileris susijaudino*) Ak, neišsigąsk, seni. (*Nuoširdžiai jį apkabina*) Tu nekaltas.

MILERIS (*šluostydamasis akis*). Visažinis dievas mato!

FERDINANDAS (*vėl vaikšto pasinėręs į niūrius apmąstymus*). Keistai, ak, kaip nesuvokiamai keistai žaidžia mumis dievas. Ant plonų, nematomų siūlų kartais kabo baisūs svoriai. Jei žmogus žinotų, kad kaip tik t a s o b u o l y s nuodingas... hm... jeigu žinotų? (*Greičiau vaikšto po kambarį, paskui labai susijaudinęs ima Milerį už rankos*) Klausyk, aš pernelyg brangiai moku už tavo pamokas... bet ir tu nieko nelaimi... ir tau jokios naudos, galbūt net viską prarasi. (*Nervingai nuo jo atsitraukia*) Ir kam man reikėjo tos nelaimingos fleitos, verčiau niekuomet tokia mintis nebūtų atėjusi.

MILERIS (*stengdamasis nuslėpti graudulį*). Kodėl taip ilgai nėra limonado? Eisiu pažiūrėti, jeigu jūs nieko prieš.

FERDINANDAS. Neskubu, mielas Mileri. (*Pats sau*) Juo labiau tėvui nėra ko skubėti... Palauk! Ko aš norėjau paklausti? Ak taip! Ar Luizė tavo vienturtė? Daugiau vaikų neturi?

MILERIS (*švelniai*). Daugiau neturiu, barone... ir nenoriu daugiau turėti. Luizė visą mano širdį užvaldė... visą meilę, kuri buvo mano krūtinėje, jai atidaviau.

FERDINANDAS (*labai sukrėstas*). O!.. Nueik geriau pažiūrėti limonado, mielas Mileri. (*Mileris išeina*)

K e t v i r t a s c e n a

F e r d i n a n d a s vienas

FERDINANDAS. Vienturtė duktė! Ar supranti tai, žudike! Vienturtė! Girdi, žudike, vienturtė! O senis visam viešpaties dievo pasauly turi tiktai smuiką ir tą vieną vaiką. Ir tu nori jį atimti? Atimti? Atimti

iš elgetos paskutinį skatiką? Perlaužti ir numesti po kojų luošio lazdą? Ką? Ir aš taip galėčiau?.. Šit jis parbėga namo, nekantraudamas dukters veide pamatyt visą savo džiaugsmą, o jinai guli kaip gėlė... negyva... negailestingai sutrypta, jo paskutinė, pati didžiausia viltis... Ir jis stovi priešais ją, stovi, ir visa gamta tarsi sulaiko kvapą, o jo pastėręs žvilgsnis veltui naršo po ištuštėjusią begalybę, ieško dievo ir jau neberanda, ir grįžta užgesęs atgal... Dieve! Dieve! Bet ir mano tėvas turi tiktai vieną sūnų... vienintelį, tiktai jis jam ne visas turtas. (*Patylėjęs*) Bet ne! Ką gi jis praranda? Mergiotę, kuriai patys švenčiausi meilės jausmai buvo tik žaidimas, nejau tokia galėjo padaryti tėvą laimingą? Ne, ne! man dar reikia dėkoti, kad sutrypsiu gyvatę, kol jinai dar nespėjo ir tėvui įkirsti!

Penkta scena

Ferdinandas ir sugrįžęs M i l e r i s

MILERIS. Tuojau atneš, barone. Sėdi vargšė virtuvėje ir verkia užneikdama. Jinai jums prilašins į limonadą ašarų.

FERDINANDAS. Gerai, jeigu tai būtų tik ašaros!.. O kad pirma kalbėjom apie muziką, Mileri... (*išsiima kapšą*) tai aš nenoriu likti tau skolingas.

MILERIS. Kaip? Ką? Eikit jau, barone! Kuo jūs mane laikote? Spėsim dar, atsiskaitysim, neverskite manęs rausti, dieve duok, ne paskutinįsyk matomės.

FERDINANDAS. Ką gali žinoti? Imk. Aš juk galiu ir numirti.

MILERIS (*juokdamasis*). Ak, dėl to, barone! T u o m e t rizika nedidelė.

FERDINANDAS. Visko gali būti... Juk esi girdėjęs, kad ir jauni žmonės miršta... merginos ir jaunuoliai, vilties vaikai, apviltų tėvų oro pilys... Ne kirminas ir senatvė suėda, o perkūnas nutrenkia... Tavo Luizė taip pat mirtinga.

MILERIS. Ją man dievas davė.

FERDINANDAS. Tad klausyk... Aš sakau tau, kad ji taip pat gali numirti. Duktė tau kaip akių šviesa. Tu prisirišęs prie jos širdim ir siela. Būk atsargus, Mileri! Tiktai beatodairiški lošėjai viską stato ant vienos kortos. Ir lengvabūdžiais vadinami tie pirkliai, kurie sukrau-

na į vieną laivą visą savo gerą... Paklausyk ir gerai pagalvok... Bet kodėl tu neimi pinigų?

MILERIS. Ką jūs, barone? Tokį didžiulį kapšą? Ką jūs darote, pone?

FERDINANDAS. Tai skola... Še! (*Trenkia ant stalo kapšą taip, kad iš jo pažyra auksinės monetos*) Aš negaliu amžinai nešiotis to šlamšto.

MILERIS (*apstulbęs*). Ką? Didis dieve! Bet juk tai ne sidabras! (*Prieina prie stalo ir pasibaisėjęs šaukia*) Dėl dievo meilės, barone! Ką jūs? Ką jūs darote? Tai bent išsiblaškymas! (*Susiėmęs rankas*) Taigi čia — arba aš apkerėtas... arba... tegu dievas mane prakeikia! Taigi čia grynų gryniausias auksas!.. Ne, šėtone! Neišdegs!

FERDINANDAS. Kokio vyno šiandien gėrei, Mileri, seno ar šviežio?

MILERIS (*šiurkščiai*). Po velnių! Betgi jūs pasižiūrėkite... Auksas!

FERDINANDAS. Na ir kas?

MILERIS. Kad tave kur... dėl dievo meilės... pasižiūrėkite — auksas!

FERDINANDAS. Na ir kas čia keista?

MILERIS (*patylėjęs prieina prie jo, nuoširdžiai*). Ponas barone, aš paprastas, tiesus žmogus, gal jūs norite įtraukti mane į kokią piktadarystę... kaip man kitaip galvoti, juk tokių pinigų — dievas mato — sąžiningai neužsidirbsi.

FERDINANDAS (*sujaudintas*). Būk ramus, mielas Mileri! Tuos pinigus tu seniai uždirbai, dieve apsaugok, kad aš bandyčiau šitaip papirkti tavo sąžinę.

MILERIS (*kaip koks pusprotis pašokdamas į viršų*). Tai jie mano? Mano! Su dievo valia ir palaiminimu! (*Bėga prie durų, šaukia*) Žmona! Dukra! Valio! Čionai! (*Grįždamas*) Dieve šventas, kaip aš čia staiga taip baisiai praturtėjau? Kuo užsitarnavau tokią laimę? Kuo atsiteisiu? A?

FERDINANDAS. Tik jau ne muzikos pamokomis, Mileri. Tuos pinigus aš moku tau... (*nutyla siaubo apimtas*) moku tau... (*patylėjęs, liūdnu balsu*) už tris mėnesius laimingo sapno, kuris man buvo tavo duktė.

MILERIS (*nutveria jo ranką, stipriai paspaudžia*). Ak pone! Jeigu jūs būtumėte paprastas, nežymus miestelėnas... (*greitai*) ir mano dukra jūsų nemylėtų, tai aš ją nusmeigčiau, ne kitaip! (*Vėl prieina prie pinigų, liūdnu balsu*) Bet kad dabar aš turiu viską, o jūs nieko, tai man teks pakratyti piniginę ir vėl viską jums atiduoti, a?

FERDINANDAS. Nesirūpink dėl to, mielasis... Aš išvykstu, o toj šaly, kur manau apsistoti, pinigai niekas.

MILERIS (*visąlaik godžiai žiūrėjęs į pinigus, kupinas džiaugsmo*). Tai jie lieka man? Man?.. Gaila, kad jūs išvykstate... O aš dabar tai bent pagyvensiu! Parodysiu, kas esu. (*Užsivožia skrybėlę ir vaikšto po kambarį*) Muzikos pamokas dabar duosiu turgaus aikštėj, o tabaką rūkysiu „Trijų karalių“, penktą numerį, ir jeigu vėl sėdėsiu teatre pačiose prasčiausiose vietose, tai tegu mane velniai nujoja. (*Nori išeiti*)

FERDINANDAS. Palauk! Nutilk ir pasidėk pinigus! (*Pabrėždamas*) Tik šį vakarą patylėk ir padaryk man malonę — neprasidėk daugiau su pamokom.

MILERIS (*vis labiau karščiuodamasis, nutvėręs majorą už krūtų, netverdamas iš džiaugsmo*). O mano duktė, pone! (*Paleidžia jį*) Kas vyrui pinigai... Kas?.. Man tas pats, ar bulves valgyti, ar kurapkas, kad tik sotus būtum! Ir šitas štai švarkas bus visada geras, kol alkūnės pradės šviesti... Man pinigai buvę nebuvę... o va dukrai reikia; viską, ką akyse įskaitysiu, gaus...

FERDINANDAS (*greitai jį pertraukia*). Liaukis, ak, liaukis!

MILERIS (*dar karščiau*). Ir prancūziškai man kaip pridera išmoks, ir menuetą šokti, ir dainuoti taip, kad laikraščiai rašytų; ir kyką nešios kaip rūmų tarėjų dukterų, ir kiŭdebari*, ar kaip ten sakoma. Per keturias mylias visi žinos apie muzikanto dukrą!

FERDINANDAS (*nutveria jį už rankos, baisiausiai susijaudinęs*). Nė žodžio daugiau! Nė žodžio! Dėl dievo meilės, nutilk! Tiktai š i a n d i e n patylėk, tiktai tokio atsidėkojimo prašau.

Š e š t a s c e n a

L u i z ė su limonadu, tie patys

LUIZĖ (*atneša majorui lėkštelėje stiklinę limonado, jos akys užverktos, balsas dreba*). Kaip kad prašėte, jeigu ko trūksta, sakykite.

FERDINANDAS (*paima stiklinę, pastato ir greitai atsigręžia į Milerį*). Ak, vos nepamiršau! Ar galiu tave paprašyti, mielas Mileri, vienos nedidelės paslaugos?

MILERIS. Nors ir tūkstančio! Ką įsakysite?

---

* Prancūziškai — *cul de Paris.* Toks moteriškų drabužių pamušalas.

FERDINANDAS. Manęs lauks pietų. Tik bėda, kad esu labai prastai nusiteikęs. Negaliu rodytis tarp žmonių... Gal nueitum pas mano tėvą ir atsiprašytum už mane?

LUIZĖ (*išsigąsta ir greitai įsikiša*). Aš galiu nueiti.

MILERIS. Pas prezidentą?

FERDINANDAS. Ne pas jį patį. Tik pasakyk vestibiulyje kamerdineriui. O kad patikėtų, imk mano laikrodį. Aš pabūsiu čia, kol tu grįši. Sulauk ten atsakymo.

LUIZĖ (*labai išsigandusi*). Gal man nueiti?

FERDINANDAS (*Mileriui, jau pasiruošusiam žengti pro duris*). Palauk, dar va kas! Čia laiškas mano tėvui, aš gavau jį šįvakar... gal kas nors skubu... d r a u g e perduok ir jį.

MILERIS. Gerai, barone.

LUIZĖ (*įsikimba jam į rankovę, baisaus siaubo apimta*). Tėve, bet juk aš galėčiau tai padaryti!

MILERIS. Tau negalima vienai tokią tamsią naktį, dukra. (*Išeina*)

FERDINANDAS. Pašviesk tėvui, Luize! (*Kol jinai lydi su žvake tėvą, įberia į limonadą nuodų*) Taip, jinai turi mirti, turi! Aukštybių galios siunčia man savo rūstų sutikimą, dangaus kerštas jį patvirtino, angelas sargas ją apleido.

Septinta scena

Ferdinandas ir L u i z ė

Jinai tyliai grįžta su žvake, pastato ant stalo ir atsistoja kitoje pusėje priešais majorą, nuleidusi akis žemėn, tik retsykiais baugščiai ir slapčia į jį žvilgčioja. Jis stovi kitapus ir žiūri pastėrusiom akim priešais save. Visą tą laiką kambaryje viešpatauja gūdi tyla

LUIZĖ. Gal norite su manim pamuzikuoti, pone fon Valteri? Aš sėsčiau prie fortepijono. (*Pakelia dangtį*)

Ferdinandas nieko neatsako. Pauzė

LUIZĖ. Jūs man dar turite atsilošti šachmatais. Gal sužaisim partiją, pone fon Valteri?

Vėl pauzė

LUIZĖ. Pone fon Valteri, tą piniginę, kurią andai žadėjau išsiuvinėti... Aš jau pradėjau... Gal norite pažiūrėti, koks raštas?

Pauzė

LUIZĖ. Ak, aš labai nelaiminga!
FERDINANDAS (*nekeisdamas pozos*). Labai galimas daiktas.
LUIZĖ. Ne mano kaltė, pone fon Valteri, kad taip prastai jus užimu.
FERDINANDAS (*niekinamai nusijuokęs*). Žinoma, tu nekalta, kad aš taip kvailai nedrąsus.
LUIZĖ. Aš žinojau, kad mums dabar negalima likti dviese. Prisipažįstu, išsigandau, kai išsiuntėte tėvą... Man atrodo, kad kol jis grįš, mums bus nepakenčiamai sunku, pone fon Valteri. Jeigu leisite, aš nueisiu pasikviesti kokių nors pažįstamų.
FERDINANDAS. Aha, eik. O aš atsivesiu savo draugų.
LUIZĖ (*žiūri į jį sutrikusi*). Pone fon Valteri?
FERDINANDAS (*šiurkščiai*). Prisiekiu garbe! Nieko gudriau tokioj padėty nesugalvosi. Šitą nemalonų duetą mes galim paversti smagiu pasibuvimu ir švaistydamiesi komplimentais atkeršyti už meilės kaprizus.
LUIZĖ. Jūs gerai nusiteikęs, pone fon Valteri!
FERDINANDAS. Taip gerai, kad galėčiau lakstyti su vaikais po gatves! Ne! Iš tiesų, Luize. Tavo pavyzdys man patinka... Man reikėtų pasimokyti iš tavęs. Kvaili tie, kurie tauškia apie amžiną meilę, amžinai tas pats įgrysta, permaina — štai kur pats didžiausias malonumas. Taip, Luize! Aš sutinku — imsiu lakstyti nuo vienos meilės prie kitos, iš vieno purvo į kitą... Tu vienur — aš kitur... Galbūt atgausiu prarastą ramybę kokiame nors bordelyje... Galbūt paskui, po tokių smagių lenktynių, kas ką pergalės, mūsų, dviejų pūvančių skeletų, dar laukia malonus netikėtas susitikimas, ir tada atpažinsim viens kitą iš panašių bruožų, suprasim, kad esame vienos motinos, kaip kad dažnai būna komedijose, ir galbūt gėda ir pasišlykštėjimas dar virs harmonija, kurios negalėjom pasiekti, kai švelniai mylėjom.
LUIZĖ. Ferdinandai! Ferdinandai! Tu ir taip nelaimingas, tai kam dar stengiesi įrodyti, kad esi to nusipelnęs.
FERDINANDAS (*piktai, košdamas pro dantis*). Aš nelaimingas? Kas tau sakė? Tu pernelyg pagedus, moterie, kad pati ką nors justum ... tai kaip gali pasverti kito jausmus?.. Nelaimingas, pasakei? O, nuo to žodžio grabe iš pykčio apsiverščiau! Manęs laukė nelaimė,

tu tai žinojai. Mirtis ir prakeiksmas tau! Žinojai ir vis dėlto išdavei mane... Matai, gyvate! Tu netekai paskutinio pateisinimo! Šis prisipažinimas tave pasmerkia myriop. Ligi šiol tavo nusikaltimą aš teisinau naivumu; mano p a n i e k a vos neišgelbėjo tavęs nuo k e r š t o. (*Greitai nutvėręs stiklinę*) Vadinasi, buvai ne lengvabūdė... ne kvaila... o tikras velnias? (*Geria*) Limonadas prėskas kaip tavo siela. Paragauk!

LUIZĖ. O dangau! Ne veltui aš taip bijojau pasilikti.

FERDINANDAS (*įsakmiai*). Paragauk.

Luizė truputį nenorom paima stiklinę ir geria. Ferdinandas nusigręžia, kai tik jinai prisideda stiklinę prie lūpų, staiga išblykšta ir nueina į tolimiausią kambario kampą

LUIZĖ. Limonadas geras.

FERDINANDAS (*neatsigręždamas, visas drebėdamas iš siaubo*). Į sveikatą!

LUIZĖ (*pastačiusi stiklinę*). O, kad jūs žinotumėt, Valteri, kaip baisiai skaudinat mane.

FERDINANDAS. Hm!

LUIZĖ. Ateis laikas, Valteri...

FERDINANDAS (*vėl išeidamas į priekį*). L a i k a s mudviem jau sustojo.

LUIZĖ. Kai jūs karčiai gailėsitės to, ką šį vakarą prišnekėjote.

FERDINANDAS (*ima greičiau vaikščioti ir nerimauti, nusiima juostą su špaga, trenkia ant žemės*). Sudie, tarnyba!

LUIZĖ. Dieve mano! Kas jums?

FERDINANDAS. Man karšta ir sunku kvėpuoti... noriu, kad būtų laisviau.

LUIZĖ. Gerkite! Gerkite! Limonadas atvėsins.

FERDINANDAS. Tai jau taip... Mergšė geros širdies... jos, beje, visos tokios!

LUIZĖ (*kupina meilės nori pulti jam į glėbį*). Ir tu taip kalbi apie savo Luizę, Ferdinandai?

FERDINANDAS (*atstumia ją*). Šalin! Šalin! Šalin su tom švelniom, aistringom akim! Aš neįstengiu atsispirti. Pasirodyk visu savo siaubingu bjaurumu, gyvate! Šok ant manęs, šliuže! Susiraityk prieš mane baisiais žiedais, iškelk galvą į dangų! Pasirodyk visu šlykštumu, kokią tave matė pragaras!.. Tiktai nesidėk angelu...

gana man tų angelų!.. Jau vėlu. Aš turiu tave sutraiškyti kaip šliužą arba pats pamišti iš nevilties. Pasigailėk manęs!

LUIZĖ. O, ligi ko priėjo!

FERDINANDAS (*žiūrėdamas į ją iš šono*). Ir šis puikus dangaus kūrėjo darbas... kas galėtų pagalvoti? Kas patikėtų? (*Paėmęs jos ranką ir iškėlęs į viršų*) Aš nekaltinu tavęs, kūrėjau... bet kodėl laikai nuodus tokiuose puikiuose induose?.. Kaip gali nuodėmė turėti tokį dangišką pavidalą?.. Niekaip nesuprantu.

LUIZĖ. Kokia kančia tai girdėti ir negalėti nieko atsakyti!

FERDINANDAS. O tas švelnus melodingas balsas... Kaip gali taip harmoningai skambėti sutraukytos stygos? (*Žiūri į ją susižavėjęs*) Viskas taip gražu... nei pridėti, nei atimti... taip dieviškai tobula! Visur justi jo dangiškas įkvėpimas! Prisiekiu dievu, tarsi visas pasaulis būtų atsiradęs vien tam, kad įkvėptų kūrėją šiam tobulam darbui!.. Ir nejau tiktai s i e l ą kurdamas dievas apsiriko? Nejau ši pasibaisėtina išgama atėjo į pasaulį nekalta? (*Greitai nuo jos atsitraukia*) O gal, pamatęs, kad išeina angelas, jis panoro ištaisyti savo klaidą ir greitosiomis davė kiek galima piktesnę širdį?

LUIZĖ. Koks baisus užsispyrimas! Jis greičiau apkaltins dangų, negu pripažins savo klaidą.

FERDINANDAS (*karčiai raudodamas puola jai ant kaklo*). Darsyk, Luize... Darsyk, kaip tą dieną, kai pirmąsyk pasibučiavome, kai pirmąsyk pasakei „Ferdinandai" ir kai tavo degančios lūpos pirmąsyk ištarė „tu"... O, atrodė, kad ta akimirka kaip pumpuras, kupinas neapsakomo džiaugsmo sėklų... Prieš mūsų akis kaip graži gegužės diena plytėjo begalybė, priešais mus lyg nuotakos sukosi auksiniai tūkstantmečiai... Tada aš buvau laimingas! O Luize! Luize! Luize! Kodėl tu taip padarei?

LUIZĖ. Verkite, verkite, Valteri. Jūsų sielvartas bus teisingesnis man negu pyktis.

FERDINANDAS. Tu klysti. Tai ne sielvarto ašaros... Ne ta šilta, maloni rasa, kuri kaip balzamas liejasi į sielos žaizdas ir vėl išjudina sustojusį jausmų ratą. Tai paskiri... šalti lašai... baisus amžinas „sudie" mano meilei. (*Rūsčiai, iškilmingai, uždėdamas ranką jai ant galvos*) Šiomis ašaromis aš apraudu tavo sielą, Luize... raudu dėl to, kad dangus nepalietė tavęs savo begaliniu gailestingumu, jo pašykštėjo savo puikiausiam kūriniui. Ak, man atrodo, kad visas pasaulis turėtų apsirengti gedulo drabužiais ir nustėrti dėl to, kas darosi jo viduje... Įprastas daiktas, kad žmonės žūva ir prarandami

rojai; bet jeigu maras įsisuka tarp angelų, turi gedėti visa gamta.

LUIZĖ. Prašau neperžengti ribos, Valteri. Viešpats man davė sielos tvirtybę... bet ji gali išlaikyti tik žmogiškus bandymus. Valteri, dar vienas žodis, ir skiriamės. Baisus likimas neleidžia susikalbėti mūsų širdims. Jei galėčiau, aš pasakyčiau tau... pasakyčiau... Bet žiaurus likimas neleidžia man kalbėti, neleidžia mylėti, ir aš turiu kęsti, kai tu su manim elgiesi lyg su mergše.

FERDINANDAS. Ar gerai jautiesi, Luize?

LUIZĖ. Kam klausi?

FERDINANDAS. Mat man būtų gaila, Luize, jeigu tau tektų palikti šį pasaulį su melu lūpose.

LUIZĖ. Aš maldauju, Valteri...

FERDINANDAS (*labai nerimaudamas*). Ne! Ne! Toks kerštas būtų pernelyg šėtoniškas! Ne, dieve saugok mane! Aš nenusinešiu jo į aną pasaulį... Luize! Ar tu mylėjai maršalą? Tu jau nebeišeisi iš šio kambario.

LUIZĖ. Klauskite, ką tik norite. Aš nieko daugiau nepasakysiu. (*Ji atsisėda*)

FERDINANDAS (*rimčiau*). Pagalvok apie savo nemirtingą sielą, Luize!.. Ar mylėjai maršalą? Tu nebeišeisi iš šio kambario.

LUIZĖ. Aš nieko daugiau nepasakysiu!

FERDINANDAS (*baisiausiai susijaudinęs parpuola priešais ją ant kelių*). Luize! Ar mylėjai maršalą? Nespės šita žvakė sudegti... ir tu jau stovėsi... prieš dievą!

LUIZĖ (*išsigandusi pašoka*). Jėzau! Kas tai?.. man labai bloga. (*Susmunka krėsle*)

FERDINANDAS. Jau?.. Jūsų, moterų, amžinai negali suprasti! Švelnūs nervai pakelia nusikaltimus, kurie pakerta žmogiškumo šaknis, o menkas trupinys aršeniko lengvai nužudo.

LUIZĖ. Nuodai! Nuodai! O viešpatie!

FERDINANDAS. Bijau, kad taip. Tavo limonadas buvo darytas pragare. Ir juo tu pasveikinai mirtį.

LUIZĖ. Mirtį! Mirtį! Dieve gailestingas! Limonadas buvo užnuodytas, ir aš turėsiu mirti! O, pasigailėk manęs, viešpatie!

FERDINANDAS. Tai svarbiausia. Aš jo irgi to prašau.

LUIZĖ. O mano motina... tėvas... Dieve! Mano vargšas, nelaimingas tėvas! Nejau nėra jokio išsigelbėjimo! Aš tokia jauna, ir nėr išsigelbėjimo! Nejau mirsiu?

FERDINANDAS. Išsigelbėjimo nėra, ir tu mirsi... bet būk rami: mes išeisim sykiu.

LUIZĖ. Ferdinandai, ir tu? Nuodai tavo, Ferdinandai? Viešpatie, atleisk jam... Dieve gailestingas, nuimk nuo jo šią nuodėmę.

FERDINANDAS. Rūpinkis savo nuodėmėmis... Bijau, kad jos didesnės.

LUIZĖ. Ferdinandai! Ferdinandai!.. O!.. Dabar jau negaliu tylėti... Mirtis... mirtis panaikina visas priesaikas... Ferdinandai... Nei dangus, nei žemė nematė nelaimingesnio už tave... Aš mirštu nekalta, Ferdinandai!

FERDINANDAS (*išsigandęs*). Ką tu pasakei?.. Į tokią kelionę niekas nesileidžia meluodamas.

LUIZĖ. Aš nemeluoju... nemeluoju... tik kartą gyvenime sumelavau... Ak, kokie šalti šiurpuliai varsto visą kūną... tiktai kartą, kai rašiau laišką hofmaršalui.

FERDINANDAS. Ak, tą laišką!.. Ačiū dievui! Aš vėl atgaunu dvasios tvirtybę.

LUIZĖ (*jos liežuvis apsunksta, pirštai ima spazmiškai trūkčioti*). Tą laišką... Neišsigąsk, tu išgirsi baisų prisipažinimą... rašiau ranka, o širdim keikiau kiekvieną žodį... tavo tėvas man diktavo.

Ferdinandas stovi sustingęs kaip statula, ilgai tyli, paskui krinta kaip perkūno trenktas

LUIZĖ. O, baisus nesusipratimas... Ferdinandai... Mane privertė... atleisk... tavo Luizė verčiau norėjo mirti... bet mano tėvas... jam grėsė pavojus... Jie veikė gudriai...

FERDINANDAS (*įtūžęs pašoka*). Ačiū dievui! Aš dar nejaučiu nuodų. (*Išsitraukia iš makštų špagą*)

LUIZĖ (*vis labiau silpdama*). Dieve! Ką tu sumanei? Jis tavo tėvas...

FERDINANDAS (*be galo įtūžęs*). Žudikas jis ir žudiko tėvas!.. Ir jis tenai keliaus, kad pasaulio teisėjo rūstybė kristų ant tikrojo kaltininko. (*Nori išeiti*)

LUIZĖ. Mūsų kalčių išpirkėjas mirdamas atleido kitų kaltes... Tegu viešpats išsaugo ir tave, ir jį. (*Miršta*)

FERDINANDAS (*greitai apsigręžia, pamato jos paskutinį priešmirtinį virptelėjimą ir sielvarto apimtas parkrinta priešais*). Palauk! Palauk! Nebėk nuo manęs, dangaus angele! (*Paima jos ranką ir greit vėl paleidžia*) Šalta, šalta ir drėgna! Jos siela išskrido.

(*Vėl pašoka*) Mano Luizės dieve! Pasigailėk! Pasigailėk baisiausio žudiko! Toks buvo jos paskutinis noras!.. Kokia žavi ir graži net mirusi! Sugraudintas mirties angelas pagailėjo šių švelnių skruostų... Jos ramumas nebuvo kaukė ir atsilaikė prieš mirtį. (*Patylėjęs*) Bet kas čia yra? Kodėl aš nieko nejaučiu? Gal jaunystės jėga nori mane išgelbėti? Veltui stengiesi! Aš nenoriu. (*Nutveria stiklinę ir išgeria*)

Paskutinė scena

Ferdinandas. Prezidentas, Vurmas ir tarnai persigandę įbėga į kambarį. Paskui ateina Mileris su žmonėmis ir policija, visi susispiečia scenos gale

PREZIDENTAS (*su laišku rankoje*). Sūnau, ką tai reiškia?.. Aš niekada nepatikėsiu...

FERDINANDAS (*trenkia stiklinę jam po kojų*). Tai įsitikink, žudike!

PREZIDENTAS (*svyruodamas traukiasi atgal. Visi nustėrsta. Baisi pauzė*). Sūnau! Kodėl tu tai padarei?

FERDINANDAS (*nežiūrėdamas į jį*). Na, žinoma! Man pirma reikėjo pasiklausti valdžios žmogaus, ar nesumaišysiu jam kortų! Nieko neprikiši, gudriai, nuostabiai gudriai sugalvojo išardyti mūsų širdžių sąjungą pavydu... Apskaičiuota buvo meistriškai, gaila tik, kad įpykinta meilė neklauso virvutės kaip medinė lėlė.

PREZIDENTAS (*apveda aplink paklaikusiomis akimis*). Nejau čia neatsiras nė vieno, kuris pagailėtų nevilties apimto tėvo?

MILERIS (*šaukia už scenos*). Įleiskite mane! Dėl dievo meilės! Įleiskite!

FERDINANDAS. Ta mergina šventoji... tegu už ją atkeršys kitas. (*Atidaro Mileriui duris, tas įsiveržia su žmonėmis ir policininkais*)

MILERIS (*baisiai persigandęs*). Vaike! Vaike!.. Nuodai... sako, čia kažkas išgėrė nuodų... Dukra! Kur tu?

FERDINANDAS (*priveda jį prie Luizės lavono ir rodo į prezidentą*). Aš nekaltas... Padėkok va šitam.

MILERIS (*parpuola ant grindų*). Vajėzau!

FERDINANDAS. Tiktai porą žodžių, tėve! Jų man jau mažai liko...

Man niekšiškai atimta gyvybė, j ū s atėmėte. Aš bijau dievo teismo — bet piktadarys niekada nebuvau. Kad ir koks manęs laukia likimas amžinybėje... jūsų lemtis bus kitokia... Bet aš įvykdžiau žmogžudystę, (*baisiu balsu*) žmogžudystę, kurios tu man neprimesi, v i e n a s aš nestosiu su ja prieš dangaus teisėjo sostą; iškilmingai dabar perduodu tau didesnę, baisesnę jos dalį; kaip su ja tvarkytis, žiūrėk pats. (*Priveda jį prie Luizės*) Va, barbare! Pasidžiauk baisiais savo klastos vaisiais: šiame veide amžinai įrašytas tavo vardas, ir angelai keršytojai jį perskaitys... Tegu jos šmėkla atitraukinės tavo lovos užuolaidą, kai miegosi, ir kiš savo šaltą ranką... Tegu jos šmėkla stovės prieš akis, kai tu mirsi, ir neduos sukalbėti paskutinės maldos... Tegu jos šmėkla stovės prie tavo kapo, kai prisikelsi... ir šalia dievo, kai jis tave teis. (*Netenka sąmonės. Tarnas jį prilaiko*)

PREZIDENTAS (*iškėlęs rankas į dangų*). Ne iš manęs, dangaus teisėjau... ne iš manęs reikalauk atsakymo už šias sielas, o iš jo! (*Prieina prie Vurmo*)

VURMAS (*pasipiktinęs*). Iš manęs?

PREZIDENTAS. Iš tavęs, prakeiktasis! Iš tavęs, šėtone!.. Tu, tu davei tą baisų patarimą... T a u teks atsakyti... Aš nusiplaunu rankas!

VURMAS. Man? (*Piktai juokiasi*) Mat kaip! Tai gražu! Dabar bent žinosiu, kaip šėtonas atsidėkoja... Man, kvailas piktadary? Tai gal jis buvo m a n o sūnus? Gal a š buvau tavo ponas?.. Man teks atsakyti? Cha! Prisiekiu šiuo baisiu vaizdu, nuo kurio kraujas stingsta gyslose! Aš atsakysiu!.. Taip, aš dabar n o r i u pražūties, bet ir t u žūsi sykiu su manim. Ei! Ei! Rėkite visose gatvėse! Kelkite teisėjus! Policija, riškit mane! Veskit mane į kalėjimą! Aš atskleisiu tokių paslapčių, kad tiems, kas jas išgirs, plaukai pasišiauš. (*Nori eiti*)

PREZIDENTAS (*sulaiko jį*). Tu neišdrįsi, beproti!

VURMAS (*ploja jam per petį*). Išdrįsiu, bičiuli! Išdrįsiu... Beprotis aš, tai teisybė... čia tavo darbas... tai ir dabar elgiuosi kaip beprotis... abu drauge eisim į ešafotą! Abu į pragarą! Man bus smagu, niekše, kad būsiu nubaustas sykiu su t a v i m! (*Policininkai jį išveda*)

MILERIS (*visą tą laiką gulėjęs ant žemės, nuleidęs galvą ant Luizės krūtinės, greitai atsistoja ir numeta majorui kapšą po kojų*). Nuodytojau! Imkis savo prakeiktą auksą!.. Gal norėjai už jį nupirkti dukrą? (*Išbėga iš kambario*)

FERDINANDAS (*trūkčiojamu balsu*). Pasivykite jį! Jis apimtas nevilties... Tuos pinigus atiduokit jam. Tai mano baisi paskutinė valia. Luize... Luize... Aš ateinu... Sudie... Leiskite man numirti prie šio altoriaus...

PREZIDENTAS (*atsipeikėjęs, sūnui*). Sūnau, Ferdinandai! Nejau net nepažvelgsi į sugniuždytą tėvą?

Majorą tarnai paguldo ant žemės šalia Luizės

FERDINANDAS. Gailestingam dievui skirtas mano paskutinis žvilgsnis.

PREZIDENTAS (*baisaus sielvarto apimtas puola ant kelių priešais jį*). Ir žmonės, ir dievas nuo manęs nusigręžia... Nejau nesulauksiu nė vieno paguodos žvilgsnio?

Ferdinandas mirdamas paduoda jam ranką

PREZIDENTAS (*greitai atsistoja*). Jis atleido man. (*Kitiems*) Dabar veskite mane.

Išeina, policininkai seka iš paskos, u ž d a n g a nusileidžia

MARIJA STIUART

Tragedija

Iš vokiečių kalbos vertė
VYTAUTAS BLOŽĖ

VEIKĖJAI

ELZBIETA — Anglijos karalienė
MARIJA STIUART — Škotijos karalienė anglų nelaisvėje
ROBERTAS DADLIS — grafas Lesteris
DŽORDŽAS TOLBOTAS — grafas Šruzberis
VILHELMAS SESILIS — baronas Berlis, didysis rūmų iždininkas
GRAFAS KENTAS — lordmaršalas
VILJAMAS DEVISONAS — valstybės sekretorius
EMJAS POLETAS — Marijos kalėjimo sargybos viršininkas
MORTIMERAS — jo sūnėnas
GRAFAS OBEPINAS — Prancūzijos pasiuntinys
GRAFAS BELJEVRAS — nepaprastasis Prancūzijos įgaliotinis
O'KELIS — Mortimero draugas
DRADŽENAS DRURIS — antrasis Marijos sargybinis
MELVILIS — jos rūmų mažordomas
BERGOINAS — jos gydytojas
ANA KENEDI — jos auklė žindyvė
MARGARITA KERL — jos kambarinė
GRAFYSTĖS ŠERIFAS
LEIBGVARDIJOS KARININKAS
Prancūzų ir anglų riteriai
Sargyba
Anglijos karalienės rūmų tarnai
Škotijos karalienės tarnai ir tarnaitės

PIRMAS VEIKSMAS

Fotringėjaus pilies kambarys

Pirma scena

Ana Kenedi, Škotijos karalienės auklė, karštai ginčijasi su Poletu, bandančiu atplėšti spintą. Dradženas Druris, jo padėjėjas, rankose laiko laužtuvą

KENEDI
Ką darot, sere? Kas per įžūlumas!
Šalin nuo spintos!
POLETAS Brangenybės kur?
Apyrankę kas išmetė pro langą?
Papirkti sodininką sugalvojot?
Prakeiktas moters būdas — vien klasta!
Taip išieškojau, apžiūrėjau stropiai —
O vis netrūksta turtų paslėptų!
(*Triūsdamas apie spintą*)
Kur buvo tie, bus ir daugiau!
KENEDI Šalin!
Jos didenybės paslaptys čionai.
POLETAS
Aš jų ir ieškau.
(*Ištraukdamas raštus*)
KENEDI Pōpiergaliai vien tai,
Vien plunksnos bandymai, kuriais ji stengės
Sutrumpinti kalėjimo dienas.

POLETAS
Kai nėr kas veikti, velnias turi darbo.
KENEDI
Prancūziškai rašyta.
POLETAS Juo blogiau!
Prancūzai mūsų priešai.
KENEDI Bet šis laiškas
Juk Anglijos valdovei...
POLETAS Aš įteiksiu
Jai pačiai. — Bet kas blizga čia? Žiūrėk!

Jis aptiko slaptavietę ir iš nematomo stalčiaus išima brangenybes

Karališkas vainikas, padabintas
Žemčiūgais ir prancūziškom lelijom!
(*Paduoda jį savo palydovui*)
Paslėpk jį, Druri! Prie kitų padėk!

D r u r i s išeina

KENEDI
O, kaip pakelti smurtą neregėtą!
POLETAS
Kol dar ką nors turės, mokės ji kenkti,
Jos rankoj viskas taps ginklu.
KENEDI O sere,
Pasigailėkit! Tai jos paskutiniai
Papuošalai. Senosios prabangos
Likučiai vargšę kartais nuramina.
Juk visa kita atėmėt seniai!
POLETAS
Nusiraminkit. Viską sąžiningai
Išsaugosim, grąžinsim, kai reikės!
KENEDI
Ar pasakytų kas, kad tarp šių sienų
Nykių gyvena karalienė? Kur
Baldakimas? Kur kilimai minkšti?
Nejau ji turi ant šiurkščių grindų
Statyti savo švelniąją kojelę?

Ir valgo ji iš alavinių indų,
Netinkančių dvariškei paskutinei.
POLETAS
Taip Sterline ji valgydino vyrą,
Pati iš aukso indų gerdama
Su meilužiu[1].
KENEDI
Net veidrodžio neturi.
POLETAS
Kol savo išvaizda tuščia gėrėsis,
Ji nepraras vilties nei atkaklumo.
KENEDI
Neturi knygų širdžiai nuramint.
POLETAS
O Biblija? Lai rūpinasi siela.
KENEDI
Net ir liutnia — ir ta jai atimta!
POLETAS
Kad nedainuotų nešvankių dainų.
KENEDI
Štai ką patirti turi lepūnėlė,
Išaugus Medičių puikiam dvare[2],
Pilnam džiaugsmų ir laimės,— ji lopšy
Jau buvo karalienė! Negana,
Kad smurtu valdžią atėmėt iš jos,—
Pavydit jai netgi menkų blizgučių!
Kilni širdis nelaimėj nepalūžta,
Bet kaip skaudu mažų džiaugsmų netekt.
POLETAS
Tik ir terūpi žemiška tuštybė,
O reiktų susikaupt ir atgailaut.
Prabangų ištvirkimą ji atpirks
Tik nusižeminimu ir skurdu.
KENEDI
Jei būdama jauna ir nusidėjo,
Ją sąžinė ir dievas tegul teisia,—
O Anglijoj teisėjo jai nėra.
POLETAS
Ji ten bus teisiama, kur nusikalto.

KENEDI
  Kaip nusikalst, grandinėm surakintai?
POLETAS
  Grandinės nesukliudė jai tačiau
  Britanijoj įskelt siaubingą ugnį,
  Pavirtusią pilietiniu karu, ir
  Prieš mūsų karalienę — tegul dievas
  Apsaugo ją! — pasiųsti žudikus.
  Ar ne iš šitų mūrų ji sukurstė
  Ir Bebingtoną, ir klastūną Perį[3]
  Pasikėsint prieš Anglijos valdovę?
  Ar šitos plieno grotos jai sukliudė
  Ir kilniaširdį Norfolką pavergt[4]?
  Per ją tauriausia šioj saloj galva
  Po budelio kirviu turėjo kristi.
  Bet maža dar siaubingos pamokos:
  Pamišėliai vėl varžos — kam pirmiau
  Dėl jos bedugnėn stačia galva šokti!
  Ir ešafotai nuolatos pilni
  Naujų aukų — ir vien tiktai per ją.
  Žudynės šitos tol nepasibaigs,
  Kol ji pati, kalčiausioji, nežus.
  O, prakeikta diena, kai mūs šalis
  E l e n ą šią svetingai pasitiko!
KENEDI
  Ją Anglija svetingai pasitiko?
  Ji, nelaimingoji, atvyko čia
  Kaip tremtinė, iš savo giminių
  Maldauti vien pagalbos ir malonės[5],
  Bet štai, tautų sulaužant teisę, čia,
  Karališką orumą trempiant, ji
  Suimama, įgrūdama už grotų,
  Kur vysta josios žydinti jaunystė —
  Ir kur, pažemintą ir iškankintą,
  Patraukt ją drįstama teisman lyg kokią
  Niekšingą piktadarę! Karalienei
  Čia drįstama grasint mirties bausme!
POLETAS
  Ji Anglijon atvyko kaip žudikė,

Savos tautos gėdingai pasmerkta,
Nuo sosto nuversta ir išvaryta.
Į Anglijos gerovę ji kėsinos,
Ji ruošės smurtu sugrąžint Ispanės
Marijos kruvinus laikus[6] ir anglus
Paverst prancūzmanais ir katalikais.
Kodėl ji Edinburgo sutarties
Nepasirašė[7] ir neatsisakė
Pretenzijų į Anglijos karūną?
Vien plunksnos brūkštelėjimas būt jai
Grąžinęs laisvę! Jai, matyt, lengviau
Būt kaline ir smurtą šį pakelt,
Negu atsisakyt tuščios didybės.
Koksai jos tikslas? Tikisi jinai,
Net būdama kalėjime tamsiam,
Intrigų, pinklių, sąmokslų keliu
Pavergt ir užvaldyti visą salą.

KENEDI

Jūs juokiatės. Tatai žiaurumą jūsų
Tik šiurkština. Ar apie tai svajot jai!
Ji čia gyva užmūryta, joks aidas
Čia iš gimtos šalies jos nepasiekia,
Jokia žinia ir joks paguodos balsas.
Ji čia seniai žmogaus nematė veido,
Vien tik niūrias sargybinių kaktas,
Kurių būrys, atrodo, pasipildė
Kietakakčiu dar jūsų giminaičiu,
Supranta ji: sutankinamos grotos...

POLETAS

Klastos — grandinėmis nesurakinsi!
Gal grotos šios jau perpjautos seniai?
Gal po grindim pasikasta, gal sienos,
Atrodančios dar tvirtos iš paviršiaus,
Viduj jau tuščios, ir, užmigus man,
Į pilį susimokėliai prasmunka?
Nesugalvosi didesnės bausmės
Kaip saugot šią klastūnę piktavalę!
Iš siaubo naktį pabundu, bastaus
Tartum dvasia be vietos, apeinu

Sargybinius, patikrinu spynas,
Drebėdamas, kad vieną gražią dieną
Manoji baimė gali pasitvirtint.
Bet ačiū dievui! Jau yra viltis,
Kad viskas greitai baigsis. Jau geriau
Stovėt sargyboj pragare prie vartų,
Nei saugot šią veidmainę karalienę!

KENEDI
Štai ji pati ateina!

POLETAS Rankoj Kristus,
O širdyje puikybė ir aistra.

Antra scena

M a r i j a, apsigaubusi šydu, su nukryžiuotuoju rankose

Tie patys

KENEDI (*skubėdama jos pasitikti*)
O karaliene! Jie sutrypt mus nori.
Nėr galo jų žiauriam tironiškumui!
O pasityčiojimai ir nauja gėla
Kasdien tau temdo kaktą karūnuotą.

MARIJA
Nusiramink! Sakyk, kas atsitiko!

KENEDI
Žvelk! Spinta išlaužta ir pagrobti
Tavieji rankraščiai ir brangenybės,
Kurias šiaip taip išsaugojom lig šiol,
Tuos likučius prancūziškojo kraičio.
Karališko tau nieko nebeliko.
Pagrobta viskas.

MARIJA Ak, nurimki, Ana!
Ne puošmenos mus daro karalienėm.
Mūs nepažemins žemas elgesys.
Aš Anglijoj pripratinta prie daug ko,
Galiu ir tai pakelt. Jūs, sere, smurtu
Įgijot tai, ką aš gera valia

Dar šiandien atiduot jums ketinau.
Tarp šitų rašinių jūs rasit laišką
Britanijos valdovei, mano sesei.
Tik duokite man žodį, kad jai pačiai
Įteiksite, o ne klastingam Berliui!

POLETAS
Aš pagalvosiu, kaip man pasielgt.

MARIJA
Jums reikia turinį žinot. Laiške aš
Prašau malonės didelės — su ja
Pačia pasikalbėti, susitikti,
Nes dar nesu jos mačius niekuomet.
Buvau aš vyrų teismo teisiama,
Kurių lygiais sau nepripažinau
Ir jiems širdies atverti negalėjau.
Su Elzbieta mes lygios: giminės
Ir titulo vienodo — viena ja,
Kaip karaliene, moterim, sese,
Galiu pasitikėt.

POLETAS Dažnai, miledi,
Jūs patikėdavot likimą savo
Ir garbę vyrams, daug mažiau vertiems to.

MARIJA
Ir dar vienos malonės aš prašau,
Joks žmoniškumas jos neatsakytų:
Kalėjime seniai jau trūksta man
Bažnyčios sakramentų ir paguodos.
Ar ji, atėmus laisvę man ir sostą
Ir grasanti gyvybei mano, nori
Užkelt galop man ir dangaus vartus?

POLETAS
Jums pageidaujant, vietinis dekanas[8]...

MARIJA (*karštai jį pertraukia*)
Nereikia man dekano! Reikalauju
Savos bažnyčios kunigo. — Taip pat
Ir raštininko, ir notaro. Noriu
Pareikšti savo paskutinę valią.
Kalėjimo vargai ir liūdesys
Mane pakirsti baigia. Mano dienos,

Bijau, kad suskaičiuotos jau. Save
Laikau aš merdinčia.
POLETAS Teisingai darot.
Tokie apmąstymai jums nepakenks.
MARIJA
Kas žino: gal kieno greita ranka
Kančių paspartins ilgametį darbą?
Aš noriu parašyti testamentą,
Paskirstyt tai, kas dar priklauso man.
POLETAS
Kaip norite. Britanijos valdovė
Netrokšta praturtėti jūsų lobiais.
MARIJA
Aš atskirta esu nuo kambarinių
Ir nuo tarnų ištikimųjų savo.
Kur jie? Koks jų likimas? Apsieit
Aš ir be jų galiu, tačiau man rūpi,
Ar jie nevargsta, ar neskriaudžiami.
POLETAS
Tarnais jūs pasirūpinta.
(*Nori išeiti*)
MARIJA
Išeinat, sere? Vėl mane paliekat,
Ir širdį man, prislėgtą nežinios,
Nenorite palengvint nei paguost.
Sargybos jūsų ir šnipų budrumas
Mane atskyrė nuo pasaulio viso,
Visas žinias užgožia mūrai šie,
Likimą mano sprendžia mano priešai.
Prieš mėnesį, kuris man taip prailgo,
Keturiasdešimt jūsų komisarų[9]
Mane užgriuvo šioj pily ir teismą
Man surengė nešvankiu skubumu,
Ir štai mane, be advokato, bylai
Neparuoštą visai, į negirdėtą
Patraukė teismą, ir turėjau aš,
Nustebinta, suglumus, išsigandus,
Į klausimus klastingus atsakyt,
Kuriuos iš anksto jie paspendė, man

Teleidę pasikliaut tik atmintim —
Kaip šmėklos pasirodė ir išnyko.
Ir nieks lig šiol nepraneša man nieko,
Bergždžiai bandau jūs žvilgsnyj išskaityti,
Ar nugalėjo pastangos draugų
Ir mano nekaltybė, ar laimėjo
Manųjų priešų geliantys šmeižtai.
Prabilkit pagaliau — turiu žinot aš,
Ko reikia man bijoti, ko tikėtis.

POLETAS (*patylėjęs*)
Suveskit sąskaitas su dangumi.

MARIJA
Dangaus malone aš tikiu, bet laukiu
Ir žemiškų teisėjų teisingumo.

POLETAS
Jie bus teisingi. Būkite tikra.

MARIJA
Ar baigtas jau procesas?

POLETAS Nežinau.

MARIJA Ar nuteista aš?

POLETAS Nežinau, miledi.

MARIJA
Čia viskas greitai daroma. Sakykit,
Ar budelis u ž g r i u s kaip ir teisėjai?

POLETAS
Galvokite, kad taip, ir jis atras
Jus pasiruošusią labiau negu anie.

MARIJA
Vestminsterio[10] teisėjų įžūlumas
Manęs nė nenustebins — juk seniai
Jie Berlio neapykantai paklusnūs,
Kaip ir uolumui Hetono. Žinau:
Užteks drąsos ir jūsų karalienei.

POLETAS
Britanijos valdovai tesibijo
Tik savo sąžinės ir parlamento.
Kaip teisingumas tars, taip ir įvyks,
Nors ir pasaulis visas prieštarautų.

Trečia scena

Tie patys. M o r t i m e r a s, Poleto sūnėnas, įeina ir, lyg nepastebėjęs karalienės, Poletui

MORTIMERAS
Jūs, dėde, ieškomas.

Išeina lygiai taip pat. Karalienė tai pastebi ir pasipiktinusi kreipiasi į Poletą, einantį paskui jį

MARIJA Ir dar prašysiu:
Nors jūsų žodžiai būna ir užgaulūs,
Aš išklausau — to vertas jūsų amžius.
Bet kaip pakęst jaunuolio įžūlumą?
Apsergėkit mane nuo to šiurkštuolio!
POLETAS
Kuo tamstai blogas, tuo jisai man geras.
Jis ne iš tų lėkštųjų minkštaširdžių,
Kurie praskysta, ašarą pamatę
Ant apgaulingo moters skruosto. Jis
Keliavęs daug, Paryžiuj buvęs, Reimse.
Išsaugojo jis taurią anglo širdį,
Ir jūsų pinklės jam nebaisios, ledi!

Išeina

Ketvirta scena

M a r i j a. K e n e d i

KENEDI
Kaip gali jis taip su jumis kalbėt!
O, tai baisu!
MARIJA (*užsimiršusi*)
Kadais, garbės laikais, mes prisiklausėm
Daug sostą liaupsinančių pataikūnų,
Todėl nepykim, Kenedi geroji,
Jei šiandien priekaištų girdėti tenka.

KENEDI
Kas jums? tokia palūžus, nusiminus?
O būdavot linksma ir net mane
Ne kartą guosdavot. Ir bart jus teko
Ne už nusiminimą — atvirkščiai.
MARIJA
Pažįstu jį — tai kruvinas šešėlis
Darnlėjaus, mano vyro; jis rūstus
Pakyla iš kapų — jis neatleis man,
Pakol kančių taurė nebus pilna.
KENEDI
Kas tai per mintys!
MARIJA Užmarši tu, Ana,
Bet mano atmintis gera — juk šiandien
Tos nelaimingosios piktadarybės
Dar vienos metinės, aš jas kasmet
Su pasninku ir atgaila švenčiu.
KENEDI
Palikite ramybėje tą šmėklą.
Jūs kančiomis ir atgaila seniai
Atpirkote piktadarybę šitą.
Dangus atleido jums kaip ir bažnyčia —
Ji turi teisę nuodėmes išrišt.
MARIJA
Ta nuodėmė, ir atleista, iš kapo
Vėl keliasi, pasruvusi krauju!
Mišių varpai, šventieji sakramentai,
Deja, negali sugrąžint karstan
Darnlėjaus šmėklos, šaukiančios atkeršyt.
KENEDI
Ne jūs nužudėt jį! Kiti! Kas jums!
MARIJA
Bet aš žinojau viską. Ir pati
Jį į mirties žabangus įviliojau.
KENEDI
Daug kas atleistina jaunystėj. Jūs
Dar buvot kūdikis!
MARIJA O užsikroviau
Sunkiausią nuodėmę sau ant pečių.

KENEDI

O jo pasipūtimas? mirtini
Įžeidinėjimai? Tik jūsų meilė
Lyg viešpaties ranka iškėlė jį
Iš nežinios ir nuvedė į sostą
Per sutuoktuvių menę. Patikėjot
Pati save jam ir karūną savo.
Kaip jis užmiršt galėjo, kad lemtis jo —
Tai tamstos meilės dovana kilni?
Bet jis, netikėlis, užmiršo tai
Ir jautrią tamstos sielą užgauliojo
Žemais įtarinėjimais visokiais,
Šiurkščiu stačioko elgesiu,— dėl to
Pats tapo jums bjaurus. Pradingo burtai,
Kuriais jis buvo jums akis aptemdęs.
Jūs šalinotės jo gėdingo glėbio,
Nes užsirūstinot. — O jis ką? Ar
Nors bandė vėl pelnyti palankumą?
Malonės prašė? Ar po kojų jums
Suklupo, pats kaltu prisipažinęs?
Ne, dar spyriojos. Jūsų tvarinys
Užsigeidė vaidinti jums karalių
Ir jūsų akyse įsakė, niekšas,
Nudurti Ričiją — jūs numylėtą
Gražuolį dainininką. Jūs krauju
Atkeršijot už kruviną jo darbą.

MARIJA

O tai vėl kraujo reikalauja... Tu
Beguosdama man nuosprendį tari.

KENEDI

Kai leidote įvykt piktadarybei,
Jūs sau nebepriklausėte. Jūs degėt
Beprotiška akla aistra. Jus valdė
Baisusis suvedžiotojas širdžių,
Nelaimingasis Botvelas. Nuožmusis
Mokėjo savo vyriška valia
Pavergti jus! Jis pragariškais burtais
Ir apžavais sumaišė tamstai protą
Ir uždegė...

MARIJA Tie pragariški burtai —
Jo vyriškumas ir mana silpnybė.
KENEDI
Ne ne, tikrai. Visas piktas dvasias
Pasitelkė jis, pindamas žabangus
Tai jūsų skaisčiai širdžiai. Negirdėjot
Jūs draugės įspėjimų, nebematėt
Ribos tarp doro ir nedoro darbo.
Netekote jūs žmogiško drovumo,
Ir skruostai tie, kurie iš gėdos visad
Nurausdavo jaunatviškai kukliai,
Dabar liepsnojo geidulių ugnim.
Nuplėšėte jūs šydą paslapties
Nuo savo veido. Tamstos apkvaitimas
Pasidavė jo drąsiai nedorybei,
Tad gėdą demonstravote viešai.
Jūs leidot Škotijos karalių kardą
Jam, žmogžudžiui, nešt Edinburgo gatvėm
Triumfo eisenoj pirma savęs —
Aplink aidėjo prakeiksmas minios.
Apstačiusi kareiviais parlamentą,
Čionai, šventovėj škotų teisingumo,
Jūs privertėt teisėjus suvaidint
Komediją: išteisinti žudiką...
Ir dar baisiau... O dieve!
MARIJA Ir užbaik:
Atidaviau jam ranką prieš altorių!
KENEDI
Tyla lai globia žingsnį šį! Baisi,
Siaubinga nuodėmė! Taip elgtis gali
Tiktai nupuolėlė. Bet tamsta juk
Nesi tokia. Aš jus išauginau,
Išauklėjau — ir puikiai jus pažįstu.
Geros širdies ir sąžinės tyros,
Tik turit ydą: esat lengvabūdė.
Aš vėl sakau: čia kaltos piktos dvasios,
Kurios žmogaus nesergimoj širdy
Bematant įsitaiso ir sukursto
Jį padaryt baisias piktadarybes.

Paskui jos vėl sugrįžta pragaran,
Siaubingą dėmę sieloje palikę.
Po tos piktadarybės kruvinos,
Jaunystę jum apjuodinusios, niekad
Niekuo daugiau jūs nesat nusikaltus.
Pirma aš liudininkė būt galiu.
Todėl drąsos! Nesmerkite savęs!
Tegul ir nusikaltot, bet ne čia,
Ne Anglijoj, todėl jus teist negali
Nei Elzbieta, nei krašto parlamentas.
Jų pusėj vien jėga. Ir jūs privalot
Prieš jų akiplėšišką tribunolą
Stovėt su nekaltybės drąsumu.

MARIJA Kas eina čia?

Prie durų pasirodo M o r t i m e r a s

KENEDI
Sūnėnas. Nusigręžkit.

Penkta scena

Tie patys. M o r t i m e r a s, baikščiai įeidamas

MORTIMERAS (*auklei*)
Išeikit ir pasergėkit duris,
Turiu aš pakalbėt su karaliene.

MARIJA (*įsakmiai*)
Ana, lik čia.

MORTIMERAS
Miledi, nebijokit. Štai, skaitykit.
(*Paduoda jai raštelį*)

MARIJA (*pažvelgia ir nustebusi atšoka*)
O! Kas čia?

MORTIMERAS (*auklei*)
Prašom, Kenedi, išeikit.
Pasergėkit, kad dėdė neužkluptų!

MARIJA (*auklei, kuri dvejoja ir klausiamai žiūri į karalienę*)
Eik! Eik! Klausyk.

A u k l ė nustebusi išeina

Šešta scena

M o r t i m e r a s , M a r i j a

MARIJA Nuo dėdės kardinolo!
Iš Lotaringijos, iš Prancūzijos![11]
(*Skaito*)
„Seru Mortimeru pasitikėkit,
Jis Anglijoj geriausias jūsų draugas".
(*Nustebusi žiūri į Mortimerą*)
Ar gali būt? Nejaugi tai ne sapnas?
Čia pat geriausias draugas, o laikiau
Save visų apleista. Ir tas draugas —
Kalėjimo sargybinio sūnėnas,
Kurį didžiausiu priešu...
MORTIMERAS (*puldamas jai po kojų*)
O, atleiskit
Už šitą šlykščią kaukę, karaliene,
Kuri ir man kainavo daug kančių,
Bet jos dėka aš priartėt galėjau
Prie jūsų, jus išgelbėti...
MARIJA Pakilkit.
Nustebinot mane. Man per sunku
Taip greitai pereit iš baisios nelaimės
Į šviesią viltį.— Bet kalbėkit, sere,
Išaiškinkit, kad laime patikėčiau.
MORTIMERAS (*pakyla*)
Brangus mums laikas. Greit ateis čia dėdė
Su vienu neapkenčiamu žmogum.
Ir, prieš išgirsdama jų blogą žinią,
Dangaus pagalbos išklausykit, ledi.
MARIJA
Tik jo pagalbos man belieka laukt.

MORTIMERAS
Pradėti leiskit nuo savęs.
MARIJA Kalbėkit!
MORTIMERAS
Išauklėtas griežtai ir pareigingai,
Išmokytas nekęsti švento tėvo,
Sulaukiau dvidešimties metų aš —
Ir pajutau pašėlusį troškimą
Nuvykti į žemyną. Palikau
Aš puritoniškas pamokslinyčias,
Kurios mane dusino, palikau
Tėvynę savo ir per Prancūziją
Patraukiau aš Italijon garsiojon,
Kuri mane žavėjo iš toli.
Artėjo didelė bažnyčios šventė,
Keliais į Romą plūdo maldininkai,
Gėlėm išpuošę kryžius ir paveikslus;
Atrodė, tartum žmonija visa
Išsiruošė į dangų. — Ir aš pats,
Susižavėjęs pamaldžia minia,
Su ja kartu patraukiau Romos miestan. —
O karaliene, ką aš pamačiau!
Ir kolonados, ir Triumfo arka,
Ir Koliziejaus nuostabi didybė,
Ir stebuklingi meno kūriniai
Mane užbūrė, pavergė iš karto.
Anksčiau aš meno nebuvau pažinęs,
Nes augau čia, globojamas bažnyčios,
Kuri nekenčia meno ir jausmų
Ir garbina tiktai bekūnį žodį.
O, ką aš pajutau, puikių bažnyčių
Vidun įžengęs, kur man širdį glostė
Šventi giesmių garsai ir kur figūrų
Gausybe tryško sienos ir altoriai.
Kokia didybė ir iškilmingumas
Prieš sužavėtas suposi akis,
Kai pamačiau juos, dieviškus paveikslus:
„Švenčiausią motiną“ ir „Apreiškimą“,
Ir „Viešpaties gimimą“, ir „Trejybę,

Nužengusią į žemę", o po to
Ir patį popiežių visoj didybėj
Išvydau laikantį šventas mišias
Ir laiminantį žmones... Kas tas auksas,
Kas brangakmeniai, kas tie briliantai,
Kuriais didžiuojas žemiški karaliai!
Tik j i s tikra didybe spinduliuoja,
Nes jojo karalystė danguje,
Ir puošia jį ne šio pasaulio grožis.
MARIJA
Pasigailėkit! Liaukitės! Nepieškit
Man prieš akis gyvenimo paveikslo!
Jis toks gaivus... O aš juk kalinė!
MORTIMERAS
Ir aš buvau skurdžiausias kalinys.
Bet pančiai trūko, ir išskrido siela
Pasveikinti gyvenimo dienos.
Paniekinęs knygakalystės stabą,
Pasidabinęs galvą gėlėmis,
Aš linksmas prie linksmųjų prisišliejau!
Mane apsupo čia kilnieji škotai,
Jaunų prancūzų smagiosios draugijos.
Ir jie mane pristatė kardinolui
De Gizui, jūsų dėdei. — Koks žmogus!
Tiesus, valingas, vyriškas! Jam sielas
Tik ir valdyt! Karališko dvasiškio,
Bažnyčios kunigaikščio pavyzdys!
MARIJA
Jūs matėt nepamirštamą jo veidą,
Jo — mano auklėtojo pirmutinio,
Jo — mylimo ir gerbiamo žmogaus?
Ar jis prisimena mane? Sakykit,
Ar laimė šypsos jam, ar žydi jis
Kaip kitados? Ar jis dar puikiai laikos,
Bažnyčios mūsų atkakli uola?
MORTIMERAS
Jo šventenybė pats sutiko man
Išaiškinti tikėjimo tiesas,
Širdies abejones man išsklaidyti.

Jis man įrodė, kad nerimstąs protas
Vedžioja žmones klystkeliais, kad turim
Matyt tai, ką privalome tikėt,
Kad konkretus asmuo visos bažnyčios
Privalo galva būt ir kad tiesa
Tėvų konsiliumuos viską lemia.
Ir mano kūdikystės paklydimai
Išnyko, apšviesti jo didžio proto
Ir jojo gražbylystės įveikti.
Ir sugrįžau aš į bažnyčios glėbį,
Erezijos tvirtai išsižadėjęs.
MARIJA
Daug tūkstančių tokių kaip jūs užvaldė
Jis savo žodžių dangiška jėga
Ir amžinai palaimai sugrąžino,
Kaip tas — nuo kalno savo pamokslu.
MORTIMERAS
Kada bažnyčios pareigos jį vėl
Į Prancūziją privertė išvykti,
Jisai į Reimsą pasiuntė mane,
Kur dvasininkus Anglijos bažnyčiai
Neliauja ruošt pamaldūs jėzuitai.
Čia kilnų škotą Morganą radau
Ir Roso vyskupą, išminčių garsų —
Jums ištikimą Leslį[12]. Prancūzijoj
Praleidžia jie liūdnas tremties dienas.
Prie šių garbingų vyrų prisišliejęs,
Tvirčiau ėmiau tikėti.— Vieną kartą,
Kai aš dairiausi vyskupo bute,
Gražuolės moters nuostabus portretas
Patraukė mano akį; sužavėjo
Jisai mane lig pat širdies gelmių;
Ir, negalėdamas atsitokėti,
Stovėjau aš. O vyskupas man tarė:
„Yra dėl ko jums į portretą šį
Sujaudintam žiūrėti iki valiai.
Ši moteris yra ne tik gražiausia,
Bet ir nelaimingiausia iš visų.

Dėl mūs tikėjimo ji kęsti turi,
Ir jos kalėjimas — tėvynė jūsų".

MARIJA

Koks jis taurus! Aš praradau ne viską,
Jei draugas toks nelaimėje yra!

MORTIMERAS

Ir jis pradėjo jaudinančiais žodžiais
Man piešt, miledi, jūsų kankynes
Ir kraugeriškus jūsų priešų darbus.
Jis tamstos gentkamienį man išdėstė,
Įrodydamas, kad jūs esat kilus
Iš Tiudorų dinastijos garsios,
Įrodė man, kad teisė vienai jums
Priklauso Anglijoje viešpatauti,
O ne tai apsišaukėlei, kuri
Pradėta svetimoterystės lovoj;
Pats Henrikas, jos tėvas, atsisakė
Jos, pavainikės! Bet nepatikėjau
Aš vienu liudininku, teiravaus
Įstatymo žinovų įvairių
Ir kronikų senų varčiau ne vieną.
Tačiau visi žinovai paklausti
Patvirtino, miledi, jūsų tiesą.
Ir supratau, kad tik dėl šitos teisės
Į Angliją — jūs esat teisiama,
Kad vienai jums priklauso ta šalis,
Kur nekaltai įkalinta jūs kenčiat.

MARIJA

O teisė nelaimingoji! Jinai
Vienintelis manų kančių šaltinis.

MORTIMERAS

Ir tuo metu aš sužinau, kad jūs
Jau perkelta iš Tolboto pilies[13]
Ir kad dabar jus sergsti mano dėdė —
Aš supratau, kad tai patsai dangus
Ištiesia mums pagalbon savo ranką,
Aš supratau, kad tai likimo šauksmas,
Kad lemta m a n išlaisvint jus, miledi.
Draugai man pritaria, pats kardinolas

Palaimina ir pataria, kaip imtis
Net ir sunkaus apsimetimo meno.
Skubiai sudarom planą, išvykstu
Atgal tėvynėn ir, kaip jūs jau žinot,
Štai dešimta diena esu čionai.
(*Stabteli*)
Ir čia aš jus išvydau, karaliene!
Jus pačią — ne portretą! Kokį lobį
Pilis ši slepia! Kaipgi ją vadint
Kalėjimu? Tai šventykla, puošnesnė
Už Anglijos karalių rūmus. Laimė
Kvėpuoti v i e n u oru su jumis!
Nenuostabu, kad jūs taip slepiama!
Sukiltų visas Anglijos jaunimas,
Neliktų makštyse nė vieno kardo,
Ir sukilimo vėliava pakiltų
Aukštai viršum taikios salos, jei britai
Išvystų savo karalienę!

MARIJA Jei
Kiekvienas jon žiūrėtų taip kaip jūs!

MORTIMERAS
Jei tik kaip aš kiekvienas pamatytų,
Su kokiu kantrumu ir švelnumu
Jūs kenčiate pažeminimą šį.
Ar jūs po išmėginimų visų
Neliekat karaliene? Jūs žavumas
Kalėjimo tamsoj gražiau dar žydi!
Jum stinga to, kas puošia mūsų būvį,
Bet spindit jūs gyvenimo šviesa.
Ir negaliu aš peržengt šito slenksčio,
Nejausdamas baisios kančios krūtinėj
Ir džiaugsmo — vėlei pamatyti jus! —
Tačiau atomazga artėja, ir kaskart
Didėja jums grūmojantis pavojus;
Aš delst nebegaliu — užtenka slėpt
Nuo jūsų baisią tiesą...

MARIJA Jau nuosprendis... —
Neslėpkit! Aš galiu išgirst... — paskelbtas?

MORTIMERAS
Taip, karaliene. Pripažino k a l t ą
Jus keturiasdešimt du teisėjai. Taip.
Dabar Bendruomenių ir Lordų rūmai,
Ir Londono miestiečiai reikalauja
Skubiai įvykdyt bausmę. Karalienė
Viena dar delsia; ne dėl žmoniškumo
Arba pasigailėjimo — jinai
Klastingai laukia paslaugos kitų...

MARIJA (*valdydamasi*)
Jūs, sere, nenustebinot manęs
Ir neišgąsdinot. Tokios žinios
Seniai aš laukiau, nes žinau teisėjus.
Po to, ką aš turėjau iškentėt,
Jaučiu — jie laisvės man nedovanos.
Žinau, kurlink jie kreipia. Amžinojoj
Kalėjimo nelaisvės naktyje
Palaidos jie mane, o tuo pačiu —
Ir mano reikalavimus, ir kerštą.

MORTIMERAS
Ne, karaliene, ne! Toli gražu
Jiems šito negana. Jie nesustos
Pusiaukelėj. Kol jūs gyva, miledi,
Gyva ir Anglijos valdovės baimė.
Kalėjimas čia nieko nepadės.
Jai sostą teužtikrins tik mirtis.

MARIJA
Ar ji išdrįs prieš karūnuotą galvą
Pakelti kirvį budelio gėdingą?

MORTIMERAS
O taip, išdrįs. Neabejokit tuo.

MARIJA
Nejau ji savo ir kitų karalių
Didybę kojomis pamint galėtų?
Ar ji nebijo Prancūzijos keršto?

MORTIMERAS
Ji amžiną su ja sudaro taiką
Ir išteka už hercogo Anžu[14].

MARIJA
Ispanija ar nepaskelbs jai karo?
MORTIMERAS
Nors ir pasaulis visas,— ji nebijo,
Kol ją palaiko jos pačios tauta.
MARIJA
Šiurpus tai bus ir anglams reginys.
MORTIMERAS
O jie ne kartą pastaraisiais metais,
Miledi, matė žengiant karalienes
Nuo sosto ešafotan. Prisiminkit
Elzbietos tikrą motiną, taip pat
Ir Kateriną Hovard; ledi Grei
Galva juk irgi buvo karūnuota[15].
MARIJA (*po pauzės*)
Ne, Mortimerai! Baimė jūs tuščia —
Tai rūpestis ištikimos širdies.
Be reikalo jums budelis vaidenas.
Ne ešafotas tai, ko aš bijau.
Juk Anglijos valdovė išmintinga,
Ir ras ji priemonių nebylesnių
Atsikratyt manim ir mano teisėm.
Kol budelį atras, kur kas greičiau
Bus pasamdytas žmogžudys. Štai kas
Man, sere Mortimerai, ir baisiausia.
Ir negaliu pakelti aš prie lūpų
Taurės be įtarimo šiurpulingo:
Gal dovana tai seseriškos meilės?
MORTIMERAS
Nesibijokit! Jiems nebepavyks
Slaptai nei atvirai jus nužudyt.
Vėlu jau. Dvylika kilmingų anglų,
Drąsių jaunuolių — su manim kartu.
Mūs sąjunga tvirta. Prisiekėm šiandien,
Priimdami švenčiausią sakramentą,
Jėga jus iš kalėjimo išlaisvint.
Ir grafas Obepinas su mumis —
Juk Prancūzijos pasiuntinio rūmuos,
Pas jį, mes darom susirinkimus.

MARIJA
O sere, aš drebu — bet ne iš džiaugsmo.
Širdin man smelkias blogas nujautimas.
Ką darot — žinot jūs? Ar nebaugina
Jūs Tičberno ir Bebingtono galvos,
Ant Temzės tilto šiurpiai iškabintos[16],
Arba žūtis drąsuolių atkaklių,
Kurie taip pat mane išgelbėt troško,
O tik pasunkino man grandines?
O nelaimingas jaunikaiti, bėk!
Nelauk, kad Berlis visa tai patirtų,
Pasiuntęs jūsų tarpan išdaviką.
Skubėk iš čia! Nes vargas tiems, kurie
Mariją Stiuart gina.

MORTIMERAS Man nebaisios
Nei Tičberno, nei Bebingtono galvos,
Ant Temzės tilto šiurpiai iškabintos,
Ir nei žūtis drąsuolių atkaklių,
Kurie taip pat išgelbėti jus troško.
Garbė jiems amžina už tai. Laimingas,
Kas gali mirti, gelbėdamas jus.

MARIJA
Beprasmės aukos! Nei klasta, nei smurtas
Ne išeitis, nes priešai — stiprūs, budrūs.
Ne vien tik Poleto sargų būrys —
Šią pilį saugo Anglija visa.
Vien Elzbieta man gali ją atvert.

MORTIMERAS
Nedėkite vilčių!

MARIJA Tik vienas vyras
Tai padaryt galėtų.

MORTIMERAS O, ištarkit
Jo vardą...

MARIJA Grafas Lesteris.

MORTIMERAS (*nustebęs žengia atgal*)
O dieve!
Kas? Grafas Lesteris! Jis jūsų priešas
Nuožmiausias! Jis Elzbietos favoritas...
Teisme...

MARIJA Išgelbėt gali tik jisai.
Pas jį skubėkit. Jam atverkit viską.
Įrodymui, kad aš siunčiu jus, laišką
Įteikit jam — su mano portretu.

Išima laišką, paslėptą ant krūtinės. Mortimeras traukiasi, delsdamas priimti

Paimkite. Aš jį ilgai nešiojau.
Budrusis jūsų dėdė man neleido
Jo niekaip perduoti. Jus siuntė pats
Gerasis angelas...
MORTIMERAS Bet, karaliene...
Šią mįslę... Man paaiškinkit...
MARIJA Įmins
Ją grafas Lesteris. Tikėkit juo.
Kas eina?
KENEDI (*skubiai įėjusi*)
Seras Poletas ir dar
Su juo kažkoks didikas.
MORTIMERAS Lordas Berlis.
Tvirtybės, karaliene! Žinią jo
Sutikit kaip galėdama ramiau!

Išeina pro šonines duris. Kenedi paskui jį

Septinta scena

Marija. Lordas Berlis, didysis Anglijos iždininkas, ir riteris Poletas

POLETAS
Jūs troškote žinot likimą savo.
Štai atneša jums žinią jo šviesybė
Milordas Berlis. Nuolankiai klausykit.
MARIJA
Gal oriai, kaip ir pridera nekaltai?
BERLIS
Aš teismo įgaliotinis.

MARIJA Matyt,
Jūs teismui patikit ne vien tik dvasią,
Bet ir liežuvį.

POLETAS Jūs, miledi, kalbat,
Lyg būtų jums jau žinomas sprendimas.

MARIJA
Na taip, nes lordas Berlis jį paskelbs.
Tai prašom, sere!

BERLIS Patikėjot jūs
Likimą savo keturiasdešimt dviems
Teisėjams ir...

MARIJA Atleiskite, bet aš
Turiu nutraukt jus, vos pradėjus. Sakot,
Kad aš likimą savo patikėjau
Teisėjams šiems? Nieku būdu ir niekad.
Kaip titulą pažemint aš galėčiau?
Jį davė man tauta ir gaus sūnus.
Įžeisčiau aš visus pasaulio sostus!
Juk Anglijos įstatymas pabrėžia,
Kad bylose prisiekusiųjų teismas
Privalo lygus būt kaltinamajam.
Kas man prilygt galėtų šiam teisme?
Man lygūs tik karaliai.

BERLIS Jūs išklausėt
Kaltinamąjį aktą, davėt teismui
Atsakymus...

MARIJA Buvau aš suvedžiota
Klastingo Hetono[17]. Aš savo garbę
Tikėjausi apgint, pateikdama
Įrodymus, daug svaresnius už jų
Suktuosius kaltinimus,— štai dėl ko
Aš leidaus kvočiama. Ir tai daugiau
Iš pagarbos kilmingiems anglų perams,
O teismo jų lig šiol nepripažįstu.

BERLIS
Ar pripažįstat teismą jūs, ar ne —
Tatai, miledi, tuščias formalumas.
Bylos eiga dėl šito nesustos.

Jūs Anglijos kvėpuojat oru, saugo
Jus Anglijos įstatymai, vadinas,
Jūs esate mums pavaldi.
MARIJA Kvėpuoju
Aš Anglijos kalėjimo tvaiku.
Ir tai vadinas: Anglijoj gyventi?
Būt saugomai įstatymų? Aš jų
Nė nežinau. Aš jų nepripažįstu.
Aš juk ne Anglijos pilietė, aš —
Kitos šalies laisvoji karalienė.
BERLIS
Jūs manote, kad karalienės vardas
Jums leidžia sėt svečioj šaly vaidus
Ir net išvengt už tai atsakomybės?
Kas gi užtikrintų šalių saugumą,
Jeigu Temidės teisingasis kardas
Grūmotų vien tik elgetų galvoms,
Aplenkdamas karališkus svečius?
MARIJA
Atsakomybės aš nesikratau,
Tačiau teisėjų šių nepripažįstu.
BERLIS
Teisėjų! Ką jūs kalbate? Gal jie —
Atsitiktinė ir tamsi minia?
Tauškaliai purvini, kurie teisybę
Ir teisę perka ir parduoda? Gal
Jie čia ir nusisamdė smurto darbui?
Bet juk tatai pats mūsų krašto žiedas,
Tai galingiausi krašto žmonės — jų
Papirkt ir įbaugint nesitikėk;
Jiems savarankiškumas leidžia būt
Bešališkiems. Argi ne jie, sakykit,
Teisingai ir laisvai mūs tautą valdo?
Ar ne gana ištarti jų vardus,
Kad dingtų įtarimai ir dvejonės?
Jų priešaky — ganytojas tautos,
Jo šventenybė Kenterberio primas;
Išmintingasis Tolbotas, kurs saugo
Valstybės antspaudą, ir admirolas

Šalies laivyno — Hovardas. Sakykit,
Ar ne teisingai Anglijos valdovė
Pasielgė, pavedus šitiems vyrams,
Patiems kilniausiems Anglijoj visoj,
Teisėjais būti šiam ginče dėl sosto.
Sakykime, kad vienas kitas buvo
Galbūt ir šališkas, kaip jūsų priešas,—
Bet kaip galėjo keturiasdešimt vyrų
Valdyt viena aistra?

MARIJA (*patylėjus*)

Aš priblokšta taikliųjų žodžių tvano!
Šios lūpos visad siuntė man vargus.
Kaip man, bemokslei moteriai, prilygti
Išprusėlio tarėjo gražbylystei!
Tikrai: jei būtų lordai šie tokie,
Kokius juos piešiat — reiktų man nutilti,
Prisipažint kalta ir baigti bylą.
Bet šie padangėn keliami vardai,
Šie svarūs titulai, kuriais jūs norit
Mane sutriuškinti, deja, kitokį
Istorijoje vaidmenį vaidino.
Aš permatau kiaurai tuos didikus,
Britanijos kilmingąjį senatą.
Juk Henriko Aštuntojo seralyj
Jie lankstės šiam sultonui kaip vergai.
Matau, kaip Anglijos aukštieji rūmai,
Paperkami vienodai su žemaisiais,
Įstatymus išleidžia ir atšaukia,
Paskelbtą santuoką išardo vėl —
Jei reik valdovui; anglų princeses
Gėdingai pavainikėmis apšaukia,
O jau rytoj jas karūnuoja soste[18].
Kaip perai šie garbingieji, matau,
Karaliams pasikeičiant k e t u r i e m s ,
Tikybą keičia k e t u r i s kartus[19]...

BERLIS

Nors Anglijos įstatymai, kaip sakėt,
Jums svetimi, bet artimos — nelaimės...

MARIJA
Ir šių žmonių esu aš teisiama!
Ak lorde iždininke, aš teisinga
Jums būsiu, ir jūs būkit man. Girdėjau,
Kad atsidavęs jūs valstybės sostui,
Nepaperkamas, tvirtas ir budrus —
Mielai tikiu. Ne savanaudiškumas
Jus pašaukė tarnauti karalienei
Ir Anglijai,— jūs trokštate joms gera.
Dėl to, kilnusis lorde, ir žiūrėkit,
Kad tai, kas Anglijai yra naudinga,
Neimtumėt laikyt teisingumu.
Neabejoju, kad teisėjų tarpe
Sėdėjo ir daugiau taurių žmonių.
Bet Anglijos atkaklūs šalininkai
Ir protestantai — kaip galėjo teisti
Jie škotų karalienę, katalikę!
Yra toks senas priežodis: iš brito
Nelauk teisybės, škote. Štai kodėl
Ir priimta nuo pat žilos senovės,
Kad liudininku britas būt negali
Škoto byloj, ir atvirkščiai. Šį keistą
Įstatymą pagimdė būtinybė.
Tai senas ir reikšmingas paprotys,
Kurį, milorde, reiktų gerbt. Gamta
Paliko šias dvi neramias tautas
Ant vieno plausto jūroje; nelygiai
Jį padalinus, liepė susiremt.
Maištingas širdis skiria vien tik Tvido
Siaura vaga,— ir kaip dažnai jo vandens
Nudažomi kovotojų krauju!
Jau tūkstantmečiai bus, kai vienas krantas
Kitam grasina ietim ir kardais.
Dar anglai neturėjo tokio priešo,
Kuriam nebūt pagalbon ėjęs škotas;
Ir Škotijoje dar nebuvo maišto,
Apsėjusio be anglo rankų deglo.
Ir tik tada nesantaika išnyks,

Kai atstovaus jiems v i e n a s parlamentas,
Kai v i e n a s skeptras salą šią valdys.

BERLIS
Ir kraštui šią palaimą dovanot
Privalo Stiuart?

MARIJA Kam turiu aš gintis?
Prisipažinsiu — puoselėjau viltį
Šias dvi tautas alyvmedžio paunksmėj
Suvienyti garbingai ir laisvai.
Ir niekada aš negalvojau tapti
Dviejų tautų nesantaikos auka.
Svajojau aš visiems laikams užpūst
Nesutarimų pragaištingą ugnį.
Kaip Ričmondas, manasis pranokėjas,
Sutaikė dvi Rožes po ilgo karo[20],—
Svajojau aš sujungt dvi karūnas.

BERLIS
Ne tuo keliu jūs ėjote, miledi,
Jei, remdamasi kruvinu maištu,
Norėjot atsisėst į britų sostą.

MARIJA
Kaip dievas mato — to aš nedariau!
Įrodykit — kada aš kursčiau maištą?

BERLIS
Aš atėjau ne ginčytis. Byla
Seniai išnagrinėta. Pripažino
Keturios dešimtys balsų prieš du:
Sulaužėt jūs pernykštį nutarimą
Ir turit atsakyt. Jis skamba šitaip:
„Jei karalystėj prasidėtų maištas
Vardan ir naudai kokio nors asmens
Ir tas asmuo pareikštų sostan teises,—
Patraukti jį atsakomybėn teismo
Ir baust mirtim". Įrodyta yra...

MARIJA
Milorde Berli! Aš neabejoju,
Kad nutarimas, tyčia m a n išleistas
Ir sugalvotas pražudyt mane,
Bus prieš mane ir panaudotas. — Vargas

Bejėgei aukai, kai tos pačios lūpos
Įstatymą ir nuosprendį paskelbia!
Gal jūs paneigsit, kad šis nutarimas
Vien pražudyt mane ir sugalvotas?

BERLIS
Ne pražudyt — įspėti. Jūs pati
Jį pavertėt žabangais. Atsivėrė
Prieš jus bedugnė ir, nors įspėta,
Į prarają jūs puolėt stačia galva.
Jūs susimokėt su Bebingtonu
Ir su kitais jo bendrais, išdavikais
Ir žmogžudžiais; jūs gaudavot žinių
Ir vadovavot sąmokslui iš čia.

MARIJA
Kada ir kaip? Įrodymų ar turit?
Pateikite juos man.

BERLIS Jums neseniai
Teisme jie buvo pateikti.

MARIJA Tai buvo
Tik nuorašai, kažin kieno daryti!
Įrodykit, kad aš juos diktavau
Ir lygiai t a i p, kaip perskaityta buvo!

BERLIS
Pats Bebingtonas, ruošdamasis mirti,
Prisipažino gavęs t u o s kaip tik.

MARIJA
Kodėl, dar būnant jam gyvam, jūs vengėt
Akistatos? Ko šitaip greit skubėjot
Pribaigti jį, nedavę susitikt mums
Akis į akį.

BERLIS Škotai Nau ir Kerlas,
Jūs buvę raštininkai, juk prisiekė,
Kad taip užrašė viską, kaip diktavot.

MARIJA
Jūs remiatės parodymais tarnų,
Išdavusių mane? Jūs tikit jais,
Savosios karalienės išdavikais?
Juk liudydami j u m s, jie tuo pačiu
Jau tapo žodlaužom. Ir jūs jais tikit?

BERLIS
Juk tvirtinote jūs pati ne kartą,
Kad škotas Kerlas — doras, sąžiningas.
MARIJA
Jis toks atrodė man. Bet vyro būdą
Pažinsi tik sunkumų valandoj.
Galėjo jis, kankinimų pabūgęs,
Patvirtinti ir tai, ko nežinojo.
Gal, melagingai liudydamas, jis
Galvojo išsigelbėti, per daug
Nė nepakenkęs savo karalienei.
BERLIS
Prisiekė jis tačiau laisva valia.
MARIJA
Bet man nematant! — Kaipgi šitaip, sere?
Abu šie liudininkai dar gyvi!
Suveskit mus. Tegul jie pakartoja
Parodymus tuos mano akyse!
Kodėl atsakot man malonės teisę,
Kuria naudojasi net žmogžudžiai?
Man sakė Tolbotas, pirmykštis sargas,
Kad vyriausybė neseniai išleido
Įstatymą, pagal kurį skundėjas
Prieš kaltinamąjį privalo stot.
Kaip? Sere Polete! Gal aš suklydau?
Aš visad doru jus laikiau žmogum.
Tai sąžiningai atsakykit man:
Yra toksai įstatymas ar ne?
POLETAS
Yra, miledi. Kas tiesa — tiesa.
MARIJA
Taigi, milorde! Išvada tokia:
Jei Anglijos įstatymas man kenkia,
Jis man pritaikomas, o jei padėt
Man gali jis, tai reikia jį apeit.
Argi ne taip? Kodėl gi Bebingtono
Nesuvedėt su manimi? Kodėl
Akistatos neduodat su gyvais dar
Kerlu ir Nau? Įstatymas juk toks!

BERLIS
Ramiau, miledi! Su Bebingtonu
Jūs susimokymas ne vien...
MARIJA   Vien tai
Grasina man įstatymo kardu,
Ir privalau nuo to aš apsiginti.
Milorde! Nenukrypkit nuo esmės!
BERLIS
Įrodyta, kad vedėte derybas
Su atstovu Ispanijos — Mendosa...
MARIJA (*gyvai*)
Milorde, nenukrypkit!
BERLIS   Kad norėjot
Smurtu pakeisti Anglijos tikybą
Ir kad visus Europos karalius
Jūs kurstėte prieš Angliją...
MARIJA   O jeigu
Tai ir tiesa? Nebuvo to, tačiau
Sakykim: buvo! Ir vis tiek jūs laužot
Bet kokią tarptautinę teisę, lorde.
Aš atėjau pas jus ne su kardu,
Aš atvykau į Angliją prašyti
Šventosios svečio teisės, puldama
Į glėbį giminaitei karalienei.
O ką radau čia? Vietoj apgynimo —
Kalėjimą ir smurto grandines.
Gal sąžinė ir rankos man ne laisvos?
Aš Anglijai skolinga už ką nors?
Yra šventa apsigynimo teisė —
Aš priversta pasinaudot ja. Smurtu
Į smurtą atsakau, sukeldama
Prieš Angliją visas kitas šalis.
Kas riteriška ir doram kare
Kas leidžiama,— aš tuo galiu naudotis.
Vien žmogžudystę, slaptą peilio smūgį,
Man draudžia sąžinė ir išdidumas:
Tatai mane apjuodintų, nuplėštų
Man garbę, aš sakau,— bet nepasmerktų,
Neleistų jums patraukt manęs teisman,

Nes Anglijos ir mano ginčą sprendžia,
Deja, ne teisė — smurtas ir galia.
BERLIS (*reikšmingai*)
Patarčiau nesiremti galios teise:
Ji kalinei per daug nepalanki.
MARIJA
Taip, aš silpna, galinga — ji. Gerai,
Tepanaudoja galią, tenužudo
Mane kaip auką, stiprinančią sostą.
Bet lai ir pripažįsta, kad jėga
Ji rėmėsi, o ne teisingumu.
Nusikratyti nekenčiamu priešu
Įstatymas jai kardo neįteiks,
Ir kruvinojo smurto įžūlybės
Jai nepavyks pridengt šventu rūbu.
Komedija pasaulio neapgaus!
Lai liepia nužudyt mane,— ne teisti!
Lai ji nebando šios piktadarybės
Suderinti su teise ir dora.
Tepasirodo ji — kokia yra!
(*Išeina*)

Aštunta scena

Berlis, Poletas

BERLIS
Ji priešinas ir priešinsis, atrodo,
Lig ešafoto. Šią išdidžią širdį
Sunku palaužti. Ar suvirpo ji,
Išgirdus nuosprendį? Ar matėt, sere,
Nors vieną ašarą? Ar jos veidai
Išblyško? — Net malonės nemaldauja!
Nujaučia ji svyruojant karalienę.
Tai, ko mes bijom, teikia jai drąsos.
POLETAS
Bet, lorde iždininke, aš manau,
Kad tuščias atkaklumas pats išnyks,

Kai nebeliks jam priežasčių. Tą bylą,
Atrodo, vedėt ne per daug švariai.
Reikėjo Tičberną ir Bebingtoną
Suvest su ja, ir raštininkus...

BERLIS Ne!

Ne, riteri! Tai būtų rizikinga.
Per daug gerai valdyt ji moka širdis,
Jos ašaros ne vieną dar pavergtų.
Jei Kerlas, pastatytas priešais ją,
Turėtų tarti žodį, nuo kurio
Pareitų jos gyvybė,— išsigandęs
Atšauktų jis parodymus kaipmat.

POLETAS

Bet Anglijos ir karalienės priešai
Piktus gandus paskleis visam pasauly,
Ir šios bylos garbingas teisingumas
Pavirs gėdingu nusikaltimu.

BERLIS

Dėl to ir sielvartauja karalienė.
O, kad nelaimės šitos kaltininkė
Numirus būtų, kol dar ši šalis
Nebuvo mačius jos!

POLETAS Aš tarsiu: amen.

BERLIS

Kad ją liga kalėjime pribaigtų!

POLETAS

Išvengtų daug nelaimių ši sala.

BERLIS

Bet jeigu ir numirtų ji, ar žmonės
Nepagalvotų, kad nužudėm ją?

POLETAS

Galbūt, milorde. Kas gi jiems uždraus
Turėti savo nuomonę?

BERLIS Tačiau

Kai nėr įrodymų, mažiau ir triukšmo...

POLETAS

O kas mums triukšmas? Ne tuščių šmeižtų —
Teisingo priekaišto bijoti reikia.

BERLIS
Ak, ir švenčiausias teisingumas, sere,
Ne visad priekaištų išvengia. Žmonės
Palaiko nukentėjusį, ir greit
Laimėtoją apšmeižia pavyduoliai.
Teisėjo kardas puošia tik vyriškį,
O moteriai — netinka. Netikės
Pasaulis móteries teisingumu,
Ir tuo labiau, jei moterį nuteis ji.
Mes veltui bylą sąžiningai sprendėm!
Pasigailėjimas — karalių teisė,—
Ją karalienė turi panaudot.
Jei ji pasmerks, pati bus pasmerkta!
POLETAS
Vadinasi...
BERLIS
(skubiai jį pertraukdamas)
Gyvent ji turi? Ne!
Gana! Ji turi mirt! Kaip tik dėl to
Ir baiminasi mūsų karalienė,
Ir naktimis nemiega. Aš skaitau
Jos akyse vidinę kovą: lūpos
Nedrįsta nieko įsakyt, tačiau
Reikšmingai klausia žvilgsnis nebylus:
„Nejau nė vienas iš manų tarnų
Neišvaduos manęs nuo šios dvejonės:
Ar man drebėt dėl sosto nuolatos,
Ar karalienę, savo giminaitę,
Be gailesčio pasiųsti po kirviu?“
POLETAS
Tai būtina, ir nėr kaip to išvengt.
BERLIS
O ne — yra. Ir karalienė mano,
Jei būtų tik tarnai atidesni...
POLETAS
Atidesni?
BERLIS Įsakymą nebylų
Įspėtų ir...
POLETAS Įsakymą nebylų!

BERLIS
Jei patikėtas pats didžiausias priešas
Jų apsaugai... Nuodingąją gyvatę
Kam sergėti kaip šventą brangenybę!
POLETAS (*reikšmingai*)
Švenčiausia brangenybė, lorde Berli,
Tai karalienės vardas ir garbė,
Ir mūsų pareiga — jo nesuteršt!
BERLIS
Kada, iš Šruzberio atėmę, Stiuart
Mes patikėjom Poletui,— man rodos,
Visi galvojo...
POLETAS Aš tikiuosi, sere,
Visi galvojo, kad švariausioms rankoms
Ir perduota sunkiausia pareiga.
Prisiekiu viešpačiu! Nebūčiau aš
Priėmęs šitos budelio tarnybos,
Jei būčiau bent nujautęs, kad nereikia
Čionai tauriausio Anglijoj žmogaus.
Ir leiskit neįtart, kad iš manęs —
Be doro vardo — dar kai ko reikėjo.
BERLIS
Paskleisim gandą, kad jinai susirgo,
Kad džiūsta, nyksta, miršta pagaliau;
Ir ji išnyks žmonėms iš atminties —
O jūsų vardas liks švarus.
POLETAS Tačiau
Ne sąžinė.
BERLIS Jei pats pasitarnauti
Nenorit, tai kitam bent nekliudykit.
POLETAS (*pertraukia jį*)
Joks žmogžudys neperžengs Stiuart slenksčio,
Kol saugo ją dievai manos pastogės.
Šventa man jos gyvybė. Ne šventesnė
Už ją net karalienės mūs galva.
Teisėjai esat. Teiskit! Ir pasmerkę,
Atsiųskite su pjūklu ir kirviu
Dailidę pastatyti ešafoto.
Ir visad ši pilis bus atvira

Šerifui kaip ir budeliui. Kol kas
Man s a u g o t patikėta ledi Stiuart,
Ir būkite tikri — po šituo stogu
Nepadarys ir nepatirs ji blogo.

A b u išeina

ANTRAS VEIKSMAS

Vestminsterio rūmai

P i r m a s c e n a

Susitinka *g r a f a s K e n t a s* *ir*
s e r a s V i l j a m a s D e v i s o n a s[21]

DEVISONAS
Tai jūs, milorde Kentai? Iš turnyro?
Ar šventiniai žaidimai jau baigti?
KENTAS
Ką? Argi jūs nebuvote tenai?
DEVISONAS
Tarnybos reikalai...
KENTAS Jūs daug nustojot.
Nematėte vaizduotės kūrinių
Ir riteriškų žygių. Geidulys
Šturmavo Grožio skaisčiąją tvirtovę,
Lordmaršalas ir senešalas[22] drąsiai
Joj gynėsi su dešimčia šaunių
Valdovės riterių,— juos atakavo
Prancūzų kavalieriai, mūs svečiai.
Vos tik šauklys puikiu madrigalu
Pareikalavo pasiduot tvirtovę,
Atkirto jam lordkancleris nuo sienos.
Sugriaudė šūviai,— iš dailių patrankų
Prapliupo puokštės rožių ir kvapnus
Nektaras tryško fontanu. Bet veltui!

Puolimas buvo atmuštas. Atgal
Turėjo pasitraukti Geidulys.
DEVISONAS
Tai blogas ženklas, grafe,— ir prieš pat
Prancūzų hercogo piršlybas karalienei.
KENTAS
Na, ką jūs, sere! Juk tai buvo pokštai.
Tikrovėje tvirtovė pasiduos.
DEVISONAS
Jūs manote? Toli gražu, milorde!
KENTAS
Pačiais sunkiausiais klausimais, atrodo,
Susitarėme su Prancūzija.
Sutiko princas uždaroj koplyčioj
Tikybą savo išpažint, o šiaip
Visur tautos religiją globoti
Ir saugoti. Jei būtumėt regėję,
Kaip žmonės džiūgavo, tatai išgirdę!
Seniai jie baiminos, kad Elzbieta
Be įpėdinio kartais nenumirtų
Ir kad po jos įkopus sostan Stiuart
Nesugrąžintų popiežystės jungo.
DEVISONAS
Bijot nebėr ko. Stiuart nuteista,
O Elzbieta susižieduoja šiandien.
KENTAS
Ateina karalienė!

Antra scena

Tie patys. Įeina Lesterio vedama Elzbieta, grafas Obepinas, grafas Beljevras, grafas Šruzberis, lordas Berlis ir kiti prancūzų ir anglų riteriai

ELZBIETA (*Obepinui*)
Man gaila, grafe, riterių stropiųjų,

Atplaukusių galantiškais tikslais,
Kad teko jiems palikti Sen Žermeno
Puošniuosius rūmus,— jie čia pasiges jų.
Nemoku aš nei pokylių, nei švenčių
Tokių surengt, kaip rengia Prancūzijoj
Karaliaus motina. Ką aš galiu
Pasididžiuodama parodyt svetimšaliui?
Vien dorą tautą, mylinčią mane,
Kuri, man gatvėj kartais pasirodžius,
Apspinta veikiai mano neštuvus
Ir laimina mane. Gražiam gėlyne
Kilmingų Katerinos skaistaveidžių
Pradingtų mano nuopelnai kuklieji...

OBEPINAS
Tik v i e n ą damą svetimšalis mato
Vestminsterio dvare, tačiau jinai
Didžiuotis gali viskuo, kuo mus žavi
Dailioji mūsų moterų lytis.

BELJEVRAS
O Anglijos šviesioji karaliene,
Leisk mums palikti šalį šią trumpam
Ir mūs tauriam karališkajam princui
Nunešt taip geidžiamą džiaugsmingą žinią.
Nekantrumu liepsnojanti širdis
Neleido jam Paryžiuj pasilikti —
Pasiuntinių jis laukia Amjene,
Postus išstatęs ligi pat Kalė,
Kad jūsų lūpom duotas sutikimas
Greičiau pasiektų jo godžias ausis.

ELZBIETA
Užtenka jau įkalbinėti, grafe,
Kartoju aš, Beljevre, kad ne laikas
Uždegt vestuvių fakelą džiaugsmingą.
Virš mūsų rūsčiai niaukstosi dangus.
Man gedulas kur kas labiau pritiktų
Negu puošnieji nuotakos drabužiai,
Nes apmaudus likimo smūgis gresia
Ir mano širdžiai, ir maniems namams.

BELJEVRAS
Nors pažadą mums duoki, karaliene,
Įvykdysi jį geresniais laikais.
ELZBIETA
Karaliai — savo titulo vergai,
Širdies klausyti jie, deja, negali.
Norėjau netekėjusi numirt.
Laikyčiau aš garbe, jei kada nors
Ant mano antkapio skaitytų ainiai:
„Čia ilsisi mergelė karalienė“.
Tačiau nenori to mana tauta,
Ji rūpinas dabar jau tais laikais,
Kai nebebus manęs. Nors š i u o m e t u
Palaimoj klesti mūs laisva šalis,
Jie rūpinas rytojumi — dėl jo
Turiu aš paaukoti savo tautai
Mergystės laisvę, tą didžiausią turtą,
Ir primetamą prisiimt valdovą.
Matyt, aš jiems tik moteris tesu,
O valdanti tariaus kaip vyras, kaip
Karalius. Aišku, Dievui nepatinka,
Kai žmonės nesilaiko prigimties
Taisyklių. Tad verti tik pagyrimo
Manieji pirmtakai, uždarę vienuolynus[23]
Ir tūkstančius tikėjimo aklų
Aukų grąžinę prigimimo dėsniams.
Bet karalienė (ak, ne jai dienas
Stebėt be įtampos, ji vykdyt turi
Sunkiausią pareigą) — ji privalėtų
Būt išimtis tų prigimties taisyklių,
Pagal kurias v i e n a žmonijos pusė
Privalo visad k i t a i priklausyt.
OBEPINAS
O karaliene, tu visas dorybes
Išaukštinai savuoju sostu. Tau
Belieka būti pavyzdžiu dorybių,
Būdingų būtent lyčiai tai, kurios
Tu šlove spinduliuoji. Aišku, žemėj
Nėra vyriškio, kuris būtų vertas

Tavo mergystės laisvės; o tačiau
Jei titulas, jei riterio dorybės,
Kilmė ir grožis kam iš mirtingųjų
Suteiktų garbę...

ELZBIETA

O, neabejokit,
Pasiuntiny kilnusis, kad vedybos
Su Prancūzijos prakilniuoju princu
Suteiktų man garbės! Prisipažinsiu:
Jei jau man l e m t a bus — jei privalėsiu
Įvykdyt reikalavimus tautos
(O aš bijau, kad j o s valia tvirtesnė),
Tai pasakysiu, kad visoj Europoj
Aš kito tokio princo nerandu,
Kuriam didžiausią brangenybę — laisvę
Mažiausiai aš gailėčiaus paaukot.
Ar šio prisipažinimo gana?

BELJEVRAS

G r a ž i viltis, tačiau tiktai v i l t i s,
O mano viešpats tikisi daugiau...

ELZBIETA

Ko tikisi?
(*Nusiima nuo piršto žiedą ir žiūri į jį susimąsčiusi*)

Niekuõ nė karalienė
Nesiskiria nuo paprastos miestietės!
Tos pačios pareigos — tas pats ir ženklas.
Žiedai pažymi mūsų jungtuves,
O iš žiedų ir pančiai kalami.
Šią dovaną įteikit jo šviesybei.
Kol kas tai d a r ne pančiai, ir aš jų
Dar neužsidedu, tačiau gal taps
Tai būsimų grandinių pirmu žiedu.

BELJEVRAS

(*atsiklaupęs priima žiedą*)
Aš jo vardu, šviesioji karaliene,
Ant kelių puolęs priimu šį žiedą
Ir su jausmu kilniausios pagarbos
Bučiuoju ranką savajai valdovei!

ELZBIETA
(grafui Lesteriui, nuo kurio ji vis nenuleido akių)
Milorde, leiskit.
(Nuima nuo jo mėlyną juostą ir apjuosia ja Beljevrą)
Perjuoskit šia juosta
Jo didenybę, kaip aš jus juosiu,
Į mūsų ordiną priimdama.
*Honny soit qui mal y pense!** — mūs šūkis.
Tegul tarp mūsų dingsta įtarimai:
Britanijos ir Prancūzijos sostus
Nuo šiol tvirta draugystė tegul jungia!
OBEPINAS
Šviesioji karaliene! Ši diena
Tai džiaugsmo šventė! Lai ją švęs visi,
Lai švęs ir tie, kas šioj saloj kankinas!
O, jei tavos malonės spindulys
Pasiektų nelaimingąją valdovę,
Kuri ir Anglijai, ir Prancūzijai
Vienodai artima...
ELZBIETA Užtenka, grafe!
Tatai visai skirtingi reikalai —
Jų nemaišykit. Jei Prancūzija
Iš tikro trokšta sąjungos manos,—
Bendrais manuosius rūpesčius telaiko,
O mano priešus — savo priešais...
OBEPINAS Ji
Nebūtų šitos sąjungos verta,
Jeigu pamiršt nelaimėje galėtų
Bendratikę, karaliaus savo našlę,
Taip kenčiančią... Garbė ir žmoniškumas
To reikalauja...
ELZBIETA Šia prasme galiu
Įvertint Prancūzijos užtarimą:
Kaip draugiškumo pareigą. O man
Tebūnie leista būt čia karaliene.

Nusilenkia prancūzų riteriams, kurie drauge su kitais lordais pagarbiai išeina

---

* Gėda tam, kas pikta galvoja! (*Pranc.*)

T r e č i a s c e n a

E l z b i e t a, L e s t e r i s, B e r l i s, T o l b o t a s. K a r a l i e n ė atsisėda

BERLIS
Šlovingoji valdove! Tu šiandieną
Apvainikuoji lūkesčius tautos.
Ir tavo dovanotąja palaima
Mes galim džiaugtis — nebevirpam jau,
Žiūrėdami į ateitį audringą.
Bet slegia vienas rūpestis šį kraštą,
Tauta v i e n o s aukos d a r reikalauja.
O išklausyk, ir amžiams ši diena
Užtikrins šviesų Anglijos rytojų.
ELZBIETA
Ko trokšta dar tauta?
BERLIS Stiuart galvos.
Jei nori tu sutvirtint savo tautai
Jai duotą laisvę ir kovoj laimėtą
Teisybės šviesą,— būt j o s nebeturi.
Kad nereikėtų amžinai drebėti
Dėl tavo gyvasties brangios,— privalo
Žūt priešininkė! Tu pati žinai:
Toli gražu dar britai ne vieningi,
Ir Romos stabmeldystė šioj saloj
Slaptų nemaža turi šalininkų.
Jie puoselėja priešiškas svajas
Ir tiki Stiuart; remia juos visaip
Lotaringiečiai broliai trys — de Gizai,
Tavieji nesutaikomieji priešai.
Ir tau šita pamišėlių gauja
Paskelbė baisų žūtbūtinį karą
Ir pragariškais ginklais jį kariauja.
O kardinolo sostinėje, Reimse,
Perkūno kalvėj, kala jie žaibus.
Apmoko ten karalžudystės meno
Ir meta į mūs salą nuolatos
Nuožmiausius pasišovėlius, kurie

Visokiom kaukėm dangstosi — iš ten
Jau trys žudikai buvo pasiųsti.
O neišsenka pragarmės nasrai,
Kur veisiami slapčiausi mūsų priešai.
O Fotringėjaus sėdi pilyje
Šio amžinojo karo įkvėpėja
Ir švaisto meilės fakelus po salą,
Vylingai nešykštaudama vilties,
Pašventindama mirčiai jaunuolius.
Jų šūkis — laisvė Stiuart, jųjų tikslas —
Ją pasodint į tavo sostą. Neigia
Lotaringiečiai tavo šventą teisę,
Tave vadina sosto grobike,
Kuriai nusišypsojo laimė! Jie
Šią neišmanėlę ir suvedžiojo
Britanijos vadintis karaliene.
Negali niekad būt taikos su ja
Nei su jos gimine! Turi tu smogt
Arba pati gaut smūgį. Jos gyvybė —
Tau mirtį lemia! Jos mirtis — gyvybę!

ELZBIETA

Liūdnoką pareigą atliekat, lorde!
Aš vertinu nuoširdų jūs uolumą.
Šiom lūpom kalba išmintis, bet aš
Bjauriuosi kraugeriška išmintim.
Kilnusis lorde Šruzberi, gal jūs
Ne tokį rūstų duosit patarimą?

TOLBOTAS

Pagyrei tu uolumą lordo Berlio,
Kurį diktuoja jam širdis. Nors aš
Nesu toks iškalbingas, bet jaučiu
Krūtinėj tokią pat ištikimybę.
Ilgai, o karaliene, dar gyvuoki
Tautos palaimai ir šio krašto taikai!
Dar niekad neklestėjo taip gražiai
Savų karalių valdoma sala!
Bet laimės šios nepirkime garbe!
Jei tai įvyktų — lai mažų mažiausiai
Anksčiau užmerkia Tolbotas akis.

ELZBIETA
Apsaugok viešpatie garbės netekti!

TOLBOTAS
Tada turi atrasti kitą būdą
Išgelbėt kraštui, nes mirties bausmė —
Ne teisėtas toli gražu šis kelias.
Tu negali jai nuosprendžio paskelbt:
Ji tau nepavaldi.

ELZBIETA Vadinas, klydo
Taryba mano, klydo parlamentas
Ir teismo rūmai, ir šalis visa,
Man vienbalsiai šią teisę pripažinę...

TOLBOTAS
Ne dauguma balsų — teisybės matas.
Britanija — dar ne pasaulis visas.
O parlamentas — ne žmonijos balsas.
Šiandienė Anglija ryt pasikeis,
Kaip vakarykštė keitėsi. Žinok,
Kad nuomonė kaip jūra — nuolat mainos
Priklausomai nuo aplinkybių. Negi
Turi tu pasiduot tautos spaudimui
Ir būtinybei nusilenkt! Jei nori,
Gali kiekvienu mirksniu išbandyt,
Laisva tava valia ar ne. Tad veik!
Paskelbk, kad tau bjauru pralieti kraują,
Kad seseriai gyvybę d o v a n o j i.
O tuos, kurie tau pataria ką kita,
Karališka rūstybe atvėsink!
Ir pamatysi būtinybę dingstant,
Teisybę virstant neteisingumu.
Tu spręsk pati, viena. Ir nesiremk
Svyruojančia netvirta nendre. Drąsiai —
Pakluski įgimtam maloningumui.
Apdovanojo dievas moters širdį
Ne griežtumu. Kūrėjai šios valstybės,
Net moteriai suteikę sostan teises,
Pabrėžė tuo, kad šitoj šalyje
Griežtumas — ne karališka dorybė.

ELZBIETA
Jūs karštas mano ir valstybės priešų
Gynėjas, grafe. Man artimesni
Manųjų šalininkų patarimai.
TOLBOTAS
Neturi ji gynėjų. Nieks nedrįsta
Užtarti jos,— tavos rūstybės bijo.
Aš viena koja jau karste, jokių
Šioj žemėj jau vilčių nebeturiu,
Tad leisk man, seniui, būt jos užtarėju.
Teneatrodo, kad tavoj taryboj
Savimeilė bylojo ir aistra,
Tylėjo vienas tik gailestingumas.
Visų ji apleista, visi prieš ją,
O tu pati nesi nė mačius jos,
Ir svetima ji tavo kilniai širdžiai.
Neteisinu aš jos kalčių. Girdėjau,
Kad savo vyrą liepus nužudyt ji;
Žinau, kad ištekėjo už žudiko.
Sunkus nusikaltimas! Bet tatai
Įvyko negandų siaubingais metais,
Pilietiniam kare pašlijus tvarkai.
Jinai, bejėgė, buvo apsupta
Akiplėšų vasalų ir turėjo
Stipriausiojo ieškoti paramos —
Ji puolė jam į glėbį... Ir kas žino,
Kokie jam dar pagelbėjo kerai?
Juk moteris silpna būtybė.
ELZBIETA Ne,
Tik ne silpna! Pasaulis žino daug
Valingų moterų. Man girdint, grafe,
Jūs neminėkit moterų silpnumo.
TOLBOTAS
Tu baigus sunkią nuoskaudų mokyklą[24].
Žinau, kad ne džiaugsmingąja puse
Likimas į Elzbietą atsigrįžo.
Tau sosto nė matyt neteko — karstas
Tau šmėkšojo po kojų. Kankinaisi
Tu Vudstoko ir Tauerio rūsiuos[25]:

Buvai šio krašto tėvo maloningo
Ten ruošiama aukščiausioms pareigoms.
Tau nieks nepataikavo. Tu anksti
Išmokai niekint žemišką tuštybę,
Išmokai susikaupti ir mąstyt,
Įvertint, kas gyvenime brangu.
O jai, vargšelei, dievas nepadėjo.
Dar kūdikis ji persodinta buvo
Į Prancūziją, į lengvabūdiškumo
Bemintę dirvą, tuščio džiaugsmo rūmus,
Kur amžinam puotų svaigulyje
Tiesos ji negirdėjo niekad balso.
Apakino ją ydų spindesys,
Nusinešė ją nuodėmių verpetai.
Jai teko grožio dovana tuščioji,
Ji nustelbė visas kitas damas
Ne vien kilme — ir žavesiu...

ELZBIETA Milorde,
Atsitokėkit! Nepamiršt prašau,
Kad čia valstybės reikalų taryba.
Turbūt tikrai nepaprastas jos grožis,
Jei netgi senį gali taip uždegt.
Milorde Lesteri! Jūs tylit? Gal
Jo įkvėpėja atima jums žadą?

LESTERIS
Tyliu iš nustebimo, karaliene!
Kam reikia šitaip gąsdinti tave?
Kam paskalas, kurias tamsi minia
Baimingai miesto gatvėse kartoja,
Atnešti čia, valstybinėn tarybon,
Ir dar svarstyti išmintingiems vyrams.
Prisipažinsiu — aš nesuprantu,
Kaip šita buvus škotų karalienė,
Neišsilaikiusi mažyčiam soste,
Vasalų išjuokta ir išvaryta,
Nelaisvėj pasidarė tavo siaubas!
Kodėl, dievaž, ji tau tokia baisi?
Kad savinasi šitą karalystę
Ir kad de Gizai pripažint nenori

Tavęs? Ar gali panaikinti jie
Kilmės tau duotą teisę — ją taip pat
Patvirtino ir krašto parlamentas.
Ar Henrikas Marijos neapėjo
Testamente? Ar Anglija, pažinus
Naujos šviesos palaimą, panorės
Po kojų pulti Romos šalininkei?
Tave, taip garbinamą karalienę,
Iškeist į ją, nužudžiusią Darnlėjų?
Ko trokšta šie pamišėliai? Jie tau
Dar gyvai ieško įpėdinio, skuba
Apvesdinti tave ir tuo pačiu
Išgelbėti valstybę ir bažnyčią...
Gal tu nežydi dar pačioj jaunystėj,
O Stiuart gal nevysta jau? Dievaž,
Drįstu tikėt, kad dar ilgai, valdove,
Tu vaikščiosi ant užmiršto jos kapo,
Pati kapan nepastūmėjus jos...

BERLIS

Anksčiau, milorde, jūs kitaip kalbėjot.

LESTERIS

Tikra tiesa. T e i s m e aš balsavau
Už Stiuart mirtį. Bet čionai, t a r y b o j,
Kalbu visai ką kita. Čia nauda
Pirmiausia turi mums rūpėt, ne teisė.
Ar reikia mums dabar bijot Marijos,
Kai jos išsižada Prancūzija,
Vienintelis gynėjas, ir kai tu,
Tekėdama už Mediči sūnaus,
Kilmingo princo, suteiki vilčių
Duot Anglijai naujų valdovų kartą?
Ir kam gi ją žudyt? Ji n e g y v a!
Ir panieka — tai jos mirtis. Tiktai
Užuojauta gyvent jos neprikelk!
Aš patariu: palikt sprendimą galioj!
Tegul gyvena ji, bet po kirviu!
Ir jeigu kas pakels ginkluotą ranką
Jos interesų gint — nukirsk jai galvą.

ELZBIETA (*atsistoja*)

Girdėjau jūsų nuomones, milordai;
Dėkoju jums už nuoširdų uolumą.
Su viešpaties pagalba, kurs monarchus
Apšviečia, aš pasversiu jūs mintis
Ir apsistosiu prie pačios geriausios.

Ketvirta scena

Tie patys. Riteris Poletas su Mortimeru

ELZBIETA
O, Emjas Poletas! Ką naujo mums
Jūs nešat, riteri?
POLETAS O karaliene!
Sūnėnas mano, neseniai sugrįžęs
Iš tolimos kelionės, puola štai
Po kojų tau prisiekt ištikimybės.
Priimk jaunuolį! Tegul tarpsta jis
Tavos malonės saulėj.
MORTIMERAS
(priklaupdamas ant vieno kelio)
Tegyvuoja
Šviesioji karalienė! Josios kaktą
Tevainikuoja laimė ir šlovė!
ELZBIETA
Pakilkite! Aš sveikinu jus, sere,
Sugrįžus Anglijon! Atlikot jūs
Kelionę didžiąją. Pamatėt Romą,
Buvojot Prancūzijoje ir Reimse.
Todėl sakykit, ką mūs priešai rezga.
MORTIMERAS
Te dievas juos nubaudžia! Te strėles,
Jų leidžiamas į mano karalienę,
Jis atgręžia į juos pačius!
ELZBIETA Gal matėt
Jūs Roso vyskupą, intrigų vorą,
Ar Morganą?

MORTIMERAS

Turėjau progos aš
Visus pažinti tremtinius škotus,
Kur Reimse sąmokslų neliauja ruošti.
Pasitikėjimą aš jų nusipelniau,
Norėdamas išaiškint jų žabangus.

POLETAS

Slaptus šifruotus laiškus vežė jis
Marijai Stiuart — įteikė juos m u m s.

ELZBIETA

Tad kokios jųjų užmačios, sakykit?

MORTIMERAS

Tartum perkūnas trenkė juos žinia,
Kad net Prancūzija apleidžia Stiuart
Ir sąjungą su Anglija sudaro.
Ispanija dabar visa viltis jų.

ELZBIETA

Taip man laiške ir Volsingemas rašo[26].

MORTIMERAS

Ir popiežiaus prakeikiančioji bulė,
Kurią jisai vėl sviedė į tave.
Dar Reimse ji mane užtiko. Ją atveš
Į šitą salą pirmutinis laivas.

LESTERIS

Britanijai šie ginklai nebebaisūs.

BERLIS

Jie rankoje fanatiko — siaubingi.

ELZBIETA

(*tiriamai žiūrėdama į Mortimerą*)
Ar Reimse jūs nelankėte mokyklų?
Ar mūs tikybos neišsižadėjot?

MORTIMERAS

Apsimečiau — aš šito neneigiu,
Žūt būt norėjau tau pasitarnaut!

ELZBIETA

(*Poletui, kuris jai ištiesia raštą*)
Ką jūs ten turit, riteri?

POLETAS

Tai laiškas.
Nuo Škotijos belaisvės karalienės.

BERLIS
(skubėdamas jį pastverti)
Man duokit jį.
POLETAS
(įteikia raštą karalienei)
Atleiskite, milorde!
Ji liepė man įteikti šitą laišką
Tik pačiai karalienei į rankas.
Ji tvirtina, kad aš jos priešas. Ne.
Aš tik jos ydų priešas. Ir įvykdyt
Galiu, ko man nedraudžia pareiga.

Karalienė skaito laišką. Tuo tarpu Mortimeras slapčia persimeta keliais žodžiais su Lesteriu

BERLIS *(Poletui)*
Kas ten, tame laiške? Turbūt tik skundai
Ir aimanos. Gal karalienės širdį
Sumanė sugraudinti?
POLETAS Nuo manęs
Ji neslėpė, ką rašiusi: maldauja
Malonės pamatyti karalienę.
BERLIS *(greitai)*
Nieku būdu.
TOLBOTAS
Kodėl? Jos prašymas teisėtas.
BERLIS
Kaip gali ji regėt monarchės veidą —
Žudikų įkvėpėja, troškus kraujo
Britanijos valdovės! Kas yra
Elzbietai ištikimas, nepatars
Jai niekad tokio pražūtingo žingsnio.
TOLBOTAS
Jei karalienė rodo jai malonę,
Nejau išdrįstumėte sukliudyti?
BERLIS
Ji nuteista! Virš jos pakeltas kirvis.
Netinka jos šviesybei susitikt
Su ja, su mirčiai pasmerktąja galva.
Be to, ir nuosprendis nebegalios,

Jei karalienę Stiuart pamatys —
Toks pasimatymas malonę reiškia...
ELZBIETA
(*perskaičiusi laišką, šluostydamasi ašaras*)
Žmogus! Kas jis? Kas žemiškoji laimė?
Ir kas iš karalienės šios beliko,
Turėjusios tiek išdidžių vilčių?
Ją pats seniausias krikščionybės sostas
Išaukštino, ir ji netgi svajojo
Trijų šalių karūnom karūnuotis![27]
Visai kitaip ji kalba nei tada,
Kai savinosi anglų herbą, drįso
Vadintis britų abiejų salų
Teisėta karaliene. Ak milordai,
Atleiskit man, krūtinę netgi maudžia,
Kraujuoja mano siela, kaip baisu,
Kad taip trapu, kas žemiška: žmogaus
Likimas koks šiurpus, o taip arti
Jis praslenka ir man viršum galvos.
TOLBOTAS
O karaliene! Paklausyk širdies —
Ją įkvėpė šventa dangaus malonė!
Jos atgaila — sunki kaip ir kaltė.
Žiaurų išbandymą — užbaigti metas!
Ištieski jai, pažemintajai, ranką!
Ir nusileisk, kaip angelas šviesus,
Tamsiojon jos kalėjimo naktin...
BERLIS
Tvirta būk, o didžioji karaliene!
Užuojautos pagirtini jausmai
Tavęs lai neklaidina. Neatimk
Sau laisvės elgtis taip, kaip privalai.
Tu negali pasigailėt, išgelbėt,
Tai bent neduoki pagrindo kalboms,
Kad nori pasityčiot iš aukos
Ir pasimėgaut pergalės triumfu!
LESTERIS
Nereikia šitaip jaudintis, milordai!
Pakanka išminties mūs karalienei

Be jūsų patarimų. Apsispręs ji
Pati. Ką turi bendra ši byla
Su pasimatymu? Ne karalienė
Mariją nuteisė — įstatymas šalies.
Elzbietos kilniai sielai, aišku, tinka
Parodyt savo didžiadvasiškumą,
Jei nuosprendis galioja ir toliau.

ELZBIETA

Jau eikit, mano lordai. Rasim būdą
Suderint būtinybę su malone.
Sudie!

Lordai pasišalina. Elzbieta sulaiko išeinantį Mortimerą

Jūs, sere Mortimerai, likit!

Penkta scena

Elzbieta, Mortimeras

ELZBIETA
(*valandėlę tiriamai į jį pažiūrėjus*)

Tokioj jaunystėj jūs parodėt puikią
Savitvardą ir drąsą. Kas išmoko
Sunkaus apgaulės meno taip anksti,
Subrendo pirma laiko. Jam nereiks
Praeiti ilgą bandymų mokyklą.
Likimas šaukia jus į didį kelią!
Ir — jūsų laimei — šitą pranašystę
Pati galiu įvykdyt.

MORTIMERAS Karaliene!

Ir gabumus, ir širdį tau skiriu.

ELZBIETA

Jūs Anglijos gerai pažįstat priešus,
Manęs jie neapkenčia mirtinai,
Jų kruvinieji kėslai nesibaigia.
Lig šiol mane globojo visagalis,
Bet mano sostas nepaliaus svyruoti,

Kol bus gyva fanatikų viltis
Ir jų piktadarybių įkvėpėja.

MORTIMERAS
Tik įsakyk, ir jos nebėr.

ELZBIETA
Ak sere!
Tariausi aš pasiekus savo tikslą,
O viską reik pradėti iš pradžių.
Įstatymui aš patikėjau bylą,
Norėdama nesusitepti rankų.
Ji nuteista. Bet kas iš to? Sprendimą
Į v y k d y t reikia, sere Mortimerai!
Įvykdymas priklauso nuo m a n ę s!
Vadinas, aš lieku kalta. Kai kam
Atrodys visa tai piktadarybė.
Štai kas yra baisiausia!

MORTIMERAS
Kas tau rūpi,
Kaip kam atrodys reikalas teisus?

ELZBIETA
Jūs nepažįstat, riteri, pasaulio.
Kas v i e š a — tą kiekvienas gali teist,
Kas s l a p t a — niekas. Ir todėl man rūpi,
Kad likčiau nuošaly nuo jos mirties.
Kas patikės bausmės teisingumu?
Kur kas geriau, jei dvigubas žaidimas
Paskęstų abejonių migloje.
Atskleist save — tai pats blogiausias žingsnis.
Nedavęs nieko, nieko neprarasi.

MORTIMERAS (*tiriamai*)
Tada geriau gal...

ELZBIETA (*skubiai*)
Žinoma, geriau!
Gerasis mano angelas prabilo
Jūs lūpomis. Kalbėkit, sere, baikit!
Supratote jūs esmę, jūs kitoks —
Nė kiek nepanašus į savo dėdę...

MORTIMERAS
Kaip? Tu ir riteriui tą pat pasiūlei?

ELZBIETA
Gailiuos, bet taip.

MORTIMERAS Atleisk jam, karaliene.
Jis senas jau ir atsargus perdėm.
Jaunatviška drąsa geriau pritiktų
Tokiems darbams...
ELZBIETA (*greitai*)
Gal aš galėčiau — jums...
MORTIMERAS
Mana ranka apsaugos tavo vardą.
ELZBIETA
Ak sere! Jei pabudus vieną rytą,
Išgirsčiau aš: „Didžiausio tavo priešo,
Marijos Stiuart, nebėra — šią naktį
Mirė jinai!“
MORTIMERAS
Pasitikėk manim!
ELZBIETA
Kada galėsiu aš ramiai užmigti?
MORTIMERAS
Vos pirmas jaunas mėnuo patekės.
ELZBIETA
Linkiu sėkmės! Neįsižeiskit, sere,
Jei mano dėkingumą slėps naktis...
Tyla — laimingųjų ji dievas... Artimiausi,
Saldžiausi saitai — audžiami slapta!
(*Išeina*)

Šešta scena

MORTIMERAS
(*vienas*)
Klastūne! Karūnuotoji veidmaine!
Kaip tu kitus, taip aš tave apgausiu.
Išduot tave — tai žygdarbis doriausias!
Aš tau atrodau žmogžudys? Gal tu
Šią žymę perskaitei man ant kaktos?
Pasitikėk m a n a ranka, o s a v o
Tausok! Visam pasauliui suvaidink

Veidmainį savo didžiadvasiškumą!
Kol lauksi mano paslaugos baisios,
Laimėsim mes išgelbėjimui laiko! —
Mane išaukštint nori... Suviliot
Atlyginimu brangiu... Nors pati
Tu būtum tuo atlyginimu, ta
Galantiška malone! Kas esi
Tu, nelaimingoji? Ką duot manai?
Kas man garbė ir kas tava malonė!
Vien Marija — gyvenimo svajonė:
Ją supa laimės užburti sapnai,
Aplink ją skamba džiaugsmo sutartinės,
Dangaus palaima — man ant jos krūtinės.
O tu? Dvelki malonėmis mirties!
Pačios didžiausios žemiškosios laimės,
Kada širdis, ištroškusi širdies,
Užmiršus viską, džiaugias ja be baimės,—
Tu šitos laimės nejutai pati,
Nei su tavim patyrė ją kiti!
Turiu sulaukti lordo ir įteikt
Jos laišką. O, šlykščiausia pareiga!
Man nepatinka tas kilnus didikas.
Aš pats galiu išgelbėt ją! Ar žūt,
Ar man vienam su ja laimingam būt!

Išeidamas susitinka P o l e t ą

S e p t i n t a s c e n a

M o r t i m e r a s, P o l e t a s

POLETAS
Ką gi tau sakė karalienė?
MORTIMERAS Nieko.
Šiaip... Nieko ypatingo.

POLETAS
(tirdamas jį rimtu žvilgsniu)
Tai klausyk:
Slidžiu keliu eini tu, Mortimerai!
Vilioja mus valdovų palankumas,
Garbės jaunystė trokšta... Bet žinok:
Per greit iškilęs, neilgai skrajosi!
MORTIMERAS
Jūs pats mane pristatėte į rūmus.
POLETAS
Gailiuos, kad padariau tai. M ū s šeima
Ne rūmuos nusipelnė savo šlovę.
Žiūrėk, sūnėne! Neprekiauk savim!
Žinok, jog sąžinė — brangiausias turtas.
MORTIMERAS
Kas šovė jums galvon? Ko bijot jūs?
POLETAS
Kiek bežadėtų ji tave išaukštint —
Saldžiom kalbom nepatikėk! Ji greit
Išsižadės tavęs, vos tu atliksi
Jos įsakytą kruviną darbą,
Ir, kad neterštum karalienės vardo,
Nusikratys tavim.
MORTIMERAS Nesuprantu...
Koks kruvinasis darbas?
POLETAS
Bet užteks
Jau apsimetinėt! Žinau, ką tau
Įsakė karalienė. Ji galvoja,
Kad toks kaip tu, garbėtroška jaunuolis
Sukalbamesnis už atkaklų senį.
Ar sutikai? Ar taip?
MORTIMERAS O dėde, aš...
POLETAS
Jei taip, tai aš išsižadu tavęs!
Prakeiktas būk!
LESTERIS *(įeina)*
Gal leisite man, sere,
Sūnėnui jūsų tarti porą žodžių!

Valdovė jam parodė palankumą:
Ji paveda jo apsaugai nuo šiol
Stiuart kalėjimą. Ji pasikliauja
Jo sąžiningumu...
POLETAS Ak, taip? Gerai!
LESTERIS
Jūs man ką sakot, sere?
POLETAS Karalienė
Lai pasikliauja juo, o aš, milorde,
Savim ir savo atvirom akim.
(*Išeina*)

Aštunta scena

Lesteris, Mortimeras

LESTERIS (*nustebęs*)
Kas riteriui? Kas taip užgavo jį?
MORTIMERAS
Tikriausiai netikėtas karalienės
Pasitikėjimas manim — man taip atrodo.
LESTERIS
(*žiūrėdamas į jį tiriamai)*
Ar vertas, sere, jūs pasitikėt?
MORTIMERAS
(tą pat darydamas)
Aš to paties paklausiu jus, milorde.
LESTERIS
Norėjot jūs slaptai pasikalbėti?
MORTIMERAS
Užgarantuokit, kad galiu išdrįst...
LESTERIS
O kas man duos garantiją už jus?
Aš nepasitikiu. Neįsižeiskit:
Šiuos rūmuos aš jus dviem matau veidais —
Ir vienas jų yra apsimestinis.
Tačiau katras? Katras iš jųjų tikras?

MORTIMERAS
Jūs, grafe Lesteri, taip pat dviveidis...
LESTERIS
Tad kas pasitikėjimą parodys?
MORTIMERAS
Tas, kam mažiausiai reikia rizikuot.
LESTERIS
Vadinas, jūs!
MORTIMERAS Ne, jūs, milorde! Vienu
Žodžiu mane sutrypt į dulkes gali
Toks įžymus ir visagalis lordas.
O aš niekuo pakenkt jam negaliu.
LESTERIS
Jūs klystat, riteri. Visur kitur
Galingas aš, bet jei man reik laimėti
Pasitikėjimą kieno nors — aš tada
Šiuos rūmuose silpniausias, nes mane
Mažiausias įskundimas pražudytų.
MORTIMERAS
Jei visagalis Lesteris nužengia
Ligi manęs, pareikšdamas man tai,—
Tuomet ir aš galiu aukščiau pakilt
Ir jam parodyt pavyzdį kilnumo.
LESTERIS
Pradėkit jūs, po to bus mano žingsnis.
MORTIMERAS
(skubiai išsitraukdamas laišką)
Nuo Škotijos šviesiosios karalienės.
LESTERIS
(krūpteli ir greitai stveria laišką)
Tyliau, ser... O! Ką aš matau! Tai jos
Portretas!

Bučiuoja portretą ir susižavėjęs žiūri į jį

MORTIMERAS
(griežtu žvilgsniu tirdamas skaitantį Lesterį)
Aš tikiu dabar jumis.

LESTERIS
(skubiai peržvelgęs laišką)
Ar laiško turinį jūs žinot, sere?
MORTIMERAS
Ne, nežinau.
LESTERIS Bet atskleidė jinai...
MORTIMERAS
Neatskleidė ji nieko. Mįslę šią,
Ji sakė, j ū s turėsite įminti.
Mįslė man, kad Elzbietos favoritas,
Marijos priešas, vienas jos teisėjų,
Garsusis grafas Lesteris yra
Ir išsigelbėjimo jos viltis.
Lai būna taip. Aš iš akių skaitau,
Ką jaučiat jai ir kas yra jums Stiuart.
LESTERIS
Dabar ir jūs neslėpkite, kodėl
Taip rūpinatės Stiuart likimu,
Kodėl jinai pasitiki jumis.
MORTIMERAS
Labai trumpai paaiškinsiu, milorde.
Aš Romoje tikėjimo klaidingo
Išsižadėjau, palaikau ryšius
Su Gizais. Reimso kardinolo laišką
Aš atvežiau Marijai.
LESTERIS Taip, girdėjau
Apie atsivertimą jūsų, ir tatai
Mane sugundė pasikliaut jumis.
Tai duokit ranką! Ir neužsigaukit
Už nepasitikėjimą! Juk čia
Man visad reikia būti atsargiam,
Nes Volsingemas su Berliu visaip
Man pinkles rezga — jie manęs nekenčia.
Galėjo būt, kad jų pasiųstas jūs
Mane įpainiot į žabangus...
MORTIMERAS O,
Kokiais mažyčiais žingsniais šičia vaikšto
Toks didis lordas! Užjaučiu jus, grafe!

LESTERIS
Džiaugsmingai puolu aš į draugo glėbį,
Nusviesdamas apsimetimo skraistę.
Jūs, sere, stebitės turbūt, kad aš
Tai myliu, tai neapkenčiu Marijos.
Bet aš nesu jos priešas. Padėtis,
O ir laikai išskyrė mus. Tačiau
Ji buvo man seniai skirta. Jūs žinot:
Dar tais laikais, kai ji didybe švietė,
Prieš jos antras vedybas. Aš šaltai
Atstūmiau šitą laimę[28]. Bet dabar
Jos ieškau, rizikuodamas gyvybe,
Jos, kalinės, po budelio kirviu...
MORTIMERAS
Tatai labai kilnu iš jūsų pusės!
LESTERIS
Pasikeitė tuo tarpu padėtis.
Tada atstūmiau aš jaunystės grožį,
Besivaikydamas tuščios garbės.
Mariją aš laikiau sau per prasta,
Vien Anglijos tikėjaus karalienės.
MORTIMERAS
Bet Elzbieta juk iš visų kitų
Išskyrė jus...
LESTERIS
Taip tik atrodė, sere!
Praėjo dešimt metų, jos besiekiant
Ir apsimetinėjant[29]... Negaliu:
Turiu numesti sunkią jungo naštą!
Aš laikomas laimingu... Daug kas man
Turbūt pavydi... Ko? Nebent grandinių...
Aš dešimt metų paaukojau šiam
Tuštybės stabui! Aš pataikavau
Sultonės užgaidams kaip nuolankus
Seralio vergas, kaip žaislelis menkas
Išlepintose rankose. Čia aš
Jos palankumo būdavau iškeltas,
Čia vėl staiga atstumtas išdidžiai;
Kankinamas malonės ir šaltumo;

Tartum belaisvis saugomas griežtų
Pavyduliautojos akių; kaip vaikas
Iškvočiamas — ir baramas kaip tarnas!..
O riteri, šiam pragarui sunku
Atrasti žodžių...

MORTIMERAS

Užjaučiu jus, grafe.

LESTERIS

Pasiekus tikslą — atpildo nė jokio!
Nuraško kitas tavo siektą vaisių.
Ir savo teises aš turiu užleist
Jaunam gražuoliui — karalienės vyrui!
Turiu nužengt nuo scenos, kur seniai
Aš įpratau būt pirmas tarp pirmųjų.
Ne vien tik ranką,— palankumą jos
Grasina man išplėšti atėjūnas!
Ji moteris, o jis juk vertas meilės.

MORTIMERAS

Jis Mediči sūnus. Iš jos galėjo
Jis meilės amato išmokt kaip reikiant.

LESTERIS

Sudūžta laimės valtis, o aš pats
Kaip skęstantis griebiuosi net už šiaudo...
Ir mano žvilgsnis vėl suranda tą,
Kurią kadais mylėdamas atstūmiau.
Iškilo vėl žavusis jos paveikslas.
Aš pajutau, jaunystė ko verta
Ir grožis... Ak, šalin garbės troškimą!
Širdis atbudo, ir aš supratau,
Kokios esu netekęs brangenybės.
Pagautas siaubo, aš išvydau ją
Baisioj nelaimėj ir... per mano kaltę!
Viltis pabudo... Ją turiu išgelbėt,
Kad amžinai ji priklausytų man!
Per vieną žmogų man pavyko jai
Atverti pasikeitusius jausmus...
Ir štai iš jūsų laiško sužinojau,
Kad ji atleidžia man, kad mano bus,
Vos tik pavyks man ją išgelbėt.

MORTIMERAS Sere!
Bet jūs visai jos gelbėt nesistengėt!
Jūs leidot ją nuteisti, netgi pats
Tribunole balsavot už jos mirtį!
Stebuklo prireikė, kad josios sargo
Sūnėnas, Romoj atsivertęs, jai
Kaip iš dangaus nukristų į pagalbą.
Kitaip į jus nebūtų buvę kelio!

LESTERIS
Ak, sere, kiek dėl to aš kankinaus!
Ją perkėlė iš Tolboto pilies
Kalėt pas jūsų dėdę, Fotringėjun.
Jis buvo griežtas, ir visi ryšiai
Su ja nutrūko. Privalėjau aš
Ją persekiot akivaizdoj kitų.
Bet negalvokit, kad aš būčiau leidęs
Jai žūti! Aš tikėjaus ir tikiuos,
Jog man pavyks atidėlioti bausmę,
Pakol išlaisvint būdas atsiras.

MORTIMERAS
Jis atsirado, Lesteri. Už jūsų
Pasitikėjimą atmoku tuo pačiu.
Aš ją išlaisvinsiu. Kaip tik dėl to
Ir atvykau čia. Paruošta jau viskas.
Galinga jūsų parama padės
Užtikrinti pasisekimą.

LESTERIS Ką?
Palaukit, ką jūs kalbate? Jūs norit...

MORTIMERAS
Kalėjimą jėga atidaryt!
Jau viskas paruošta. Būrys drąsuolių...

LESTERIS
Būrys? Jūs turit beñdrų?.. Vargas man!
Į ką gi jūs įvėlėte mane!
Jie žino m a n o paslaptį taip pat?

MORTIMERAS
Nurimkite! Be jūsų sumanyta,
Be jūsų bus įvykdyta, jei tik

J i n a i nepanorės dėkinga būt
J u m s už išgelbėjimą...
LESTERIS Ar galiu
Aš tikras būt, kad mano vardo šis
Neliečia sąmokslas?
MORTIMERAS Ne, būkit tikras!
Bet keista, grafe,— jūs toks abejingas
Draugų pagalbos žiniai! Norit ją
Išgelbėti ir vesti, o kada
Jums pats dangus padėti nusileidžia,
Atsiųsdamas draugus, tuomet, milorde,
Daugiau jūs baimės rodot negu džiaugsmo!
LESTERIS
Pagrobti ją? Drąsuoli, šitoks žygis
Pavojų pilnas!
MORTIMERAS
Lygiai kaip delsimas!
LESTERIS
Ne, riteri, negalim rizikuot.
MORTIMERAS
(*karčiai*)
Negalit j ū s, kuris ją v e s t i norit!
Mes norim tik i š g e l b ė t ir todėl
Išdrįsim...
LESTERIS
Ak jaunuoli, jūs per karštas
Tokiam baisiam ir pavojingam žygiui.
MORTIMERAS
O jūs garbės dalykuos per vangus.
LESTERIS
Aš permatau mus supančius žabangus.
MORTIMERAS
O man užteks drąsos juos išardyt.
LESTERIS
Tai beprotybė, sere,— ne drąsa.
MORTIMERAS
Ši išmintis — ne vyriškumas, lorde.
LESTERIS
Jus Bebingtono pražūtis vilioja?

MORTIMERAS
Jums Norfolko kilnumas nepritiktų?
LESTERIS
Jis nuotakos neparvedė namo.
MORTIMERAS
Tačiau įrodė, kad jos vertas buvo.
LESTERIS
Jei m e s pražūsim, žus ir ji kartu.
MORTIMERAS
Jei saugosimės, nieks jos neišgelbės.
LESTERIS
Nenorit jūs galvoti nei klausyti.
Kas buvo nukreipta geru keliu,
Sugriaus tas jūsų nutrūktgalviškumas...
MORTIMERAS
Geru keliu? Gal j ū s ų jis praskintas?
Ką j ū s padarėt jai i š g e l b ė t ? Na,
O jei, milorde, būčiau aš tas niekšas,
Kurio reikėjo karalienei, ir...
Kaip įsakyta man, ją nužudyčiau,
Mariją? Kokiu gi būdu, sakykit,
Jūs nuo mirties išgelbėtumėt ją?
LESTERIS (*nustebęs*)
Ji liepė jums Mariją nužudyt?
MORTIMERAS
Ji veltui pasikliovė, kaip ir Stiuart
Jumis.
LESTERIS
Ir jūs sutikot? Ar sutikot?
MORTIMERAS
Kad negalėtų kito nusamdyt,
Aš pasisiūliau.
LESTERIS Jūs gerai padarėt,
Mes atsikvėpsime laisviau. Ji lauks
Šios kruvinosios paslaugos. Bausmė
Liks neįvykdyta. Mes laimim laiko...
MORTIMERAS (*nekantriai*)
Pralaimim jį!

LESTERIS Tikėdama jumis,
Mažų mažiausiai — dels jinai, bandys
Žmonėms gailestingumą suvaidint.
Gal man pavyks klasta ją įkalbėt
Pasimatyt su Stiuart,— šitas žingsnis
Supančios ją. Teisingai sako Berlis:
Mirties bausmė įvykt nebegalės,
Jei susitiks jos... Padarysiu viską...
MORTIMERAS
Ir ką jūs tuo pasieksit? Ji supras,
Kad aš ją apgavau, kad Marija
Gyva... Ar viskas nepaliks, kaip buvę?
Ji laisvės nematys! Mažų mažiausia —
Kalėjimas ligi gyvos galvos.
Vis tiek reikės užbaigt drąsiu žygiu.
Ar ne geriau nuo jo pradėt, milorde!
Jūs turit tiek pilių! Pakelkit ginklą!
Kariuomenėn pašaukit vasalus!
Dar Stiuart turi daug slaptų draugų
Ir Hovardų, ir Persių giminėj[30],
Nors ir netekusioj savų vadų,
Užteks narsuolių,— jie tik ženklo laukia,
Kurį paduotų jiems galingas lordas.
Nusvieskit kaukę! Veikit atvirai!
Ir riteriškai mylimąją ginkit!
Į taurią kovą stokite. Kai norit,
Jūs mokate valdyt ir karalienę!
Nusiviliokit ją su savimi
Savon pilin — ne kartą ji ten buvo,—
Ryžtingai veikit! Neišleiskit jos,
Kol ji Marijai laisvės negrąžins!
LESTERIS
Ar jūs pamišot? Apie ką jūs kalbat?
Ar jūs pažįstat šalį šią? Čionai,
Šioj moterų valstybėj, vyrų širdys
Sukaustytos grandinėmis! Ir veltui
Jūs didvyrių ieškosit — jau seniai
Jų nebėra! Po moteries padu
Pakliuvo viskas. Ji visiems drąsuoliams

Sparnus apkarpė. Tad manęs klausykit.
Nebūkit lengvapėdiškas. — Ateina!
Skubėkit, sere!
MORTIMERAS Laukia Marija!
Ar grįžt pas ją vien su tuščia paguoda?
LESTERIS
Su mano meilės priesaika.
MORTIMERAS Gana!
Aš atvykau išlaisvinti Marijos,
Ne jūsų meilės pasiuntiniu būt!
(*Išeina*)

Devinta scena

Elzbieta, Lesteris

ELZBIETA
Kas buvo čia pas jus? Girdėjau kalbant.
LESTERIS
(*išgirdęs jos žodžius, persigandęs atsigrįžta*)
Tai seras Mortimeras.
ELZBIETA Kas jums, lorde?
Jūs toks sutrikęs.
LESTERIS (*tvardydamasis*)
Tai tava kaltė!
Ne, žavesnės dar nemačiau tavęs.
Apakintas aš tavo mielo grožio.
Ak!
ELZBIETA
Ko jūs dūsaujat?
LESTERIS O kaipgi man
Nedūsaut? Žiūriu į tavo veidą
Ir širdį varsto man baisi gėla,
Kad reiks netekti.
ELZBIETA Ko netenkat jūs?

LESTERIS
Tavos širdies. Tavęs ir tavo meilės...
Jau greitai jauno vyro glėbyje
Laiminga būsi tu; karštais jausmais
Jis visą tavo širdį užvaldys.
Jo gyslose karalių kraujas teka,
Kurio aš neturiu, tačiau galiu
Aš ginčytis net su visu pasauliu,
Jog kito vyro žemėj nėr, kuris
Tave karščiau mylėtų negu aš.
Tavęs nėr matęs hercogas Anžu,
Jis myli tavo garbę, tavo šviesą,
O aš tave. Jei būtum piemenaitė,
O aš — pasaulio visagalis viešpats,
Nužengčiau aš nuo sosto pas tave,
Karūną paguldyčiau tau po kojų.
ELZBIETA
Ne bark, o apgailėk mane! Juk aš
Savos širdies klausyti negaliu.
Ji — kitą išsirinktų! Aš pavydžiu
Toms moterims, kurios išaukštint gali
Pamiltą vyrą. Nelaiminga aš,
Kad savo išrinktojo negaliu
Apvainikuot karaliaus karūna!
Štai Stiuart — meilei paaukojo širdį
Ir ranką — daug ką leido sau. J i n a i
Išgėrė pilną laimės džiaugsmo taurę.
LESTERIS
Dabar ji geria iš kančių taurės.
ELZBIETA
Žmonių kalbų ji visiškai nebojo,
Gyvent jai buvo lengva, niekada
Neteko jai pakelt m a n o s naštos.
Ir aš turėjau teisę pasimėgaut
Gyvenimu ir žemiškais džiaugsmais,
Tačiau visur buvau t i k karalienė.
Kiekvieno širdį ji pavergia tuo,
Kad lieka moterim visų pirma,
Kad suvedžioja senį ir jaunuolį.

Ak, šitie vyrai! Geidulių vergai!
Linksmybė lengvapėdiška juos traukia.
Ką reikia gerbt, to vertint jie nemoka.
Ar Tolbotas tasai neatjaunėjo,
Pradėjęs apie grožį jos kalbėt?
LESTERIS
Atleiski jam! Jis saugojo Mariją.
Jam meilikautoja apsuko galvą.
ELZBIETA
Argi iš tikro ji tokia graži?
Aš taip dažnai girdžiu jos grožį giriant,
Jog knieti įsitikint, ar tiesa.
Portretai perdeda, meluoja žodžiai,
O aš tikiu tik savo akimis.
Ko taip keistai jūs žiūrite?
LESTERIS Norėjau
Aš mintyse sulygint jus abi.
Neslėpsiu, aš norėčiau jus suvest,
Tiktai slapčia, kad niekas nežinotų,—
Jai gėda būt stovėt šalia tavęs!
Pilnutinai laimėjus vien tada
Tu pasijustum! Ją pažemint reiktų —
Tegul pamato savo akimis
(Pavydas jas padaro aštresnes!),
Kad tu ir grožio dovana kilnia
Ją pralenki, ne vien tiktai dorybėm.
ELZBIETA
Jinai jaunesnė už mane.
LESTERIS Jaunesnė!
Nepasakyčiau. Taip, tačiau vargai!
Galėjo ji susenti per anksti.
Ak, būtų jai skaudžiausias įžeidimas
Tave išvysti nuotaką! Seniai
Palaidojo ji žemės džiaugsmo viltis,
O tu eini to džiaugsmo pasitikt!
Jaunikis tavo — Prancūzijos princas.
O taip ji mėgo girtis ir didžiuotis
Prancūziškom vedybom! Ji lig šiol
Dar tikis Prancūzijos paramos!

ELZBIETA
(nerūpestingai įterpia)
Ji prašo pasimatymo.
LESTERIS *(gyvai)*
Ji prašo
Jo kaip malonės — duoki jai kaip bausmę!
Baisesnis jai nebus nė ešafotas
Už tavo grožio pergalę. Tu ją
Gali tuo pasimatymu pribaigt,
Kaip ji kad siekė nužudyt tave.
Išvyst tave, orumo vainikuotą,
Išaukštintą dorybės ir garbės
(Ko ji paleistuvaudama neteko),
Nušvitusią karūnos spinduliais
Ir nuotakos skaistumo padabintą! —
Išmuš jos paskutinė valanda.
Vos pakeliu aš į tave akis...
Ne, niekad šitoks pergalingas grožis
Tavęs dar nepuošė! Vos įėjai
Į salę, spindulingas žavesys
Apakino... O ką? Jeigu dabar,
Tokia, kokia esi dabar tu — jai
Ir pasirodytum...
ELZBIETA Dabar? Ne ne...
Ne, Lesteri! Reikėtų apgalvot...
Su Berliu reiktų pasitart...
LESTERIS
(skubiai pertraukdamas)
Tas Berlis!
Jam rūpi vien valstybės reikalai.
Moteriškumas turi savo teises,
Tavo jausmai priklauso pačiai tau,
O ne politikui! Tiesa, tatai
Savotiška politika taip pat...
Sutikus pasmerktąją pamatyti,
Visuomenės laimėsi palankumą —
Atrodys didžiadvasiškas toks žingsnis.
Po to galėsi nelemtuoju priešu
Nusikratyt... Tam priemonių yra!

ELZBIETA
Nepadoru matyt man giminaitę
Pažemintą ir vargstančią. Girdėjau,
Kad ji gyvena ne kaip karalienė.
Jos vargas bus man priekaištas skaudus.
LESTERIS
Jos slenksčio tau nė peržengti nereikia.
Gali ją atsitiktinai sutikt.
Šiandieną didelė medžioklė. Bus
Jinai nuo Fotringėjaus netoli.
Išeis į parką pasivaikščiot Stiuart,
O tu užsuksi lyg netyčia ten...
Toks mano patarimas. Jeigu tau
Nesinorės, galėsi nieko jai
Nė nesakyt...
ELZBIETA
Jei aš darau kvailystę,
Tai, Lesteri, ne mano ji, o jūsų.
Bet jums nenusileisti negaliu,
Nes iš visų pavaldinių šiandieną
Aš jums labiausiai širdį užgavau.
(*Meiliai į jį žiūri*)
Tegul tai jūsų užgaidas. Juk tuo
Ir pasireiškia meilė mūs, kad leidžia
Ji mylimajam viską, ko jis geidžia.

Lesteris puola jai po kojų. U ž d a n g a

TREČIAS VEIKSMAS

Parkas. Priekyje — medžiai, tolumoje atsiveria platus reginys

Pirma scena

Marija greitai išbėga iš už medžių. Ana Kenedi iš lėto ateina paskui ją

KENEDI
Jūs lekiate tarytum su sparnais.
Palaukite, aš negaliu suspėt!
MARIJA
Leisk pasidžiaugti laisve svajota,
Leisk man vaiku būt, būk juo pati.
Bėkim per pievų žaliuojantį plotą,
Skriskim tolyn — drugiai balti!
Ar tai ne sapnas, ne saviapgaulė?
Kurgi kalėjimas, slėgęs mane?
Leisk pasidžiaugti dangum ir saule,
Leisk laisva atsikvėpt krūtine.
KENEDI
Brangioji mano ledi! Tik truputį
Kalėjimas jums šiandien paerdvėjo.
Jūs tik nematot mūrinių tvorų —
Jas dengia parko medžiai ir krūmokšniai.
MARIJA
O ačiū, ačiū jums, žalieji medžiai,
Kalėjimą paslėpę nuo manęs!

Užtenka man ir šitiek laisvės pradžiai!
Kam tu veji saldžiąsias svajones?
Ar ne bekraštis virš manęs dangus?
Nuklysta žvilgsnis per laukus —
Kokia erdvė! Kokie miškai bežadžiai!
Kur toly tvyro ūkanos nejaukiai,
Ten ribos mano žemės mylimos!
O debesys šie, į pietus nuplaukę,
Gal ieško Prancūzijos tolimos?
Vai debesys debesys, burių laivai,
Skriekit pavėjui tolyn laisvai!
Neškite žinią į mano gimtinę!
Smaugia nelaisvė mane seniai.
Mano vieninteliai pasiuntiniai,
Laisvas jum kelias padangių žydrynėj:
Jūs ne Elzbietos pavaldiniai.

KENEDI

Brangioji ledi! Laisvės pasiilgus,
Per daug jau imate užsisvajot.

MARIJA

Dvelkia vėjas pajūrio smagus,
Žvejas ten ruošias burę pakelti,
Ak, jei mane priimtų į valtį!
Jeigu nuvežtų jis pas draugus!
Skurdų kasdien ištraukia laimikį.
O jei mane pasiimtų kartu,
Būtų auksinė žūklė bent sykį,
Apdovanočiau didžiu turtu!

KENEDI

Beviltės svajos! Argi jūs nematot,
Kad seka mus šnipų budri akis!
Griežčiausiai uždrausta parodyt mums
Užuojautą bet kokią ar malonę.

MARIJA

Ne ne, geroji Ana. Juk ne veltui
Kalėjimo duris kažkas atvėrė.
Maža malonė ši tai tik pradžia
Didžiulės laimės. Aš neklystu. Ne.
Tai jojo mylinti širdis... Žinau:

Tai lordo Lesterio ranka! Tai jis!
Kasdien daugiau pažinsiu laisvės aš —
Jie pamažu mane prie jos pripratins,
Kol pagaliau išvysiu veidą to,
Kuris mane išlaisvins amžinai.

KENEDI

Man šitie prieštaravimai neaiškūs!
Paskelbė vakar nuosprendį mirties,
O šiandien duoda tokią laisvę jums.
Girdėjau aš, kad nuimami pančiai
Ir tiems, kam gresia laisvė amžina.

MARIJA

Ar negirdi — rago tolių aidas
Skamba plačiai po girias laukus?
Kad taip ant žirgo eiklaus pasileidus,
Kad taip pavijus linksmus pulkus!
Vėl! Girdi? Pažįstamas garsas,
Pilnas saldžių atminimo kančių!
O, kaip dažnai tarpukalnių klony
Jis glamonėjo ausį maloniai,
Jojant medžioklėn — tarp pulko svečių!

Antra scena

Tie patys, Poletas

POLETAS

Na? Jums galop įsiteikiau, miledi?
Nors kartą vertas jūsų padėkos?

MARIJA

Tai jūs išrūpinot man šią malonę?
J ū s, sere Polete?

POLETAS Kodėl gi ne?

Buvau aš rūmuos, įteikiau jūs laišką.

MARIJA

Jūs perdavėt? Tikrai? Ir šita laisvė —
Tai laiško pasekmė?

POLETAS (*reikšmingai*)
Ir dar ne viskas!
Kai ko daugiau tikėkitės, miledi.
MARIJA
Kai ko daugiau? Ką turite galvoj?
POLETAS
Ragus girdėjote?
MARIJA
(*nujausdama krūpteli*)
Nejau! O dieve!
POLETAS
Tatai medžioja karalienė.
MARIJA Ak!
POLETAS
Ir jūs netrukus pamatysit ją.
KENEDI
(*bėga prie* M a r i j o s, *kuri virpa ir vos negriūna*)
Kas jums, brangioji ledi? Jūs išblyškot!
POLETAS
Vėl negerai? Bet tamsta juk prašei to.
Turbūt nesitikėjote taip greit?
Jūs buvot iškalbinga visada —
Dabar pats laikas rodyti, miledi,
Iškalbingumą.
MARIJA
Kodėl jūs neįspėjote anksčiau!
Tik ne dabar! Nepasiruošus aš.
Ko maldavau kaip didelės malonės,
Dabar mane baugina, aš nenoriu...
Eikš, Ana, vesk mane namo, man reikia
Nusiramint...
POLETAS
Pasilikit čia. Jūs turit
Jos laukti parke. Jus aš suprantu:
Baisu išvysti kaliniui teisėją.

Trečia scena

Grafas Šruzberis ir tie patys

MARIJA
Ne, ne dėl to! O dieve, tai visai
Kas kita... O kilnusis Šruzberi!
Pačiu laiku jus atsiuntė dangus!
Aš negaliu matyt jos! Negaliu
Išvysti neapkenčiamą jos veidą!
ŠRUZBERIS
Atsikvošėkit, karaliene! Valios!
Drąsos! Tai lemiamoji valanda.
MARIJA
Kaip aš jos laukiau! Metų metais jai
Ruošiaus, iš anksto pergalvojau viską,
Atmintinai išmokau, kaip Elzbietą
Sujaudinti ir sugraudint. Tačiau
Dabar aš viską pamiršau, širdy
Neliko nieko šiuo metu, o dieve!
Joje vien nuoskaudų šiurpių liepsna,
Vien neapykanta baisi. Nebėr
Šviesių minčių! Vien piktos dvasios zuja,
Plasnodamos gyvatiškais plaukais.
ŠRUZBERIS
Sutramdykit maištingą savo kraują,
Įveikit graužatį širdies! Blogai bus,
Jei susitiks čia priešininkės dvi.
Nors būtų ir labai sunku, privalot
Jūs nusileist — tokia jau padėtis!
Ji galingesnė — turit nusižemint!
MARIJA
Prieš ją! Ne, niekad!
ŠRUZBERIS
Vis dėlto! Kaip nors!
Kalbėkite ramiai ir pagarbiai.
Maldaukite malonės — nepriminkit
Jai savo teisių,— joms čia ne vieta.

MARIJA

Ak, aš pati sau pražūties prašiau,
O štai ir išklausytos mano maldos!
Neturim niekad mes pasimatyt!
Ne. Nieko gero neišeis iš to!
Greičiau vanduo broliuosis su ugnim,
Greičiau ėriuką tigras pabučiuos...
Aš nuskriausta per daug... per skaudžiai ji
Užgavo... Ne, taikos negali būti!

ŠRUZBERIS

Pažvelkite pirma jai į akis!
Aš pats mačiau, kaip jūsų laiškas ją
Sujaudino, kaip ašaros jai ritos.
Ji ne bejausmė, trūksta jums tiktai
Pasitikėjimo... Aš atskubėjau
Įspėti jus, paruošt susitikimui.

MARIJA

(spausdama jam ranką)
Ak Tolbote! Jūs visada man draugas...
Kad būtumėt jūs saugojęs mane
Kaip kad pirma... Kaip su manim jie elgias!

ŠRUZBERIS

Užmirškit tai! Galvokite dabar,
Kaip nuolankiau sutikti karalienę.

MARIJA

Ar nelabasis Berlis bus kartu?

ŠRUZBERIS

Vien grafas Lesteris.

MARIJA O dieve, jis!

ŠRUZBERIS

Nesibijokit! Jūsų pražūties
Tikrai netrokšta grafas. Tik per jį
Ir buvo leistas šis susitikimas.

MARIJA

Taip taip, žinau!

ŠRUZBERIS Ką sakot?

POLETAS Karalienė!

Visi pasitraukia į šalį; lieka vien Marija, prisiglaudusi prie Kenedi

K e t v i r t a s c e n a

Tie patys, E l z b i e t a , g r a f a s L e s t e r i s , p a l y d a

ELZBIETA (*Lesteriui*)
Kas per pilis čia, grafe?
LESTERIS Fotringėjus.
ELZBIETA (*Šruzberiui*)
Pasiųskite medžiotojų palydą
Į Londoną — ten žmonės nerimauja.
Mes atsikvėpsim ramiame sode.

Tolbotas duoda ženklą palydovams išeiti.
Toliau kalbėdama, ji žvilgsniu tiria Mariją

Per daug mane tauta manoji myli,
Per daug triukšmingai rodo savo džiaugsmą.
Taip garbinamas dievas, ne žmogus.
MARIJA
(*kuri tuo tarpu beveik apalpusi glaudėsi prie auklės,*
atsitiesia ir jos akys sutinka įdėmų Elzbietos
žvilgsnį. Ji krūpteli ir vėl puola auklei ant krūtinės)
O viešpatie, koksai bejausmis veidas!
ELZBIETA
Kas šita ledi?

Visi tyli

LESTERIS
Mes esam Fotringėjuj, karaliene.
ELZBIETA
(dedasi netikėtai užklupta ir nustebinta, niūriai žiūri į Lesterį)
Na, lorde Lesteri! Kieno tai darbas?
LESTERIS
Tai atsitiktinumas. Pats dangus
Tave čia atvedė, o karaliene,
Parodyti užuojautą ir širdį.
ŠRUZBERIS
Atkreipk karališkąjį savo žvilgsnį
Į šitą nelaimingąją, kuri
Čia nyksta, priblokšta tavos didybės.

Marija sukaupia jėgas ir nori prieiti prie Elzbietos, tačiau pusiaukelėje drebėdama sustoja, jos veidas rodo stiprią vidinę kovą

ELZBIETA
Nagi, milordai! Kas minėjot ją
Kaip sielvartautoją prislėgtą? Tai
Išpuikėlė, nepasimokius nieko.
MARIJA (*sau*)
Tegul! Pakelsiu aš ir tai. Šalin,
Taurios širdies bejėgis išdidume!
Užmiršiu aš, ką teko man iškęsti
Ir kas esu. Parpulsiu priešais ją,
Mane įstūmusią į šitą gėdą.
(*Kreipiasi į karalienę*)
Sesuo! Dangus jums buvo palankus
Ir pergalės karūną jums uždėjo.
Lenkiuos dievybei, saugojančiai jus!
(*Puola prieš ją ant kelių*)
Bet būkit didžiadvasiška, sesuo!
Neleiskit man pažemintai čia klūpot,
Ištieskite karališkąją ranką,
Nupuolėlę pakelkite pati.
ELZBIETA (*traukdamasi*)
Jūs esat savo vietoje, Marija!
Dėkoju savo maloningam dievui,
Kuris neleido to, kad aš gulėčiau
Po jūsų kojų taip, kaip jūs po mano.
MARIJA
(*vis labiau jaudinasi*)
O neužmirškit — viskas žemėj keičias!
Yra dievai — jie už puikybę baudžia!
Bijokite baisios jų nemalonės —
Paklupdė jie mane prieš jus! — Vardan
Šių liudininkų svetimų — pagerbkit
Many save! Neleiskite išniekint
Tiudorų kraujo, bendro mums abiems! —
Dėl dievo meilės, nestovėkit čia
Kaip neprieinama stati uola,

Kurion, sudužus laivui, veltui stengias
Išplaukti skęstantis. Likimas mano,
Gyvybė mano — viskas šiuo metu
Priklauso vien nuo ašarų ir žodžių!
Supraskite, išgirskite m a n e !
Kai žiūrite šiuo lediniu žvilgsniu,
Širdis iš baimės nebetenka žado,
Išdžiūsta ašaros ir šaltas siaubas
Krūtinėje maldavimus užgniaužia.
ELZBIETA (*šaltai ir griežtai*)
Ką turit pasakyt man, ledi Stiuart?
Jūs troškot susitikt? Aš atėjau.
Aš, jūsų įžeistoji karalienė,
Lenkiuosi šventai pareigai sesers
Ir suteikiu jums didelę malonę
Išvyst mane. Kilnusis mano mostas
Bus, aišku, smerkiamas: aš per žemai
Nuo sosto nužengiu, nes ledi Stiuart
Mane užmušti siuntė žudikus.
MARIJA
Nuo ko pradėti? Kokių rasti žodžių,
Kad neįžeidę sugraudintų širdį?
Suteik, o dieve, man iškalbingumo,
Išplėški kandų geluonį iš lūpų!
Kaip aš galiu kalbėt apie save
Ir jūsų neužgaut? O to nereikia.
— Tačiau kaip elgiatės su manimi?
Esu aš karalienė kaip ir jūs,
Tačiau mane įkalinot nelaisvėj.
Aš atėjau, ieškodama pagalbos,
O jūs sumindėt šventą svečio teisę,
Išniekinote priedermę tautų.
Jūs įmetėt kalėjiman mane,
Atskyrėt nuo bičiulių ir tarnų,
Gėdingą skurdą privertėte kęsti,
Patraukėte į žeminantį teismą...
Tačiau gana! Galiu užmiršt aš viską,
Ką teko man patirti ir iškęst.
Sakykime, kad taip likimas lėmė.

Jūs nekalta, aš irgi nekalta.
Tai pragaro nesantaikos dvasia
Įskėlė neapykantą širdžių,
Supykdžiusi mus dar pačioj jaunystėj.
Ji augo su mumis, ir piktavaliams
Iš kibirkšties įpūst pavyko gaisrą,
Įspraust į pasišovėlių rankas
Kardus ir durklus. Prakeikimas lydi
Karalių dalią: susikirtus jiems,
Sukyla neapykanta tautų
Ir keršto deivės mėgaujas vaidais.
— Nebėr tarp mūsų pašalinių lūpų.
(*Su pasitikėjimu prieina prie jos, švelniai*)
Akis akin viena prieš kitą stovim.
Kalbėk, sesuo! Sakyk, kuo aš kalta?
Tau atvirai į viską atsakysiu.
Ak, jei išklausius būtumėt manęs,
Kai aš tuomet ieškojau jūs akių!
Gal viso to nebūtų atsitikę,
Ir ne tokioj gal vyktų aplinkoj
Šis slegiantis, skaudus susitikimas.

ELZBIETA

Aš savo žvaigždei gerajai dėkoju,
Kad prie širdies nepriglaudžiau angies.
Jūs savo juodą širdį, o ne lemtį
Privalot smerkt — ir giminės puikybę.
Jokių vaidų tarp mudviejų nebuvo,
Kol jūsų dėdė, kunigas niekšingas,
Valdžiotroška išpuikęs, įžūlia
Ranka siekiąs karūnos kiekvienos,
Nesantaikos tarp mūsų nepasėjo.
Jis ir sukiršino jus pretenduot
Į mano titulą ir mano herbą —
Ir kovą žūtbūtinę man paskelbt.
Ir ko tik nemetė jis prieš mane!
Tautų kardus, ambonų prakeikimą
Ir fanatizmo žudančias strėles.
Ir netgi čia, taikingoj mano žemėj,
Jis įpūtė siaubingą maišto ugnį...

Bet dievas su manim — ir pralaimėjo
Išpuikęs kunigas. Man virš galvos
Kabojo kardas, bet jūsiškei klius.

MARIJA

Aš dievo rankoj. Jūs neturit teisės
Taip kraugeriškai piktnaudžiaut valdžia...

ELZBIETA

Kodėl gi ne? Pasaulio karalius
Pamokė jūsų gerbiamasis dėdė,
K a i p reikia susitaikyti su priešais.
Iš Baltramiejaus mokausi nakties[31]!
Kas man tautų įstatymai, kas man
Kraujo ryšiai? Bažnyčia man atleis
Apgaulę, klastą ir karalžudystę —
Aš taip darau, kaip moko jūsų dėdė.
Sakykite, kas man už jus laiduotų,
Jei laisvę duočiau jums? Kokia spyna
Turėtų saugot jūs ištikimybę,
Kad Petro raktai jos neatrakintų?
Vienintelė garantija — jėga.
Ne sandorai skirta gyvačių veislė!

MARIJA

Vis tas nelemtas jūsų įtarumas!
Mane jūs visad laikėt savo priešu.
Jei būtumėte pripažinus man
Įpėdinystę,— kaip ir priderėtų,—
Aš jausčiau meilę vien ir dėkingumą
Ir būčiau jūsų draugė ir sesuo.

ELZBIETA

Svetur bičiuliai jūsų, ledi Stiuart,
Namai — Vatikane, o jūsų broliai —
Vienuoliai! Jums įpėdinystę? Jums
Parūpo naujos pinklės? Mano tautą,
Man gyvai esant, norit suvedžiot,
Klastingoji Armida[32]? Jaunuolius
Sugundyti gudria paleistuvybe,
Kad britai gręžtųs ten, kur teka jų
Nauja aušra, o aš...

MARIJA Valdykit taikoje!
Atsisakau aš teisių į šį sostą.
Mano dvasia jau palaužtais sparnais...
Didybė? Kas ji? Jūs padarėt savo —
Aš buvusios Marijos tik šešėlis.
Kalėjimas sugniuždė mano valią.
Ir dar blogiau — tai irgi jūsų darbas —
Aš nuvytau žydėjime pačiam!
Užbaikite, sesuo! Ištarkit žodį,
Kurį atėjot pasakyti man,
Nes negaliu aš patikėt, kad jūs
Tenorit pasityčiot iš aukos.
Ištarkit jį, sakykit: „Jūs laisva,
Marija! Jūs patyrėt mano galią,
Pažinkite ir kilniaširdiškumą!“
Tada ir savo laisvę, ir gyvybę
Kaip dovaną iš jūsų aš priimsiu.
Tik vieną žodį — ir užmiršim viską.
Aš laukiu. Nekankinkit per ilgai!
Ir vargas bus, jei neištarsit jo!
O, jeigu jūs atėjote čionai
Ne kaip dievybė, nešanti palaimą,—
Sesuo! — nei už turtingą šitą salą,
Nei už visus pasaulio šio kraštus
Aš nenorėčiau būti jūsų vietoj!

ELZBIETA
Galop prisipažinot nugalėta?
Nebus jau pinklių? Nebėra žudiko?
Neatsiras drąsuolio nutrūktgalvio,
Kurs riteriškai jūsų ginti puls?
Taip, viskas! Nebėra ką suvedžioti.
Pasaulis turi rūpesčių kitų.
Vargu, ar kas susivilios, Marija,
Ketvirtąkart jus vest, nes jaunikius
Jūs žudot kaip ir vyrus!

MARIJA (*pašokdama*)
Ak! Sesuo!
Sesuo! O dieve, duok man nuolankumo.

ELZBIETA
(ilgai žiūri į ją išdidžios paniekos žvilgsniu)
Štai, lorde Lesteri, tas žavesys,
Kurį apmoka vyrai mirtimi,
Kuriam nedrįsta moterys prilygti!
Bet nesunku pelnyti tokią šlovę:
Nedaug kainuoja tapt visų gražiausia,
Kada esi prieinama visiems!
MARIJA
To jau per daug!
ELZBIETA *(pašaipiai juokdamasi)*
Štai jūsų tikras veidas,
Lig šiol jį dengė kaukė.
MARIJA
(degdama pykčiu, bet oriai) Aš esu
Jaunystėj kaip visi klaidų padarius,
Kalta valdžios galia dėl to, tačiau
To slėpti nemaniau, apsimetimą
Aš niekinau karališku atvirumu.
Pasaulis žino nuodėmes manąsias,
Dėl to ir mano vardas daug blogesnis,
Negu pati esu. Bet vargas jums,
Jei kas nuplėš nuo jūsų kilnią skraistę,
Kuria jūs dangstot savo ištvirkimą!
Gal padorumą paveldėjot jūs
Iš motinos? Žinia, kokia dorybė
Iškėlė ešafotan Aną Bulin!
ŠRUZBERIS
(žengdamas tarp karalienių)
O didis dieve! To tiktai betrūko!
Ar tai savitvarda ir nuolankumas,
Ledi Marija?
MARIJA Nuolankumas! Aš
Ištvėriau tai, ko neištvertų niekas.
Šalin, romios avelės santūrume!
Dangun keliauk, kantrybe kankinės!
Sutraukyk grandines ir pasirodyk
Iš savo urvo, tramdoma rūstybe!
O tu, kurs mirtį svaidančiu žvilgsniu

Apdovanojai basiliską, duok
Užnuodytų strėlių ir mano lūpoms!

ŠRUZBERIS
Jinai pašėlo! O atleisk beprotei!

Elzbieta, iš pykčio netekusi žado, varsto Mariją įniršio žvilgsniu

LESTERIS (*be galo sunerimęs, bando nuvesti Elzbietą*)
Jinai pamišo! Neklausyk! Eime,
Eime iš nelabosios vietos!

MARIJA
Išniekino Britanijos karūną
Bastardė. Britų didžiadvasę tautą
Apmulkino niekšingoji veidmainė.
— Jei teisingumas viešpatautų, man po kojų
Gulėtumėt, nes a š čia karalienė!

E l z b i e t a skubiai išeina, paskui ją seka suglumę lordai

Penkta scena

M a r i j a, K e n e d i

KENEDI
Ką jūs padarėt! Nebėra vilties!
Nuėjo ji, netverdama rūstybe.

MARIJA
(*dar vis neatsipeikėjusi*)
Rūstybe? Taip! Mirtis jos širdyje!
(*Puola Kenedi ant kaklo*)
O, kaip man lengva, Ana! Pagaliau
Po tiek skaudžių pažeminimo metų
Akimirka triumfo, mano keršto!
Sunkus akmuo nukrito nuo širdies,
Aš priešei peilį suvariau krūtinėn!

KENEDI
O nelaimingoji! Jūs proto nebetekot!
Ji šito niekad jums nedovanos!

Ji karalienė, bus dar audra —
Meilužis jos girdėjo įžeidimą!
MARIJA
Taip, Lesterio akivaizdoj! Jis matė
Lemtingą mano pergalę prieš ją!
Aš nutrenkiau ją iš tuščios aukštybės!
Jis buvo čia, jis teikė man stiprybės!

Šešta scena

Tie patys, Mortimeras

KENEDI
Pražuvom, sere...
MORTIMERAS Aš girdėjau viską.
(*Duoda ženklą auklei stoti į jo vietą, o pats prieina arčiau. Jis nepaprastai susijaudinęs*)
Laimėjai tu! Ją sutrempei į dulkes.
Ji — nusikaltėlė, tu — karalienė!
Tokia drąsa! Aš dievinu tave!
Tu šią akimirką man pasirodei
Kilni, didinga deivė.
MARIJA Ar kalbėjot
Su Lesteriu? Jam dovaną ir laišką
Jūs įteikėt? Ak sere, atsakykit!
MORTIMERAS
(*žiūrėdamas į ją liepsnojančiomis akimis*)
Kokia žavi atrodai tu, nušvitus
Karališkos taurios rūstybės saule!
Esi gražiausia moteris pasauly!
MARIJA
Ak sere! Aš kantrybės netenku.
Ką sako lordas? Ko tikėtis man?
MORTIMERAS
Kas? Jis? Bailys ir silpnadvasis!
Užmirškit jį, paniekinkit, pasmerkit!

MARIJA
Ką aš girdžiu?
MORTIMERAS Išgelbėti ir vesti!
Jisai?! Teneišdrįsta! Iš manęs
Teišperka jis teisę šią krauju!
MARIJA
Neperdavėt jam laiško? Tąsyk — baigta!
MORTIMERAS
Jam už gyvybę nėr brangesnio daikto.
Tik tas tave išgelbės ir turės,
Kas drąsiai mirčiai į akis žiūrės.
MARIJA
Jis atsisako?..
MORTIMERAS Apie jį gana!
Kas jis ir ką jis sugeba? Dievaž,
Tave išgelbėsiu aš vienas, aš!
MARIJA
Ak, ką jūs galite!
MORTIMERAS Neapsigaukit
Galvodama, kad viskas bus kaip buvę!
Jūs matėt, kaip atrodė karalienė?
Kuo baigėsi šis pokalbis? Dabar
Gailestingumui kelio nebėra.
Pats laikas veikt, drąsa turės prabilti,
Ir lemiamąjį žodį tars kova —
Jūs turite šią naktį būt laisva.
MARIJA
Kaip? Šiąnakt! Sere, kaip man patikėti?
MORTIMERAS
Klausykite, kas nutarta! Draugus
Aš sukviečiau į slaptąją koplyčią;
Priėjome visi išpažinties;
Dangus atleido nuodėmes visas —
Ir netgi tas, kurias dar padarysim.
Priėmę paskutinį sakramentą,
Pasiruošėm lemtingajai kelionei.
MARIJA
O, koks siaubingas šis pasiruošimas!

MORTIMERAS
Šią naktį prasiskverbsime pilin.
Raktus turiu. Sargybą išžudysim,
Tave pagrobsim smurtu, mirt turės
Visi, kas gyvas, kad neliktų nieko,
Kas pagrobimą šį išduot galėtų.
MARIJA
O Poletas? O Druris? Kaip su jais?
Pirma jie kraujo paskutinį lašą...
MORTIMERAS
Pirma jie kris nuo mano durklo smūgio!
MARIJA
Ką? Savo dėdę, antrą savo tėvą?
MORTIMERAS
Jis mirs šią naktį. Aš užmušiu jį.
MARIJA
Tai kruvina piktadarybė!
MORTIMERAS Mums
Iš anksto visos nuodėmės atleistos.
Galiu aš padaryt ir dar kai ką...
Ir padarysiu!
MARIJA
Ak, baisu, baisu man!
MORTIMERAS
Prisiekiau aš prieš ostiją — galiu
Net karalienę perverti peiliu.
MARIJA
Ne, Mortimerai! Dėl manęs tiek kraujo...
MORTIMERAS
Aš viską t a u , šviesioji, atnašauju
Ir tavo meilei! Nors aptemtų saulė,
Nors kiltų antras pasaulinis tvanas,
Prigirdydamas visa, kas tik gyva,—
Vis tiek! Tave išgelbėsiu jėga,
Jei ne — lai bus pasaulio pabaiga!
MARIJA
(traukdamasi)
Dangau! Kas per kalba ir... žvilgsnis koks!
Jūs gąsdinat mane!

MORTIMERAS
(*klaikiu pamišėlio žvilgsniu*)
Mirtis — tik mirksnis,
Gyvenimas — taip pat! Tegul mane
Kankina, plėšo replėmis karštom,
Tesmaugia Taiberno[33] tamsiam rūsy,
(*Puola jos apkabinti*)
Jei, mylimoji, su manim esi...
MARIJA (*traukdamasi*)
Šalin, pamišėli!
MORTIMERAS
Tava krūtinė
Ir lūpos, meile degančios...
MARIJA
Ak sere,
Dėl dievo! Leiskite mane pilin!
MORTIMERAS
Beprotis tas, kuris tvirtam glėby
Nemoka išlaikyti savo laimės,
Nors pats dangus tą laimę siunčia jam...
Išgelbėsiu ar žūsiu pats be baimės!
Išgelbėsiu tave... tačiau tik tam —
Prisiekt galiu! — tik tam, kad būtum mano!
MARIJA
O dieve, dieve! Prakeikta nuo seno
Esu pati aš ir dalia mana!
Vienos nelaimės vis man negana.
Nejau aš gimus pasiutimą sėti,
Nekenčiama ir mylima — kentėti?
MORTIMERAS
Karštai aš myliu — taip, kaip jie nekenčia!
Nukirst tau galvą! Virš šio balto kaklo
Pakelti kirvį! Niekad to nebus!
Priimk, o džiaugsmo dieve nuostabus,
Tai, ką ji turi apmaudui aukoti!
Tu sau nebepriklausančiu grožiu
Meilužį savo padaryk laimingą!
Puikių plaukų šilkiniai garbiniai —
Iš po mirties valdoviško apsiausto —
Lai tavo vergą amžinai sukausto!

MARIJA
O, kas per kalbos! Sere, aš prašau,
Jei negerbiat manęs kaip karalienės,
Pagerbkit mano vargą ir kančias.
MORTIMERAS
Tau karūna į dulkes nuriedėjo,
Neliko nei didybės, nei garbės.
Na, įsakyki, šauk — gal atskubės
Kas nors iš gelbėtojų ar gynėjų?
Tau liko vien tik išvaizda — galingas
Dieviškas grožis, trumpas ir mirtingas,
Dėl jo galiu aš viską padaryt,
Nors ešafotan tektų žengti ryt...
MARIJA
O gelbėkit mane! Jis nesiliauja...
MORTIMERAS
Už drąsų žygį — sąskaita drąsi.
Kodėl narsuolis turi lieti kraują?
Gyvybe, tu brangiausia juk esi!
Kvailys save už dyką atnašauja!
Geidžiu sušilt prie dieviškos krūtinės...
(*Karštai ją prispaudžia prie savęs*)
MARIJA
Argi reikės ieškoti man pagalbos
Nuo gelbėtojo...
MORTIMERAS
Ne bejausmė tu.
Apie tave ne tokios sklinda kalbos.
Tu ne šalta. Tu meilės ne šykšti.
Tu dainininką Ričiją mylėjai
Ir Botvelui atsidavei pati.
MARIJA
Nutilkite!
MORTIMERAS
Tave jis smurtu paėmė!
Iš siaubo tu išmokai jį mylėt!
Jei įkvepia tau meilę vien tik baimė,—
Prisiekiu velniu! —
MARIJA Šėlstat jūs! Užteks!

MORTIMERAS
Ir prieš mane drebėt tau teks!
KENEDI (*įpuldama*)
Kažkas ateina. Visas sodas pilnas
Ginkluotų vyrų.
MORTIMERAS
(pašokdamas ir stverdamasis kardo)
Aš tave apginsiu!
MARIJA
Nuo šio padūkėlio apsergėk, Ana!
Kur prieglobstis, dangau, kur išeitis?
Ko vargšei man maldauti, dieve mano?
Čia smurtas, ten — nelaisvė ir mirtis!

Nubėga į pilį, Kenedi paskui ją

Septinta scena

Mortimeras. Įpuola susijaudinę Poletas ir Druris. Per sceną nuskuba palyda

POLETAS
Pakelti tiltus! Uždaryt vartus!
MORTIMERAS
Kas atsitiko, dėde?
POLETAS Kur žudikė?
Tuojau įmest į požemį giliausią!
MORTIMERAS
Bet kas yra? Ką reiškia visa tai!
POLETAS
Kad rankos jiems nudžiūtų! Karalienę!
Kokia piktadarybė!
MORTIMERAS Karalienę!
Kurią?
POLETAS
Kurią dar? Anglijos! Girdi?
Ji nužudyta Londono aikštėj!
(*Skuba į pilį*)

A š t u n t a s c e n a

M o r t i m e r a s, taip pat O' K e l i s

MORTIMERAS
Ar aš pamišęs? Argi nepraėjo
Kažkas sušukęs: karalienė žuvo!
Ne ne, sapnuoju aš. Tai kliedesys.
Svajonė man tikrove pasirodė.
Kas ten? O'Kelis. Persigandęs koks!

O'KELIS (*įpuldamas*)
Bėk, Mortimerai! Bėk! Pražuvo viskas.

MORTIMERAS
Pražuvo? Kas?

O'KELIS
Neklausinėk! Galvok,
Kur pasislėpt!

MORTIMERAS
Kas gi yra?

O'KELIS
Peiliu...
Beprotis Sevedžas...

MORTIMERAS
Ar tai tiesa?

O'KELIS
Tikra tiesa! Skubėk!

MORTIMERAS
Ji nužudyta,
Ir britų sostan sėda Marija!

O'KELIS
Kas sako — nužudyta?

MORTIMERAS
Pats!

O'KELIS
Gyva,
O man ir tau — visiems dabar mirtis!

MORTIMERAS
Gyva!

O'KELIS
Jis perdūrė vien tik apsiaustą,
Ir grafas Šruzberis jį nuginklavo.

MORTIMERAS
Gyva!

O'KELIS

Taip, mūsų pražūčiai gyva!
Bėk, parką apsupa...

MORTIMERAS

O koks beprotis
Padarė tai?

O'KELIS

Tulono barnabitas[34].
Atsimeni? Paskendęs mintyse,
Sėdėjo jis koplyčioj, kai vienuolis
Paskelbė mums anatemą, kuria
Prakeikė karalienę šventas tėvas.
Trumpiausią kelią išsirinko jis —
Vienu smūgiu išlaisvinti bažnyčią
Ir mirti kankinio šventa mirtim.
Vien kunigui jis viską išpažino
Ir grįžtančią užklupo karalienę.

MORTIMERAS

(po ilgos pauzės)
O nelaimingoji! Likimo savo
Tu persekiojama! Dabar — mirtis.
Nulėmė pražūtį tau pats dangus.

O'KELIS

Kur sveikas bėgt manai? Aš traukiu
Į šiaurę pasislėpti miškuose.

MORTIMERAS

Bėk su dievu. Sėkmės. Aš palieku.
Bandysiu dar ją gelbėti. Jei ne —
Lai priglaudžia jos kapas ir mane.

Nueina į priešingas puses

KETVIRTAS VEIKSMAS

Pirma scena

Prieškambaris

Grafas Obepinas, Kentas ir Lesteris

OBEPINAS
Kaip jaučiasi jos didenybė? Aš
Dar negaliu atsikvošėt, milordai!
Ir kaip tokioj ištikimoj tautoj
Galėjo niekšas atsirast.
LESTERIS Tai darbas
Ne mūs tautiečio. Žmogžudys — prancūzas,
Karaliaus jūsų valdinys.
OBEPINAS Turbūt
Pamišėlis.
KENTAS
Ne, grafe Obepinai,
Jis — Romos šalininkas!

Antra scena

Tie patys. Berlis, kalbėdamasis su Devisonu

BERLIS Parašyt
Mirties bausmės įsakymą, patvirtint
Valstybės antspaudu; paruošus viską,
Valdovės parašą paimt. Skubiai!
Brangus mums laikas.

DEVISONAS

Padarysiu viską.

(*Išeina*)

OBEPINAS

(*pasitikdamas Berlį*)

Visa širdim, milorde, aš džiaugiuos
Kartu su Anglija. Ir ačiū dievui,
Kad jis nuo smūgio saugojo valdovę!

BERLIS

Ir ačiū jam, kad piktą priešo kėslą
Sužlugdė!

OBEPINAS

Taip, tegul dangaus valdovas
Tą piktadarį griaustiniu nutrenkia!

BERLIS

Ir piktadarį, ir jo įkvėpėją.

OBEPINAS (*Kentui*)

Lordmaršale, gal jūsų prakilnybė
Mane pas karalienę palydėtų.
Aš jai po kojų privalau paklot
Linkėjimus karaliaus savo ir...

BERLIS

Nė nesistenkit, grafe!

OBEPINAS (*oficialiai*)

Aš žinau
Pats savo pareigas, milorde Berli.

BERLIS

Palikt šią salą jūsų pareiga.

OBEPINAS

(*nustebęs žengia atgal*)

Kaip tai suprast?

BERLIS

Šventa neliečiamybė
Kol kas dar saugo jus, bet tik kol kas.

OBEPINAS

Kuo aš nusikaltau?

BERLIS

Nusikaltimą
Paskelbus, teks ir bausmę skirt.

OBEPINAS Man rodos,
Kad pasiuntinio teisė...
BERLIS Neapsaugos
Valstybės išdaviko.
LESTERIS IR KENTAS Ką?!
OBEPINAS Milorde!
Apsigalvot patarčiau...
BERLIS Žmogžudys
Su jūsų parašu turėjo pasą...
KENTAS
Nejau?
OBEPINAS
Pasirašiau aš daug pasų...
Negi pažvelgsi kiekvienam širdin?
BERLIS
...Išpažinties priėjo jūsų rūmuos.
OBEPINAS
Bet mano rūmai atviri...
BERLIS ...Mūs priešams.
OBEPINAS
Įrodyt reikalauju!
BERLIS Nepabūgsit?
OBEPINAS
Įžeidžiate jūs mano asmeny
Karalių mano: sutartį nutrauks jis.
BERLIS
Ją, grafe, karalienė jau nutraukė.
Vedybos atšauktos. Milorde Kentai,
Jūs palydėkit grafą ligi jūros
Ir pasirūpinkit jo saugumu.
Minia įtūžus nusiaubė jo rūmus.
Ten rastas visas ginklų sandėlys.
Gyvybei jo pavojus. Žmonės gali
Jį sudraskyti; kol jie nenurims,
Slapstykitės. Atsakote už jį!
OBEPINAS
Aš išvykstu, aš palieku tą kraštą,
Kur tarptautinė teisė trempiama,

Kur žaidžiama sutartimis. Tačiau
Karalius atmokės jums...
BERLIS Gaus grąžos!

K e n t a s ir O b e p i n a s išeina

T r e č i a s c e n a

L e s t e r i s ir B e r l i s

LESTERIS
Jūs pats nutraukiat sąjungą, kurią
Dar vakar savavališkai sudarėt.
Nepadėkos jums Anglija už tai,
Milorde Berli. Jūsų žygiai veltui.
BERLIS
Aš siekiau gera. Dievas kitką lėmė.
Galbūt kai kas kaltesnis už mane...
LESTERIS
Pažįstama man Berlio grimasa!
Jau suuodė jis sąmokslą. Dabar
Pats laikas pasireikšti jums, milorde.
Įvykdytas baisus nusikaltimas,
O piktadarius gaubia paslaptis.
Į darbą, inkvizicijos teismai!
Kiekvieną žodį apsvarstyt ir žvilgsnį,
Ir net mintis patraukt atsakomybėn.
Čia j ū s veiklos dirva. Valstybę visą
Jūs laikote, Atlante, ant pečių.
BERLIS
Milorde, aš tik mokausi iš jūsų.
Nė nemanau varžytis su jumis
Oratoriaus gabumais... Jūs įrodėt...
LESTERIS
Ką turite galvoj?
BERLIS
O kas už mano nugaros valdovę
Į Fotringėjaus pilį nuviliojo?

LESTERIS
Už jūsų nugaros? O nuo kada
Pradėjau aš bijoti jūs akių?
BERLIS
Nejaugi j ū s galėjot padaryt tai?
Oi, ne! V a l d o v ė s jūs nenuviliojot —
Jinai pati j u s nutempė tenai.
LESTERIS
Ką norit pasakyti tuo, milorde?
BERLIS
Valdovei teko nuostabus vaidmuo!
Už jos pasitikėjimą širdingą
Apdovanojot ją puikiu triumfu!
O karaliene, kaip tu išjuokta!
Tavęs dar niekas taip nesuvedžiojo!
Tai štai kodėl kilnus ir gailestingas
Jūs buvote taryboje tada,
Kodėl jums tapo Marija silpnu
Ir nereikšmingu priešu, dėl kurio
Neverta netgi rankų susitepti!
Neblogas planas! Ir lankstus! Tik gaila,
Kad perlenkėt — nulūžo smaigalys!
LESTERIS
O niekše! Su manim eime! Prieš sostą
Turėsi šitą šmeižtą pakartot.
BERLIS
Mane ten rasit, tik žiūrėkit, lorde,
Kad nepradingtų jums iškalbingumas!
(*Išeina*)

K e t v i r t a s c e n a

L e s t e r i s vienas, vėliau M o r t i m e r a s

LESTERIS
Aš susektas, išaiškintas... Ir kaip
Užtiko prakeiktasis mano pėdas?

Įrodymų jei turi — aš pražuvęs!
Patirs valdovė, kad su Marija
Ryšius aš palaikau — ir viskas baigta!
Koks niekšiškas atrodys patarimas,
Kokia suktybe taps jos akyse
Tas Fotringėjus... Baisiai išjuokta
Ji pasijaus, laikys mane didžiausiu
Išdaviku! Ji man nedovanos!
Susitikimas jai atrodys pinklėm.
O nelemtoji pokalbio baigtis,
Marijos pasityčiojimas ir triumfas.
Galop pasikėsinimas siaubingas...
Ji viską man priskirs! Baisus likimas!
Nėr išsigelbėjimo! A! Kas ten?

MORTIMERAS
(įeina didžiai sunerimęs, baikščiai dairosi)
Jūs, grafe Lesteri? Daugiau nėr nieko?

LESTERIS
Dink, nelaimingasis! Ko tau čia reikia?

MORTIMERAS
Užtiko mūsų pėdsakus... ir jūsų.
Budėkite!

LESTERIS
Šalin! Šalin!

MORTIMERAS Jie žino,
Kad mes slapčia pas grafą Obepiną
Suėję buvome...

LESTERIS Kas man galvoj!

MORTIMERAS
Kad ir žudikas buvo su mumis...

LESTERIS
Tai jūsų reikalas! Kaip išdrįsti,
Akiplėša, įpainioti mane
Į savo kruviną piktadarybę?
Prisivirėt, tai patys ir išsrėbkit!

MORTIMERAS
Bet išklausykite...

LESTERIS *(labai supykęs)* Eik po velnių!
Prikibo kaip kokia pikta dvasia!

Šalin iš čia! Aš jūsų nepažįstu!
Su žmogžudžiais aš bendra neturiu.

MORTIMERAS
Klausykit. Aš įspėt jus atėjau.
Ir jūs išaiškintas...

LESTERIS Ką!

MORTIMERAS Po nelemto
Pasikėsinimo pats lordas Berlis
Atvyko Fotringėjun ir, griežtai
Iškratęs Stiuart kambarį, atrado
Ten...

LESTERIS Ką?

MORTIMERAS
Pradėtą laišką jums... Marijos...

LESTERIS
O nelaimingoji!

MORTIMERAS
Laiške ji prašo
Jus žodį išlaikyt ir siūlo ranką,
Portretą primena...

LESTERIS O, prakeikimas!

MORTIMERAS
Tą laišką turi Berlis!

LESTERIS Pražuvau!

Toliau Mortimerui kalbant, Lesteris beviltiškai vaikščioja šen ir ten

MORTIMERAS
Skubėkite! Užbėkit už akių!
P a t s gelbėkitės, gelbėkite ją...
Meluokit, painiokit, žūt būt išvenkit
Jos pražūties! Aš jau esu bejėgis.
Iširo mūsų sąjunga, draugai
Iškriko. Aš į Škotiją skubu
Ieškot naujų bičiulių. Veikit jūs.
Pasinaudokit savo padėtim
Ir sumaniu protu!

LESTERIS
(stovi tylus, paskui atsikvošėja)
Taip, jūs teisus!
(Prieina prie durų, atidaro ir sušunka)
Sargyba! Šen!

Karininkui, įeinančiam kartu su sargybiniais

Suimkite tuoj pat
Šį nusikaltėlį ir saugokit gerai!
Išaiškinau aš sąmokslą niekšingą.
Einu pranešti visko karalienei.
(Išeina)

MORTIMERAS
(stovi apstulbęs, bet greitai atsigosta ir meta į Lesterį paniekos pilną žvilgsnį)
O išgama! Tavim pasitikėjau...
Aš vertas, taip, turėjau būt apviltas!
Per mano jis lavoną žengia. Aš
Esu jo išsigelbėjimo tiltas.
Taip, aš tylėsiu. Išsigelbėk tu!
Gyvybė vien terūpi silpnadvasiui.
Su niekšu aš nenoriu mirt kartu:
Aš savo mirtį pasitiksiu drąsiai!

Sargybos karininkui, kuris prieina jo suimti

Ko, samdiny? Šalin! Neliesk manęs!
Aš laisvas ir juokiuosi iš tavęs!
(Išsitraukia durklą)

KARININKAS
Jis turi durklą! Nuginkluoti jį!

Sargybiniai puola, Mortimeras ginasi

MORTIMERAS
Gana, širdie, tylėt! Prabilkit, lūpos!
Aš, mirtį pasitikdamas, prakeikiu
Jus, nusigrįžusius nuo tikro dievo
Ir nuo tikrosios savo karalienės,
Išdavusius abidvi Marijas —

Ir žemišką, ir dangišką — dėl tos
Niekingos pavainikės karalienės...
KARININKAS
Ar girdit piktžodžiavimą! Pirmyn!
MORTIMERAS
Miela, aš neišgelbėjau tavęs,
Tai būsiu tau bent pavyzdžiu drąsumo.
Dangaus Marija, neatstumk manęs,
Priimk į savo dangiškąjį rūmą!

Nusiduria durklu ir krinta į sargybos rankas

Penkta scena

Karalienės menė

Elzbieta su laišku rankoj, Berlis

ELZBIETA
Taip suvedžiot mane! Taip pasityčiot!
O, išdavikas! Taip išjuokt mane
Prieš šitą paleistuvę! Šitaip, Berli,
Dar moteris nebuvo įžeista!
BERLIS
Aš ligi šiolei negaliu suprasti,
Kuriuo būdu ir kokiu stebuklu
Pavyko jam aptemdyt jūsų protą
Ir išmintį?
ELZBIETA Numirsiu aš iš gėdos!
Taip pasityčiot iš mano silpnybės!
Norėjau ją pažemint, o tapau
Pati jos išjuokta!
BERLIS Dabar matai,
Jog aš buvau teisus!
ELZBIETA Aš nubausta
Už nepaklausymą! Bet kaip aš juo
Galėjau netikėt? Matyt žabangus
Kilniausios meilės priesaikoj šventoj!

Kuo betikėt, jei tas mane apgauna,
Kurį pati iškėliau taip aukštai,
Kurs mano širdžiai buvo artimiausias,
Kuriam aš leidau šičia viešpataut
Kaip Anglijos valdovui ir karaliui!

BERLIS
O jis tuo tarpu išdavė tave
Vardan tos niekšės škotų karalienės!

ELZBIETA
Savo krauju ji atmokės už tai!
Ar nuosprendis jau paruoštas?

BERLIS O taip!
Kaip tavo įsakyta.

ELZBIETA Jai — mirtis!
O jis ją žūstant turi pamatyti,
Po to žūt pats. Išroviau iš širdies jį.
Nebėr jau meilės. Aš degu kerštu.
Pati aš jį išaukštinau, pati
Gėdingai ir pažeminsiu! Jis bus
Rūstybės mano ženklu, kaip kad buvo
Mano silpnybės pavyzdžiu. Suimt —
Ir Tauerin! Teisėjus aš paskirsiu.
Pritaikyt jam įstatymą griežčiausią!

BERLIS
Jis teisinsis, jis brausis pas tave...

ELZBIETA
Kaip gali teisintis? Ar šitas laiškas
Dar neįrodo? Jo nusikaltimas
Man aiškus kaip diena!

BERLIS Bet tu esi
Švelni ir gailestinga. Jis bandys...

ELZBIETA
Nenoriu nė matyt jo. Niekad! Niekad!
Ar jau įsakėte jo neįleist,
Kai jis ateis?

BERLIS
Taip, įsakiau, valdove!

PAŽAS (*įeina*)
Milordas Lesteris!

KARALIENĖ O nelabasis!
Nenoriu nė matyt jo. Neįleisti!
Taip pasakykit jam.
PAŽAS Aš nedrįstu,
Be to, ir lordas netikės manim.
KARALIENĖ
Taip jį iškėliau, jog tarnai manieji
Labiau jo bijo nei manęs pačios!
BERLIS (*pažui*)
Jam karalienė draudžia čia įžengti!

P a ž a s dvejodamas išeina

KARALIENĖ (*patylėjusi*)
O jeigu kartais... Jeigu išsiteisint
Galėtų! Gal tai pinklės? Marija
Gal nori man išplėšt geriausią draugą?
Klastinga ji! Gal tyčia ji parašė
Tą laišką, kad sukeltų įtarimą,
Kad pražudytų jį...
BERLIS Bet, karaliene...

Š e š t a s c e n a

Tie patys, L e s t e r i s

LESTERIS
(atplėšia duris ir įžengia valdingai ir oriai)
Akiplėšą aš noriu pamatyt,
Kur draudžia man įeit pas karalienę.
ELZBIETA
O įžūlusis!
LESTERIS
Ką? Manęs neleist!
Jei priima ji Berlį, tuo labiau
Priims mane!
BERLIS
Jūs, lorde, toks drąsus,
Jog be leidimo veržiatės...

LESTERIS O jūs
Toks įžūlus, milorde, jog liežuvio
Nebenuvaldot! Be leidimo! Taip!
Šiuos rūmuos nėr žmogaus, kuris išdrįstų
Man, grafui Lesteriui, ką nors uždraust!
(*Nusižeminęs prieina prie Elzbietos*)
Iš savo karalienės lūpų aš...
ELZBIETA (*nežiūrėdama į jį*)
Pradinki, apgavike, iš akių!
LESTERIS
Ne mano maloningosios Elzbietos,
O lordo, mano priešo, tai kalba.
Į savąją Elzbietą aš kreipiuos:
Jei Berlio išklausei, tai išklausyk
Manęs taip pat.
ELZBIETA Kalbėk tad, išdavike!
Nauju melu visai pribaik save!
LESTERIS
Tegu išeina šitas pašalinis.
Išeikite, milorde! Ką turiu
Aš pasakyt valdovei, tenegirdi
Joks liudininkas.
ELZBIETA (*Berliui*) Įsakau jums likt!
LESTERIS
Ir kam tarp mūsų trečias reikalingas?
Su savo dievinama karaliene
Kalbu aš, remdamasis savo teise,
Šventa, neliečiama! Ir reikalauju,
Kad lordas pasišalintų iš čia!
ELZBIETA
Išpuikėli, jums dera šitas tonas!
LESTERIS
Taip, dera man, nes aš tas išrinktasis,
Kurį pati išskyrei iš kitų,
Apdovanodama malone savo.
Tava širdis išaukštino mane.
Už šitą meilės dovaną, dievaž,
Jei reiks, aš ir gyvybę paaukosiu.

Lai jis išeina — su tavim tuoj pat
Išaiškinsiu aš nesusipratimą.

ELZBIETA

Jūs veltui bandot suvedžiot mane.

LESTERIS

Tu jau ir taip šmeižiko suvedžiota.
Į tavo širdį aš prabilti noriu.
Pasitikėjau aš tava širdim,
Kai ryžausi šiam žygiui, tai dabar
Vien tavo širdžiai viską ir atskleisiu.
Lai teis jinai. Nėra man kito teismo!

ELZBIETA

Šlykštus melagi! Ji tave kaip tik
Ir pasmerkė! Parodykit jam laišką,
Milorde!

BERLIS Štai jis!

LESTERIS

(*ramiai permeta akimis laišką*)
Stiuart tai ranka!

ELZBIETA

Skaitykit ir apstulbkit!

LESTERIS

(*perskaitęs, ramiai*)
Taip, krinta įtarimas ant manęs,
Bet vien dėl to manęs juk nepasmerksit!

ELZBIETA

Gal neigsite, kad jūs su Marija
Slaptas derybas vedėt, kad iš jos
Portretą gavot, laisvę jai žadėjot?

LESTERIS

Jei būčiau kaltas — lengva būtų man
Ir išsigint, bet prieš tave švari
Manoji sąžinė. Aš pripažįstu:
Ji rašo tiesą!

ELZBIETA

Varge! Ką girdžiu!

BERLIS

Jis pats save pasmerkia.

ELZBIETA Iš akių!
Į Tauerį greičiau tą išdaviką!
LESTERIS
Ne, aš ne išdavikas. Gal tik tuo
Nusikaltau, kad nuo tavęs, mieloji,
Slėpiau šį žingsnį. Tavo priešus aš
Siekiau išaiškinti ir pražudyt.
ELZBIETA
Tai išsisukinėjimas!
BERLIS Jūs, grafe...
LESTERIS
Aš ryžausi dviprasmiškam žaidimui.
Žinau — tik vienas Lesteris šiuos rūmuos
Galėjo drįst. Kiekvienas puikiai žino,
Kaip aš Marijos Stiuart nekenčiu.
Ir mano titulas, ir padėtis,
Kuriuos man patikėjo karalienė,
Turėtų išsklaidyt įtarimus.
Valdovės išrinktasis turi teisę
Įvykdyt savo pareigą garbingą,
Pats vienas veikdamas.
BERLIS Jei siekėt gera,
Tai kam tylėjote?
LESTERIS Milorde, jūs
Dar nepadarę giriatės darbais
Ir trimituojat apie tai visur!
Tai — jūsų reikalas. Bet aš, kaip matot,
Pirma veikiu ir tik po to kalbu!
BERLIS
Kalbėkit, laukiam!
LESTERIS
(išdidžiai peržvelgęs jį pašaipiu žvilgsniu)
Giriatės, barone,
Atlikęs žygdarbį ir karalienę
Išgelbėjęs, atskleidęs išdavystę...
Koks tamsta akylus, kiek daug žinai,
Niekingas pagyrūne! Dar šią naktį
Laisva būt Marija, jeigu ne aš!

BERLIS
Jūs?
LESTERIS
Aš! Pasitikėjo karalienė
Mortimeru. Jam atskleidė slaptus
Ketinimus ir net pasiūlė jam
Mariją nužudyti, nes jo dėdė
Nepanorėjo susitepti rankų.
Ką? Ar tai ne tiesa?

Karalienė ir Berlis nustebę susižvalgo

BERLIS Iš kur jūs žinot?
LESTERIS
Tiesa? Ar suuodėt, buklus sekly,
Kad Mortimeras ruošės jus apgauti?
Kad jis karščiausias Romos šalininkas,
De Gizų įrankis, Marijos šuo,
Aršus fanatikas, atvykęs šičia
Išlaisvint Stiuart, nužudyt Elzbietą...
ELZBIETA
(didžiai nustebusi)
Jis! Mortimeras!
LESTERIS Marija per jį
Pabandė su manim užmegzt ryšius.
Beregint supratau, kas jis per paukštis.
Dar šiandien ji turėjo būt laisva —
Jis ką tik atskleidė man savo planą.
Aš įsakiau jį sulaikyt. Pamatęs,
Kad viskas žuvo, kad nebėr vilties,
Jis nusižudė!
ELZBIETA Kaip aš apgauta!
O! Mortimeras!
BERLIS Ir tatai įvyko
Dabar? Po to, kai mudu išsiskyrėm?
LESTERIS
Kai dėl manęs, tai aš labai gailiuos,
Kad jo nebėr. Visus įtarimus
Parodymai jo būtų greit išsklaidę.

Todėl ir įsakiau jį sulaikyt
Ir teismui perduot, kad kruopštus tyrimas
Išaiškintų, ar kaltas aš, ar ne.

BERLIS
Jis nusižudė, sakote. O gal
Jūs jį nudėjot?

LESTERIS Kas per įtarimas!
Apklauskite sargybos karininką!

Prieina prie durų ir šūkteli. Įeina leibgvardijos k a r i n i n k a s

Praneškite jos didenybei viską,
Kaip žuvo Mortimeras!

KARININKAS Aš stovėjau
Sargyboje prie jūsų menės durų.
Staiga milordas, pro kitas duris
Įėjęs, mums įsakė tučtuojau
Suimti riterį kaip išdaviką.
Šis, svaidydamas mums prakeikimus
Ir karalienę šmeiždamas šlykščiausiai,
Ištraukęs durklą, bandė gintis dar
Ir nusižudė nelauktai...

LESTERIS Užtenka.
Valdovė žino viską! Galit eit!

K a r i n i n k a s išeina

ELZBIETA
Kokia piktadarybių klaikuma!

LESTERIS
Tai kas tave išgelbėjo? Galbūt
Milordas Berlis? Ar jisai žinojo,
Koks gresia tau pavojus? Kas gi tad
Pašalino jį? Lesteris tavasis!

BERLIS
Tas Mortimeras numirė, milorde,
Pačiu laiku jums!

ELZBIETA Aš nebežinau,
Nė ką sakyt. Tikiu jumis ir vėl ne!

Galvoju — kaltas, o ir vėl — nekaltas.
O nelemtoji, kiek ji man suteikia
Kančių ir širdgėlos!

LESTERIS Ji turi mirti.
Balsuoju aš už bausmę. Juk anksčiau
Aš siūliau ją palikti gyvą tol,
Kol nepakels kas nors ginkluotos rankos
Už jos interesus. Tatai įvyko —
Ir reikalauju aš dabar mirties.

BERLIS
Tai jūsų patarimas? Taip?

LESTERIS Bjauru man,
Kad reik kraštutinumų griebtis, betgi
Dabar matau, kad karalienės labui
Kraujo auka ši netgi būtina;
Todėl ir siūlau, kad bausmės tuoj pat
Būt paruoštas įsakymas.

BERLIS (*karalienei*) Bet lordas
Toks ištikimas ir toks išmintingas,
Jog siūlau nuosprendį jam ir pavesti.

LESTERIS Man?!

BERLIS
Jums. Įtarimus, kurie dar vis
Ant jūsų krinta, jums lengviausia būtų
Atmest, įsakius — būtent jums! — nukirsdint
Ją, tariamąją mylimąją.

ELZBIETA
(įdėmiai žiūrėdama į Lesterį)
Lordas
Teisingai pataria. Lai taip ir bus!

LESTERIS
Manasis titulas ir padėtis
Lengvai galėtų ir atleist mane
Nuo pareigų, kurios geriau pritiktų
Kokiam nors Berliui. Priedermė šiurpioji
Netinka karalienės artimajam.
Bet, trokšdamas įrodyt nuoširdumą
Ir siekdamas įtikti karalienei,

Paminsiu titulo privalumus
Ir žeminančią pareigą atliksiu.

ELZBIETA
Ir lordas Berlis jums padės. (*Pastarajam*) Žiūrėkit!
Įsakymą paruoškite tuoj pat!

B e r l i s išeina. Lauke girdėti triukšmas

S e p t i n t a s c e n a

G r a f a s K e n t a s ir tie patys

ELZBIETA
Milorde Kentai, kas tenai per triukšmas?
Ko bruzda miestas?

KENTAS Mano karaliene,
Tai minios, susirinkusios prieš rūmus
Tave išvyst...

ELZBIETA Ko reikia mano tautai?

KENTAS
Mieste pasklido pragaištingas gandas,
Kad gresia tau pavojus, kad visur
Priviso Romos samdinių — žudikų,
Kad katalikai sąmokslą paruošę
Marijai iš kalėjimo išlaisvint
Ir Anglijos paskelbti karaliene.
Lengvatikė minia įsiuto. Ją
Tenuramins tiktai mirties bausmė.
Ji reikalauja baigt su Marija.

ELZBIETA
Tai prievartavimas!

KENTAS Jie neis iš vietos,
Kol nuosprendžio tu nepasirašysi.

Aštunta scena

Tie patys, Berlis ir Devisonas su raštu

ELZBIETA
Ką Devisonas neša mums?
DEVISONAS
(iškilmingai prieina)
Valdove,
Tu įsakei man...
ELZBIETA Kas tai?
(*Nori paimti raštą, bet sudreba ir atšoka*)
O dangau!

BERLIS
Žinok, kad liaudies balsas — dievo balsas.
ELZBIETA
(svyruodama, bet valdydamasi)
O mano lordai! Kas užtikrins man,
Kad balsas šis — visos tautos, visų!
O jeigu aš, paklausiusi minios,
Paskui išgirsiu priešingus balsus?
Gal tie, kurie mane priversti nori,
Po jos mirties griežtai pasmerks mane?

Devinta scena

Grafas Šruzberis ir tie patys

ŠRUZBERIS
(įeina labai sunerimęs)
Jie skubina tave, o karaliene!
Bet būk tvirta!..
(*Pamato Devisoną su raštu*)
O gal jau viskas baigta?
Tikrai? Čia šitas nelabasis raštas!
Su juo dabar ne laikas į akis
Līst karalienei!

ELZBIETA Šruzberi kilnusis!
Mane priversti nori.
ŠRUZBERIS Ką? Tave?
Valdovė tu, parodyk, kas esi!
Nutildyk neišprusėlį kiekvieną,
Kas drįsta riaušėm karalienės valią
Valdyt, palenkt lėmimą tavo! Minią
Apėmęs aklas įniršis ir baimė.
Tu sukrėsta, ir šiurpiai. Tu žmogus,
Todėl ir tau dabar ne laikas spręsti.
BERLIS
Seniai nuspręsta. Nuosprendis yra.
Įvykdyti dabar atėjo laikas.
KENTAS

Šruzberiui įėjus, jis buvo pasišalinęs; grįžta

Nerimsta žmonės. Sambrūzdis vis auga.
ELZBIETA (*Šruzberiui*)
Štai, matot! Ar ne verčiama esu!
ŠRUZBERIS
O, atidėk! Šis parašas galbūt
Tau laimę ir ramybę pražudys.
Tiek metų tu galvojai, o žadi
Paklust vienos akimirkos aistroms.
Maldauju, atidėk! Nusiraminki!
Palauk ir viską apsvarstyk šaltai!
BERLIS (*užsidegęs*)
Lauk, delsk, svyruok, kol kraštas suliepsnos,
Kol Stiuart žmogžudžiams pavyks galop
Pasikėsinimas! Jau triskart dievas
Apsaugojo tave, o šiandien — vėl!
Negundyk dievo, laukdama stebuklų!
ŠRUZBERIS
Pasitikėk dievu — ranka jo stebuklinga
Ketvirtąkart apsaugojo tave! Jis davė
Senelio silpnai rankai galios tą
Padūkėlį sutramdyt! Dievas! Aš
Nekelsiu šiandien teisingumo balso —
Tu šioj audroj vis tiek jo neišgirsi.

Bet v i e n a atsimink! Dabar drebi tu
Prieš gyvąją Mariją. Bet ne jos,
Gyvosios, reikia tau bijot. Jinai,
Pakilusi iš kapo, eis per šalį
Kaip keršto ir nesantaikos dievaitė
Ir kurstys tavo tautą prieš tave.
Dabar jos britas bijo, n e a p k e n č i a,
Bet, žuvus jai, ims k e r š y t i už ją.
Jinai jam nebebus tikybos priešė,
O proanūkė Anglijos karalių,
Pavydo ir nesantaikos auka!
Netruksi tu pajust pasikeitimą!
Po jos mirties išeik tu kitą dieną
Į Londono gatves ir pasirodyk
Žmonėms, kurie taip sveikina tave,
Ir pamatysi Angliją kitokią
Ir tautą nebe tą. Tavęs nepuoš jau
Teisybės aureolė, prieš kurią
Su meile žmonės lenkia galvas! B a i m ė,
Siaubingasis tironų palydovas,
Kur tu beeitum, už akių užbėgs tau,
Ištuštindama prieš tave gatves.
Tu peržengi ribas: kieno galva
Tvirtai laikysis, jei karalių krinta?

ELZBIETA

Ak Šruzberi! Jūs šiandien man gyvybę
Išgelbėjot, sulaikėt durklo smūgį.
Kam tai padarėt? Ginčai būt baigti,
Dvejonės dingtų — aš ramiam rūsy
Be nuodėmės ilsėčiaus pagaliau!
Įgriso man gyvent ir viešpatauti.
Jei jau viena iš mūsų, karalienių,
P r i v a l o mirti, kad kita gyventų
(Aš suprantu, kad taip ir turi būt),
Kodėl ne a š turiu užleisti vietą?
Lai renkasi tauta. Aš sugrąžinsiu
Man patikėtą Anglijos karūną.
Paliudys dievas: aš ne pačiai sau —
Šalies gerovei gyvenau ir dirbau.

O jei šalis galvoja, kad geriau
Valdys jaunoji pataikūnė Stiuart,
Aš mielu noru jai užleisiu sostą
Ir Vudstoko sugrįšiu ramumon,
Kur aš skurdžioj jaunystėj gyvenau
Ir kur, toli nuo prabangiųjų rūmų,
Didybę suradau pačioj savy.
Aš gimus ne valdyt! Valdovas turi
Būt griežtas ir rūstus, o aš švelni.
Laimingai šioj saloj karaliavau,
Kol vien palaimos siekiau; bet dabar,
Kada rūstybės šaukia pareiga,
Pasijutau bejėgė...

BERLIS Dieve mano!
Kai aš girdžiu iš karalienės lūpų
Karaliams nepritinkančius žodžius,
Išdaviku laikyčiau pats save,
Jeigu toliau tylėčiau. Tu sakai,
Kad myli tautą už save labiau.
Įrodyk tai! Kam s a u ramybės sieki,
Tėvynę negandams palikdama?
Bažnyčią prisimink! Juk šita Stiuart
Senuosius prietarus vėl atgaivins!
Krašte vienuoliai viešpataus, iš Romos
Atvyks legatas, mūsiškas bažnyčias
Uždarinės, mūs karalius nuvers!
Juk privalai tu atsakyt už sielas
Savų pavaldinių. Tad ir nuspręsk,
Ar jie bus pasmerkti, ar išganyti.
Čia minkštą širdį rodyti ne laikas.
Tautos gerovė — priedermė aukščiausia!
Tau Šruzberis išgelbėjo gyvybę,
A š gelbsčiu Angliją — o tai svarbiau!

ELZBIETA
Palikit mane vieną! Argi žmonės
Patars tokiam lemtingam reikale?
Aš išklausysiu didžiojo teisėjo.
Bus taip, kaip jis patars! Milordai, eikit!
(*Devisonui*)

Jūs, sere, būkite ne per toli.

Lordai išeina. Vienas Šruzberis valandėlę stovi prieš karalienę, žiūrėdamas į ją reikšmingu žvilgsniu. Po to lėtai nueina su didžiu skausmu veide

Dešimta scena

ELZBIETA (*viena*)
O vergiškas tarnavimas žmonėms!
Gėdinga baudžiava! Kaip man įgriso
Abuojam stabui pataikaut, kurį
Aš niekinu visa esybe savo!
Kada laisva sėdėsiu savo soste?
Turiu aš gerbti nuomonę žmonių
Ir nuolaidžiauti užgaidoms minios,
Kuriai patinka vien tik juokdariai.
Tas ne karalius, kurs įtikt kam turi!
Karalius tas, kuris savo veiksmams
Kito žmogaus neklausia pritarimo!
Ir kam visur aš siekiau teisingumo,
Savivalės neapkenčiau? Kad sau
Dabar pati supančiočiau rankas,
Kai pirmą kartą tenka griebtis smurto?
Mane pasmerkia mano pavyzdys!
Jei būčiau aš tironė tokia pat
Kaip mano pirmtakė Ispanė Marija,
Kas būtų man praliet karalių kraują!
Tačiau ar aš gera valia esu
Teisinga? Visagalė būtinybė,
Kuriai paklusti turi ir karaliai,
Man primetė dorybę šią.
Aplink —
Vien priešų minios. Ginčijamam soste
Išsilaikau aš vien tautos dėka.
O prieš mane beveik visa Europa.
Anatemą man sviedžia Vatikanas,

Prancūzija bučiuodama išduoda,
Madridas ruošias karui atviram[35] —
Sutriuškint nori jūroje mane.
Ir su visu pasauliu aš kovoju,
Beginklė moteris! Aukštom dorybėm
Turiu atpirkt menkumą savo teisių
Ir nuo kilmės nuplauti juodą dėmę,
Kurią uždėjo man pats mano tėvas.
Bet veltui stengiuos — prakeiktieji priešai
Tą dėmę bado pirštais, nuolat stovi
Man prieš akis grėsminga Stiuart šmėkla.
Ne, ne, užtenka amžinai drebėt!
Ji turi mirt! Turiu sulaukt ramybės!
Argi ilgai dar persekios mane
Ta furija kankintoja! Kur aš
Vilties ir džiaugsmo sodinu gėles,
Ten raitos ši gyvatė man po kojų.
Per ją aš mylimojo netekau
Ir sužadėtinio! M a r i j a S t i u a r t —
Vadinas mano kiekviena nelaimė!
Jeigu j i dingtų iš gyvųjų tarpo,
Laisva aš būčiau kaip kalnynų vėjas!
(*Tyli*)
Su kokia panieka ji žvelgė į mane
Ir kaip jos akys svaidė man žaibus!
Bejėgė! Aš turiu geresnį ginklą!
Jis — mirtinas! Jis pražudys tave!
(*Skubiai prieina prie stalo ir stveria plunksną*)
Betėvė išpera? O, vargas tau!
Kol t u gyva, tik tol tokia aš būsiu.
Bet abejonės dėl manos kilmės
Išnyks tą dieną, kai išnyksi t u.
Kai britams nebeliks pasirinkimo,
Teisėto tėvo būsiu aš duktė!
(*Greitai, ryžtingai brūkšteli parašą, po to paleidžia plunksną iš rankos ir siaubo kupinu veidu traukiasi atbula. Po valandėlės paskambina*)

Vienuolikta scena

Elzbieta, Devisonas

ELZBIETA
Kiti kur lordai?
DEVISONAS Nuramint minios
Išėjo. Grafą Šruzberį pamačius,
Minia iškart nutilo ir sukluso.
„Tai jis! Tai jis! — girdėjosi balsai,—
Išgelbėtojas karalienės! Jo,
Tauriausio Anglijos žmogaus, klausykim!“
Kilnusis Šruzberis, pradėjęs kalbą,
Prikišo švelniai, kad netinka tautai
Valdovus prievartaut, ir taip gražiai
Įtikinėjo, jog minia pakluso
Ir išsiskirstė.
ELZBIETA
Linksta ji tenai,
Kur vėjas papučia! Ir vargas tam,
Kas ieško šitos nendrės paramos.
Dėkoju, sere Devisonai, galit
Išeiti vėl.

Devisonui pasukus durų link

O raštą... Grąžinu...
Tebūna jūsų rankose.
DEVISONAS
(žvilgterėjęs į raštą nusigąsta)
Valdove!
Pasirašei! Nusprendei!
ELZBIETA Aš turėjau
Pasirašyti. Parašas — nežudo.
Ir popierius dar nieko nenusprendžia.
DEVISONAS
Ne, tavo parašas šiame lape
Nusprendžia viską, žudo mirtinai
Tarytum žaibas ir perkūno trenksmas!
Rašte įsakoma į Fotringėjų

Pas Škotijos belaisvę karalienę
Vykt komisarams ir šerifui — ten
Įsakymą pranešt jai ir tuoj pat,
Anksti ryte, mirties įvykdyt bausmę.
Atidėjimo nėr! Vos perduosiu šį lapą —
Jos dienos suskaičiuotos!

ELZBIETA Taip, tiesa!
Silpnoms jūs rankoms dievas patikėjo
Didžios svarbos dalyką. Melskit jį,
Kad savo išmintim nušviestų jus!
Atlikit savo pareigą. Su dievu.
(*Nori eiti*)

DEVISONAS
(*pastoja jai kelią*)
Ne, mano karaliene! Neišeik,
Man aiškiai nepareiškus savo valios!
Ar reikia čia kitokios išminties,
Kaip vykdyti tiksliai, kas įsakyta?
Ar tam šį raštą duodi man, kad aš
Jam duočiau eigą tučtuojau?

ELZBIETA Darykit,
Kaip j ū s išmanot...

DEVISONAS
(*persigandęs skubiai pertraukia*)
Ne, tik ne kaip aš!
Apsaugok dieve! Būti paklusniam —
Aš tiek teišmanau. Aš tavo t a r n a s,
Aš vykdau tai, ką tu man įsakai.
Apsirikimas čia — karalžudystė,
Siaubinga, nepataisoma nelaimė.
Tad leiski man tokioj svarbioj byloj
Aklu būt tavo įrankiu. Pareikšk
Man aiškiai savo valią, karaliene:
Ką man su tuo įsakymu daryt?

ELZBIETA
Jo pavadinimas atsako jums.

DEVISONAS
Tu nori, kad jį perduočiau įvykdyt?

ELZBIETA (*svyruodama*)
Ne, n e s a k a u, bijau net pagalvoti.
DEVISONAS
Tu nori, kad jį saugoti paimčiau?
ELZBIETA (*greitai*)
Žiūrėkite! Už pasekmes atsakot!
DEVISONAS
Aš? Viešpatie! Sakyki, karaliene,
K o nori tu?
ELZBIETA (*nekantriai*)
Aš n o r i u baigt galop
Prakeiktąjį galvosūkį! Bent kartą
Užmiršt jį noriu — amžinai užmiršt!
DEVISONAS
Tik vieną žodį tarki, karaliene:
Ką aš turiu su šiuo raštu daryt!
ELZBIETA
Aš p a s a k i a u. Ko jūs mane kankinat?
DEVISONAS
Tu pasakei? Tu nieko nesakei.
O teikis, karaliene, prisiminti.
ELZBIETA (*treptelėjus koja*)
Tai nepakenčiama!
DEVISONAS Būk atlaidi man!
Šias pareigas einu aš neseniai.
Nesuprantu karalių aš kalbos
Nei rūmų papročių. Esu išaugęs
Aš paprastoj kasdienėj aplinkoj.
Tad būk kantri su šitokiu tarnu!
Nesigailėk pamokymų nei žodžių,
Kad pareigą suprasčiau aš tiksliai...

Prieina prie jos maldaujančiu veidu, ji atsuka jam nugarą; jis stovi nusiminęs, paskui prabyla ryžtingu balsu

O raštą atsiimk! Aš grąžinu!
Jis degina rankas. Tegul kas kitas
Pasitarnaus šiam kruvinam darbe!

ELZBIETA
Darykite, ką pareigos jums liepia!
(*Išeina*)

Dvylikta scena

Devisonas, kiek vėliau ir Berlis

DEVISONAS
Išeina ji! Palikdama mane
Su šiuo raštu siaubinguoju? Ak, vargas!
Ar perduot jį, ar saugot? Kas daryt?

Įėjusiam Berliui

O, laimė, kad atėjote, milorde!
Tai jūs mane paskyrėt šion tarnybon.
Atleiskite iš jos! Aš nežinojau,
Nesupratau šio atsakingo darbo —
Dėl to prisiėmiau. Aš noriu grįžt
Šventon ramybėn. Aš čia netinku...
BERLIS
Ak sere, kas jums? Nepraraskit ūpo!
Įsakymas kur? Jus valdovė kvietė.
DEVISONAS
Įtūžusi paliko ji mane.
Patarkit man! Padėkit! Aš žūstu!
Mane kankina baimė ir dvejonės!
Įsakymas pasirašytas.
BERLIS (*skubiai*) Jau?
Duok šen! Na, duokit!
DEVISONAS Negaliu dar.
BERLIS Ką?
DEVISONAS
Ji savo valią dar neaiškiai man...
BERLIS
Neaiškiai! Parašas yra. Na, duokit!

DEVISONAS
Aš nežinau, ar vykdyti, ar n e.
Ji nepasakė. Dieve, kas daryt!
BERLIS (*primygtinai*)
Skubių skubiausiai vykdyti sprendimą!
Šen duokit! Jei uždelsite — jūs žuvęs!
DEVISONAS
Skubėdamas pražūsiu aš taip pat.
BERLIS
Jūs stačiai mulkis! Duokit šen greičiau!
(*Išplėšia raštą iš rankų ir išbėga su juo*)
DEVISONAS
(skubėdamas iš paskos)
Palaukit! Kur jūs? Ak, aš pražuvau!

PENKTAS VEIKSMAS

Pirmo veiksmo kambarys

Pirma scena

A n a K e n e d i gedulo rūbais, užverktomis akimis, prislėgta didelio, bet tylaus skausmo, antspauduoja paketus ir laiškus. Dažnos aimanos nutraukia jos darbą, ir tada ji tyliai meldžiasi. Įeina P o l e t a s ir D r u r i s, taip pat juodais drabužiais, paskui juos seka pulkas t a r n ų, kurie įneša aukso ir sidabro indus, veidrodžius, paveikslus ir kitas brangenybes ir sustato jas scenos gilumoje. Poletas įteikia auklei dėžutę drauge su raštu, ženklais duodamas suprasti, kad tai atneštų daiktų sąrašas. Išvydusi šiuos turtus, auklė iš naujo ima sielvartauti, ji paskęsta didžiuliame liūdesyje. Tuo tarpu visi kiti vėl pasišalina. Įeina M e l v i l i s

KENEDI

(pažinusi jį sušunka)

O, Melvilis! Nejau tai jūs? Iš tikro?

MELVILIS

O taip, geroji Kenedi, tai aš.

KENEDI

Po ilgo nesimatymo kančių...

MELVILIS

Toks liūdnas ir skaudus susitikimas!

KENEDI

O dieve! Jūs atvykot...

MELVILIS Savo karalienei
Tart paskutinį, amžiną sudie.
KENEDI
Tik šiandien, josios paskutinę dieną,
Jai leista susitikti su savaisiais,
Kurių nematė taip ilgai. O sere,
Neklausinėsiu, ką patyrėt jūs,
Nepasakosiu, ką mes iškentėjom
Nuo tos dienos, kai buvom išskirti.
Ak, dar apsčiai turėsime tam laiko!
O mielas Melvili! Ar bevertėjo
Mums šios dienos sulaukti!
MELVILIS Jau geriau
Viens kito negraudinkim! Aš raudosiu,
Kol gyvas būsiu; niekad mano veido
Šypsnys nebepraskaidrins; niekada
Nenusivilksiu šių juodų drabužių.
Bet šiandien būsiu tvirtas. Pažadėk
Ir tamsta savo sielvartą sutramdyt.
Ir kai visi, liūdni ir nusiminę,
Beviltiškai raudos, m e s pasistenkim
Jai vyrišką savitvardą parodyt,
Mirties kelionėj būti jai ramsčiu.
KENEDI
Ne, Melvili! Jūs klystat, jeigu manot,
Kad karalienei reik mūs paramos
Kelionėj į aną pasaulį! Mums
Parodys ji, kaip reik susivaldyti.
Nesibijokit! Stiuart Marija
Kaip didvyrė ir karalienė mirs!
MELVILIS
Kaip ji sutiko žinią apie mirtį?
Girdėjau, kad nebuvo pasiruošus.
KENEDI
Nebuvo. Karalienė nerimavo
Visai dėl kita ko. Ne dėl mirties,
Dėl išvadavimo jinai drebėjo.
Mes laisvės laukėme. Juk Mortimeras
Išlaisvinti mus šiąnakt pasišovė.

Kankinama ir baimės, ir vilties,
Bijodama karštuoliui patikėti
Ir moteries, ir karalienės garbę,
Ji laukė ryto. Ir staiga pily
Pakilo sambrūzdis ir bildesys,
Išgirdom ir kirvius, ir plaktukus...
Mes manėm — išvaduotojai... Krūtinėj
Viltis atgijo mums, ir nelauktai
Pajutome — gyvenimas mus šaukia...
Sužvango raktai... Poletas vidun
Įėjęs pranešė... kad... ešafotą
Dailidės stato salėj, apačioj!
(*Sielvarto pagauta, ji nusigręžta*)

MELVILIS
O viešpatie! Ką Marija į tai?
Kaip paveikė ją toks netikėtumas?

KENEDI
(po valandėlės, šiek tiek susitvardžiusi)
Su gyvastim nesiskiriam iš lėto!
V i e n u sykiu, akimirksniu, iškart
Mes pereinam iš laikino pasaulio
Į amžinąjį. Viešpats leido jai
Stiprybės pilna siela tuo metu
Atstumti žemiškąsias viliones
Ir kreiptis su tikėjimu dangop.
Ir nepažemino mūs karalienės
Nei aimana, nei veido išblyškimas!
Tiktai kai lordo Lesterio jinai
Begėdišką išgirdo išdavystę,
Kai sužinojo liūdnąjį likimą
Puikaus jaunuolio, žuvusio dėl jos,
Ir kai pamatė riterį senelį,
Taip prislėgtą, netekusį per ją
Paguodos paskutinės,— tik tada
Pravirko ji: ne jos pačios likimas,
Kitų nelaimė ašaras išspaudė.

MELVILIS
Kur ji dabar? Galiu aš ją matyti?

KENEDI

Po to lig ryto meldėsi jinai,
Parašė atsisveikinimo laiškus
Ir testamentą — vis pati. Dabar
Ji ilsisi — prieš amžiną kelionę
Užsnūdo valandėlę.

MELVILIS Kas ją sergsti?

KENEDI

Jos rūmų gydytojas ir jos damos.

Antra scena

Margarita Kerl ir tie patys

KENEDI

Na kaip? Ar karalienė jau pabudo?

KERL

(šluostosi ašaras)

Jau apsirengus. Prašė jus pakviest.

KENEDI

Einu.
(*Melviliui, norinčiam eiti kartu*)
Pabūkite dar čia. Aš noriu
Paruošti ją susitikimui.
(*Išeina*)

KERL (*Melviliui*) O,
Senasis mūsų rūmų mažordomas!

MELVILIS Taip, aš!

KERL

Deja, nebėr jums ką tvarkyt!
Jūs, Melvili, iš Londono atvykot.
Gal ką girdėjot apie mano vyrą?

MELVILIS

Jam bus grąžinta laisvė, vos tiktai...

KERL

Bus karalienė nužudyta? Taip?
O išgama! Niekšingas išdavikas!

Jisai pražudė mūsų karalienę.
Jo liudijimu rėmėsi teisėjai.

MELVILIS
Deja, bet taip.

KERL
Tebūnie jis prakeiktas!
Te pragaran kreivasaika prasmenga!

MELVILIS
Miledi Kerl! Galvokite, ką šnekat!

KERL
Galiu prisiekti aš pačiam teisme,
Galiu aš jo akivaizdoj patvirtint,
Galiu visam pasauliui pakartot:
Ji miršta nekalta!

MELVILIS
Tikrai? Duok dieve!

Trečia scena

Įeina Bergoinas, kiek vėliau Kenedi

BERGOINAS
(pamatęs Melvilį)
O, Melvilis!

MELVILIS (*apglėbdamas jį*)
O, Bergoinas!

BERGOINAS (*Margaritai Kerl*) Įpilkit
Valdovei taurę vyno! Tik skubiai!

Kerl išeina

MELVILIS
Ką? Argi karalienė negaluoja?

BERGOINAS
Jinai tvirta, palaiko ją dvasia,
Ir ji bet kokio maisto atsisako.
O laukia jos sunki kova šiandieną.
Tad lai jos priešai nesigirs rytoj,

Kad ji, mirties pabūgusi, išblyško,
Jei prigimtis jai pašykštės jėgų.
MELVILIS
(įeinančiai auklei)
Užeit pas ją?
KENEDI Ji greit ateis pati čia.
Jūs dairotės nustebęs, ir matau,
Kad jūsų akys klausia: ką gi reiškia
Šios puošmenos, kai ruošiamasi mirčiai?
O sere! Mes čia nuolat kentėm skurdą,
Tik su mirtim sugrįžo prabanga.

Ketvirta scena

Tie patys, dvi kitos Marijos kambarinės, taip pat gedulo rūbais. Išvydusios Melvilį, jos balsu pradeda raudoti

MELVILIS
Koks vaizdas! Koks skaudus susitikimas!
Gertrūda! Rozamunda!
ANTROJI KAMBARINĖ
Liepė mums
Jinai išeiti. Paskutinį kartą
Ji nori su dievu pasikalbėt.

Ateina dar dvi tarnaitės, irgi gedulo rūbais, tyliais gestais išreiškia savo sielvartą

Penkta scena

Margarita Kerl ir tie patys. Ji atneša auksinę taurę vyno, pastato ant stalo ir išblyškusi, visa virpėdama stveriasi už kėdės atramos

MELVILIS
Kas, mistris, jums? Ko jūs taip išsigandot?

KERL O dieve!
BERGOINAS Kas yra?
KERL Ką aš mačiau!
MELVILIS
Atsikvošėkit! Kas gi atsitiko?
KERL
Ak! Nešdama šį vyną, kai lipau
Didžiaisiais laiptais, kylančiais pro salę...
Kažkas duris atvėrė... pamačiau...
Dangau!
MELVILIS
Nusiraminkit! Ką pamatėt?
KERL
Ten viskas juoda... Visos sienos juodos,
Ir pakyla jau stovi, apmušta
Juodžiausia gelumbe, jos vidury —
Juoda kaladė su pagalvėliu...
Ir kirvis išgaląstas! Ir minia jau
Ištroškus kraujo žvalgosi aukos,
Apsupus ešafotą.
KAMBARINĖS Visagali,
Pasigailėk jos!
MELVILIS
Liaukitės! Jinai!

Šešta scena

Tie patys. Marija. Ji apsirengusi baltais šventiškais rūbais, ant kaklo — smulkių karolėlių vėrinys su Agnus dei, prie juostos kabo rožančius, rankoje laiko krucifiksą, ant galvos — diadema; didelis juodas šydas atmestas ant pečių. Jai įėjus, aimanuodami iš sielvarto, visi prasiskiria. Melvilis neišlaikęs puola ant kelių*

MARIJA
(apžvelgdama visus su ramia didybe)
Ko raudat, ko dejuojat? Su manim

---

* Dievo avinėlis (*lot.*).

Turėtumėte džiūgauti kartu,
Kad baigias mano kančios, kad galop,
Sutraukius grandines, manoji siela
Lyg angelas pakyla iš tamsaus
Kalėjimo į amžinąją laisvę.
Kai patekau aš priešams į rankas
Ir kai kentėjau priespaudą ir vargą,
Kurs žemina laisvuosius karalius,
Tada reikėjo jums manęs gailėtis!
O mirtį aš kaip draugę sutinku,
Kaip kilnią geradarę! Mano gėdą
Juodais sparnais uždengs ji amžinai.
Pažemintąjį prikelia mirtis.
Aš vėl jaučiu karūną ant galvos,
Ir vėl pilna didybės mano siela.
(*Žengusi keletą žingsnių pirmyn*)
Ką? Melvilis čia? Tik ne šitaip, sere!
Pakilkit! Jūs pas savo karalienę
Atvykot šventės švęst, o ne gedėt.
Aš tokio džiaugsmo nedrįsau tikėtis,
Kad garsas mano, po manęs jau, sklis
Ne vien iš priešo lūpų, kad bičiulis,
Vienos tikybos, čia su manimi
Bus liudininkas mano liūdno galo.
O kaip jums sekės, riteri kilnusis,
Šioj nesvetingoj, svetimoj šaly
Po to, kai teko mudviem išsiskirti?
Dėl jūsų aš krimtausi čia dažnai!

MELVILIS

Man sekės neblogai, tik kankinausi,
Kad tau bejėgis aš buvau padėt.

MARIJA

O kaip Didjė, kaip rūmininkas mano?
Turbūt seniai jau ilsis po žeme?
Jis jau tada turėjo šitiek metų!

MELVILIS

Jis dar gyvena. Viešpaties jam skirta
Palaidot tavo žydinčią jaunystę.

MARIJA
Ak, laimė būtų kam iš giminių
Prieš mirtį dar apglėbti mielą galvą!
Bet mirtį teks sutikt tarp svetimųjų,
Ir vien tarnai teapraudos mane!
Jums, Melvili, tauriajai jūsų širdžiai,
Pareikšiu savo paskutinę valią.
Aš laiminu karalių Prancūzijos
Krikščioniškiausiąjį ir šeimą jo; taip pat —
De Gizą, kardinolą, savo dėdę,
Ir savo brolį Henriką de Gizą.
Ir sveikinu aš Romos šventą tėvą,
Kaip Kristaus vietininką, te jisai
Mane palaimins. Aš taip pat lenkiuos
Ispanijos karaliui — jis garbingai
Prisiekė gint ir gelbėti mane.
Visi jie įtraukti į testamentą.
Gal mano meilės dovanas kuklias
Įvertins jie, supras ir neatstums.
(Kreipdamasi į savo tarnus)
Jus pavedu karaliui Prancūzijos.
Jis mano svainis — rūpinsis jumis,
Ir jo šalis bus jums antra tėvynė.
Ir paskutinis prašymas: mielieji,
Nelikit Anglijoj, kad britas išdidus
Jūsų nelaime nesidžiaugtų: t ų,
Į dulkes puolusių, kas man tarnavo.
Prieš šitą nukryžiuotąjį prisiekit,
Numirus man, palikt nelemtą šalį.
MELVILIS
(palietęs kryžių)
Aš tau prisiekiu jų visų vardu.
MARIJA
Kas liko man, nelaisvėj apiplėštai,
Ką aš paskirstyt dar turėjau teisę,—
Jums palieku. Gal Anglijos valdovė
Įvykdys mano paskutinę valią.
Ką aš dėviu šią paskutinę dieną,
Priklauso jums — aš žemiškom grožybėm

Pasipuošiau, keliaudama dangop!
(*Kambarinėms*)
Jums lieka mano perlai ir drabužiai,
Alisa, Rozamunda ir Gertrūda,—
Jaunystėj kas netrokšta pasipuošt?
Tau, Margarita, aš savos malonės
Skiriu didžiausią dalį, nes tave
Visų nelaimingiausią palieku.
Parodys testamentas, kad aš tau
Nekeršiju už vyro kaltę.
Tavęs, ištikimoji mano Ana,
Negundo perlai, auksas nei sidabras,
Brangiausia tau — prisiminimas mano.
Priimk skarelę šią! Tau ją pati
Sunkumų valandom išsiuvinėjau
Ir ašarų karštų jon daug įaudžiau.
Šia skarele užriši man akis,
Kai to prireiks. Aš noriu iš tavęs
Šią paskutinę paslaugą patirti.

KENEDI

O Melvili! Kaip tai baisu!

MARIJA Prieikit.

Aš noriu atsisveikint su visais.

Ištiesia rankas, tarnai verkdami puola jai po kojų ir vienas po kito bučiuoja rankas

Sudiev jums, Margarita ir Alisa!
Jums, Bergoinai, dėkoju už sveikatą!
Gertrūda, tavo lūpos kaip ugnis!
Daug kas manęs neapkentė, bet daug
Kas ir mylėjo! Gero vyro tau
Linkiu, nes meilės tu esi verta!
Geresnę dalią tu renkiesi, Berta:
Tu Kristaus sužadėtine būt nori,
Tad pasiskubink įžadus daryt!
Juk žemiškos gėrybės pragaištingos —
Tik pažiūrėk į savo karalienę!
Sudie! Sudie! Sudie jums amžinai!

Skubiai nuo jų nusigręžia. Visi, išskyrus M e l v i l į, *išeina*

Septinta scena

Marija, Melvilis

MARIJA
Aš žemiškuosius rūpesčius baigiau
Ir jau tikiuos, kad niekam nelieku
Skolinga nieko. Melvili, tik viena
Prislėgtai mano sielai dar neleidžia
Išskrist iš čia džiaugsmingai ir laisvai.
MELVILIS
Pasisakyk! Atverk man savo širdį,
Nuo tikro draugo sielvarto neslėpk!
MARIJA
Aš jau esu prie amžinybės slenksčio.
Greit stot reikės prieš didįjį teisėją,
O aš nesusitaikiau dar su juo.
Mūsų bažnyčios kunigą man draudžia...
Aš negaliu iš pastoriaus priimt
Švenčiausio sakramento — jis ne tas...
Savo tikyboje aš noriu mirt,
Nes išganyt tegali mūs bažnyčia.
MELVILIS
Nusiramink! Dangus supras tave:
Troškimą tavo tinkamai priims.
Nors suriša tironija rankas,
Širdies malda laisvai į dangų kyla,
Mirtingą žodį gyvu ji paverčia.
MARIJA
Ak Melvili! Širdies čia negana!
Kad susijungčiau amžiams su dievu,
Ir žemiško laidavimo man reikia.
Kaip tik dėl to įkūnijo apvaizda
Paslaptingąsias dovanas dangaus
Mums, mirtingiesiems, matomame kūne.
Vien tik šventoji motina bažnyčia
Atverti gali mums dangaus vartus,
Jinai yra visuotinė, bažnyčia,
Nes tik visų tikėjimu ji remias.

Kai susijungia tūkstančių malda,
Ugnim žarijos virsta, ir sparnuota
Dvasia laisvai pasikelia dangop.
Koks džiaugsmas susirinkti tikintiesiems —
Visiems į vienus viešpaties namus!
Altorius tviska, žvakės spinduliuoja,
Varpelis aidi, kvepia smilkalai
Ir puošia taurūs vyskupą drabužiai.
Jis kelia taurę, laimina ir skelbia
Stebuklą — vynas paverstas krauju,
Ir viešpaties akivaizdoj parpuola
Ant kelių tikintieji... Ak! Tik aš
Esu čia atskirta, ir niekas man
Šios dangiškos palaimos nesuteiks.

MELVILIS
Suteiks! Ji su tavim! Pasitikėk
Visagaliu — sausa šaka pražysta,
Tikėjimo sušildyta! Ranka,
Privertus trykšt šaltinį iš olos,
Ir čia tau gali pastatyt altorių,
Ir šitą vyną, žemišką paguodą,
Paversti gali dangišku maistu.
(*Paima ant stalo stovinčią taurę*)

MARIJA
Aš suprantu jus, Melvili! O taip!
Nėra čia kunigo, bažnyčios, sakramento,
Bet išganytojas pasakė mums:
„Kur susitinka du vardan manęs,
Ten trečias tarpe jųjų aš esmi".
Kas kunigui suteikia dievo lūpas?
Skaisti širdis ir doras elgesys.
Tad būkite man kunigu, nes jūs
Mane sutaikyt galit su dievu.
Prieisiu aš pas jus išpažinties.
Te jūsų lūpos man paskelbs palaimą!

MELVILIS
Jei tau širdis taip trokšta sakramento,
Stebuklą gali dievas padaryt —

Jis tau suteiks paguodą, karaliene!
Sakai, kad nėr čia kunigo, bažnyčios,
Nėr dievo kūno? Klysti. Čia yra
Ir kunigas, ir dievas. Štai pažvelk!
(Tai taręs, atsidengia galvą ir parodo jai ostiją auksinėje dėžutėje)
Aš — kunigas. Į amžiną kelionę
Paruošt tavęs, sutaikyt su dievu,
Prieš mirtį išklausyt išpažinties
Čia atvykau aš, šventimus priėmęs,
Ir atnešiau šią ostiją — ją tau
Patsai šventasis tėvas konsekravo.

MARIJA

O Viešpatie, man šioj mirties angoj
Patirti skirta dangišką palaimą!
Kaip aukso debesim nemirtingasis
Nužengia žemėn ir kaip šventą Petrą
Pro uždarus vartus ir pro skląstis,
Ir pro sargybinių kalavijus
Išsivedė archangelas kadaise,
Nušvitęs dangiškaisiais spinduliais,—
Taip, žemiškos pagalbos apvilta,
Aš jos sulaukiau iš paties dangaus!
O buvęs m a n o tarne, būk dabar
Dievo tarnu, būk jo, aukščiausio, lūpom!
Kaip prieš mane jūs klūpojot anksčiau,
Taip aš dabar parpuolu jums po kojų!
(Atsiklaupia prieš jį)

MELVILIS

(žegnodamas ją)
Vardan ir tėvo, ir sūnaus, ir dvasios!
Marija karaliene! Atsakyk,
Ar iškvotei tu širdį, ar prisieki
Teisybės dievui išpažint teisybę?

MARIJA

Galiu atverti širdį jam ir tau.

MELVILIS

Sakyk, kuo nusikaltai po to,
Kai paskutinę atgailą darei?

MARIJA
Jaučiau aš neapykantą krūtinėj
Ir iš pavydo keršyti norėjau.
Tikėjausi, kad dievas man atleis,
O savo kaltininkams neatleidau.
MELVILIS
Ar tu gailies šią nuodėmę padarius?
Ar tu atleisi priešams mirdama?
MARIJA
Te dievas man atleis, kaip aš atleidžiu.
MELVILIS
Dar kokios nuodėmės tau širdį slegia?
MARIJA
Ne vien tik neapykanta — ir meile
Esu aukščiausiajam aš nusikaltus.
Juk paaukojau savo karštą širdį
Tam, kurs, mane išdavęs, siunčia mirti!
MELVILIS
Ar tu gailies šią nuodėmę padarius?
Grįžti dievop, atstūmus tuščią stabą?
MARIJA
Pati sunkiausia buvo tai kova,
Bet pančius tuos sutraukiau. Aš laisva.
MELVILIS
Dar kokios nuodėmės tau slegia sielą?
MARIJA
Senasis mirtinas nusikaltimas.
Atgyja jis, siaubingas ir rūstus,
Ir stovi juodas prieš dangaus vartus
Šią lemiamą ataskaitos minutę:
Karalių, savo vyrą, įsakiau
Aš nužudyt niekšingai, o paskiau
Net išdrįsau žudiko žmona būti.
Nors atgailą ir atlikau už kaltę,
Bet sieloj ji netrunka prisikelti.
MELVILIS
Ar nuodėmių kitų nebeturi,
Kurių nesi lig šiolei išpažinus?

MARIJA

Aš viską pasakiau, kas širdį slegia.

MELVILIS

Atmink, jog stosi tu prieš visagalį!
Atmink bausmes, kuriom bažnyčia baudžia
Už šventvagišką išpažintį! Tu,
Nuslėpus kaltę, amžinai pražūsi —
Prieš šventą dvasią tu nusikalsti!

MARIJA

Man pasikliauti viešpačiu belieka:
Ką pamenu, nenuslepiu aš nieko.

MELVILIS

Ką? O nusikaltimas, už kurį
Tu nubausta žmonių? Slepi nuo dievo!
Ko nesakai man nieko apie Perio
Ir Bebingtono sąmokslą? Žinai,
Kad laikina mirtim dėl jo tu miršti —
Ar nori tu numirti amžinai?

MARIJA

Kelionė amžinybėn jau artėja.
Dar šita valanda nepasibaigs —
Ir stosiu aš prieš dangišką teisėją,
Bet tvirtinu: išpažintis baigta.

MELVILIS

Apsigalvok! Širdis apgauna kartais.
Galbūt dėka gudraus dviprasmiškumo
Nepadarei tu nuodėmės žodžiu,
Tačiau širdim buvai su kaltininkais.
Žinok: akių jo permatanti saulė
Įžvelgs giliausiai slepiamą apgaulę!

MARIJA

Meldžiau visus pasaulio karalius
Mane išlaisvint iš gėdingų pančių,
Bet niekad neatėjo man mintis
Į savo priešo gyvastį kėsintis.

MELVILIS

Tai raštininkai tavo neteisingai
Paliudijo teisme?

MARIJA Sakau aš tiesą,
O ką jie sakė — dievas jiems teisėjas!
MELVILIS
Ar tu tikra, kad mirsi be kaltės?
MARIJA
Man dievas leido nekalta mirtim
Atpirkti seną kruviną kaltę.
MELVILIS
(laimindamas)
Tad eiki ir atpirk ją mirdama!
Pasiaukok ant šventojo altoriaus!
Krauju nuplauki kruviną kaltę!
Jei klydai tu kaip moteris silpna,
Tai po mirties galėsi prisikelti
Be šitų ydų. Siela — amžina!
O aš remiuosi suteikta man teise:
Tau bus atleista, ką aš tau atleisiu,
Ką aš išrišiu, išrišta tas bus.
Tikėjimu tu kaltę atpirkai!
(*Duoda jai ostiją*)
Imk kūną, paaukotą už tave!

Paima nuo stalo taurę su vynu, tylia malda ją konsekruoja ir ištiesia Marijai. Ji nesiryžta priimti ir atstumia ją

Priimki kraują, už tave pralietą!
Priimk! Tai švento tėvo dovana!
Kaip karalienei, tau jis davė teisę
Dvejais pavidalais priimti dievą!

Ji priima taurę

Ir kaip dabar šioj ašarų pakalnėj
Slapčia tu susijungei su dievu,
Taip karalystėj džiaugsmo ir linksmybių,
Kur nebebus nei skausmo, nei kančių,
Pavirtus angelu skaisčiu,
Tu amžiams susijungsi su dievybe.

Pastato taurę ant stalo. Išgirdęs triukšmą, užsidengia galvą ir prieina prie durų; tyliai melsdamasi, Marija lieka klūpoti

MELVILIS (*grįžęs*)
Tau sunkią kovą teks dar atlaikyti.
Ar tu jauties pakankamai stipri,
Kad apmaudą įveiktum ir kartėlį?
MARIJA
Jie nebegrįš jau niekad. Paaukojau
Aš dievui neapykantą ir meilę.
MELVILIS
Tad pasiruošk sutikti lordus Berlį
Ir Lesterį. Ir būk tvirta. Jie čia.

Aštunta scena

Tie patys, Berlis, Lesteris ir Poletas

Lesteris lieka stovėti nuošaliai, nepakeldamas akių. Berlis, stebėdamas jį, atsistoja tarp jo ir karalienės

BERLIS
Aš, ledi Stiuart, atėjau čionai
Išgirsti jūsų paskutinės valios.
MARIJA
Dėkui, milorde!
BERLIS Mano karalienė
Jums leidžia viską, kas neprieštarauja
Įstatymams.
MARIJA Yra tam testamentas.
Jį gavo seras Poletas. Prašau,
Kad vykdomas jis būtų kuo tiksliausiai.
POLETAS
Neabejokit.
MARIJA
O tarnus manuosius
Prašau į Škotiją ar Prancūziją
Išleisti — kur jie patys pasirinks.
BERLIS
Tebūnie taip.

MARIJA Kadangi mano kūnas
Ilsėsis nepašventintoje žemėj,
Šiam ištikimam mano tarnui leiskit
Bent širdį Prancūzijon nugabent.
Ji visad veržės ten!
BERLIS Tebūnie taip!
Ar dar ką turit?..
MARIJA Savo karalienę
Pasveikinkite jos sesers vardu.
Praneškite, kad jai visa širdim
Atleidžiu savo mirtį, kad prašau
Užmiršti vakarykštį įžeidimą.
Duok dieve jai laimingai karaliauti!
BERLIS
Ar nieko jūs geresnio nenusprendėt?
Dekanas vis dar jums nereikalingas?
MARIJA
Su savo susitaikiau aš dievu.
Jums, Polete, nenoromis aš skausmo
Daug suteikiau, atėmusi senatvėj
Paguodą. Ar galėčiau aš tikėtis,
Kad jūs manęs piktuoju neminėsit...
POLETAS
(ištiesia jai ranką)
Keliaukit su dievu! Ramybė jums!

Devinta scena

Tie patys. Ana Kenedi ir kitos karalienės moterys įpuola, pagautos siaubo; paskui jas įeina šerifas, balta krivule nešinas. Pro atviras duris matyti ginkluota sargyba

MARIJA
Kas, Ana, tau? Taip, valanda atėjo!
Štai ir šerifas, jis mirtin lydės.
Jau laikas skirtis mums! Sudie! Sudie!

Moterys aimanuodamos puola jai ant kaklo

Jūs, Melvili, ir tu, brangioji Ana,
Kelionėn paskutinėn palydėsit
Mane. Milordas šito neuždraus?

BERLIS
Ne, šito leisti negaliu aš.

MARIJA Kaip?
Net tokį mažą prašymą atmesit?
Aš moteris esu. Tad kas suteiks
Man paskutinę paslaugą, milorde?
Ar gali būti, kad sesuo mane,
Kaip moterį, įžeistų, leisdama
Vyrų šiurkščioms prisilytėti rankoms!

BERLIS
Bet moterims užginta jus lydėt
Į ešafotą — aimanos ir raudos...

MARIJA
Ji neraudos! Galiu už ją laiduoti.
Pažįstu nepalūžtančią jos širdį!
Prašau jus, lorde! Leiskit man numirt
Šalia brangiosios auklės ir žindyvės!
Gyvent ant rankų atnešė mane ji,
Švelnia ranka ir mirt lai palydės.

POLETAS (*Berliui*)
Sutikit!

BERLIS Na, tegul.

MARIJA Dabar manęs
Su šiuo pasauliu niekas nebesieja...
(*Paima kryžių ir bučiuoja*)
O išganytojau! O atpirkėjau!
Kaip išskėtei ant kryžiaus tu rankas,
Ištieski jas, priglausdamas mane!

Pasuka durų link; tą akimirką jos ir grafo Lesterio žvilgsniai susiduria: jai išeinant, jis nejučiomis krūpteli ir pakelia akis. Marija suvirpa, jos keliai sulinksta, ir grafas Lesteris ją sugriebia jau besusmunkančią. Ji valandėlę rimtai žiūri į jį tylėdama; jis neišlaiko jos žvilgsnio; pagaliau ji prabyla

Jūs, grafe Lesteri, išlaikėt žodį.
Sava ranka žadėjote mane

Išvesti iš kalėjimo — ir vykdot!

Jis stovi visiškai pribaigtas. Ji toliau kalba švelniu balsu

Taip, Lesteri, iš jūsų aš
Ne vien tik laisvės laukiau, bet ir laimės.
Svajojau, jūsų meilės prikelta,
Pradėti vėl gyvenimą iš naujo.
Dabar, kada pasiruošiau galop,
Vėle pavirtus, žemę šią palikti,
Kai čia manęs jau niekas nevilioja,—
Dabar aš, Lesteri, nerausdama
Atvėriau jums šią įveiktą silpnybę.
Laimingai, jei dar galit būt laimingas!
Jums teko pirštis dviem net karalienėm.
Išdavėt jautrią, mylinčią jus širdį
Dėlei kitos — šaltos ir išdidžios.
Tad klūpokite prie Elzbietos kojų!
Malonė jos lai jums netaps bausme.
Sudie! Jau nieko neturiu. Eime!

Ji išeina. Priešais ją — šerifas; Melvilis ir auklė — iš šonų. Berlis ir Poletas seka iš paskos. Likusieji raudodami palydi ją akimis ir išsiskirsto pro kitas dvejas duris

Dešimta scena

LESTERIS (*likęs vienas*)
Aš gyvas dar! Aš dar drįstu gyvent!
Ir skliautai šie negriūva ant manęs!
Ir žemė neprasiveria skurdžiausio
Praryti iš būtybių! Siaubas, ką
Aš praradau! Žemčiūgą nuostabiausią!
Aš atmečiau ją, ją, dangaus palaimą!
Nueina ji kaip spindinti dvasia,
O aš lieku prakeiktas amžinai.
O ketinau išrauti iš širdies

Visus jausmus ir būti čia ramiausiu
Stebėtoju jos tragiškos mirties?
Maniau, gal gėdos, sąžinės nejausiu?
Širdis, iškentus meilę, sutvirtės?
O nẽdrova, dabar kaip tik pats metas
Verkšlenti, kad ji žūsta nekalta!
T a u meilės nebebus, ir džiaugsmas — svečias retas
Krūtinėj: liks šarvais ji apkalta!
Kieta kaip varis žmogžudžio kakta!
Gal nori vėl prarasti, ką pasiekei,
Savigarbą pamindamas! Į priekį!
Širdie ir akys, virskit akmenim!
Einu pasigrožėti jos mirtim!
(Ryžtingai pasuka į duris, pro kurias išėjo M a r i j a, bet sustoja pusiaukelėje)
Ak, veltui! Veltui! Siaubas, siaubas ima!
Aš negaliu matyti jos žuvimo.
Ne, negaliu! Palauk! Kas dedas ten?
Jinai jau apačioj. Po mano kojų
Jau ruošiamas šis kruvinasis darbas.
Girdžiu balsus... Šalin! Šalin iš čia!
Šalin iš siaubo ir mirties namų!
(Nori pabėgti pro kitas duris, bet jos užrakintos, ir jis grįžta)
Ką? Argi dievo šitokia bausmė —
Girdėti tai, ko negaliu matyt?
Dekano balsas... Jis graudent ją bando...
Jinai nutraukia... Kas tai? Jos malda...
Koks tvirtas balsas!.. Kaip tylu!.. Girdėt
Tik moterų vaitojimas ir verksmas...
Nuplėšė jai apykaklę... Pristūmė
Suolelį... Ji suklupo... Deda galvą...

Paskutinius žodžius ištaręs su didėjančiu siaubu, valandėlę nutyla; po to staiga visas krūpteli ir susmunka be sąmonės. Tuo pačiu metu iš apačios pasigirsta netilstantis duslus balsų gaudesys

V i e n u o l i k t a   s c e n a

Ketvirto veiksmo antrasis kambarys

ELZBIETA
(įeina pro šonines duris; jos eisena ir veidas išduoda gilų susijaudinimą)
Dar nieko nėr... Jokios žinios... Kada gi
Sutems? Nejau danguj sustojo saulė?
Kankynių įtampa — kiek dar ji truks?
Į v y k d y t a ar ne? Ir t o, ir t o
Bijau, net nedrįstu paklaust. Nėra
Nei grafo Lesterio, nei Berlio — jiems
Aš įsakiau mirties įvykdyt bausmę.
Įvykdyta, jeigu išvykę jiedu;
Iššovė lankas strėlę, lekia ji,
Pataiko, žudo; karalystės kaina
Nesulaikyčiau jos. Kas eina čia?

D v y l i k t a   s c e n a

E l z b i e t a ,   p a ž a s

ELZBIETA
Tu vienas sugrįžai? O kurgi lordai?
PAŽAS
Milordai Lesteris ir Berlis...
ELZBIETA
(su didžiausiu nekantrumu)
Kur jie?
PAŽAS
Jų Londone nėra.
ELZBIETA Sakai, nėra?
Tai kurgi jie?
PAŽAS Nežino niekas to.
Dar prieš išauštant rytui, jie abu
Slapta ir paskubom kažkur išvyko
Iš Londono.

ELZBIETA (*atsigavusi*)
Aš — Anglijos valdovė!
(*Vaikščioja didžiai susijaudinusi*)
Bėk! Kviesk čionai... Palauk! Ji negyva.
Šioj žemėje laisva aš pagaliau.
Bet ko drebu? Ko man dabar bijotis?
Karste — manoji baimė! Kas įrodys,
Kad aš kalta? Man ašarų užteks
Sesers nelemtą mirtį apraudoti!
(*Pažui*)
Tu dar čionai? Pašauk man sekretorių,
Greičiau siųsk Devisoną pas mane!
Iškviesk ir grafą Šruzberį! Štai jis
Ir pats ateina!

Pažas pasišalina

Trylikta scena

Elzbieta, Grafas Šruzberis

ELZBIETA
Sveikas, mielas lorde!
Kas naujo? Gal kas nors svarbaus įvyko,
Kad taip vėlai ateinat pas mane?
ŠRUZBERIS
Didžioji karaliene! Man rūpėjo,
Kad tavo vardas būt švarus — dėl to
Į Tauerį aš šiandien nuvykau,
Kur kalinami škotai Nau ir Kerlas,
Marijos raštvedžiai. Norėjau darsyk
Parodymų patikrint teisingumą.
Suglumintas kalėjimo komendantas
Dar vangstėsi parodyt belaisvius,
Tik prigrasintas jis mane praleido.
O viešpatie, ką ten aš pamačiau!
Bepročio akimis, suvelta galva,
Lyg furijų kankinamas, gulėjo

Ant gultų škotas Kerlas. Vos mane
Pažino nelaimingasis, parpuolė
Po kojų man — ir šaukdamas balsu
Kelius apsikabino. Jis, iš skausmo
Kaip kirminas raitydamasis, meldė
Pranešti karalienės jo likimą,
Nes gandas, kad ji pasmerkta myriop,
Pasiekęs jau ir Tauerio bedugnę.
Vos jam teisybę pasakiau, pridūręs,
Kad j o parodymai pražudė karalienę,
Jis puolė lyg beprotis savo draugą
Ir, parbloškęs pamišėlio jėga,
Pradėjo smaugt jį. Vos išskyrėm juos,
Tada jisai įsiuto ant s a v ę s —
Pradėjo kumščiais sau daužyt krūtinę,
Prakeikdamas save ir savo draugą.
Jis neteisingai liudijęs: Marijos
Laiškai ne tie. Jie buvę suklastoti.
Jisai ne tai parašęs Bebingtonui,
Ką padiktavus Stiuart. Jį sugundęs
Šiam žingsniui Nau, nuožmus piktadarys.
Po to prie lango puolė jis, atplėšęs
Klaikia jėga jį, taip pradėjo šaukti,
Jog gatvėje visi subėgo žmonės.
Jis rėkė: „Stiuart raštininkas aš,
Piktadarys, ją nekaltai apšmeižęs,
Už kreivą priesaiką prakeikiu pats save!“
ELZBIETA
Jūs tvirtinote pats, kad jis pamišęs.
Nereikia kreipti dėmesio, ką šneka
Toksai beprotis.
ŠRUZBERIS Jojo pamišimas
Per daug reikšmingas! Mano karaliene,
Maldauju aš tave: tik neskubėk,
Paliepk atnaujint tardymą!
ELZBIETA Gerai,
Jei jūs to prašot, tegul taip ir bus.
Nors netikiu, kad mano perai būtų
Šią bylą lengvapėdiškai išsprendę,

Bet vien dėl jūsų įsakysiu aš
Atnaujint kvotą. Dar juk nevėlu!
Te įtarimo kruvinas šešėlis
Nekrinta ant karališkos garbės!

Keturiolikta scena

Devisonas ir tie patys

ELZBIETA
Kur, sere, nuosprendis, kurį aš jums
Daviau?
DEVISONAS (*didžiai nustebęs*)
Koks nuosprendis?
ELZBIETA Jums vakar
Daviau jį saugot.
DEVISONAS Saugoti man davėt?
ELZBIETA
Tauta pasirašyti reikalavo.
Turėjau nusileist jai, nors pati
Visai to nenorėjau. Jums daviau
Šį raštą saugot, kad laimėčiau laiko.
Atsimenat turbūt... Na! Duokit šen!
ŠRUZBERIS
Grąžinkit, sere! Keičias padėtis.
Privalo būt atnaujinta kvota.
DEVISONAS
Atnaujinta? Gailestingasis dieve!
ELZBIETA
Nedelskite ilgai! Na, kurgi raštas?
DEVISONAS (*beviltiškai*)
Aš pražuvau! Sau kilpą užsinėriau!
ELZBIETA
(skubiai nutraukdama)
Aš, sere, nemanau, kad...
DEVISONAS Aš pražuvęs!
Aš neturiu jo.

ELZBIETA Kaip? Ką?
ŠRUZBERIS O dangau!
DEVISONAS
Tas raštas Berlio rankose — nuo vakar.
ELZBIETA
O nelaimingas! Man jūs nepaklusot?
Ar saugot rašto jums neįsakiau?
DEVISONAS
Neįsakei, šviesioji karaliene.
ELZBIETA
Tu dar mane apšauksi melage?
Liepiau tą raštą Berliui atiduot?
DEVISONAS
Neaiškiai pasakei... bet supratau...
ELZBIETA
O nelabasis! Tu drįsti d a r a i š k i n t
Mano žodžius? Suteikt jiems savo prasmę
Žudikišką? O vargas, vargas tau,
Jei sauvalė ši nelaimingai baigsis —
Už ją tu man gyvybe sumokėsi!
Jūs matot, grafe Šruzberi kilnusis,
Kaip piktnaudžiaujama manu vardu.
ŠRUZBERIS
Matau... O dieve, dieve!
ELZBIETA Ką jūs sakot?
ŠRUZBERIS
Jei skvairas tai savon atsakomybėn
Pasiėmė ir be tavos žinios
Pasielgė, patrauki jį teisman —
Jis apšmeižė tave visiems laikams!

P a s k u t i n ė s c e n a

Tie patys, B e r l i s , pabaigoje ir K e n t a s

BERLIS (*priklaupia prieš karalienę*)
Gyvuoki, o manoji karaliene,

Tegul pražus visi salos šios priešai,
Kaip žuvo Stiuart!

Šruzberis užsidengia veidą, Devisonas nusiminęs grąžo rankas

ELZBIETA Atsakykit, lorde:
Mirties bausmės įsakymą iš ko
Jūs gavot? Iš manęs?
BERLIS Ne, ne!
Iš Devisono.
ELZBIETA
Devisonas jums
Mano vardu jį įteikė?
BERLIS O ne!
ELZBIETA
Ir jūs išdrįsot jį tuoj pat įvykdyt,
Neklausęs mano valios? Kad sprendimas
Teisingas, nieks to nenuginčys.
Bet kam gailestingumui už akių
Užbėgot? Jus aš ištremiu. Šalin!
(*Devisonui*)
O jūsų laukia griežtas perų teismas,
Nes drįsot įgaliojimus paminti
Ir piktnaudžiavot savo padėtim.
Į Tauerį! Įstatymą griežčiausią
Pritaikyt jam — tokia mano valia!
Kilnusis mano Tolbotai! Jūs vienas
Taryboj mano likote teisus.
Tad būkite pirmuoju patarėju...
ŠRUZBERIS
Netremk ištikimiausiųjų draugų,
Nemesk jų į kalėjimą — jie tau
Tarnaut mokėjo ir tylėti moka.
Bet man, didžioji karaliene, leisk
Grąžint valstybės antspaudą, kurį
Aš saugojau daugiau kaip dešimt metų.
ELZBIETA (*pritrenkta*)
Ne, Šruzberi! Dabar palikt mane,
Dabar...

ŠRUZBERIS

Atleisk, per daug aš pasenau,
Jau surambėjo ši tiesi ranka —
Ne jai naujuosius tavo darbus tvirtint.

ELZBIETA

Nejau mane paliks ir tas, kurs man
Išgelbėjo gyvybę?

ŠRUZBERIS Per mažai
Aš padariau. Kilniosios tavo pusės
Nepajėgiau išsaugot. Viešpatauk laimingai!
Pražuvo priešininkė. Tau nėr ko
Daugiau bijot — gali neboti nieko.
(*Išeina*)

ELZBIETA

(*įeinančiam grafui Kentui*)
Pakvieskit grafą Lesterį!

KENTAS Jis prašo
Atleisti jam: išvyko Prancūzijon.

Elzbieta susivaldo ir stovi pilna rimties

Uždanga

VILIUS TELIS

Iš vokiečių kalbos vertė
KAZYS BORUTA

VEIKĖJAI

HERMANAS GESLERIS — imperatoriaus fogtas Švice ir Uryje
VERNERIS, BARONAS FON ATINGHAUZENAS — vėliavininkas
ULRICHAS FON RUDENCAS — jo brolėnas

VERNERIS ŠTAUFACHERIS KONRADAS HUNAS ITELIS REDINGAS HANSAS AUF DER MAUERIS JORGAS IM HOFĖ ULRICHAS KALVIS JOSTAS IŠ VAILERIO	Švico valstiečiai
VALTERIS FIURSTAS VILIUS TELIS RIOSELMANAS — kunigas PETERMANAS — zakristijonas KUONIS — piemuo VERNIS — medžiotojas RUODIS — žvejys	iš Urio
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO KONRADAS BAUMGARTENAS MAJERIS IŠ ZARNENO ŠTRUTAS IŠ VINKELRYDO KLAUSAS FON DER FLIUĖ BURKHARTAS AM BIUHELIS ARNOLDAS IŠ ZEVOS	iš Untervaldeno

PFAIFERIS IŠ LIUCERNOS
KUNCAS IŠ GERZAU
JENIS — žvejo berniukas
ZEPIS — piemenukas
GERTRŪDA — Štaufacherio žmona
HEDVIGA — Telio žmona, Fiursto duktė
BERTA VON BRUNEK — turtinga įpėdinė

ARMGARDA MECHTHILDA ELSBETA HILDEGARDA	valstietės

VALTERIS
VILHELMAS } Telio sūnūs

FRYSHARTAS
LOITHOLDAS } samdyti kareiviai

RUDOLFAS HARAS — Geslerio štalmeisteris
JOHANAS PARICIDA — Švabijos hercogas
ŠTIUSIS — laukų sargas
URIO TRIMITININKAS
IMPERIJOS PASIUNTINYS
PRIEVAIZDAS
AKMENTAŠYS, GIZELIAI IR PAMEISTRIAI
ŠAUKLYS
GAILESTINGIEJI BROLIAI
GESLERIO IR LANDENBERGO RAITELIAI

Daug valstiečių, vyrų ir moterų, iš miškų kantonų

PIRMAS VEIKSMAS

Pirma scena

Aukštas, uolėtas Keturių kantonų ežero krantas priešais Švicą

Ežero įlanka, įsigaubusi į krantą, netoli kranto trobelė. Žvejo berniukas *plaukia valtim. Anapus ežero matyti Švico pievos, kaimai ir sodybos, ryškiai saulės apšviesti. Iš kairės žiūrovas mato Hakeno viršūnes, debesų apgaubtas, iš dešinės, scenos gilumoje, ledo kalnus. Dar prieš pakeliant uždangą, girdėti šveicarų piemenų raliuotinės ir harmoningas bandos varpelių skambėjimas, kuris, atidengus sceną, dar kurį laiką girdimas*

ŽVEJO BERNIUKAS (*dainuoja valtyje*)

Raliuotinės melodija

Šypsodamas ežeras plaukti vilioja,
Berniukas užmigo pakrantėj žaliojoj.
 Ir girdi — lyg fleitos
 Skambėtų garsai,
 Lyg švelniai giedotų
 Dausų angelai.
Ir kai jis iš džiaugsmo pabunda smagus,
Jį bangos bučiuoja, užlieję krantus,
 Ir šaukia jį gelmės:
 „Berneli, eikšen!
 Vilioju snaudalį,
 Įtrauksiu dugnan".

PIEMUO (*ant kalno*)

Raliuotinės variacija

Sudie, žalios pievos
Ir saulėti kloniai!
Piemuo trauks namolei,
Ateina ruduo.
Į slėnius išvyksim ir vėlei sugrįšim,
Kai raibą gegutę kukuojant išgirsim,
Kai žemė iš naujo gėlėm pražydės
Ir sraunūs upeliai gegužy tekės.
Sudie, žalios pievos
Ir saulėti kloniai!
Piemuo trauks namolei,
Ateina ruduo.

ALPIŲ MEDŽIOTOJAS (*pasirodo priešais viršum uolos*)

Antra variacija

Nors griaudžia viršūnės ir virpa takai,
Medžiotojas kopia į kalnus aukštai.
Jis drąsiai keliauja
Ledynų laukais,
Kur vasaros saulė
Žiedų neišskleis.
Po kojom liūliuoja kaip jūra migla,
Atrodo — žmonių ir sodybų nėra.
Tik debesiui plyšus,
Žemai pamatai:
Gelmėj lyg paskendę
Žaliuoja laukai.

Gamtovaizdis pasikeičia. Girdimas duslus dundesys nuo kalnų, pro šalį slenka debesų šešėliai

Žvejys R u o d i s išeina iš savo trobelės, medžiotojas V e r n i s nusileidžia nuo uolos, piemuo K u o n i s ateina su milžtuve ant pečių, Z e p i s , jo piemenukas, seka paskui

RUODIS

Paskubink, Jeni. Valtį trauk į krantą.
Tuoj bus audra. Ledynai dusliai spengia,
Viršūnė Mitenšteino apsiniaukė
Ir šaltas vėjas pučia iš tarpeklio.
Audra, manau, ištiks greičiau, nei laukiam.

KUONIS
    Taip godžiai ėda žolę mano avys
    Ir sargis žemę kasa. Bus lietaus.
VERNIS
    O žuvys šokinėja į paviršių
    Ir kragai nardo. Artinas audra.
KUONIS (*berniukui*)
    Banda kad neiškriktų, žvilgtelk, Zepi!
ZEPIS
    Žalosios Lizos tai varpelis alda.
KUONIS
    Tada čia visos. Ji toliausiai klysta.
RUODIS
    Malonūs, skerdžiau, jūs bandos varpeliai.
VERNIS
    Ir gražūs gyvuliai. Jūsiškiai, taip?
KUONIS
    Nesu aš toks turtingas. Ši banda
    Baronui Atinghauzenui priklauso,
    O man ji pavesta tiktai ganyti.
RUODIS
    Kaip tinka raištis po kaklu žalmargei!
KUONIS
    Supranta ji pati, kad bandą veda.
    Atimsi, tai nustos net žolę ėdus.
RUODIS
    Ką ji supras? — Galvijas neprotingas.
VERNIS
    Nespręskite per greitai. Turi proto
    Taip pat ir gyvuliai. Tai žinom mes,
    Kurie medžiojam, kokios gudrios stirnos.
    Jos, eidamos pasiganyt į pievas,
    Pastato visada sargyboj vieną,
    Kuri, ausis budriai ištempus, saugo
    Ir sušvilpia, kai artinas šaulys.
RUODIS (*piemenims*)
    Namo jau traukiat?
KUONIS   Pievos nuganytos.

VERNIS
Laimingai grįžti!
KUONIS Jums taip pat linkiu.
Iš jūs kelionės ne visi sugrįžta.
RUODIS
Antai atbėga tekinas žmogus.
VERNIS
Matau, Baumgartenas iš Alceleno.

Įpuola uždusęs K o n r a d a s B a u m g a r t e n a s

BAUMGARTENAS
Dėl dievo, keltininke, duokit valtį!
RUODIS
Kas atsitiko? Kurgi taip skubi?
BAUMGARTENAS
Greičiau! Išgelbėkite nuo mirties!
KUONIS
Kaimyne, kas yra?
VERNIS (*žvejui*) Kas vejas jus?
BAUMGARTENAS
Greičiau, greičiau! Jie lipa ant kulnų!
Landfogto raiteliai pavymui vejas.
Esu pražuvęs, jei mane sugaus.
RUODIS
Kodėl jus raiteliai pavymui vejas?
BAUMGARTENAS
Išgelbėkit, paskui jums pasakysiu.
VERNIS
Jūs visas kruvinas. Kas atsitiko?
BAUMGARTENAS
Karaliaus fogtas, Rosberge kur buvo... —
KUONIS
Ar Volfenšisenas jus persekioja?
BAUMGARTENAS
Daugiau nepersekios, aš jį nudėjau.
VISI (*pasitraukdami*)
O dieve gailestingas! Ką padarėt?
BAUMGARTENAS
Ką laisvas vyras bet kuris darytų.

Aš tik apgyniau doro namo teisę,
Žmonos ir savo garbę nuo skriaudėjo.
KUONIS
Ar fogtas įžeidė jūs namo garbę?
BAUMGARTENAS
Kad jo pikti geismai neišsipildė,
Padėjo dievas ir aštrusis kirvis.
VERNIS
Tai perskėlėt jam galvą su kirviu?
KUONIS
Papasakokit mums. Yra dar laiko,
Kol jis atriš nuo kranto savo valtį.
BAUMGARTENAS
Kirtau aš malkas girioje. Žiūriu —
Žmona atbėga baisiai išsigandus:
Burgfogtas apsistojęs mūs namuos,
Įsakęs pirtį iškūrent, paskui
Iš jos norėjęs nešvankių dalykų,
Bet ji ištrūkus pas mane atbėgo,
Aš, viską metęs, parlėkiau namo
Ir su kirviu palaiminau jam pirtį.
VERNIS
Gerai padarėte, ir joks žmogus
Už tai pasmerkt jūs negalės.
KUONIS Tas niekšas!
Atlyginimo pagaliau sulaukė,
Seniai pelnyto iš untervaldeniečių.
BAUMGARTENAS
Tuoj paaiškėjo, vejasi mane.
Bet, dieve, kalbame, o laikas bėga!

Pradeda griaudėti

KUONIS (*žvejui*)
Tai perkelkit greičiau teisingą žmogų!
RUODIS
Negalima dabar. Baisi audra
Artėja. Turėsime palaukti.
BAUMGARTENAS Šventas dieve!
Aš laukti negaliu. Sugaišiu — žūsiu.

KUONIS (*žvejui*)
Padės tau dievas! Artimą reik gelbėt.
Mums kiekvienam taip gali atsitikti.

Šniokščia bangos. Griaudžia

RUODIS
Štai viesulas ant ežero padūko! —
Ką padarysiu prieš vilnis ir audrą?
BAUMGARTENAS (*apkabindamas jam kelius*)
Padėkit man, ir dievas jums padės!
VERNIS
Turėkit širdį, gelbėkit gyvybę!
KUONIS
Jis tėvas, turi žmoną ir vaikų.

Vėl trenkia perkūnija

RUODIS
Aš pats galiu gyvybę čia prarasti,
Taip pat turiu ir žmoną, ir vaikų.
Juk matote, kaip sukasi verpetai
Ir verčias ežeras iš pat gelmių.—
Mielai padėčiau nelaimingam žmogui,
Bet kad negalima, jūs patys matot.
BAUMGARTENAS (*vis dar tebeklūpodamas*)
Tai į rankas turiu patekti priešui,
Kai taip arti išgelbėjimo krantas! —
Štai ten jisai! Jį akimis matau,
Ir mano balso aidas jį pasiekia,
O čia ir valtis, perkelti galėtų,
Bet aš turiu palikti be pagalbos!
KUONIS
Žiūrėkit, kas ateina!
VERNIS Vilius Telis.

T e l i s su lanku

TELIS
Kas tas žmogus, kuris pagalbos prašo?
KUONIS
Alcelenietis vienas. Savo garbę

Begindamas, Volfenšiseną nudobė,
Kur Rosberge karaliaus fogtu buvo.
Dabar landfogto raiteliai jį vejas,
Jis perkelti per ežerą maldauja,
Bet keltininkas bijosi audros
Ir plaukti nesiryžta.
RUODIS Štai ir Telis,
Jis pats irkluoti moka, pasakys,
Ar leistis ežeran mes galim drįsti.
TELIS
Kai reikia, viską galima išdrįsti.

Smarki perkūnija, ežeras šniokščia

RUODIS
Į pragaro nasrus turiu aš šokti?
To niekas nedarys, kas turi proto.
TELIS
Drąsus paskiausiai rūpinas savim.
Pasitikėk dievu ir gelbėk žmogų.
RUODIS
Ant kranto lengva duoti patarimą.
Štai valtis, štai ir ežeras. Bandyk!
TELIS
Dar gali ežeras pasigailėti,
Bet fogtas niekada. Tai ryžkis, vyre!
PIEMENYS IR MEDŽIOTOJAI
Išgelbėk jį! Išgelbėk jį! Išgelbėk!
RUODIS
Nors būtų brolis ar mieliausias vaikas,
Vis tiek aš negalėčiau jam padėti,
Diena juk šiandien Simono ir Judo[1],
Tai šėlsta ežeras, aukos ištroškęs.
TELIS
Tuščia kalba čia nieko nepadėsi,
Skubi pagalba reikalinga žmogui.
Sakyk, ar perkelsi?
RUODIS Aš negaliu!
TELIS
Tai vardan dievo, duok greičiau man valtį!

Aš savo pajėgom silpnom bandysiu.
RUODIS
Drąsusis Telis!
VERNIS Štai kur tikras vyras.
BAUMGARTENAS
Jūs angelas išgelbėtojas, Teli!
TELIS
Aš jus išgelbėsiu nuo fogto keršto,
O nuo audros kas kitas teišgelbsti.
Bet jums geriau patekt į dievo ranką,
O ne žmogaus.
(*Piemeniui*)
Tavęs, kaimyne, paprašysiu
Paguosti žmoną, jei kas mane ištiktų.
Aš tai darau, kas reikia padaryti.

Šoka į valtį

KUONIS (*žvejui*)
Jūs geras irklininkas, tai kodėl
Jūs neišdrįsote, ką Telis drįsta?
RUODIS
Joks vyras to nepadarys, ką Telis,
Visuos kalnuos nerasi tokio antro.
VERNIS (*pasilipęs ant uolos*)
Jau nuplaukė! Padėk drąsuoliui, dieve!
Žiūrėkite, kaip vilnys blaško valtį!
KUONIS (*ant kranto*)
Per viršų ritas bangos! Pasinėrė.
Bet štai ir vėl iškilo. Smarkiai irias
Per šėlstančias ir lūžtančias bangas.
ZEPIS
Landfogto raiteliai atjoja šuoliais!
KUONIS
Dievaž, tai jie! Pagalba suteikta laiku!

Landenbergo r a i t e l i ų būrys

PIRMAS RAITELIS
Išduokit žmogžudį, kur slepiat jūs!

ANTRAS RAITELIS
Jis čia atbėgo, veltui slepiat jį!
KUONIS IR RUODIS
Ko ieškot, raiteliai?
PIRMAS RAITELIS (*pamato valtį*). Ką aš matau? —
Tai po velnių!
VERNIS Ar ieškote jūs to,
Kur valty nuplaukė? — Aplinkui jokit,
Tai greitai jį sugausit.
ANTRAS RAITELIS Prakeikimas!
Jis jau ištrūko!
PIRMAS RAITELIS (*piemeniui ir žvejui*)
Jūs padėjot jam!
Teks atsakyt! — Išginkit galvijus!
Sudeginkit kūtes ir sunaikinkit!
(*Greitai nujoja*)
ZEPIS (*puola iš paskos*)
Ėriukai mano!
KUONIS (*bėga iš paskos*) Varge! Mano bandos!
VERNIS
Piktadariai!
RUODIS (*grąžydamas rankas*) Kada, teisus dangau,
Ateis išgelbėtojas šito krašto?
(*Nueina paskui anuos*)

Antra scena

Štainenas Švico kantone
Liepa priešais Štaufacherio namus prie vieškelio, netoli tilto

Ateina kalbėdamiesi Verneris Štaufacheris ir Pfaiferis iš Liucernos

PFAIFERIS IŠ LIUCERNOS
Tai taip, Štaufacheri, kaip jau sakiau,
Kaip nors išvenkit Austrijai prisiekti[2].

Laikykitės imperijos kaip nors
Ir, dievas duos, apginsit savo laisves.
(*Stipriai paspaudžia ranką ir nori eiti*)

ŠTAUFACHERIS
Palaukite, sugrįš tuoj šeimininkė.
Jūs — mano svečias Švice, aš — Liucernoj.

PFAIFERIS IŠ LIUCERNOS
Ne, ačiū. Reikia dar pasiekti Gerzau.
O fogtų sauvalę ir jų gobšumą,
Sunku nors būtų, bet kol kas pakęskit,
Gal greitai pasikeis, o gal sulauksim
Kito imperatoriaus. Tik austrams
Jei pasiduosit, amžinai jų liksit.

Jis nueina. Štaufacheris susirūpinęs atsisėda po liepa ant suolo. Taip jį randa G e r t r ū d a, jo žmona; ji atsistoja šalia ir kurį laiką stebi jį tylėdama

GERTRŪDA
Toks rimtas, drauge? Net pažint sunku.
Jau daug dienų tylėdama stebiu,
Kaip tavo kaktą niaukia liūdnos mintys
Ir graužia širdį rūpestis sunkus.
Tai pasakyk: kaip ištikimai žmonai,
Man tavo sielvarto priklauso pusė.
Kas slegia tavo širdį, pasakyk!
Tau viskas klojasi, gerovė klesti,
Pilni aruodai, ir galvijų bandos
Laimingai grįžo iš kalnų namo
Su įšertais arkliais žiemoti tvartuos,
Kurie patogiai žiemai paruošti.
Štai tavo namas kaip didžiūno rūmas,
Iš gero medžio puikiai pastatytas
Ir įrengtas tvarkingai, su saiku.
Jis daugeliu langų svetingai šviečia.
Išmargintas gražiai tapytais herbais,
Protingais posakiais, jog pakeleiviai
Jų išmintim tauria sustoję stebis.

ŠTAUFACHERIS
Tiesa, namai puikiausiai pastatyti,
Tiktai, deja, jų pamatai siūbuoja.
GERTRŪDA
Kaip reikia, Verneri, tatai suprasti?
ŠTAUFACHERIS
Po šita liepa neseniai sėdėjau,
Gėrėdamasis užbaigta statyba,
Kai čia iš Kiusnachto pilies prajojo
Su palydovais fogtas ir nustebęs
Sustojo prieš namus. Aš pakilau
Ir nuolankiai pasitikau didžiūną,
Kurį mums imperatorius paskyrė
Aukščiausiai teismo teisei atstovauti.
— Kieno namai? — paklausė jis klastingai,
Gerai žinodamas, kam jie priklauso,
Bet aš susigriebiau ir atsakiau:
— Namai šie imperatoriui priklauso
Ir jums, o man jie — vien tik lenas.
— Esu aš imperatoriaus regentas,—
Atšovė jis piktai,— ir aš nenoriu,
Kad taip namus statytųsi valstiečiai
Ir taip laisvai kaip ponai sau gyventų,
Lyg būtų šito krašto šeimininkai.
Daugiau to nepakęsiu! Reiks sutramdyti! —
Atšiauriai tarė ir tuojau nujojo,
O aš likau su prislėgta širdim,
Svarstydamas nelabojo žodžius.
GERTRŪDA
Mielas mano vyre! Ar galėtum
Žmonos teisingo žodžio išklausyti?
Garsėju aš kaip Ibergo duktė,
Žmogaus prityrusio ir išmintingo.
Mes, seserys, ilgaisiais vakarais
Sėdėdavom ir verpdavome vilnas,
Kai rinkdavos pas tėvą krašto vyrai
Senųjų pergamentų paskaityti
Ir išmintingam pokalby aptarti
Bendruosius reikalus tėvynės labui.

Aš atidžiai klausiausi jų kalbų,
Protingų, linkinčių gerovės kraštui,
Ir dėjausi giliai į savo širdį
Kiekvieną nugirstą protingą žodį.
Tai išklausyk, ką aš tau pasakysiu,
Nes aš žinau, kas tavo širdį slegia.—
Taip širsta landfogtas ir tau kerštauja,
Kad tu esi kliūtis, jog Švico kraštas
Nepasiduoda austrų kunigaikščiams
Ir laikosi imperijos tvirtai,
Kaip mūs garbingi protėviai jos laikės.
Ar, Verneri, ne taip? Gal ne tiesa?

ŠTAUFACHERIS

Taip, Gesleris dėl to manęs nekenčia.

GERTRŪDA

Jis tau pavydi, kad esi laimingas
Kaip laisvas savo tėviškėj žmogus,
O jis neturi jos. Namus valdai
Kaip imperatoriaus tau duotą leną,
Bet tu gali teisėtai jais didžiuotis
Kaip tikras kunigaikštis savo žemėm,
Nes tau nėra kitokio jokio pono,
Tiktai visų krikščionių pats vyriausias.
O fogtas pats jauniausias šeimoje,
Paveldėjęs tik riterio apsiaustą,
Todėl pavydo akimis nuodingom
Jis žiūri į kitų teisėtą laimę.
Tave jis pražudyt seniai prisiekė,
Tiktai kol kas negali. Argi lauksi,
Kol jo klastingi kėslai išsipildys?
Protingas vyras įvykiams užbėga už akių.

ŠTAUFACHERIS

Tai ką daryti?

GERTRŪDA (*prieidama arčiau*) Duosiu patarimą!
Žinai, kaip Švico krašto žmonės skundžias
Mūs fogto sauvale ir godumu.
Gali neabejot, kad Untervaldene
Ir Urio žemėj ne mažiau pavargę
Nuo fogtų priespaudos sunkiausio jungo.

Kaip Gesleris mus šičia nuožmiai spaudžia,
Taip Landenbergas — aname krante,
Iš kur neatplaukia net jokia valtis,
Kad neatneštų mums naujų vis skundų
Dėl fogto priespaudos piktadarybių.
Tai būtų gera, jei protingi vyrai
Slaptai kur susirinktų pasitarti,
Kaip šitos priespaudos nusikratyti.
Gerai žinau, kad dievas neapleistų,
Teisingam reikalui jis maloningas.
Ar neturi tu Ury tikro draugo,
Kuriam atvert galėtum savo širdį?

ŠTAUFACHERIS

Aš ten pažįstu daug garbingų vyrų,
Taip pat žinau ir ponų įžymių,
Kuriais galiu visai pasitikėti.
(*Atsistoja*)
Bet, moteriške, kokią baisią audrą
Tu sukeli tylioj krūtinėj mano!
Širdies slaptybes atgręži į šviesą,
Ir ko aš nedrįsau slaptai svajoti,
Tu lengvabūdiškai viešai kalbi.—
Ar apgalvojai savo patarimą?
Juk tu kvieti į mūsų ramų slėnį
Nesantaiką ir žvangesį ginklų! —
Kaip galim drįsti piemenų tauta
Su viešpačiu pasaulio stot į kovą?
Tai būtų priekabė, kurios jie laukia,
Laukinėm karo gaujomis užpulti
Vargingą kraštą, kad paskui galėtų
Susidoroti pagal karo teisę,
Po priedanga teisingo nubaudimo,
Senosios laisvės raštą sunaikinti.

GERTRŪDA

Ir jūs gi, vyrai, mokat smogt kirviu,
Kovoj pats dievas padeda narsiems.

ŠTAUFACHERIS

Bet, moterie, baisus, siaubingas karas,
Jis sunaikina piemenį ir bandą.

GERTRŪDA
Pakelti reikia, ką dangus atsiunčia,
Bet neteisybės nepakęs kilni širdis.
ŠTAUFACHERIS
Mes džiaugiamės namais, kuriuos pastatėm,
Sudegintų juos pragaištingas karas.
GERTRŪDA
Jei laikinom gėrybėm tegyvenčiau,
Aš juos pati padegčiau savo rankom.
ŠTAUFACHERIS
Pasitiki žmoniškumu! Bet karas
Nepagailės net kūdikių lopšeliuos.
GERTRŪDA
Danguj atras nekaltas užtarėją.
Žvelk priekin, Verneri, o ne atgal.
ŠTAUFACHERIS
Mes, vyrai, galim žūt narsioj kovoj,
Bet koks tada ištiktų jus likimas?
GERTRŪDA
Silpniausias gali rasti savo galą,
Nuo tilto šuolis, ir — laisva esu.
ŠTAUFACHERIS (*puola jai į glėbį*)
Kas glaudžia tokią širdį prie krūtinės,
Tas gali su džiaugsmu už savo kiemą
Ir židinį kovoti,— jam nebaisios
Nors ir visų karalių karo jėgos.
Tuojau į Urį eisiu. Ten turiu
Aš seną draugą — Fiurstą Valterį,
Kuris galvoja apie šiuos laikus
Taip pat kaip aš. Be to, tenai atrasiu
Fon Atinghauzeną, vėliavininką,—
Nors jis aukštos kilmės, bet myli liaudį
Ir gerbia mūsų papročius senuosius.
Su jais abiem man reikia pasitarti,
Kaip apsiginti mums nuo krašto priešų.
Tai būk sveika ir, kol manęs nebus,
Tvarkyk namų apyvoką tvarkingai,
Sušelpk šventųjų vietų maldininką,
Paremk ir dievobaimingą vienuolį,

Jei jis aukas dėl vienuolyno rinktų,—
Visus paleisk dosniai apdovanojus.
Štaufacherio namai prie viešo kelio,
Visų akivaizdoj, ir jų pastogė
Visiems keleiviams tebūnie vaišinga.

Tuo metu, kai jie pasitraukia į scenos gilumą, ateina V i l i u s T e l i s su B a u m g a r t e n u

TELIS (*Baumgartenui*)
Dabar aš jums daugiau nereikalingas.
Į šiuos namus užeikit, ten gyvena
Štaufacheris. Tai prispaustųjų tėvas.
O štai jis pats. Užeisime drauge.

Jis eina prie jo, scena pasikeičia

T r e č i a s c e n a

Atvira aikštė prie Altorfo

Ant aukštumos, scenos gilumoje, matyti statoma tvirtovė, kuri jau tiek pastatyta, kad matomos visumos formos. Užpakalinė dalis jau baigta, statoma priešakinė; dar stovi pastoliai, kuriais laipioja darbininkai; ant kraigo sėdi stogdengys.— Visi juda ir dirba.
P r i e v a i z d a s, a k m e n t a š y s, g i z e l i a i ir p a m e i s t r i a i

PRIEVAIZDAS (*su lazda ragina darbininkus*)
Negaiškit! Sienų akmenis sparčiau
Ir kalkių skiedinį tuojau čia neškit,
Kad pamatytų landfogtas atėjęs,
Kaip sienos kyla! — Slenkate lyg sraigės.

Dviem pameistriams su našta

Ar šitiek nešama? — Bent dusyk reiktų!
Kaip dykaduoniai vengiat savo darbo.

PIRMAS GIZELIS
Nelengva nešti akmenis, kai reik
Kalėjimą statyti sau patiems.
PRIEVAIZDAS
Ko niurnate? — Nenaudėlių tauta!
Netinka niekam, kaip tik karvėms melžti
Ir tingiai valkiotis po savo kalnus.
SENAS ŽMOGUS (*atsikvėpdamas*)
Aš negaliu daugiau.
PRIEVAIZDAS (*jį purtydamas*) Prie darbo, seni!
PIRMAS GIZELIS
Ar jūs visai neturite širdies,
Kad varote į darbą tokį senį,
Kuris ir pats paeiti vos begali.
AKMENTAŠYS IR GIZELIAI
Tat šaukiasi dangaus!
PRIEVAIZDAS O jums kas rūpi?
Aš savo pareigas turiu atlikti.
ANTRAS GIZELIS
O kaip vadinsis statoma tvirtovė?
PRIEVAIZDAS
Vadinsis U r i o J u n g u, nes pajungsim
Šituo jungu jus.
GIZELIAI Šituo Urio Jungu?
PRIEVAIZDAS
Tai kas gi čia per juokas?
ANTRAS GIZELIS Manot jūs
Pajungti Urio kraštą tokiu laužu?
PIRMAS GIZELIS
Matai, kiek tokių kurmiarausių reiktų
Sukrauti viens ant kito, kad išeitų
Mūs Urio krašto bent mažiausias kalnas?

P r i e v a i z d a s nueina į gilumą

AKMENTAŠYS
Į ežero gelmes aš sviesiu kūjį,
Kuriuo stačiau šį prakeikimo rūmą.

Ateina T e l i s ir Š t a u f a c h e r i s

ŠTAUFACHERIS
Geriau numirčiau šito nepamatęs!
TELIS
Čia pavojinga, eikime toliau.
ŠTAUFACHERIS
Ar Ury aš esu, laisvam krašte?
AKMENTAŠYS
Jei, pone, pamatytum dar rūsius
Po šitais bokštais! Jau kas t e n pateks,
Tai gaidžio giedant niekad neišgirs.
ŠTAUFACHERIS
O viešpatie!
AKMENTAŠYS O šitie skliautai, spyriai,
Atrodo, būtų amžiams pastatyti!
TELIS
Ką rankos statė, rankos ir sugriaus.
(*Rodydamas į kalnus*)
Pats dievas mums sutvėrė laisvės rūmus.

Pasigirsta būgnas, ateina ž m o n ė s, nešdami kepurę ant karties, paskui juos eina š a u k l y s, triukšmaudamos veržiasi m o t e r y s ir v a i k a i

PIRMAS GIZELIS
Ko būgnas gaudžia? Dėmesio! Klausykit.
AKMENTAŠYS
Lyg karnavalas, bet kam ta kepurė?
ŠAUKLYS
Klausykit, imperatoriaus vardu!
GIZELIAI Nutilkit!
ŠAUKLYS
Ar šią kepurę matot, Urio vyrai?
Ant aukšto stiebo ji bus iškelta
Altorfo vidury, aukščiausioj vietoj,—
Tokia jums landfogto valia ir žodis:
Privalot reikšti pagarbą kepurei
Kaip jam pačiam, priklaupdami klusniai
Ir nuolankiai pakeldami kepurę.—
Karalius šitaip bando jūs klusnumą,

O kas išdrįstų neklausyt karaliaus,
Prarastų savo turtą ir gyvybę.

Žmonės garsiai juokiasi; vėl sudunda būgnas, ir minia nueina toliau

PIRMAS GIZELIS
Vėl keistenybę fogtas prasimanė!
Kepurę gerbti! Kurgi tai girdėta?
AKMENTAŠYS
Mums lenkt kelius dėl kažkokios kepurės?
Jis nori pasityčiot iš žmonių?
PIRMAS GIZELIS
Kad bent karaliaus karūna! O čia
Tik austriška kepurė. Ją mačiau
Prie sosto kabant, kur dalina lenus.
AKMENTAŠYS
Tai Austrijos kepurė! Atsargiai!
Žabangai čia! Mus Austrijai parduoda!
GIZELIAI
Nepasiduos garbingi vyrai gėdai.
AKMENTAŠYS
Tai einam pasitarti su kitais.

Nueina į scenos gilumą

TELIS (*Štaufacheriui*)
Jūs viską sužinojot. Likit sveikas.
ŠTAUFACHERIS
Kur skubat? Dar palaukite truputį.
TELIS
Namie jau tėvo laukia. Negaliu.
ŠTAUFACHERIS
Pilna širdis, norėčiau pakalbėti.
TELIS
Širdies sunkybės nepalengvins žodžiai.
ŠTAUFACHERIS
Bet žodžiai gali prie veiksmų nuvesti.
TELIS
Dabar mūs veiksmas — kęsti ir tylėti.

ŠTAUFACHERIS
Bet kaipgi nepakenčiamą pakęsti?
TELIS
Griežti valdovai kuo trumpiausiai valdo.
Kada iš savo prarajų pakyla
Baisi audra,— gesinama ugnis,
Laivai į savo uostus plaukti skuba,—
Praūžia be žalos audra per žemę.
Ramiai namuos kiekvienas tegyvena.
Taikingąjį užvis geriau apsaugo
Pati taika.
ŠTAUFACHERIS
Ar taip iš tikro manot?
TELIS
Neužminta gyvatė neįkanda.
Jie patys pagaliau nusiramins,
Matydami ramybę mūs krašte.
ŠTAUFACHERIS
Žinokite: vienybėje galybė.
TELIS
Vienam išplaukt lengviau, kai skęsta laivas.
ŠTAUFACHERIS
Taip bendrą reikalą lengvai apleidžiat?
TELIS
Tegu kiekvienas būna pats stiprus.
ŠTAUFACHERIS
Bet susijungę net silpni galingi.
TELIS
Stiprus, kai vienas pats, yra stipriausias.
ŠTAUFACHERIS
Tai jūs pagalbos nesulauks tėvynė,
Kai bus ji priversta už ginklo stvertis?
TELIS (*paduodamas jam ranką*)
Pražuvusį ėriuką iš bedugnės
Išgelbsti Telis. Kaipgi jis galėtų
Apleisti savo bičiulius nelaimėj?
Ką darote — darykit, bet atleiskit
Mane nuo patarimų. Negaliu
Ilgai dvejoti, rinktis ir svarstyti,

Bet jeigu jums prireiktų tikro veiksmo,
Pašaukit Telį,— jis tuojau atvyks.

Nueina į skirtingas puses. Staiga žmonės subėga prie statybos pastolių

AKMENTAŠYS (*įbėgdamas*)
Kas atsitiko?
PIRMAS GIZELIS (*šaukdamas įbėga*)
Stogdengys nukrito!

Ateina B e r t a su palydovais

BERTA (*verždamasi*)
Ar jis užsimušė? Greičiau padėkit —
Jei galima išgelbėti, štai auksas —
(meta savo papuošalus žmonėms)
AKMENTAŠYS
Su jūsų auksu! — Perkate jūs viską
Už auksą. Nuo vaikų atplėšiat tėvą
Ir atskiriate vyrą nuo žmonos
Ar kraštą įstumiat į baisų vargą,
Atrodo jums, kad galima atlygint
Už viską auksu.— Eikite šalin!
Mes buvome be jūs laimingi žmonės,
Atėjot jūs — ir neviltis atėjo.
BERTA (*grįžtančiam prievaizdui*) Ar gyvas?

Prievaizdas papurto galvą

Nelaimingoji pilie!
Su prakeikimais tu esi statyta,
Ir prakeikimas tavyje gyvens.
(*Nueina*)

K e t v i r t a s c e n a

V a l t e r i o F i u r s t o namai

V a l t e r i s F i u r s t a s ir A r n o l d a s i š M e l c h t a l i o vienu metu sueina iš priešingų pusių

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Tai ponas Valteris!
VALTERIS FIURSTAS Kad neužkluptų!
Stovėkit vietoje. Aplink šnipai.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Ar dar nėra žinių iš Untervaldeno?
Iš mano tėvo? — Nieko? — Negaliu
Ilgiau lindėti čia kaip koks belaisvis.
Ir ką gi aš kam pikta padariau,
Kad reiktų man lyg žmogžudžiui slapstytis?
Tik per nagus akiplėšai sušėriau,
Kuris norėjo, fogto įsakytas,
Pagrobt geriausią mano jaučių jungą.
VALTERIS FIURSTAS
Per karštas esate. Tas bernas buvo
Jūs fogto atsiųstas, valdžios teisėtos.
Tai nusikaltęs turite kentėti,
Nors ir sunkiausia būtų ta bausmė.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Ar aš begėdžio kalbą kęst galėjau:
„Jei nori valgyti valstietis duoną,
Tai pats tegu į žagrę įsijungia!“
Man užvirė širdis, kai tas bjaurybė
Išjungė mano kuo geriausius jaučius.
Dusliai jie baubė, badėsi ragais,
Tarytum jausdami bjauriausią skriaudą,
Jog apėmė mane teisingas pyktis,
Ir aš sudrožiau niekšui per nagus.
VALTERIS FIURSTAS
Mes, seniai, vos suvaldom savo širdis,
Tai kur jau čia jauniems susivaldyti.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Man rūpi tėvas. Reiktų jam globos
Senatvėje, o jo sūnus toli.
Tiktai todėl jo fogtas neapkenčia,
Kad teises jis užstodavo ir laisvę,
Dabar be gailesčio prispaus senelį,
Ir nuo skriaudos nebus kas jį užstoja.
Kas bus — tebūna, aš turiu ten eiti.

VALTERIS FIURSTAS
Turėkite kantrybės ir palaukit,
Kol gausime žinių iš Untervaldeno.
Kažkas ten beldžias. Slėpkitės greičiau.
Gal landfogto pasiuntinys. Skubėkit!
Landenbergo ranka ir čia jus tyko,—
Paduoda ranką viens kitam tironai.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Jie moko mus, ką turime daryti.
VALTERIS FIURSTAS
Tad eikite. Kai bus saugu — pašauksiu.

Arnoldas iš Melchtalio išeina

Aš pasakyti vargšui negaliu,
Ką nujaučiu negero.— Kas ten beldžias?
Pabels kas į duris — nelaimės laukiu.
Visuos kampuos — klasta ir išdavystė,
Į vidų veržias prievartos tarnai.
Prireiks durims spynas, sklendes taisyti.

Atidaro ir nustebęs traukiasi atgal, nes įeina Verneris Štaufacheris

Ką aš matau? Jūs, Verneri? O dieve,
Koks mielas svečias! Niekada šio slenksčio
Neperžengė žmogus už jus geresnis.
Prašau pasiviešėt po mano stogu!
Kas atvedė jus čia? Ko ieškot Ury?
ŠTAUFACHERIS (*paduodamas jam ranką*)
Senų laikų, Šveicarijos senos.
VALTERIS FIURSTAS
Tai jūs atsinešat ją su savim! —
Man, jus pamačius, džiaugiasi širdis.
Prisėskit, pone Verneri! Kaip laikos
Žmona, maloni jūsų šeimininkė,
Garbingo Ibergo duktė Gertrūda?
O jūs namus visi keleiviai giria,
Kurie iš žemės vokiečių per kalnus
Italijon keliauja. — Bet sakykit,
Ar tiesiai jūs iš Flilueleno einat,

Ar pakeliui nematėte ko nors,
Prieš peržengdami šito namo slenkstį?
ŠTAUFACHERIS (*sėsdamas*)
Mačiau aš vieną pastatą bestatant,
Kuris nesuramino man širdies.
VALTERIS FIURSTAS
Supratote iš pirmo žvilgsnio, drauge!
ŠTAUFACHERIS
Dar Ury tokių pastatų nebuvo! —
Kalėjimų čia niekas nepažino,
Jei uždarydavo, tai tik į kapą.
VALTERIS FIURSTAS
Tai laisvės kapas. Jūs gerai pasakėt.
ŠTAUFACHERIS
Taip, pone Valteri, sakysiu tiesiai,
Mane čia atvedė ne koks smalsumas,
Bet sunkūs rūpesčiai. — Aš palikau
Vergiją namuose ir čia radau.
Jau nebegalima daugiau kentėti,
O sauvalės nė galo nematyti.
Visais laikais laisvi šveicarai buvo,
Ir nesam pratę priespaudą pakęsti.
Dar tie kalnai nebuvo šito matę
Nuo tų laikų, kai piemenys čia gano.
VALTERIS FIURSTAS
Taip, sauvalė iš tikro negirdėta!
Garbingas Atinghauzenas, mūs ponas,
Kuris atsimena senus laikus,
Taip pat galvoja, kad gana kentėti.
ŠTAUFACHERIS
Jau Untervaldene smurto negerovės
Sulaukė keršto. Volfenšisenas,
Kur buvo Rosberge karaliaus fogtu,
Gašliai įsigeidė užginto vaisiaus:
Baumgarteno, iš Alceleno kaimo,
Norėjo žmoną įžūliai išgėdint,
Bet vyras užmušė jį su kirviu.
VALTERIS FIURSTAS
Teisingai nubaudė jį dievo teismas!

Baumgartenas kukliausias vyras buvo.
Ar jam pačiam pavyko pasislėpti?
ŠTAUFACHERIS
Jį perkėlė per ežerą jūs žentas,
O aš jį paslėpiau po savo stogu.
Jis pranešė man baisesnių dalykų,
Kurie įvyko Zarnene. Nuo jų
Širdis krauju pasrūti gali žmogui.
VALTERIS FIURSTAS (*susirūpinęs*)
O kas ten atsitiko?
ŠTAUFACHERIS Melchtaly,
Nuo Kernso vartų netoli, gyveno
Taurus pilietis, Henrikas vardu,
Iš Haldeno, aplinkui įtakingas.
VALTERIS FIURSTAS
Visi pažįsta! Kas jam? Pasakykit!
ŠTAUFACHERIS
Norėjo Landenbergas štai nubausti
Už nieką sūnų ir įsakė tarnui
Išjungt iš žagrės jo geriausius jaučius,
Bet jis apkūlė tarną ir pabėgo.
VALTERIS FIURSTAS (*nebetverdamas*)
Kas tėvui atsitiko? — Pasakykit!
ŠTAUFACHERIS
Tai Landenbergas įsakė tėvui,
Kad jis tuojau atvestų savo sūnų,
Bet kai teisingai tėvas jam prisiekė,
Kad nežinąs, kur jo sūnus pabėgęs,
Tai fogtas liepė budelius pašaukti.
VALTERIS FIURSTAS (*pašoka, nori jį nusivest į kitą pusę*)
Tyliau! Nė žodžio!
ŠTAUFACHERIS (*kylančiu balsu*)
„Jei sūnus pabėgo,
Tai aš tave turiu!“ —
Parito žemėn
Ir geležim akis išdūrė seniui.—
VALTERIS FIURSTAS
Dangau teisingas!

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO (*įsiverždamas*)
Ar akis išdūrė?
ŠTAUFACHERIS (*nustebęs Valteriui Fiurstui*)
Kas šis jaunuolis?
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO (*stveria jį už rankos*)
Sakote — akis?
VALTERIS FIURSTAS
O nelaimingasis!
ŠTAUFACHERIS Kas jis toksai?

Valteris Fiurstas duoda jam ženklą

Tai jo sūnus? O dieve teisingasis!
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
O aš — toli! — Abi akis išdūrė?
VALTERIS FIURSTAS
Valdykitės nelaimėje kaip vyras.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Už m a n o kaltę ir prasižengimą!
A p a k i n t a s! Iš tikro? Ar v i s a i?
ŠTAUFACHERIS
Išseko jo regėjimo šaltinis,
Ir niekada jis saulės nematys.
VALTERIS FIURSTAS
Jo skausmo pagailėkit!
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO Niekad! Niekad!
(*Prispaudęs rankas prie akių, valandėlę tyli, paskui kreipiasi į vieną, į kitą ir prislėgtu balsu švelniai kalba pro ašaras*)
O kokia didelė dangaus malonė —
Akių šviesa! — Visi šviesoj gyvena,
Kiekvienas sutvėrimas ir būtybė. —
Į šviesą gręžias augalai džiaugsmingai.
Tik jis, nors jausdamas, privalo būti
Nakties tamsoj. Daugiau jo nepradžiugins
Pakalnių žaluma, gėlių margumas
Ir saulės atspindžiai kalnų ledynuos.
Numirt — niekai, g y v e n t ir n e m a t y t —
Tikra nelaimė. — Ko gi taip skausmingai
Jūs žiūrit į mane? Juk aš turiu
Net dvi žvalias akis ir nė vienos

Jų duoti savo tėvui negaliu,
Nė vieno atspindžio šviesos galybių,
Kurių man aibės veržias į akis.
ŠTAUFACHERIS
Deja, užuot sumažinęs jūs skausmą,
Turiu padidint.— Jis daugiau neteko.
Jūs tėvui landfogtas išplėšė viską,
Paliko vieną lazdą, kad keliautų
Nuo durų ligi durų — nuogas, aklas.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Tik vieną lazdą neregiui seneliui!
Išplėšė viską, netgi saulės šviesą,
Kiekvieno vargšo kuo didžiausią lobį.
Dabar jūs nekalbėkit man daugiau,
Kad aš slapstyčiausi ir čia palikčiau.
Ir koks niekingas aš buvau bailys,
Kai rūpinausi savo saugumu,
O ne tavim! — Aš tavo žilą galvą
Kaip užstatą tironui palikau.
Šalin tad silpnadvasis atsargumas!
Aš ten vykstu. Nenoriu apie nieką
Daugiau galvoti, vien tik apie kerštą,
Ir sulaikyt manęs negali niekas.
Iš landfogto pareikalausiu tėvui
Grąžint akis. Aš jį visur surasiu,
Nors apsuptą sargybos. Negalėsiu
Aš tol gyvent, kol savo baisų skausmą
Neatvėsinsiu jo krauju!
(*Jis nori eiti*)
VALTERIS FIURSTAS Palaukit!
O ką jūs galite jam padaryti?
Jis saugiai sėdi Zarneno pily
Ir juokias iš bejėgiškos rūstybės,
Kuri negali jam pakenkt tvirtovėj.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Nors ledo rūmuos jis aukštai gyventų
Ant kalno Šrekhorno ar dar aukščiau,
Kur Jungfrau, apsigobusi šydu,
Sustingo amžiams,— aš surasiu kelią.

Su dvidešimt kaip aš drąsių vaikinų
Lig pamatų sugriausiu jo tvirtovę.
O jeigu niekas nenorės padėti
Ir jei visi iš baimės dėl namų
Ir kaimenių jūs lenksitės tironui,
Tada sušauksiu piemenis kalnuos,
Kur po laisva dangaus pastoge širdys
Dar neatšalusios, sveiki jausmai,
Ir apsakysiu jiems piktadarystę.

ŠTAUFACHERIS (*Valteriui Fiurstui*)
Jau sielvarto viršūnė pasiekta.
Ar mes dar lauksime ko nors baisesnio?

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Ar gali kas baisesnio būt, jei akys
Ir tos nesaugios savo kaktoje?
Ar apsigint negalim? — Kam tada
Mes lanką mokėmės įtempti stangriai
Ir smogt kirviu? — Kiekvienas sutvėrimas
Prispaustas turi apsiginti kuo:
Piestu juk stoja nuvarytas briedis,
Baisiais ragais vaikydamas šunis,
Nutrenkia stirna į bedugnę šaulį,
Net jautis, pats ramiausias gyvulys,
Kuris į jungą duodasi pajungti,
Išerzintas pašoka ir ragais
Į padebesius sviedžia savo priešą.

VALTERIS FIURSTAS
Jei trys kantonai taip kaip mes gyventų,
Galėtume kai ką ir padaryti.

ŠTAUFACHERIS
Kai Ury šaukia, Untervaldenas klauso,
O Švicas seną sąjungą parems.

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Aš Untervaldene daug turiu draugų,
Kurie į kovą stotų su džiaugsmu,
Jei tik paremtų juos kiti kovoj. —
Prakilnūs krašto vyrai! Aš tarp jūs,
Prityrusių, esu tiktai jaunuolis,
Kuris bendruomenėj neturi balso.

Bet nepaniekinkit ir mano žodžio,
Nors aš dar jaunas ir mažai gyvenęs,
Tai ne jaunuolio nerimauja kraujas,
Bet čia mane kalbėti verčia skausmas,
Kuris net akmenis galėtų trupint.
Jūs esate tėvai ir šeimininkai
Ir norite turėti dorą sūnų,
Kuris pagerbtų jūsų žilą plauką
Ir jūs akis senatvėje apgintų...
O jeigu jūs dar nesat nukentėję
Nei savo kūnu ir nei savo turtais,
Ir jūsų akys žvalgosi aplinkui,
Nebūkit abejingi mūs nelaimei.
Tirono kardas ir virš jūsų kabo,
Ir jūs nekenčiat Austrijos karūnos.
Tuo buvo kaltinamas mano tėvas,
Tuo lygiai jūs kalti ir pasmerkti.

ŠTAUFACHERIS (*Valteriui Fiurstui*)
Tai spręskite. Aš pasiryžęs sekti.

VALTERIS FIURSTAS
Norėčiau sužinoti, ką patartų
Mums Zilinas ir Atinghauzenas,—
Mums jų vardai pritrauktų daug draugų.

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Kieno garbingesni kalnuos vardai
Už jūs, Štaufacheri, ir jūsų, Fiurstai?
Jais visiškai pasitiki tauta,
Visam krašte jie turi gerą garsą.
Jūs daug paveldėjot tėvų dorybių
Ir gausiai jas padauginote patys.
Kam mums didikai? Patys apsieisim.
Jei būtume tiktai vieni krašte,
Mokėtume vieni ir apsiginti.

ŠTAUFACHERIS
Didikų neprispaudė dar kaip mūsų:
Tas potvynis, kur siaučia žemumoj,
Lig šiol nėra dar aukštumų pasiekęs.
Bet jie pagalbos mums neatsakys,
Kai pamatys ginkluotą visą kraštą.

VALTERIS FIURSTAS
Jei būtų koks kilmingas tarpininkas
Tarp mūs ir Austrijos, tai gal surastum
Įstatymą ir teisę, bet dabar,
Kai spaudžia imperatorius ir teisia,
Tik d i e v a s gal padėti mūsų rankom.
Tai telkit vyrus Švice, aš surinksiu
Draugus mūs Uryje. Bet ką pasiųsim
Į Untervaldeną?
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Ten mane pasiųskit,
Nes Untervaldenas man artimiausias.
VALTERIS FIURSTAS
Aš negaliu sutikt. Jūs mano svečias,
Ir aš turiu užtikrint jums saugumą.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Bet leiskite mane. Aš ten žinau
Visus kelius ir takelius slaptus,
Be to, turiu pakankamai draugų,
Kurie paslėps nuo priešų ir priglaus.
ŠTAUFACHERIS
Tai leiskit su dievu jį ten keliauti.
Nėra ten išdavikų. Neapkenčia
Visi tironų, tad neatsiras,
Kas patarnautų jiems. Su juo drauge
Teeis Baumgartenas draugų ieškoti
Ir kelti krašto.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO Kaip susižinosim,
Kad neįtartų per anksti tironai?
ŠTAUFACHERIS
Mes susitiksim Brunene ar Traibe,
Prie uosto, kur pirklių laivai sustoja.
VALTERIS FIURSTAS
Ne, taip viešai negalima mums veikti.
Klausykite! Nuo ežero kairėj,
Link Bruneno, prieš Mitenštainą tiesiai,
Yra toks slėnis nuošalus miške,
Kurį vadina piemens Riutlio kloniu[3].
Ten mūs (*Melchtaliui*) ir jūs (*Štaufacheriui*)

Kantonų baigias sienos,
Iš Švico lengva valtele atplaukti.
Ten susirinktume tuščiais takais
Ir pasitartume slaptai nakčia.
Galėtum atsivest po dešimt vyrų,
Ištikimų vienminčių, ir drauge
Aptarti krašto reikalus visus
Bei pasiryžti su pagalba dievo.

ŠTAUFACHERIS
Tebūna taip. Dabar paduokit man
Garbingą savo dešinę, taip pat
Ir jūs. — Kaip šičia mes t r y s v y r a i
Garbingai be klastos rankas sujungiam,
Tegu taip susijungia t r y s k r a š t a i
Kovoti — gintis, mirti ar gyventi.

VALTERIS FIURSTAS ir ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Gyvent ar mirt!
(*Valandėlę tylėdami laiko sujungę rankas*)

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
O mano aklas tėve!
Tu n e r e g ė s i atkovotos laisvės,
Bet tu išgirsi ją, kai virš kalnų
Pakils liepsnodami ugnies ženklai,
Nuožmių tironų stiprios pilys grius,
Šveicarai susirinks į tavo trobą,
Džiaugsmingą žinią tau praneš visi,
Tau akyse prašvis naktis tamsi.

Skirstosi

ANTRAS VEIKSMAS

Pirma scena

Barono Atinghauzeno pilis

Gotiška salė, išpuošta herbų skydais ir šalmais. Baronas, aštuoniasdešimt penkerių metų senis, aukšto, didingo stoto, pasirėmęs lazda su stirnos ragais ir apsisiautęs kailiais. Kuonis ir dar šeši tarnai stovi aplink jį su grėbliais ir dalgiais. Įeina Ulrichas fon Rudencas, apsivilkęs riterio apranga

RUDENCAS
Aš atėjau. Ką pasakysit, dėde?
ATINGHAUZENAS
Pirma senuoju papročiu man leisk
Išgerti su tarnais rytinę taurę.
(*Jis geria iš taurės, paskui leidžia ją aplink*)
Anksčiau aš pats miške ir laukuose
Jų darbą rikiavau savom akim,
Kai jie po mano vėliava kovojo.
Dabar aš net kaip prievaizdas netikęs,
Ir saulė neužklysta pas mane,
O man ją kalnuose surast sunku.
Kasdien siauryn vis eina mano ratas,
Artėja pats siauriausias, paskutinis,
Kur pamažu gyvenimas sustos.
Dabar esu aš savo tik šešėlis,
O greitai pasiliks tik mano vardas.
KUONIS (*perduodamas Rudencui taurę*)
Jums, junkeri.

Rudencas delsia paimti taurę

Išgerkit į sveikatą!
Viena taurė tegu suvienys širdis.
ATINGHAUZENAS
Tai eikite, vaikai. Sulaukę šventės,
Mes pasitarsim krašto reikalais.

T a r n a i išeina. Atinghauzenas ir Rudencas

ATINGHAUZENAS
Matau, tu apsijuosęs ir šarvuotas,
Ar ne į Altorfo keliauji pilį?
RUDENCAS
Taip, dėde, ir užtrukti negaliu.
ATINGHAUZENAS
Taip tau skubu, ar ką? Jaunystės metai
Suskirstyti taip šykščiai, jog pritrūkai
Bent valandėlės savo seniui dėdei?
RUDENCAS
Matau, aš jums visai nereikalingas,
Aš svetimas šiuos namuose esu.
ATINGHAUZENAS (*ilgai į jį žiūrėjęs*)
Deja, bet taip yra, kad tau tėvynė
Jau tapo svetima. O Uli! Uli!
Tave pažint sunku. Puošies šilkais,
Didžiuojiesi viešai tu povo plunksna,
Pečius apsiautęs purpuro skraiste[4],
Žvelgi su panieka į kaimo žmogų
Ir gėdinies, pasveikintas širdingai.
RUDENCAS
Mielai jį pagerbiu, kiek nusipelno,
Bet jam aš neužleidžiu savo teisių.
ATINGHAUZENAS
Karalius engia visą mūsų šalį.
Ir sielojasi kiekviena kilni širdis
Dėl pragaištingos priespaudos tirono,
Kurią mes kenčiame. Tavęs tik vieno
Nejaudina visuotinasis skausmas.
Atrodo, lyg tu būtum atskalūnas,
Į mūsų priešų persimetęs pusę,
Juokiesi iš bendros tautos nelaimės

Ir pramogose tuščiose sau ieškai
Karališkos malonės tuo metu,
Kai plūsta kraujo ašarom tėvynė.

RUDENCAS

Tėvynė prislėgta? Kas kaltas, dėde?
Ir kas į šią nelaimę ją įstūmė?
Tik vieną lengvą žodį reikia tarti,
Kad priespauda išnyktų ir karalius
Vėl būtų maloningas. Vargas tiems,
Kurie tautos akis piktai apdūmė,
Kad priešintųs tikrajam savo labui.
Jie savanaudiškai kliudyti nori,
Kad austrams neprisiektų trys kantonai,
O juk aplink visi kraštai prisiekė.
Patinka jiems sėdėt šalia didikų.
Jiems reikia imperatoriaus tik tam,
Kad joks valdovas čia neviešpatautų.

ATINGHAUZENAS

Aš tai išgirst turiu iš tavo lūpų?

RUDENCAS

Pradėjote, tai leiskite užbaigti.
O koks gi jūsų, dėde, čia vaidmuo?
Ar nebežinot didesnės garbės,
Kaip būti vėliavininku ar seniūnu
Ir lygiomis su piemenim valdyti?
Ar jums nebūtų garbingesnis kelias
Prisiekt ištikimai karaliaus sostui
Ir prisidėt prie prašmatnios stovyklos,
Kaip būti čia didžiūnu tarp bernų
Ir su valstiečiais posėdžiaut teisme?

ATINGHAUZENAS

Ak Uli, Uli! Aš gerai pažįstu
Tą vyliaus balsą. Jį vieną tegirdi,
Jis širdį tau užnuodijo pagunda.

RUDENCAS

Taip, aš neslėpsiu — skaudžiai man į širdį
Pataiko svetimšaliai, kai pašiepdami
Vadina mus — kilmingaisiais valstiečiais.

Aš negaliu pakęst, kada aplinkui
Kilmingasis jaunimas pelno garbę
Po Habsburgų garbingom vėliavom,
O aš turiu čia tėviškėj lindėti
Ir kasdieniniams rūpesčiams aukot
Gyvenimo pavasarį žavingą.
Kada kitur didingi vyksta žygiai,
Garbės pasaulis spindi už kalnų,
Tai čia rūdija mano šalmas, skydas.
Kovos trimitų aidas nesugriaudės
Ir nepakvies heroldas į turnyrą
Šiuos slėniuos niekada, tik amžinai
Čia piemenų raliavimą girdėsi
Ir nuobodų skambėjimą varpelių.

ATINGHAUZENAS

Apakėli, tuštybės suvedžiotas!
Tai ką, paniekink savo gimtą kraštą
Ir gėdinkis senų jo papročių!
Pravirksi ašarom graudžiom ne kartą,
Kai pasiilgsi tėviškės kalnų
Ir piemenų raliavimo, dainos,
Kurią tu niekini iš nuobodumo,
Tau pervers širdį ilgesys skaudus,
Kai ją išgirsi svetimoj šaly.
Oi, koks stiprus tėvynės ilgesys!
Tau svetimas pasaulis apgaulingas,
Tu imperatoriaus didinguos rūmuos
Nesavas būsi su tauria širdim.
Tenai visai kitų dorybių reikia
Kaip tų, kurių įsigijai čia, slėny. —
Tai eik, parduok ten savo laisvą sielą.
Paimk kaip leną tėviškę ir būk
Karaliaus bernas, nors galėtum būti
Paveldėtosios savo žemės viešpats
Ir laisvo krašto laisvas kunigaikštis.
Ak Uli, Uli! Būk tu su savaisiais!
Nevyk į Altorfą! — O neapleisk
Savos tėvynės reikalo švenčiausio! —
Iš mano giminės aš paskutinis,

Ir mano vardas baigsis su manim.
Štai kabo mano šalmas, mano skydas,
Kuriuos įdėsit man drauge į kapą,
Ir aš turėsiu mirdamas galvoti,
Jog lauki tu, kol aš akis užmerksiu,
Kad pereitum į svetimųjų leną
Ir mano tėviškės kilmingą valdą,
Kurią esu laisvai iš dievo gavęs,
Tu gautumei iš Austrijos malonės.

RUDENCAS
Tik veltui priešinamės mes karaliui,
Pasaulis jam priklauso[5]. Ar vieni
Su užkietėjusiu atkaklumu
Galėsime nutraukt kraštų grandinę,
Kuria jisai sukaustė mus aplink?
Jo rinkos, j o teismai ir j o keliai,
Net už apkrautą arklį mokam duoklę,
Keliaudami per Gotardo tarpeklį.
Jis savo žemėmis apsupęs mus,
Lyg su tinklu apnarpliojęs čia viską. —
Imperija negins mūs. Ji pati
Nuo Austrijos kaskart labiau priklauso.
Jei dievas nepadės, tai negalės
Padėt joks imperatorius. Ar galim
Tikėti jo mums duodamu žodžiu
Kada jis pats, pritrūkęs užstato
Ar karo spaudžiamas, pilis užstato,
Parduoda net imperijos miestus[6],
Kurie erelio prieglaudos ieškojo? —
Ne, dėde! Daug geriau ir atsargiau
Mums šiais sunkiais nesantaikos laikais
Bus prisišlieti prie galingos pusės.
Pereinamas imperijos vainikas
Nevertina ištikimos tarnybos.
Paveldimajam sostui nusipelnęs,
Pats savo ateities pasėji sėklą.

ATINGHAUZENAS
Iš kur tu toks gudrus? Gal išmanai
Geriau už savo prosenius garbingus,

Kurie mūs laisvės deimantą apgynė
Krauju, turtu ir karžygių darbais?
Nuplauk Liucernon ir tenai paklausk,
Kaip Austrijos valdžia prispaudė kraštą!
Pas mus ateis jie kaimenių skaičiuoti,
Mūs Alpių išmatuoti ir uždrausti
Medžioklę paukščių ir žvėrių miškuos,
Prie tiltų užtvaras mums pastatyti,
Užremti mūsų vartų į pasaulį,
Iš mūsų vargo žemių prisipirkti
Ir mūs krauju karų apsimokėti.—
Ne, jeigu turim lieti savo kraują,
Tai dėl s a v ę s p a č i ų. Mums atsieis
Vergavimas brangiau kaip mūsų laisvė.
RUDENCAS
Bet kaip mes galim, piemenų tauta,
Su Albrechto kariuomene kovoti?
ATINGHAUZENAS
Pirma pažink tą tautą piemenų!
Aš ją pažįstu, nes vedžiau į kovą
Ir ties Fajenca[7] ją mačiau kovojant.
Tegu pabando mums uždėti jungą,
Kurio mes nesam pasiryžę nešti! —
O mokykis pajusti savo kilmę!
Į tuščią blizgesį neišmainyk
Tikros vertės savųjų brangenybių.
Garbingai vadovauti l a i s v a i tautai,
Kuri iš meilės ir visa širdim
Eis su tavim į kovą ir į mirtį,—
Štai kur tikra garbė, verta didiko.
Stipriausiai suriša gimtinės saitai,
Tu prie brangios tėvynės prisirišk
Ir jos tvirtai visa širdim laikykis,
Nes tavo čia stiprybės visos šaknys.
O ten tarp svetimų tu būsi vienas,
Palauš tave audra kaip silpną nendrę.
Tai eikš pas mus, ilgai taip nematytas!
Pabūk bent vieną dieną, nors tik šiandien
Nebėk į Altorfą. — Girdi? Bent šiandien.

Nors v i e n ą dieną dovanok saviems!
(*Suspaudžia jo ranką*)
RUDENCAS
Daviau aš žodį. Surištas. Atleiskit!
ATINGHAUZENAS (*paleidžia jo ranką, rimtai*)
Tu surištas esi? — O nelaimingas!
Bet surištas ne priesaikos ir žodžio,
Tik meilės saitų.

Rudencas nusigrįžta

Slėpkis kaip tik nori.
Tave į pilį traukia Berta Brunek
Ir pririša prie Austrijos valdžios.
Kad gautum riterių kilmės mergaitę,
Išsižadi tėvynės. Bet neapsigauk.
Tau rodo nuotaką, kad priviliotų,
Bet ji, suprask, yra ne tau skirta.
RUDENCAS
Pakankamai prisiklausiau. Sudie.
(*Nueina*)
ATINGHAUZENAS
Palauk, beproti vaike! — Jau nuėjo,
Aš sulaikyt, išgelbėt negalėjau.
Taip Volfenšisenas kadais atkrito
Nuo savo krašto. Taip atkris kiti.
Tai svetimi kerėjimai galingi
Patraukia mūs jaunimą už kalnų.
O, nelaiminga valanda ta buvo,
Kada pas mus atėjo svetimšaliai
Į šiuos ramius, laimingus Alpių klonius
Sugriauti mūsų papročių taurumo.
Naujovė smurtu veržiasi čionai,
Senovė, nors ir gerbtina, išnyksta.
Kiti laikai ateina ir užauga
Nauja, kitaip galvojanti karta.
Tai ką aš čia veikiu? Visi išmirę,
Kurie drauge gyvenome ir valdėm.
Laikai jau mano ilsis po žeme,
Laimingas, kam n a u j a i s gyvent nereikia.

A n t r a s c e n a

Pieva tarp aukštų uolų ir miško

Uolose takai su turėklais ir laiptais, kuriais leidžiasi žemyn valstiečiai. Tolumoje matyti ežeras, viršum jo kyla mėnulis su drigne. Slėnį supa aukšti kalnai, už jų dar aukštesni ledynai. Scenoje visiška naktis, tiktai ežeras ir balti ledynai spindi mėnulio šviesoje
A r n o l d a s i š M e l c h t a l i o, B a u m g a r t e n a s, Š t r u t a s i š V i n k e l r y d o, M a j e r i s i š Z a r n e n o, B u r k h a r t a s a m B i u h e l i s, A r n o l d a s i š Z e v o s, K l a u s a s f o n d e r F l i u ė ir dar k e t u r i v a l s t i e č i a i, visi ginkluoti

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO (*dar už scenos*)
Štai takas atsivėrė. Eikit paskui.
Pažįstu uolą ir ant josios kryžių.
Pasiekėm tikslą, šičia Riutlio slėnis.

Nulipa su žibintais

ŠTRUTAS IŠ VINKELRYDO Klausykit!
ARNOLDAS IŠ ZEVOS
Niekur nieko.
MAJERIS IŠ ZARNENO
Dar nėra
Kaimynų. Mes atvykome pirmi
Iš Untervaldeno.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Ar jau vėli naktis?
BAUMGARTENAS
Praeinant Zelisbergo panaktinis
Paskelbė dvi.

Tolumoje girdėti varpelis

MAJERIS IŠ ZARNENO Klausykite! Tyliau!
BURKHARTAS AM BIUHELIS
Tai Švico krašto miško koplytėlės
Varpelis skamba ankstyvoms mišioms.
KLAUSAS FON DER FLIUĖ
Toli per gryną orą sklinda aidas.

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Kas nors nueikit ir užkurkit laužą,
Kad būt šviesiau, kai vyrai susirinks.

Du valstiečiai nueina

ARNOLDAS IŠ ZEVOS
Jau mėnesiena, ežeras ramus,
Kaip lygus veidrodis iš tolo spindi.
BURKHARTAS AM BIUHELIS (*rodo į ežerą*)
Jiems gera plaukti tokią šviesią naktį.
ŠTRUTAS IŠ VINKELRYDO
Aure, ar matot?
MAJERIS IŠ ZARNENO Kas gi ten yra?
Vaivorykštė vidurnakty pačiam!
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Tai ją mėnulio atspindžiai sudaro.
KLAUSAS FON DER FLIUĖ
Tai nuostabus ir retas reiškinys,
Kurio nemato daug kas visą amžių.
ARNOLDAS IŠ ZEVOS
Ji dviguba. Viršuj antra — blankesnė.
BAUMGARTENAS
O po vaivorykštėmis plaukia valtis.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Tai atplaukia Štaufacheris čionai.
Mums teko neilgai šio vyro laukti.

Eina su Baumgartenu prie kranto

MAJERIS IŠ ZARNENO
Tiktai iš Urio kažkodėl užtrunka.
BURKHARTAS AM BIUHELIS
Per kalnus reikia jiems toli apeiti,
Kad nesutiktų landfogto sargybų.

Tuo metu aikštės viduryje du valstiečiai užkuria laužą

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO (*nuo kranto*)
Kas plaukia? Slaptažodį sakyk.
ŠTAUFACHERIS (*iš apačios*) Draugai tėvynės.

Visi eina į gilumą pasitikti atvykstančių. Iš valties išlipa Štaufacheris, Itelis Redingas, Hansas auf der Maueris, Jorgas im Hofė, Konradas Hunas, Ulrichas Kalvis, Jostas iš Vailerio ir dar trys valstiečiai, visi ginkluoti

VISI (*šaukia*) Sveiki atvykę!

Tuo metu, kai kiti pasilieka gilumoje ir sveikinasi, į priekį išeina Arnoldas iš Melchtalio su Štaufacheriu

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Brangus Štaufacheri! Mačiau aš tą,
Kuris manęs matyti negalėjo.
Prie jo akių pridėjau aš rankas
Ir iš jo žvilgsnio užgesintos saulės
Pasėmiau keršto jausmo kaitrią ugnį.
ŠTAUFACHERIS
Man nekalbėkite jūs apie kerštą!
Ne keršyt norime už tai, kas buvo,
Bet apsigint nuo gresiančių piktybių.—
Sakykit, ką padarėt Untervaldene
Bendram mūs reikalui, ką žmonės kalba
Ir kaip išvengėt išdavimo pinklių.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Pro Zureno baisinguosius kalnynus,
Nutįsusius tuščius ledynų plotus,
Kur tik dusliai kalnų ereliai krankia,
Pasiekiau Alpių ganyklas, kur Urio
Ir Engelbergo piemens bandą gano,
Vieni kitiems oliuodami iš tolo.
Ten troškulį maldžiau ledynų pienu,
Putojančiu plyšiuos tarp ižo raukšlių.
Ir piemenų trobelėse buvau
Pats vienas svečias, pats ir šeimininkas,
Kol priėjau gyvenamas vietas. —
Jau buvo slėniuose plačiai pasklidęs
Piktadarybės garsas, ir visur,
Kur pasibelsdavau, užjausdami
Atverdavo su pagarba duris.

Visur atrasdavau kilniausias širdis,
Papiktintas naujų valdžios nuožmumų.
Kaip Alpėse tos pačios žolės auga,
Kaip versmės teka tom pačiom vagom,
Kaip plaukia debesys ir vėjai pučia
Kasmet vienodai ta pačia kryptim,
Taip lygiai jų senieji papročiai
Iš prosenelių pereina vaikaičiams,
Neleisdami įsprūst naujovei įžūliai
Į įprastinę seną buities vagą. —
Jie tiesė man šiurkščias rankas ir stvarstė
Nuo sienų surūdijusius kardus,
O akyse smagi narsa nušvito,
Kai suminėjau brangius jiems vardus,—
Tai jūs ir Fiursto. Jie šventai prisiekė
Visom jėgom paremti jūsų darbą
Ir sekti paskui jus lig pat mirties. —
Taip keliavau iš kiemo vėl į kiemą
Su svečio priedangos šventąja teise,
Kol atėjau į savo gimtą slėnį,
Kur daugel mano giminių gyvena.
Radau ten tėvą, apgrobtą ir aklą,
Ant svetimų šiaudų, gerų žmonių
Išlaikomą iš gailesčio.

ŠTAUFACHERIS O dieve!

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO

Bet neraudojau. Ašarom graudžiom
Bejėgiškai nelaisčiau savo skausmo.
Tik paslėpiau širdy kaip brangenybę
Ir apie mūsų reikalus mąsčiau.
Išlandžiojau mūs Alpių tarpeklius,—
Nėra to slėnio, kur nebūčiau buvęs,—
Ledynų net snieguotoje papėdėj
Pasiekdavau gyvenamas pirkias,
Visur atrasdavau, kur tik buvau,
Vienodą neapykantą tironams.
Ties kraštine gyvos gamtos riba,
Kur nevaisinga apledėjus žemė,
Ir ten gobšumas fogtų žiauriai plėšia.

Aš savo žodžių geluoniu ugningu
Sužadinau dorosios liaudies širdis,—
Dabar ji su mumis visa širdim.
ŠTAUFACHERIS
Jūs daug padarėte per trumpą laiką.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Daugiau dar padariau. Yra dvi pilys,
Kurios baugina mūsų krašto žmones,
Tai Rosbergas ir Zarnenas; už jų
Mūrinių sienų slepias mūsų priešai
Ir engia kraštą; tai užsimaniau
Jas pamatyti savo akimis
Ir ten nuvykęs apžiūrėjau pilį.
ŠTAUFACHERIS
Jūs drįsote nueit į tigro urvą?
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Aš nuėjau tenai kaip piligrimas —
Ir landfogtą mačiau prie puotos stalo.
Tai spręskite: ar nevaldau širdies,—
Pamatęs priešą, vietoj nenudobiau.
ŠTAUFACHERIS
Tikrai jūs drąsą palydėjo laimė.

Tuo metu prieina kiti valstiečiai ir artinasi prie jų

Dabar man pasakykit, kas tie vyrai,
Kuriuos atsivedėte kaip draugus?
Jūs supažindinkit mane su jais,
Kad mes vieni kitiems atvertum širdis.
MAJERIS IŠ ZARNENO
Kas nepažįsta jūs trijuos kraštuos?
Aš — Majeris iš Zarneno, o čia —
Mano seserėnas iš Vinkelrydo.
ŠTAUFACHERIS
Girdžiu gerai pažįstamus vardus.
Vienas iš Vinkelrydo, kaip girdėjau,
Net slibiną ties Vaileriu nukovė[8]
Ir pats kovoj gyvybę palydėjo.
ŠTRUTAS IŠ VINKELRYDO
Tai buvo Verneris, senolis mano.

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO (*rodo į du valstiečius*)
O šitie žmonės iš anapus girios
Priklauso Engelbergo vienuolynui.
Jūs nepaniekinsite jų dėl to,
Kad jie yra baudžiauninkai, neturi,
Kaip mes, paveldimosios savo žemės.
Jie šaunūs vyrai ir tėvynę myli.
ŠTAUFACHERIS (*abiem*)
Tai duokite rankas. Mes gerbiam tuos,
Kas laisvas, niekam žemėj nepriklauso,
Nes juk dora kiekvieną luomą puošia.
KONRADAS HUNAS
Štai — Redingas, seniūnas mūsų buvęs.
MAJERIS IŠ ZARNENO
Aš jį pažįstu. Buvome varžovai
Dėl vieno žemės sklypo palikimo. —
Bet, Redingai, teisme mes buvom priešai,
O čia — draugai.
ŠTAUFACHERIS Protingai pasakyta.
ŠTRUTAS IŠ VINKELRYDO
Klausykite! Tai Urio rago balsas[9].

Iš dešinės ir kairės leidžiasi ginkluoti v y r a i *su žibintais*

HANSAS AUF DER MAUERIS
Žiūrėkite! Ar tik ne dievo tarnas,
Garbingas kunigas, drauge ateina?
Jis nepabūgo net tamsios nakties,
Sunkios kelionės. Kaip ganytojas,
Jis rūpinasi savo žmonėmis.
BAUMGARTENAS
Antai zakristijonas ir ponas Fiurstas,
Tik minioje aš Telio nematau.

V a l t e r i s F i u r s t a s, kunigas R i o s e l m a n a s, zakristijonas P e t e r m a n a s, piemuo K u o n i s, medžiotojas V e r n i s, žvejys R u o d i s ir dar kiti penki v a l s t i e č i a i. Visi drauge, trisdešimt trys vyrai, išeina į priekį ir sustoja aplink laužą

VALTERIS FIURSTAS
Taip savo tėviškėj ir savo žemėj,
Kurią mes paveldėjom iš tėvų,
Čia turim susirinkt kaip žmogžudžiai,
Slaptai, nakčia, kuri tamsia skraiste
Pridengia vien tik nusikaltimus
Ir sąmokslus, privengiančius šviesos,
Kai reikia mums ieškoti savo teisių,
Kurios aiškesnės kaip dienos šviesa.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Tebūnie taip. Bet ką naktis suverps,
Tas saulės šviesoje žavės akis.
RIOSELMANAS
Klausykit, priesaikos draugai, ką dievas
Man įkvėpė į širdį. Susirinkom
Čia vietoje bendruomenės tarybos
Ir galim atstovauti visai tautai.
Tai ir pradėkim krašto papročiais,
Kaip kad darydavom ramiais laikais.
Jei sueigoj ir bus kas neteisėta,
Pateisins sunkmečio laikai. Bet dievas
Visur yra, kur tik yra teisybė,
Ir mes čia stovime po jo dangum.
ŠTAUFACHERIS
Tai pagal papročius mes posėdžiaukim,
Nors ir naktis, bet šviečia mūs tiesa.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Nors mūsų ir nedaug, bet čia yra
Visos tautos širdis, visų geriausi.
KONRADAS HUNAS
Neturim rankose senųjų knygų,
Bet mūsų širdyse jos įrašytos.
RIOSELMANAS
Tai stokime visi aplink į ratą
Ir smeikime valdžios kardus į žemę[10].
HANSAS AUF DER MAUERIS
Teužima seniūnas savo vietą
Ir padėjėjai stoja prie šalies.

PETERMANAS
Mes esam trys kraštai, tai kam priklauso
Susirinkimo pirmininku būti?
MAJERIS IŠ ZARNENO
Dėl tos garbės varžytis gali Švicas
Tiktai su Uriu. Mes jiems nusileidžiam.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Mes atsisakome, nes čia atėjom
Prašyt galingesnių draugų pagalbos.
ŠTAUFACHERIS
Lai kardą ima Uris, nes kovoj
Iš seno jųjų vėliava pirmauja.
VALTERIS FIURSTAS
Ne, ta garbė priklauso Švico kraštui,
Nes esam iš tenai visi mes kilę.
RIOSELMANAS
Tai leiskite išspręst garbingą ginčą:
Galva bus Švicas, Uris valdo kardą.
VALTERIS FIURSTAS (*duodamas Štaufacheriui kardus*)
Priimkit!
ŠTAUFACHERIS Ne, vyriausiam ši garbė.
JORGAS IM HOFĖ
Čia Kalvis Ulrichas iš mūs vyriausias.
HANSAS AUF DER MAUERIS
Garbingas vyras, bet nelaisvo luomo.
Baudžiauninkas negali būt teisėju.
ŠTAUFACHERIS
Štai Redingas, seniūnas mūsų.
Ar galime dar garbingesnį rasti?
VALTERIS FIURSTAS
Tebus seniūnas sueigos galva.
Kas pritaria, tepakelia rankas.

Visi pakelia dešinę

REDINGAS (*išeidamas į vidurį*)
Padėti rankos negaliu ant knygos,
Bet aš prisiekiu amžinom žvaigždėm,
Kad teisių niekad neapleisiu.

Įsmeigia prieš jį du kardus, visi jį apsupa. Švicas stovi viduryje, iš dešinės — Uris, iš kairės — Untervaldenas. Redingas stovi atsirėmęs į kovos kardą

Kas suvedė čia tris kalnų tautas
Vidurnaktį į ežero pakrantę?
Koks turinys mūs sąjungos naujos,
Kurią mes čia po žvaigždėmis sudarom?

ŠTAUFACHERIS (*įeidamas į ratą*)
Ne naują sąjungą mes čia sudarom,
Tik atgaivinam protėvių laikų
Mūs seną santarą[11]. — Kovos draugai!
Nors skiria ežerai mus ir kalnai
Ir atskirai kiekvienas kraštas valdos,
Bet esame vienos kilmės ir kraujo
Ir iš vienos atėjom protėvynės.

ŠTRUTAS IŠ VINKELRYDO
Ar tai tiesa, kaip skelbia mūsų dainos,
Kad mes į čia atėjom iš toli?
Tada papasakokit mums, ką žinot,
Kad naują sąjungą sena paremtų.

ŠTAUFACHERIS
Klausykite, ką seniai piemens sako:
— Gyveno šiaurėj didelė tauta,
Ir ją ištiko sunkūs bado metai.
Tada bendruomenė iš vargo tarė,
Kad pagal burtus kas dešimtas vyras
Apleistų tėviškę. Ir taip įvyko.
Didžiulė vyrų, moterų minia
Patraukė verkdama pietų kryptim,
Prasiveržė kardu pro Vokietiją
Lig šių kalnų, apaugusių miškais.
Bet ir pavargę jie toliau keliavo,
Kol pagaliau priėjo tuščią slėnį,
Kuriuo dabar tarp pievų teka Muota;
Tada žmogaus nebuvo čia nė ženklo,
Tiktai viena lūšna krante stovėjo
Ir vienišas žmogus prie kelto laukė.
Bet sraunūs vandenys labai bangavo,
Jie negalėjo persikelt per upę.

Tada plačiau aplinkui apsidairė,
Pamatė gražų mišką ir atrado
Pašlaitėse versmes, ir jie pamanė,
Kad vėl į mielą tėviškę sugrįžo.
Tada jie nutarė čia pasilikti
Ir pasistatė seną Švico kaimą.
Daug vargo jie turėjo, kol iškirto
Miškus aplinkui ir išrovė kelmus,
Bet žemės neužteko visai tautai,
Tai jos dalis toliau kalnais patraukė.
Link Juodkalnių, net ligi pat Vaislando,
Kur buvo už ledynų pasislėpus
Kita kalba šnekėjusi tauta[12].
Ten miško vidury įkūrė Štancą
Ir Roiso slėny — Altorfo miestelį.
Tarp svetimų tautų apsigyvenę,
Ištikimi paliko savo kilmei,
Kad net dabar tikruosius šveicarus
Pažinti lengva iš širdies ir kraujo.
(*Ištiesia rankas į dešinę ir į kairę*)

HANSAS AUF DER MAUERIS
Taip, mes v i e n o s širdies ir v i e n o kraujo.

VISI (*paduoda rankas*)
Viena tauta — ir veiksime iš vieno.

ŠTAUFACHERIS
Štai kitos tautos velka sunkų jungą,
Nes buvo svetimųjų nugalėtos,
Ir mūs kraštuos baudžiauninkų gyvena,
Kurie kitiems privalo sunkiai dirbti
Ir perduoti vaikams vergijos naštą.
Bet m e s , senos kilmės tikri šveicarai,
Kovodavome visada už laisvę,
Nesilenkėme niekam. Savo noru
Išrinkom imperatorių globėju.

RIOSELMANAS
Laisvai mes pasirinkome jo globą.
Tai užrašyta Frydricho rašte[13].

ŠTAUFACHERIS
Neapsieina net laisviausias be valdžios.

Valdovas turi būti ir teisėjas,
Kuris surastų ginčuose teisybę.
Todėl mūs prosenoliai savo žemę,
Kurią anksčiau iš dykumų laimėjo,
Globoti imperatorių paprašė,
Kuris vadinas vokiečių, italų
Vyriausiu viešpačiu. Jie priėmė tada,
Kaip ir kiti imperijos kraštai,
Tik vieną ginklo prievolę garbingą,
Tą pareigą vienintelę laisvųjų:
Apgint valstybę, kad save apgintum.

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
O kitos prievolės — tai vergo ženklas.

ŠTAUFACHERIS
Jie eidavo, valdovo pašaukti,
Laimėdavo po jojo vėliava,
Drauge Italijon ginkluoti traukė
Jį Romos karūna apvainikuoti,
O savo namuose jie patys valdės
Savais įstatymais ir papročiais,
Valdovui tik mirties bausmė priklausė.
Tam reikalui paskirtas buvo grafas,
Kuris net negyvendavo krašte.
Jį kviesdavo įvykus žmogžudystei,
Ir jis viešai po atviru dangum
Paskelbdavo aukščiausiąjį sprendimą.
Tai kur čia bent užuomina vergijos?
Jei kas kitaip žinotų — tepasako!

JORGAS IM HOFĖ
Ne, viskas taip yra, kaip jūs pasakėt.
Mes priespaudos nepakentėme niekad.

ŠTAUFACHERIS
Mes netgi imperatoriaus neklausėm[14],
Kai jis palaikė vienuolyno pusę
Ir neseniai atkilusiem vienuoliam
Norėjo perduot Alpių ganyklas,
Kur iš senų laikų bandas mes ganom;
Abatas išsitraukė seną raštą,
Kad jam padovanotos dykos vietos,—

Lyg mūsų čia visai nebūtų buvę,—
Tai mes atsakėm: „Suklastotas raštas!
Valdovas joks negali dovanoti,
Kas pagal teisę mums seniai priklauso.
Jei mes tiesos imperijoj nerasim,
Tai apsieit galėsim ir be jos".
— Taip mūs tėvai kalbėjo! Argi mes
Pakęstume naujos vergijos gėdą,
Kurią uždėjo svetimas mums bernas,
Ko imperatorius pats neišdrįso? —
Mes šitą žemę patys sau s u k ū r ė m
Mūs rankų darbu iš senovės miško,
Kuris anksčiau meškų landynė buvo,
Žmonių gyvenimo vieta padarėm.
Mes išnaikinom slibinų perus,
Iš balų skleidžiančius nuodingą tvaiką,
Ir drėgnus rūko debesis išsklaidėm,
Kurie ant šitos dykumos karojo;
Suskaldėme uolas ir tarp bedugnių
Keleiviams nutiesėm takus ir tiltus.
Jau metų tūkstančiai, kai valdom kraštą,
Ir drįsta svetimo valdovo bernas[15]
Pas mus ateiti čia mums pančių kalti
Ir mūsų žemėj gėdą mums daryti.
Ar nesudrausim tokio įžūlumo?

Didelis valstiečių sujudimas

Yra tironų priespaudai riba!
Jei prispaustasis nesuras tiesos
Ir nepakenčiama bus jam našta,
Tai jis paguodos paieškos danguj
Ir teises ten nelaužomas suras,
Kurios kaip žvaigždės šviečia amžinai.
Tada buities pirmykštis stovis grįš,
Kada žmogus prieš žmogų atsistos.
O jeigu niekas jau nebepadės,
Tai paskutinė priemonė bus kardas.
Mes turime nuo priespaudos apginti
Didžiausią mūsų turtą — mūsų žemę

Ir mūsų moteris, ir mūs vaikus.
VISI (*žvangindami kardais*)
Apginti žemę, moteris, vaikus!
RIOSELMANAS (*įeidamas į ratą*)
Prieš stveriant kardą, reikia pagalvoti.
Dar galit susitaikyt, susitarti.
Užtektų pasakyt tik vieną žodį,
Tironai, užuot spaudę, pataikautų.
Sakykit: nuo imperijos atskylam
Ir pripažįstam Austrijos galybę.
HANSAS AUF DER MAUERIS
Ką sako kunigas? Prisiekti austrams?
BURKHARTAS AM BIUHELIS
Klausyt neverta!
ŠTRUTAS IŠ VINKELRYDO Pataria jis mums
Kaip išdavikas, savo krašto priešas.
REDINGAS
Ramiau, draugai!
ARNOLDAS IŠ ZEVOS Mums Austrijai prisiekti
Po tokios gėdos!
KLAUSAS FON DER FLIUĖ Prievarta priimti,
Ko atsisakėm gražumu sutikti.
MAJERIS IŠ ZARNENO
Tai būtume vergai, verti vergijos!
HANSAS AUF DER MAUERIS
Tebus tam atimtos šveicarų teisės,
Kas pasiduoti Austrijai mums siūlo. —
Seniūne, reikalauju, kad tai būtų
Pirmasis mūs įstatymas išleistas!
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Kas siūlys Austrijai mums pasiduoti,
Tebūna tas be teisių, be garbės,
Ir nieks jo nepriims po savo stogu.
VISI (*pakeldami dešinę ranką*)
Priimt įstatymą!
REDINGAS (*po valandėlės*) Jau priimtas!
RIOSELMANAS
Dabar jau esate laisvi, šią laisvę
Laimėjote įstatymą priėmę,

Ir Austrija priversti negalės,
Ko neįstengė gražumu pasiekti.

JOSTAS IŠ VAILERIO

Laikykimės dienotvarkės! Toliau!

REDINGAS

Draugai sąjungininkai! Ar visi
Yra taikingi būdai išbandyti?
Gal imperatorius nežino visko,
Gal prieš jo valią esam prispausti?
Tai išbandykim paskutinį būdą:
Pirma nusiųskime karaliui skundą,
O jau paskui mes stversimės kardų.
Baisus yra net ir teisybėj smurtas.
Kai žmonės nepadės, padės mums dievas.

ŠTAUFACHERIS (*Konradui Hunui*)

Dabar kalbėti jums eilė. Sakykit!

KONRADAS HUNAS

Buvau aš Rainfelde valdovo rūmuos
Dėl fogtų sauvalės paduoti skundo
Ir mūs senųjų laisvių gauti rašto,
Kurį patvirtina nauji karaliai.
Ten daug aš atradau pasiuntinių
Iš švabų krašto ir Pareinės miestų,
Visi jie gavo tuos pergamentus
Ir rengėsi linksmi namo keliauti.
Tiktai mane, jūs pasiuntinį, vieną
Paleido patarėjai vien paguodę:
Esą karalius laiko nebeturi
Ir kitąkart mumis jis pasirūpins. —
Kai aš ėjau nuliūdęs per sales
Karaliaus rūmų, pamačiau kampe
Bestovint Hansą hercogą ir verkiant.
Prie jo stovėjo du kilmingi ponai,
Kilnusis Vartas ir fon Tegerfeldas,
Kurie pasišaukė, mane pamatę.
Ir tiesiai tarė: „Gelbėkitės patys!
Nelaukit iš karaliaus teisingumo.
Jis nuskriaudė net savo brolio sūnų,
Pagrobdamas tėvoniją iš jo.

Paprašė hercogas, kaip pilnametis,
Kad jam pavestų motinos žemes
Su žmonėmis valdyt. Bet kas išėjo?
Karalius jam uždėjo vainikėlį
Ir tarė: „Štai jaunystės puošmena!“

HANSAS AUF DER MAUERIS

Nelaukit iš karaliaus teisingumo! —
Girdėjote? — Tai gelbėkitės patys!

REDINGAS

Daugiau mums nieko nebelieka! Tarkit,
Kaip protingiau pasiekt džiaugsmingą tikslą.

VALTERIS FIURSTAS (*įeina į ratą*)

Mes norime nusikratyti jungu
Ir norime atgauti mūsų teises,
Kurias paveldėjome iš tėvų.
Nereikalaujame naujų dalykų.
Kas ciesoriaus — tas ciesoriaus tebus,
Kas turi poną — ponui tetarnauja.

MAJERIS IŠ ZARNENO

Iš Austrijos gavau aš savo leną.

VALTERIS FIURSTAS

Tai ir toliau jai prievoles atlikit.

JOSTAS IŠ VAILERIO

Aš ponams Rapersvailiams moku duoklę.

VALTERIS FIURSTAS

Mokėkit ir toliau jiems kaip mokėjot.

RIOSELMANAS

Aš Ciuricho prisiekęs vienuolynui.

VALTERIS FIURSTAS

Kas vienuolyno, duokit vienuolynui.

ŠTAUFACHERIS

Pati imperija man leną skyrė.

VALTERIS FIURSTAS

Kas turi būt — tebus, bet ne daugiau.
Mes norim išvaryti austrų fogtus
Su jų bernais ir jų pilis išgriauti,
Jei galima, be kraujo praliejimo.
Tegu karalius pamatys, kad mes
Sukilome tik vargo priversti.

Bet laikomės ribų. Tada karaliui
Valstybės išmintis rūstybę tramdys.
Tikriausios pagarbos tauta sulaukia,
Kada saikingai ji vartoja ginklą.

REDINGAS
Bet kaip, sakykit, mes tą padarysim?
Juk priešas turi savo rankoj ginklą
Ir be kovos jis mums nepasiduos.

ŠTAUFACHERIS
Kai mus tiktai su ginklais pamatys,
Tai nesuspės apsiginkluot iš baimės.

MAJERIS IŠ ZARNENO
Ištarti lengva, padaryt sunku.
Dvi stiprios pilys riogso mūs krašte
Kaip priešų prieglauda. Jos būtų baisios,
Jei pats karalius pultų mūsų kraštą.
Tad Rosbergas ir Zarnenas privalo
Sugriūti dar prieš bendrą sukilimą.

ŠTAUFACHERIS
Nedelskime, kad priešas nepajustų,—
Per daug yra, kas paslaptį mūs žino.

MAJERIS IŠ ZARNENO
Nėra tarp mūs nė vieno išdaviko!

RIOSELMANAS
Ir geros pastangos išduoda kartais.

VALTERIS FIURSTAS
Jei mes užtruktume, tai fogtas baigtų
Tvirtovę Altorfe ir sustiprėtų.

MAJERIS IŠ ZARNENO
Savim tik rūpinkitės!

PETERMANAS Netiesa!

MAJERIS IŠ ZARNENO (*užsidegęs*)
Kas netiesa? Ar šitaip sako Uris?

REDINGAS
Dėl priesaikos! Tyliau!

MAJERIS IŠ ZARNENO Na, jeigu Švicas
Išvien su Uriu, turime nutilti.

REDINGAS
O aš turiu viešai jums pasakyti,

Kad savo karštumu jūs ardot taiką.
Ar mes visi ne .vieno tikslo siekiam?
ŠTRUTAS IŠ VINKELRYDO
Mums reiktų palūkėti lig Kalėdų,
Kada gyventojai į rūmus neša
Valdovams dovanų. Tada galėtų
Be jokio įtarimo dešimt vyrų,
Ar net ir dvylika, įeit į pilį,
Gerai paslėpę durklus lazdose,—
Su ginklais neįleidžiama į pilį.
O netoli, miške kur pasislėpęs,
Palauktų kitas didelis būrys.
Kada pirmiems vartus užimt pavyktų,
Sugaustų ragas, ir, staiga iš karto
Visi užpuldami, paimtų pilį.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Į Rosbergą imuosi aš patekti.
Ten palanki viena man mergina,
Aš ją apkvailinti lengvai galėsiu,
Kad man nuleistų kopėčias nakčia,—
Jei aš viršuj, tai bus ten ir draugai.
REDINGAS
Visi už tai, kad reikia atidėti?

Dauguma pakelia rankas

ŠTAUFACHERIS (*skaičiuoja balsus*)
Tai dvidešimt prieš dvylika balsų.
VALTERIS FIURSTAS
Kai numatytą dieną pilys kris,
Tuojau užkursim laužus ant kalnų
Kaip sukilimo ženklą ir visi
Skubiai patrauksim prieš valdžios valdas.
Kada su ginklais pamatys mus fogtai,
Tikėkite, jie nepradės kovos,
Tik apsidžiaugs, jei mūsų palydovai
Sutiks išvesti juos iš mūsų krašto.
ŠTAUFACHERIS
Tiktai su Gesleriu mums bus sunkiau.
Jis, raiteliais siaubingais apsisupęs,

Nenusileis be kraujo praliejimo.
Be to, ir ištremtas jis pavojingas.
Todėl, manau, neverta jo gailėtis.

BAUMGARTENAS

Kur bus pavojus, ten mane pasiųskit,
Nes Teliui aš skolingas už gyvybę
Ir ją mielai tėvynei paaukosiu,
Apginsiu garbę, nuraminsiu širdį.

REDINGAS

Parodys laikas. Reikia kantriai laukti.
Akimirka išsprendžia kartais viską. —
Nes matot, kol mes tariamės slaptai,
Jau rytas kuria ant kalnų viršūnių
Sargybines ugnis. — Tai skirstomės,
Kad neužkluptų mūs dienos šviesa.

VALTERIS FIURSTAS

Naktis iš lėto slėniuos išsisklaido.

Visi nejučiomis nusiima kepures ir tyliai, susikaupę žiūri į aušrą

RIOSELMANAS

Prie šios šviesos, kuri mus daug anksčiau
Pasveikina nei žemumų tautas,
Kurios gyvena miestų tvankume,
Prisiekim naujai sąjungai drauge:
— Vieninga brolių esame tauta,
Neperskirs mūs nei vargas, nei pavojus.

VISI (*kartoja jo žodžius, iškėlę tris pirštus*)

Mes norim būt laisvi kaip mūs tėvai,
Geriau numirt, nekaip gyvent vergijoj.

Kaip ir anksčiau

Sudėjome į dievą savo viltis
Ir nebijosime žmonių galybės.

Kaip ir anksčiau. Paskui apsikabina

ŠTAUFACHERIS

Dabar keliaukime kas sau namo
Pas savo artimuosius ir draugus.

Jei kas piemuo, teruošia žiemai bandą
Ir tyliai renka sąjungai draugus,
O jeigu kęsti reiktų, kantriai kęskim,
Tegu tironų sąskaita didėja,
Kol v i e n ą d i e n ą apmokės iš karto
Bendras ir atskiras visų skolas.
Valdyk teisingą savo įniršimą
Ir savo kerštą slėpki už pečių.
Tas apiplėštų bendrą mūs siekimą,
Kas rūpintųsi vien savim pačiu.

Tuo metu, kai visi skirstosi į tris puses, iškilmingai sugriaudžia orkestras. Tuščia scena dar kurį laiką atdara, ir matyti viršum ledo kalnų tekančios saulės vaizdas

TREČIAS VEIKSMAS

P i r m a   s c e n a

Kiemas prieš Telio namus

T e l i s su kirviu tašo, H e d v i g a užsiėmusi namų apyvoka. V a l t e r i s ir V i l h e l m a s gilumoje žaidžia su mažu lanku

VALTERIS (*dainuoja*)
Vos tik sužėruoja
Ryto spindulys,
Jau kalnais žygiuoja
Su lanku šaulys.
Kaip erelio valioj
Toliai dausose,
Taip šaulys karalius
Savo kalnuose.
Jam priklauso tolis,
Kiek strėlė pasieks.
Viskas — šaulio grobis,
Kas tik bėgs ar lėks.

Atbėga pasišokinėdamas

Styga nutrūko. Pataisyk man, tėte.

TELIS
Tik tas šaulys, kas pats sau pasitaiso.

B e r n i u k a i išeina

HEDVIGA
Vaikai pradėjo šaudyt per anksti.

TELIS
Kas mokos iš mažens, tas meistras bus.
HEDVIGA
Duok dieve, kad nereiktų tokio mokslo.
TELIS
Išmokti turi visko. Jei kas nori
Gyvenime sėkmingai prasiveržti,
Išmokti turi gintis ir kovoti.
HEDVIGA
Ak, niekada nebus namie ramybės!
TELIS
Aš, motina, kitaip gyvent nemoku.
Nesu aš piemeniu gamtos sutvertas;
Be atvangos turiu vaikytis grobį.
Tada jaučiu gyvenimo smagumą,
Kada kovoj turiu laimėti dieną.
HEDVIGA
Nepagalvoji apie savo žmoną,
Kaip ji kankinas, laukdama tavęs.
Pasibaisėdama bernų klausausi,
Kai pasakoja apie jūs žygius,
O atsisveikinant kiekvieną kartą
Širdis man dreba, lyg daugiau negrįžtum.
Man rodosi, paklydai kalnuose
Ar šokdamas paslydai nuo uolos.
Matau, kaip prarajon nutrenkia stirna
Ar kaip kalnų griūtis tave užverčia,
Po kojom sprogsta apgaulingas ledas,
Ir tu įlūžęs nugarmi bedugnėn,
Surasdamas ten gyvas baisų kapą.
Ak, visad tyko drąsų Alpių šaulį
Šimtais pavidalų klaiki mirtis.
Koksai nelemtas, pavojingas verslas,
Kuris nutraukia prie bedugnės krašto.
TELIS
Kas apdairus ir turi sveiko proto,
Pasitiki dievu ir savimi,
Tas nugalės lengvai kiekvieną kliūtį.
Kas gimęs kalnuose, kalnų nebijo.

(*Baigęs darbą, padeda įrankius*)
Atrodo, amžiams sutaisiau vartus.
Atstoja kirvis namuose dailidę.
(*Ima kepurę*)

HEDVIGA
Kur tu rengies?

TELIS Į Altorfą, pas tėvą.

HEDVIGA
Ar ko nesugalvojai pavojingo?

TELIS Ką, žmona, tu manai?

HEDVIGA
Girdėjau, rengiama kažkas prieš fogtus,
Žinau, susirinkimas buvo Riutly.
Prie sąjungos ir tu juk prisidėjai?

TELIS
Aš nebuvau tenai, bet jeigu kraštas
Pašauks mane, tai aš neatsiliksiu.

HEDVIGA
Jie pastatys tave, kur bus pavojus,
Nes visada tau tenka, kas sunkiausia.

TELIS
Kaip kiekvienam kitam, kiek kas pajėgia.

HEDVIGA
Tu perkėlei audroje untervaldenietį
Per ežerą. Išlikot per stebuklą.
Visai nepagalvojai apie žmoną
Ir mūs vaikus.

TELIS Mieloji moterie,
Kaip tik aš pagalvojau apie jus,
Todėl išgelbėjau vaikams jų tėvą.

HEDVIGA
Ar dievo nebijai — per audrą plaukti!
Nepagalvojai, kad tu dievą gundai.

TELIS
Nedaug padaro, kas ilgai galvoja.

HEDVIGA
Taip, tu visiems esi padėti greitas,
Bet nepadės nelaimėje tau niekas.

TELIS
Kad man pagalbos reiktų, saugok dieve!
(*Pasiima lanką ir strėles*)

HEDVIGA
Ką veiksi su lanku? Palik namie.

TELIS
Aš kaip be rankų, jeigu ginklo trūksta.

Grįžta v a i k a i

VALTERIS
Tėveli, kur eini?

TELIS Į Altorfą.
Ar nori pas senelį?

VALTERIS Aišku, noriu.

HEDVIGA
Dabar ten landfogtas. Geriau iš tolo
Nuo Altorfo.

TELIS Jis šiandien i š k e l i a u j a.

HEDVIGA
Palauk, kol iškeliaus. Jis pyksta ant tavęs,
Geriau tau būt su juo nesusitikti.

TELIS
Jo pyktis man nedaug pakenkti gali.
Elgiuos teisingai, priešų nebijau.

HEDVIGA
Teisingo jis užvis labiau nekenčia.

TELIS
Todėl, kad jam sunku prie jo prikibti.
Bet aš manau, kad jis manęs nelies.

HEDVIGA
Kodėl tu taip manai?

TELIS Dar neseniai
Medžiojau Šecheno tarpeklio klony,
Kur jokio pėdsako žmogaus nėra.
Ten vienas aš ėjau uolų taku,
Kur apsilenkt negalima visai,
Nes viršuje — uolų nukarę sienos,
O apačioj siaubingai upė šniokščia.

Vaikai, iš dešinės ir kairės prisiglaudę prie jo, žiūri su įtemptu smalsumu

Tik štai ateina fogtas prieš mane
Pats vienui vienas, mudu susitikom
Akis į akį, o šalia bedugnė.
Kai jis mane pamatė, tuoj pažino,
Nes buvo neseniai nubaudęs žiauriai
Dėl tuščio nieko, tai dabar pamatęs
Staiga išbalo, keliai sudrebėjo,
Kad ims, atrodė, ir nugrius bedugnėn.
Man gaila pasidarė, aš priėjęs
Jam mandagiai tariau: „Tai aš, pons fogte!"
Bet jis ištart nė žodžio negalėjo,
Tiktai ranka drebėdamas parodė,
Kad sau nueičiau. Aš ir nuėjau.
Ir dar jam pasiunčiau jo palydovus.

HEDVIGA
Jis prieš tave drebėjo? — Vargas tau!
Jis neatleis, kad silpną jį matei.

TELIS
Todėl ir vengiu jo, o jis manęs
Tikriausiai neieškos.

HEDVIGA Tai neik tenai.
Geriau jau eik medžioti.

TELIS Kas gi tau?

HEDVIGA
Man kažkodėl baisu. Geriau tu pasilik.

TELIS
Bet kaip be priežasties gali bijoti?

HEDVIGA
Kad ir be priežasties, bet, Teli, neik!

TELIS
Brangioji, aš nueiti prižadėjau.

HEDVIGA
Jei prižadėjai — eik, bet man palik
Namie vaikus.

VALTERIS Su tėvu eisiu, mama!

HEDVIGA
Tu nori motiną palikti, Velti?

VALTERIS
Lauktuvių tau parnešiu iš senelio.

Nueina su tėvu

VILHELMAS
Aš, mama, liksiu su tavim.
HEDVIGA (*apkabindama jį*) Taip, tu,
Mielasis vaike, liksi man dar vienas!
(*Ji eina prie kiemo vartų ir ilgai lydi akimis nueinančius*)

Antra scena

Nuošali, tuščia miško vieta

Nuo uolų krinta kriokliai

Berta medžioklės drabužiais. Paskui ją Rudencas

BERTA
Jis atseka. Galėsim išsiaiškint.
RUDENCAS (*greitai įeina*)
Tai pagaliau jus vieną atrandu,
Aplinkui iš visur bedugnės supa,
Ir aš be jokių liudininkų baimės
Galėsiu jums atverti savo širdį.
BERTA
Tikrai iš paskos neseka medžiokliai?
RUDENCAS
Medžiotojai toli.— Dabar ar niekad!
Turiu akimirką pagauti brangią! —
Išvysti savo išspręstą likimą,
Nors amžinai turėčiau atsiskirti.—
O nedangstykit savo mielo žvilgsnio
Šarvais rūstybės! — Kas gi aš esu,
Kad išdrįstu svajoti apie jus?
Garbė manęs nėra dar vainikavus
Ir negaliu į riterių stot eilę,
Kuri, spindėdama garbe, jus supa.

Aš nieko neturiu, tik vieną širdį,
Jums pilną meilės ir ištikimybės.

BERTA (*rimtai ir griežtai*)
Kaip galite iš viso jūs kalbėti
Man apie meilę ir ištikimybę,
Kada jūs pats neištikimas esat
Net savo artimiausiom pareigom?

Rudencas traukiasi

Jūs — vergas Austrijos, jai parsidavęs,
Svetimšaliams tėvynės pavergėjams!

RUDENCAS
Iš jūs tą priekaištą turiu išgirsti?
Tai ko tarp jų ieškojau, jei ne jūsų?

BERTA
Tai manot rast mane tarp išdavikų?
Greičiau aš savo ranką atiduočiau
Pačiam net Gesleriui, jūs pavergėjui,
Kaip atsimetusiam šveicarų sūnui,
Kuris jo įrankiu norėtų tapti.

RUDENCAS
O dieve, ką girdžiu!

BERTA Ar gali žmogui
Kas artimesnis būti kaip savieji?
Tauriam ar ne kilniausia pareiga
Tai būti nekaltųjų apgynėju
Ir užsistoti pavergtųjų teises? —
Dėl jūs tautos krauju širdis man plūsta,
Drauge kenčiu, nes ją labai myliu
Už jos kuklumą ir stiprybę sielos;
Ji vis labiau patraukia mano širdį,
Ir vis labiau ją gerbti aš išmokstu.
O betgi jūs, nors prigimtis paskyrė
Ir riterio svarbiausia pareiga,
Kad būtute gynėjas savo krašto,
Apleidžiat jį ir pereinat pas priešus —
Ir kalat savo kraštui grandines.
Man taip skaudu dėl jūs ir tokia gėda,

Jog aš turiu priversti savo širdį,
Kad nepradėčiau jūsų neapkęsti.
RUDENCAS
Ar aš nenoriu gero savo tautai?
Po Austrijos galinguoju skeptru
Surasti taiką.—
BERTA Ne, paruošt vergiją!
Jūs norite ištremti josios laisvę
Iš paskutinės žemėje tvirtovės.
Geriau supranta liaudis savo laimę,
Joks blizgesys nesuvedžios jai proto.
Tik jūs patekote į priešų tinklą.
RUDENCAS
Mane jūs niekinat ir neapkenčiat!
BERTA
Kad taip daryčiau, būtų man geriau.
Bet vertą paniekos turiu matyti,
Kurį mylėt norėčiau.
RUDENCAS Berta! Berta!
Vieną akimirką jūs rodot dangų,
Kitą vėl nugramzdinat į bedugnę.
BERTA
Ne, jūs kilnumas ne visai išblėso,
Tiktai apsnūdo,— jį turiu pažadint.
Norėjote save išprievartauti
Ir sunaikinti prigimties dorybes,
Bet jos už patį jus yra stipresnės,
Prieš savo norą jūs kilnus ir geras.
RUDENCAS
Jūs tikite manim! Dėl jūsų meilės,
O Berta, viskuo aš galėčiau būti.
BERTA
Tai būkite, kuo esate sutvertas!
Užimkite paskirtą savo vietą
Ir stokite už savo kraštą, tautą,
Kovokite už jos šventąsias teises.
RUDENCAS
O varge mano! Kaip aš jus laimėsiu!
Kovot prieš imperatoriaus galybę?

Ar jūsų giminės neturi valios
Tironiškai valdyti jūsų ranką?
BERTA
Miškų kantonuos visos mano valdos,
Šveicarai bus laisvi, ir aš — laisva.
RUDENCAS
O Berta, kaip jūs apšvietėt mane!
BERTA
Nesitikėkite mane laimėti
Su Austrijos malone. Tie grobikai
Norėtų su manim drauge užgrobti
Ir didelius paveldimus turtus.
Tas pats godumas svetimųjų žemių,
Kuris praryti nori jūsų laisvę,
Ir man juk gresia.— Mielas mano drauge,
Galbūt aš numatyta kaip auka
Apdovanoti rūmų pataikūnui.—
Tenai, kur melas ir klasta gyvena,
Norėtų ir mane įtraukt į rūmus,
Kur jau seniai nekenčiamų jungtuvių
Man pančiai nukalti.— Viena tik meilė,
Tik jūsų meilė gal mane išgelbėt.
RUDENCAS
Bet ar galėtute jūs pasiryžti
Gyventi su manim tėvynėj mano?
O Berta, mano ilgesio svajone,
Ką aš dariau, dariau dėl jūs vienos.
Garbės keliuos tik jūs vienos ieškojau,
Visi troškimai mano buvo meilė.
Bet jeigu jūs galėtut pasiryžti,
Išsižadėdama pasaulio prabangos,
Gyventi su manim tyliam slėny,
Tai būčiau aš pasiekęs savo tikslą.
Tada sukilusio pasaulio bangos
Daužytis gali į kalnų krantus —
Aš neturiu daugiau tuščių svajonių
Pasiekt kitas gyvenimo erdves.
Tada teapsupa mus šitos uolos
Aplinkui iš visur stipriausia siena,

Ir šitam uždaram slėny palaimos
Bus mums atvertas spindintis dangus.

BERTA

Dabar tu toks, kaip nujautė širdis,
Džiaugiuos, kad nujautimas neapvylė.

RUDENCAS

Sudie, kvailyste, man akis apdūmus!
Turiu surast tėvynėj savo laimę,
Kur pražydėjo mano kūdikystė,
Kur tūkstančiai džiaugsmų aplinkui supa,
Kur man visi šaltiniai, medžiai ošia
Ir kur tu, mano mylimoji, būsi.
Ak, visada tėvynę aš mylėjau!
Be jos nebuvo man pasauly džiaugsmo.

BERTA

Kur tokią besurasi laimės salą
Kaip šitam nekaltam kalnų krašte?
Čia, kur seniai gyva ištikimybė,
Kur dar neįsibrovė veidmainystė,
Pavydas mūsų laimės nesudrums,
Ir visada bus šviesios mūsų dienos.—
Matau tave — pasiekusį garbės,
Kaip pirmąjį tarp lygių ir laisvų,
Kurį už nuopelnus tauta mylės,—
Didingas kaip karalius būsi tu.

RUDENCAS

Tave matau — visų žmonų vainiką,
Kuri žavingu moters veiklumu
Sukursi namuose man dangų tikrą,
Ir, kaip pavasarį žiedų margumas,
Taip mano tu gyvenimą išpuoši,
Aplinkui džiaugsmo ir gyvybės duosi.

BERTA

Matai, kodėl liūdėjau, mielas drauge,
Stebėdama, kaip griauni savo laimę.
Deja, ir aš sustingstu pagalvojus,
Jei reiktų eiti paskui prispaudėją
Išdidų riterį į niūrią pilį.—

O čia nėra pilių! Ir jokios sienos
Mūs neatskirs nuo mūsų liaudies laimės.

RUDENCAS
Kaip išsigelbėti? — Numesti kilpą,
Kurią kvailai ant kaklo užsinėriau?

BERTA
Nutraukt ją vyrišku ryžtingumu!
Kas bus, tas bus, bet stok už savo tautą!
Ten prigimties tau paskirta vieta.

Medžioklės ragai tolumoje

Medžiokliai artinas, mes turim skirtis.
Kovok už tėviškę kaip savo meilę!
Mums v i e n a s priešas gresia ir baugina,
Ir tik v i e n a mus laisvė išvaduos.
(*Nueina*)

T r e č i a s c e n a

Pieva prie Altorfo

Priešakyje — medžiai, tolumoje — kepurė ant stiebo. Perspektyvą užstoja kalnas, už kurio kyla snieguotos viršūnės. F r y s h a r t a s ir L o i t h o l d a s stovi sargyboje

FRYSHARTAS
Mes veltui saugom. Niekas nenorės
Praeiti čia kepurei nusilenkti.
Anksčiau tai kaip prekymety knibždėjo,
Dabar gi visiškai tuščia aikštė,
Kai tą baidyklę stiebe pakabino.

LOITHOLDAS
Tik valkatos skylėtomis kepurėm
Čia praslenka, mūs apmaudui, pro šalį.
Padorūs žmonės daug mieliau aplinkui
Geras varsnas padaro, kad nereiktų
Nulenkti nugarų šitai kepurei.

FRYSHARTAS
Turėjo šiandien daug žmonių pro šalį
Iš rotušės pietų metu praeiti.
Maniau, tikrai turėsiu gerą žūklę,
Nes kas norės kepurei nusilenkti?
Bet kunigas, žiūriu, tas Rioselmanas,
Su sakramentais grįžta iš ligonio
Ir stabtelėjo tyčia priešais stiebą.
Suskambino klapčiukas varpeliu,
Visi atsiklaupė, ir aš taip pat,
Bet prieš švenčiausią, negi prieš kepurę.
LOITHOLDAS
Žinai, drauguži, pradeda atrodyt,
Mes prie kepurės gėdai pastatyti.
Tik išjuokimas raitelio kareivio
Stovėt sargyboj prie tuščios kepurės,
Už tai kiekvienas niekinti mus gali.
O atiduoti pagarbą kepurei —
Ir pats įsakymas iš tikro kvailas.
FRYSHARTAS
Kodėl tau nepagerbt tuščios kepurės,
Jei tuščią galvą pagerbi dažnai?

Hildegarda, Mechthilda ir Elsbeta įeina su vaikais ir sustoja prie stiebo

LOITHOLDAS
Bet tu esi toks atsidavęs niekšas,
Kad tau smagu tempt žmones į nelaimę.
O man kas nori eina pro kepurę,
Akis užmerkiu ir matyt nenoriu.
MECHTHILDA
Štai kabo fogtas. Pagarbos, vaikai!
ELSBETA
Kad dievas duotų, pats jis dingtų,
Palikęs savo vietoj tą kepurę,
Dėl to krašte mums būtų ne blogiau.
FRYSHARTAS (*varydamas jas*)
Šalin, nelemta moteriška veislė!

Kas šaukė jus? Pasiųskit savo vyrus,
Tegu jie pabandys nepaklausyti!

M o t e r y s nueina

Įeina su lanku T e l i s, vesdamas s ū n ų už rankos. Jie eina į priekį, nekreipdami dėmesio į kepurę

VALTERIS (*rodydamas į kalną*)
Tėveli, ar tiesa, kad šiam kalne,
Kirviu įkirtus medį, teka kraujas?
TELIS
O kas tau sakė, vaike?
VALTERIS Skerdžius sakė,
Kad medžiai užkerėti. Kas juos kerta,
Tam mirus išlenda ranka iš kapo.
TELIS
Tiesa, kad šitie medžiai užkerėti.—
Ar tu matai tuos aukštus sniego kalnus,
Kurie viršūnėmis padangę siekia?
VALTERIS
Tai glečeriai. Jie griaudžia naktimis
Ir ritas sniego griūtimi pakalnėn.
TELIS
Seniai jau būtų Altorfas užgriuvęs
Sunkiais ledynais, jei ne šitas miškas,
Kuris jį savo krūtine užstoja,
Kovodamas kaip gyvas su griūtim.
VALTERIS (*kiek pagalvojęs*)
Ar, tėte, be kalnų yra kraštų?
TELIS
Jei leistumeis žemyn nuo mūs kalnų
Vis į pakalnę, pagal upių srovę,
Tai plačią lygumą žemai pasiektum,
Kur nečiurlena miškuose šaltiniai
Ir upės tyliai, iškilmingai teka.
Ten į visas puses žvalgytis laisva,
Javai ten auga lygiuose laukuos
Ir žemė ten atrodo tarsi sodas.
VALTERIS
Kodėl gi mes nenusileidžiam, tėte,

Į tokį gražų ir derlingą kraštą,
Užuot gyvenę nerimu ir baime?

TELIS
Gražus ir geras kraštas kaip dangus;
Tiktai kurie tą gražią žemę dirba,
Nesinaudoja savo darbo vaisiais.

VALTERIS
Tai jie ne savo žemėje gyvena?

TELIS
Tenai karaliaus ir bažnyčios žemė.

VALTERIS
Ar gali jie miškuos laisvai medžioti?

TELIS
Medžioklė miškuose priklauso ponams.

VALTERIS
Tai gali upėse laisvai žvejoti?

TELIS
Ne, upės, jūros ir druska karaliaus.

VALTERIS
O kas gi tas karalius, kad jo bijo?

TELIS
Jis gina juos nuo priešų ir maitina.

VALTERIS
O patys ar negali apsiginti?

TELIS
Kaimynas nepasitiki kaimynu.

VALTERIS
Tai būtų ankšta man plačiam krašte.
Geriau gyvenkim, tėte, po lavinom.

TELIS
Tiesa, sūnau, kad už pečių geriau
Turėt ledynus negu piktą žmogų.
(*Nori praeiti*)

VALTERIS
Aure kepurė ten ant stiebo kabo.

TELIS
O kas mums rūpi ta kepurė? Einam.

Jis nori eiti, bet Fryshartas užstoja ietimi jam kelią

FRYSHARTAS
Ei, imperatoriaus vardu, sustokit!
TELIS (*stverdamas už ieties*)
Ko norite? Kodėl mane sulaikot?
FRYSHARTAS
Nusižengėt įsakymui. Eime.
LOITHOLDAS
Jūs neatidavėt kepurei pagarbos.
TELIS
Praleiskite, bičiuli!
FRYSHARTAS Į kalėjimą!
VALTERIS
Tėvelį į kalėjimą! Pagalbos!
(*Šaukdamas į sceną*)
Greičiau, gerieji žmonės, eikit čia!
Tai smurtas! Prievarta suimti nori!

Kunigas R i o s e l m a n a s ir zakristijonas P e t e r m a n a s ateina su trimis v y r a i s

PETERMANAS
Kas čia yra?
RIOSELMANAS Kodėl jį suimat?
FRYSHARTAS
Jisai valdovo priešas, išdavikas!
TELIS (*stverdamas jį*)
Aš — išdavikas?
RIOSELMANAS Klysti, drauge!
Tai — Telis, geras vyras ir pilietis.
VALTERIS (*pamatęs V a l t e r į F i u r s t ą, skubėdamas prie jo*)
Padėk, seneli! Tėvas sulaikytas.
FRYSHARTAS
Kalėjiman!
VALTERIS FIURSTAS (*pribėgdamas*)
Aš atsakau už jį!
Dėl dievo, Teli, kas čia atsitiko?

Ateina A r n o l d a s iš M e l c h t a l i o ir Š t a u f a c h e r i s

FRYSHARTAS
Jis niekina aukščiausią fogto valdžią
Ir jos visai nenori pripažinti.
ŠTAUFACHERIS
Tuo nusikalto Telis?
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO Tu meluoji!
LOITHOLDAS
Jis neatidavė kepurei pagarbos.
VALTERIS FIURSTAS
Todėl kalėjiman jį tempiat? — Drauge,
Priimkit mano laidą ir paleiskit.
FRYSHARTAS
Laiduok pats už save ir savo galvą!
Atliekame tarnybą.— Na, eiva!
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO (*valstiečiams*)
Tai negirdėtas smurtas! — Argi leisim,
Kad jį nuvestų mums iš po akių?
PETERMANAS
Mes stipresni. Draugai, nepasiduokim!
Mes turime užstoti vienas kitą!
FRYSHARTAS
Kas priešintis įsakymui išdrįsta?
DAR TRYS VALSTIEČIAI (*atskubėdami*)
Mes jums padėsim! Trenkite juos žemėn!

Hildegarda, Mechthilda ir Elsbeta grįžta

TELIS
Aš pats padėsiu sau. Jūs eikit, žmonės!
Jei aš norėčiau panaudoti jėgą,
Tai manot šitų iečių išsigąsčiau?
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO (*Fryshartui*)
Tiktai išdrįsk nuo mūsų jį paimti!
VALTERIS FIURSTAS ir ŠTAUFACHERIS
Tyliau! Nurimkit!
FRYSHARTAS (*šaukia*) Maištas! Sukilimas!

Girdėti medžioklės ragai

MOTERYS
Atvyksta fogtas!

FRYSHARTAS (*dar garsiau šaukia*)
Maištas! Sukilimas!
ŠTAUFACHERIS
Kad tu berėkdamas nusprogtum, niekše!
RIOSELMANAS ir ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Ar nenutilsi tu?
FRYSHARTAS (*dar garsiau šaukia*)
Greičiau pagalbos!
Padėkite įstatymų tarnams!
VALTERIS FIURSTAS
Štai fogtas! Varge, kas gi bus dabar?

Gesleris raitas, su sakalu ant rankos, Rudolfas Haras, Berta ir Rudencas, ginkluotų samdinių didelė palyda, kuri ietimis apsupa visą sceną

RUDOLFAS HARAS
Iš kelio! Fogtas!
GESLERIS Išvaikykit juos!
Ko žmonės renkas? Kas pagalbos šaukia?

Visiška tyla

Kas buvo čia? Man reik žinot!
(*Fryshartui*)
Gal tu kalbėsi?
Kas tu esi ir kam laikai tą žmogų?
(*Paduoda tarnui sakalą*)
FRYSHARTAS
Galingas viešpatie! Esu kareivis,
Sargyboj pastatytas prie kepurės.
Aš sulaikiau šį vyrą nusikaltus,
Jis neatidavė kepurei pagarbos.
Norėjau jį suimt, kaip įsakyta,
Bet žmonės prievarta atimti nori.
GESLERIS (*po valandėlės*)
Tai imperatoriaus nepaisai, Teli,
Jo vietininką niekini — mane,
Atsisakydamas pagerbt kepurę,
Kurią iškabinau jums išbandyti.
Tu pats išduodi savo piktą kėslą.

TELIS
Atleiskit, mielas pone! Nežinojau,
O ne paniekinti aš jus norėjau.
Kitaip galvočiau, tai nebūčiau Telis[16].—
Prašau malonės, taip daugiau nebus.
GESLERIS (*patylėjęs*)
Girdėjau, Teli, tu iš lanko šaudai,
Kad joks šaulys negali tau prilygti?
VALTERIS TELIS
Taip, pone, tai tiesa. Per šimtą žingsnių
Nuo medžio obuolį nušauna tėvas[17].
GESLERIS
Ar tavo čia sūnus?
TELIS Taip, mielas pone!
GESLERIS
Ar dar vaikų turi?
TELIS Dar vieną sūnų.
GESLERIS
Katrą tu iš dviejų labiau myli?
TELIS
Abudu sūnūs lygiai man mieli.
GESLERIS
Gali numušti obuolį nuo medžio,
Tai man parodyk savo šaulio meną.
Paimki lanką,— jį čia pat turi,—
Ir pasiruoški nuo sūnaus galvos
Nušauti obuolį. Tik aš patarčiau
Numušti obuolį iš pirmo karto.
Jei nepataikysi, prarasi galvą.

Visi pasibaisi

TELIS
Įsakot, pone, baisų man dalyką.
Nušauti nuo sūnaus galvos? — Ne, ne,
Mielasis pone, teikiatės juokauti! —
Apsaugok dieve — jei rimtai norėtut
Priversti tėvą tokiai baisenybei!
GESLERIS
Tu nuo sūnaus galvos turi nušauti

Man obuolį! — Aš noriu, reikalauju!
TELIS
Kad taikyčiau į savo vaiko galvą
Iš savo lanko? — Ne, verčiau numirsiu!
GESLERIS
Nušausi arba mirsi su vaiku!
TELIS
Turiu aš būti žmogžudžiu sūnaus?
Vaikų neturit, pone, ir nežinot,
Ką sukeliat jūs tėvo širdyje.
GESLERIS
Ei Teli, koks tu atsargus tapai!
Man sakė, kad svajotojas esi
Ir taip gyventi kaip visi nemėgsti.
Patinka tau — keistybės. Taigi aš
Ir parinkau nepaprastą dalyką.
Apsigalvotų kitas — tu gi drąsiai,
Akis užmerkęs, ryžtiesi viskam.
BERTA
Nekrėskit, pone, su žmonėm juokų!
Jūs matot, kad jie stovi nusiminę,
Iš jūs burnos girdėt nepratę pokštų.
GESLERIS
O kas gi sakė jums, kad aš juokauju?
(*Palenkia ties juo nukarusią obelies šaką*)
Štai obuolys. Paruoškit šauliui vietą.
Jo priprastą atstumą atskaičiuokit.
Aš duodu jam aštuoniasdešimt žingsnių,
Bet ne mažiau ir ne daugiau. Jis girias —
Per šimtą žingsnių pataikąs į tikslą.
Dabar, šauly, pataikyk be klaidos!
RUDOLFAS HARAS
O dieve, čia iš tikro! — Klaupkis, vaike,
Ir landfogtą prašyk pasigailėti.
VALTERIS FIURSTAS (*tyliai Arnoldui iš Melchtalio, kuris vos valdosi*)
Susivaldykite, prašau, nurimkit!
BERTA (*landfogtui*)
Užtenka, pone! Šitaip žiauriai žaisti

Nežmoniška su tėvo širdimi.
Jei būtų nusipelnęs vargšas bausmę
Už tokį paprastą nusižengimą,
Tai dešimt kartų mirtį iškentėjo.
Dabar paleiskit sveiką jį namo.
Jis jau žinos. Ir šitą baisų mirksnį
Jis pats ir jo vaikų vaikai atmins.

GESLERIS

Praskirkit kelią! Ko gi čia delsi?
Gyvybę praradai: galiu nubausti
Tave mirtim, bet pavedu likimą
Aš maloningai tavo rankų menui.
Tau griežtu sprendimu netinka skųstis,
Jei pats gali nulemti savo dalią.
Garsus taikliu žvilgsniu. Tai ir gerai!
Čia verta tau, š a u l y, parodyt meną:
Juk taikinys atlyginimo vertas!
Į juodą skritulį pataikyt gali
Kiekvienas kitas, betgi tas man vyras,
Kuris visur parodo savo meną,
Širdis nekliudo rankos nei akies.

VALTERIS FIURSTAS (*puldamas prieš jį ant kelių*)

Mes pripažįstam jūsų didenybę,
Tegu malonė būna jūsų teisė.
Paimkit pusę mano turtų, viską,
Tik nuo baisios bausmės atleiskit tėvą.

VALTERIS TELIS

Seneli, nesilenk prieš piktą žmogų!
Aš nebijau. Sakykit, kur man stoti.
Į paukštį skrendantį pataiko tėvas,
Tai jis širdies nepervers savo vaikui.

ŠTAUFACHERIS

Jūs negraudina vaiko nekaltybė?

RIOSELMANAS

Atminki — dievas danguje yra,
Jam atsakysi ir už savo darbus!

GESLERIS (*rodydamas į vaiką*)

Pririškite prie liepos jį tenai!

VALTERIS TELIS
Mane pririšti liepia? Ne, nenoriu!
Ramiai kaip avinėlis aš stovėsiu,
Net nekvėpuodamas. O jei pririšit,
Tai pančiuose blaškysiuos ir nerimsiu.
RUDOLFAS HARAS
Tai leisk, vaikeli, bent akis užrišti.
VALTERIS TELIS
O kam akis? Ar manot, kad bijosiu
Strėlės iš tėvo rankos? Drąsiai lauksiu
Ir net nemirktelsiu akių blakstienom.
Parodyk, tėve, kad esi šaulys,
Ir drąsiai šauki apmaudui to niekšo,
Tiksliai pataikydamas.

Jis eina prie liepos, jam ant galvos uždedamas obuolys

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO (*valstiečiams*)
Kaip? Mes leisim
Prieš mūs akis įvykt piktadarybei?
Tai kam tada mes esame prisiekę?
ŠTAUFACHERIS
Be reikalo pradėtum.
Mes be ginklų
Ir apsupti aplinkui iečių miško.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Kad būtume iš karto pasiryžę!
Atleiski, dieve, tiems, kurie pasiūlė
Mums atidėti.
GESLERIS (*Teliui*)
Na, tai pradėk!
Negalima turėti veltui ginklo.
Visur nešiotis ginklą pavojinga,
Strėlė atšoka kartais ir į šaulį.
Ta pasisavinta valstiečių teisė
Turėti ginklą įžeidžia valdovą.
Tiktai kas valdo, tam priklauso ginklas.
Nešioti jums smagu strėles ir lanką,
Gerai, tai aš jums taikinį nurodau.

TELIS (*įtempia lanką ir uždeda strėlę*)
Iš kelio traukitės!
ŠTAUFACHERIS Ką darot, Teli?
O, niekados! Kaip galima išdrįsti?
Juk dreba jūs ranka ir keliai linksta.
TELIS (*nuleisdamas lanką*)
Man mirga akyse.
MOTERYS
O šventas dieve!
TELIS
Atleiskite nuo šūvio. Štai — širdis!
(*Atidengia krūtinę*)
Pašaukit raitelius, tegu ją pervers.
GESLERIS
Man reik ne tavo gyvasties, bet šūvio!
Gali tu viską, nieko neprivengi:
Gerai valdai tu irklus kaip ir lanką,
Audros nesibijai, jei gelbėt reikia.
Tai, gelbėtojau, išsigelbėk pats!

Telis stovi, baisiai kovodamas su savimi, jo rankos dreba, ir paklaikusiomis akimis jis žiūri čia į landfogtą, čia į dangų. Staiga stveria kilpinę, ištraukia antrą strėlę ir užsikiša už ančio. Landfogtas viską stebi

VALTERIS TELIS (*po liepa*)
Šauk, tėve! Nebijau!
TELIS Na, reikia šauti.
(*Susitvardo ir taikosi*)
RUDENCAS
Užtenka, ponas landfogte! Gana! —
Jūs n e p r i v a l o t! — Išbandyt norėjot! —
Ir visiškai pasiekėt savo tikslą.
Per didelis griežtumas kenkia siekiui.
Ir lankas pertemptas staiga nutrūksta.
GESLERIS
O jūs tylėkit, jeigu nieks neklausia.
RUDENCAS
Aš noriu, aš t u r i u dabar kalbėti.

Man imperatoriaus garbė šventa. O smurtas
Tik neapykantą sukelti gali.
Valdovas to nenori. Aš turiu
Pabrėžti jums, kad šitokio žiaurumo
Iš jūs neužtarnavo mano liaudis,
Ir jūs visai neturite tam teisės.

GESLERIS
Aure ir jūs išdrįsot!

RUDENCAS Aš tylėjau,
Matydamas visus bjauriuosius darbus,
Užmerkdamas akis prieš neteisybę
Ir slėpdamas giliai krūtinėj savo
Jums pilną pasipiktinimo širdį.
Toliau tylėti — būtų išdavimas
Tėvynės mano ir karaliaus mano.

BERTA (*puldama tarp jo ir landfogto*)
O dieve, jūs neerzinkit siaubūno!

RUDENCAS
Dėl jūsų aš apleidau savo tautą.
Išsižadėjau savo artimųjų
Ir su savais visus ryšius nutraukiau,
Kad tik prie jūs pritapčiau. Bet nukrito
Man raištis nuo akių, ir nusigandęs
Aš stoviu ant baisios bedugnės krašto.
Jūs suklaidinot mano laisvą mintį
Ir širdį suvedžiojot.— Savo tautai
Aš pražūtį rengiau gera valia.

GESLERIS
Beproti, taip kalbi tu savo ponui?

RUDENCAS
Karalius mano viešpats, bet ne jūs! —
Aš taip kaip jūs esu užgimęs laisvas
Ir riterio dorybėmis jums lygus.
Jei būtut ne valdovo čia vardu,
Kurį gerbiu, o jūs jo vardui kenkiat,
Tai savo pirštinę aš mesčiau jums,
Ir jūs, kaip riteris, turėtut atsakyti.
Tai ką gi, savo raiteliams pamokit!

Aš ne beginklis kaip anie. Turiu
Aš savo kardą, ir kas prisiartins —
ŠTAUFACHERIS (*šaukia*)
Nukrito obuolys!

Tuo metu, kai visų dėmesys buvo nukreiptas į landfogtą ir Rudencą, tarp kurių atsistojo Berta, Telis paleido strėlę

RIOSELMANAS
O vaikas gyvas!
DAUG BALSŲ
Tiesiog į obuolį pataikė Telis!

Valteris Fiurstas kone alpsta, atrodo, tuoj pargrius, Berta jį prilaiko

GESLERIS
Ar šovė jis? Nejaugi? Tai beprotis!
BERTA
Berniukas gyvas. Atsipeikėk, tėve!
VALTERIS TELIS (*atbėga pasišokėdamas su obuoliu*)
Štai obuolys, tėveli! Aš žinojau,
Kad savo vaiko niekad nesužeisi.

Telis stovi, visu kūnu palinkęs į priekį, lyg sekdamas strėlę. Lankas iškrenta jam iš rankų. Pamatęs atbėgantį vaiką, skuba prie jo išskėtęs rankas ir stipriai jį spaudžia prie širdies, paskui, praradęs jėgas, suklumpa. Visi stovi susigraudinę

BERTA
Gerasis dieve!
VALTERIS FIURSTAS (*tėvui ir sūnui*)
Mylimi vaikeliai!
ŠTAUFACHERIS
Garbė aukščiausiam!
LOITHOLDAS Tai bent buvo šūvis!
Jį žmonės ateity ilgai minės.
RUDOLFAS HARAS
Kalbės per amžius apie Telio šūvį,
Kol savo vietoje stovės kalnai.
(*Paduoda landfogtui obuolį*)

GESLERIS
Dievaž, per patį vidurį pataikė!
Tai meistro šūvis. Reikia pripažinti.
RIOSELMANAS
Taip, šūvis geras, betgi vargas tam,
Kuris juo vedė dievą į pagundą.
ŠTAUFACHERIS
Tai kelkitės, atsigaivinkit, Teli!
Jūs vyriškai išsikovojot laisvę
Ir galite ramiai namo keliauti.
RIOSELMANAS
Tai eikit, motinai parveskit sūnų!

Jie nori jį nusivesti

GESLERIS
Palauki, Teli!
TELIS (*grįždamas*) Ką sakysit, pone?
GESLERIS
Tu paslėpei dar vieną strėlę. Taip.
Gerai mačiau. Ką tu buvai sumanęs?
TELIS (*pagalvojęs*)
Toks, pone, paprotys šaulių iš seno.
GESLERIS
Ne, Teli, toks atsakymas netinka.
Kažką tu kita galvoje turėjai.
Tai atvirai prisipažink man, Teli,
Kad ir kažkas bebūtų, tau gyvybę
Garantuoju. Tai kam antra strėlė?
TELIS
Gerai, jei garantuojat man gyvybę,
Tai aš galiu jums tiesą pasakyti.
(*Išsitraukia strėlę iš kilpinės ir žiūri baisiu žvilgsniu į landfogtą*)
Antra strėle aš būčiau jus nušovęs.
Jei nors truputį būčiau kliudęs sūnų,
Tai jums tikriausiai būčiau aš pataikęs.
GESLERIS
Gerai. Garantavau aš tau gyvybę
Ir noriu išlaikyti savo žodį.
Bet, sužinojęs tavo piktą mintį,

Aš įsakysiu ten tave paslėpti,
Kur nematysi saulės nei mėnulio,
Kad apsisaugočiau nı o tavo šūvio.
(*Tarnams*)
Suimkit jį! Suriškit!

Telis surišamas

ŠTAUFACHERIS Kaip tai, pone?
Jūs norite suimti tokį žmogų,
Kuriam padėjo viešpaties ranka?
GESLERIS
Matysim, ar padės jam antrą kartą.
Tuojau į mano laivą jį nuveskit!
Aš pats į Kiusnachtą jį nugabensiu.
RIOSELMANAS
Jį suimtą iš krašto išgabensit?
VALSTIEČIAI
Nei imperatorius, nei jūs negalit
Sulaužyti duotų mums laisvės raštų.
GESLERIS
Kur jie? Jų nepatvirtino valdovas.
Žinokit, imperatoriaus malonę
Paklusnumu užsitarnauti turit.
Jūs sąmokslą sudarėt prieš valdovą
Ir rengiatės bepročių sukilimui.
Aš jus pažįstu! Jus matau kiaurai!
Dabar jį paimu iš jūsų tarpo,
Bet jūs visi čia esate kalti.
Kas turi proto, tyli tas ir klauso!

Jis pasišalina, paskui jį seka Berta, Rudencas, Haras ir tarnai, pasilieka Fryshartas ir Loitholdas

VALTERIS FIURSTAS (*didelio sielvarto prislėgtas*)
Tai viskas baigta. Su visais namais
Jis pražudyt įsigeidė mane!
ŠTAUFACHERIS (*Teliui*)
Ir kam reikėjo erzinti siaubūną?
TELIS
O kas susivaldys, tiek iškentėjęs?

ŠTAUFACHERIS

Dabar pražuvo viskas. Mes be jūs —
Supančioti, grandinėm surakinti.

VALSTIEČIAI (*apsupdami Telį*)

Be jūs prarandam paskutinę viltį!

LOITHOLDAS (*prisiartindamas*)

Man gaila, Teli, bet turiu klausyti.

VALTERIS TELIS (*su dideliu skausmu prie jo glausdamasis*)

O tėve! Mielas tėve!

TELIS (*rodydamas ranka į dangų*)

Aukštai ten tavo tėvas. Jojo šaukis!

ŠTAUFACHERIS

Ką pasakyti jūsų žmonai, Teli?

TELIS (*glausdamas su meile vaiką prie krūtinės*)

Berniukas sveikas, man pagelbės dievas.
(*Staiga atsitraukia ir nueina su sargybiniais*)

KETVIRTAS VEIKSMAS

Pirma scena

Keturių kantonų ežero rytinis krantas

Fantastiškos stačios uolos vakaruose užstoja perspektyvą. Ežeras nerimsta, girdėti ūžiant ir šniokščiant, tarpais žybčioja žaibai ir dunda griaustinis. Kuncas iš Gerzau, žvejys ir žvejo berniukas

KUNCAS IŠ GERZAU
Aš pats mačiau, jūs galit patikėti,
Kad viskas buvo taip, kaip jums sakau.
ŽVEJYS
Tai suimtas ir nugabentas Telis
Į Kiusnachtą, šauniausias krašto vyras,
Tikriausia mūsų laisvės parama.
KUNCAS IŠ GERZAU
Pats landfogtas su juo drauge išvyko.
Jie rengėsi į ežerą išplaukti,
Man keliantis iš Fliueleno, bet
Smarki audra kaip tik tada pakilo
Ir privertė mane čia apsistoti,
Galėjo sukliudyt ir jiems išplaukti.
ŽVEJYS
O Telis fogto pančių surakintas!
Tikėkite, kad jį giliai paslėps,
Kur jis dienos šviesos nebematys!
Taip nekaltai įžeidęs laisvą žmogų,
Turės bijoti jo teisingo keršto.
KUNCAS IŠ GERZAU
Be to, girdėti, miršta mūs seniūnas,
Garbingas Atinghauzeno valdovas.

ŽVEJYS
Tai paskutinė mūs viltis sudūžta.
Tik jis vienintelis galėjo balsą
Pakelt už liaudies pamintąsias teises.
KUNCAS IŠ GERZAU
Audra didėja. Likite sveiki.
Aš kaime prieglaudos pasiieškosiu,
Nes šiandien neįmanoma išplaukti.
(*Nueina*)
ŽVEJYS
Nelaisvėj Telis ir seniūnas miršta!
Dabar, pamiršusi bet kokią gėdą,
Iškels tironija įžūlią galvą.
Visai bus užčiaupta tiesos burna
Ir akys bus apakintos, kur mato,
Ranka, kuri turėjo išvaduoti,
Kalėjime grandiniais surakinta.
BERNIUKAS
Smarki kruša. Į pirkią einam, tėte!
Lauke negalima ilgiau ištverti.
ŽVEJYS
Tai šėlkit, vėjai, kriskite, žaibai,
Pratrūkit, debesys, užliekit žemę,
Kad būsimų kartų daigai pražūtų!
Laukiniai gaivalai, užviešpataukit,
Sugrįžkite į dykumą, vilkai,
Gauruotos meškos,— jums priklauso kraštas,
Nes kas norės be laisvės čia gyventi!
BERNIUKAS
Kaip dūksta viesulas ir gelmės šniokščia!
Dar ši bedugnė niekad taip nešėlo.
ŽVEJYS
Dar niekada neprievartavo tėvo,
Kad taikytų į galvą savo vaikui.
Pati gamta įtūžusi sukilo
Prieš tokį smurtą. Aš nesistebėčiau,
Jei šitos uolos ežeran nuslinktų,
Jei šitos sniego ir ledų viršūnės,
Kurios sustingusios nuo amžių stovi,

Staiga sutirptų ir srautu tekėtų,
Jei šie kalnai į prarajas nugriūtų,
Jei prasiveržtų iš bedugnių gelmės
Ir antras tvanas žemę paskandintų.

Girdėti skambinant

BERNIUKAS
Klausykite, ant kalno skamba varpas!
Tai skęstant laivą ežere pamatė
Ir skambina, kad melstumės už jį.

Jie kopia į kalną

ŽVEJYS
O, vargas laivui, užkluptam kelionėj
Ir supamam siaubingame lopšy!
Nei vairas nepadės, nei vairininkas.
Audra valdovas. Viesulas ir vilnys
Kaip sviediniu čia žaidžia žmogumi.
Ten niekur įlankos nepamatysi,
Kur maloningą prieglaudą atrastum,
Aplink nukarusios grėsmingai uolos,
Kurios pagalbos rankos neišties,
Tik rūsčiai atstatys akmens krūtinę.

BERNIUKAS (*rodydamas į kairę*)
Tai atplaukia iš Fliueleno laivas.

ŽVEJYS
Padėk jiems, dieve, vargšams! Jei audra
Į šitą urvą kartą įsiveržia,
Tai šėlsta kaip plėšrus žvėris narve
Ir daužosi tarp geležinių virbų,
Bandydama kaip nors iš jų ištrūkti,
Bet supa ją aplinkui stačios uolos,
Užstodamos tarpeklį lig padangės.

Kopia ant kalno

BERNIUKAS
Tai Urio fogto laivas! Jį pažįstu
Iš vėliavos ir jo raudono stogo.

ŽVEJYS
Teisingas dieve! Taip, tai fogto laivas,
Ten plaukia jis ir veža savo auką.
Kaip greitai jį bausmės ranka ištiko!
Dabar pažins jis viešpatį stipresnį.
Tos baisios bangos neklausys jo balso,
Tos stačios uolos nenulenks galvos
Prieš jo kepurę.— Nesimelsk, sūnau,
Ir netrukdyk teisingai dievo rankai!
BERNIUKAS
Meldžiuosi ne už landfogtą, už Telį,
Kuris yra tenai drauge laive.
ŽVEJYS
O aklas gaivalų neprotingume!
Jei reikia tau nubausti v i e n ą kaltą,
Tai laivą skandini ir vairininką!
BERNIUKAS
Žiūrėk, jie praplaukė pro Bugisgratą,
Bet vėl nuo Toifelsmiunsterio audra
Juos nubloškė atgal prie Aksenbergo.
Jau nematyti.
ŽVEJYS Ten iškyšulys,
Kur daugelis laivų anksčiau sudužo.
Jei nepavyks laimingai prasilenkti,
Tai neišvengiamai suduš į uolą,
Kuri gelmėj ten slypi pasinėrus.
Laive jie turi gerą vairininką.
Tik v i e n a s Telis gali juos išgelbėt,
Bet rankos jo ir kojos surakintos.

V i l i u s T e l i s su lanku. Jis ateina skubiais žingsniais, nustebęs žvalgosi aplinkui, ir matyti, kad labai susijaudinęs. Pasiekęs scenos vidurį, puola ant kelių, ištiesdamas rankas į žemę, o paskui į dangų

BERNIUKAS (*jį pastebi*)
Žiūrėkite, tėte, kažkoks vyras klūpo!
ŽVEJYS
Jis apkabinęs žemę savo rankom
Ir lyg nesavas būtų, kažkoks keistas.

BERNIUKAS (*prisiartindamas*)
Ką aš matau! Eikš, tėte, čia greičiau!
ŽVEJYS (*prieina*)
Kas ten yra? O viešpatie! Juk Telis!
Sakykite, kaip čia jūs atsiradot?
BERNIUKAS
Ar jūs laive nebuvot surakintas?
ŽVEJYS
Ar jus į Kiusnachtą jis negabeno?
TELIS (*atsistodamas*)
Esu jau laisvas.
ŽVEJYS IR BERNIUKAS Laisvas! O stebuklas!
BERNIUKAS
Kaip atsiradot čia?
TELIS Iš laivo.
ŽVEJYS Kaip?
BERNIUKAS (*skubiai*)
O kurgi landfogtas?
TELIS Jį neša bangos.
ŽVEJYS
Ar gali būti? Jūs kaip atsiradot?
Kaip iš grandinių ir audros ištrūkot?
TELIS
Tik per apvaizdą dievo maloningą.
O buvo taip...
ŽVEJYS IR BERNIUKAS Papasakokit mums!
TELIS
Kas atsitiko Altorfe, jūs žinot.
ŽVEJYS
Taip, viską aš žinau.
TELIS Kad landfogtas,
Suimti ir surišt mane įsakęs,
Norėjo pats į Kiusnachtą išvežti.
ŽVEJYS
Iš FlIueleno išplaukė prieš audrą,
Mes viską žinom. Bet kaip jūs ištrūkot?
TELIS
Aš surištas stipriai laive gulėjau,
Beginklis ir apleistas. Netikėjau,

Kad saulės šviesą dar kada matysiu,
Savos žmonos, vaikų mieluosius veidus,
Ir be vilties į ežerą žiūrėjau.

ŽVEJYS
O varge mano!

TELIS
Išplaukėm taip mes
Drauge su fogtu, Haru ir tarnais.
O mano lankas ir strėlių kilpinė
Gulėjo apačioj prie pačio vairo.
Bet vos tiktai pasisekė praplaukti
Pro Akseno alkūnę, davė dievas,
Kad viesulas — baisus ir pragaištingas —
Staiga įsiveržė nuo Sen Gotardo,
Kad irklininkai net rankas nuleido
Ir manė, kad reikės visiems paskęsti.
Tada aš išgirdau, kaip vienas tarnas
Į fogtą kreipėsi ir tarė jam:
„Jūs matote, kas gresia jums ir mums,
Mes blaškomės ties pražūties riba.
Iš baimės vairininkas nenuvokia,
Ką bedaryti, ir nežino kelio.
Tarp mūs yra prityręs vairininkas
Ir didelės stiprybės vyras — Telis.
Tai ar neleistut juo pasinaudoti?“
Tada man šitaip tarė fogtas: „Teli,
Jei ryžties mus išgelbėt nuo audros,
Tai įsakysiu tau nuimti pančius“.
Aš atsakiau: „Taip, pone, pabandysiu
Su viešpaties pagalba išsigelbėt“.
Atrišo pančius, aš prie vairo stojau
Ir nuplaukiau, apsižvalgiau aplink,
Kur mano ginklas stovi, ir dairiausi,
Kur būtų patogiau iššokt į krantą,
Ir kai aš pamačiau paplokščią uolą,
Iškilusią virš ežero gelmių...

ŽVEJYS
Aš ją žinau, prie Akseno papėdės.
Tiktai, man rodos,— ji tokia stati,—
Negalima ant jos užšokt iš laivo.

TELIS

Aš surikau tarnams smarkiau irkluoti,
Jei pasisektų prie uolos priplaukti,
Tai mes išvengtume baisaus pavojaus.
Kai, sparčiai irdamiesi, ją pasiekėm,
Tai aš, paprašęs viešpatį pagalbos,
Susikaupiau ir iš visų jėgų
Prispaudžiau laivo galą prie uolos.
Staiga į viršų šokau ant uolos,
Galingai atsispirdamas į laivą
Ir jį nublokšdamas tolyn nuo kranto
Į vandenų nasrus. Tegul nešioja,
Kaip dievas panorės, toliau jį bangos.
Taip ištrūkau aš nuo baisios audros
Ir nuo piktų žmonių dar baisesnio smurto.

ŽVEJYS

O Teli, Teli, tikrą jums stebuklą
Parodė dievas. Vos galiu tikėti.
Bet ką dabar, sakykite, darysit?
Jūs negalėsite ramiai gyventi,
Jei fogtas po audros išliktų gyvas.

TELIS

Kai aš dar surištas laive gulėjau,
Ketino Brunene išlipti jis į krantą,
Per Švicą nugabent mane į pilį.

ŽVEJYS

Per kraštą jis keliu norėjo vykti?

TELIS

Taip sakė jis.

ŽVEJYS Tai slėpkitės greičiau!
Iš jo nagų negelbės dievas dukart.

TELIS

Parodykit man artimiausią kelią
Tiesiog į Artą ir į Kiusnachtą.

ŽVEJYS

Ten vieškelis pro Štaineną yra.
Bet mano vaikas jus išvesti gali
Pro Lovercą,— arčiau bus ir saugiau.

TELIS (*paduodamas jam ranką*)

Už jūsų gera — dievas teatlygins!

Gyvenkite sveiki!
(*Eina ir vėl grįžta*)
Ar neprisiekėt
Jūs Riutlyje? Man rodos, lyg girdėjau.—

ŽVEJYS
Aš ten buvau ir sąjungai prisiekiau.

TELIS
Tai būkit geras Biurglenan nueiti!
Žmona nerimsta. Jūs praneškit jai:
Aš išsigelbėjęs ir pasislėpęs.

ŽVEJYS
Bet ką jai pasakyti, kur pabėgęs?

TELIS
Ten rasit mano uošvį ir kitus,
Kurie prisiekę Riutlyje drauge,
Tai pasakykit jiems, kad būtų drąsūs.
Jau Telis laisvas, jo ranka stipri,
Ir greitai apie jį daugiau išgirs.

ŽVEJYS
Ką sugalvojot? Pasakykit man.

TELIS
Bus padaryta, tai visi kalbės.
(*Nueina*)

ŽVEJYS
Parodyk kelią, Jeni! Duok jam, dieve,
Kad jis pasiektų užsibrėžtą tikslą.
(*Nueina*)

Antra scena

Atinghauzeno rūmuose
Baronas miršta krėsle su atkalte. Valteris Fiurstas, Štaufacheris, Arnoldas iš Melchtalio ir Baumgartenas jį marina. Valteris Telis klūpo prie mirštančiojo

VALTERIS FIURSTAS
Jau viskas baigta. Numirė jisai.

ŠTAUFACHERIS
Nepanašus į mirusį. Pažvelkit,
Prie lūpų juda plunksna. Tyliai miega
Ir šypsosi ramiai jo veido bruožai.

Baumgartenas nueina prie durų ir su kažkuo kalbasi

VALTERIS FIURSTAS (*Baumgartenui*)
Kas ten?
BAUMGARTENAS (*grįždamas atgal*)
Duktė jūs Hedviga atėjo.
Ji nori pamatyti jus ir sūnų.

Valteris Telis atsistoja

VALTERIS FIURSTAS
Kaip aš paguosiu ją, pats be paguodos?
Užgriuvo ant galvos nelaimės visos.
HEDVIGA (*įsiverždama*)
Kur mano vaikas? Leiskit pamatyti!
ŠTAUFACHERIS
Susivaldykit! Namuose — mirtis.
HEDVIGA (*puldama prie vaiko*)
Ak, mano Velti! Gyvas!
VALTERIS TELIS (*apkabindamas ją*) Vargšė mama!
HEDVIGA
Nesužeistas, sūnelis mano gyvas!
(*Apžiūri jį, baimingai susirūpinusi*)
Ar gali būti? Taikė į tave?
Galėjo drįsti? Jis širdies neturi.
Į savo vaiką taikyti strėle!
VALTERIS FIURSTAS
Jo širdį draskė sielvartas baisus.
Bet gelbėt buvo priverstas gyvybę.
HEDVIGA
Jei būtų jis turėjęs tėvo širdį,
Tai šimtą kartų būtų pats numiręs.
ŠTAUFACHERIS
Jūs turite apvaizdai padėkoti,
Kad taip pavyko.

HEDVIGA Ar galiu užmiršti,
Kad ir kitaip galėjo atsitikti?
O viešpatie! Gyvenčiau šimtą metų,
Tai amžinai matyčiau stovint vaiką
Ir tėvą, taikantį į jojo galvą,—
Strėlė man visą laiką varstys širdį.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Žinotut jūs, kaip jį kankino fogtas!
HEDVIGA
Kaip kietos vyrų širdys! Jei puikybę
Kas nors įžeis, tai nieko jie nepaiso,
Net vaiko galvą stato į pavojų
Ir žaidžia motinos jautria širdim.
BAUMGARTENAS
Ar jūsų vyro ne sunki dalia,
Kad dar šiais priekaištais apsunkint norit?
Ar jo kančioms neturite širdies?
HEDVIGA (*atsikreipia į jį ir žiūri rūsčiu žvilgsniu*)
Tu moki vien tik ašarot dėl draugo!
Kur buvot jūs visi, kai nelaimingą
Sukaustė pančiais? Kurgi jūs pagalba?
Jūs matėte ir leidote įvykti
Piktadarybei ir pakęst galėjot,
Kai suėmė iš jūsų tarpo draugą.
Ar šitaip būtų Telis pasielgęs?
Ar jis apgailestaudamas stovėjo,
Kai fogto raiteliai pavymui vijos
Ir ežeras bangavo prieš tave?
Ne ašarom bergždžiom tave jis guodė,
Tiktai, užmiršdamas vaikus ir žmoną,
Į valtį šoko gelbėti tavęs.
VALTERIS FIURSTAS
Bet argi mes galėjome išgelbėt? —
Mūs buvo maža, ir visi beginkliai!
HEDVIGA (*puldama prie jo krūtinės*)
O tėve! Tu taip pat jį praradai!
Visi mes, visas kraštas jį prarado!
Visi neteko jo ir jis visų!
O dieve, kad vilties tik neprarastų!

Į požemio kalėjimą joks draugas
Paguosti neateis. O jei susirgs?
Ak, neišvengiamai jis turi sirgti
Kalėjimo tamsoj! Kaip Alpių rožė
Nublunka ir nuvysta pelkių ore,
Taip jis gyventi negalės be saulės
Ir be gaivinančio kalnų dvelkimo.
Jis suimtas! Jisai! Jo oras — laisvė!
Jis negalės gyvent kapų tvaike.

ŠTAUFACHERIS
Nenusiminkit! Stengsimės visi
Kalėjimo duris atidaryti.

HEDVIGA
Ką galit jūs visi be jo? Kol buvo
Dar Telis laisvas, buvo dar vilties.
Jis buvo nekaltųjų užtarėjas
Ir persekiojamųjų tikras draugas,
Jis gelbėjo visus. Bet jūs visi
Negalit jo išlaisvint iš grandinių.

Atinghauzenas pabunda

BAUMGARTENAS
Jis sukrutėjo. Rimkit!

ATINGHAUZENAS (*pasikeldamas*) Kur jis?

ŠTAUFACHERIS Kas?

ATINGHAUZENAS
Man trūksta jo. Jis paskutinį mirksnį
Mane apleido.

ŠTAUFACHERIS Mini giminaitį.
Ar jam duota žinia?

VALTERIS FIURSTAS Jau pasiųsta.
Nusiraminkit! Jo širdis atvirto.
Jis su mumis.

ATINGHAUZENAS Ar užtarė tėvynę?

ŠTAUFACHERIS
Su didvyrio drąsa.

ATINGHAUZENAS Tai ko jis neina
Priimti mano šios palaimos?
Jaučiu, kad jau visai arti mirtis.

ŠTAUFACHERIS
O ne, kilnusis pone! Miegas jus
Sustiprino, ir žvilgsnis jūs budrus.
ATINGHAUZENAS
Gyvenimas — kančia, ir ji nurimo.
Jau baigtos kančios, baigias ir viltis.
(*Pastebi vaiką*)
Kieno tas vaikas?
VALTERIS FIURSTAS Tai vaikaitis mano.
Palaiminkit jį, pone! Jis be tėvo liko.
ATINGHAUZENAS
Visus, visus paliksiu jus be tėvo!
O vargas man, kad paskutinį mirksnį
Turiu matyt tėvynės pražuvimą!
Turėjau išgyventi ilgą amžių,
Kad visos viltys su manim numirtų.
ŠTAUFACHERIS (*Valteriui Fiurstui*)
Ar leisime jam sielvarte numirti?
Ar nenušviesim paskutinio mirksnio
Vilties pragiedruliu? — Kilnusis pone,
Jūs galit guostis! Mes neapleisti
Ir nesame pražuvę be vilties.
ATINGHAUZENAS
O kas išgelbės jus?
ŠTAUFACHERIS Mes patys. Davė žodį
Vieni kitiems visi kantonai trys
Iš savo krašto išvaryt tironus.
Sudarėm sąjungą ir susirišom
Vienybės priesaika. Pradėsim kovą
Dar prieš Naujus metus, ir jūsų kaulai
Galės ilsėtis jau laisvam krašte.
ATINGHAUZENAS
Sudarėt sąjungą?
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Tą pačią dieną
Sukils kaip vienas trys kalnų kantonai.
Jau viskas paruošta, ir paslaptis
Šventai išlaikoma, nors daug kas žino.
Jau dega žemė po tironų kojom,

Ir jųjų smurto dienos suskaitytos.
Jau greitai nebeliks čia jų nė ženklo.

ATINGHAUZENAS
Bet mūs krašte yra stiprių pilių!

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Tą pačią dieną jas visas sugriausim.

ATINGHAUZENAS
Ar sąjungoj kilmingi dalyvauja?

ŠTAUFACHERIS
Mes lauksim jų pagalbos, jei prireiks.
Dabar prisiekę tik vieni valstiečiai.

ATINGHAUZENAS (*iš lėto pakyla, labai nustebęs*)
Jei savo išgalėm valstiečiai drįsta —
Be riterių pagalbos — tokiam žygiui,
Pasitikėdami savom jėgom,
Tai mes tikrai daugiau nereikalingi
Ir galime ramiai į kapą žengti:
Pakeitus mus, nauja, sveika jėga
Žmonijos didingumą išlaikys.
(*Uždeda ranką klūpančiam prieš jį vaikui ant galvos*)
Nuo tos galvos, kur obuolys stovėjo,
Jums prasidės nauja, geresnė laisvė.
Senovė griūva, keičiasi laikai,
Griuvėsiuose nauja buitis pražysta.

ŠTAUFACHERIS (*Valteriui Fiurstui*)
Aure, kokia šviesa jo akys spindi!
Tai ne užgęstančios gyvybės gaisas,
Tiktai naujos gyvatos spindulys.

ATINGHAUZENAS
Štai vieną dieną iš senų pilių
Išjoja riteriai prisiekti miestams.
Jau prasidėjo Juchtlande ir Turgau.
Kilnusis Bernas kelia savo galvą,
Laisvasis Fraiburgas — laisvų pilis,
Darbštusis Ciurichas į karą rengia
Amatininkus. — Žlugs karalių jėgos
Prieš šitą amžiną tautos tvirtovę.
(*Toliau jis kalba pranašo balsu, vis labiau užsidegdamas*)
Matau aš kunigaikščius ir didžiūnus,

Su ginklais traukiančius į karo žygį
Prieš ramią piemenų nekaltą tautą.
Kovos ligi mirties. Ne vienas slėnis
Čia pagarsės žūtbūtine kova.
Valstietis puola nuoga krūtine —
Laisva auka — prieš visą iečių būrį[18],
Ir lūžta jos, didikų žiedas krinta,
Ir pergalės iškyla vėliava.
(*Spausdamas Valteriui Fiurstui ir Štaufacheriui rankas*)
Todėl laikykitės visi iš vieno —
Stipriai ir amžinai. Tebus visiems
Nesvetima kiekvieno jūsų laisvė.
Statykite sargybas ant kalnų,
Kad rinktųsi greičiau būrys prie būrio,
Vieningi būkit, visada vieningi. —

Jis krinta atgal ant priegalvių, laikydamas savo rankose vyrų rankas. Fiurstas ir Štaufacheris stebi jį tylėdami, paskui, sielvarto prislėgti, pasitraukia į šalį. Tuo metu tyliai renkasi t a r n a i , vieni ramiau, kiti stipriau reikšdami savo skausmą, kai kurie atsiklaupia prie velionio ir laisto ašaromis jo rankas. Tos nebylės scenos metu suskamba pilies varpai

R u d e n c a s ir tie patys

RUDENCAS (*įbėgdamas*)
Ar gyvas? Gali dar mane išgirsti?
VALTERIS FIURSTAS (*parodo, nugręždamas veidą*)
Dabar j ū s mūsų ponas, užtarėjas,
Ir ši pilis jau turi kitą vardą.
RUDENCAS (*pamato velionį ir sustoja, suimtas didelio sielvarto*)
Gerasis dieve! Argi per vėlai
Bus mano atgaila? Bent vieną mirksnį
Ar negalėjo jis ilgiau gyventi,
Kad pamatytų mano atvirtimą?
Aš jo nepaklausiau teisingo balso,
Kai jis dar buvo gyvas. Atsiskyrė
Dabar jis amžinai, ir aš likau
Sunkios kaltės savosios neišpirkęs. —
Ir mirė jis, pasmerkdamas mane?

ŠTAUFACHERIS
Jis sužinojo apie jūsų kalbą
Ir laimino prieš mirtį jūs narsumą.
RUDENCAS (*atsiklaupęs prie mirusiojo*)
Šventi garbingo vyro palaikai!
Kilnus velioni! Aš prisiekiu tau,—
Ir šaltai tavo rankai,— kad nutraukiau
Visiems laikams ryšius su svetimaisiais
Ir sugrįžau atgal į savo tautą.
Esu šveicaras ir juo noriu būti
Visa širdim.
(*Atsistodamas*)
Gedėkite bičiulio,
Visų mūs tėvo, bet nenusiminkit!
Paveldėjau ne tik jo palikimą,
Bet kilnią širdį ir garbingą dvasią,
Ir jums jaunystė mano atsilygins,
Ką liko jis skolingas dėl senatvės,—
Garbingas tėve, duokit savo ranką!
Taip pat ir jūs! Na, Arnoldai, ir tu!
Nesmerkite manęs! Neabejokit!
Priimkit mano priesaiką ir žodį!
VALTERIS FIURSTAS
Paduokite jam ranką! Atsivertus
Širdis pasitikėjimo verta.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Pirma jūs niekinot mūs krašto žmones,
Tai ko dabar iš jūs mes galim laukti?
RUDENCAS
O, nepriminkite klaidų jaunystės!
ŠTAUFACHERIS
Vieningi būkit! Paskutiniai žodžiai,
Kuriuos mums tarė tėvas. Atsiminkit!
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Štai mano jums ranka! Kilnusis pone,
Valstiečio rankos kietas paspaudimas
Atstoja žodį. Kas gi jūs be mūsų?
Be to, ir mūsų luomas daug senesnis.
RUDENCAS
Aš jį gerbiu, ir gins jį mano kardas.

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Ranka, kuri galėjo kietą žemę
Įveikti ir priversti duoti derlių,
Pati save apginti sugebės.
RUDENCAS
Jūs ginsite m a n e , aš ginsiu j u s ,
Ir būsime visi vienybe stiprūs.
Bet ką čia daug kalbėti, kai tėvynė
Dar svetimų tironų engiama?
Pirma išvykime iš krašto priešus,
Paskui jau susitarsime taikoj.
(*Patylėjęs*)
Jūs tylit? Man neturit ko sakyti?
Aš dar nevertas, kad pasitikėtut?
Tai aš turiu prieš jūsų norą brautis
Į paslaptis jūsiškės sąjungos.
Jūs posėdžiavot ir prisiekėt Riutly! —
Žinau aš viską, ką tenai jūs veikėt,
Ir tai, ko man visai nepatikėjot,
Aš saugojau slaptai kaip šventą daiktą.
Aš krašto priešas niekad nebuvau
Ir niekada aš neveikiau prieš jus.
Bet jūs blogai padarėt — atidėję,
Pats laikas verčia imtis greito veiksmo.
Jau Telis — gaišaties pirma auka.
ŠTAUFACHERIS
Prisiekėme palaukti lig Kalėdų.
RUDENCAS
Aš nebuvau tenai ir neprisiekiau.
Jūs laukite, aš — veiksiu!
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO Kaip? Jūs norit?
RUDENCAS
Dabar skaitausi jūsų aš seniūnu,
Ir mano pareiga — apginti jus.
VALTERIS FIURSTAS
Pirma švenčiausia jūsų pareiga —
Tai šituos brangius palaikus palaidot.
RUDENCAS
Kai išvaduosim kraštą, tai atnešim

Ant jojo kapo pergalės vainiką.
Mieli draugai! Ne vien tiktai dėl jūsų,
Taip pat ir dėl savęs turiu kovoti
Prieš tironus. — Klausykit ir žinokit!
Pražuvo mano Berta, pagrobta
Piktadario slaptai iš mūsų tarpo.

ŠTAUFACHERIS
Tironas drįsta tokį bjaurų smurtą
Prieš laisvus kilminguosius pavartoti?

RUDENCAS
Draugai! Aš prižadėjau jums pagalbą,
Bet jos pirma aš pats turiu prašyti.
Juk mano mylimąją man išplėšė!
Kas žino, kur ją paslėpė siaubūnas
Ir kokią prievartą jis panaudos,
Kad ją priverstų susituokt su juo.
Tai neapleiskite manęs, padėkit
Man ją išgelbėt, ji užsitarnavo,
Kad ją visi užstotų su ginklu.

VALTERIS FIURSTAS
Ką manot jūs daryt?

RUDENCAS Ar aš žinau?
Ak, šioj nakty, kur jos likimą gaubia,
Tarp begalinės baimės abejonių,
Kai nieko tikro negali suvokti,
Man širdyje yra tik viena aišku:
Mes ją galėsime tiktai atkasti
Iš po tironų priespaudos griuvėsių.
Galbūt, kad ją kalėjime atrastum,
Turėsime paimt visas pilis.

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Tai veskit mus! Mes eisim su jumis.
Kam atidėti, jeigu šiandien galim?
Kai mes prisiekėm, buvo Telis laisvas,
Piktadarybė buvo neįvykus.
Pats laikas iškelia kitas tiesas:
Bailys bus tas, kuris dar šiandie delstų!

RUDENCAS (*Štaufacheriui ir Valteriui Fiurstui*)
Ginkluokitės ir būkit pasiruošę

Išvysti kalnuose liepsnų vytis,
Kurios greičiau kaip pasiuntinio burė
Atskris su mūsų pergalės žinia.
Kai pamatysit laukiamas ugnis,
Tai pulkit kaip perkūnai narsiai priešus
Ir tironijos griaukite pilis.
(*Išeina*)

Trečia scena

Kalnų perėja prie Kiusnachto

Kelias leidžiasi pro uolas žemyn, ir keleivis, prieš pasirodydamas scenoje, matomas aukštumoje. Uolos aplinkui visą sceną, viena uola išsikišusi ir apaugusi krūmais

TELIS (*ateina su lanku*)
Pro šitą perėją jis turi vykti,
Nėra į Kiusnachtą čia kito kelio.
Čia ir atliksiu. Proga patogi.
Už šeivamedžio krūmo pasislėpsiu,
Iš ten jį perversiu taiklia strėle,
O siauras kelias persekiot neleis.
Tai su dangum atsiskaityki, fogte,
Tau paskutinė valanda ateina.
Aš gyvenau taikingai ir ramiai.
Į miško žvėris taikė mano lankas,
O žmogžudystės net minty nebuvo.
Bet tu išplėšei sielos man ramybę
Ir slibino bauginančiais nuodais
Man pavertei minčių nekaltą pieną,
Išmokinai mane baisaus dalyko.
Kas gali taikyti į vaiko galvą,
Tikrai pataikys tas į priešo širdį.
Turiu apginti nekaltus vaikus
Ir savo ištikimą žmoną, fogte,
Nuo tavo įniršio. Kada tempiau

Aš lanko stygą, rankos man drebėjo,
Kai tu su velnišku džiaugsmu vertei
Mane į vaiko galvą taikyt strėlę,
Tada širdy,— girdėjo vienas dievas,—
Aš padariau sau apžadą baisingą,
Kad kito mano šūvio taikinys —
Širdis bus tavo. Ką pasižadėjau
Baisios kančios akimirką siaubingą —
Šventa skola,— neliksiu aš skolingas.
Tu mano ponas ir karaliaus fogtas,
Bet pats karalius neišdrįstų,
Ką drįsti tu. Tave jis siuntė
Į mūsų kraštą žiūrėt įstatymų,
Griežtų, jeigu kas nusikalto, bet ne verstis
Galvažudžio piktais nusikaltimais
Ir be atodairos bjauriausiai siausti,—
Yra dar dievas keršyti ir bausti.
Tai skrisk greičiau, skaudžių skausmų nešėja,
Tu mano turtas ir didžiausias lobis,
Tau duosiu taikinį, kurio lig šiolei
Paveikti jokios maldos negalėjo,
Bet prieš tave ir jis neatsispirs. —
Tik tu, patikimoji lanko timpa,
Ištikimai žaidimuose tarnavus,
Baisiam darbe tu neapleisk manęs.
Stipri būk, mano lanko timpa,
Kuri suteikdavai strėlėm sparnus.
Man neištrūk iš rankų be jėgos,
Nes aš paleisti neturiu kitos.

Per sceną praeina keleiviai

Štai suolas pakeleiviams atsikvėpti,
Prisėsiu aš ant jo lygaus akmens,
Nes dar namai toli. Visi praeina
Skubiai kaip svetimi pro vienas kitą,
Neklausdami, kas darosi širdy.
Praeina pilnas rūpesčių pirklys
Ir maldininkas su lengva našta,
Ir pamaldus vienuolis, ir plėšikas,

Ir linksmas muzikantas, ir varovas,
Apkrovęs sunkiai arklį naštomis,
Iš tolimų kraštų čionai keliauja,—
Keliai nueina į visus kraštus.
Visi čia traukia savo reikalais,
O aš gi tykau žudymo tikslais.
(*Atsisėda*)
O kitados, sugrįžus jūsų tėvui,
Kiek džiaugsmo būdavo, mieli vaikai!
Jis niekad nepamiršdavo parnešti
Jums dovanų — ar gražią Alpių gėlę,
Ar retą paukštį, arba kokią kriauklę,
Kurią praeidamas kalnuos atranda.
Dabar kitokį žygį jis atlieka:
Kaip žmogžudys prie tuščio kelio tyko
Ir laukia savo priešo nužudyti.
Bet ir dabar tik apie jus galvoja,
Mieli vaikučiai. Jūsų nekaltybę
Apginti noriu nuo tirono rankos,
Todėl nužudymui įtempsiu lanką.
(*Atsistoja*)
Aš tykau didelio žvėries. Kantrybės
Medžiotojui užtenka. Jis dažnai
Per ištisas dienas po šaltį bastos
Ir drąsiai šokinėja per uolas,
Ir karstosi stačiom bedugnių sienom,
Prilipdamas savų pėdų krauju,
Kad sumedžiotų kokį menką nieką.
O čia aš laukiu daug didesnio grobio,
Turiu laimėti savo priešo širdį,
Kuri mane norėjo pražudyti.

Iš tolo girdėti linksma muzika, kuri vis artėja

Aš visą savo amžių neišleidau
Iš rankų lanko, mokiaus šaulio meno,
Dažnai į apskritimo tašką šaudžiau,
Ne vieną gražią dovaną laimėjau
Draugų varžybose. Bet šiandien noriu

Visų geriausią m e i s t r o š ū v į šauti
Ir kalnuose laimėt didžiausią grobį.

Pro sceną vyksta vestuvės keliu į kalną. Telis stebi jas, atsirėmęs į savo lanką. Š t i u s i s , laukų sargas, prisiartina prie jo

ŠTIUSIS
Štai vienuolyno žemių prievaizdas
Čia kelia vestuves. Turtingas vyras.
Jis turi Alpėse bandų bent dešimt,
O nuotaką iš Imizės jis veda.
Per visą naktį Kiusnachte puota.
Eime! Ten laukiamas kiekvienas svečias.
TELIS
Liūdni svečiai vestuvėse netinka.
ŠTIUSIS
Jūs rūpesčius išmeskit iš širdies!
Priimkit, kas yra, laikai juk sunkūs.
Žmogus privalo stverti džiaugsmo mirksnį.
Čia linksminas, gal laidoja kitur.
TELIS
Dažnai vienoj tatai įvyksta vietoj.
ŠTIUSIS
Taip dedasi pasauly. O nelaimių
Visur užtenka. Glarneno krašte
Nugriuvo andai kalnas į pašlaitę,
Užversdamas griuvėsiais pusę slėnio.
TELIS
Jau net kalnai iš vietos sujudėjo?
Tai niekas žemėje tvirtai nestovi.
ŠTIUSIS
O štai dar kokį nuostabų dalyką
Man pasakojo vienas pakeleivis.
Vienas riteris išjojo pas karalių
Ir pakeliui sutiko širšių spiečių.
Jos puolė arklį, taip labai sugylė,
Kad krito negyvai arklys ant kelio,
O jis nuėjo pas karalių pėsčias.
TELIS
Taip pat ir silpnas turi savo gylį.

Ateina A r m g a r d a *su* v a i k a i s *ir sustoja perėjos pradžioje*

ŠTIUSIS
Tai lemia kraštui didelę nelaimę,
Priešgamtiškų baisių piktadarybių.
TELIS
Kasdien mes matome piktadarybių.
Be jokių stebuklingų reiškinių.
ŠTIUSIS
Taip, gera tam, kas gali žemę arti
Ir su savais ramiai namie gyventi.
TELIS
Bet ir ramiausias neturės ramumo,
Jei tat piktam kaimynui nepatiks.

Telis dažnai žvalgosi nerimaudamas į viršukalnę

ŠTIUSIS
Tai būkite sveiki! Kažko jūs laukiat?
TELIS
Taip, laukiu aš.
ŠTIUSIS Laimingai grįžt namo!
Jūs, rodosi, iš Urio? Tai iš ten
Kaip tik dar šiandien laukiamas sugrįžtant
Mūs maloningas ponas landfogtas.
KELEIVIS (*praeidamas pro šalį*)
Nelaukit šiandien fogto. Upių vandens
Po didelio lietaus labai pakilo,
Ir srovės nunešė nuo upių tiltus.

Telis atsistoja

ARMGARDA (*išeidama į priekį*)
Tai landfogtas negrįš?
ŠTIUSIS Jums reikia jo?
ARMGARDA
Ak, žinoma!
ŠTIUSIS Kodėl jūs laukiat jo
Čia, siaurame tarpeklyje ant kelio?

ARMGARDA
Jis negalės čia niekur išsisukti
Ir priverstas bus išklausyt mane.
FRYSHARTAS (*skubiai leidžiasi aukštikalne ir šaukia*)
Iš kelio traukitės! Tuojau atjoja
Čia maloningas ponas landfogtas.

Telis išeina

ARMGARDA (*gyvai*)
Atvyksta landfogtas!

Ji eina su vaikais į scenos priekį

Gesleris ir Rudolfas Haras atjoja raiti nuo viršukelės

ŠTIUSIS (*Fryshartui*)
Bet kaip galėjot
Jūs persikelt per srautą vandenų?
Juk potvynis visur nunešęs tiltus.
FRYSHARTAS
Su ežero bangom mums teko grumtis,
Tai, drauge, mums nebaisūs Alpių vandens.
ŠTIUSIS
Jūs buvote laive per baisią audrą?
FRYSHARTAS
Taip, buvome. Aš niekad neužmiršiu.
ŠTIUSIS
Palauk! Papasakok!
FRYSHARTAS Nėra kada.
Man reikia skubintis greičiau į pilį
Pranešti, kad mūs landfogtas atvyksta.
(*Nueina*)
ŠTIUSIS
Jei būtų ten padorūs žmonės buvę,
Visi kaip vienas būtų nugarmėję,
O tokių niekada negriebia galas,
Nei skęs jie vandeny, nei degs ugny.
(*Apsidairo*)
O kur medžioklis, su kuriuo kalbėjau?
(*Nueina*)

Gesleris ir Rudolfas Haras raiti

GESLERIS
Sakyk, ką nori, aš — karaliaus tarnas,
Ir jam pirmiausia reikia man įtikti.
Jis atsiuntė mane į šitą kraštą
Ne liaudžiai pataikauti ir ją glostyt,
Bet paklusnumo mokyt. Visas ginčas:
Karalius ar valstietis bus čia viešpats.
ARMGARDA
Dabar geriausia proga! Reikia ryžtis.
(*Baimingai prisiartina*)
GESLERIS
Aš Altorfe pakabinau kepurę
Ne dėl juokų ir ne kad liaudies širdis
Tuo išbandyčiau,— jas seniai pažįstu.
Aš ją pakabinau, kad jie išmoktų
Nulenkti sprandus, nes per daug iškėlė.
Aš tyčia pastačiau ant kelio kliūtį,
Kad jie, praeidami tenai pro šalį,
Akis į akį susidurt turėtų
Ir atsimintų, kas yra jų viešpats,
Kurį visai pradėjo jau užmiršti.
RUDOLFAS HARAS
Bet liaudis turi teises tam tikras. —
GESLERIS
Dabar jų paisyti visai ne laikas! —
Jau prasidėję dideli dalykai.
Karaliaus rūmai ir galybė auga.
Ką taip garbingai jau pradėjo tėvas,
Sūnus užbaigti nori su garbe[19].
O ši maža tauta — akmuo ant kelio.
Ar šiaip, ar taip, o turi pasiduoti.

Jie nori prajoti. Bet moteris puola prieš landfogtą ant kelių

ARMGARDA
Gailestingumo, landfogte! Malonės!
GESLERIS
Ko kelią man užstojate? — Šalin!

ARMGARDA
Kalėjime uždarė mano vyrą,
Vaikai našlaičiai verkia alkani.
Pasigailėkit, pone, mūsų vargo.
GESLERIS
Kas esat jūs? Ir kas tas jūsų vyras?
ARMGARDA
Jis vargšas šienpjovys, gerasis pone.
Šienauja žolę ties kraštais bedugnių.
Prisilaikydamas pakriūčių sienų,
Kur gyvuliai pasiekti neišdrįsta.
RUDOLFAS HARAS
O dieve, koks gyvenimas sunkus!
Prašau, paleiskite tą vargšą žmogų,
Nors jis ir sunkiai būtų nusikaltęs,
Jo amatas — pakankama bausmė.
(*Moteriai*)
Ateikite su prašymu į pilį.
Išspręsime jūs bylą. Šičia ne vieta.
ARMGARDA
Ne, ne, aš nesitrauksiu nė iš vietos,
Kol landfogtas nesugrąžins man vyro.
Jau šeštas mėnuo, kaip kankinas bokšte
Ir veltui laukia teismo nutarimo.
GESLERIS
Tai, moterie, mane priversti nori? —
Šalin iš kelio!
ARMGARDA Teisingumo, fogte!
Esi tu imperatoriaus teisėjas
Ir pono dievo. Pareigą atlik!
Jei pats tikiesi iš dangaus teisybės,
Tai mums parodyk savo teisingumą.
GESLERIS
Šalin man iš akių įžūlią liaudį!
ARMGARDA (*stverdama arklį už pavadžio*)
Ne, ne, nėra ko man daugiau prarasti.
Nepajudėsi tu iš vietos, fogte,
Kol man bylos teisingai neišspręsi.
Raukyk sau kaktą ir vartyk akis

Kiek nori. Mes be galo nelaimingi,
Ir mums visai nerūpi tavo pyktis.

GESLERIS

Šalin iš kelio, arba mano žirgas
Tave sumindžios, moteriške!

ARMGARDA Mindžiok!

Štai su vaikais ant kelio atsigulsiu.
(*Ji stveria vaikus, parbloškia juos ant žemės ir pati drauge su jais atsigula ant kelio*)
Tegu sumindžioja vaikus našlaičius
Pakaustytos kanopos tavo arklio,
Tai bus dar ne bjauriausias tavo darbas —

RUDOLFAS HARAS

Ar išėjai iš proto, moteriške?

ARMGARDA (*dar karščiau*)

Seniai tu mindžioji po savo kojom
Karaliaus žemę. Aš tik moteris,
Bet jeigu būčiau vyras, padaryčiau
Kai ką geriau, nei dulkėse gulėjus.

Vėl pasigirsta aukštikalnėje muzika, bet duslesnė

GESLERIS

Bet kur tarnai manieji? — Tenuvaro
Nuo kelio ją greičiau, nes užsimiršęs
Dar imsiu padarysiu, ko nereikia.

RUDOLFAS HARAS

Tarnai negali, pone, prasiveržti,
Nes tos vestuvės kelią jiems užstojo.

GESLERIS

Aš dar esu per daug švelnus valdovas
Nelemtai tautai. Per laisvi liežuviai
Ir dar nepririšti, kaip kad turėtų būti.
Bet aš prisiekiu, kad kitaip čia bus!
Sutramdysiu aš jų atkaklų būdą,
Palaušiu aš įžūlią laisvės dvasią.
Įsakymą išleisiu naują kraštui.
Aš noriu...

Jį perveria strėlė, jis stveriasi ranka už širdies ir sukniumba. Silpnu balsu

Dieve, būk man gailestingas!
RUDOLFAS HARAS
O dieve, kas yra? Iš kurgi čia?
ARMGARDA (*pašokdama*)
Nušautas! Užmuštas! Siūbuoja, krinta!
Strėlė į pačią širdį jam pataikė!
RUDOLFAS HARAS (*nušoka nuo arklio*)
O dieve, koks baisus atsitikimas!
Prašykit dievą, riteri, malonės!
Jūs mirštate!
GESLERIS Tai buvo Telio šūvis.

Nusvyra nuo arklio į Rudolfo Haro rankas, ir tas jį paguldo ant suolo

TELIS (*pasirodo uolos viršūnėje*)
Pažinęs šaulį, kito neieškok!
Pirkelėm — laisvė, nekaltiem — ramybė,
Daugiau tu nebekenksi mūsų kraštui.

Dingsta kalnuose. Į sceną įsiveržia ž m o n ė s

ŠTIUSIS (*prasiverždamas į priekį*)
Kas atsitiko?
ARMGARDA Landfogtas nušautas.
ŽMONĖS (*subėgdami*)
Ką taip nušovė?

Tuo metu pirmieji vestuvininkai sueina į sceną, užpakaliniai dar ant kalno, o muzika groja toliau

RUDOLFAS HARAS Kraujas ištekės!
Greičiau pagalbos! Vykitės žudiką!
Nelaimingasis, argi nesakiau,
Koks galas laukia, bet nepaklausei.
ŠTIUSIS
Visai išbalo, guli kaip negyvas!
DAUG BALSŲ
Kas tai padarė?
RUDOLFAS HARAS Nuraminkit žmones!
Su muzika prie žmogžudystės veržias.
Tegu nutyla!

Muzika staiga nutyla, ateina dar daugiau žmonių

Ponas landfogte,
Kalbėkite, jei galit. Ar nenorit
Man pasakyt ko nors?

Gesleris ranka parodo ženklą, kurį dar kartą piktai pakartoja, matydamas, kad jo iš karto nesupranta

Kur vykti reiktų?
Į Kiusnachtą? Nesuprantu. Nebūkite
Toks nekantrus. Užmirškite pasaulį,
Kaip susitaikyt su dangum, galvokit.

Visi vestuvininkai pasibaisėję apsupa mirštantįjį

ŠTIŲSIS
Žiūrėkit, kaip išbalo. Jau mirtis
Suspaudė širdį ir akis užmerkė.
ARMGARDA (*pakeldama vaikus*)
Vaikai, žiūrėkit, kaip siaubūnas miršta!
RUDOLFAS HARAS
Beprotės moterys, širdies neturit,
Koks jums čia įdomumas iš tiesų? —
Padėkit! Duokit ranką! Nieks nenori
Padėti man ištraukt mirtingą strėlę?
MOTERYS (*pasitraukdamos*)
Neprisiliesim dievo nužudyto.
RUDOLFAS HARAS
Tai būkit prakeikti!
(*Išsitraukia kardą*)
ŠTIUSIS (*stveria jį už rankos*)
Nedrįskit, pone!
Jau baigės jūs valdžia. Tironas krito.
Daugiau mes prievartos nebepakęsim!
Mes esame laisvi.
VISI (*triukšmingai*) Mūs kraštas laisvas!
RUDOLFAS HARAS
Tai šitaip jūs? Praėjo greitai baimė.
Ir visas jūsų paklusnumas dingo.
(*Ateinantiems ginklanešiams*)

Jūs matote baisiausią žmogžudystę,
Kuri įvyko čia. Nėra pagalbos.
Ir veltui būtų žmogžudžio ieškoti.
Daug didesni mus rūpesčiai ištiko.
Tuojau visi į Kiusnachtą! Mums reikia
Skubiai išgelbėti karaliui pilį.
Staiga krašte visa tvarka suiro,
Surizgo pareigų visi ryšiai,
Negalima niekuo pasitikėti.

Tuo metu, kai jis su ginklanešiais nueina, pasirodo šeši gailestingieji broliai

ARMGARDA
Iš kelio! Tai gailestingieji broliai!
ŠTIUSIS
Yra lavonas — renkasi varnai!
GAILESTINGIEJI BROLIAI (*apsupa pusračiu mirusį ir žemu balsu gieda*)
Mirtis staiga ištinka žmones,
Jai nepaskirsi valandos,
Užklumpa vidury kelionės,
Atplėšia nuo taurės pilnos.
Pasirengei ar nesuspėjai,
Bet reikia stoti prieš teisėją.

Kartojant paskutinius žodžius, uždanga nusileidžia

PENKTAS VEIKSMAS

Pirma scena

Aikštė Altorfe

Gilumoje iš dešinės Urio Jungo tvirtovė su stovinčiais pastoliais, kaip ir pirmo veiksmo trečioje scenoje; kairėje matyti kalnai, ant kurių dega signalinės ugnys. Pradeda aušti. Iš visur girdėti varpai

Ruodis, Kuonis, Vernis, akmentašys ir daug kitų valstiečių, taip pat moterų ir vaikų

RUODIS
Ar matot, ant kalnų jau dega ugnys?
AKMENTAŠYS
Ar girdit, jau varpai už girių gaudžia?
RUODIS
Jau priešai išvyti.
AKMENTAŠYS Išgriautos pilys.
RUODIS
O mes ar dar ilgai pakęsim Ury
Ant savo žemės šią tironų pilį?
Ar paskutiniai skelbsimės laisvi?
AKMENTAŠYS
Ar čia stovės tas Jungas mums pavergti?
Sugriaukim jį!
VISI Sugriaukim! Išardykim!
RUODIS
Kur mūs trimitininkas?
URIO TRIMITININKAS Čia. Ko reikia?

RUODIS
Užlipkite į tą sargybos bokštą
Ir savo trimitu užtrimituokit,
Kad garsas nuskambėtų kalnuose
Ir aidas, atsimušęs į uolas,
Tuojau kalnų gyventojus sukviestų.

Urio trimitininkas nueina. Ateina Valteris Fiurstas

VALTERIS FIURSTAS
Palaukite, draugai! Dar mes neturim
Žinių iš Untervaldeno ir Švico.
Pirma pasiuntinių sulaukti reikia.
RUODIS
Ko lauksime dar čia? Tironai krito,
Ir mums išaušo laisvės jau diena.
AKMENTAŠYS
Ar tų pasiuntinių nebeužtenka,
Kurie aplinkui kalnuose liepsnoja?
RUODIS
Visi į talką, moterys ir vyrai!
Nugriaukim pastolius! Ardykim sienas!
Kad čia akmens neliktų ant akmens!
Draugai, prie darbo! Pastatyt mokėjom,
Mokėsim ir sugriaut.
VISI Eime! Sugriausim!

Puola iš visų pusių nebaigtą statyti pilį

VALTERIS FIURSTAS
Jau prasidėjo. Nebesulaikysi.

Ateina Arnoldas iš Melchtalio ir Baumgartenas

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Kaip? Čia dar stovi ta bjauri tvirtovė? —
Kai Zarnenas pavirto pelenais
Ir Rosbergas yra visai sugriautas!
VALTERIS FIURSTAS
Tai jūs čia, Melchtali? Ar laisvę nešat?
Visi kantonai jau laisvi nuo priešo?

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO (*apkabindamas jį*)
Laisva mūs žemė. Galit džiaugtis, tėve.
Šią valandą, kada mes šičia kalbam,
Šveicarų žemėj nebėra tironų.
VALTERIS FIURSTAS
Bet kaip, sakykit, paėmėt pilis?
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Tai Rudencas pats Zarneną užpuolė,
Paimdamas jį vyriška drąsa,
O aš prieš tai įsiveržiau nakčia
Į Rosbergą. — Klausykit, kas įvyko!
Išviję priešus, uždegėme pilį,
Smagi liepsna prasiveržė į dangų,
Staiga iššoko Geslerio berniukas
Ir šaukia mums, kad dega Berta Brunek.
VALTERIS FIURSTAS
O viešpatie!

Girdėti, kaip krinta pastolių sijos

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Ji buvo uždaryta
Slaptai pilies rūsy, įsakius fogtui.
Pamišęs Rudencas į ugnį šoko.
Liepsnojo sijos ir turėklai griuvo,
Kai mes išgirdom nelaimingos šauksmą
Pro gaisro dūmus.
VALTERIS FIURSTAS Ar išgelbėjot?
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Padėjo ryžtingumas ir staigumas.
Jei būtų jis t i k riteris mums buvęs,
Tai mes gal būtume dar pagalvoję,
Dabar jis buvo mūs sąjungininkas,
O Berta liaudį gerbė. Tai mes šokom,
Nesigailėdami gyvybės, net į ugnį.
VALTERIS FIURSTAS
Bet ar išgelbėjot?
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Tai mums pavyko.

Su Rudencu nešiau ją iš ugnies,
Kada liepsnodamos įgriuvo lubos. —
Paskui, kai ji išgelbėta jau buvo
Ir atsipeikėjus akis pramerkė,
Tai Rudencas man krito ant krūtinės,
Ir mes prisiekėm amžiną draugystę,
Kuri, užgrūdinta ugnies liepsnoj,
Atsilaikys gyvenimo pavojuos.

VALTERIS FIURSTAS
Kur Landenbergas?

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Anapus Briunigo.
Bet aš nekaltas, kad sveikom akim
Ištrūko jis, apakinęs man tėvą.
Aš jo ieškojau, nutvėriau bėgantį
Ir parbloškiau prie savo tėvo kojų.
Buvau jau užsimojęs su kardu,
Bet tėvo neregio gailestingumas
Jam dovanojo dar gyvybę.
Tada prisiekė niekada negrįžti
Ir priesaikos laikytis, nes pažino
Jis mūsų ranką.

VALTERIS FIURSTAS Jums tikra garbė,
Kad pergalės nesutepėt krauju.

VAIKAI (*skubėdami per sceną su pastolių nuolaužom*)
Tai laisvė, laisvė!

Galingai sugaudžia Urio trimitas

VALTERIS FIURSTAS Matot, kokia šventė!
Ją atsimins vaikai, kada bus seniai.

Mergaitės neša ant stiebo kepurę, visą sceną užpildo žmonės

RUODIS
Ir šiai kepurei mes turėjom lenktis.

BAUMGARTENAS
Nutarkim, kur ją dėti.

VALTERIS FIURSTAS Viešpatie!
Po ja vaikaitis mano juk stovėjo!

DAUG BALSŲ
Reik sunaikinti priespaudos paminklą!
Į ugnį meskit!
VALTERIS FIURSTAS
Ne, tegu palieka!
Ji tironijos priemonė mums buvo.
Dabar bus mūsų laisvės ženklas.

Valstiečiai, vyrai, moterys ir vaikai vieni stovi, kiti sėdi ant nugriautų pastolių, susitelkę aplinkui plačiu pusračiu

ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Mes stovime ant priespaudos griuvėsių,
Draugai sąjungininkai! Jau įvykdėm
Puikiausiai viską, ką prisiekėm Riutly.
VALTERIS FIURSTAS
Dar mes nepabaigėm, tiktai pradėjom.
Dabar drąsos mums reikia ir vienybės,
Nes, žinoma, karalius neužtruks
Atkeršyti už savo fogto mirtį
Ir prievarta grąžinti išguituosius.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Nors su visa kariuomene teeina!
Jei mes išvijom priešą iš vidaus,
Tai sugebėsim jį atremt iš lauko.
RUODIS
Tik kelios perėjos į kraštą veda,
Mes jas užremsim savo krūtine.
BAUMGARTENAS
Mes susijungėm amžinais ryšiais,
Ir jo kariuomenė mums nebaisi.

Ateina R i o s e l m a n a s *ir* Š t a u f a c h e r i s

RIOSELMANAS (*įeidamas*)
O, tai paties dangaus baisusis teismas!
VALSTIEČIAI
Kas yra?
RIOSELMANAS Kokiais laikais gyvenam!

VALTERIS FIURSTAS
Bet kas yra? — Ir Verneris atvyko?
Ką gero atnešate mums?
VALSTIEČIAI Ką naujo?
RIOSELMANAS
Tik paklausykit ir nusistebėkit!
ŠTAUFACHERIS
Išgelbėti nuo didelio pavojaus!
RIOSELMANAS
Karalius nužudytas.
VALTERIS FIURSTAS Gerasis dieve!

Valstiečiai sukyla ir apsupa Štaufacherį

VISI
Nužudytas! Girdite? Karalius!
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Neįtikėtina. Iš kur tos žinios?
ŠTAUFACHERIS
Tikra tiesa. Karalius Albrechtas
Ties Bruku žuvo nuo žudiko rankos.
Mums pranešė tai patikimas vyras
Johanas Miuleris[20] iš Šafhauzeno.
VALTERIS FIURSTAS
O kas padarė tokį baisų darbą?
ŠTAUFACHERIS
Bet dar baisiau yra, kas jį padarė.
Tai buvo jo sūnėnas, brolio vaikas,
Jaunasis švabų hercogas — Johanas.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
O kas jį vertė nužudyti dėdę?[21]
ŠTAUFACHERIS
Karalius jo tėvoniją užlaikė,
Kurios patrakėlis nekantriai laukė,
Karalius jam norėjęs jos neduoti
Ir prižadėjęs vyskupo kepurę,
Ką ir padaręs. Betgi jaunikaitis,
Draugų paklausęs pikto patarimo
Ir susitaręs su kilmingais ponais
Fon Ešenbachu, Tegerfeldu, Palmu,

Kitaip atgauti teisių negalėdams,
Pats nutarė atkeršyt savo rankom.
VALTERIS FIURSTAS
Bet kaip įvykdė jis tą bjaurų darbą?
ŠTAUFACHERIS
Tada iš Badeno karalius jojo
Į Rainfeldą, kur sostinė jo buvo.
Su juo drauge keliavo kunigaikščiai,
Johanas hercogas ir Leopoldas
Ir daug kilmingų ponų palydovų.
Kada jie prisiartino prie Roiso,
Kur persikelt per upę jiems reikėjo,
Įsiveržė galvažudžiai į keltą,
Atskirdami karalių nuo palydos.
Paskui, kai jojo jis lauku suartu,
Kur kažkada didžiulio miesto būta[22]
Labai seniai, dar stabmeldžių laikais,
Prieš seną Habsburgų tvirtovės pilį,
Iš kur jų giminės galybė kilo,
Johanas smogė durklu jam į gerklę,
Paskui jį Palmas pervėrė su ietim
Ir Ešenbachas perskėlė jam galvą,
Jisai susmuko kraujyje paplūdęs,
Savųjų nužudytas savo žemėj.
Žmonės kitam krante tą žmogžudystę matė,
Bet, atskirti srovės, jie negalėjo
Padėti nieko, tik sukėlė riksmą.
Prie kelio buvo vargšė moteris,
Ir ant jos kelių numirė karalius.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Taip pagaliau surado savo galą,
Besotiškai vis grobdamas žemes.
ŠTAUFACHERIS
Visuos kraštuos aplinkui siaučia siaubas
Ir uždarytos perėjos kalnuos,
Kiekvienas kraštas saugo savo sienas.
Senasis Ciurichas vartus užkėlė,
Nors visą laiką, trisdešimtį metų,
Jie buvo atdari. Dabar gi bijo

Galvažudžių, o dar labiau už juos
Keršt autojų. Su kariauna ateina
Agnesė, rūsčioji vengrų karalienė[23],
Kuri nežino moteries švelnumo,
Atkeršyti už savo tėvo kraują
Galvažudžiams ir giminei jų visai,
Jų samdiniams, vaikams ir net vaikaičiams,
Ir net visiems jų rūmų akmenims.
Jinai prisiekė, kad į tėvo kapą
Sumes žudikų gimines visus
Ir po jų kraują braidžios kaip po rasą.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Ar žino, kur galvažudžiai pabėgo?
ŠTAUFACHERIS
Tuojau, atlikę savo baisų darbą,
Išlakstė skirtingais penkiais keliais,
Kad niekados daugiau nesusitiktų.
Johanas, sako, klaidžioja po kalnus.
VALTERIS FIURSTAS
Jiems nieko nedavė jų piktas darbas!
Betikslis kerštas! Trokšta jis žudynių
Lyg alkanasis duonos, bet sotus
Tebūna vienu — amžinu siaubu.
ŠTAUFACHERIS
Piktadarybė be naudos žudikams,
Bet mes surinksime švaria ranka
Iš kruvino jų darbo gausų derlių,
Nes mes išvengsim didelio pavojaus:
Didžiausias mūsų laisvės priešas žuvo,
Ir, kaip girdėti, pereina jau skeptras
Iš Habsburgų kitos kilmės valdovams,
Imperijoje bus laisvi rinkimai.
VALTERIS FIURSTAS IR DAUGELIS Ką nors girdėjot?
ŠTAUFACHERIS
Grafas Liuksemburgas
Yra iškeltas daugumos balsų.
VALTERIS FIURSTAS
Mes nuo imperijos juk neatkritom,
Dabar galėsime teisybės laukti.

ŠTAUFACHERIS
Naujam valdovui reiks narsių draugų,
Jis mus nuo Austrijos apsaugos keršto.

Valstiečiai apsikabina. Ateina Petermanas ir imperijos pasiuntinys

PETERMANAS
Štai čia garbingi krašto vyresnieji.
RIOSELMANAS IR DAUGELIS
Ką naujo atneši, zakristijone?
PETERMANAS Pas mus atvyko
Imperijos pasiuntinys su laišku.
VISI (*Valteriui Fiurstui*)
Atplėškit ir skaitykit!
VALTERIS FIURSTAS (*skaito*) „Urio, Švico
Ir Untervaldeno doriesiems vyrams
Jų karalienė Elsbeta suteikia
Malonę savo ir visokio labo“.
DAUG BALSŲ
Karalienė? Jos valdžios juk nebėra.
VALTERIS FIURSTAS
„Našlė gedėdama ir sielvartaudama
Dėl savo vyro kruvinos mirties,
Atsimena nuliūdus karalienė
Šveicarų meilę ir ištikimybę“.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Laiminga buvo — neatsiminė.
RIOSELMANAS
Nurimkit! Leiskite toliau klausyti.
VALTERIS FIURSTAS
„Ji tiki, kad ištikimoji liaudis
Bus pasipiktinus visai teisingai
Tų prakeiktų piktadarių darbais,
Todėl ji laukia, kad trijuos kantonuos
Galvažudžiams nieks prieglaudos neduos
Ir net visi ištikimai padės
Sugauti juos ir perduot keršto rankai,
Atmindami tą meilę ir malonę,
Kurios sulaukė iš karaliaus rūmų“.

Tarp valstiečių pasigirsta apmaudo balsų

DAUG BALSŲ
Mes matėme jo meilę ir malonę!
ŠTAUFACHERIS
Sulaukdavom malonės iš jo tėvo.
Bet kuo sūnus galėtų pasigirti?
Ar jis patvirtino mūs laisvių raštą,
Kaip tai darydavo visi karaliai?
Ar suteikė jis mums teisingą teismą
Ir nuo skriaudos apgynė nekaltuosius?
Ar mūsų pasiuntinius bent išklausė,
Kuriuos pas jį mes siuntėm nusiminę?
Jis nieko gera mums nėra padaręs,
Ir jeigu būtum patys nesiryžę
Drąsia ranka apginti savo teisių,
Tai mūs vargai nejaudintų karaliaus.
Už ką dėkoti jam? Ne dėkingumą
Pasėjo slėniuose, nors, būdams soste,
Galėjo tėvu būt visoms tautoms,
Bet jam patiko rūpintis savaisiais,
Kurie vieni iš jo turėjo naudą,
Todėl dabar vieni tegu ir rauda.
VALTERIS FIURSTAS
Nenorim džiaugtis jojo žuvimu
Nei prisimint, ką jis padarė pikta.
Mums tai nerūpi. Bet kad mes turėtum
Atkeršyti už to karaliaus mirtį,
Kuris mums niekad gero nepadarė,
Ar persekioti tuos, kurie mums nieko
Nėra padarę blogo,— mes negalim.
Tai mums neprivalu ir nepritinka.
Laisva auka privalo meilė būti.
Mirtis nuo prievartos atleido mus,
Ir mūsų reikalai baigti tebus.
ARNOLDAS IŠ MELCHTALIO
Teverkia karalienė savo rūmuos
Ir skundžias dangui sielvartu giliu,
O čia, kaip matote, laisva tauta

Su padėka į aukštą dangų žiūri.
Kas laukia verksmo, meilę sėti turi.

Imperijos pasiuntinys išeina

ŠTAUFACHERIS (*žmonėms*)
Bet kurgi Telis? Argi gali mums
Jo vieno trūkti, laisvės pranokėjo?
Daugiausia jis padarė ir kentėjo.
Tai eikime visi į jo namus
Pasveikinti išgelbėtojo mūs.

Visi išeina

Antra scena

Telio namų priemenė

Židinyje dega ugnis. Pro atviras duris matyti toluma. Hedviga, Valteris ir Vilhelmas

HEDVIGA
Mieli vaikučiai! Šiandien grįžta tėvas.
Jis gyvas, laisvas, mes visi laisvi!
Jūs tėvas išvadavo visą kraštą.
VALTERIS
Ir aš bent kiek čia prisidėjau, mama!
Tai reikia paminėt. Pro mano galvą
Praskrido tėvo paleista strėlė,
Ir aš nesudrebėjau.
HEDVIGA Taip, vaikeli,
Tu antrą kartą man padovanotas!
Tave aš antrą kartą pagimdžiau
Ir iškentėjau motinos skausmus.
Bet tai praėjo. Jus abu turiu,
Ir šiandien grįžta mūsų mielas tėvas.

Prie durų pasirodo vienuolis

VILHELMAS
Žiūrėkit, mama, ten kažkoks vienuolis.
Be abejo, jis išmaldos prašys.
HEDVIGA
Įvesk jį čia, galėsim pavaišinti,

Kad jis pajustų džiaugsmą mūs namuos.
(*Nueina į vidų ir greitai grįžta su taure*)
VILHELMAS (*vienuoliui*)
Įeikite. Jus pavaišins mama.
VALTERIS
Kiek atsikvėpsit ir galėsit eiti.
VIENUOLIS (*išsigandusiu veidu, bailiai dairosi aplinkui*)
Kur aš esu? Sakykit, koks čia kraštas?
VALTERIS
Ar jūs paklydote, kad nebežinot?
Jūs esat Urio krašto Biurglene,
Pro kur į Šecheno patenkam slėnį.
VIENUOLIS (*grįžtančiai Hedvigai*)
Ar jūs viena? Namie nėra jūs vyro?
HEDVIGA
Kaip tik jo laukiam. Kas gi jums yra?
Jūs neatrodot, kad neštumėt gera.
Vis tiek kas būtut, imkit, jūs ištroškęs.
(*Paduoda jam taurę*)
VIENUOLIS
Išvargusi širdis labai nors trokšta,
Neprisiliesiu, kol man pažadėsit.
HEDVIGA
Nelieskit man drabužių. Pasitraukit!
Stovėkit, jeigu norit, kad klausyčiau...
VIENUOLIS
Dėl šios ugnies, kuri maloniai dega,
Dėl jūs vaikų, kuriuos apkabinu.
(*Apkabina vaikus*)
HEDVIGA
Žmogau, ką manot? Eikit nuo vaikų!
Jūs joks vienuolis. Visiškai ne jis!
Su tais drabužiais vaikščioja taika,
O jūsų veide nematyt ramybės.
VIENUOLIS
Esu žmogus visų nelaimingiausias.
HEDVIGA
Stipriai nelaimė prakalba į širdį,
O jūsų žvilgsnis šaldo man krūtinę.

VALTERIS (*pašokdamas*)
Mamyte, tėvas!
HEDVIGA Mano dieve!
(*Nori bėgti iš paskos, bet drebėdama sustoja*)
VILHELMAS (*skuba paskui*) Tėvas!
VALTERIS (*už scenos*) Jau sugrįžai!
VILHELMAS (*už scenos*) Tėveli, mielas tėte!
TELIS (*už scenos*)
Aš vėl namie! — Kur motina yra?
(*Įeina į vidų*)
VALTERIS
Prie durų stovi ir paeit negali,
Taip dreba ji iš džiaugsmo ir iš baimės.
TELIS
O Hedviga! Vaikų tu mano motina!
Padėjo dievas — neatskirs tironas.
HEDVIGA (*apkabindama jo kaklą*)
O Teli! Kiek aš baimės iškentėjau!

Vienuolis atkreipia dėmesį į juos

TELIS
Dabar užmirški tai ir būk laiminga!
Aš vėl esu! Štai šičia mano namas!
Ir vėl tvirtai aš savo vietoj stoviu.
VILHELMAS
Bet kur padėjai savo lanką, tėve?
Aš nematau.
TELIS Ir jo nebematysi.
Dabar jis saugomas garbingoj vietoj,
Ir niekada jis netarnaus medžioklei.
HEDVIGA
O Teli! Teli!
(*Žengia atgal, atitraukia ranką*)
TELIS Ko bijai, mieloji?
HEDVIGA
Kas tu dabar esi? — Ar šitą ranką
Galiu paimti? — Ši ranka...— O dieve!
TELIS (*širdingai ir drąsiai*)
Apgynė jus ir išvadavo kraštą!

Galiu į dangų ją pakelti drąsiai.

Vienuolis sujuda, ir Telis jį pastebi

Kas šitas brolis?
HEDVIGA Ak, aš užmiršau!
Tu pakalbėk su juo, man jis baisus.
VIENUOLIS (*prieina arčiau*)
Jūs esat Telis, landfogtą nušovęs?
TELIS
Taip, aš esu ir neslepiu nuo nieko.
VIENUOLIS
Jūs esat Telis! Viešpaties ranka
Čia atvedė mane po jūsų stogu.
TELIS
Jūs ne vienuolis. Kas gi esat jūs?
VIENUOLIS
Nušovėt fogtą, dariusį jums pikta,
Aš priešą užmušiau, kuris man teises
Užginčijo. Jis mūsų bendras priešas.
Tai aš išlaisvinau nuo jo tėvynę.
TELIS (*atšokdamas*)
Tai jūs? O siaube! — Eikite, vaikai!
Išeiki, žmona. Eik! — Nelaimingasis,
Jūs esat...
HEDVIGA Dieve, kas gi jis?
TELIS Neklausk.
Išeik! Vaikams negalima girdėti.
Eik iš namų. Toliau kur nors. Su juo
Tu negali po v i e n u stogu būti.
HEDVIGA
O varge mano, kas yra? — Išeikim.
(*Išeina su vaikais*)
TELIS (*vienuoliui*)
Jūs esat austrų hercogas. Nužudėt
Jūs imperatorių ir savo dėdę.
JOHANAS PARICIDA
Jis pagrobė man tėvo palikimą.
TELIS
Jūs imperatorių nužudėt, dėdę!

Ir žemė jus nešioja? Šviečia saulė?
PARICIDA
Bet, Teli, išklausykite pirma.—
TELIS
Karalžudžio ir tėvžudžio krauju
Tu apsitaškęs išdrįsai užeiti
Į mano švarų namą? Tu drįsti
Doriems žmonėms parodyt savo veidą
Ir svečio teisėmis pasinaudoti?
PARICIDA
Pas jus tikėjau rast gailestingumo,
Nes jūs taip pat atkeršijote priešui.
TELIS
Nelaimingasis, tu drįsti sulygint
Garbėtroškos žudiko baisią kaltę
Ir tėvo būtiną apsigynimą?
Ar tu apgynei mielo vaiko galvą?
Ar saugojai namų ugnies šventumą?
Ar saviškius nuo pražūties užstojai? —
Aš pakeliu švarias rankas į dangų,
Prakeikdamas tave ir tavo darbą.
Aš keršijau už teises prigimties,
Kurias išniekinai. Čia nieko bendra.
Tu nužudei, aš gyniau, kas brangiausia.
PARICIDA
Tai be paguodos atstumiat mane?
TELIS
Man net baisu kalbėti su tavim.
Išeik! Keliauk savais baisiais keliais!
Apleisk namus, kur nekalti gyvena.
PARICIDA (*atsigręžia, norėdamas išeiti*)
Taip n e g a l i u gyventi ir n e n o r i u.
TELIS
Ir vis dėlto tavęs man gaila. Dieve!
Toks jaunas ir karališkos kilmės,
Karaliaus mano Rudolfo vaikaitis,
Pabėgęs žmogžudys, ant mano slenksčio
Pagalbos ieško, baisiai nusiminęs.
(*Užsidengia veidą*)

PARICIDA
Jei galit verkti, leiskit pasiguosti
Man savo likimu. Jis toks baisus.
Aš kunigaikštis. Ir galėjau būti
Laimingas, jei aistras suvaldęs būčiau.
Bet man pavydas graužė širdį, matant,
Kaip Leopoldas, pusbrolis manasis,
Garbe apvainikuotas valdė kraštą,
O aš, su juo vienmetis, kaip beteisis
Koks nesubrendėlis buvau atstumtas.
TELIS
Matyt, gerai tave pažino dėdė,
Kad nedavė valdyt žmonių ir krašto.
Tava beprotiška piktadarystė
Patvirtino jo išminties sprendimą.—
Kur tavo kruvinieji padėjėjai?
PARICIDA
Išlakstė, kur nuvijo keršto dvasios.
Aš jų nebemačiau po tos nelaimės.
TELIS
Ar tu žinai, kad uždrausta bičiuliui,
O priešui leista viską tau daryt?
PARICIDA
Todėl lenkiuos kiekvieno viešo kelio
Ir pasibelsti nedrįstu į pirkią.
Suku į dykvietes ir kalnuose
Su savo baime vienišas klajoju
Ir bėgu, nusigandęs pats savęs,
Kai mano veidą atmuša šaltinis.
Kad rasčiau aš užuojautos pas jus
Ir žmoniškumo...
(*Puola prieš jį ant kelių*)
TELIS Kelkis! Kelkitės!
PARICIDA
Aš nesikelsiu, kol man nepadėsit.
TELIS
Kaip jums padėt? Ar gali tai žmogus?
Bet kelkitės! Nors baisiai nusikaltęs,
Bet jūs žmogus. Ir aš esu žmogus.

O nepaguodęs — Telis neatstums.
Ką aš galėsiu — padarysiu.

PARICIDA (*pašokdamas ir stipriai nutverdamas jo ranką*)
Teli!
Išgelbėjot mane ir mano sielą.

TELIS
Paleiskit mano ranką. Turit eiti.
Nepasislėpsit čia, o surastas
Tai apgynimo galite nelaukti.—
Kur rasite ramybę?

PARICIDA Nežinau.

TELIS
Klausykite, ką įkvėpė man dievas.
Jūs turite Italijon keliauti,
Pas popiežių, į švento Petro miestą,
Po kojų puolęs, išpažinkit kaltę
Ir gaukit savo sielai išrišimą.

PARICIDA
Jis keršytojams neišduos manęs?

TELIS
Ką jis darys, priimkit kaip iš dievo.

PARICIDA
Bet kaip nežinoman kraštan nueisiu?
Aš kelio nežinau ir neišdrįsiu
Prie pakeleivių būrio prisidėti.

TELIS
Parodysiu jums kelią. Paklausykit.
Jūs eikite aukštyn prieš Roiso srovę,
Kuri srautingai krinta nuo kalnų.

PARICIDA (*nusigandęs*)
Pro Roisą? Jis gi matė mano kaltę!

TELIS
Bedugnės pakraščiu ten eina kelias,
Daug kryžių pažymėtas. Jie pastatyti
Atmint keleiviams, užverstiems griūties.

PARICIDA
Aš nebijau gamtos klaikių baisybių,
Kad tik numaldyčiau širdies kančias.

TELIS
Prie kryžių atsiklaupęs, atgailaukit
Ir graudžiai apraudokit savo kaltę.
Praeisite laimingai baisų kelią,
Jei nepakils kalnų siaubingas vėjas
Ir nenublokš jūs nuo bedugnės kranto,
Tada prieisit tiltą, kurs siūbuoja.
Bet jeigu jis negrius nuo jūs kaltės
Ir jūs laimingai pereisit per jį,
Tai pamatysite tamsius uolų vartus,—
Diena jų neapšviečia,— juos praeisit
Ir nusileisite į linksmą slėnį.
Bet jūs skubiu žingsniu pro jį praeikit,
Nes jums nereikia delsti, kur ramybė.

PARICIDA
O Rudolfai! Karalių prosenoli!
Taip tavo žemėj klaidžioja vaikaitis!

TELIS
Paskui, į viršų kildami, praeisit
Gotardo aukštumas, kur ežerai,
Pripildyti dangaus, nuo amžių tvyro.
Ten atsisveikinsit su vokiečių žeme,
Ir jus žemyn nuves kita srovė
Italijon, kur reikia jums keliauti.

Girdėti piemenų raliuotinė, daugelio Alpių ragelių grojama

Girdžiu balsus. Išeikit.

HEDVIGA (*atskuba*) Teli, kur tu?
Ateina tėvas, o su juo drauge
Visi sąjungininkai.

PARICIDA Vargas man!
Aš su laimingais negaliu palikt.

TELIS
Eikš, moterie! Pavalgydinki žmogų
Ir dosniai duok jam tolimai kelionei,
Kur jokios prieglaudos jis nesuras.
Skubėk. Jie artinas.

HEDVIGA Kas jis?

TELIS Neklauski!
Kai jis išeis, tai nusigręžk į šalį,
Kad akys nematytų, kur jis eis!

Paricida staigiai eina prie Telio, bet šis mosteli jam ranka ir pasišalina. Kai jie išsiskiria į priešingas puses, scena pasikeičia

Paskutinė scena

Slėnyje priešais Telio namus, šalia kalnų, kurie jį supa, pilna žmonių, susibūrusių į darnią visumą. Kiti ateina aukštu taku Šecheno pakrante. Valteris Fiurstas su abiem vaikais, Arnoldu iš Melchtalio ir Štaufacheriu eina priekyje, o paskui juos kiti. Teliui įėjus, visi jį pasitinka džiaugsmingais šūksniais

VISI
Mūs apgynėjas Telis tegyvuoja!

Tuo metu, kai pirmieji grūdasi aplink Telį ir jį apkabina, ateina Rudencas ir Berta; jis glėbesčiuoja valstiečius, o ji — Hedvigą. Muzika nuo kalnų pritaria šiai nebyliai scenai. Muzikai nutilus, Berta išeina į minios vidurį

BERTA
Tautiečiai! Priesaikos draugai! Priimkit
Į sąjungą mane, kuri pirmoji
Atrado prieglobstį laisvam krašte.
Į jūs rankas dedu aš savo teises.
Ar ginsite kaip savąją pilietę?
VALSTIEČIAI
Krauju ir išgalėm visom!
BERTA Puiku!
Tai savo ranką duodu šiam vaikinui,
Laisvam šveicarui kaip laisva šveicarė.
RUDENCAS
O aš visiems tarnams paskelbiu laisvę!

Vėl užgrojus muzikai, uždanga nusileidžia

IDEALO NUŠVIESTAS PASAULIS

Frydrichas Šileris sekė I. Kanto kategoriniu imperatyvu: žmogus pašauktas būti idealistu, tai jo aukščiausia pareiga. Idealizmą F. Šileris glaudžiai siejo su dvasingumu, tad idealistu jį vadiname ne vien dėl to, kad jis buvo Kanto idealistinės filosofijos pasekėjas, bet ir todėl, kad kūryboje jam svarbiausia — idealas. Visi jo didieji kūriniai — idėjų dramos.

Pasaulinėje literatūroje išskyręs šekspyriškąją ir šileriškąją tradiciją, F. Engelsas ne tik konstatavo dviejų skirtingų kūrėjų tipų egzistavimą, bet ir parodė, kad F. Šilerio kūriniams vertinti netinka šekspyriškojo tipo dramai taikomi kriterijai. Priešingai idealistui Šileriui, Šekspyras yra realistas, bet abi sąvokos ir F. Engelso, ir vėliau literatūros kritikos vartotos specifine prasme. Realistą šiuo atveju reikėtų suprasti kaip intuityvų genijų, kuriam kūrinyje svarbiausia meninė įtaiga ir gyvenimo, materialaus pasaulio alsavimas. Idealistas svyruoja tarp logikos ir intuicijos, tarp filosofijos ir meniškumo, nes jam visi kūrinio formos komponentai tampa priemone idėjai įkūnyti. Šileris šiuos du skirtingus kūrėjų tipus vėliau apibūdino kaip naivųjį ir sentimentalųjį, pabrėždamas, kad abu yra savaip vienpusiški, todėl netobuli, tobulumas galėtų būti pasiektas tik jų sinteze.

F. Šilerio etiniai idealai yra kartu ir estetiniai idealai, ir suprasti jo kūrybą galėsime tik atsižvelgę į šių elementų sąveiką. Žymus vokiečių klasikinės literatūros tyrinėtojas H. A. Korfas (Korff) pastebėjo, kad F. Šilerio kūrybos ištakos — poreikis žavėtis žmogaus didybe, tačiau, susidūrus su gyvenimo realybe, žavėjimasis dažnai virsta jo priešingybe — pasipiktinimu. Todėl Šilerio dramų pasaulis anaiptol ne idealus, jose jaučiamas nuolatinis veržimasis prie idealo, troškimas nušviesti idealo šviesa netobulą ir dažnai tragišką pasaulį. Pasmerkdamas visa, kas žema, menka, kas trukdo kilniems žmogaus siekimams, o neretai ir pražudo jį, Šileris nuosekliai plėtojo estetinio auklėjimo idėją — tragedija turi taurinti žmogų.

F. Šileris (Schiller) gimė 1759 m. lapkričio 10 d. Marbache prie Nekaro. Dėl tėvo, pulko felčerio, karinės tarnybos šeima dažnai keitė gyvenamąją vietą: iš Marbacho persikėlė į Lorchą, vėliau į Ludvigsburgą. Aplinka nebuvo

palanki kūrybingai asmenybei atsiskleisti, tačiau santarvė šeimoje, auginusioje keturis vaikus (Frydrichas turėjo vyresnę seserį Elizabetę ir dvi jaunesnes, Luizą ir Karoliną), žadino ir taurino jaunojo Šilerio sielą. Vaikystės harmoniją sudrumstė Viurtembergo hercogo Karlo Eugenijaus reikalavimas atiduoti Frydrichą į karinę mokyklą, hercogo įsteigtą netoli Štutgarto. Vėliau vadinamoji Karlo mokykla buvo paversta akademija. Mokykloje viešpatavo griežtas režimas, buvo slopinamos laisvės idėjos, bet Šileris, skaitydamas slapta, pasisėmė daug maištingų minčių iš Ž. Ž. Ruso ir Voltero veikalų, didelės įtakos jam turėjo J. G. Klopštokas, K. M. Vylandas, G. E. Lesingas. Šilerio dvasinę brandą skatino mokyklos profesoriaus J. F. Abelio filosofijos paskaitos. Šileriui mąstytojui jau tada rūpėjo materijos ir dvasios, žmogaus instinktų ir jo dvasinės prigimties dualizmas. Kaip medikas (mokykloje studijavo mediciną), jis atmetė gryną spiritualizmą, kuris jam tebuvo gražus proto paklydimas, kraštutinumas, atsiradęs nuvertinant kūniškąjį pradą ir iškeliant žmogų iki idealios būties. Vis dėlto ateityje Šileris ir gyvenimu, ir kūryba stengsis prie jos priartėti.

Pirmasis maištingas Šilerio kūrinys — drama „Plėšikai" — buvo parašytas Karlo mokykloje 1779—1780 m. Tais metais Šileris hercogo valia dar turėjo pasilikti mokykloje, nors formaliai medicinos studijas jau buvo baigęs. Karlo Eugenijaus savivalė ne tik nepalaužė jaunojo Šilerio dvasios, bet sukėlė protestą, apie kurį galima spręsti iš garsiojo šūkio „in tirannos" (prieš tironus) — pirmosios dramos motto. Ji buvo rašoma slapta, naktimis, pjesės premjeroje Manheimo teatre autorius neturėjo teisės dalyvauti ir atvyko incognito. Tačiau antrasis jo apsilankymas „Plėšikų" spektaklyje neliko nepastebėtas, už tai laukė bausmė. Persekiojimai, pagaliau literatūrinės veiklos uždraudimas jį pastūmėjo bėgti iš Karlo Eugenijaus valdų. 1782 m. spalio mėnesį, lydimas ištikimo draugo, muziko A. Štraicherio, Šileris visam laikui paliko Viurtembergo hercogystę, bėgo į Manheimą, kur gyveno jam palankus leidėjas K. F. Švanas, juo domėjosi teatro intendantas V. H. fon Dalbergas, jį, kaip dramaturgą, skatino žymus aktorius A. V. Iflandas, suvaidinęs Francą Morą „Plėšikuose". Dalbergu Šileris netrukus skaudžiai nusivylė, nes kritiškose situacijose paaiškėjo, kad intendantas rūpinasi tik savo teatro reikalais. Kūrybinio kelio pradžioje Šilerio padėtis buvo beviltiška, ir nežinia, kaip būtų susiklostęs tolesnis jo likimas, jei ne žmonės, parėmę jaunąjį kūrėją sunkiausiu metu: jau minėtas A. Štraicheris dėl jo atsisakė muzikinės karjeros, Henrietė fon Volcogen suteikė jam prieglobstį savo dvare Bauerbache, vėliau K. G. Kiorneris, jo sužadėtinė Mina Štok ir jos sesuo Dora, tuo metu dar nežinomi Šileriui gerbėjai, pakvietė jį į Leipcigą.

Ankstyvosios Šilerio dramos kritikų vadinamos štiurmeriškomis, nes jos įkvėptos apie 1770 m. kilusio „Audros ir veržimosi" (Sturm und Drang) sąjūdžio idėjų. Pagrindinis jų herojus — individualistas, vienas sukylantis prieš esamą tvarką ir finale pralaimintis. Toks yra „Plėšikų" Karlas Moras, kurį pratarmėje autorius lygina su Don Kichotu, nes jis pasirenka netinkamą

kovos formą, susiedamas savo likimą su plėšikų gauja. Dviejų brolių susidūrimas perauga šeimos konfliktą: Karlo lūpomis reiškiamas protestas prieš feodalinį despotizmą, skelbiamas laisvos respublikos idealas. Bet Karlo Moro pozityvusis idealas abstraktus, todėl ir jo maištas bevaisis. Herojus patiria moralinį pralaimėjimą, o autorius, suvokęs, kad realus pasipriešinimas tironų sauvalei to meto Vokietijoje dar neįmanomas, nukreipia žvilgsnį kitur.

Antrosios Šilerio dramos veiksmas vyksta XVI a. Italijoje. „Fiesko sąmokslas Genujoje“ (1783), autoriaus pavadintas respublikoniška tragedija, yra pirmas istorinis Šilerio kūrinys. Nors ir kiek idealizuodamas savo personažą, Šileris iš pat pradžių vaizduoja jį dvilypį. Lavanjos grafo Fiesko pasiryžimas kovoti prieš Genujos tironus už respubliką veiksmo eigoje išblėsta, stiprėja herojaus valdžios troškimas, jam iškyla dilema — būti laimingiausiu Genujos piliečiu, atsisakiusiu visų privilegijų, ar tapti vieninteliu jos valdovu. Dramoje parodoma, kad, pasirinkęs valdžią ir tapęs dožu, Fiesko neišvengiamai pasidarys ir tironu. Todėl jo sąmokslas pasmerktas nesėkmei kaip štiurmeriškojo herojaus individualistinis maištas.

Trečias ir paskutinis štiurmeriškojo laikotarpio kūrinys buvo „Klasta ir meilė“ (1784), kurios žanrinis apibūdinimas — „miestelėnų tragedija“ (ein bürgerliches Trauerspiel), Lesingo įteisintas ir greit išpopuliarėjęs, nevisiškai atitiko Šilerio talento pobūdį, jo poetinius siekimus. Vis dėlto poetas, suinteresuotas savo kūrinių poveikiu publikai, išmėgino ir jį. Tuo metu jau buvo susiformavusi miestelėnų tragedijos struktūra — jos temos, motyvai, personažai ir konfliktai. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad „Klasta ir meilė“ pakartoja tam tikrą schemą, atiduoda duoklę tradicijai: dviejų socialiniu atžvilgiu nelygių partnerių meilė, skirtinga, luomo nulemta tėvų pozicija, intrigos, turinčios išskirti įsimylėjėlius, jaunuolių planai pabėgti, atleidimas tragedijos kaltininkams mirties valandą. Tą patį galima pasakyti apie personažus: miestelėnas, žinantis savo vertę ir vietą,— herojės tėvas, iškilti visuomenėje trokštanti motina, dorai išauklėta, tyra, pareiginga duktė, jos kilmingas mylimasis, despotiškas mylimojo tėvas, jo intrigantas tarnas, kilni hercogo meilužė — tai miestelėnų tragedijai būdingas ansamblis. Dar paminėję tobulą dramos kompoziciją, meistrišką konfliktų plėtotę, turėsime pripažinti, kad „Klasta ir meilė“ — miestelėnų tragedijos etalonas. Tačiau Šileris suvokė, kad šiuo veikalu išsėmė jos galimybes. Žanras reikalavo akcentuoti socialines problemas, o Šileriui visada daug artimesnė buvo moralinė problematika. Be to, Šileriui buvo reikalingas personažas — autoriaus idėjų reiškėjas. Toks yra Ferdinandas fon Valteris, kuris kartu ir štiurmeriškųjų idėjų skelbėjas. Jis kartais peržengia žanro nužymėtas ribas.

Ferdinandas yra trečias — po Karlo Moro ir Fiesko — štiurmeriškas herojus. Pirmųjų dviejų maišto žlugimą galima buvo paaiškinti pozityviojo idealo abstraktumu ir pražūtinga garbėtroškos galia. Ferdinando maištas pakankamai konkretus, jis sukyla prieš savo luomą ir turi aiškų, nors asmeninį tikslą — savo ir Luizės laimę. Tarp egzaltuotų Ferdinando žodžių, jo

taurių polėkių ir veiksmų nėra didelio atotrūkio. Tačiau herojus pralaimi: luominės nelygybės idėja per daug įsišaknijusi, ir vieno žmogaus pastangos nesugriaus nei biurgerių, nei aristokratų luominių prietarų. Ne tik prezidentas fon Valteris, bet ir muzikantas Mileris, ir Luizė yra įsitikinę, kad skirtingo luomo partnerių meilė prieštarauja nustatytai tvarkai. Luizė išvengia vidinio dvilypumo, perskeldama savo egzistenciją į laikiną žemiškąją ir amžiną pomirtinę. Žemiškojoje egzistencijoje ji paklūsta visuomenės normoms, o troškimų išsipildymo tikisi „anapus", kur nebegalios žmonių įstatymai bei apribojimai. Tik Ferdinandas tiki, kad meilė turi būti aukščiau luominių skirtumų, kad ji taurina žmogų, todėl verta už ją kovoti, dėl jos atsisakyti aristokrato privilegijų. Tačiau Šileris pakankamai objektyvus, kad parodytų ne Ferdinando pergalę, o jo pralaimėjimą, nes jėga, prieš kurią sukilo herojus, per daug galinga. Todėl tokia veiksminga dramoje gana primityviai suregzta klasta. Įdėmiau pažvelgę, pastebėsime, kad jau pirmosiose scenose išryškėja Luizės ir Ferdinando psichologinė nedermė, kuri nėra rimta kliūtis jų meilei, bet palengvina įgyvendinti klastą. Vis dėlto jaunųjų herojų žūtis įrodo ne vien luominių prietarų tvirtumą, bet ir tai, kad blogis ir neteisybė triumfuoja neilgai. Blogis dažnai nugali, bet jis neturi nugalėti — toks Šilerio tragedijų moralinis patosas. Šilerį vadiname idealistu dar ir todėl, kad, parodydamas blogio pergalę, jis nė akimirkos nepraranda tikėjimo gėrio triumfu. „Klasta ir meilė" baigiasi susitaikymo epizodu: matydamas jo surežisuotos intrigos padarinius, prezidentas suvokia savo kaltę, ir mirštantis Ferdinandas ištiesia jam ranką, atleidžia. Finalas rodo, kad Šileriui iš tikrųjų ankšta miestelėnų tragedijos rėmuose: jam teatras virsta moraline instancija, apeliuojančia į piktadarių sąžinę.

Vienas iš Šilerio idealų — tauri meilė. „Klastoje ir meilėje" tokia ideali meilė, susidūrusi su XVIII a. pabaigos Vokietijos politine bei socialine tikrove, pasmerkta žūti. Šį kūrinį interpretuojant ar statant scenoje, svarbu parodyti, kaip siejasi konkrečios kritinės tendencijos ir rašytojo pasaulėžiūra.

Dėsninga, kad po „Klastos ir meilės" Šilerio kūryba pasuka ne tik nuo „Audros ir veržimosi" pozicijų, bet ir nuo miestelėnų tragedijos prie klasikinės istorinės tragedijos. Dar Manheime Šileriui kilo naujo istorinio kūrinio idėja, kuri galutinai subrendo 1783 m., kai rašytojo dėmesį patraukė ispanų princo istorija. 1787 m. vasarą Veimare buvo baigtas „Don Karlas" — pirma eiliuota ir labai didelės apimties Šilerio drama. Siužetą Šileris pasirinko dar iš štiurmeriškų pozicijų, bet kūrybos procese nuo jų nutolo. „Audros ir veržimosi" poetai mielai rinkdavosi maištingus istorijos laikotarpius, koks, be abejo, yra ir XVI a. Nyderlandų sukilimas prieš ispanų tironiją, įkvėpęs ne tik Šilerį, bet ir Gėtę. Princas Karlas buvo sumanytas kaip štiurmeriškas herojus. Pasikeitus Šilerio pažiūroms, princas Karlas pasitraukia į antrąjį planą, nors pavadinimas lieka tas pats,— svarbiausia čia švietėjiškos monarcho perauklėjimo idėjos ir jas puoselėjantis markizas Poza. Karaliaus

Filypo ir markizo Pozos dialoge pastarojo švietėjiška iliuzija sugriaunama. Karaliaus Filypo, despoto valdovo, požiūris nesikeičia.

Pozos žodžiams tenka pagrindinis minties krūvis. Markizas apibūdina save kaip pasaulio pilietį, priklausantį ateities kartoms, ateičiai priklauso ir jo idealai. Jam kalbant jaučiame, kad ir autorius netiki galėsiąs įgyvendinti savo idealistinius siekius. Jaudinantis princo Karlo ir markizo Pozos draugystės paveikslas inspiruotas ką tik užsimezgusios nuoširdžios bičiulystės su Kiorneriu. Karlo ir Filypo linija atgaivina skaudžius netolimos praeities Šilerio išgyvenimus — jo konfliktą su despotišku hercogu Karlu Eugenijumi. Šilerio Filypas yra tragiškas herojus: karalius nugali žmogų, tėvą. Dėl valstybės interesų jis paaukoja sūnų, nors kenčia vienatvę, beviltiškai ieško artimo žmogaus, o radęs jį markizo Pozos asmenyje, vis tiek neapgina nuo inkvizicijos.

Šioje istorinėje dramoje Šileris nukrypo nuo istorinės tiesos tiek, kiek laikė būtina: daugiausia istorinio prototipo bruožų turi Filypas II; visai nepanašus į istorinį princą Karlą yra don Karlas, o markizas Poza istorinio prototipo neturi. Taigi Šileris toliau plėtojo Lesingo suformuluotą dramos ir istorijos santykio koncepciją: rašytojas, dramaturgas nėra metraštininkas, praeities įvykiai ir asmenybės domina jį vien kaip galimybė išreikšti aktualioms savo laiko idėjoms.

Po „Don Karlo" Šilerio kūryboje buvo pauzė, o kūrybinis atsinaujinimas siejamas su 1791 m., kai kilo „Valenšteino" idėja. Nemažai pasikeitimų įvyko ir Šilerio gyvenime — 1787 m. jis atvyko į Veimarą, 1789 m. gavo profesūrą Jenos universitete, susižadėjo su Šarlota fon Lengefeld, o 1790 m. ją vedė. Deja, jau 1791 m., kurie buvo ne tik laimingo šeimyninio gyvenimo pradžia, bet ir atvėrė gražią ateities perspektyvą (Augustenburgo princo paskirta 1000 talerių metinė dotacija išvadavo poetą nuo materialinių rūpesčių), atsirado nerimą keliančių simptomų: pirmą kartą Šileris pasijuto sergąs plaučių liga, kuria ir mirė 1805 m., sulaukęs vos keturiasdešimt šešerių.

Kūno negalia nenuslopino kūrėjo dvasinio gyvenimo. Priešingai, nuo šiol visos jėgos buvo skirtos dvasiškai tobulėti. Istorinėmis studijomis buvo mėginta užpildyti išsilavinimo spragas. Be to, jos turėjo ir taikomąją paskirtį. Kurdamas „Don Karlą", Šileris parašė esė apie Nyderlandų išsivaduojamąją kovą XVI a., o sumanęs „Valenšteiną", gilinosi į Trisdešimties metų karo istoriją — ir vėl pasirodė istorinis veikalas. Istoriniai darbai vis dėlto buvo rašyti poeto, ne istoriko, tai genialaus rašytojo kiek diletantiška veikla. Šilerį traukė istorijos filosofija, problemos, vėliau iškilusios istorinėse dramose: individo santykiai su valstybe, minties laisvė, nesutarimai tarp skirtingų religinių įsitikinimų partijų ir t. t. Istorikas Šileris juto ir aktualų XVIII a. Vokietijoje konfliktą tarp biurgerių ir aristokratų. Gėtės „Egmonto" recenzijoje jis parodė, kaip buržuazijos progresas konfrontuoja su aristokratų morale.

Dviejų kūrėjų santykiai iš pradžių buvo sudėtingi. Kai Šileris atvyko į Veimarą, Gėtė keliavo po Italiją. Pirmas jų susitikimas 1788 m. rugsėjį buvo nemalonus abiem,— Šileris pajuto Gėtės, kaip ministro ir labiau subrendusio

kūrėjo, pranašumą, o Gėtė konstatavo, kad jam sunku būtų artimiau bendrauti su Šileriu. Nekokia pradžia nesutrukdė Šileriui siekti Gėtės draugystės ir net tikėtis, kad Gėtė pirmas paduos jam ranką. Šito nesulaukęs, ėmėsi atkakliai tobulintis. Jis pasinėrė į filosofijos studijas, suvokęs jas kaip svarbiausią tuometinio savo gyvenimo etapo uždavinį. Intensyvus darbas truko kelerius metus (1792—1794). Studijuodamas Šileris tapo Kanto gerbėju ir pasekėju. Ypač jį įkvėpė Kanto tezė apie sąmoningą savo asmenybės formavimą. Išstudijavęs Kanto pažiūras, Šileris parašė estetikos darbų, kuriuose, likdamas ištikimas Kantui, pasirodė ir kaip savarankiškas mąstytojas, kuriantis savąjį žmogaus idealą. Jį išreiškė Šilerio sukurta „Totalität" (absoliutumo, universumo) sąvoka. Idealus žmogus — tai visapusiška ir harmoninga individualybė, kuri gyvenimo džiaugsmą patiria atlikdama vidaus balso padiktuotą ir jos sugebėjimus atitinkančią pareigą. Prieštaravimas tarp pareigos ir polinkio tokio žmogaus jau įveiktas. Šiai vidinei harmonijai apibūdinti Šileris siūlo sąvoką „graži siela" (schöne Seele). Susikūręs idealą, Šileris numato estetinio auklėjimo būdą — menui, meniniam jausmui, jo nuomone, tenka itin svarbus uždavinys ugdant tobulą žmogų („Laiškai apie estetinį žmogaus auklėjimą", 1793—1794 m.).

Šilerio estetikos darbuose daug dėmesio skiriama grožio sąvokai. Kanto teiginys, kad grožis yra taisyklingumo laisvė (Schönheit ist Freiheit in der Regelmäßigkeit), įkvepia Šilerį naujos grožio teorijos kūrimui. Jo tezė tokia: grožis yra formos laisvė (Schönheit ist Freiheit in der Erscheinung). Kanto ir Šilerio išeities taškas sutampa — grožis yra laisvės ir taisyklingumo derinys, tačiau, pasak Šilerio, grožis atsiranda tada, kai taisyklingumas nekrinta į akis. Laisvė ir taisyklingumas Kanto traktuojami kaip lygiaverčiai komponentai, o Šileriui nerūpi jų pusiausvyra. Taisyklė jam reikalinga tam, kad jai priešindamasi galėtų pasireikšti laisvė. Grožio taisyklingumas yra tai, kas prieštarauja laisvei, bet galutinis įspūdis yra išsivadavimas iš taisyklių („Laiškai apie grožį", 1793).

Dar viena apmąstymų tema — grožio ir gėrio santykis. Šileris samprotavo: elgtis taip, kaip liepia pareiga, yra moralu, bet nebūtinai gražu. Moralinis veiksmas gražus tik tada, jei jis padiktuotas ne prievartos, o vidinės būtinybės. Gėris yra grožio pagrindas ir grožio komponentas, tad grožis yra aukštesnė gėrio pakopa, artima tobulumui. Grožis — gyvenimo universalumo išraiška, o gėris atspindi tik vieną jo pusę, todėl grožio ir gėrio santykis toks kaip visumos ir dalies. Taigi Šileris originaliai susiejo etinį ir estetinį aspektus.

Siekdamas išsamesnio pažinimo, Šileris stengėsi apibūdinti savo vietą literatūros procese, savo, kaip kūrėjo, tipą ir charakterizuoti jam priešingą kūrėjo prigimtį. Šitaip atsirado studija „Apie naiviąją ir sentimentaliąją poeziją" (1796), kuri dar buvo ir slaptas dialogas su Gėte. Geriau suvokti save ir savo antipodą Šileriui padėjo paralelė su visos žmonijos dvasiniu tapsmu. Šileris teigia, kad kiekvienas žmogus pakartoja žmonijos raidos stadijas. Iš pradžių — vaikiškas naivumas ir laimingas paprastumas, paskui tobulė-

jimo įtampa, naivumo praradimas, dvilypumas, galiausiai — naujas harmoningos būsenos vientisumas, kuris ir yra evoliucijos galutinis tikslas. Kūryba, atspindinti gyvenimo tikrovę, dažniausiai vaizdavimo objektu pasirenka pirmąsias dvi fazes: naivioji poezija vaizduoja naivų pirmykštį paprastumą, o sentimentalioji — dvilypės asmenybės sielos kovą. Save priskirdamas prie sentimentaliųjų kūrėjų, Šileris savo ir Gėtės priešpriešą vertina kaip sentimentaliojo ir naiviojo kūrėjų konfrontaciją. Idealas būtų abiejų pradų harmonija. Ir Šileris, atkakliai siekdamas aukščiausiojo idealo — asmenybės visapusiškumo ir vientisumo — vėl pasirodo esąs idealistas.

1794 m. Jenoje įvyko tikras suartėjimas su Gėte. Jų pasaulėjauta buvo skirtinga kaip ir kūrybos metodas. Šilerio fantazijoje kildavo drąsios idėjos, kurios ateidavo į kūrinius, galima sakyti, neprisilietusios prie realaus gyvenimo, bet Šilerio genijus įkvėpdavo gyvybę jo idėjų dramoms. O Gėtė kūrinį įsivaizdavo tarsi gyvą padarą, vien gyvenantį, o ne įkūnijantį tam tikrą idėją. Šie visiškai skirtingi kūrėjai papildė vienas kitą. Pasirodė, tarp jų esama ir bendra — abu aukštai vertino meno, estetinio auklėjimo vaidmenį žmogaus tobulėjimo procese. Menas, jų nuomone, išmokąs žmogų pažinti daiktų esmę, atitraukiąs jį nuo smulkių kasdieniškų rūpesčių ir egoistinių tikslų. Tokią funkciją turėjo atlikti ir jų įsteigtas žurnalas „Horen“. Šitai juos suvienijo bendram darbui vokiečių tautos estetinio auklėjimo sferoje. Deja, „Horen“ egzistavo tik nuo 1795 iki 1797 metų. Nesėkmė labai nuliūdino Šilerį, bet ir suvaidino teigiamą vaidmenį kūrybinėje biografijoje — nuo šiol Šileris atsidėjo didiesiems kūriniams, istorinėms-filosofinėms Veimaro laikotarpio dramoms. 1799 m. Šileris, galutinai persikėlęs iš Jenos į Veimarą, pradėjo bendradarbiauti su Veimaro teatru. Jis sukūrė tragedijas „Marija Stiuart“, „Orleano mergelė“, „Mesinos nuotaka“, „Vilius Telis“, dar Jenoje buvo užbaigta trilogija „Valenšteinas“. Tuo pačiu metu sukurti programiniai eilėraščiai „Graikijos dievai“ ir „Menininkai“, kaip ir drama „Don Karlas“, išreiškė naują, klasikinę pasaulėjautą. Eilėraštyje „Menininkai“, panašiai kaip estetikos veikaluose, kalbama apie gėrio ir grožio sąveiką meno kūriniuose. Menininkas, Šilerio supratimu, tai kovotojas už gėrį ir tiesą, už laisvę ir grožį, harmoniją. „Graikijos dievai“ — entuziastingas himnas senovės graikų kultūrai. Poetą ypač žavi artimas jų ryšys su gamta, dievus jis traktuoja kaip žmonių pasaulėjautos atspindį. Optimizmą, giedrą žvilgsnį į pasaulį Šileris mato tame, kad graikų vaizduotė nukelia dievus ir į žemę,— dievai priartėja prie žmonių, žmonės — prie dievų. Dėl to ir senovės graikų menas yra kupinas optimizmo, harmonijos. Nykus poetui atrodo jo laikų pasaulis, iš kurio pasitraukė graikų dievai, o drauge su jais išnyko spalvos ir garsai, gyvenimo džiaugsmas. Šio ir kai kurių kitų eilėraščių liūdesį ir rezignaciją atsveria odė „Džiaugsmui“, demonstruojanti genialų Šilerio sugebėjimą kilnaus asmeninio jausmo protrūkiu meniškai išreikšti visos kartos, visos epochos jausmus.

Didieji klasikiniai Šilerio eilėraščiai sukurti daugiausia 1795—1798 m., taip pat 1800 m. Juose — pasaulio grožio, estetikos dėsnių modeliai. Pirmiau-

sia reikėtų paminėti istorinį modelį, pavyzdžiui, eilėraštyje „Pasivaikščiojimas“. Tai žvilgsnis į praeitį, lyg ir istorinė apžvalga, parodanti, kaip nutolta nuo idiliškos žmogaus ir gamtos vienovės, ir teigianti, kad naujaisiais laikais tik gamtoje galima rasti vientisumą ir harmoniją. Tiuringijos ir Švabijos gamtovaizdžiai — realybės, dabarties klodas — poetui padeda įtvirtinti seniai trokštą dvasinį ryšį su graikų senove.

Istorinis-etinis modelis atsispindi 1797, vadinamaisiais baladžių metais parašytuose kūriniuose. Pasaulio istorija nuo dainiaus Ibiko („Ibiko gervės“) ir Polikrato („Polikrato žiedas“) laikų iki viduramžių riterių („Pirštinaitė“) — baladžių veiksmo laikas, jų istorinė erdvė. Bet istoriškumas jose pajungtas etikai. Bet kokį istorinį antagonizmą Šileris vertina pagal amžinus moralės dėsnius. Gėris nugali blogį, savęs nugalėjimas, paklusimas vidiniam etiniam įstatymui skelbiamas idealu. Dramatiškas veiksmas turi atskleisti kovą su išorinėmis kliūtimis bei pavojais, taip pat vidinę grėsmę nepaklusti moralės reikalavimams. Psichologiškai motyvuoti personažų poelgių nebūtina. Baladėse jaučiama antikos dvasia, senovės idealizavimas.

Nuo antikos Šilerio žvilgsnis kartais nukrypsta į dabartį, kuri taip pat dažnai idealizuojama. Šio modelio kūriniuose („Moterų garbė“, „Daina apie varpą“) kuriama biurgeriška idilė, biurgeriškoje kasdienybėje Šileris lyrikas randa grožio ir didybės archetipus. Šilerio menas pasiekia tobulumo, kai kasdieniška situacija, pavyzdžiui, varpo liejimo scenos, tampa žmogaus gyvenimo simboliu. Poetas teigia, kad geras varpas galįs būti nulietas tik iš gero metalo, o atskiro žmogaus ir visos žmonijos gyvenimas — prasmingas ir laimingas tik tada, jei bus pasiekta idealo ir tikrovės harmonija. Apie tai kalba ketvirtasis modelis — filosofinė idilė, kurios viršūne laikomas eilėraštis „Idealas ir gyvenimas“. Jame nagrinėjamas žmogaus kūniškosios ir dvasiškosios prigimčių santykis. Kūniškasis pradas neleidžia žmogui pasinerti į dvasingumą, todėl žmogus raginamas atitrūkti nuo jutiminių džiaugsmų ir valios pastangomis artėti prie aukščiausio idealo — būsenos, kai jutiminė laimė (Sinnenglück) netrukdo dvasinei ramybei (Seelenfrieden). Tai sunkiai pasiekiamas tikslas, tad žmogui pristigus jėgų lieka vienintelė paguoda — grožis, kuriame žmogus gali nujausti ir išgyventi trokštamą idealą.

Šilerio poezijos postulatai ir vaizdai dažnai atrodo abstraktūs ir idealistiniai, juose nerasime visų laikų lyrikai būdingo subjektyvumo bei intymumo, bet jo eilėraščiai gali būti vertinami kaip mėginimai rasti atsakymą į epochos keliamus klausimus, lyrine forma įsiterpti į pasaulio istorijos raidą. Kartu jais mėginama modeliuoti pasaulį pagal objektyvius Šilerio kartos ir subjektyvius jo, kaip kūrėjo, principus.

Šilerio klasikinės tragedijos yra filosofiniai kūriniai, paremti istorine medžiaga. Visų jo istorinių-filosofinių dramų tikslas — kelti ir spręsti bendražmogiškąsias problemas. Žmogaus gyvenimo prasmę ir esmę Šileris mėgino perteikti poetiniais simboliais, jų jis ir ieškojo istorinėje praeityje. Didžiosios istorinės asmenybės domina Šilerį savo likimo simboliškumu, o ne

autentiškomis biografijos detalėmis. Absoliutumo, universalumo Šileris siekia ir dramose, bet, suprasdamas, kad vieno žmogaus absoliutumas neįmanomas, kuria visą galeriją herojų, kurių likimai simbolizuoja žmogaus likimą žemėje. Dramų herojai individualizuoti, bet ne viskuo panašūs į savo istorinius prototipus. Meninis vaizdas ne visada adekvatus istorinei tiesai. Išsamiomis Trisdešimties metų karo studijomis paremta trilogija „Valenšteinas“ yra artimiausia istorinei tiesai; tragedijoje „Marija Stiuart“ nuo istorijos nukrypstama savitai interpretuojant dviejų karalienių konfliktą ir jų paveikslus; „Orleano mergelė“ svyruoja tarp istorinio pasakojimo ir legendos, labiau krypdama į legendos pusę; o „Mesinos nuotaka“ — tai jau pseudoistorinė drama, nes joje nėra nei autentiškų personažų, nei įvykių.

Šilerio istorines-filosofines tragedijas reikia suvokti kaip visumą, atspindinčią paties poeto tragišką pasaulėjautą: gyventi Šileriui yra kovoti, o kovoti — tai kentėti, kartais laimėti, bet visada kentėti. Pasaulį kūrėjas suvokia per antitezes; gėris ir blogis, laisvė ir likimas, pareiga ir polinkis, medžiaga ir forma, idealas ir tikrovė, idealizmas ir realizmas, dvasia ir kūnas — amžini prieštaravimai ir Šilerio tragedijose.

Pasirinkdamas klasikinę istorinę tragediją, Šileris lyg ir atsisakė tiesiogiai atsiliepti į aktualius epochos įvykius, tačiau tuose kūriniuose netiesiogiai atsispindi ir Šilerio gyvenamojo meto aktualijos, o bendražmogiškieji aspektai aktualumo nepraranda visais laikais.

Draminės trilogijos „Valenšteinas“ (1800) veiksmas vyksta Trisdešimties metų karo epochoje, bet karo stovyklos vaizdai kuriami tik prologe, kitose dviejose dalyse svarbiausias įžymaus karo vado paveikslas. Valenšteinas imponuoja valdingumu, karvedžio talentu, asmenybės didingumu, bet skaitytojas nesižavi herojumi, veikiau jį užjaučia. Pagrindinio herojaus tikėjimas astrologija suteikia tragedijai fatalizmo atspalvį, bet Šileris neturėjo tikslo sukurti likimo tragediją. Taikliai charakterizuoja Valenšteiną Šilerio istorinio esė frazė: „Valenšteinas žlugo ne todėl, kad jis maištavo — jis maištavo todėl, kad žlugo“. Pasaulėjauta, charakterio savybės pražudo šį herojų, net jo privalumai atsigręžia prieš jį, ir lemiamą valandą jam nelieka kito kelio kaip išdavystė. Valenšteinas negali atsisakyti to, dėl ko jis kovojo, net tada, kai nebėra jokios vilties laimėti. Tame pačiame esė Šileris rašo, kad Valenšteiną puošia genialaus karo vado savybės, bet jis stokoja žmogiškesnių bruožų, kurie sušvelnintų jo garbėtrošką, tapusią aistra. Todėl ir stiprybė pamažu virsta silpnybe, o tragiška herojaus kaltė pareikalauja išpirkimo, herojaus žūtis neišvengiama. Tačiau trilogija nesibaigia Valenšteino moraliniu pralaimėjimu, herojus sugeba pakilti aukščiau asmeninės nelaimės ir ne tik atgauna prarastąją didybę, bet ir sutaurėja. Ir jo pralaimėjimas atrodo kaip visuotinės moralės triumfas.

Užbaigęs „Valenšteiną“, Šileris grįžta prie sumanymo, kilusio prieš šešiolika metų Bauerbache. Tada, kūrėjo fantaziją užvaldžius „Don Karlui“, į šalį buvo atidėtas siužetas iš Anglijos istorijos. Dabar, pasiekus naują kūry-

binę pakopą, Marijos Stiuart likimas pasirodė labai tinkamas idealiai tragedijai (idealisches Trauerspiel). Idealo triumfas čia pasiektas aukojant istoriškumą. Tai neprieštaravo Šilerio estetikos veikaluose išdėstytai istoriškumo koncepcijai. Marija Stiuart Šileriui atrodo ideali herojė, ir todėl, atkurdamas jos susidūrimą su karaliene Elzbieta, jis Marijos pusėje, nors istorinė tiesa prieštarauja meninei tiesai: Elzbieta vaizduojamuoju laikotarpiu buvo susijusi su progreso jėgomis, o Marija Stiuart politinėje kovoje rėmėsi reakcija. Visą dėmesį sutelkęs ne į politinę, bet į moralinę problematiką, Šileris veda savo heroję per kančias moralinio tobulėjimo keliu. Joje kovoja du pradai — jutiminis ir racionalusis (Sinnlichkeit—Vernunft). Šį prieštaravimą Šileris perėmė iš Kanto filosofijos, tačiau Kantas jį suabsoliutino, o Šileris ieško būdų, kaip tą konfliktą išspręsti. Tai pasirodo įmanoma tik meno kūrinyje, nes gyvenimo patirtis patvirtina Kanto požiūrį. Vis dėlto Šileris svajoja apie harmoningą, idealų žmogų ir žmoniją, ta svajonė nušviečia ir tragedijas „Marija Stiuart" bei „Orleano mergelė": jų pagrindinės herojės — artėjančios prie idealo moterys. „Grynosios" tragedijos koncepcija ypač išryškėja „Marijos Stiuart" penkto veiksmo pabaigoje, kur Marija, baltai, šventiškai apsirengusi, atsisveikina su tarnais, atlieka išpažintį ir žengia į ešafotą. Čia Marija pasiekia tokią tobulo žmogiškumo pakopą, kuri Šileriui atrodo artima idealui. Mirties akivaizdoje Marijos nebedrasko vidiniai prieštaravimai. Nors Marija nuteista už nusikaltimą, kurio nėra padariusi, mirties bausmę ji priima kaip galimybę išpirkti ankstesnes sunkias kaltes. Štai tokia Marija, atgailaujanti dėl praeities nusikaltimų, išsivadavusi iš aistrų, egoistinių troškimų, vėl pasijunta esanti karalienė. Taip Šileris estetinės regimybės sferoje parodo harmoningą, moralinio tobulėjimo keliu prie idealo priartėjusią asmenybę. Marijos vidinį keitimąsi galima vertinti kaip jos dvasinę priešistorę, nes tik finale ji pasiekia vidinę harmoniją. Karališkai ori Marija dar mėgina kovoti su lemtimi. Tik viltis, kad mirties nuosprendis nebus pasirašytas, skatina Mariją siekti susitikimo su Elzbieta, o susitikus net nusižeminti prieš triumfuojančią valdovę. Susitikimas, kai Marija, nepakėlusi pažeminimo bei įžeidinėjimų, sviedžia Elzbietai į veidą kaltinimus, iš tikrųjų tik pagreitina Elzbietos apsisprendimą. Įžeistos karalienės ambicija verčia Mariją scenoje su Elzbieta elgtis priešingai, negu diktuoja protas — juk prašytojos vaidmuo netinka karalienei. Tai, kas iš pradžių yra tik įgimtas karališkas išdidumas, vėliau, per kančią ir dvasinį tobulėjimą, virsta taurios sielos išdidumu. To kokybiškai naujo išdidumo pradai jau išryškėja karalienių susitikimo scenoje. Objektyviai triumfuojanti Elzbieta patiria moralinį pralaimėjimą, o varžovė — moralinę pergalę. Šią akimirką išsisprendžia ne tik Marijos gyvybės klausimas (neigiamai), bet ir jos dvasinio tobulėjimo perspektyva (teigiamai). Toliau dėmesys koncentruojamas į herojės vidinę raidą, čia emocijų skalė dar plati: džiūgavimas, kad varžovė Elzbieta pažeminta jos favorito lordo Lesterio akivaizdoje, viltis susigrąžinti jo meilę ir tos vilties žlugimas, naujas lūkestis, pasirodžius Mortimerui, vitališkumo protrūkis ir jo sutramdymas, kai atsi-

sakoma Mortimero aukos. Didžiulė vidinė įtampa atsiranda dėl to, kad Marija labai trokšta gyventi, bet herojiškomis valios pastangomis šį troškimą slopina. Tai ypač išryškėja scenoje su Ana Kenedi: ji stengiasi atsisveikinti su gyvenimu ryžtingai, atmesdama visas žemiškas viltis, ir nukreipia žvilgsnį į dangų. Taip įvyksta egzistencinio išsilaisvinimo stebuklas. Taurėjimo procesas susijęs su katalikų tikėjimo įvaizdžiais, tačiau Marijos religingumas penktame veiksme tampa jos vidinio taurumo simboliu ir įgyja filosofinę prasmę. Marija pasijunta esanti aukštesnės dieviškos tvarkos, absoliuto dalimi, todėl atranda jėgų susitaikyti su likimu. Empirinė tikrovė ir herojės gyvenimo bei kančių istorija pasitraukia į antrą planą, intuityviai nujaučiama nežemiška būsena leidžia Marijai pasijusti nauju, laisvu žmogumi.

Žemiškos kategorijos, taip pat politinė tema susijusios su karalienės Elzbietos siužetine linija. Įsitraukusi į politiką, Marijos antagonistė negali laisvai apsispręsti. Paaukojusi moteriškumą, Elzbieta gauna ne tiek jau daug — populiarumą, o praranda tai, kas buvo jos sieloje gražiausia. Beprasmiška būtų kaltinti Elzbietą žiaurumu, nes jos poelgis, nors psichologiškai parengtas įvykių eigos, nėra laisvas.

Abi siužetinės linijos vystomos kontrapunktiškai: jos beveik nesusisiekia, scenoje abi karalienės pasirodo pakaitomis (išskyrus susitikimo sceną). Tačiau abi herojės: vis taurėjanti ir pabaigoje reprezentuojanti etinį idealą Marija ir Elzbieta, vis labiau pasinerianti į žemiškus reikalus, įkūnija dvi skirtingas egzistencijos formas — žemišką ir dvasinę, o absoliutumo siekiančiam autoriui svarbu tiek viena, tiek kita.

Moters likimo temą liečia ir kitas Šilerio kūrinys — romantinė tragedija „Orleano mergelė“ (1802), kurios herojei tenka istorinis uždavinys, pranokstantis jos jėgas. Tai ir „grynoji“, idealioji tragedija, nes tragiškas idealios herojės likimas skiriasi nuo jos prototipo, istorinės Žanos d’Ark likimo. B. Šo, taip pat sukūręs dramą apie šią asmenybę, tvirtino, kad Šilerio Johana nepanaši ne tik į istorinį prototipą, bet ir į jokią žemišką moterį. Nuo istorinės tiesos iš tikro gerokai nukrypta (finale Šileris leidžia Johanai žūti mūšio lauke, nes negali susitaikyti su jos sudeginimu — istoriniu faktu). Tačiau Šileris ir nenorėjo iliustruoti istorijos, tik realizuoti svarbią poetinę idėją. Šimtamečio karo epizodas virsta poetiniu simboliu, leidžiančiu interpretuoti savo epochos istorines problemas. Simboliškas ir herojės paveikslas, o jos misija idealistiška, nes Johanos programa — nacionalinė ir socialinė harmonija. Šileris, kaip idealistas, buržuazinės revoliucijos Prancūzijoje laikotarpiu tikėjo, kad toji harmonija gali būti pasiekta paprastos, iš liaudies kilusios mergaitės heroizmu.

Tragiška kolizija atsiranda, kai Johana suvokia, kad jos patriotizmas ir misija prieštarauja žmogaus prigimčiai. Pamilusi Lajonelį, herojė pažeidžia iš karto du draudimus: pirma, jai savo misiją leista įvykdyti tik atsižadėjus meilės, antra, negalima mylėti priešo. Johana išgyvena ir asmenybės, ir idealų krizę, jos monologas IV veiksmo pradžioje atskleidžia tragišką idealo ir tikro-

vės nesuderinamumą. Draudžiama meilė, kurią herojė nuslopina, vis dėlto rodo jos žmogišką subjektyvumą, neleidžiantį jai būti vien aukštesniųjų jėgų įrankiu. Subjekto savimonė pagaliau suderinama su nežemiškų jėgų padiktuota herojės misija išaukštinant Johaną, užkeliant ją ant pjedestalo. Dramoje nėra tragiškos kaltės, yra tik dvejonės, krizė, jos įveikimas. Sutapatinusiai savo misiją su likimu Johanai užtenka valios susitaikyti su tuo ir pakilti į idealo sferą.

1803 m. Šileris baigė „Mesinos nuotaką". Šiai istorijos imitacijai suteikta antikinės tragedijos bruožų (pvz., įvestas choras). Tolesnė poetinė raida nuo „Viliaus Telio" iki sumanymo apie Dmitrijų Apsišaukėlį rodo autoriaus pastangas sugrąžinti tragedijai istoriškumą. Vis dėlto „Vilius Telis" kaip ir „Orleano mergelė" artimesnis legendai. Abu kūrinius sieja ir liaudiškos kilmės herojaus pasirinkimas. 1804 m. baigtas „Vilius Telis" — drama ne apie išskirtinį didį žmogų, tėvynės gelbėtoją, o veikiau apie eilinį dorą pilietį, aplinkybių priverstą nenumatytai pasielgti. Todėl, net ir atlikdamas svarbų uždavinį, jis labiau aplinkybių auka negu sąmoningas, žinantis savo tikslą kovotojas. Beje, dramos pradžioje aiškiai matyti, kad nesiekiama progresyvaus visuomenės pertvarkymo, o tik svajojama apie senos tvarkos atkūrimą, apie trijų kantonų sąjungą, kuri gintų imperatoriaus suteiktas, o vėliau atimtas teises. Nors dramoje vaizduojamas lokalinis konfliktas, nors Šveicarijos kantonų pasipriešinimas nukreiptas prieš Habsburgų Austrijos savivalę, nėra pagrindo tvirtinti, kad pasikeitė neigiamas Šilerio požiūris į revoliuciją ir monarcho nužudymą. Tačiau jo pavaizduota nacionalinė šveicarų kova už pamintas teises yra tipiška. Buržuazinės visuomenės ir biurgerių klasės heroizavimas, atitikęs prancūzų buržuazinės revoliucijos dvasią, jau nebuvo aktualus, nes kuriant „Vilių Telį" tuometinė Europos buržuazija jau buvo nutolusi nuo įsivaizduojamo idealo. Nugalėti iškilusį prieštaravimą Šileris galėjo tik stilizuodamas istoriją, istorinę dramą priartindamas prie idilės bei utopijos.

„Vilius Telis" skiriasi nuo kitų Šilerio istorinių dramų tuo, kad pagrindinio veikėjo istorija yra tik vienas pavaizduoto nacionalinio vyksmo elementas. Šileris atsisako dominuojančio tragiško herojaus, parodo Telį kaip vieną iš daugelio, susieja jo likimą su tėvynės likimu. Neatsitiktinai tokios svarbios scenos, parodančios, kaip pavergta tauta ruošiasi nacionalinio pasipriešinimo kovai. Ne atsitiktinumas ir tai, kad Šileris politinį sąmokslą sieja su tokiu personažu, kuris nėra politiškai sąmoningas. Politinės krizės situacijoje herojui tenka veikti ryžtingai ir prisiimti moralinę atsakomybę, kurios normaliomis aplinkybėmis neprisiimtų. Nestebina, kad Telis asmeninį kerštą Gesleriui suvokia kaip nacionalinį žygdarbį. Nekeista nė tai, kad Telio individualūs poelgiai ir politinio maišto linija pabaigoje įsilieja į visuotinės laisvės apoteozę. Šileriui labai svarbu ne patys veiksmai, o jų moralinis įvertinimas. Todėl tokie reikšmingi epizodai yra Telio monologas prieš Geslerio nužudymą ir Paricidos scena paskutiniame veiksme. Aktorius Iflandas priekaištavo Šile-

riui dėl abiejų epizodų nesceniškumo, nes Telis rodomas paskendęs apmąstymuose. Tačiau Šileris buvo įsitikinęs savo teisumu. Jo manymu, Paricidos pasirodymas pakeičia Telio poelgio vertinimą, leidžia traktuoti jį kaip neprieštaraujantį moralei ir poetišką.

Telis yra naujo tipo herojus Šilerio kūryboje, jo stichiško maišto negalima lyginti su programiniu Karlo Moro maištu, nėra jis ir sąmoningas kovotojas dėl taurių ateities idealų kaip markizas Poza. Tačiau ir prieš savo valią įsitraukusio į kovą individo maištą Šileriui svarbu morališkai pateisinti. Telio monologas parodo, kad tirono nužudymas yra savigynos padiktuotas poelgis. Už savo gyvybę ir laisvę kovojantis pilietis kaip Telis yra ne juridinių, o natūralių teisių gynėjas. Jis jaučiasi vienišas, išskirtas iš kitų todėl, kad jam tenka nužudyti tironą. Tai situacija, artėjanti prie tragizmo ribos, tačiau tragizmą paneigia perdėm negatyvi piktadario Geslerio charakteristika.

Šileris pademonstruoja politinį realizmą, pavaizduodamas, kad ir Geslerio nužudymas, ir Urio tvirtovės sugriovimas neišsprendžia nei nacionalinių, nei moralinių problemų, iškilusių dramos veikėjams — išsivadavimo kova nebaigta, ji tik prasideda. Neišspręsta problema autoriui — ir tirono nužudymo moralinis įvertinimas. Šileris visada buvo bet kokio revoliucinio teroro priešininkas, tokius veiksmus aiškiai smerkė ir Kantas. Todėl Šileriui ir prireikė Paricidos scenos, kad galėtų tirono žudiką Telį sugretinti su kitu analogiškai pasielgusiu personažu. Autoriui šis sugretinimas leidžia pateisinti vieną tirono nužudymo atvejį ir pasmerkti kitą, išryškinant principinį skirtumą tarp jų. Tas skirtumas dar pabrėžiamas temperamentų nepanašumu — jaunas garbėtroška Paricida supriešinamas su doru, santūriu šeimos tėvu Teliu. Eilinio piliečio, patrioto Telio paveikslu Šileris atskleidžia politinio vyksmo moralinius aspektus. „Vilius Telis" yra paskutinis baigtas Šilerio kūrinys.

Slapčiausios svajonės — sukurti visiškai idealią dramą, be buities apnašų, Šileriui įgyvendinti nepavyko. Įsivaizduodamas Olimpą kaip tokios dramos veiksmo vietą, Šileris, kaip ir jo taurusis herojus markizas Poza, vis dėlto jautėsi esąs realaus pasaulio pilietis. Kaip pilietį, kaip vokiečių tautos genijų ir pasaulinės literatūros klasiką, Frydrichą Šilerį gerbia visas humanistiškai nusiteikęs pasaulis.

Į lietuvių kalbą Šilerį pradėta versti palyginti seniai: „Plėšikus" (1929), „Klastą ir meilę" (1923), „Don Karlą" (1930) išvertė P. Vaičiūnas, „Orleano mergelę" (1898) ir „Vilių Telį" (1899) — V. Kudirka, 1923 m.— K. Boruta. Šilerio lyriką vertė Eug. Matuzevičius, Vyt. Bložė, Alb. Žukauskas ir kt. („Poezija", 1959). Lietuviškoje scenoje pirmoji pasirodė ir dažniausiai buvo statoma turbūt populiariausia, bet ne šileriškiausia „Klasta ir meilė" (1922, 1941, 1949, 1972). 1928 m. pirmą kartą pastatyti „Plėšikai", o 1935 m.— „Vilius Telis". Įsimintinas buvo „Marijos Stiuart" sceninis gyvenimas (pastatyta 1935, 1937, 1958). O vienas iš reprezentacinių mūsų operos spektaklių ir šiandien tebėra „Don Karlas".

Yra rašytojų, apie kuriuos galima susidaryti palyginti pilną įspūdį iš vieno ar kelių pagrindinių kūrinių. Šileris nepriklauso prie tokių rašytojų, o jo kūrybiniame palikime nėra pagrindinių kūrinių — kiekvienas savaip nepakartojamas ir svarbus kūrybos visumai, iš kurios atėmus kad ir vieną kūrinį, vaizdas lieka nepilnas. Lietuvių skaitytojas turėtų sulaukti visų šio vokiečių klasiko dramų vertimo, juo labiau kad yra realus pagrindas kalbėti apie Šilerio tradiciją lietuvių dramaturgijoje — prasidėjusi nuo Vydūno, per V. Krėvę, B. Sruogą, V. Mykolaitį-Putiną ji eina iki mūsų dienų (J. Grušas, Just. Marcinkevičius). Idealistas ir sentimentalusis poetas Frydrichas Šileris etiniu bei poetiniu idealizmu yra artimas lietuvių tautai, lietuvių literatūrai.

RAMINTA GAMZIUKAITĖ-MAŽIULIENĖ

PAAIŠKINIMAI

Daugiausia F. Šilerio eilėraščių buvo publikuota 1796—1800 m. „Mūzų almanache“ („Musenalmanach“) ir „1782 metų antologijoje“ („Anthologie auf das 1782“). Versta iš: Schiller F. Gesammelte Werke.— Bd. 1—6.— B.: Aufbau-Verlag, 1959; Schiller F. Sämtliche Werke.— Berlin und Weimar, 1980. Datuojant ir redaguojant remtasi pastaruoju leidiniu. Eilėraščių skyrių sudarė A. Gailius.

EILĖRAŠČIAI

Vakaras

Eilėraštis pirmąkart išspausdintas žurnalo „Švėbišes Magacin“ („Schwäbisches Magazin“) 1776 m. spalio mėn. Žurnalo leidėjas, F. Šilerio mokytojas B. Haugas, įžanginiame žodyje sako, jog poetas „jau skaitęs gerų autorių ir ilgainiui įgis „os magna sonatorum“ („didžius dalykus skelbiančią burną“). Pasak F. Šilerio draugo J. V. Peterseno, poetas siuntęs eiles „slapta iš akademinio karinio vienuolyno [...] „Švėbišes Magacin“ leidėjui“.

[1] *Kitam, laimingesniam pasauly*...— Užuomina apie 1776 m. prasidėjusią Šiaurės Amerikos gyventojų kovą prieš Anglijos kolonijinę valdžią.

Fantazija Laurai

Eilėraštis įeina į aštuonių Laurai skirtų eilėraščių ciklą, parašytą su jaunam Šileriui būdingu perdėtu jausmingumu, tai pripažino ir pats poetas. Jaučiama Petrarkos įtaka. Kritikas R. Buchvaldas Lauros prototipu laiko trisdešimtmetę našlę Luizą Fišer, pas kurią Šileris gyveno būdamas pulko mediku.

[2] *Izaokas Niutonas* (1643—1727) — anglų fizikas, atradęs gravitacijos dėsnį ir pagrindęs dangaus kūnų judėjimo mechaniką.

[3] *Kaip lengvutėje Arachnės drobėj*...— Lidijos dažytojo purpuru duktė Arachnė iškvietė Atėnę pasivaržyti, kuri geriau audžia. Atėnė suplėšė Arachnės audinį, vaizdavusį dievų meilės sceną, o pačią Arachnę pavertė voru.

R u s o

Poetas liūdi prie Ruso paminklo, pastatyto Ermenonvilyje netoli Paryžiaus, ir primena, kaip ilgai didįjį rašytoją ir filosofą persekiojo priešai ir tariami draugai. Ruso padėtis dar labiau susikomplikavo, kai buvo sudeginta jo knyga „Emilis, arba apie auklėjimą“. Nuteistas kalėti, rašytojas buvo priverstas bėgti ir patyrė daug vargo.

S p i n o z a

Tai satyra, nukreipta prieš olandų filosofo B. Spinozos (1632—1677) darbų supaprastintą traktavimą; pats poetas šį eilėraštį laikė „taikliu ir geru“.

K ū d i k i o ž u d i k ė

Šio eilėraščio tema dažnai įvairiais variantais kartojasi „Audros ir veržimosi“ laikotarpio poezijoje kaip atsiliepimas į tuo metu vykusias diskusijas dėl mirties bausmės.

B l o g i e j i m o n a r c h a i

Poetinio monarchų teismo tema populiari to meto vokiečių literatūroje. F. Šilerį įkvėpė poetas D. Šūbartas, 1770 m. parašęs eilėraštį „Kunigaikščių kapas“. 1781 m. F. Šileris aplankė maištingąjį Šūbartą, nuo 1777 m. kalinamą Hohenaspergo tvirtovėje.

4 *Anadiomenė* — vienas iš Afroditės vardų.
5 *Hekatė* — Mėnulio, vėliau nakties kerų deivė graikų mitologijoje.
6 *...Varį aukštint jums ar nepabos?* — Užuomina į tai, jog monarchai, stengdamiesi pataisyti pašlijusius finansus, vis mažiau dėdavo į monetas aukso.

S o d i e t i š k a d a i n e l ė

Šiuo eilėraščiu F. Šileris atsiliepia į valstietiškas Štoidlino „Mūzų almanacho“ (1782) dainas.

V y r i š k u m a s

Poetas, atsiliepdamas į G. A. Biurgerio eilėraštį „Vyrų nekaltybė“, džiaugiasi savo sveika jaunyste ir kūrybinėm galiom.

7 *Nuo Graniko nuvijo...*— Mūšyje prie Graniko (334 pr. m. e.) Aleksandras Didysis sumušė persų karaliaus satrapus.
8 *Po saule Afrikos šviesia / Romėnas stoviniuoja...*— Turimas galvoje romėnų konsulas Gajus Marijus, po Sulos perversmo (88 pr. m. e.) pabėgęs į Afriką.
9 *Hekla* — tebeveikiantis vulkanas Islandijoje.

Pasaulio didybė

Poetas stebisi bekrašte visatos didybe; prieš ją kartais nusvyra ereliški smalsios žmogaus minties sparnai. Įdomi dialogo forma, tokia natūrali dramaturgui Šileriui.

Plėšiko Moro paminklas

Eilėraštį galima laikyti epitafija plėšikui Morui arba taip sunkiai pastatytam „Plėšikų" spektakliui.

[10] *Išgirdo iš akmeninio heroldo...*— Kalbama apie užrašą prie kartuvių, kur buvo surašyti Moro nusikaltimai.
[11] *Degėsiuose žuvo / Sauvalis Faetontas...*— Pasak graikų mito, Faetontas iškrypo su saulės žirgais iš kelio, nuo to užsidegė žemė ir dangus, ir Dzeusas jį nutrenkė žaibu.

Rezignacija

Poetas pasisako už tikrą dorą, o ne už religinę, kai susiderama su dievu už gerus darbus gauti atlygį kitame pasaulyje.

Džiaugsmui

Tai vienas iš garsiausių Šilerio eilėraščių. Paties poeto žodžiais tariant, jo odė „Džiaugsmui" tam tikra prasme tapo liaudies eilėraščiu. Daug kompozitorių yra sukūrę pagal ją muziką. Paskutinė Bethoveno Devintosios simfonijos dalis taip pat parašyta šios odės žodžiams. Čia monumentalia muzikine forma išreikštas poetą įkvėpęs laisvės, lygybės ir brolybės patosas.

Nuolankiausias *pro memoria*

Šį eilėraštį F. Šileris parašė 1785 m. rudenį Lošvico vynuogynuose, kur Kiornerio name kūrė „Don Karlą".

[12] *Febas* — graikų šviesos, pranašysčių, menų ir mūzų dievas.
[13] *Sparnuotasis Pegasas* — dabar — sparnuotas poetų žirgas, graikų mitologijoje — Poseidono ir Medūzos sūnus.
[14] *princesė Eboli* — Dramos „Don Karlas" personažas.

Graikijos dievai

Prieš „nekrikščionišką" eilėraščio dvasią tuojau pasisakė kai kurie literatai, tarp jų grafas F. L. Štolbergas. Recenzijoje jis rašė, jog verčiau leistųsi visų viešai išjuokiamas, negu parašytų tokį eilėraštį, nors tas jam ir atneštų Homero šlovę. Čia pateikta

galutinė F. Šilerio redakcija, truputį sušvelninta ir glaustesnė. Joje, pavyzdžiui, nėra išpuolių prieš „nukryžiuotą barbarą", tačiau su didesne menine jėga parodoma simpatija šviesiai, gyvenimo džiaugsmo kupinai senovės graikų pasaulėjautai.

[15] *oreadės* — kalnų nimfos.
[16] *driadės* — miškų, medžių nimfos.
[17] *najadės* — šaltinių ir upelių nimfos.
[18] *Lauras prašė...* — Apolono persekiojama Dafnė buvo paversta lauro krūmu.
[19] *O Niobė stingo tarp uolų...* — Tantalo duktė Niobė suakmenėjo, kai Apolonas ir Artemidė keršydami nunuodijo jos vaikus.
[20] *Nendrėj Sirinksės rauda aidėjo...* — Bėgančią nuo miškų dievo Pano Sirinksę, šaltinių nimfą, kitos nimfos pavertė nendre.
[21] *Filomelos skausmas...* — Atėnų karalaitė Filomela, persekiojama Trakijos karaliaus Tesėjo, pavirto lakštingala.
[22] *Ašara Demetros... / Persefonės dėlei išlieta...* — Graikų mitologijoje Demetra — derlingumo, augalijos pasaulio deivė; Persefonė — jos duktė.
[23] *Deukalionas* — Prometėjo sūnus, po tvano tapęs naujos žmonių kartos pradininku.
[24] *Į šlovingus Istmo žaidimus...* — Korinte Istmo iškyšulyje buvo rengiamos žaidynės, antros pagal reikšmę po olimpiadų. Jų nugalėtojas būdavo apdovanojamas pušų vainiku.
[25] *Šėlstančios menadės...* — Vyno dievo Dionizo palydovės.
[26] *Alkestidė glaudė ten Admetą...* — Likimo deivės parkos sutiko prailginti gyvenimą karaliui Admetui, jeigu vietoj jo pasiaukos kas nors iš artimųjų; pasiaukoti sutiko jo žmona Alkestidė, paskui ją iš požemio karalystės išgelbėjo Heraklis.
[27] *Linas* — jaunuolis dainius.
[28] *Atpažino draugas ten Orestą, / Filoktetas gi — strėles.* — *Orestas* — karaliaus Agamemnono sūnus, *Filoktetas* — legendinės Trojos apgulties dalyvis, gavęs Heraklio lanką ir strėles, be kurių, pasak Orakulo, negalima buvę paimti Trojos.
[29] *...Iš Olimpo du dvyniai.* — Dzeuso ir Ledos sūnūs Kastoras ir Polideukas buvo laikomi jūrininkų globėjais.
[30] *Selenė* — Mėnulio deivė.
[31] *Pindas* — kalnų grandinė Graikijoje, ten yra ir Helikonas, šventasis Apolono kalnas.

Garsioji moteris

Eilėraštis pirmąkart išspausdintas leidinyje „Pandora, arba 1789 m. liukso ir madų kalendorius".

[32] *Francas Rudolfas fon Grosingas* — to meto avantiūristas, 1784—1787 m. leidęs visokių žurnalų moterims.
[33] *Charonas* — požemio karalystės valtininkas, keliantis mirusiųjų sielas į Hadą.
[34] *Kitera* — vienas iš meilės deivės Afroditės vardų, duotas pagal salą Viduržemio jūroje, kur buvo Afroditės šventykla.

Gyvenimo poezija

[35] *Horos* — metų laikų deivės graikų mitologijoje.

Pakinkytas Pegasas

Poezijai neuždėsi pavalkų, jos neįkinkysi į arklą — moko poetas Apolono lūpomis.

[36] *Heimarketas* — Londono miesto dalis.

Idealai

Eilėraštis labai patiko Gėtei. O V. Humboltas pasigedo „glaustos pilnatvės, polėkio, veržlumo, žodžiu, to savitumo, kuris leistų ir tarp šedevrų atskirti Jūsų darbą".

[37] *Pigmalionas* — Kipro karalius ir skulptorius, įsimylėjęs savo sukurtą merginos statulą ir prašęs Afroditės ją atgaivinti ir atiduoti už žmoną.

Moterų garbė

Eilėraštis ypač patiko J. G. Herderiui, nes jame puikiai išreikšti „dalykai, apie kuriuos aš taip dažnai mąsčiau, kurie labiau, negu jūs pastebėjote, susiję su manimi ir visa mano esybe". Ankstyvieji romantikai „Moterų garbę" griežtai kritikavo.

Odisėjas

V. Humboltas žavėjosi eilėraščio „didele ir gilia prasme", J. G. Herderis pabrėžė „didelį paprastumą".

[38] *Aidas* — Hadas, mirusiųjų karalystė.

Pasivaikščiojimas

Įkvėptas Ruso idėjos, jog žmogui būtina išsiveržti iš slogaus civilizacijos glėbio ir grįžti į gamtą, F. Šileris sukūrė didingą kultūrinę ir istorinę panoramą, išreikšdamas viltį, kad ateities kartų gyvenime viešpataus protas ir harmonija.

[39] *Cerera* — Demetra, žemdirbystės deivė graikų mitologijoje.

[40] *Minerva su ūgliais alyvos, / o Poseidonas pakrantėn atveda karo žirgų.*— Pasak mito, Atėnė (lot. Minerva) susiginčijo su Poseidonu, kuris padovanos žmonėms naudingesnį daiktą, ir vienas padovanojo ką tik įsikūrusiam Atėnų miestui alyvmedį, kitas — žirgą.

[41] *Motė Kibelė kinkosi liūtų porelę vežiman...*— Pasak Homero, Dzeuso motina važinėjusi liūtų traukiamu vežimu.

[42] *„Sparton nuėjęs, keleivi..."* — Senovės graikų epitafija, skirta Spartos karaliui Leonidui, su 300 karių pastojusiam kelią persams ir žuvusiam su jais prie Termopilų perėjos.

[43] *Tulė* — legendinė sala.

[44] *...Pila... Amaltėja ragan.*— Graikų mitologijoje Amaltėja — ožka, išmaitinusi

Dzeusą Kretos kalnuose; jos nulaužtą ragą Dzeusas padovanojo jį auklėjusioms nimfoms, ir tos gaudavo iš jo visko, ko panorėdavo. „Amaltėjos ragas" virto „gausybės rago" sinonimu.

45 *Iridė* — Olimpo dievų pasiuntinė, vaivorykštės deivė.

Naras

Tai pirmoji F. Šilerio sukurta baladė. Siužetas paimtas iš viduramžių pasakojimo apie puikų Sicilijos narą Kolą Žuvį. Tačiau F. Šilerio herojus — ne naras iš profesijos, o jaunas drąsuolis: pirmusyk jis šoka į verpetą jaunatviškos drąsos pastūmėtas, antrusyk — iš meilės. Dėl veiksmo įtampos ir dinamiškumo, tragizmo ir ilgo dialogo daugelis lygino „Narą" su drama. Gėtė ypač vertino „Narą" už vandens verpeto ir povandeninio pasaulio aprašymą, juolab kad Šileris niekada nebuvo matęs jūros.

Pirštinaitė

Baladė sukurta po „Naro". Poetas remiasi istoriniu anekdotu. Veiksmas vyksta Prancūzijoje, karaliaus Pranciškaus I dvare. Viduramžiais paplitęs poetinis moters kultas tuo metu (XVI a. viduryje) išsigimė, aukštosios visuomenės papročiai vis labiau gedo. Toks atvejis ir aprašytas Šilerio baladėje.

Polikrato žiedas

Baladėje F. Šileris išreiškė tarp senovės graikų paplitusią nuomonę, jog žemiška žmonių laimė nepastovi, jai pavydi nemirtingi dievai. Graikų istorikas Herodotas („istorijos tėvas", V a. pr. m. e.), papasakojęs apie Polikratą, laimingą Samoso salos valdovą, manė, kad dėl jo žūties kaltas dievų pavydas.

Nadovesų šermeninė

Giesmė parašyta „baladžių metais", artima baladėms. Nadovesai — Šiaurės Amerikos indėnų gentis, gyvenusi tarp Misisipės ir Uolinių kalnų. F. Šileris remiasi anglų keliautojo D. Karverio įspūdžiais, pastarasis lankėsi pas nadovesus septintajame XVIII a. dešimtmetyje.

Ibiko gervės

F. Šileris remiasi graikų padavimu apie poetą Ibiką, nužudytą piktadarių kelyje į Istmo žaidynes. Poetas išreiškia įsitikinimą, jog tam, kuris pasityčiojo iš menininko, turinčio vienintelį ginklą — dainą, bus žiauriai atkeršyta.

Laimė

Odės idėja, jog laimė pasiekiama per nuopelnus, artima antikos autoriams, ypač Pindarui.

[46] *Gera, kam Febas akis, o lūpas Hermis pravėrė...*— Pasak senovės graikų, Febas Apolonas, mūzų dievas, suteikdavo gebėjimą kurti, o Hermis — iškalbos dovaną.

Įkaitas

Kurdamas šią baladę, poetas rėmėsi siužetu, rastu Ispanijoje ar Aleksandrijoje gimusio, laisvu tapusio vergo Hiuginaus raštuose. Svarbiausias baladės motyvas — draugystė, neišblėstanti net mirties akivaizdoje. Savo poelgiu draugai priverčia tironą patikėti draugyste, susimąstyti, jog esama didesnio už gyvybę gėrio.

[47] *Dionisas* — Dionisijas Vyresnysis (430—367 pr. m. e.), Sirakūzų (Sicilijos saloje) tironas.

[48] *„...nukryžiuot piktavalį!“* — Nukryžiavimas tais laikais buvo žeminanti mirties bausmė, paprastai taikoma vergams.

Giesmė apie varpą

Šiame monumentaliame eilėraštyje, panašiai kaip „Pasivaikščiojime“, apibendrintais vaizdais piešiamas žmonių kultūros tapsmas. Vietomis neišvengta biurgerių gyvenimo idealizavimo, be to, galbūt paklusęs Veimaro rūmų diduomenės nuomonei, F. Šileris užsipuolė Prancūzijos revoliuciją. Įdomu tai, kad poetas ne tik stebėjo varpų liejimą, bet ir kruopščiai išstudijavo Kriunico straipsnį šia tema „Ekonominėje enciklopedijoje“.

Nenija

[49] *nenija* (lot. „naenia“ arba „nenia“) — romėnų šermenų rauda, atliekama pritariant fleitai.

Vokiečių mūza

[50] *Nei šlovė Augusto metų...*— Turima galvoje Romos imperatoriaus Augusto valdymo metai (31 pr. m. e.— 14), kai suklestėjo romėnų literatūra. To meto reprezentantai — Horacijus, Vergilijus ir Ovidijus.

[51] *Frydrichas didysis soste...*— Kalbama apie Frydrichą II (1712—1786), nuo 1740 m. Prūsijos karalių, neskatinusį vokiečių literatūros ir jos nevertinusį.

Į naują šimtmetį žengiant

Eilėraštyje atsispindi pesimistinės poeto pažiūros į padėtį Europoje, nutviekstoje karo gaisrų.

[52] *Šimtmetis audroj paliko žemę...*— Turima galvoje Prancūzijos revoliucija, įvykusi XVIII a. pabaigoje.

[53] *Karo siausmo nesutramdo marios, / Reinas jam nei Nilas ne kliūtis.*— Užuomina, jog karas vyksta Amerikoje, Europoje ir Afrikoje.

[54] *Dvi pasaulio grumiasi galybės... Trišakio ir žaibo — ginčas tas.*— Dvi galingos valstybės — Anglija ir Prancūzija. Trišakis — Poseidono ženklas, žaibas — Dzeuso; poetas nori pasakyti, jog kovojama jūroje ir sausumoje.

[55] *...lyg gãlų Brenas... Ant svarstyklių teisės ir tiesos.*— Pasak romėnų istoriko Licijaus, galų vadas Brenas po 390 m. pergalės prieš romėnus sveriant išpirką naudojo suklastotus svarsčius; romėnams pareiškus protestą, jis užmetė ant svarstyklių lėkštės dar ir savo kardą ir sušuko: „Vac victis" („Vargas nugalėtiesiems"). Šileris taip užsimena apie didžiules Napoleono kontribucijas.

[56] *Amfitritė* — graikų mitologijoje jūrų dievo Poseidono žmona.

Kasandra

Trojos karaliaus Priamo dukterį Kasandrą Apolonas apdovanojo gebėjimu numatyti ateitį, bet ji atstūmė jo meilinimąsi, ir Apolonas pridėjo prie savo dovanos prakeiksmą — niekas netikės Kasandros pranašystėmis. Šios herojės paveikslu Šileris išreiškia idėją, jog tiesa, jos pažinimas dažnai sukelia didžiules kančias, liūdesį; poetas kentėjo nujausdamas greitą mirtį pačiame jėgų žydėjime, savo šalies ir tautos laukiančias nelaimes.

KLASTA IR MEILĖ

Jaunystės metais F. Šileris parašė tris neeiliuotas dramas — „Plėšikus", „Fiesko sąmokslą" ir „Klastą ir meilę". Pastaroji pati sceniškiausia ir populiariausia. Su anksčiau neregėta jėga joje pavaizduota tragiška paprastų žmonių dalia į šimtus nykštukinių valstybėlių susiskaldžiusioje Vokietijoje. Jaunam Šileriui gyvenimas Viurtembergo hercogystėje atrodė išsigimėliškas, žeminąs žmogaus orumą. Laiške bibliotekininkui Rainvaldui jis rašo, jog dramoje „atvirai vaizduojami įvairūs visagaliai despotai", kurie valdo vokiečių žemes kaip išmanydami ir kaip norėdami. Daugelis viurtembergiečių, Šilerio tėvynainių, būtų galėję pasakyti, kas jų hercogo favoritas, kuris kaip ir Ferdinando tėvas atėjo valdžion apšmeižęs savo pirmtaką.

Pjesės paantraštė — „miestelėnų tragedija", o miestelėnai tuo metu sudarė gana margą socialinį konglomeratą, į kurį neįėjo bajorai, dvasininkai ir valstiečiai. Miestelėnų drama aštuonioliktojo amžiaus aštuntame dešimtmetyje buvo populiarus literatūrinis žanras, turintis tradicinį siužetą. Vokiečių literatūroje šio žanro formavimuisi turėjo įtakos užsienio pavyzdžiai, tarp jų D. Lilio „Londono pirklys" ir „šeimyninės" didžiojo prancūzų švietėjo D. Didro dramos, o ypač anglo S. Ričardsono romanai ir Ž. Ž. Ruso „Naujoji Eloiza". Vokiečių miestelėnų dramai, kaip ir jos užsienio pirmtakams, būdingi „širdies teisių" gynimo motyvai, meilės tarp žemiausio ir aukščiausio luomo atstovų tema. Vokiečių literatūroje pirmas ryškus miestelėnų tragedijos pavyzdys buvo Lesingo (1729—1781) drama „Panelė Sara Simpson".

Iš pradžių savo miestelėnų tragediją F. Šileris pavadino „Luizė Miler". „Klasta ir meilė" — tai pavadinimas, duotas Iflando, aktoriaus ir dramaturgo iš Manheimo, vėliau tapusio vokiečių scenos garsenybe ir žymiu dramaturgu.

Parašyti „Klastą ir meilę“ Viurtembergo pulko medikas Šileris, galimas daiktas, ryžosi tada, kai gavo arešto už savavališką išvykimą į Manheimą (1782 m. pavasarį). Pabėgęs iš Viurtembergo, jis negalėjo iškart imtis šios pjesės — teko skubiai taisyti „Fiesko sąmokslą“. Paskui „miestelėnų tragedijos“ kūrimui trukdė nauji sumanymai — parašyti tragedijas „Mariją Stiuart“ ir „Don Karlą“.

„Klastą ir meilę“ rašytojas baigė Bauerbache, nedideliame Henrietės fon Volcogen (trijų jo mokslo draugų motinos) dvare. 1783 m. ją priėmė Manheimo teatras, o kitų metų balandžio mėnesį įvyko premjera.

[1] *Rodnis* — anglų generolas, apie 1780 m. pasižymėjęs Vest Indijoje kariaujant su prancūzais ir ispanais.

[2] *Krosnin tą šlamštą!* — Mileris nepatenkintas, kad duktė per daug skaito: jis remiasi Ruso, kuris buvo knyginio mokytumo priešas ir kuriam ypač nepatiko prisiskaičiusios moterys.

[3] *Vakar septyni tūkstančiai žmonių iškeliavo į Ameriką...*— Kalbama apie rekrūtus, parduotus Anglijai, kuri juos naudojo išsivadavimo judėjimo slopinimui Amerikoje.

[4] *Aš esu kunigaikščių kraujo... iš tos pačios giminės kaip ir nelaimingasis Tomas Norfolkas...*— Hercogas Tomas Norfolkas (1536—1572), kurį Milford vadina savo protėviu, buvo nuteistas mirti už dalyvavimą sąmoksle, rėmusiame Škotijos karalienę Mariją Stiuart.

[5] *Kai uždės geležinį antkaklį...*— Nusikaltėlis prie gėdos stulpo būdavo prirakinamas geležiniu antkakliu.

[6] *Loretas* — maldininkų lankymosi vieta Italijoje.

MARIJA STIUART

Škotijos karalienės Marijos Stiuart likimu Šileris susidomėjo dar jaunystėje. Bet tiktai 1799 m. balandžio 26 d. savo darbo kalendoriuje užrašė: „Ėmiau studijuoti Marijos Stiuart istoriją“. Birželio 4 d. pasirodė naujas įrašas: „Ėmiausi rašyti Mariją Stiuart“. Liepos 24 d. buvo baigtas pirmas veiksmas, o jau kitą dieną pradėtas rašyti antras, kuris buvo baigtas po mėnesio, rugpjūčio 26 d. Šileris ima tikėtis, kad iki 1800 m. pradžios pjesę baigs. 1800 m. gegužės 11 d. įrašas: „Perskaičiau pas mane susirinkusiems aktoriams keturis „Marijos Stiuart“ veiksmus“. Paskutinį, penktąjį veiksmą Šileris kuria atokioje Etersburgo pilyje ir 1800 m. birželio 9 d. parašo: „Baigiau Mariją Stiuart“.

Praėjus penkioms dienoms (1800 m. birželio 14 d.) Veimaro teatre įvyko, autoriui dalyvaujant, ilgai ruošta „Marijos Stiuart“ premjera, o po pusės metų tragedija buvo pastatyta Berlyne.

Trumpai primename kai kuriuos istorinius faktus. Valdant Elzbietos I tėvui Henrikui VIII (valdė 1509—1547), Anglijoje nugalėjo reformacija — ją palaikė dauguma bajorų, siekusių užgrobti bažnyčios žemes. 1536—1539 m. parlamento nutarimais visi vienuolynai buvo uždaryti, o jų turtas atiteko karaliaus iždui. Konfiskuotos žemės pamažu buvo perdavinėjamos bajorams ir buržuazijos atstovams, pastarieji papildydavo naujųjų dvarininkų eiles. Po reformacijos pergalės siautėjo teroras: už nepaklusnumą naujajai, anglikonų bažnyčiai buvo baudžiama kaip už valstybės išdavimą. Bet kai sostan įžengė Marija Tiudor (1553—1558), Henriko VIII ir Ispanijos infantės duktė,

vėl buvo atgaivinta katalikybė. Kontrreformacija taip pat buvo vykdoma žiauraus teroro metodais, o užsienio politikos srityje ji pasireiškė Marijos Tiudor santuoka su Pilypu (būsimuoju Ispanijos karaliumi Pilypu II). Naujos Anglijos karalienės — Elzbietos (valdė 1558—1603), paskutinės Tiudorų dinastijos atstovės, valdymo metais vėl nugalėjo anglikonų bažnyčios šalininkai, katalikiškosios Ispanijos priešai. Ta kova taip pat pareikalavo daug kraujo ir kančių. Kontrreformacijos jėgos ėmė telktis apie Tiudorų giminaitę, Škotijos karalienę Mariją Stiuart (1542—1587), jos šalininkai laikė ją teisėta Anglijos karūnos paveldėtoja. Mat Elzbieta buvo Henriko VIII ir Anos Bulin (1507—1536) duktė. Ana Bulin buvo nuteista mirti už neištikimybę, ir tėvas paskelbė Elzbietą „neteisėta" dukra, negalinčia paveldėti Anglijos sosto. 1568 m. Marija, gelbėdamasi nuo sukilusių kalvinistų diduomenės, pabėgo į Angliją, tačiau ten buvo suimta ir po devyniolikos metų nuteista mirti kaip sąmokslo prieš Elzbietą rengėja. Šį nužudymą Šileris laikė tipišku nekenčiamos politinės tironijos ir dviveidystės pavyzdžiu.

1 *Taip Sterline ji valgydino vyrą, / Pati iš aukso indų gerdama / Su meilužiu.*— Marijos vyras, lordas Darnlėjus, pasipiktinęs jos elgesiu ir ryšiu su grafu Botvelu, pabėgo į Glazgą iš savo sūnaus, būsimo karaliaus Jokūbo I, krikštynų.

2 *...Išaugus Medičių puikiam dvare...*— Kalbama apie Katerinos Mediči (1519—1559), Prancūzijos karaliaus Henriko II žmonos, dvarą, kur buvo auklėjama Marija.

3 *...ji sukurstė / Ir Bebingtoną, ir klastūną Perį...*— *Peris* (nubaustas mirtimi 1585 m. vasario mėn.) ir *Bebingtonas* (nubaustas mirtimi 1586 m. rugsėjo mėn.) — sąmokslo dalyviai, Marijos šalininkai.

4 *Ir kilniaširdį Norfolką pavergt?* — *Tomas Norfolkas,* vienas iš kilmingiausių Anglijos žemvaldžių protestantų, prašė Marijos rankos. Negavęs Elzbietos sutikimo, prisidėjo prie sąmokslo, kurio tikslas buvo jėga išvaduoti Mariją; nubaustas mirtimi 1572 m. birželio 2 d.

5 *Ji, nelaimingoji, atvyko čia... pagalbos ir malonės...*— Marija ir Elzbieta buvo artimos giminaitės.

6 *...Ispanės / Marijos kruvinus laikus...*— Turimi galvoje Marijos Tiudor, Elzbietos pirmtakės, valdymo metai. Marija buvo vyresnioji Henriko VIII ir Katerinos Aragonietės duktė.

7 *Kodėl ji Edinburgo sutarties / Nepasirašė...*— Škotijos karalienė Marija atsisakė pasirašyti jai pasiūlytą vadinamąją Edinburgo sutartį (1560 m.), kuria turėjo atsisakyti pretenzijų į Anglijos sostą.

8 *Jums pageidaujant, vietinis dekanas...*— 1587 m. Marijos nuodėmklausys katalikas buvo pašalintas, vietoj jo — pasiūlytas protestantas dekanas Flečeris. Marija nepriėmė jo paslaugų. Antrąkart jų atsisakė atvesta prie ešafoto.

9 *Prieš mėnesį... Keturiasdešimt jūsų komisarų...*— Marijai teisti 1586 m. spalio 9 d. buvo paskirti keturiasdešimt šeši komisarai; spalio 14 d. įvyko pirma apklausa; spalio 25 d. jie susirinko Žvaigždžių rūmuose Londone ir tiktai spalio 31 d. pripažino Mariją kaltą kėsinimusi į karalienės Elzbietos gyvybę. Mirties nuosprendis buvo paskelbtas gruodžio 20 d., o 1587 m. vasario 1 d. įteiktas Elzbietai; mirties bausmė Marijai buvo įvykdyta vasario 8 d.

10 *Vestminsteris* — administracinis rajonas, įeinantis į Didžiojo Londono sudėtį. Jame yra karalienės rezidencija, parlamentas ir kitos valstybinės įstaigos.

11 *Nuo dėdės kardinolo! / Iš Lotaringijos, iš Prancūzijos!* — Hercogas Šarlis de Gizas, Reimso arkivyskupas, Lotaringijos kardinolas, mirė dvylika metų prieš pjesėje mini-

mus įvykius. Marijos Stiuart tėvas buvo škotų karalius Jokūbas V, o motina — Marija Giz, Lotaringijos Gizų, Prancūzijos katalikų vadų, sesuo.

[12] *Jisai į Reimsą pasiuntė mane... Čia kilnų škotą Morganą radau / Ir Roso vyskupą, išminčių garsų — / Jums ištikimą Leslį.*— 1575 m. Reimse buvo įsteigta seminarija, rengusi katalikus misionierius Anglijai, bet ją įsteigė ne jėzuitai. Tomas Morganas, Marijos Stiuart šalininkas, ir Roso vyskupas Leslis, Norfolko sąmokslo dalyvis, iš Anglijos pabėgo 1573 m.

[13] *Jau perkelta iš Tolboto pilies...*— Tolbotas Džordžas, grafas Šruzberis, savo pilyje kalino Mariją nuo 1568 iki 1584 m.

[14] *Ji amžiną su ja sudaro taiką / Ir išteka už hercogo Anžu.*— Anžu hercogas, devyniolikmetis Prancūzijos karaliaus Henriko III brolis, Elzbietai piršosi 1570 m., tačiau vedybos neįvyko, nes karalienė pareikalavo, kad hercogas pereitų į anglikonų tikėjimą. Iš tikrųjų jis mirė prieš prasidedant pjesėje vaizduojamiems įvykiams.

[15] *Prisiminkit / Elzbietos tikrą motiną, taip pat / Ir Kateriną Hovard; ledi Grei / Galva juk irgi buvo karūnuota.*— Ant ešafoto mirė Henriko VIII žmonos — Ana Bulin (1536 m.), tariamai „neteisėtos" Elzbietos motina, ir Katerina Hovard (1542 m.). Jaunoji pretendentė į Anglijos sostą ledi Grei (vienos iš Henriko VIII seserų anūkė) Marijos Tiudor iniciatyva buvo nuteista mirti 1554 m.

[16] *Ar nebaugina / Jūs Tičberno ir Bebingtono galvos, / Ant Temzės tilto šiurpiai iškabintos...*— 1586 m. nukirsdintų sąmokslininkų galvos.

[17] *Buvau aš suvedžiota / Klastingo Hetono.*— Hetonas įkalbėjo Mariją duoti parodymus teismui (kurio ji nenorėjo pripažinti), remdamasis tuo, kad priešingu atveju ji netektų vienintelės galimybės įrodyti savo nekaltumą.

[18] *...anglų princeses / Gėdingai pavainikėmis apšaukia, / O jau rytoj jas karūnuoja soste.*— Parlamentas atėmė teises į Anglijos sostą iš „neteisėtai gimusios" Elzbietos, o 1544 m. vėl jas pripažino.

[19] *...perai šie garbingieji, matau, / Karaliams pasikeičiant k e t u r i e m s, / Tikybą keičia k e t u r i s kartus...*— Turimi galvoje Henriko VIII, kovojusio su Romos popiežium, Edvardo VI, rėmusio reformaciją, Marijos, restauravusios katalikybę, ir Elzbietos, įkūrusios anglikonų bažnyčią, valdymo metai.

[20] *Kaip Ričmondas, manasis pranokėjas, / Sutaikė dvi Rožes po ilgo karo...*— Henrikas VII Ričmondas, Lankasterių palikuonis (iš motinos pusės), 1485 m. vedė Edvardo IV, Jorkų dinastijos, dukterį; taip buvo sujungtos dvi besikivirčijančios giminės ir padarytas galas jų kovai, žinomai kaip Raudonosios ir Baltosios rožių karas.

[21] *Viljamas Devisonas* — Slaptosios tarybos narys ir sekretorius, vienas iš Marijos teisėjų.

[22] *senešalas* — karaliaus rūmų vyriausiasis valdytojas.

[23] *Tad verti tik pagyrimo / Manieji pirmtakai, uždarę vienuolynus...*— Turima galvoje Henrikas VIII ir Edvardas VI.

[24] *Tu baigus sunkią nuoskaudų mokyklą.*— Būdama trejų metų, Elzbieta neteko motinos (Anos Bulin); tėvas, karalius Henrikas VIII, ilgai jos nepripažino kaip neteisėtai gimusios, o sesuo, karalienė Marija Tiudor, nesyk sodino į kalėjimą.

[25] *...Vudstoko ir Tauerio rūsiuos...*— *Vudstokas ir Taueris* — valstybinių nusikaltėlių kalėjimai.

[26] *Volsingemas* — Elzbietos valstybės sekretorius, atskleidęs Bebingtono sąmokslą.

[27] *...ji netgi svajojo / Trijų šalių karūnom karūnuotis!* — Škotijos, Anglijos ir Prancūzijos (pastarąją popiežius pripažino seniausia krikščioniška karalyste).

[28] *Aš šaltai / Atstūmiau šitą laimę.*— Iš tikrųjų Marija nepriėmė Lesterio pasiūlymo, manydama, jog tokia partija neatitinka jos padėties.

[29] *Praėjo dešimt metų, jos besiekiant / Ir apsimetinėjant...*— Iš tikrųjų Lesterio ir Elzbietos meilės ryšiai truko apie trisdešimt metų.

[30] *Dar Stiuart turi daug slaptų draugų / Ir Hovardų, ir Persių giminėj...*— Iš Hovardų giminės buvo Katerina Hovard, penktoji Henriko VIII žmona; Tomas Persis — Anglijos bajoras, nukirsdintas 1572 m., Norfolko sąmokslo dalyvis.

[31] *Iš Baltramiejaus mokausi nakties!* — *Baltramiejaus naktis* — hugenotų (Kalvino šalininkų) žudynės Paryžiuje 1572 m. naktį į rugpjūčio 24 d. (šv. Baltramiejaus dieną). Hugenotai ir katalikai norėjo susitaikyti, sutuokdami žymiausią hugenotą Navaros karalių Henriką su Prancūzijos karaliaus seserimi Margarita. Prancūzijos karaliaus motina Katerina Mediči ir katalikų vadovai Gizai suorganizavo į vestuves suvažiavusių hugenotų didikų žudynes (žuvo apie 2000 hugenotų ir įtariamų esant hugenotais). Baltramiejaus naktis paaštrino katalikų ir hugenotų kovą.

[32] *Armida* — Torkvato Taso poemos „Išlaisvinta Jeruzalė" veikėja, suviliojusi herojų Rinaldą.

[33] *Taibernas* — iki 1783 m. buvusi viešų bausmių vieta netoli Londono.

[34] *barnabitai* — katalikų ordino, popiežiaus įkurto 1530 m., vienuoliai.

[35] *Madridas ruošias karui atviram...*— Užuomina, jog ispanų laivynas ruošėsi pulti Angliją; tatai įvyko kitais, 1588 m.

VILIUS TELIS

Su Viliaus Telio vardu šveicarai sieja pergalingą išsivadavimo kovą su svetimšaliais XIV a. pradžioje, kai Habsburgai norėjo užgrobti jų žemes.

Habsburgai kildino save iš Šveicarijos, kur turėjo nemaža valdų, tarp jų ir Habsburgo pilį. 1273 m. grafas Rūdolfas Habsburgas buvo išrinktas Šventosios Romos imperijos imperatoriumi. Tą imperiją sudarė menkai susijusių feodalinių valstybių federacija. Imperatoriaus valdžia buvo labai ribota ir netvirta. Bet kad ir kokia menka buvo, Habsburgai ją plačiai naudojo savo tikslams. 1276—1278 m. pirmasis Habsburgų giminės imperatorius, minėtasis Rūdolfas, atėmė iš Čekijos nemaža slavų žemių — Štiriją, Korintiją ir kitas. Tos žemės labai sustiprino Habsburgų giminę ir tapo jų valdų branduoliu. Po Rūdolfo mirties imperatoriaus sostan buvo išrinktas Adolfas Nasau; prieš jį stojo mirusiojo imperatoriaus sūnus hercogas Albrechtas, jam pavyko ne tik nuversti imperatorių Adolfą, bet ir atimti jam gyvybę.

Imperatorius Albrechtas I nusprendė užgrobti Šveicarijos žemes. Tuo metu Šveicarija buvo susiskaldžiusi į daug savarankiškų miestų, vienuolynų, grafysčių, riterių valdų, Švico, Urio ir Untervaldeno kantonus. Pastarieji sutarčių pagrindu įėjo į imperiją, tačiau Albrechtas bandė prijungti juos prie savo paveldėtų žemių, padaryti juos Austrijos valdomis. Jam nesunku buvo pasiekti, kad imperijos vietininkai tuose kantonuose (fogtai) veiktų Austrijos naudai. Tačiau jų sauvalė ir smurtas sukėlė laisvų Šveicarijos valstiečių nepasitenkinimą: jie atnaujino ankstesnę vadinamųjų miškų kantonų (Švico, Urio ir Untervaldeno) sąjungą, išvijo imperijos vietininkus ir sėkmingai gynėsi nuo Habsburgų — bei kitų priešų — užpuldinėjimų. Prie tų trijų pradėjusių kovą kantonų

ėmė jungtis miestai, valstiečių bendruomenės ir kitos Šveicarijos nykštukinės valstybėlės, iš kurių galų gale ir susidarė Šveicarijos Sąjunga, arba Šveicarija.

Šveicarai didžiuodamiesi prisimena savo išsivaduojamąją kovą, kurios didvyris, pasak padavimo, buvo Vilius Telis. Šlovindamas šveicarus, kitados sukilusius prieš galingus svetimšalius grobikus, Šileris savo paskutinės pjesės herojų lūpomis ragino Vokietiją nusimesti svetimą — Napoleono — jungą ir susivienyti.

„Viliaus Telio" herojus — ne istorinė asmenybė. Dramos siužetas remiasi senovine liaudies legenda apie taiklų lankininką; panašių padavimų esama ir kitų tautų folklore.

„Vilių Telį" Šileris pradėjo rašyti 1803 m. rugpjūčio 25 d. po maždaug metus trukusio pasiruošimo: jis studijavo Šveicarijos istoriją, gamtą, jos įvairiakalbių gyventojų buitį ir papročius, liaudies dainas ir padavimus. 1804 m. vasario 18 d. savo darbo kalendoriuje Šileris parašė: „Baigiau Telį".

1 *Diena juk šiandien Simono ir Judo...*— spalio 28-oji, rudens audros diena, kai ežeras laukiąs žmogaus aukos.

2 *...Kaip nors išvenkit Austrijai prisiekti.*— Imperatorius Albrechtas I jėga vertė šveicarus duoti ištikimybės priesaiką, nes po to būtų galėjęs teisėtai prijungti Šveicariją prie Habsburgų valdomos Austrijos.

3 *...Kurį vadina piemens Riutlio kloniu.*— Laukymė Urio kantone, vakariniame ežero krante, legendinis Šveicarijos nepriklausomybės lopšys. Pasak padavimo, čia 1307 m. lapkričio 8 d. Štaufacheris iš Štaineno (Švico kantono), Valteris Fiurstas (iš Urio kantono) ir Arnoldas Holdenas iš Melchtalio (Untervaldeno kantono) sykiu su vienminčiais prisiekė, jog išlaisvins tėvynę iš Habsburgų fogtų. Riutlyje legendinės dienos atminimui pastatytas paminklas.

4 *Didžiuojiesi viešai tu povo plunksna, / Pečius apsiautęs purpuro skraiste...*— Austrijos hercogų herbo fonas purpurinis su sidabrinėm juostom. Rudencas dėvi purpurinį apsiaustą norėdamas parodyti, jog yra austrų šalininkas (tą patį reiškia ir povo plunksna).

5 *Tik veltui priešinamės mes karaliui, / Pasaulis jam priklauso.*— Iš tiesų taip nebuvo, bet viduramžių laikų vokiečių imperatoriai, pasisavinę Romos imperatorių titulą, atkakliai siekė viešpatauti visame pasaulyje.

6 *...pilis užstato, / Parduoda net imperijos miestus...*— Vokiečių imperatoriai užstatinėjo miestus ir prisijungusias prie imperijos šalis, pardavinėjo titulus, pareigas, teises ir t. t.

7 *Fajenca* — Italijos miestas netoli Ravenos, tuo metu kaimas (iš jo pavadinimo kilęs žodis „fajansas"). 1241 m. po aštuonių mėnesių apgulties jį užėmė imperatorius Frydrichas II Hohencolernas. Jo kariuomenėje buvo šveicarų būrys, daug padėjęs kovojant su popiežiumi. Už tai imperatorius, dar neužėmus Fajencos, davė šveicarams raštą, patvirtinantį jų senąsias teises.

8 *Vienas iš Vinkelrydo, kaip girdėjau, / Net slibiną ties Vaileriu nukovė...*— Šveicarijos istorinėje kronikoje yra žinių, kad apie 1250 m. pelkėje netoli Štanco kaimo gyveno slibinas, kėlęs siaubą aplinkiniams gyventojams. Slibiną nukovęs Štrutas iš Vinkelrydo, bet ir pats žuvęs, nes į jo žaizdas sykiu su slibino krauju patekę nuodų.

9 *Klausykite! Tai Urio rago balsas!* — Nuo senų senovės Urio kovinis signalas buvo didžiulio stumbro rago balsas; patį kantono pavadinimą liaudies etimologija kildina iš žodžio „Ur" — stumbras.

[10] *Ir smeikime valdžios kardus į žemę.*— Prieš vyresnį kaip pagarbos ženklas buvo įsmeigiami į žemę du kardai.

[11] *Tik atgaivinam protėvių laikų / Mūs seną santarą.*— Urio ir Švico kantonai apie XVIII a. vidurį buvo sudarę sąjungą kovai su Habsburgais.

[12] *...Kita kalba šnekėjusi tauta.*— Tai pasakyta apie Valio kantoną, besiribojantį su Prancūzija; jame gyventojų dauguma kalba ne vokiškai, o prancūziškai; Tesino kantone, esančiame Italijos pasienyje, beveik visi gyventojai kalba itališkai; ketvirta nedidelės Šveicarijos kalba — retoromanų, kuria Graubiundeno kantone kalba kelios dešimtys tūkstančių žmonių. Štaufacherio papasakota legenda, kad šveicarai atkeliavę iš Švedijos, istorinio pamato neturi, ji remiasi vien vardų panašumu.

[13] *Tai užrašyta Frydricho rašte.*— Imperatorius Frydrichas II Hohenštaufenas 1241 m. davė miškų kantonams raštą, kad jie pavaldūs tiktai imperatoriui. Pirmieji imperatoriaus sosto paveldėtojai Habsburgai atsisakė pripažinti šį Hohencolernų raštą.

[14] *Mes netgi imperatoriaus neklausėm...*— Turimas galvoje Henrikas V. Miškų kantonai 1114 m. atsisakė paklusti jo sprendimui dėl sienos su Ainzydelno vienuolynu, o kai kitas imperatorius, Konradas IV, patvirtino šį sprendimą ir užsipuolė kantonus, jie išstojo iš imperijos ir vėl įstojo tiktai po aštuonerių metų.

[15] *Ir drįsta svetimo valdovo bernas...*— Turimi galvoje fogtai, Austrijos hercogo statytiniai.

[16] *Kitaip galvočiau, tai nebūčiau Telis.*— Užuomina į vokiškų žodžių žaismą „Tell" ir „toll" (pašėlęs, nutrūktgalvis).

[17] *Taip, pone, tai tiesa. Per šimtą žingsnių / Nuo medžio obuolį nušauna tėvas.*— Šileris šias dvi eilutes pridėjo vėliau, patartas Gėtės. „Kadangi Šileris,— pasakojo Gėtė,— pats visada veikdavo ryžtingai, tai nemėgo per daug motyvuoti kitų veiksmų... Jis būtinai norėjo, kad Gesleris pats nuskintų nuo medžio obuolį ir priverstų jį strėle numušti berniukui nuo galvos. Aš laikiau tai neįmanoma ir įkalbėjau jį tokį žiaurumą kaip nors pagrįsti, kad ir tuo, jog Telio sūnus pats aukština savo tėvo miklumą ir sako landfogtui, kad jo tėvas galįs iš šimto žingsnių numušti strėle nuo medžio obuolį. Šileris iš pradžių nesutiko, bet pagaliau nusileido mano įrodinėjimams ir prašymams ir padarė taip, kaip aš jam siūliau" (Ekermanas. Pokalbiai su Gėte).

[18] *Valstietis puola nuoga krūtine — / Laisva auka — prieš visą iečių būrį...*— Turimas omenyje legendinis Arnoldo iš Vinkelrydo žygdarbis mūšyje prie Zempacho (1386), kai buvo sumušti austrai.

[19] *Ką taip garbingai jau pradėjo tėvas, / Sūnus užbaigti nori su garbe.*— Tėvas — Rudolfas Habsburgietis, sūnus — Albrechtas I.

[20] *...patikimas vyras / Johanas Miuleris...*— Ši eilutė — tai savotiška Šilerio duoklė Johanui Miuleriui (1752—1809), „Šveicarijos Sąjungos istorijos" autoriui. Šis darbas dramaturgui buvo vienas iš pagrindinių šaltinių rašant „Vilių Telį".

[21] *O kas jį vertė nužudyti dėdę?* — 1308 m. Albrechtą I, jojantį į savo rezidenciją Rainfeldą, nužudė Švabijos hercogas Johanas, nes imperatorius, būdamas jo tikras dėdė, neteisėtai atėmė paveldėtas žemes.

[22] *...Kur kažkada didžiulio miesto būta...*— Turima omenyje Vindonisa (naujaisiais laikais — Vindišas), garsus romėnų pasienio miestas, stabdęs germanų genčių veržimąsi; jis buvo sugriautas 594 m.

[23] *...Agnesė, rūsčioji vengrų karalienė...*— Albrechto I duktė.

Parengė TEODORAS ČETRAUSKAS

TURINYS

EILĖRAŠČIAI

Vakaras. *Vertė Simas Račiūnas* 7
Fantazija Laurai. *Vertė Vacys Reimeris* 10
Tvarinijos žavesys. *Vertė Sigitas Geda* 12
Ruso. *Vertė Vytautas P. Bložė* 14
Spinoza. *Vertė Jonas Juškaitis* 14
Kūdikio žudikė. *Vertė V. P. Bložė* 14
Pavasariui. *Vertė V. P. Bložė* 18
Blogieji monarchai. *Vertė S. Geda* 19
Sodietiška dainelė. *Vertė S. Geda* 22
Vyriškumas. *Vertė Juozas Macevičius* 23
Pasaulio didybė. *Vertė S. Geda* 26
Plėšiko Moro paminklas. *Vertė S. Račiūnas* 27
Rezignacija. *Vertė Albinas Žukauskas* 29
Džiaugsmui. *Vertė J. Macevičius* 32
Nuolankiausias pro memoria. *Vertė S. Račiūnas* 35
Graikijos dievai. *Vertė A. Žukauskas* 37
Garsioji moteris. *Vertė S. Geda* 41
Gyvenimo poezija. *Vertė S. Račiūnas* 45
Dainos galia. *Vertė V. P. Bložė* 46
Pakinkytas Pegasas. *Vertė S. Geda* 47
Metafizikas. *Vertė A. Žukauskas* 50
Šokis. *Vertė S. Geda* 50
Žaidžiantis vaikas. *Vertė J. Juškaitis* 51
Iliada. *Vertė S. Račiūnas* 52
Idealai. *Vertė J. Macevičius* 52
Uždengta statula Saise. *Vertė J. Juškaitis* 54
Moterų garbė. *Vertė S. Geda* 57
Odisėjas. *Vertė J. Juškaitis* 59
Pasivaikščiojimas. *Vertė S. Geda* 59
Žemės padalijimas. *Vertė A. Žukauskas* 64
Mergaitė iš svetur. *Vertė V. P. Bložė* 66
Paslaptis. *Vertė Eugenijus Matuzevičius* 66
Šviesa ir šiluma. *Vertė Jonas Graičiūnas* 67
Viltis. *Vertė J. Graičiūnas* 68

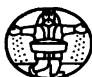
Naras. *Vertė Vladas Nausėdas* 69
Pirštinaitė. *Vertė V. P. Bložė* 74
Polikrato žiedas. *Vertė J. Graičiūnas* 76
Nadovesų šermeninė. *Vertė S. Geda* 79
Riteris Togenburgas. *Vertė V. Nausėdas* 81
Tikėjimo žodžiai. *Vertė J. Juškaitis* 83
Ibiko gervės. *Vertė E. Matuzevičius* 84
Konfucijaus aforizmas. *Vertė S. Račiūnas* 90
Raitelių daina. *Vertė S. Geda* 90
Laimė. *Vertė S. Geda* 92
Įkaitas. *Vertė V. P. Bložė* 94
Giesmė apie varpą. *Vertė S. Račiūnas* 98
Nenija. *Vertė S. Račiūnas* 110
Hektoro atsisveikinimas. *Vertė S. Geda* 110
Gėtei. *Vertė J. Graičiūnas* 111
Vokiečių mūza. *Vertė V. P. Bložė* 114
Į naują šimtmetį žengiant. *Vertė V. P. Bložė* 115
Troškimas. *Vertė J. Macevičius* 116
Akimirkos palaima. *Vertė J. Graičiūnas* 117
Kasandra. *Vertė V. Nausėdas* 118
Punšo daina. *Vertė V. P. Bložė* 122
Jaunuolis prie upelio. *Vertė E. Matuzevičius* 123
Kalnų daina. *Vertė Aleksys Churginas* 124
Vilius Telis. *Vertė J. Graičiūnas* 125
Alpių medžiotojas. *Vertė V. Reimeris* 126
Christianui fon Mecheliui. *Vertė S. Račiūnas* 128

DRAMOS

Klasta ir meilė. *Vertė Teodoras Četrauskas* 131
Marija Stiuart. *Vertė V. P. Bložė* 225
Vilius Telis. *Vertė Kazys Boruta* 379

Idealo nušviestas pasaulis. *Raminta Gamziukaitė-Mažiulienė* 514
Paaiškinimai. *Parengė T. Četrauskas* 528

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA
БИБЛИОТЕКА ВСЕМИРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

КНИГА 32 KNYGA

ШИЛЛЕР ФРИДРИХ

СТИХОТВОРЕНИЯ. ДРАМЫ

Перевели с немецкого *Витаутас П. Вложе* и др. Художник *Арвидас Каждайлис*
На литовском языке
Издательство «Вага», 232600 Вильнюс, пр. Ленина 50

ŠILERIS FRYDRICHAS

EILĖRAŠČIAI. DRAMOS

Tituliniame puslapyje:
XVIII a. graviūra „Drezdenas“
Parengė dailininkas *Rimantas Dichavičius*
Redaktorė *Vanda Zaborskaitė*
Ats. redaktorės *L. Bareišienė* ir *Z. Marys.* Meninis redaktorius *A. Nekrošius*
Techninė redaktorė *B. Šlivinskienė.* Korektorės *L. Abramavičienė* ir *R. Gabrilavičienė*

ИБ № 5453

Duota rinkti 1988 06 15. Pasirašyta spaudai 1988 11 23. Leidinys 12143
Formatas 60×90/16. Ofsetinis popierius Nr. 1
Garnitūra „Taims“, 10 punktų. Fotorinkimas. Ofsetinė spauda
34 sąl. sp. l. 35,25 sąl. spalv. atsp. 26,44 apsk. leid. l.
Užsakymas 7989 Tiražas 90 000 egz. Kaina 2 rb 90 kp

„Vagos“ leidykla, 232600 Vilnius, Lenino pr. 50
Rinko K. Poželos spaustuvė, 233000 Kaunas, Gedimino 10
Spausdino Motiejaus Šumausko spaustuvė, 232600 Vilnius, Strazdelio 1

Šileris F.

Ši 31 Eilėraščiai / Sudarė A. Gailius; Dramos / [Baig. str., p. 514—527, R. Gamziukaitės-Mažiulienės; Vertė V. P. Bložė ir kt.].— V.: Vaga, 1989.— 543 p.— (Pasaul. literatūros b-ka / Red. komis.: G. Baužytė-Čepinskienė ir kt.; Kn. 32. Literatūra iki XIX a.).

ISBN 5-415-00416-5

Į knygą įeina reikšmingiausi vokiečių literatūros klasiko F. Šilerio (1759—1805) eilėraščiai, dramos „Klasta ir meilė“, „Marija Stiuart“, „Vilius Telis“.

Š $\frac{4703010600-192}{M852(08)-89}$ 204—89 BBK 84.4Vok-5+84.4Vok-6
MBBK U(Vok)